

EDITURA EMINESCU

**EUGEN
BARBU**

INCOGNITO

EUGEN BARBU

INCOGNITO

**

— CINÉ-ROMAN —
VOLUMUL II

EDITURA EMINESCU
— 1977 —

Coperta: *Done Stan*
Versiune ebook: [1]

V

TRIBULAȚII SENTIMENTALE

Stalingradul nu căzuse. O știau bine și Ionescu-Tismana și Evelyne. Ziarele aveau același ton exaltat amintind de discursurile Mareșalului, care începuseră să-l îngrețoseze pe subsecretarul de Stat. Era foarte de dimineață, grămada de ziare proaspăt tipărite, plină de știri proaste. Cu delicatețea cunoscută, Armand subliniase numai lucrurile pe care le bănuia a-i face plăcere ministrului său, sau, cel mult, unele neutre: Stalin ceruse înființarea unui al doilea front, generalul Georg Stumme căzuse pe frontul din Africa de Nord, trupele germane și italiene intraseră în Franța neocupată, Tobruk-ul fusese evacuat de către forțele germano-italiene. „*Sunt ziarele pe două săptămâni, gândise Tismana, se vede treaba că am fost foarte ocupat*” Căscă plictisit și se ridică privind la reșoul pe care fierbea ibricul cu cafeaua obișnuită. În ușa micului său cabinet apăruse secretarul său, cu un obraz ras la sânge, cu acea sănătate athletică care începuse, parcă, să-l irite. „*Doarme șase ore pe noapte și are o prospețime de atlet*”.

— Bună, Armand. Ce poți să-mi mai spui în afară de mizeria asta din gazete?

— Depinde de dumneavoastră, ce vreți să aflați... S-ar părea că domnul Mihai Antonescu a dat o dispoziție ca mălaiul să fie distribuit mai târziu. Înțelegeți de ce?

— Bănuiesc. Ca și Goebbels, Antonescu junior crede că are o mișcare psihologică. Dacă lumea pierde vremea la coadă, nu se mai gândește la război. Rahaturi de-ale lui. Spune-mi mai bine ce e pe la tribunale?

— A fost prins un membru al Comisiei de scutirea evreilor la munca obligatorie, care a luat șperț. Se află la Văcărești. Comisia pentru Controlul averilor foștilor demnitari a ajuns

la concluzia că Sidorovici a sfeterisit în realitate suma de 2 863 406 lei.

— Îmi place precizia acestor tipi. Ascultă, Armand... Recomandă-mi o comedie. Vreau să merg la teatru, închipuie-ți. M-am săturat. Ce crezi că mi-ar trebui?

Secretarul ministrului surâse ușor.

— Să vă trimit la *Avanti Tănase*, nu-i de rangul dumneavoastră. La Național, auziți idee! se joacă *Năpasta*, cu Eliza Petrăchescu și Calboreanu, dar asta nu e comedie. Ar fi ceva subțirel la *Teatrul Nostru: Bărbatul* de Denis Amiel, cu surorile Cocea și Critico. Sau *Scandalul* de Bataille...

— Mai gândește-te și să-mi spui ce mi-ar plăcea mie, că mă cunoști.

Armand îl privi, nu cu familiaritate, cu o complicitate abia sugerată:

— Știu eu ce v-ar place dumneavoastră, dar vă recomand o săptămână la schi.

— Eh, aș vrea eu, dar nu se mai poate, din septembrie Mareșalul s-a autoinvestit cu puteri excepționale. De atunci nu mai avem somn, nu mai avem nimic. Pe front lucrurile stau foarte prost, ți-o spun între noi. A doua iarnă de război și dacă vom apuca și a treia, bătălia e pierdută. În ce privește soldatul român, el ține săracul la tăvăleală, dar nu e înarmat cum trebuie. Războiul fulger, despre care s-a făcut atâta caz, începe să ia o întorsătură destul de proastă. Sau poate mă-nșel eu. Tu ce crezi?

Armand ridică grămada de ziare de la picioarele ministrului și în loc să-i răspundă îi atrase atenția că apa din ibric dăduse în prima undă. Ionescu-Tismana puse în recipient patru lingurițe de cafea și una de zahăr.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare...

— Știți foarte bine, domnule ministru, că în materie de război n-am nicio idee. Dacă mi-ați da o mitralieră, n-aș ști

ce să fac cu ea...

— Într-adevăr, mă uit la tine, să știi că dacă nu ședeai pe lângă mine aveai șansa să intri într-o școală de ofițeri de șase luni și te trezeai pe undeva pe la mama dracului, în stepa calmuică.

Era atent să nu dea cafeaua în clocot și să se reverse. Așeză ibricul cu atenție deasupra reșoului și-l ridică, privindu-l prin ochelari, ca pe un instrument chirurgical. Probabil că era ros de o superstiție și că revărsarea cafelei i s-ar fi părut un semn de ghinion. Când clocoti a treia oară, Ionescu-Tismana răsturnă caimacul pe rând în cele două cești pregătite din timp, după care le umplu cu o satisfacție pe chip ce nu-i scăpă secretarului.

— Ce spui, Armand? Am învățat la Bazargic arta de a face cafea. Era un turc, Ciali, care și-a bătut destul capul cu mine ca să mă deprindă să dau gust acestei minunate licori. Povestește-mi ce mai e pe la doamna Robescu. Ce-a mai adus? Evelyne m-a omorât că vrea să schimbe mobila. Caută un bufet *Tudor*. I-ai spus doamnei respective, nu?

— Se poate? Polcovnicul Ignatiev răscolește toate podurile din București și din provincie.

— Evelyne are dreptate. Mobila englezească are pe lângă soliditate și o eleganță care scapă celorlalte stiluri, nu știu de ce.

— Dacă-mi dați voie, zise Armand, i-aș recomanda doamnei un *cabinet* portughez, sculptat ca o ușă împărătească de biserică. O nebunie. Cere 140.000 de lei pe el, dar face. O doamnă, Cantuniari, era cât pe-acți să dea, numai că n-a avut destui bani și am rugat-o pe patroana magazinului de antichități să-i spună că e arvunit. Ce ziceți?

— Am încredere în gustul tău. Își ștergea ochelarii cu batista albă pe care o purta la buzunarul halatului. Cel puțin vom avea ce vinde dacă, Doamne ferește... Așa spune Evelyne. Vezi, femeile astea dețin un teribil instinct de

conservare. Nevastă-mea are o prietenă foarte bună, nu știu dacă o cunoști, o armeană ai căror părinți au fost siliți să fugă în România, când turcii i-au exterminat pe negustorii din Smirna. A, o grozăvie, să-ți povestească, într-o noapte le-au dat foc cartierului în care locuiau și au trebuit să fugă cu ce aveau pe ei. Cum crezi că au supraviețuit? Tatăl Angelei, așa se numește doamna, cam mirosise că ceva nu e în regulă cu turcaleții și-și pregătise din vreme o căruță și-un cal. I-a îmbrăcat pe toți ai lui în haine țărănești și așa au scăpat. La graniță, într-o oală cu untură, aveau toate bijuteriile, o mică avere cu care, odată ajunși la Constanța, au putut să o ia de la capăt. Ar trebui să-nvățăm câte ceva de la oamenii ăștia. Dar nu bei cafeaua?

Armand știa că trebuia să facă în secunda următoare o figură încântată și, cu un gest mut, să-l gratuleze pe ministrul său. Era mica lui plăcere pe care, de fapt, o merita: cafeaua era excelentă.

— Ei, ce zici? Întrebă Tismana.

— *Comme d'habitude*. Excelentă!

În ușa își făcuse apariția Raul, cu privirea lui tulbure de om care bea seara și care nu doarme destul. Era îmbrăcat într-o haină de casă vișinie, proaspăt ras, purtând și el cu ostentație, ca și Tismana, în buzunarul de la piept, o batistă de olandă albă, apretată. Hârâia, în genul lui nemulțumit, ca de obicei. Luă cu un gest neglijent câteva foi din grămada de ziare, le parcurse distrat și-și aduse aminte că nu i-a salutat.

— Bună dimineața, domnilor! Ce mai e nou? Cum stăm cu războiul?

— Bei o cafea, Raul? Întrebă Tismana, cu o condescendență ce nu lipsea niciodată din glas când i se adresa fratelui său, condescendență sub care Armand bănuia, cât era de tare ministrul său, un complex de inferioritate, născut din faptul că urmașul mai mic al

Slătinencei îi furase averea celui mai mare.

— A, nu, Puiule, te rog, știi bine că dimineața un adevărat gentleman nu bea decât *Courvoisier*, ca să repare efectele dezastruoase ale libațiilor de noapte. Apropo, voi, mitocanilor, simțiți la căderea serii angoasa pe care ființele delicate o încearcă? L-ați citit, nenorociților, pe Mateiu, parvenitul ăla din neamul de plăcintari al lui Caragiale, dar care avea ifose nobiliare? Ce ciudat lucru, adevărata aristocrație nu reușește niciodată să se autoscruteze. Vezi cazul domnului Proust, care se trăgea dintr-o noblețe a banilor și a acestui fiu de berar care spera că heraldica o să-l facă automat aristocrat. Numai autodidacții, o să râdeți, o nimeresc din cauza invidiei și a îndrăzelii cu care se aruncă în lucrurile pe care nu le cunosc.

Găsise ceea ce îi trebuia în ziarul *Curentul* al domnului Pamfil Șeicaru. Ticul lui nervos se accentuase. Clipea cu nervozitate făcând grimase repetate.

— Ascultați! În *drumul către veșnicie și în lupta pentru înfrățire și pentru întregire, Nația, fără să cumpănească și fără să șovăiască, a semănat nenumărați martiri și eroi în mersul ei istovitor, dar izbăvitor, către culmi de apoteoză, superbă tautologie, către care o duce, greu, dar sigur, chinuitor dar înălțător, și destinul și dreptul și străduința și puterea...* Declama ca un veritabil actor, gesticulând în stilul lui Vraca, căutând efecte și aprobare pe chipurile celorlalți doi. Dar să nu vă lipsesc și de rest: *Către aceste culmi vom ajunge, pentru că nu poate fi și nu va putea fi greutate care să ne împiedice. Am pus 2000 de ani să ne apropiem de ele. Vom lupta, de va fi nevoie, încă un milion de ani să ne urcăm pe ele...* Râdea isteric, ca și când ar fi auzit o glumă colosală. Ce zici, Puiule?... Cretinul ăsta de prieten al tău, Mișu Antonescu, ar fi putut să-și găsească, la rândul lui, un *negru* mai ca lumea, pentru că astea nu sunt ideile lui Pamfil Șeicaru, el numai le iscălește. Micuțul Goebbels al

României cântă după ureche.

— De unde ai mai scos-o că sunt prieten cu Mișu Antonescu?

— Mai știm și noi. Ai putea să invoci ședințele comune la care vă vedeți, dar știu că-l vizitezi și-acasă, din când în când, foarte discret.

— Prostii. Ce spui, Armand? Totdeauna agresiv. Știe că nu am intimități cu nimeni, chiar cu cei din cabinet. Caut să mă țin pe linia mea. Raul, sunt un specialist, atât. Mă crezi, bine, nu mă crezi, te privește.

Băuse cafeaua și avea aerul că fratele său îl încurcă și că nu poate să înceapă ziua sa de lucru. Dar acela nu avea de gând să-i părăsească.

— Stai că n-am terminat. Ia mai ascultați: *Nici zvârcolirile, nici sălbăticiunile, nici falsificările îndrăznețelor nu ne intimidează...*

— Raul, te rog încetează. Am citit și eu, și Armand ziarele, nu avem chef să mai auzim încă o dată articolul de fond din ziarul *Curentul*.

Fratele ministrului căuta soneria ca să cheme pe valetul Anton, pentru că mica-i recitare îl istovise.

— Mă rog, dacă nu vreți să mai ascultați aceste frumoase texte patriotice, n-aveți decât. Este foarte curios cum toți acești dictatori au un limbaj comun. Nicio deosebire. Simțul lor teatral întrece orice alt instinct. De asta mi-am dat seama încă de pe vremea când am stat în anturajul lui Carol al II-lea. Foarte ciudat. Cât era exilat, regele mi s-a părut plin de șarm, umanizat. Odată aterizat pe pământul românesc, în el s-a sculat Domnitorul. Un tron, să țineți minte de la mine, nu e un scaun banal, dacă mai adaugi la asta și un sceptru, că Măria Sa Carol Caraiman avea și boala echipamentului royal. După ce și-a pus harnașamentele, și-a lungit mâna și să te ții. *Le roy a des longues mains*, n-am spus-o eu. Urdăreanu îmi povestea

audiența la Rege, a lui Antonescu, în 1940. Câinele roșu, bătos, știind că Majestatea Sa nu mai călărea un cal bun, se înființează la Palat, e întâmpinat de un lacheu care-l trimite la adjutantul de serviciu. Țsta îl face nervos. Apare Mareșalul Palatului, amicul meu Urdăreanu, care vrea să știe ce dorește Generalul de la Carol al II-lea: *Subiectul?* Antonescu: *La ce-ți folosește? Așa cere protocolul. Țara arde și dumneavoastră vă țineți de protocol. Și a plecat...*

— Unde vrei să ajungi, dragă Raul? întrebese ministrul. Cunosco toată povestea.

Apăruse valetul Anton.

— M-ați chemat, domnule ministru?

— Nu te-a chemat el, eu te-am chemat, zisese Raul. Adu-mi sticla mea de *Courvoisier* și un păhărel, că dâșii nu beau dimineața. Se exoflisc. Și după ce-l concedie pe valet cu un gest, continuă: Lăsați-mă să-mi termin ideea; bineînțeles că Regele l-a rechemat pe Antonescu. Pierdusem Ardealul, Basarabia și Bucovina, era omul cel mai potrivit ca să scoată castanele din foc cu mâinile lui. Tot Urdăreanu mi-a relatat această primă întrevvedere. Regele se disculpa cu abilitatea-i cunoscută: *Nu eu am dat teritoriile. Dar cine, Majestate? Consiliul de Coroană.* Antonescu: *Trebuia cerut un termen mai lung de retragere. 20 de zile, pentru a nu se demoraliza armata.* Regele de colo: *Ai limbă tare. Totdeauna ai fost brutal cu mine.* Și acum fiți atenți la limbajul macaronic al viitorului Mareșal. l-a dat o replică ca-n Schiller: *Poate brutal, dar loial și sincer.*

— Raul, dragă, cunoaștem. La 6 septembrie al aceluiași an, 1940...

— Exact. Nu mă mai întrerupe, Puiule. Vreau să-ți arăt mecanica dictaturii, să înțelegi și tu ce ți se-ntâmplă. Că mâine, poimâine o să răspunzi, și nu eu am să pledez cauza ta. Va trebui să știi ce-i spui avocatului.

Valetul Anton se prezentase cu sticla de *Courvoisier* și cu

păhărelul de argint al lui Raul. Le așeză tăcut pe o măsuță lipită de perete și dispăru. Fratele ministrului, cu o sclipire de plăcere în ochi, își turnă, sorbi dintr-o înghițitură primul pahar, umplându-l la loc și plimbându-se în jurul lor.

— Armand, de fapt eu pentru urechile duminale vorbesc. Ești mai tânăr. Nu mai ții minte dacă erai aici, în 6 septembrie 1940, mai mult ca sigur că erai, dar probabil că nu înțelegeai nimic din ce se întâmplă. Așadar, în ziua de 6 septembrie 1940, domnul Stelian Popescu scria pe prima pagină în *Universul*, știu fragmente întregi pe dinafară: *Este Generalul Antonescu omul în care de mult neamul românesc își pune nădejde, omul care abia acum, de trei zile, a fost eliberat din închisoarea de la Bistrița, unde era ținut și fără lege și fără judecată, omul care abia când a ajuns cuțitul la os și hotarele în mare parte pierdute este chemat să aducă liniștea și mângâierea unui neam amăgit de guvernarea tiranică în care trăiește de zece ani, timp în care au fost omorâți mișelește tinerii generației naționaliste și au fost prădate miliardele țării sub pretextul înarmării. Urăm să-i ajute Dumnezeu. Vă place? Poate că acest general, căruia nu i s-a putut reproșa decât o banală bigamie, și aia se pare inventată, nu avea simțul istoric cu care a fost injectat de aceste articole, în care i s-a vârat în cap că este „Salvatorul”, „Mesia”, „Moise al Românilor” care o să ne treacă Marea Suferinței. Eu nu pe el îl condamn, pentru că oricine și-ar fi pierdut capul în fața unei astfel de misiuni pe care trebuia să și-o asume, ci pe lingăii ăștia, pe păduchii ăștia de presă, care imediat ce se ivește o situație extraordinară, scotocesc mormintele, cimitirele, dă o falcafrniță în ei, o rabie oratorică, și-l umflă pe dictator, și-l fac Gogea Mitu, ăl mai mare om din lume, ca la tiribombe, îi umflă mușchii că ai lui Popey... ați văzut filmele cu Popey, nenorociților?... ăla care mănâncă *spanach* și bate toată lumea, marinarul Popey. Mareșalul este victima propriei propagande, v-o spune un*

om lucid. Moartea lui Codreanu nu i-a servit la nimic. Același limbaj umflat. Un prieten comun, îmi povestea întâlnirea dintre Căpitan și Antonescu. Altă literatură. Doi câini care dădeau târcoale ciolanului vorbind într-un limbaj bisericesc, se întâlniseră în casa unuia Mareș și, pe urmă, de vreo câteva ori la Predeal. Schiau și se și vedeau la putere. Antonescu îl întrebase pe Căpitan: *Ești pregătit să vii la putere? Nu doresc acest lucru, acum*, răspunse Codreanu ca o primadonă. *Atunci de ce agiți masele? Dacă împingi țara la revoluție, o să fii un Kerenski. Dar dumneata n-ai talentul și cultura lui.* Căpitanul înghițise înțepătura și-i răspunsese cu modestie: *La putere o să veniți dumneavoastră, la adăpostul dumneavoastră o să organizez partidul și după aia o să iau conducerea Statului.* Ce spuneți de scena asta shakespeariană? Acest refuzat de Câinele roșu, ocupând numai un birou la Școala superioară de Război și mai apoi unul la Ministerul Apărării Naționale, refuzând câteva posturi ministeriale până în guvernul Goga, numai cine nu cunoaște culisele poate să-l creadă pe acest om modest, cum a încercat să pară la început. Țineți minte deviza lui? *Fără ură, fără părtinire, fără nedreaptă lovire, începe o domnie nouă și o guvernare nouă.* Dar jurământul lui în fața mormântului lui Moța și Marin?... *Să trăim în sărăcie ucigând în noi pofta de îmbogățire materială. Să trăim o viață aspră și severă, cu alungarea luxului și îmbuibării, să înlăturăm orice încercare de exploatare a omului de către om, să ne jertfim pentru țară, să nu facem compromisuri.* Toate astea probabil că le știa și omul lui de încredere, Mihai Antonescu, care a început să-și depună bani în Elveția. Ce spui, Puiule?

— Rahat, zic. Mănâncă lumea rahat! De unde știi tu că domnul Mihai Antonescu depune bani în Elveția?

— Apără-l, dragă, apără-l, ca să nu te audă cumva că-l mănânci de fund și să te văd agricultor la Domnești, pe

moșiile iubitei noastre mame, nu i-ar mai putrezi oasele!

— Ai terminat, Raul? Am treabă!

— Încă puțin. Mai pierde zece minute cu mine. O să mai înveți câte ceva. Vreau să-ți mai semnez un amănunt: că același om modest în aparență, dar ros de o ambiție nebună, într-un memoriu către Rege făcut în '38, îi reproșează acestuia că nu a fost ales la Academie! *Parole d'honneur!* Mi-a spus-o Urdăreanu! auzi, nenorocitul! Voia să fie ales între nemuritori, ca Nicolae Iorga. Probabil că a scris vreun tratat militar, ca Procopiu.

Băuse și al doilea pahar de coniac și începea să aibă mâncărime la limbă.

— Când l-a întrebat Carol al II-lea, în '37 mi se pare, ce-ar face în locul lui, ce crezi că i-a răspuns?... *Una din două, Majestate, sau Te ții pe linia constituțională și atunci te înțelegi cu Maniu și Codreanu, ori dai o lovitură de Stat și iei un om și faci ce vrei.* Se gândea la el însuși, desigur, ceea ce înseamnă că își calculase venirea la putere, pas cu pas, că degeaba îi acuz eu numai pe căpușele astea gazetărești. De altfel, dragul meu Puiu, aș mai vrea să-ți servesc o scenă care o să-ți arate că ai de-a face cu un paranoic. Iată pe cine servești. La Predeal, pe când Căpitanul și Generalul făceau pe campionii, auzi ce-i spunea Mareș lui Codreanu: *Antonescu îți deschide calea. Calea mi-o deschid cu sabia*, îi răspunde acela: *Și harșt, harșt, cu bățul de schi, prin aer, ca Mihai Viteazul, călare.* Să-l întrebi pe Stelian Popescu, că a fost de față. Trebuie să-i fi văzut și tu la jurnalul de actualități. Atunci Antonescu i-a replicat, ca-n Biblie: *Domnule Codreanu, nu uita cuvântul Sfintei Scripturi: cine trage sabia, de sabie va muri.* Asta nu l-a împiedicat pe Câinele roșu să reprime rebeliunea legionară, omorându-și pe foștii copii, cu sabia de care pomenise. Și acum, concluziile, ca să vă scutesc de prezența mea... Domnilor, puterea este un lucru nesănătos. Puiule, să fiu în locul tău,

m-aș retrage acum. O demisie cinstită, o plecare undeva, departe de aceste tărâmurî, plecare în care m-ai lua și pe mine, ar rezolva multe. Știu, știu (făcu un gest cu mâinile), cum o să lași tu situația de aici, averea noastră, pe care atât de bine o administrezi „rangul social pe care-l ai? Nu protesta, e sfatul unui om ușuratic care simte mirosul de cadavru mai devreme decât alții. Pentru că din punct de vedere politic, tu, Puiule, și ai tăi sunteți morți.

— Ce te face să crezi treaba asta?

— Titlurile din ziare. Să știi că nu citesc decât titlurile, dar este limpede, nemții au pierdut. E o certitudine. A *bon entendeur, salut!* îmi iau coniacul meu și mă scufund în *Memoriile* lui Saint-Simon. Ți le-aș recomanda. Măcar tu, Armand, citește-le din când în când, vei învăța foarte multe lucruri.

Și dispăru.

— Ce spui de el, Armand? E ca un cioclu. Nu-ncetează să-mi prevestească un sfârșit rău, dintr-o ură pe care nu i-o înțeleg. Nu-i cer nimic, nu-l oblig să muncească, stă ca un parazit pe spinarea mea și trăncănește. Dacă ar vorbi numai cu noi ar fi bine, dar vorbește pe unde apucă. Prin cârciumi, prin saloane, peste tot. Au ajuns oamenii să mă întrebe, ce-i cu el? Nu pare posibil să fii fratele unui subsecretar de stat în funcțiune și să bârfești în gura mare regimul pe care acesta, adică eu, îl servește. Nu știu cât am să pot să-l mai rabd. Dar să trecem peste chestiunea asta. Spune-mi, ai trimis florile în strada Lutherană?...

— Bineînțeles, domnule Ministru.

— Să treci și pe la Resch, să mai îmi semnalezi dacă. apare vreun *bijou* ca lumea. Și, mai ales, atent cum ești, caută să afli dacă cumva n-a respirat ceva în cercul cucoanelor. Pe vremea mea femeile își țineau gura, bărbații erau mai lăudăroși, deși un adevărat om de lume nu se laudă niciodată cu femeile pe care le cucerește. Dar acum au

îneebunit, fac din adulter o virtute. Or, știi bine că nu am niciun interes să se afle în oraș că trăiesc cu doamna Necșești. În ce te privește, am o încredere nesfârșită, dar mi-e teamă de prietena ei și chiar de Diby. Le farmecă și pe ele puterea, vorba nebunului de adineaori. Nu cu mine „bărbatul, se laudă, ci cu rangul meu social. Merçi. Dar ia să-mi spui, te rugasem ceva în legătură cu Gerda Hoffmann. Nu sunt indiscret? Ai băgat de seamă că n-am un limbaj de codoș, dar poate că unele amănunte asupra idilei tale cu această frumoasă doamnă m-ar putea ajuta să trag unele concluzii.

— Domnule ministru m-am întâlnit de câteva ori cu ea, cunoașteți boxul, nu?

— Relativ. Mi-a plăcut mai mult scrima.

— Suntem deocamdată ca doi boxeri în primele reprize. Ne tatonăm. Mi-a propus să-i pozez pentru revista *Signal*. Are un atelier în strada Londra.

— A, i-ai și făcut o vizită...

— Bineînțeles.

— Și?...

— E o femeie stranie. Din fișa poliției, pentru că m-am interesat la Mizdrache, pare o persoană complicată. Amanta maiorului von Braun, cu care se are la cuțite, se pare, acum, din motive care îmi scapă, un stagiul în Polonia ca secretară a acestuia. Aici și-a găsit o prietenă, Claudia, un fel de artistă, o cretină care visează să ajungă vedetă de cinema, ca Cristhine Soderbaum; în rest, mici afaceri cu tablouri bune, covoare, pe care le trimite șefilor ei ierarhici, în Germania, dacă nu unor persoane mai sus-puse.

— Și, și?...

— Și, deocamdată, partide de echitație la manejul din Plevnei, pentru că e iarnă, o invitație la schi pe care am declinat-o din motivele pe care le bănuieți, o seară la barul *Fu-Ciang*, unde e foarte agreabil, și pe care vi-l recomand,

dacă îmi este îngăduit, cam atât. Nu sunt prea bine orientat în ce privește intențiile dumneavoastră. Am discutat destul de vag asupra acestui subiect.

Tismana închise mica ușă a cabinetului său și privi prin perdele peluza acoperită de zăpadă. Soarele dădea grădinii o înfățișare feerică. Din copacii bătrâni cădeau cu bufnituri scurte pachete de omăt. Valetul Anton și doi servitori râneau zăpada pe aleea principală. Era liniște, ziua de-abia începea, Evelynne încă nu se sculase sau se afla în sala de masaj cu boxerul ei.

— Știi ce, dragul meu?... Doamna Hoffmann are relații. Precis că face parte din serviciul secret al nemților. Sub invitația de a-ți face fotografii se ascunde, cu siguranță, o intenție. În lumea noastră, nimic nu este gratuit, să fii sigur. Bănuiesc că vrea să te recruteze, la modul la care poate fi recrutat un om ca tine. N-am spus să te cumpere. Ești inteligent, nu trebuie să-ți dau sfaturi. Nu-ți va pune niciodată problema deschis, îți va sugera numai anumite lucruri. Am nevoie să-i intoxice, cunoști cuvântul ăsta? Adică să le servesc informații care să-i deruteze. Există foarte mulți oameni, care, ca și Raul, privesc mai mult spre viitor decât spre prezent. Acest viitor este incert. N-aș dori ca nemții să înceapă să capete îndoieli asupra loialității noastre. Mă gândesc la aparatul de conducere. Sigur că în ce-i privește pe militari, aliații noștri n-au nicio îndoială. Legile lor nescrise îi obligă la executarea oarbă a ordinelor, dar mai sunt civili, mai sunt frați sclerați, ca acest Raul al meu... Mă înțelegi ce vreau să spun?

— Înțeleg, domnule ministru.

— Așadar, Armand, toată lumea este dispusă să meargă până în pânzele albe cu Marele Reich. Să știi că într-adevăr războiul nu merge atât de bine. Frate-meu are dreptate. De pe front vin rapoarte destul de negre. Nu suntem echipați cum trebuie, luptele durează mai mult decât s-a prevăzut.

Rezistența adversarului este feroce. Unde mai pui Africa, unde a început retragerea. Și câte și mai câte. Trebuie să știm să manevrăm. Când m-am băgat în politică, un bătrân politician-averescan, Cariforu parcă se numea, mi-a spus: Dragă Puiule, te văd tânăr, frumos (eram frumos pe vremea aceea, nu chelisem, ehe, ce mai femei, ce mai petreceri, ce mai bani risipiți), dragă Puiule, zicea acela, ți-ai ales o meserie grea. Politica este o meserie în care trebuie să înveți de pe acum să mănânci un butoi de căcat cu lingurița. Și uite că am ținut minte vorba asta.

— Am înțeles, domnule ministru. Știu ce am de făcut.

— Nu te întreb, dar înfățișarea ta cu siguranță că va stârni în doamna Hoffmann unele tentații, dacă nu le-a și stârnit. O nu, nu, nu protesta, că nu vreau să-mi confirmi sau să-mi infirmi ceva. *La raison des jennes est dans la partie de leur corps qui cache la pudeur...* Dacă cumva poți tu să afli unele lucruri de la ea, nu mi-ar dispăcea. Și pentru a o asigura de fidelitatea noastră a amândurora, spune-i că-i stai la dispoziție în ce privește plasamentele ei pecuniare și chiar să-i recomanzi, la prețuri modice, niște tablouri, să zicem, ale unor pictori buni pe care tu îi cunoști, că te învârți în mediul lor.

— Să știți că am și dus-o la câțiva în ateliere, dar nemții ăștia au un gust special. Tot de la Hitler li se trage. Doamna caută pictori și sculptori pompieriști. Or ai noștri au școala franceză. Matisse, Gauguin. Singurul pictor care îi place doamnei Hoffmann este Loewenstein care pictează țărani la modul realist. Ea caută un Torwaldsen, e chinuită de nibelungi, de războinici. N-am de unde să-i scot așa ceva. Am dus-o la un bețivan, la sculptorul Băcică, căreia i-a comandat o *Victorie*. Asta, ca să vă mai amuzați, i-a cerut un avans de 150.000 lei ca să-și cumpere marmură, și a întrebat-o negustorește ce dimensiuni să aibă statuia? Ce credeți că i-a răspuns doamna Hoffmann, care nu e proastă

de altfel: Dar ce crezi, domnule, că-ți comand o *Victorie* pentru Brandenburger Tor? Doream o sculptură pentru un salon al unui ministru. Sculptorul a cerut jumătate din sumă, a băut banii și acum eu trebuie să-l hotărâsc cu poliția să se apuce de lucru.

Ionescu-Tismana râsese încântat.

— Mai lasă-i, dragă, să mai pățească și ei chestii de astea, că prea s-au obișnuit să le meargă totul din plin, în altă ordine de idei, vreau să te-ntreb dacă ai luat măsurile necesare pentru întocmirea dosarului Vrăbiescu. Se pare că în curând Mareșalul va avea o întâlnire cu Führerul și vrea să discute și chestiunea asta delicată. Îl știi cum este, nu vrea să se lase călcat pe coadă, cât e el Hitler de Hitler.

— Dosarul este întocmit de mult. Când aveți nevoie pot să vi-l predau.

— În chestiunea incendiului de la Mija ai vreo noutate? A fost prins acel Tronaru?

— Încă nu. Cercetările poliției din Ploiești n-au dat rezultate. Individul s-a dat la fund. Dar, până la urmă, este imposibil să ne scape.

— Între noi fie vorba, pe de-o parte îmi pare bine că nemții n-au pus mâna pe Vrăbiescu. Sigur că moartea lui este un lucru regretabil. Probabil că domnul Eugen Cristescu a avut sau o să aibă de furcă cu Mareșalul, nu mai vorbesc de generalul Vasiliu, dar astea sunt chestiuni care nu ne ating pe noi. Din fericire.

Armand înțelese că ministrul era gata să se îmbrace și că trebuia lăsat singur.

— Așadar, care e programul pentru ziua de azi?... întrebă Armand.

*

Evelyn ascultă câțva timp vocea valetului Anton care primise până atunci, jos, în curte, dispozițiile pentru seară ale lui Armand.

— Am înțeles, bine. Da, înțeles.

Subreta Marcela o privea, îi adusese halatul și spusese cu glasul ei egal, fără inflexiuni:

— Doamnă, baia e gata.

Începea o nouă zi, în dormitorul încărcat de perne era o căldură plăcută (caloriferistul avea ordin să se scoale la cinci dimineață și să dea drumul la gaze) colecția de pendule aflată în budoarul alăturat dormitorului începea concertul matinal. Fiecare ceasornic era potrivit să sune cu un minut mai târziu. Prin ușa deschisă pătrundeau în valuri interferențele de sunori, suprapunându-se unul altuia în intervale egale, mai apăsate atunci când mecanismele se încordau și începeau să emită acele dulci lovituri în talgere minuscule, pe urmă pierzându-se ca și când cineva ar fi îndepărtat orologiile și o altă pendulă intra în acest concert organizat. Clopotele metalice se mișcau lent sau precipitat, vibrațiile metalice se reverberau în pereții de cristal”. sau se amplificau ca niște viori minuscule în care cineva ar fi ascuns mecanisme infime, ușor uzate, stingând în cele din urmă acele melodii ce nu se asemănau una cu alta. Prin ușa deschisă, un fascicol de soare, reverberat de pelicula de zăpadă de sub ferestre, trecut prin pergola de sticlă, reflecta alama aurită, lăptoasă, la scurta balansare, a pendulelor pe pereții dormitorului acoperit cu mătase, nu prăfuită, dar în care succesivele valuri de lumină ale dimineții, amiezii și amurgului șterseseră orice lăcuș, orice vibrație interioară. Iarna, aceste feerii matinale erau destul de rare, dacă exceptăm iernile seci ale Bucureștiului, când nu ninge, și atunci, din lipsa zăpezii, lumina era alta, o lumină albă, sanitară, rece, transparentă, brutală, fără strălucirea pe care i-o împrumuta omătul sclipitor de-afară. Evelyne cunoștea ceasornicele după sunete. Întâi bătea pendula hexagonală *Renal ssance*, în formă de râșniță, cu un capac baroc, pe care veghea un *pritti* de bronz cu un deget în gură

și al cărui ac indicator, mișcându-se neștiut pe un cadran circular, evoca o busolă marinărească, indicând orele. Din acea cupolă metalică, intarsiată, din care vag răsăreau siluete de naiade rătăcite într-un crâng mitologic, soseau sunete dure, marcând orele opt. Era o pendulă adusă de Puiu de la Praga în 1936, cumpărată dintr-o anticărie evreiască din Malastrana care îi plăcea Evelynnei foarte mult. După aceea, intra în concertul alămurilor un *Carter* rococo, din lemn aurit, o piesă făcută pe la 1750, cu ancadrame de sidef, radiind încă în micul budoar un miros de măr sau de trandafir, un parfum vag, funerar, persistent, amestecat cu mirosul vechi al casei, de var și perdele opărite de soare sau de căldura caloriferelor. Când încă nu se stingeau dulcile sunete prelungi ale *Carterului*, intra în joc pendula cu crucifix semnată de Cristoph Leuchne, cu mecanismul ei rotitor la bază, de unde o adevărată farandolă de sunete, contrariind auzul, amplificându-se ca într-o capelă și invadând celelalte încăperi, cu sunetul de clavecin. Când totul se stingea, începeau bătăile pendulei murale germane, cu cadran pictat, medalioane de împărați romani și inscripții obliterate cu sunetele ei false, lipsite de forța celor dintâi. În acel moment, Evelynne se ridica, privindu-și chipul ce abia se recompunea din invaziile somnului. Era secunda când oglinda ovală așezată deasupra imensului pat *Chippendale* reflecta un chip incert, cu un păr greu, lung, căzut pe umerii plini, musculoși, încadrând un chip à la Anita Page, puțin ironic, cu o sclipire bănuitoare încărcată de umor. Ochii ușor verzui, cărora seara belladonna le sporea irizările, încă somnolau. Femeia își studia atent nasul fragil, grecesc, cu nări accentuate și pomeți mongolici, gura rece, tăiată, și tot ce alcătuia un chip sălbatic în timpul exercițiilor de echitație sau de scrimă, când toată această mască de piele, arsă de soare, căpăta ceva viril și se absorbea parcă spre interior, dar acum părea ușor visător, relaxat de somn.

îmbracă un halat ușor, străveziu, de gaz, peste care așează halatul de *bourette* adus de cameristă și auzi pendula Louis XVI, cea în formă de urnă funerară, din malahit, care avea un cadran circular, ca un barometru, emițând sunete ca ale unor valuri lovind o faleză de piatră noaptea, după care restul pendulelor născură o cacofonie subtilă de dangăte mici ca tropotitul unei diligențe. Erau pendulele de Ausburg, pendula murală de porțelan care scotea din trupul ei de sidef o neliniștitoare și sacadată bătaie ca a unei inimi omenești... Totul, amestecat cu acele sunete minore ale pendulelor Meissen, încărcate de flori și figurine, și cu siflantele unui orologiu de coridor *Tompion*.

Evelynne întorcea răbdător arcurile, pe rând, se auzeau acele zgomote secrete ale ceasornicelor, cu rezistențele lor mecanice, cu opoziția vechilor spirale, ce-i dădeau totdeauna impresia că se vor rupe. Ca într-o cameră de jucării a copilăriei, Evelynne trecea în revistă cu privirea pendulele *Empire*, cu decor figurativ, reprezentând cupluri amoroase, semnate de Thomire și Bailly. Până când, în sfârșit, ultimul orologiu din lemn sculptat, operă a unui meșter din Moravia, încheie concertul cu bătăile lui răgușite, de toacă, nu repezite, lente, egale, stingându-se încet și făcând loc unei liniști pe care aerul strălîmpede al zilei defară o ridica la proporții asurzitoare.

Baia, foarte fierbinte, îi dădea un șoc, iute reprimat, sângele era biciuit dintr-odată, simțea cum tot trupul se aprinde. Pe urmă pielea i se obișnuia cu cruzimea apei, un burete imens îmbibat de săpunuri italienești, de săruri aruncate în apă stingeă acea primă senzație de fierbințeală, nepermisă, care îi amintea o mai veche plăcere din adolescență, nu lipsită de o nuanță erotică. Obișnuința băilor fierbinți o căpătase abia după ieșirea din internatul sever al aceluși institut de la Besançon, unde, în afara atmosferei cenușii în care trăise opt ani de zile, după reguli

aproape militare, adică: uniformă, program fix, ore de masă anunțate cu un clopoțel strident (ale cărui sunete aproape uitate se asociau cu cele mai recente ale pendulelor din casa din aleea Alexandru), regula generală era dușul rece, soldătesc, care reprima orice idee de voluptate. Mereu senzația repetată a începutului de zi, nu însoțită de vechea neplăcere, ci de un sentiment de incertitudine, de așteptare a unei plictiseli care era obligatorie parcă, în care preocuparea principală era de a găsi ceva nou într-un șir de ore egale, formând un program aproape invariabil, adică maseur, exerciții la aparate, scrimă, micul dejun, al doilea duș, după dușul ce urma acestei lungi băi fierbinți, ieșirea la coafor sau convocarea la domiciliu a manichiuristei și pedichiuristei care, timp de trei sferturi de ceas, îi făcea toată cronică cuconetului din București (*Je sais tout*), pe urmă inspectarea listei pentru bucătăreasă, a felurilor de mâncare, comenzile pentru ceea ce numea ea „clanul” său, alegerea rochiei cu care trebuia să iasă în oraș, dacă era vară, sau a blănii pe care o purta când pleca cu șoferul Costache să vadă expozițiile, iarna, sau, pur și simplu, să-și viziteze o prietenă. Urmau dineurile plicticoase, cu diplomați, oameni de afaceri, miniștri, artiști sau, pur și simplu, necunoscuți iluștri al căror nume nu-l reținea niciodată, venea somnul obligator de un ceas și jumătate, după care iar tirania ceaiurilor, luate cu foste colege de liceu, invidioase, spionând interiorul acestei case somptuoase în care locuia, sau dacă se obișnuiseră cu ea, noile achiziții de tablouri sau mobilă (avea mania de a schimba mobila la doi sau la trei ani, fapt care-i crea adevărate drame, pentru că unele piese nu se asamblau, se certau între ele și atunci trebuia să revândă ceea ce abia achiziționase, unde mai pui covoarele pe care Torosian, achizitorul, le aducea făcute sul, lăudându-le încă înainte de a le întinde pe parchet, cu acealogoree interminabilă pe care

n-o suporta, Evelyne era dificilă, nu pentru că s-ar fi priceput în materia asta, dar pentru că învățase de la maică-sa că nimica nu se cumpără fără a arăta o rezervă insistentă, fără a respinge obiectul pe care vrei să-l cumperi, fără a te răzgândi de câteva ori pentru a-i scădea prețul. Așadar, ziua se continua cu ceaiurile de la cinci, cu croitoresele care veneau pentru probe, cu pregătirea seratelor, sau a participării la spectacole, unele obligatorii pentru Puiu și pentru ea, terminate cu supeuri formale, desfășurate în aceeași plictiseală rigidă, care o scoteau din sărite, și, în sfârșit, întoarcerea acasă, înainte de miezul nopții, dacă nu cumva petrecerea se prelungea (altă dată) la vreun bar, unde Evelyne dansa cu sigisbeii ei, cu toată acea trupă de dansatori la Operă, cu tineri din aristocrația română ce se ilustrau tocmai prin gimnastica lipsită de erotism a acelor dansuri iscate de sunetele unui jazz demodat, sau, pur și simplu, cu oameni care dansaseră bine în tinerețea lor, iar acum aveau un aer țeapăn, solemn, ridicol, demodat. Dar asta în suma acelor petreceri, așa încât se obișnuise.

Și iată, începea o zi nouă. Evelyne își privea chipul într-o oglindă *Medicis*, încadrată de două colonete fine, împodobită cu două camee. Trase de cordonul de mătase al soneriei și Marcela reapăru cu chipul ei impenetrabil, ascultând fără să întrebe ceva.

— Fii drăguță... Picupul!

Camerista coborî în sala de gimnastică și reveni după câteva minute, introducând ștekerul în priză.

— Pune-mi un disc, te rog.

Și în timp ce privea bocalele roz, verzi, albastre, albe, pline de creme de zi și de noapte, antirid, îi spuse peste umăr fetei:

— Marcela, adu infuzia.

Budoarul se umplu de sunetele *Lebedei* de Saint-Saëns, o

melodie plină de langoare, melancolică. Se pieptănă leneș, simțind încă biciuirea dușului rece de sub care abia ieșise. Își spiona în oglindă linia umerilor, despicătura decolteului, mereu cu spaima că ceva s-a degradat pe chip, că apăruse o umbră necunoscută sau un rid la gură sau sub ochi, cu o teroare în priviri ce nu se putea șterge din chipul reflectat și pe urmă cu acea expresie de triumf, necenzurată care ștergea sentimentul de frică inițial.

Marcela se întorsese cu un recipient opalin pe fundul căruia abia se clătina o infuzie de *bluets* și *camomilles*, cu care își tamponă ușor fața.

— Marcela, nu mai e nevoie să rămâi. Te chem eu dacă o fi cazul.

Își pipăia atent fața, ca și când ar fi vrut să descopere ceea ce oglinda nu putea să trădeze, o urmă secretă de îmbătrânire. Pe urmă, desfăcu pe rând bocalele cu unguente care răspândeau un miros dulceag, de lanolină bine filtrată. Trebuia să aștepte un pic până când prima cremă se impregna în piele, după care urmă o alta combinată cu ceară, pe bază de stearină, dar acest răgaz trebuia și el folosit. Evelyne nu citea ziarele, începea mereu o carte, în fiecare zi alta, sau i se părea că e în fiecare zi alta, pentru că erau vreo trei sau patru pe care mereu le relua și le abandona, un roman de Dekobra (*Mon coeur au ralenti*, *Les mystères de la main*, *reveles et expliques*, Paris, Librairie Garnier frères) din colecția *Chiromantie nouvelle*, pe care o studia de câțiva ani și cu ajutorul căreia ghicea în palmă când grupul ei de prieteni se plictiseau. Dacă nu erau partidele de bridge, dacă nu era Marghita care să dea în cărți pentru toată lumea, atunci Evelyne spunea primului ieșit în cale: „Întinde-mi stânga” și începea să citească liniile ascunse în palmă, începând cu cele de sub degetul mare și terminând cu încurcata geografie a muntelui lui Venus, a liniei vieții, a liniei destinului, mai improvizând sau spunând

chiar lucruri care îi uluiau pe ceilalți.

În dimineața aceea se nimerise să deschidă *Scrisorile* lui George Sand către Musset, scrise în stilul imposibil al secolului al XVIII-lea a cărui modă ținuse atât și nu se mai isprăvea. Se întinsese pe pat și făcea gimnastica mușchilor pântecului adunându-și genunchii spre sâni și întinzând deasupra cuverturii de mătase lungile-i picioare, încordate. „Glezna cabrată, degetele rigide, respiră adânc, pe gură, acum inspiră pe nări”, în același moment se gândea că trebuie să-i dea un telefon lui Sergiu Lăcănescu, psihianalistul, a cărui zi era, și să-i fixeze o oră convenabilă, și anume în această dimineață, pentru că pe urmă începea vârtejul celorlalte obligații. În același timp, observă că marginile *Heratului* începuseră să se tocească („Asta numai pentru că Madam Kati, în loc să măture covoarele, scoate praful din ele cu aspiratorul. Dumneai ce-i pasă?”). Trase din nou de șnurul soneriei și camerista reapăru.

— Doamnă?...

— Marcela, să nu uiți, pentru mâine dimineață te rog să-mi pregătești un suc de portocale și de morcovi, pentru că cremele astea nu au destule vitamine. Cosmeticienele sunt niște idioate, crede-mă. Mi-ai pregătit costumul de echitație?

— Da, doamnă.

Fii bună și adu-mi-l, și bagă și telefonul în priză, aici.

Lebăda lui Saint-Saëns nu se mai auzea, discul hârâia încă și Marcela ridică capul pick-up-ului. Cu mișcări precise părăsi încăperea, întorcându-se cu pantalonii de gabar dină bej, cu cizmele negre de călărie din șevro, cu bluza albă de mătase și jacheta neagră.

Îmbrăcându-se, se amuză să-i ceară Marcelei raportul.

— Ce mai face bucătarul? S-a împăcat cu gagică?

Avea o adevărată plăcere să vorbească în argoul servitorilor.

— Da' de unde! A zis Sabina că dacă îl mai prinde cu oafa

aia care servește la madam Calimachi, îl orbește cu vitriol.

— Ce spui, dragă?

Evelyn se amuza să discute ca de la „suflet la suflet” cu Marcela, care odată lăsată să facă raportul zilei, pierdea acel aer rigid, de fată în casă mare, și devenea ceea ce era în realitate, urmașa unei spălătorese de la Brăila care avea o plăcere nespusă să povestească ce i se întâmpla altora de teapa ei.

Camerista căuta acum în uriașul dulap din perete lenjeria doamnei, întrebând peste umeri:

— Un furou alb, doamnă?

— Bineînțeles, vezi că ai învățat? Și chilotul la fel. Și ciorapii ăia mai plini, de bumbac, pentru cizmă.

— Bucătarul a spus că dacă Sabina îl ia așa, el nu mai înțelege să „concupineze” cu ea.

Cuvântul „concupineze” îi ceruse un efort deosebit, dar trecuse cu bine de această încercare și avea un aer triumfător.

— Ai uitat telefonul, draga mea. Scoate ștekerul de la pick-up.

Nu avea plăcerea de a o freca, de a-i cere lucruri pe care putea ea să le facă, dar dimineața îi era lene, re intra greu în circuitul zilei, așa încât o lăsă să-i pună telefonul alături. Făcu numărul și așteptă câțva timp. Soneria suna parcă în gol. Psihanalistul se mișca greu, începea să dea semne de ramolism. Erau aproape doi ani de când îl cunoștea și nu mai avea acel ultim *apret*, *vern*-ul bărbaților aflați înaintea vârstei critice când reușesc să treacă sau să nu treacă acel prag invizibil către bătrânețea ireversibilă.

— Alo, se auzi vocea binecunoscută, lingușitoare, băloasă, libidinoasă, cu care acest doctor, de femei în special, își aștepta clientele ca și cum ar fi pândit la ele vreun semn de slăbiciune, transmis prin firul telefonic, mai mult o invitație la care spera...

— Doctore, te-ar supăra dacă ne-am întâlni la manej, în Plevnei, după ora mea de echitație?

— A, sărut mânușițele. Doamna Tismana! Ce faceți, grațioasă doamnă, nu v-am mai văzut de atâta vreme. Tot atât de frumoasă, fermecătoare doamnă?...

Psihanalistul avea repertoriul lui, trebuia să-l lași să continue sau să-i trântești telefonul pentru că nu te asculta, te invada cu niște cuvinte în care simțeai dorința, ba chiar o oarecare trivialitate pe care nu la telefon o debita, ci în așa-numitele lui ședințe *cathartice*, când, o lăsa să povestească ce-i trecea prin cap și o întrerupea brusc la un amănunt care i se părea lui că este semnificativ. Ea, Evelyne, nu gustase la început felul acesta brutal de a spune pe nume ceea ce ar fi trebuit, chipurile, să aibă în subconștient, dar, cu timpul, se obișnuise. „Defulează-te, defulează-te”, spunea Sergiu Lăcănescu. Numele scabroase ale organelor genitale o oripilau, roșea ca o fată de doisprezece ani, dar pe urmă, după câteva experiențe de acest gen, constatase cu groază că asta îi făcea plăcere deși niște reticențe bine antrenate de-a lungul timpului o rețineau să le pronunțe. Sigur, era altceva să șoptească în urechile tenismenului cuvintele acelea când și acela le rostea, nu dintr-o nevoie vulgară de a le rosti, pentru că tipii de genul lui erau mai sfioși decât se crede, ci pentru că, de fapt, ea îl învățase să i le spună, constatând cu stupeoare că asta îi dă o mai mare libertate în plăcerea pe care și-o pândeă, și-o cultiva și și-o elibera, poate și cu ajutorul acelei vulgarități.

— Doctore, îl întrerupse, nu mi-ai răspuns. Ora 13 îți convine? Afară e frumos, soare, nu bate nici vântul. Îți propun o plimbare de la manej până acasă. Avem un ceas bun de vorbit.

Sergiu Lăcănescu trecuse de valul de complimente, ezitase o secundă și acceptase.

— Da, cu mare plăcere. Vă aștept.

— Știi unde. La ieșire.

— Da, sărut mâinile. La orele 13, frumoasă doamnă. Voi fi acolo. Sărut mânușitele.

Își făcu socoteala că se va învărti în jurul manejului de-a lungul Dâmboviței, pentru că nu-i convenea să se întoarcă acasă în costum de călărie, să se uite lumea la ea ca la o călăreață de circ. O să-i lase vorbă șoferului de unde s-o ia și o să discute cu Sergiu cele treizeci de minute pe care și le propusese.

Începuse să se îmbrace, fără grabă, cu atenția pe care o avea întotdeauna când făcea acest lucru. Ar fi suferit să neglijeze un amănunt intim, undeva i se implantase în conștiință (probabil erau sfaturile mamei sale sau chiar trista oprimare a pensionarului călugăresc de la Besançon) ideea că ar putea să sufere un accident de automobil, să zicem, sau să moară din întâmplare și să i se descopere o rufă purtată sau pedicura neglijată „Trebuie să fii pregătită în fiecare secundă să răspunzi morții cu demnitate”, spunea mama ei, o rudă scăpătată a bătrânei Slătinențe, un fel de verișoară de-a doua a acesteia, pentru că ea și cu Puiu se înrudeau; „Gândește-te că un bărbat ar putea fi surprins nebărbierit în clipa morții sau cu unghiile îndoliate, asta este insuportabil”. În același timp, continua să discute cu Marcela despre soarta Sabinei și a bucătarului. Nu o asculta, se privea pe furiș în oglindă, încă mușchii pieptului îi țineau sânii sus sub puloverul de lână subțire pe care îl îmbrăcase peste bluza cu care avea să rămână în manej, ei trădau încă o agresivitate notabilă. I se părea că este puțin cam palidă, dar frigul din acea hală imensă în care nu se făcea niciodată focul, mirosind a talaș și a sudoare de cal, avea să-i dea acea iradiere a sângelui de sub obraz pe care mișcarea o naște de fiecare dată. Pantalonii parcă o strângeau, nu din cauza spălatului, ci pentru că mai pusese un kilogram. Ah, dulciurile! *Meringues glacees, choux à la*

creme, tarteles cu fructe – „interzis de-acum, interzis orice fel de dulce!” de fiecare dată își porunca astfel, fără să reușească să se țină de cuvânt, tentația fiind prea mare. Dar ceva trebuia să facă. Dacă nici boxerul care îi strivea carnea din trei în trei zile cu pumnii lui de campion nu reușea să-i elimine surplusurile, atunci unde va ajunge?... Vârsta, nemiloasa vârstă cu care trebuia să lupte, gând pe care trebuia să-l elimine după cum o sfătuia psihanalistul: „Vedeți, dragălașă doamnă, sentimentul de frustrare de-aicea începe, de la această idee că îmbătrânim. Dar bătrânețea este o stare care te ia în stăpânire sau o respingi. Putem s-o refuzăm, dacă refuzăm ideea că suntem bătrâni. Spuneți-mi, și asta o știu mai bine ca dumneavoastră, că așa este, dacă nu aveți aceeași psihologie pe care o aveți la șaisprezece ani? Aceleași dorințe, aceleași impulsuri. Nu-i așa că vă găsiți mereu frumoasă? Că vă place să vă priviți des în oglindă? Că vreți să atrageți atenția și femeilor și bărbaților, deopotrivă?” Da, era adevărat, numai că oglinda și o anumită luciditate o sileau să fie mai puțin optimistă.

Marcela terminase scurtul ei raport despre situația din subsolul casei lor, unde lucrurile erau destul de complicate. Șoferul Costache nu era nici el mai breaz, căra femeii străine cu mașina ministrului când acesta îl lăsa liber, nevasta lui nu-i făcea scene și nu-l amenința că o să-l orbească cu vitriol, dar se certau și ei, aveau doi copii la liceu, trebuia să aibă grijă de ei. În sfârșit, despre situația personală Marcela nu vorbea și nici Evelyne nu voia să forțeze lucrurile, pentru că i se părea de neimaginat să devină confidenta cameristei sale. A, să povestească despre alții era altceva, era ca și cum i-ar fi spus anecdote. Își trăsese cizmele, se mai privise de câteva ori în oglindă „să nu uit cascheta pentru păr și cravașă”.

— Marcela, fii tu drăguță... știi ce mai trebuie...

— Da, doamnă...

Știa. I le aduse, împreună cu mănușile. Se simțea bine în costumul ăsta bărbătesc. Cizmele erau moi și ușoare și ideea că peste un sfert de ceas va călări o umplea de încântare. Atunci, de unde umbra asta? Nemulțumirea surdă care o încerca de cum se trezise din somn?

— Domnul Armand este încă acasă?

— Să văd, doamnă. Să urc până la dânsul. Mi se pare că mai are de rezolvat câteva chestiuni pentru domnul ministru.

„Ministru, pe dracu’! Bietul Puiu era un biet subsecretar de stat și atât”. Acum știa. Mereu gândul acela surd, care o încerca de atâția ani de zile, și amintirea capelei de la Besançon, a acelei săli de mese întunecoase, cu ferestre gotice, prin care intra numai o umbră cenușie tăiată, felii de vitralii prinse în chenare de plumb, și mirosul de sodă al uniformeii negre, și gulerul capucin apretat din jurul gâtului, și acele mișcări aproape militare: „*Mes demoiselles. A la table. Tout le monde. Vite, vite!*” și sunetul sec de pupitre trântite, și acea grabă mecanică, și ea jucată pentru că nici unei fete nu-i era foame la oră fixă, și pașii târșiți pe coridoare, într-un ritm egal, și apoi alinierea în fața băncii de lemn negeluit. Șase pe-o parte, șase pe alta. Aceleași vecine, în dreapta și-n stânga. Madeleine, în stânga, Georgette, în dreapta, Georgette Kenneth-Mountbathen din spița Mountbathenilor, duci și pairi, o nenorocită de Georgetta, fată de morar de la Câmpina, nici măcar dintr-o spiță nobilă, intrată în familia Mountbathenilor, de 18 ani, cu reședința la Londra, cu acces la curte, învățându-se în cercurile aristocratice engleze și trimițând nesuferitele ei felicitări anuale de sărbători în plicuri speciale, cu sigiliul implantat în anvelopa scrisorilor. Măcar să fi fost frumoasă, cu fața ei lăptoasă, cu ochii aceia care voiau să fie uimiți, dar care exprimau, de fapt, o nesfârșită prostie, cu dinții ei de cal, lați, și brațele acelea scurte, probabil că asta le

plăcea fiilor Albionului, cu glasul acela lătrat, de spălătoreasă, cu manierele sale, pe care nici măcar îndemnul pedagogic de la internatul din Besançon nu le suprimase... Și apoi rugăciunile rostite în picioare în comun, cu glasurile spăsite, absente, fără nicio afecțiune, folosind o formulă latinească mecanică... „*panem nostrum quotidianum da nobis hodie*”... și fiecare gândindu-se că afară era soare, că existau câmpii pline de grâu și maci, și vacanța nu mai venea, și ele trebuiau să se așeze și să apuce în același timp lingurile și bucata de pâine și să soarbă în tăcere supa neagră de orz, și strigătul maicii superioare care veghea asupra meselor de pe un amvon, și el negru, funerar, ca o criptă: „*Silence! On ne doit pas parler pendant le repas*”. Și acea tăcere în comun, întreruptă de mici șoapte, de fâșâitul ocult al unor mici bilețele schimbate pe sub masă, sau de lovături metalice în farfuriile, și ele metalice, și iar vocea care repeta neînduplecat „*Silence, on ne doit pas parler pendant le repas*”, și Georgeta care clefăia mereu bomboane între feluri, dintr-o lăcomie nefrenată, și acea jumătate de oră chinuitoare, când numai câteva dintre ele mâncau cu poftă, restul îndeplinindu-și o tristă obligație față de trup; și din nou rugăciunea mecanică pusă cu glas pe jumătate, în cor, sub ogivele albe, mănăstirești ale capelei; și scurta plimbare în jurul sălii de mese, și acele clopote rare izbucnind pe sub niște copaci bătrâni, și fâșâitul vântului în frunzișul lor, în mai, când credeau că se vor prăbuși, roși pe dinăuntru de carii, niște copaci care ar fi trebuit să strivească acel colegiu sever, unde se plăteau taxe foarte mari și unde învăța aristocrația Franței, partea ei femeiască mai bine spus, viitoarele soții ale ambasadurilor, miniștrilor de externe și chiar a unui viitor președinte al Republicii franceze cum se întâmplase cu promoția ei. De fapt, asta era lucrul pe care voia să-l afle doctorul Sergiu Lăcănescu, și ea nu se lăsa surprinsă de curiozitatea lui

care o încercuia tot mai mult, deși știa că asta ar elibera-o și poate ar salva-o de nemulțumirea majoră care o măcina pe dinăuntru de ani de zile. „Da, făcuse o căsătorie fericită, cum spuneau prietenele sale, era nevasta unui ministru, ea rectifica mental mereu: numai a unui subsecretar de stat, locuia în cartierul Jianu, cel mai scump din București, într-o vilă cu 24 de camere, cu servitori, cu șofer, cu lacheu, dar asta era suficient pentru ea?... Când lăptăreasa aceea de Georgette avea intrări la curtea Angliei și bărbatul ei o ducea anual în insulele Bahamas cu yachtul propriu (ce-i drept, acum cu războiul, probabil că vasul acela despre care pomenea în toate scrisorile către prietenele sale va fi ruginit în vreun port pe undeva), Puiu era un om amabil, bogat, capabil, spiritual, cu păcatele lui, cu amantele lui, cu tot ce făcea parte din viața lor ce se desfășura după un ceremonial nescris, dar altceva era să te vezi cu Maria Mareșal Antonescu și cu doamna Iamandi și cu doamna Cantuniari și cu doamna Veturia Goga, și altceva să ajungi la o recepție la Buckingham Palace și să faci genuflexiune în fața regelui George V. Pe regele Mihai (pentru că la curtea lui Carol nu avusese acces decât Raul, nu Puiu) îl văzuse odată împreună cu regina mamă Elena, la deschiderea Bazarului Crucii Roșii, dar nimeni nu o prezentase.

bărbatul ei avea un grad prea mic, nu intra în vederile protocolului. Și asta nu putea să ierte Evelyne lui Puiu, asta și cei doi centimetri mai puțin pe care-i avea față de ea, și pe care cu atâta sârg se silea să-i ascundă, luându-și pantofi cu tocul gros și talonete...

— Sărut mâna, Evelyne. Pleci la maneaj?

Armand apăruse, o sărutase în felul său derizoriu, pe obraji „sărutare care voia să însemne că respecta gradul lor de rudenie și că față de cei din casă nu trebuia să-i arate niciun fel de urmă de afecțiune. Un parfum pe obrazul lui bine bărbierit, un miros vag de spirt sanitar, cum numai

tinerii americani de la Harvard, acei jucători de base-ball, solizi, implacabili, tunși scurt, violenți, probabil că-l aveau.

— Cum de ești acasă la ora asta?

— Încă mici chestiuni de rezolvat, într-un ceas trebuie să fiu la domnul Mișu Antonescu, la Minister, cu un mesaj. Pe urmă intru în programul de fiecare zi. Și tu?...

Evelynne îl privea cu o curiozitate ațâțată. Ar fi vrut să întrebe ceva, dar, deocamdată, își reprima curiozitatea. Nu-i plăcea glasul lui indiferent, acea stăpânire de sine abia ascunsă sub o modestie, probabil, jucată. Totdeauna încerca să rupă vâlul impenetrabil pe care i-l așeza înaintea, cu apelativul acela familiar:

— Ascultă, văcarule, câteodată te bănuiesc de lucruri pe care îmi este foarte greu să le explic.

— Ce vrei să spui?

O scruta nepăsător, cu un surâs ironic, copilăresc. Marcela ar fi spus despre el că are un aer șoltic și ivirea acestui cuvânt în memoria ei o rușină pe neașteptate: „Ce iute sen- nvață lucrurile de prost gust”. Iar trapa aceea care o cenzura ca o gilotină.

— Vreau să spun că te porți foarte rece cu mine. Te-ai blazat, a trecut prea multă vreme de când mă cunoști, ori domnișoara aceea Irene Nathalie Mavrocordat ți-a sucit mințile? Și apoi, visătoare, iscând în ochii ei, când căprui, când verzui irizări ironice: E reușită, ascultă la mine. Puțin cam capie, dar cu un aer autentic. Să știi că la noi există mai multe acte care dovedesc originea nobiliară a unora decât aristocrați adevărați. Ea, această urmașă a Mavrocordaților, îmi place. Nu ți-aș recomanda-o de nevastă: e păguboasă și pe deasupra și săracă. Pe urmă, firile astea boeme care se trag din artiști, cred că ți-a povestit câte ceva, nu fac casă bună cu oamenii care nu posedă nici ei prea multe...

Acum avea un surâs nesuferit care vrea să sublinieze că el

este un tolerat în casa lui Tismana, adică a ei, că numai rudenia aceea îi oferise șansa de a deveni secretarul ministrului. Nu era prima oară când îl umilea și asta îl scotea din sărite.

— Ascultă, Evelyne, ești geloasă?

O lovea exact acolo unde o durea cel mai mult. Nu pentru că el și-ar fi închipuit că Evelyne îl iubea, la astfel de femei nu trebuie să speri la sentimente, îl plăcea, atât, știa că are exact statura care-i convenea Evelynei, aerul acela sportiv și mai ales tinerețea compensatorie pentru ea, la vârsta pe care o avea. Femei ca Evelyne practicaau amorul ca pe un sport. Nu era nici măcar curiozitate. El era un obiect care i se cuvenea, îi datora acele ceasuri cât stătea lângă trupul încă tânăr, bine întreținut. „Ceea ce facem este o gimnastică”, gândea Armand, iar în ce mă privește n-aș spune că îmi displace. Dar, dincolo de plăcerea aceea fizică, provocată cu știință, dincolo de care puteai să uiți orice considerent, nu încăpea niciun fel de afecțiune, nici de-o parte, nici de cealaltă. „Să nu te îndrăgostești de mine, Armand, glumea ea cinic și el îi răspundea exact ceea ce dorea ea să i se răspundă: „Evelyne, trebuie să mă înțelegi, sunt mai tânăr, sunt „catolic (asta făcea parte din lecția învățată înainte de a intra în casa Tismana), am rămas, cum spui tu, un văcar. Locul în care am trăit eu a rămas în urma istoriei cu vreo 200 de ani. Orice aș face, îmi este foarte greu să devin un european. Acolo încă se cântă „*Adios muchachos*” și imnul național are ceva dintr-un *passo doble*”. „Vrei să mă asiguri că ești un romantic-demodat, un om de preerie – cum mi-ai spus odată și asta mi-a plăcut. Dar n-ai nimic dintr-un peon. În 1936 am fost cu Puiu la Berlin, la Olimpiadă și am văzut superbi atleți germani, erau blonzi ca tine, înalți, numai mușchi, atunci am descoperit ceea ce numesc nemții tipul arian, adică spița zeilor”. „Mulțumesc, Evelyne, dar, crede-mă, sunt un nenorocit de

seminarist care privește la femei cu sfială, care înțelege să le roage, nu să le ia”. „Ori ești prost, ori nu-ți dai seama că ești făcut pentru altceva decât pentru a-i purta ȣucalul lui Puiu. Iartă-mă că vorbesc ca Marcela și ca șoferul Costache, dar să știi că limba asta verde este preferabilă limbajului nostru de pension. Adineauri ai vrut să mă jignești, dar nu mai sunt la vârsta susceptibilităților. O femeie ca mine nu mai poate să fie geloasă. A, ideea de a mi te închipui umblând mână-n mână prin Mogoșoaia cu Irene Mavrocordat mă irită. Asta e altceva. Glandele. Dar, la drept vorbind, și pentru că ești un om singur, și pentru că ești fiul surorii mele, nenorocita aia de Leopoldina (pe care Evelyne o ura la fel de mult ca pe Georgette pentru că și ea făcuse o carieră mai bună, după socotelile sale, plecând de foarte tânără în Argentina ca soție a unui diplomat, bătând Parisul de câte ori voia, trăind în acea lume amestecată la care râvnea din tot sufletul de ani de zile), și pentru că ești amantul meu, vreau să te căsătoresc eu, pentru că bărbații sunt niște idioți, ei se lasă însurați, nu se însoară, și după socotelile mele tu ești destinat să faci o carieră strălucită. Nu mă gândesc, evident, la timpurile astea de război, pentru că războiul o să se termine foarte curând, ci la epoca care vine. Ești încă tânăr, frumos, deștept, cunoști câteva limbi străine, Puiu o să supraviețuiască și acestui regim cum a supraviețuit atâtor schimbări de guverne și o să plecăm cu toții undeva în Occident, și tu toată viața o să rămâi îndatorat mătușii tale”. (Totdeauna surâdea într-un fel jenat de câte ori pronunța acest cuvânt și el o îmbrățișa, dar tocmai această îmbrățișare o scotea din minte.)

— Dar ce-ți zice ție, Evelyne, că vreau să mă însor? Irene îmi place foarte mult, ți-o spun cinstit, dar crede-mă că nici eu nu sunt mulțumit de cariera asta de secretar, care mă onorează totuși.

— Atunci?

Evelyne își lovea vipușca pantalonilor de gabardină cu cravașa.

— Atunci să nu mai despicăm firul în patru. Și o luă brusc în brațe, sărutând-o lung. Agresiunea îi plăcu femeii și i-ar fi plăcut și mai mult să știe pe undeva într-un spațiu apropiat al casei pe Marcela care ar fi auzit ce se întâmplă cu ei. (Și asta făcea parte din ciudata ei comportare psihică” pe care de atâta timp se străduia s-o deslușească doctorul Sergiu Lăcănescu.)

— Ești nebun? Dacă ne-aude Marcela?

— Las-o pe Marcela, că ai cumpărat-o de mult. Nu de Marcela îți pasă ție.

Evelyne își potrivea cu un gest rapid o buclă de păr care îi scăpase pe obraz.

— Îmi place totuși când ești sălbatic. Ce dracu’ or fi bărbații motologi?! Am uitat să-ți mulțumesc pentru superbii trandafiri de dimineață. I-am spus odată lui Puiu că se cunoaște că ai trăit mult în Paris, pentru că numai francezii știu să facă plăcere femeilor.

— *Je ne regarde point la valeur du present, mais le coeur qui le presente.*

Evelyne îl îmbrățișă încă o dată, absorbindu-l cât era de înalt, cu brațele după gâtul său.

— Aș vrea să te văd mâine în locul știut.

Și plecă coborând în goană scările, agitând cravașa, fără să privească în urmă. Odată ajunsă în curte, simți aerul rece al zilei însorite de iarnă, respiră adânc și făcu un semn șoferului Costache să se apropie.

— Nenorociții ăștia nu au nici măcar o sală de duș la manej, doctore, spunea Evelyne Ionescu-Tismana umblând cu un pas viu pe lângă Sergiu Lăcănescu. Noroc că am învățat cum se bușumează caii. Așa că scuză-mă dacă n-am făcut un duș.

Psihanalistul, 59 de ani, chel, cu un cap ca un ou de Paște,

ochelari cu rame de aur, impecabilă cămașă albă cu guler apretat, cravată *Lanvin*, cât era de ocupat Parisul, adusă prin contrabandă din capitala Franței, un palton *cromby* maron, croit la Manolescu, croitorul regelui Mihai, în pantofi pe o vreme ca asta, numai pentru a părea cu totul elegant, dar fără să reușească să evite aerul acela de bătrânel care nu avea nimic comun cu *un vieux monsieur* pentru că expresia feței era căzută, buzele prea umede și, în general când se afla în preajma femeilor, aerul său de cotoi se accentua, limbajul devenind curtenitor la modul banal. Spunea și acum:

— *Vous ites ravissante, madame Tismana, toujours ravissante*. Echitația vă face foarte bine, este un exercițiu pe care eu l-am inventat pentru pacienții mei...

De câte ori auzea cuvintele astea Evelyne își ieșea din sărute.

— Să ne înțelegem, doctore, eu nu sunt pacienta dumitale, sunt o prietenă și atât. Să nu speri de la mine la niciun onorariu, te accept mai curând ca pe un curtezan discret, deși nu mai ești la vârsta când ai putea pretinde acest lucru.

Și râse sec, cu acea cruzime cu care femeile știu să tranșeze relațiile cu bărbații care nu-i interesează din punct de vedere amoros. (Îl cunoscuse în casa unei prietene comune, Annemarie Țăranu, de meserie sculptoriță, care își abandonase profesiunea de mulți ani, din lene bănuia Evelyne; devenind antroposoafă steineriană, pierzând ani buni în Elveția la *Institutul Goetheanum* pentru a primi iluminarea mistică de la însuși marele clarvăzător. Artista, pentru că deși o nega de câte ori avea ocazia, ea rămânea o boemă bătrână, umblând îmbrăcată în salopetă și făcând din atelierul ei un salon deschis unde puteai să găsești profesori universitari, pe Niculescu-Basu de la Operă, regizori, medici reputeți, matematicieni de la Institutul

Politehnic, savanți de peste hotare, în special nemți, în acești ani, care auziseră de ea și erau acceptați după recomandări oculte, scriitori și gazetari, între care Lupu Rădulescu, Sava Drăgănoiu, Mitu Palade, în nelipsitele lui sandale și fără ciorapi (dacă nu cumva era iarnă), Călin Merdea, care nu pricepea nimic, ba câteodată nimerea și Diby Necșești, doctorița Vătămanu, madam Cantuniari, doctorul Polycrat, doamna general Cernat, doamna Corfirotu, domnul Marcu, subsecretarul de stat de la Finanțe, și alții mai puțin cunoscuți, un grup compact, afirmând tacit și deschis că nu face niciun fel de politică, dar la care poliția secretă privea cu destulă suspiciune. Annemarie Țăranu, femeie de 60 de ani pe atunci, uscată, vâjnoasă, de proveniență rurală, cum o arăta și numele, fiica unui băcan din Calafat, cu un liceu provincial destul de bun, după care urmase filosofia și Dreptul, terminate strălucit și abandonând cariera universitară ce i se prevedea pentru lumea amestecată a boemei artistice bucureștene, patrona acest cerc cu destulă autoritate. Se pare că ceea ce curmase cariera ei de sculptoriță fusese, după unele versiuni, idila eșuată cu un acum celebru filosof, trăind la Londra, Stelian Corbeni, elev al lui Heidegger, dacă nu cumva anularea comenzii statuii regelui Ferdinand de la Șosea, pe care o executase în cele din urmă Mestrovici. Cu o demnitate care trebuia subliniată, Annemarie Țăranu nu protestase, dar de atunci aruncase dălțile și blocurile de marmură din atelier, făcând loc acelei lumi amestecate asupra căreia exercita o secretă și tiranică presiune, trăind destul de dificil din ce încasa pentru cronicile plastice pe care le publica de ani de zile într-unele din ziarele din Capitală. Refuzul său de a mai servi arta fusese remarcat în cercurile artistice și, ori de câte ori venea vorba despre asta, Annemarie Țăranu refuza să dea vreo explicație asupra încheierii premature a carierii sale de sculptoriță. Cum se

Întâmplă întotdeauna, prietena Evelynei devenise o martiră a neînțelegerii oficiale, rol în care se complăcea. În scurtul răstimp când la putere veniseră legionarii i se propusese să ridice un monument în memoria lui Corneliu Codreanu și a martirilor legionari, dar ea refuzase cu demnitate, fapt care îi sporise și mai mult reputația. Unii spuneau după aceea că Ministrul culturii, îmbrăcat în cămașă verde, vrusese să o împuște pentru răspunsul dat, dar faptul nu era controlabil. Prietenia Evelynei pentru această femeie avea o explicație destul de ciudată. Fire autoritară ea însăși, nu refuza autoritatea unei alte ființe atât de tranșante cum era această Annemarie Țăranu, a cărei prezență în viața ei constituia un model la care trebuie să cugeți dacă ai în vedere că tu trăiești pe picior mare, în lux și desfrâu, într-o existență iresponsabilă, cum nu spunea Annemarie Țăranu, ci numai sugera. Se zvonea despre sculptoriță, care le ținea celorlalte cucoane din lumea mare a Bucureștiului lecții despre viața viitoare, că trăiește cu te miri ce, refuzând invitațiile pe care și autoritățile antonesciene i le făceau de a participa la recepții sau la mese oficiale, marcând în felul acesta o atitudine politică, scriau rapoartele secrete, deși, în realitate, cum afirma însăși sculptorița, era vorba de un sentiment de lehamite, o nevoie de singurătate în care crescuse. „De ce nu te-ai făcut călugăriță?” o întrebase de câteva ori Evelyne. „Pentru că nu este nevoie pentru a dobândi o viață spirituală dincolo de această existență mizeră să intri într-un ordin călugăresc. Poți să trăiești curat și fără să aparții bisericii. În fața lui Dumnezeu suntem egali prin propria conștiință. Important este numai să contribui la distrugerea răului în lume. Această existență este scurtă și nesemnificativă, e numai o ipostază, am mai trăit și vom mai trăi. Intrăm dintr-un cerc într-altul al existențelor noastre succesive”.

Evelyne o găsea făcându-și pâine în țăst ca la țară, în

largul ei atelier din strada Bateriilor, o hardughie întunecoasă, cu pereții spoți cu var totdeauna, cu podelele frecate cu sodă până la rănirea mâinilor pe care Annemarie Țăranu le arăta cu mândrie prietenelor sale. Or, acestor doamne care se îmbăiau de câteva ori pe zi, schimbând saloanele, partenerii și grupurile, existența simplă, modestă, cuvioasă a patroanei lor spirituale le impunea. Sculptorița le căra prin spitale unde vederea acelor răniți de pe front, a mutilațiilor le aducea în față o realitate care le cutremura. Înainte de aceste vizite, Annemarie Țăranu intra prin casele lor, le scotocea dulapurile și le puneă să care costumele de haine ale soților lor pentru răniți, sau pachete uriașe de alimente. Le ajuta să gătească prăjituri pe care le transportau cu mașinile la spitalele militare, la spitalul Witing, în spatele Malmaisonului, la Colentina, și, când rondul saloanelor pline de nefericiți era făcut, se trecea la descinderi în mahalale îndepărtate, în Tei, Filantropia, Vatra Luminoasă, unde era rândul femeilor să-și dea obolul, rochii mai vechi ori purtate, basmale, paltoane, hăinuțe pentru copii, bani și iar pachete de mâncare, activitate pentru care doamna Maria Mareșal Antonescu și Veturia Goga, care se ocupau pe vremea aceea de opere filantropice, nu o priveau cu ochi buni. Era vorba, de fapt, de o transmutare a unor energii pe care altă dată sculptorița le cheltuia în vizitarea unor cariere de piatră, în tăierea cu ferestraie electrice a blocurilor de piatră sau în mânuirea dălților pe care le abandonase. Singurul lucru indispensabil pentru ea era un telefon pe care aproape n-avea cu ce-l plăti și cu ajutorul căruia mobiliza cuconetul acesta docil în acțiunile sale săptămânale. Duminica invita prin rotație pe prietenii săi la discuții pe teme steineriene. Se susținea de către apropiați că este „*clairvoyante*” și la orice impas sufletesc al celor din cercul lor ea găsea o soluție. În ce privește pe Evelyne, relațiile ei cu Annemarie Țăranu nu aveau o coloratură

mistică, pentru că Evelyne era o fire sceptică în care totuși pătrundea o ușoară spaimă față de necunoscutul morții. Amiciția ei cu sculptorița ascundea speranța că, pierzând exact atâta timp cât puteai să pierzi cu niște acte caritabile, dobânda polițe în alb față de niște forțe spirituale care, dacă ar fi existat, ți-ar fi asigurat în acele existențe succesive, despre care atât se discuta în cercurile sculptoriței, un loc căldicel, cât de cât. Evelyne dădea pentru ca să primească, exercitând un principiu curent în lumea lor, în care nimic nu se întâmpla în mod dezinteresat. După cunoscutul obicei al femeilor de a căuta în cărți, în cafea și chiar în ședințe de spiritism indicații asupra viitorului, Evelyne era atrasă orbește de această femeie care dădea, pe un ton sentențios, pronosticuri care uneori se adevăra. Annemarie Țăranu detesta pe fanatici, dar era fanatică în mod curios. Relațiile dintre ea și prietenele care o ascultau orbește aveau o caracteristică: sculptorița comanda, și ele executau fără comentarii. Niciun dubiu, nicio șovăire. Sculptorița ar fi putut să facă ce vrea cu ele, pentru că femeilor care o înconjurau li se părea firesc ca ea să gândească pentru ele, cel puțin în domeniul social. Annemarie Țăranu stabilea ce cărți trebuiau să citească și în privința asta era bine aprovizionată, prietenii ei din străinătate trimițându-le ultimele noutăți, ce piese de teatru trebuiau văzute, care pictor avea talent și care nu, la ce concerte trebuia mers. Sigur că sub această tiranie a unui singur gust exista probabil un snobism secret bine camuflat, dar femei ca Diby Necșești, ca doamna Frânculescu, ca doamna general Cernat și ca altele nu aveau un gust sigur și atunci garanția că Annemarie Țăranu știa ce este bun și ce este rău în toate domeniile le ajungea acestor persoane. Sculptorița le furniza citate întregi din cărțile pe care le împrumuta și lor, dar pe care nu le citeau decât parțial și întâmplător, sau sentințe definitive de genul:

„Muzica modernă s-a sfârșit odată cu Debussy, Cesar Frank și Ravel”. Sau: „De la Michelangelo sculptura a degenerat în obiecte industriale...” și așa mai departe, formule pe care cucoanele le răspândeau, la rândul lor, în alte cercuri, și, ca orice *bons mots*, se reîntorceau prin alte guri, după ce trecuseră prin alte urechi la locul de emisiune. În ce o privește pe Evelyne, ea spera ca această *clairevoyante* să-i dea cumva vreo știre bună în ce o privea, să-i anunțe sfârșitul existenței sale obscure petrecute în România și din când în când în străinătate, vestindu-i un destin mare, lucru pe care, în mod secret și cu intuiția pe care o au astfel de oameni, Annemarie Țăranu îl și sugera, în versiunile potrivite fiecăreia dintre ele. Prețul acestui comerț secret era că autoritatea sculptoriței asupra grupului său creștea și încă la un mod tiranic. Ca o fire voluntară ce era, Evelyne simțea din ce în ce mai limpede acest lucru. Într-un fel, își pierduse libertatea de a acționa pe care o iubise toată viața. Făcuse până atunci tot ceea ce voise, urmărindu-și scopurile imediate. Sigur că existaseră și eșecuri, dar asta nu o descurajase. Pentru ea exista un singur țel și, în mod secret, Tismana era numai o treaptă. Dar vremea trecuse și, iată, această femeie le implantase, fără ca ele să-și dea seama, în conștiință, nu atât o lipsă de apetență pentru viața pe care o trăiau, nu un refuz al plăcerilor, Annemarie Țăranu, de pildă, nu le certa niciodată pentru că au amanți sau că beau ca bărbații, sau că fumează, sau că joacă *rummy* sau *bridge*, asta, pur și simplu, nu o interesa, ea nu le cerea să renunțe la nimic, le pretindea numai puțină luciditate, cum spunea ea, puțină generozitate, capacitatea de a pricepe suferința din jur, și asta era foarte nobil sau părea foarte nobil, dar, puțin câte puțin, aceste persoane foarte sigure pe ele constatau audiind pe diferiți vorbitori din acest cerc de steinerieni că sunt foarte bolnave sufletește, că suferă de deformării și maladii pe care le

ignoră și pe care ar trebui să le cunoască înainte de a fi prea târziu. Sigur că la început Evelyn privise lucrul acesta cu destulă rezervă. Cum adică să fie ea bolnavă? Ducea o viață sportivă, călărea, făcea scrimă, gimnastica nu lipsea în fiecare dimineață, nu bea ca alte femei fiindcă asta i se părea degradant, un pahar sau două de *Martini* sau un vin mai bun, atât! Nu o durea nimic, avea un organism perfect echilibrat. Arăta superb pentru vârsta pe care n-o mărturisea, dar iată că tot auzind pe diferiți vorbitori în atelierul sculptoriței care găseau că bolile fizice sunt premerse de fapt de boli psihice pe care nu le cunoaștem, dar pe care ar trebui să le detectăm, începuse să se supravegheze, și apariția doctorului Sergiu Lăcănescu nu făcuse decât să o împingă lent, dar sigur în penumbra unor bănuieli ce se accentuau, deși nu existau motive). Psihanalistul vorbea liber, asta se întâmpla cu vreo trei sau patru ani înaintea războiului, pe când încă partenerul ei de plimbare mai păstra agresivitatea unui savant și chipul nu-i căzuse și ochelarii aceia cu rame de aur sporeau prin lentile o privire iscoditoare, agresivă, și mersul lui nu avea șovăiala neștiută de acum, lipsa de siguranță, pentru care erau de vină, probabil, și pantofii aceia cu talpă subțire, care-l sileau la prudență în această plimbare pe malul Dâmboviței. Spiritual, aruncând în *speechurile* sale nume ce erau străine pe atunci: Freud, Jung, Berheim, Charcot, Helmholtz cu determinismul lui, nume care la început nu-i spuneau nimic, pentru că pe-atunci psihanaliza era cunoscută doar de câțiva oameni și celebrul doctor vienez nu deschisese încă pârtia lui tulburătoare în materie psihologică. Pe urmă, începuse să asculte cu interes. Conferințele doctorului o informară despre lucruri pe care nu le știuse până atunci: stare hipnoidă *Spaltung* sau *clivaj*, *cuantumul de afect*, mecanismele de apărare, *Verdrängung*, refularea, fenomen de conversiune, nevroză de apărare, anxietatea –

Angstneuroze, *libido*, și mai ales acele povești, cum le spunea ea la început, despre sexualitate, din care nu lipsea un gust nou, pentru că se intra pe teritorii obscure, cum ar fi ideea că în orice act sexual participă cel puțin patru indivizi, doi care-l săvârșesc și doi care sunt doriți, după care urmasse trecerea la interpretarea viselor (*Traumdeutung*), calea regală a viselor care ducea spre inconștient. Ideea de autopedepsire, experiența vieții de veghe, regresiiune spre ontogenetic, visul ca paznic al somnului, travestirea simbolurilor, visul ca realizare halucinatoare compensatoare, condensarea (*Veridichtung*), deplasarea (*Verscheidung*), cu interversiunea, adică disimularea prin contrariu, ironia ca defulare, dramatizarea (*Darstellung*), elaborarea (*Bearbeitung*) și așa mai departe. Sigur că expunerile păstrau un limbaj destul de abstract pentru acele femei încă nefamiliarizate cu psihanaliza și curiozitatea lor sporea. Annemarie Țăranu le recomanda prietenelor sale să ia consultații de la acest doctor pentru a se descoperi pe ele însele, și curiozitatea făcea loc unei adevărate pasiuni, pe măsură ce descopereau un limbaj nou și chiar o existență sufletească pe care nu și-o bănuiau. Evelyne refuzase, la început, să discute cu doctorul Sergiu Lăcănescu. Nu-i plăcea figura lui libidinoasă, palmele asudate, intimitatea pe care o obținea numaidecât cu pacientele sale, ca orice doctor care dacă te vede în pielea goală devine imediat un fel de complice nu numai al bolii pe care o ai. Această psihanaliză era ceva mai mult decât să-ți expui corpul gol care rămâne, dincolo de orice analiză, un lucru necunoscut. Doctorul, și asta o aflase de la celelalte, le silea să povestească lucruri cu totul secrete și ea se mira tot mai mult de posibilitatea lui de a le convinge să mărturisească ceea ce numea ea „mășcărilor” pe care orice individ le ascunde în magazia din dos a sufletului său. „Dar ce vă face, dragă, vă hipnotizează?” o întrebase odată pe

Diby Necșești. Prietena ei nu reușise să-i dea nicio explicație logică. „Are un fel de a discuta glumind care te pune deodată în situația de a-i face mărturisiri”. „Cum adică?” „Cred că-ți creează mai întâi sentimentul că suferi de o boală psihică. Pe urmă te aduce în starea de a-i mărturisi că ești vinovată de ceva”. „E sentimentul de vinovăție, despre care pomenea la conferințele lui din casa sculptoriței”. Și curiozitatea Evelynei creștea. În general, oamenii și, mai ales, femeile știu foarte puține lucruri despre ele însele. Scriitorii au încercat cu destulă naivitate să stabilească o hartă interioară secretă a oamenilor, dar au mers mai mult pe intuiție decât pe știință. Lui Evelyne, un roman de Dostoievski i se părea o pură aberație. Raskolnicov, care face bine unei bătrâne și-i fură banii, i se părea neverosimil. Ești bun sau rău, astea erau categoriile psihologice pe care le cunoștea. Creștinismul adăugase un amendament: omul e perfectibil. Și decretase scurt lui Diby Necșești: „E paranoic. El e cel mai bolnav dintre noi, acest doctor. Și voi ascultați la toate aiurelile astea...” Dar refuzul de a-l consulta lucrase asupra ei. Dacă într-adevăr suferea de o boală psihică și nu știa? Și pe urmă, tot ea, contrazicându-se, își spunea: „Adică de ce fel de boală psihică să sufăr eu, de pildă? Am făcut tot ce-am dorit. Pe Tismana eu l-am luat de bărbat, nu el m-a ales de nevastă, deși îi eram un fel de verișoară. Subsecretar de stat tot eu l-am făcut, el nu știe nici acum, culcându-mă cu un om pe care Puiu îl respecta și care i-a arătat toată viața o prietenie nedezmințită nici în zilele astea. Pe nenorocitul de Raul tot eu l-am dezmoștenit, pentru că, dacă ar fi fost mai capabil, pe el îl luam de bărbat, fiindcă are mai mult farmec, are humor, și femeile iubesc întâi pe bărbații veseli, nu pe bărbații frumoși, pe bărbații care se îngrijesc tot timpul de ele și le ocrotesc, ca evreii. De pildă, cu un tip ca Armand trebuie numai să te culci, nu să-l iubești, pentru că asta te-ar distrage”. Așa

Încât în cele din urmă consimțise, la insistențele neobosite ale lui Sergiu Lăcănescu, să primească niște consultații. „Dar să nu cumva să-mi stabilești zile și ore fixe, că te-ai curățat, doctore. N-am timp pentru așa ceva. Vino la noi când avem câte o recepție sau însoțește-mă în scurte plimbări. Dă-mi consultațiile astea peripatetic, așa se spune, nu? E mai comod pentru mine. De fapt, consimt la treaba asta mai mult pentru curiozitatea dumitale decât pentru curiozitatea mea. Și dacă sperii la onorariu de la mine, ia-ți gândul: sunt foarte zgârcită. Fac economii la coșniță, angajez femei de serviciu cu cel mai mic salariu, mă tocmesc pentru orice lucru în afară de bijuterii, după care mor. S-a înțeles?” Se înțeleseseră. Tatonările fuseseră lungi și nesistematice. O pusese să-și povestească copilăria, o întrebase dacă mai avusese frați, cum trăise, dacă îi plăcea să se spele des, pe cine iubise mai mult: pe tatăl sau pe mama ei, dacă avea secrete, dacă se ascundea în poduri sau în pivnițe, dacă chinuia animalele, dacă visa mult și dacă inventa lucruri care nu se întâmplaseră. Dacă simțise nevoia de zbor, dacă se privea des, goală, în oglindă. Dacă visase vreodată că-i cad toți dinții și avusese sentimentul unui dezgust total față de propria-i ființă? „Ce rost au toate întrebările astea?” îl interoga iritată, pentru că i se părea că, încet, încet, acele uși secrete ale fiecărei ființe, pe care le avea și ea începuseră să fie forțate, și atunci se apăra inconștient și începea să mintă și doctorul o simțea, dar se prefăcea a nu băga de seamă, dar pe urmă relua unele întrebări; nu ajunsese încă la brutalitatea trivială de mai târziu. Latențele acelea pe care numai medicii le știau erau foarte neclare pentru ea sau le uitase, pur și simplu, sau nu o interesase. Din străfundurile memoriei, apăruse un lucru care îi plăcuse sau era numai o amintire de lectură, da, da, acum când se gândea bine, își dădea seama că era ceva din Marcel Proust: când avea 12 ani, coborâse pe o frânghie în

sala de gimnastică, simțind un frison ciudat, „juisare prematură” precizase el și ea roșise ca o copilă și-l lăsase pe doctor de-o parte (se aflau la o recepție la Ambasada Franței), întorcându-i spatele. Dar el nu descurajase. Și ancheta continuase necruțător, la intervale mari. Cântase la pian? Întrebase Sergiu Lăcănescu. Da, cântase, de fapt, de cântatul la pian și de profesorul ei de pian se lega o amintire neplăcută pe care târziu de tot o dezvăluise doctorului. Dar dacă visase că urcă pe o scară sau coboară pe o scară? Visase, desigur. Visase că alunecase, că-și frânsese un picior, deși acea prăbușire avusese în ea ceva voluptuos. Toate aceste convorbiri erau marcate de explicația terminologiei psihanaliste. Și totul devenea mai ușor, termenii științifici înlesnind anumite mărturisiri. De unde senzația că ea cu doctorul nu mai vorbesc despre sine, ci despre o persoană străină. „Dar, de fapt, de ce mă las eu investigată astfel? îl întreba pe doctor. Nu am deloc sentimentul că am făcut lucruri nepermise”. „Toată viața noastră facem lucruri nepermise, să știi de la mine, suntem presați de interdicții sociale, morale, religioase”.

— Așadar, unde rămăsesem, întrebase doctorul Sergiu Lăcănescu, privind sloiurile de gheață care se scurgeau pe Dâmbovița. El știa bine unde rămăseseră, dar era sistemul său de a relua conversația după termene inegale, ca și când abia se despărțiseră.

— La viața mea din internatul din Besançon.

— Exact. Poți să continui. Așadar, controlarea corespondenței...

— Da. Eram obligate să prezentăm monitoarei plicurile deschise care erau citite în fața noastră. Asta crea o ipocrizie colectivă. Scriam foarte scurt, trimițând știri banale, cum ar fi, că ne simțim bine, că învățăm lucruri foarte interesante, că avem profesoare foarte bune. Adevăratele scrisori le scriam noaptea, sub pătură, la lumina unei lanterne. Aceste

mesaje secrete erau trimise printr-un servitor al școlii, dacă acesta nu ne denunța, pentru că se întâmpla și asta. Atunci eram pedepsite cu consemnarea în institut, duminicile, ni se dădeau câte trei sau patru duminici de consemn și asta era greu de suportat.

— Iată sentimentul de frustrare.

— Exact, doctore. De fapt, mesajele noastre secrete nu conțineau cine știe ce lucruri noi. Ne plângeam de severitatea mănăstirească în care eram ținute, de faptul că eram puse la munci umiltoare, cum ar fi spălatul podelelor sau măturatul curții. Asta în afară de obligativitatea de a asculta lungile predici din capelă, în fiecare zi, una; un ceas și jumătate de latinească monotonă, milioane de „Ave” și de „*Pater noster*”. Dar, de fapt, cred că se urmărea să fim mereu silite să spunem tot ce gândim. Trebuia să apărem în fața acelor pedagoge ca la o radiografie. Asta nu putea să ne distrugă personalitatea?

— Da. O disciplină de cadavru, cum spun iezuiții. Erați ca niște soldați. Și cum suportai acele ședințe de demascare, când erai pusă să citești în fața tuturor acele rânduri pe care ai fi vrut să le citească numai părinții sau prietenele tale?

— Nu simțeam rușine, ci o umilință...

— E, e, aicea voiam să ajungi... O umilință aproape sexuală.

— Nu știu dacă sentimentul acela de frică avea ceva sexual în el, dar constrângerea asta, într-adevăr, îmi dădea un fel de bucurie secretă. Mă umileam, dar nu pentru că voiau ei, ci pentru că există o bucurie a înjosirii...

— Vezi, vezi... asta este! Te zdrobeau și în același timp făceau din tine un inamic potențial, un dușman înverșunat care-i ura tot timpul și această ură continuă se răsfrângeau undeva, într-un fel de bucurie secretă...

Evelyn e găsea uneori că noua știință, psihanaliza, lua

aspecte prea literare. Transcrierea simbolurilor devenea aproape copilărească. O plecare cu trenul se spunea că este ideea de moarte. Conștiința lua fizic înfățișarea unui defileu, ceea ce era destul de simplist după ea. A mușca dintr-un măr, iată era implicată și Biblia, putea să însemne, după psihanalist, cu totul altceva decât satisfacerea onirică a instinctului de foame. Refugierea într-o odaie, spunea Lăcănescu, putea să însemne refugiarea spre starea foetală. Dar astea erau într-adevăr niște interpretări literare. Oricum, faptul că putea să-i povestească lucruri pe care ea le credea înmormântate sub o lespede de unde n-aveau să mai iasă niciodată însemna foarte mult.

— Și chestiunea cu jurnalele intime pe care acele monitoare le controlau? Ce gândeai despre ele?...

— Eu, de fapt, nu țineam un jurnal, dar celelalte colege mă lăsau să le răsfoiesc pe ale lor. Era tot o ipocrizie, ele scriau ceea ce ar fi dorit pedagogele acelea să citească. Adică prezentau chipul pios al elevelor. Dacă băgai bine de seamă, toate întrebau un sistem secret de a-și nota lucrurile pe care nu voiau să le șteargă din memorie, cuvinte intraductibile pentru un străin. Pe o pagină, între anumite rânduri, strecurau câte ceva care decodificat și pus laolaltă constituia fraze întregi. Eu dacă aș fi ținut un astfel de jurnal, l-aș fi scris în chirilică, alfabet pe care pedagogele din Besançon n-aveau de unde să-l cunoască. Dar probabil că m-ar fi silit să citesc ce scrisesem acolo și ar fi fost același lucru. Una dintre colegele mele, însă, plictisită de scotocirea pupitrelor, de impunerea citirii în fața clasei a unor pagini care păreau lipsite de cuviință și-a permis, și asta mi se pare că era Georgette, și-a permis să-și noteze senzațiile pe care le încercase atunci când fusese pelotată de un verișor mai îndrăzneț...

— Adică, adică?... Precizează, stăruise doctorul Lăcănescu cu o curiozitate aproape lubrică, dezgustătoare, care-o făcea

să-l privească ca pe un pacient, rolurile inversându-se.

— Adică Georgette notase plăcerea pe care o încercase când acel verișor îi strânsese sânul. Ba mersese și mai departe...

— Spune, spune, spune...

— Ei, doctore, de ce trebuie să spun? Ți-nchipui, o pipăise, cum ar spune Marcela, camerista mea, într-un loc intim.

Doctorul Lăcănescu se roșise brusc. Avea astfel de spaime, devenea retractil, lua figura lui de savant, așa încât spuse absent:

— Ce zici de această zi minunată de iarnă, atât de strălucitoare? Pe urmă brusc: În ce te privește, când te-ai căsătorit erai fecioară?

— A, nu, doctore, cum îți închipui așa ceva?

*

Explozia de la Mija se auzise până la Berlin. Rivalitatea principalelor grupe de spioni aflate în România, ai *Abwehrului* și ai *Gestapoului*, poate că nu apărea în telegramele schimbate între Ambasada germană de la București și Cancelaria Reichului. Totdeauna eșecurile erau raportate mai târziu, într-un limbaj învăluit și cu motivări care interziceau orice alte interpretări în afară de cea a hazardului. În ce privește cazul Vrăbiescu, distrugerea laboratorului său și zădărnicierea experienței fuseseră atribuite unor grave neglijențe de organizare a militarilor români de la Mija. Cât privește moartea profesorului, ea fusese raportată la modul senzațional al romanelor polițiste: când toate mijloacele pentru transportarea în bune condițiuni a savantului la Penemünde erau asigurate (și întârzierea acestei operațiuni fusese explicată prin măsurile de prudență impuse de supravegherea intensă a poliției secrete române), o infiltrare comunistă în locul unde era ascuns profesorul angajase un schimb de focuri între cei ce-l supravegheau pe Vrăbiescu și răpitori. Complice la răpirea

savantului fusese în mod neașteptat doctorul Busbaum, arestat și trimis în judecată. Dar Himmler nu se mulțumise cu aceste explicații, și lungi instrucțiuni urmaseră din care nu lipseau amenințările. Cele două grupuri, cel al *Abwehrului*, condus de către colonelul Brandl (care avea în subordine pe maiorul Müller, pe Gerda Hoffmann, pe barmanul Ernst de la barul *Fu-Ciang*, și pe aproape toți cei aflați acolo), și cel al *Gestapoului*, în frunte cu maiorul von Braun, șoferul Kurt, doctorul

Kristofer, frații Helldorf, unul patron al clubului nautic *Yodl* și celălalt violonist la barul *Fu-Ciang* care împreună cu piticul Blomberg erau caili troieni în citadela Gerdei Hoffmann, înțeleseseră că sosea momentul unui armistițiu. Șefii puteau să rivalizeze, să se lucreze unul pe celălalt, dar ei, ca subalterni, nu-și puteau permite prea multe. Erau soldați și trebuiau să răspundă la comenzi. Iată ce explica convocarea pe care o făcuse colonelul Brandl la sediul serviciilor speciale din bulevardul Krețulescu. Era o dimineață mohorâtă, oarecare. Pe masa ovala a sălii de conferințe, străjuită de portretul lui Hitler, se aflau sticle de șampanie, coniac franțuzesc și gustări. Valeții părăsiseră încăperea și toată lumea, ședea în picioare.

— E permis să se fumeze, anunțase colonelul Brandl, privindu-i pe rând, ca și când nu i-ar fi văzut de mult.

Dar nu se grăbi nimeni să scoată țigările, aveau fețe grave, păreau nervoși. Oamenii lui Braun se simțeau în inferioritate aici, pentru că se aflau în sediul armatei. Gazda știa, dar, de data aceasta, i se încredințase lui conducerea afacerii Vrăbiescu pentru că interesul pentru acea armă termică îl avea întâi și întâi armata operativă. Brandl ridicase un pahar de șampanie, invitându-i și pe ceilalți, cu un semn mut, să facă la fel. Era un bărbat de aproape 60 de ani, cu părul ușor încărunțit, cu o față seacă ca un miez de nucă, negricioasă, ce nu aducea deloc cu tipul arian,

trăgându-se probabil din vreun tată austriac, „spița lui Hitler”, gâdea Müller, mușcându-și buzele. Își purta cu eleganță *Crucea de fier*, câștigată în primele bătălii din '41. Părea destins, nu avea aroganța obișnuită a celui mai mare în grad. Știa și el că, de fapt, trebuia să organizeze concilierea dintre cele două grupuri, indiferent de sentimentele ce-i animau pe fiecare. Colonelul se oprise în fața Gerdei Hoffmann, ciocnind ușor paharul cu al ei și întrebând-o:

— Cum merge cu convalescența?

— Destul de bine, domnule colonel.

Brandl trăsesse cu ochiul spre maiorul Braun care îi fixa și, întorcându-se, îi spusese:

— Să ai grijă de ea, că e o fată bună. În generalserviciul nostru tehnic ar trebui să se îngrijească mai mult de mașinile cu care călătorim. Nu-i așa, Kurt?

Șoferul fusese invitat și el pentru că probabil avea un grad la fel de mare ca și superiorul său, dar, respectând regulile jocului, făcea pe subalternul în viața de toate zilele.

— Da, domnule colonel, este adevărat!

Brandl ciocnea acuma cu maiorul Müller.

— Domnule maior, probabil că ai citit circularele sosite de la Berlin și mi se pare că pleci acolo cât de curând.

— Da, domnule colonel.

— Aș dori să-i asigur pe superiorii dumitale că, odată plecați de-aici cu toții, armonia cea mai deplină o să domnească între noi. Ce spui, Gerda? Ce spuneți, domnilor? *Prosit!*

Goliră cu toții paharele de coniac sau de șampanie pe care le aveau în mână.

— De altfel, reuniunea va fi foarte scurtă. În meseria noastră cel mai rău lucru este să vorbești mult. Nu-i așa?...

Râseră cu toții, ca de o glumă bună, și lăsară paharele pe masă.

— Vă este cunoscut că Berlinul ne-a admonestat destul de drastic și s-ar putea să urmeze și niște înlocuiri! Și dumneavoastră știți unde duc aceste înlocuiri. Eu nu vreau să insist, să vă sperii. Trebuie să conlucrăm. Acesta este comandamentul clipei. Afacerea Vrăbiescu nu va fi lipsită, de consecințe. S-a dovedit cu acest prilej slaba noastră organizare în ce privește securitatea celor pe care îi avem sub protecție. Ba, ceva mai mult, că adversarii noștri, și nu vorbesc de cei de pe frontul de răsărit, ci de adversarii din această țară, sunt bine organizați, îndrăzneți și, mai ales, fără scrupule. Mai trist este defetismul doctorului Busbaum, pe care însă un Tribunal Militar îl va rezolva cu siguranță. Din nefericire, conlucrarea noastră cu poliția secretă română nu decurge așa cum trebuie. Ca și în cazul evreilor, organele de stat ale românilor nu se dovedesc atât de disciplinate cât am voi noi. Eu aș merge până acolo încât să cred că există și complicități mai înalte, dar deocamdată nu am nicio dovadă. Ceea ce vă cer este să acționați de aici înainte ca pe un teritoriu ocupat. Sigur, asta nu o s-o puteți spune niciodată deschis, dar dacă se vor ivi greutăți, domnul ambasador Killinger va avea grijă să discute cu Mareșalul Antonescu rațiunile care ne-au condus în unele cazuri...

Făcu o pauză, îndemnându-i pe cei din jurul său să ia de pe masă gustările. Apăsă pe o sonerie, lacheii reapărură și umplură paharele din nou, după care se retraseră cu aceeași discreție.

— Așadar, în cazul Vrăbiescu ce ne rămâne de făcut? După cum știți, filmele experiențelor au ars la explozia respectivă de la Mija, iar singurul colaborator al savantului, fiica sa, este supravegheată și de poliția noastră și de serviciile secrete românești. Asta în ce privește depistarea complicitor care trebuie pedepsiți. Dar mai există un al doilea aspect. O activitate cum a fost aceea a profesorului Vrăbiescu a

angajat cu siguranță și alți oameni în afara fiicei sale. Ei, acești oameni, trebuie căutați, cercetați și aflat dacă pot să reconstituie datele de care avem nevoie în ceea ce privește arma termică a profesorului Vrăbiescu. În ce mă privește, cred că fiica lui, specialistă și ea în munca de laborator, poate să ne dea unele indicații, și asupra experienței propriu-zise la care a contribuit, și asupra oamenilor cu care a lucrat Vrăbiescu. Greutatea principală în această operație e că avem de-a face cu o femeie, și încă cu o femeie al cărei tată a fost ucis. Va fi foarte greu să o hotărâm să colaboreze cu noi. Presiuni morale asupra ei vom încerca, dar asta, după părerea mea, ar împinge-o urgent în brațele adversarilor noștri. Și atunci vă întreb care ar fi soluția cea mai bună?...

Câteva clipe domni o tăcere șovăitoare. Grupul de oameni din jurul colonelului se studie în tăcere.

— Dacă am transporta-o în Germania pe fiica lui Vrăbiescu? sugeră maiorul Müller.

— Este o idee. M-am gândit și eu la asta, îi răspunse colonelul. Dar să știi că, de fapt, e vorba de un grup de oameni, nu numai de o persoană. Această laborantă poate să dețină o mare parte din secrete, dar, așa cum știți, în realitate există o adevărată echipă care lucra pentru Vrăbiescu. Odată răpită fata s-ar naște complicații peste complicații. Românii nu cedează ușor. E vorba de o armă a lor, nu-i așa?

— Și atunci? Ce-i de făcut? întrebă maiorul von Braun.

— Am o idee, interveni din nou Müller. Dacă s-ar deschide niște tratative pe cale diplomatică în chestiunea aceasta? Dacă cineva ar demonstra cât de utilă este arma profesorului Vrăbiescu în războiul pe care-l facem împreună cu armata română?

Colonelul Brandl îl măsură ironic pe maior.

— Dragul meu, nu cunoști gelozia dintre arme, este o

chestiune veche de la Alexandru cel Mare. Toți se cred buricul pământului. Dar, mă rog, poate ar fi bine să încercăm. Părerea mea e că un spionaj bine organizat în laboratoarele armatei române care au lucrat cu Vrăbiescu ar da mai bune rezultate. Nu credeți? Dar asta e o chestiune pe care nu o vom hotărî acum. Eu vă propun să vă gândiți și să-mi răspundeți în câteva zile. În ce privește viitorul mai îndepărtat, aștept rapoartele dumneavoastră. Și cu asta vă invit să mai bem un ultim pahar și să ne vedem fiecare de treabă. *Prosit!*

*

Sediul Siguranței era curat lună. O plăcere să-l privești. Scările spălate, lustruite, parchetul dat cu ceară. Numai perdelele trebuiau trimise la spălat. Ciripoi se mândrea cu ceea ce numea el „*Operația Mija*”. Ideea fusese a lui. Mizdrache vrusese să trimită pe front tot grupul de la fabrica de armament și pe magazionerul colonelului Decu Dabija, numitul Cacademon, și pe Gogu Iftode, și pe Jean Tomescu, ba chiar și pe Nicu Benjamin și pe Gigi Pustiu, care nu fuseseră găsiți legați ca niște saci de cartofi în magazia barăcii, cum se întâmplase cu primii trei, dar Ciripoi, „inimă de mamă”, îl sfătuisese cu blândețe:

— Ce ne trebuie nouă, dom șef, să-i avem pe conștiință? Au și ei familii... cutare-cutare, greutăți. De greșit, au greșit, fir-ar mama lor a dracului și eu unul i-aș împușca. Dar morți la ce ne mai folosesc?

— Adică cum, mă, căposule? Să scape ei, așa?

— Cine a zis că să scape? Nu, dom'șef. Ăștia trebuie întâi speriați. Trebuie să le întocmim acte de înaintare la Curtea Marțială. După ce le facem, le arătăm, de o să facă pe ei. Și pe urmă le spunem: Copii ai durerii, actele le băgăm colea la dom șef în seif, și dacă în termenul cel mai scurt nu dăm de Tronaru ăla cu șleahța lui, deși la Mija a lucrat singur, să vă comandați coroane de mort, că o să vă înmormânteze pe

ploaie să vă răcească rudele și popa care o să vă ducă la groapă și o să vă plouă pe lumânări și pe colivă.

Inspectorul șef se uită la subalternul lui ca la alte alea.

— la te uită, bă, Ciripoi, bă, Maestre, te-ai șmecherit, mă! Bă, de unde ai tu mintea asta, de import? Ciripoi, să fie al dracului, că mă bagi la idei! Trebuie să te avansezi. la mai dă din tine.

— Dau, dom șef, cum să nu dau? Păi, ia gândiți-vă? Țștia trei care va să zică că i-au găsit legați fedeleș, l-au fotografiat pe alde Tronaru. Că în locul lui eu i-aș fi omorât. Așa că cine să mi-l găsească pe bandit, decât ei? îi frecăm, ce-i frecăm, îi pun eu la muncă de-o să sughițe, de-o să le fac bube-n fund și pe urmă le dau drumul și dacă n-or să fie ei mai abitir ca câinele ăla, cum îi zicea, câinele din Baschetville...

— Baskerville, nenorocitul, că văd că dormi și la cinema când te duci să vezi filme...

— Bascherbile, cum ziserăți...

— Mai departe.

— Păi asta e tot. Le dăm drumul, lui Cacademonul, lui Gogu Iftode și lui Jean Tomescu. Ba îi luăm și pe ățtia, pe Nicu Benjamin și pe Gigi Puștiu', și facem echipa morții. Ascultați la mine, că nu scapă Tronaru nici mort.

Mizdrache primise. Dar pe unul dintre ei tot trebuia să-l trimită pe front, exemplu pentru ceilalți. Dacă ar mai fi și, murit, atunci totul ar fi fost cât se poate de bine, pentru că un cadavru, oricum, ar fi băgat groaza în ceilalți.

— Eu zic că pe Nicu Benjamin și pe Gigi Puștiu' să-i trimitem în linia întâi, ca să se învețe minte să-și facă datoria cum trebuie...

Numai că în dimineața aia Ciripoi era plin de idei:

— Da, dar după ce îl prindem pe Tronaru, dom șef.

Mizdrache se apropiase de el și-l bătuse ușor cu podul palmei pe frunte:

— Ciripoi, e limpede! S-a-ntâmpat ceva cu tine.

— Ți s-au destupat urechile. Ai o lampă în cap. Ție ți-i dau. Faci ce vrei cu ei, o lună, scoți untul și pe urmă om mai vedea noi...

Și Ciripoi, care de mult aștepta el să mai și comande pe alții nu numai să primească ordine, îi trecuse în revistă într-o bună zi, scrutându-i ca și când ar fi fost Mizdrache în persoană.

— Mă uit la voi ca la niște morți, făcuse comisarul, cu mâinile la spate, scuișând vorbele drept în obrazul celor cinci. Tu, Cacademone, care ai fost turnător șef la Văcărești, să te lași legat cobză, ca indienii, când îi prinde Gion Vaine, în filmul ăla, cum dracu' îi zice?... De tine, Tomescule, ce să mai spun... Urât tată ai mai avut! Te-a făcut prost și fudul, că altfel bați bulevardele închrăvățit, faci pe dandiul, și când colo, minte în capul tău, câtă lumină în curul unui licurici...

— Dom Ciripoi, să fiu al dracului cu hainele după mine, dădu să zică ceva Jean Tomescu...

— Gura, nenorociților, că n-am timp de voi. Uite actele pentru Curtea Marțială. (Smulse de pe birou un vraf de hârtii și începu să le izbească frunțile cu ele celor cinci.) Miroșiți a cadavru, să știți de la mine. Dacă nu eram eu, candriul (făcu un gest vag ca și cum ar fi desenat în aer o aureolă, candriul, adică Mizdrache) vă înainta actele!

— Aoleou, dom Ciripoi, pupa-ți-aș mânușitele. Păi crezi că noi nu știm, începem să se vaite Gigi Pustiu. Păi parcă e prima oară când ne scapi!? Să știi de la mine că n-o să te uităm. Băieții (îi arătă pe ceilalți) au și cotizat ca să vă facem un cadou, dar știți, nu așa cevașilea de doi bani. Un ghiul, acolo.

— Gura, fir-ați ai dracului! Să n-aud musca. Și tu, Gogule, că mă uit la tine. Nu-ți stătea ție bine cotit, între ăia. Mai trăgeai cu urechea, mai te făceai că lucrezi. Nu ți-a plăcut munca de concepție, acum o să vezi tu pe dracu'...

— Dom Ciripoi, facem ce ne spui. Pune-mă să-ți aduc icoana de la Mitropolie, s-o fur pe regina mamă Elena, orice fac. Numai să nu mai aud vorbele alea urâte care mi le spui, că mi-e rușine. Nu ne-am făcut noi datoria, n-am turnat noi de n-a scăpat soră, frate de cruce? N-am ciripit noitot ce-am auzit? Și acuma, ce vină avem că a dat ăla buzna peste noi, și până să-l găbjim ne-am făcut de răs.

— Gura, Gogule, că m-ați supărat, m-ați făcut să-mi pun obrazul pentru voi, că era să mă trimită dom Mizdrache pe mine pe front în locul vostru.

— Dom Ciripoi, se aruncase în vorbă cu disperare și Jean Tomescu, să-mi moară mie soacra și toți cumnații dacă nu-l aveam aici în labă, uite. Dar i-am așteptat pe caralii ăia de la Ploiești să vină, și pâ'n' să vină ei...

— Pân' să vină ei, uite că o să-mi spălați mie pe jos pe-aici, prin sediu, o să-mi desfundați latrinele și o să vedem noi ce o să mai faceți, că treabă e, slavă Domnului, și voi trebuie să vă reabilitați.

— Ne reabilităm, dom Ciripoi.

— Ei, vă reabilitați voi, vă reabilitați, dar să știți că actele stau colea, multă vreme n-or să stea ele. Și dacă nu mi-l aduceți pe Tronaru și cu cine o mai pica, voi tot la Curtea Marțială ajungeți, să ne înțelegem.

Gigi Puștiu' se făcuse mai în față:

— Dom Ciripoi, am o idee, dom'le. Adică Tronaru ăla nu e și el suflet? N-are și el, așa, o gagică de inimă? Nu înnoptează și el pe-un așternut, ceva? Lasă-mă, dom'le, pe mine, puțin, în libertate. Că vin eu pe urmă să-ți spăl geamurile, și-acasă... Să dau eu ecsivă între muieri, să-i fac eu portretul robot, să-l spun lui alde Tănțica, să-l spun lui Cleopatra aia de la Ploiești, care e cu curvele. Păi nu ți-l află Cleopatra? Ce, adică Tronaru ăsta n-are și el necesități?

Ciripoi râsesse sardonice, în felul șefului său pe care-l imita de câte ori avea ocazia:

— Dă-te, mă, în „catorz”! Tu nu știi că ăștia nu bea, nu mănâncă, nu „aia”. Adică îl vezi tu pe Tronaru că merge la Ploiești, la *Berbec*, că mănâncă fudulii și bea vin, și se duce la fete, la Cleopatra ta, la „*Felinarul galben*”. Fii, mă, serios! ăștia e organizați, ce crezi tu că așa merge? Dar ce s-o mai lungim noi așa, la o zeamă de vorbă? Puneți mâna pe căldărușe, pe măturică, pe cârpușoare și să-mi faceți sediul, lună. Că voi de-aici ați luat bănișorii și nu i-ați meritat, și să vadă și agenții ăilalți, alde Crăciunescu, alde Teică, alde Greierosu, că dacă greșesc așa, o s-o pățească și ei la fel! O luați de la subsol și până la etajul șase, îmi faceți curat, să pui limba. Parchet, geamuri, cutare-cutare. La subsol dați cu gaz să nu facem păduchi, că asta ne-ar mai lipsi. Desfundați haznalele, că aruncă nenorociții ăia de paznici toate mucurile de țigări unde nu trebuie și s-au stricat flotoarele și pute în sediu de te trăsnește. Da’ ce e, mă, aici? Haznaua lui Pătrunjel ori Siguranța Statului? Hai, marș la treabă, că n-avem vreme!

Trecuseră trei săptămâni de când subalternii lui Ciripoi vopsiseră, spălaseră dușumelele, frecaseră parchetul, bătuseră covoarele de prin birouri, reparaseră perdelele de camuflaj și îndepliniseră îngrozitoarele îndeletniciri la care fuseseră puși. În acest timp nu se întâmplase nimic deosebit. Femeile lui Gigi Pustiu nu putuseră să furnizeze nicio informație despre Dumitru Tronaru. Grupul de agenți pedepsiți aștepta în curtea sediului Siguranței cu târnurile de măturat în mână: aveau, n-aveau treabă, măturau de dimineață până seară pavajul cu niște măturoaie spre hazul colegilor care-i priveau de la ferestrele de sus. Alți nori negri se adunau însă deasupra capetelor lor. În biroul lui, Mizdrache, inspectorul șef, abia sosit de la o ședință de la Minister, roșu de supărare, îi chemase pe Ciripoi și pe Teică (Crăciunescu fiind pe teren) și se răstise la ei:

— Dormiți, dormiți pe voi, asta faceți. Iar au fost sabotaje

în căile ferate. Informatorii noștri, nu tâmpiții de la secția ta, Ciripoi, mi-au trimis rapoarte. Comuniștii nu dorm. Au înființat Uniunea Patrioților.

— Cum adică, dom șef, Uniunea Patrioților? Dar noi ce suntem, nu suntem patrioți?

— Sunteți pe dracu' patrioți! Sunteți niște gură cască, asta sunteți!

Teică, cu mutra lui de cal bătut, cu fălcile căzute, își freca încheieturile mâinilor, neînțelegând prea bine despre ce era vorba.

— Pe mama aia a mea, moartă de la Sfânta Vineri, dacă ăstea nu-s invenții, dom șef. Ce Uniunea Patrioților? Care Uniunea Patrioților?...

Mizdrache se așezase în fotoliul său de piele și-și mângâia gânditor bărbia.

— Mă uit la voi și-mi vine să-mi plâng de milă. Ce carieră puteam să fac eu, și unde am nimerit? În poliția lui Pazvante! Bă, voi nu gândiți poliție. Voi nu înțelegeți, mă, că ăștia fac parte dintr-un partid, mă, care are ramificații, colo, colo, din America până în Rusia.

Teică îi dăduse un ghiont lui Ciripoi:

— Dom comisar, o știi dom inspector ce spune, domnule. Noi cu munca asta a noastră, de cârtiță, ne-am abrutizat. Nu știm nimic. Citim numai ziare. Eu unul n-am mai deschis o carte, pe osul meu, de la paispe ani!

Mizdrache n-avea chef să le-asculte lamentațiile:

— Ciripoi, e groasă. A fost ședință, ministrul l-a frecat pe domnul Tismana, domnul Tismana s-a uitat la mine ca la crucea de pe Caraiman. Adică eu ce fac, ce păzesc aici? Se ridicase de pe fotoliu și striga la ei, lovind cu pumnii biroul. Ce păzesc eu, mă, aici? Ia spune, Ciripoi, ai vreo noutate în cazul Tronaru? Cunoști tu ceva, cumva, despre fețișoara aia, Silvia, a lui Vrăbiescu? Că pe Ministru să știi că l-au frecat nemții, pe nemți i-a frecat Berlinul și uite așa, fiecare

frecând pe altcineva, o să ne vedem cu floarea în gură, că lucrurile au mers prea departe. Ia deschide gura...

— Păi, dom'le inspector, îngână Ciripoi, cu fata profesorului Vrăbiescu, ca să zic așa, am compătimit. Eu personal, cu Crăciunescu și cu Teică, am făcut-o pe cioclii, la Ghencea militar, că acolo l-au înmormântat. Numa să vedem dacă nu s-arată și mușteriu nostru. Dar ce, era vreun prost? Ca să v-o spun pe-a dreaptă, l-am scos și pe Tomescu din consemn, de-a făcut-o pe groparul. A stat cu ochii cât cepele, dar n-a venit cine trebuia. Altfel, lume multă, luminată. Militari, gradați, generali. Au tras cu puștile în onoarea lui deasupra mormântului. Coroanele, stivă. Fata plângea, grămadă. Dar asta e tot.

— Și dacă te-ntreb eu acum pe tine, pe nepusă masă, de unde s-o iau pe Silvia asta, ce-ai să-mi răspunzi?

— Ehe, să fiți dumneavoastră sănătos, că e o filă în strada Bitoliei! Nu doarme nici pasărea. Da' e ca o sfântă. Nu intră, nu iese nimeni. Asta chiar că m-a pus pe gânduri.

— Dar ea unde se duce, deșteptule, când se duce?

— Păi, așa vreo săptămână după ce a murit ta-so, n-a fost decât la cimitir. Alde Jean Tomescu a stat o săptămână în clopotniță la Ghencea militar, cu un binoclu, doar-doar o pica Tronaru.

— Și?...

— Și... Să mai așteptăm, dom inspector. Nu ne-ați învățat dumneavoastră, parcă, „nu te-nghesui, Ciripoi, ca mireasa la măritat, că dă oala-n foc și din grabă nu iese nimic”.

— Da-n afară de cimitirul ăsta, n-are și ea o prietenă, ceva, o mătușă? O merge și ea să mai plângă pe umărul cuiva.

— Nu, dom șef. Eu cred că e neînțeleasă. Dacă te uiți bine, asta moare fată bătrână, că nimeni n-are curaj s-o-nceapă.

— Lasă vorbele alea spurcate și spune-mi la ce adrese se duce.

Ciripoi scoase un carnețel cu calendarul *Universul* pe anul

1942, cam soios, cam îndoit pe la colțuri, și citi cu atenție:

— Păi, ar fi așa, pe strada colonel Pleșoianu a mers la un pietrar, unul de-ăla de face cruci. Probabil, să-i comande lui Vrăbiescu vreun munament, ceva. A mai mers, dom șef, la Politehnică, pe unde a mai lucrat ea, pe-acolo, la cancelarie, după niște acte, pe strada Polizu, cunoașteți dumneavoastră. A vorbit cu niște laboranți. O să vedem noi cum stau mațele-n ei. S-a mai întâlnit cu un coleg de-al lui taică-său, unul de la Ministerul de Război. Și cam atât... Ba, să nu mint, ar mai fi așa ceva, un dantist. Unul care are cabinet în Sfântu Gheorghe, domnul Mișu Bârlădeanu. S-a dus de vreo trei ori acolo, nu știu ce-i umblă ăla în gură. I-o pune vreo plombă, ceva. Vreun dinte de aur...

— Dinte de aur, pe dracu'. Tu crezi că fata asta e neam prost ca voi să vă scoateți dinții din față, buni să spargi piatra cu ei, și să vă puneți rahat în locul lor ca să arătați că aveți bani, tâmpitule! Dar, ia stai...

Mizdrache se gândise puțin, frământat de o idee neașteptată:

— Știi ce, Ciripoi? Ia să te duci tu la domnul Mișu Bârlădeanu ăsta, așa îi zice, nu? și să te faci că-ți pune o coroană, nu ca aia care o să ți-o așez eu pe mormânt când te-or mierli comuniștii, o coroană dentară, și să vezi tu așa cam cine își mai îngrijește dantura acolo, să stai ultimul; să-i lași pe ăilalți să-și vadă de treabă și la sfârșit, în fiecare zi, să-mi vii cu lista, cu mușteriii dentistului. Că asta mă interesează pe mine. Și mai trage cu pleoapa și cu urechiușa ta, aia fină, ca a lui Paganini, la ce se mai discută în sala de așteptare, acolo, poate mai afli ceva care ne interesează pe noi. Ai înțeles?

— Înțeles, să trăiți, dom inspector șef, că spuneam eu la toată lumea, că aveți cheștiile alea...

*

Se apropia Crăciunul, iarna se înstăpânise bine, străzile

Bucureștiului fuseseră acoperite de un strat gros de zăpadă și circulația se făcea greu și numai pe străzile principale. Concertul de la Ateneul Român din acea duminică dimineață silise familia Tismana să se trezească mai devreme. Șoferul Costache îl avertizase pe Armand, de cu seară, că vor trebui să plece mai devreme de-acasă, întrucât drumurile erau blocate și, cum știa cu toții, ora de începere: 11, era respectată cu rigurozitate. Acest lucru îl iritase pe subsecretarul de stat, întrucât duminica era o zi de trândăveală, când citea ziarele pe care n-avusese timp să le parcurgă în timpul săptămânii (presa străină și buletinele confidentiale), dar Evelynne fusese necruțătoare.

— Dragă Puiule, este imposibil să lipsești. Pianistul Edwin Fischer interpretează Concertul pentru pian și orchestră în re minor de Mozart și Concertul pentru pian și orchestră în Mi bemol major de Beethoven, nu putem lipsi. Nemții sunt cu ochii pe noi.

— Îl bag în mă-sa pe Edwin Fischer ăsta sau cum îi zice. Știi că am treabă, știi că la 12 trebuie să fiu la Minister, pentru că se schimbă Codul diplomatic. (Codul diplomatic, era de fapt o scurtă întâlnire de un ceas și jumătate cu Diby Necșești, care la vremea asta făcea patinaj la *Yodl Club*, pe lacul Herăstrău.)

— Uite ce te rog, să nu mai înjuri ca birjarii și să mă ascuți. Ai mai lipsit la vernisajul pictorului ăla italian, și ți s-a atras atenția și acum iar vrei să calci în străchini? Dacă nu ești în stare să te comporți conform rangului tău, n-ai decât, eu sfaturi nu-ți dau, dar să nu mă pui pe mine să umblu pe la doamna Maria Mareșal cu intervenții și așa mai departe.

— Armand ce zice?

Secretarul avea totdeauna o situație exactă a manifestărilor de la care ministrul său nu putea lipsi, a acelor unde putea fi reprezentat de soția sa, și, din proprie

inițiativă, dădea „scutiri” în cazurile nesemnificative.

— Armand ce să spună? O să fie de față Killinger, o să vină tot corpul diplomatic, ce ești nebun?

Tismana devenise brusc tandru și o îmbrățișase:

— Și nu poți tu, draga mea, să le explici că am o migrenă grozavă? Și pe urmă e chestia cu Codul diplomatic de unde nu pot să lipsesc.

— Uite ce e, Puiule, dacă e vorba de Codul diplomatic, mai întâi ar trebui să fie ministrul acolo, nu tu. Nu mă crede mai tâmpită decât sunt.

Și-l privi drept în ochi cu acea sclipire ironică care îi închidea totdeauna gura.

Blestemând în gând și promițându-și să o șteargă la pauză de la Ateneu, Tismana își luase dușul, se îmbrăcase cam în silă, și, la zece și jumătate, se urcase în automobil. Drumurile, într-adevăr erau mizerabile, mașina înainta greu, șoferul Costache își blestema zilele pentru că mașina glisa pe pavajul înghețat, în sfârșit, cu zece minute înainte de începerea concertului, Armand putu să ia de pe umerii Evelynei Tismana vizonul său ușor și moale și să îl încredințeze garderobierei care-l cunoștea și-l sărea peste rând, spre nemulțumirea celor aflați la o scurtă coadă înaintea lui. Rotonda Ateneului strălucea de luminile lampadarelor, scările de marmură, în formă de melc, acoperite cu covoare roșii, erau urcate de grupuri de trei și patru persoane: doamne în taioare negre și bărbații în smokinguri, totul într-un amestec de uniforme militare germane și române. Se auzeau scurte conversații și un murmur surd se ridica spre plafoanele aurite. În treacăt, subsecretarul de stat îi salută pe domnul și pe doamna Calomfirescu, pe doctorița Vătămanu, pe generalul Dobrescu cu soția și pe soții Frânculescu. Nu lipseau Popescu-Grivița, doamna Martha Bibescu cu prințul Basarab Brancovan, Irene-Nathalie Mavrocordat la care

Evelyne privise cu un ochi critic, sever, comunicându-i rapid lui Armand impresia sa:

— Poate îi spui tu să-și caute o cuturieră mai bună. Nu vezi ce taior fără linie? O dezavantajează, dragă.

Și după asta se salută scurt cu Adina Iamandy și cu doctorul Policrat. Subsecretarul de stat de la Finanțe, domnul Marcu, îl abordase pe domnul Tismana și-i explica ceva cu gesturi agitate. Doamna Cernat, slabă, deșirată, două rânduri de perle până la talie, pantofi italienești negri de crep satin, foarte supli, râdea la modul ei spectaculos, adică tare, ca să atragă atenția, făcându-și vânt cu programul concertului și ascultând-o pe doamna Corfirotu care-i comunica ceva la ureche.

Domnul Ionescu-Tismana făcu un scurt inventar al holului. Familia Necșești lipsea, Roger Cantuniari, de asemenea, și asta îl făcuse să-și muște buzele. În târg se auzea că se mai vedeau, rar și pe ascuns, dar până acum n-avea nicio dovadă, oricum el era nelipsit la astfel de manifestații și aceasta trebuia să-l pună pe gânduri. Pe ușile rotondei își făcu apariția, aferată, probabil izbucnind dintr-un taxi, Mariejeanne, într-o șubă de astrahan pe care și-o desfăcuse din mers aruncând-o în goană pe planșeta garderobei. Tismana o salută scurt sub privirea mușcătoare a Evelynnei care observase direcția privirii lui, după care subsecretarul de stat o pierdu din vedere în amestecul acela de lume. Avea s-o revadă în pauză, ținându-l de braț pe Popescu Grivița, într-un tête-à-tête care putea să spună foarte multe lucruri curioșilor. Armand le deschidea drumul spre scara centrală. îl zăriră și pe domnul Stelian Popescu, cu burtica lui de podgorean, îmbrăcat într-un costum negru, bine croit, tamponându-și fruntea cu batista și întreținându-se cu Marin Virgil Vasiliu, tuțărul lui de redacție, vorbindu-i autoritar. Într-un colț, grupul „Șotron” – sărbătorise probabil încă de dimineață apariția unui, nou

volum, al vreunuia dintre membrii săi, întrucât gesticulau și vorbeau tare, ba chiar își permisese, înaintea intrării în sală, să-l înconjure pe Lupu Rădulescu și să strige în cor, cu glasuri pe jumătate, ce-i drept, un „hău-hău” care atrase atenția celor aflați pe scări și care se întoarseră în grup să privească cu indignare, la acești literați care făceau pe sportivii într-un loc atât de solemn.

— Ce dracu' au ăia, Armand? întrebă subsecretarul de stat. Se cred pe Federație, la rugby?

Secretarul ministrului, care le știa pe toate, îl informă prompt.

— A scos Lupu Rădulescu un nou volum de versuri.

— Ia te uită!

— Beau de-aseară la *Tunelul norvegian* și probabil că au simțit nevoia de muzică.

Evelyne, care-l auzise, sublinie mușcător:

— Dar ce-și închipuie că aici cântă jazzul Corologos?

Tismana o complimentă, salutând-o cu un gest.

— Bravo, Evelyn. Auzi dumneata, fac *mele* în rotunda Ateneului. Eu i-aș evacua cu poliția. Ce maniere sunt astea?

Femeia nu scăpă ocazia de a mai plasa o răutate:

— Apropo. Nu-l văd pe micuțul nostru Roger...

— Despre cine vorbești? se făcu a nu înțelege Tismana.

— Ei, despre cine vorbesc? Despre Roger Cantuniari. Băiatul ăla frumos, cu care transformi tu eseurile la *Stadiul Român*.

— Ce vrei să spui? Nu înțeleg nimic. Ce eseuri, ce *Stadiul Român*?...

— Las-o încurcată, Puiule, că nu vreau să ne certăm cu lume de față... Și doamna Tismana zâmbi încântător polcovnicului Ignatiev, care se strecura abil prin mulțime.

Ajunși în loja lor, Armand cu soții Tismana priviră parterul ocupat până la refuz. Încă luminile nu se stinseseră și pentru a nu părea că privesc pe cineva (ei se lăsau priviți),

Evelynne trecu în revistă friza pictată a Ateneului. Sala nu era prea bine încălzită („Astea-s măsurile Mareșalului, gândi Tismana. Măsurile de austeritate, ca să simtă și cei rămași la vatră că suntem în război.”), doamnele tușeau mărunț, înăbușindu-și glasurile în mâinile înmănușate. Bărbații se salutau discret, printr-o înclinare ușoară a capului, după care întindeau programele concertului partenerelor, schimbând scurte impresii la ureche. Cu două minute înainte de a începe concertul, în loja ambasadurilor își făcuse apariția domnul Killinger, însoțit de mai mulți diplomați cu care se întreținea, în stânga lojii sale intră după zece secunde grupul de ofițeri germani între care Tismana o remarcă pe doamna Hoffmann, pe maiorul Braun și pe ceilalți.

— Armand, fii drăguț și spune-mi cum se numește ofițerul de lângă maiorul Müller, că mereu îi uit numele.

— E colonelul Brandl, domnule ministru.

— A, el e! Da, da, da... Și în dreapta domnului Killinger cine stă?

— Ambasadorul Paraguayului.

— Și doamna?

— Este doamna Donka Kurteva, o pianistă bulgară care a concertat joi cu maestrul Egizzio Massini.

— Parcă-l văd și pe Dinu Lipatti. Nu e el? În rândul trei.

— Ba chiar el e, domnule ministru. Uite-l și pe George Georgescu. Lipsește Enescu. Mi se pare că e cam bolnav.

— Or nu prea-i înghite pe nemții ăștia?

— Mereu politica, Puiu! interveni Evelynne, care se afla între cei doi. Să știi că marii muzicieni nu se amestecă în treburile astea ale voastre. Ei au alți lideri. Ia gândește-te: voi îl adorați pe Adolf Hitler și pe Mussolini, și ăștia pe Beethoven și pe Bach. E o diferență, nu-i așa?

Ministrul se înclină ușor și-i sărută mâna.

— Mereu ironică „scumpa mea, te ador.

Evelyne zâmbi.

— Mă adori ca pe Codul tău diplomatic, care acum o face pe Sonja Henie la Herăstrău și tu stai lângă drăguța ta soție și ai să asculți, în curând, *Concertul imperial*, care nu te interesează deloc.

Pe scenă intrase un neamț athletic, cu un frac croit strâns, cu mișcări precise, dirijorul. Se oprise în fața orchestrei, care se sculase în picioare, salutase publicul, făcuse un semn și le îngădui tuturor să se așeze. O scurtă consultare a partiturii deschise, o privire spre fundalul luminat, zece secunde de concentrare, o ușoară bătaie cu bagheta în pupitru și acordurile uverturii *Leonora* (trei), care era prima piesă din program, izbucniră.

În pauză, către subsecretarul de stat se îndreaptă doamna Gerda Hoffmann, care strânse mâna soției lui Tismana și își făcu loc lângă Armand.

— Ce faceți, doamnă? Noroc cu aceste concerte că putem să ne mai vedem. Purtați o superbă parură. Sunt invidioasă pe sursele dumneavoastră. Mi s-a spus că o doamnă Robescu vă furnizează niște lucruri extraordinare.

— A, nu doamna Robescu, doamnă Hoffmann, astea-s bijuterii de familie. Aici, în Orient, femeile au fost întotdeauna adorate. Doamna Robescu vinde mobilă, să știți, iar un bijutier bun, dacă vă interesează, este domnul Djaburov.

Doamna Hoffmann înghiți ironia și se prefăcu că nu înțelege. Domnul Tismana profită de apariția Gerdei Hoffmann, privind spre grupul *Șotron*.

Îi sărutase mâna doamnei Hoffmann, și-l căuta din priviri pe maiorul von Braun. („Am impresia că s-au certat”, gândi ministrul.) Ce mai faceți, doamnă? Nu v-am văzut cam de mult.

— Imputarea poate fi reciprocă, domnule Tismana, suntem foarte ocupați. Îmi este îngăduit să vă întreb ceva

confidențial? Mă scuzați, se adresează celorlalți din jur.

Tismana se derobă ușor de Evelyne și de Armand și o ascultă cu capul plecat.

— Puteți să-mi spuneți despre ce este vorba?

— Suntem într-o mare dificultate. E vorba de cazul Vrăbiescu. Berlinul regretă tot ce s-a întâmplat și și-a cerut, după cum știți, scuzele de rigoare, dar arma aceea la care lucra omul dumneavoastră interesează încă cercurile militare și am vrea să găsim un mod de a o descoperi pe fiica profesorului, fără ca relațiile noastre să fie tulburate.

— Doamnă Hoffmann, chestiunea mă depășește, vă spun sincer, dar, confidențial, vă mărturisesc că chiar la o intervenție a domnului Killinger Mareșalul ar refuza să trateze în cazul Vrăbiescu. Și așa e destul de indignat. Și-apoi, la drept vorbind, nu pricep la ce v-ar folosi să dați de fiica lui Vrăbiescu?

— Dar nu înțelegeți, domnule Tismana, că ea a fost laboranta tatălui său și că deține unele informații care ne-ar putea interesa?

— Nu vreau să vă descurajez, dar să știți că intervenția dumneavoastră este sortită eșecului.

— Domnule Tismana, îmi pare foarte rău că sunteți atât de categoric. Atunci nu ne rămâne decât să acționăm pe căile noastre.

— E o amenințare?

— A, nu. Nu-i niciun fel de amenințare. Dar, în general, când ne interesează o chestiune, o și rezolvăm. Auf wiedersehen. Doamnă...

Și făcu o scurtă, militărească înclinare a capului către Evelyne.

— Ce voia asta, Puiule, de era așa înțepată?

— Insolența lor germană, binecunoscută. Nu le-a ajuns că l-au omorât pe Vrăbiescu, acum o vor și pe fii-sa, îi răspunse subsecretarul de stat, întorcându-se în grupul lor.

Ce spui de asta, Armand?

— Ce să spun, domnule ministru? Știți că un om în situația mea n-are opinii. Și pe urmă, ascultând soneriile care invitau lumea în sala de concerte... Mi se pare că ne cheamă înăuntru. Urcăm?...

În secunda aceea, Ionescu-Tismana realizează că ratase evadarea, la Herăstrău și că Diby o să-i facă niște scene să le pomenească. O și vedea pe lacul înghețat, cu ghetete albe și patine de vitezistă, în fusta „*soleil*” și cu puloverul acela *col roulé* din lână de Angora, făcând *opturi* sau umblând ca balerinele în „*Lacul lebedelor*” cu brațele depărtate de corp și înclinată în față, sub privirile lui Roger Cantuniari, care, probabil, o va conduce acasă după asta. La dracu’ cu toate gândurile! Poate că rugbistul cine știe cu ce damă era în vreo boată din Văcărești, că bea romul cu litra, ca orice sportiv care se respectă. Și convorbirea asta cu doamna Hoffmann... ar fi putut să fie și el mai diplomat... O cam repezise și doar era interesat. Asta ar putea compromite și relațiile lui Armand cu ea. Dacă îi sare țandăra, pierde o sursă de a mă informa, și nu atât de a mă informa, cât de a putea să-i strecor informațiile pe care vreau eu să i le strecor. Fac numai prostii când mă enervez. Are dreptate Evelyne. Îmi joc capul câteodată...

Ajunseseră în loja lor și se așezaseră în fotoliile capitonate. Orchestra își încerca instrumentele, în cacofonia aceea discretă de dinainte de concerte. Ușoare sunete de tobă și de alămuri, taparea unui pian în surdină, încercarea viorilor, mici măsuri amestecate, şușoteala de pe scenă...

— Armand, întrebase Evelyne, ăla nu-i Mitu Pallade? Cel care doarme pe umărul lui Marcu Greceanu?

Secretarul privi atent rândul de scaune. Nu-i descoperea încă.

— Sus, în lojile de rangul doi. În loja ziariștilor, dragă.

— Da, chiar el este.

— E îmbrăcat în vindiak. Mă mir că și-a scos scufa din cap. Vine la Ateneu ca la Predeal.

— Da, acum, iarna, umblă în pantaloni de schior și în bocanci. E uniforma lui hibernală.

Evelyne surâse ușor.

— Ciudată lume e lumea asta în care te învârtești tur Armand. Scriitori, pictori, muzicieni, ziariști. Să mă duci și pe mine odată la tunelul ăla... cum îi zice...

— Sunt două... Unul în Buzești – Texas, și unul în pasaj – *Tunelul norvegian*.

— De ce le spune *tuneluri*, că sunt niște cârciumi ordinare, după câte știu.

— O idee a restauratorului. Firma nu obligă, se mănâncă ciorbă de burtă și tustlama regală.

— *Qu'est ce que c'est ga?*... Ciorbă de burtă și tustlama regală?...

— Mâncarea piețarilor și a pegrei bucureștene. La drept vorbind, ar trebui să guști odată, dar nu știu dacă ai un stomac ca al lor, să suporti oțetul, de pildă...

— Oțet zici? Brrr... Prefer un *consommé* făcut de maître Jean la Athénée... Și-l bătu ușor cu mânușile peste obraz, intimitate care nu-i scăpă lui Tismana, dar pe care o puse pe seama rudeniei lor.

Luminile se stinseseră și orchestra se pregătea din nou să ia startul. Pianistul Edwin Fischer privea atent spre dirijor, gata să atace *Concertul imperial*.

Prin semiîntunericul sălii de concert își făcuse apariția, bâjbâind, cu ochii săi de miop, căutând o strapontină, sau un fotoliu liber, Călin Merdea. Era urmat de o domnișoară uscățivă, blondă, cu picioarele ca niște fuse, curbate. Se auzeau din stal țistuituri și voci șoptite indignate: „Acum se vine la concert?” „Dar dumneata cine mai ești, domnule? Crezi că suntem la bodegă?” „Sttt, respectați liniștea”!

Evelyne nu-l cunoștea. Armand îi șopti la ureche:

— Țsta e un ziarist cam trăsrit. Totdeauna întârzie. Uită-te la el, o să scoale în picioare un rând întreg ca să-și găsească locul.

— Și femeia aceea care-l urmează ca o țărancă cine-o mai fi?

— Nu știu.

Orchestra suna bine, strunită de bagheta energică a dirijorului, care nu ținea seama de ușoara rumoare iscată în mijlocul sălii de intrusul acela care nu renunța să-și găsească fotoliul.

— Cine-i imbecilul ăsta? Parcă-l cunosc, întrebă și ministrul, jenat vizibil de incidentul creat.

— Călin Merdea. îl cunoașteți.

— Ia te uită! Și ușierii ăia ce păzesc de-l lasă înăuntru? Am să vorbesc cu directorul Filarmonicii. E inadmisibil, ne facem de râs. E tot corpul diplomatic în loji și vine câte-un țărănoi din ăștia...

— *Tais-toi*, Puiule! A început concertul, ce naiba?...

La ieșire, pe scările joase ale Ateneului, Ionescu-Tismana și cu soția sa se salutau cu cunoscuții. Grupuri-grupuri, auditorii, strângându-și încă paltoanele pe ei și potrivindu-și fularele, așteptau trecerea mașinilor care înghițeau pe rând pasagerii de lux, aferati, conștienți de propria lor importanță. Maiorul von Braun îi salută rece. Țeapăn, cu mâna sa rigidă, înmănușată în teaca aceea de piele neagră care reamintea tuturor atentatul de la Varșovia.

— S-a *froissat* și ăsta. Se pare că nu numai pojarul și râia se ia la nemți...

— Lasă că-i împaci tu, Puiule, zise Evelyne. Trei lăzi de șampanie cu prilejul unei aniversări și totul se șterge. Nu trebuie să te-nvăț eu ce ai de făcut. Hai să coborâm că-l văd pe Costache făcându-ne semn și dacă întârziem îl claxonează șoferii ceilalți.

Armand coborâse înainte și deschisese portiera doamnei

Tismana. Șoferul ținea de clanța celeilalte, făcându-i loc ministrului. Când cele două portiere pocniră în același timp, tânărul secretar se așază și el în dreapta lui Costache.

— Ce program avem după-masă? întrebă Ionescu-Tismana cu o enervare în glas ce abia putea fi ascunsă.

— Eu merg diseară, așa cum știi, la balul dat de Societatea *Principele Mircea* pentru răniții de pe front. Suntem toate, în păr, comitetul de conducere, dar n-o să întârzii prea mult, așa că să-mi spui de unde să te iau pe la 10 și jumătate. Am chef să dansez. Armand, n-ai vreo idee?

— Cu programul ăsta, știu eu ce să zic? Singurul loc e la *Clubul Diplomaților*. Au adus discuri noi, din Germania.

— Este o idee. Dar cum să mă îmbrac?

— Depinde. Acolo lumea, după cum știți, se îmbracă fantezist. Dacă e pe dansate, vă recomand costumul *pirat*, cel cu care s-a dansat la *Trocadero* ultima oară. (Vorbea impersonal când era de față Tismana, foarte atent la nuanțe.)

— Da, ai dreptate. E foarte bun costumul ăla. Și tu, Puiule? Bănuiesc că la orele 18 vei fi la *Clubul miliardarilor*, să mai pui țara la cale, să mai faci un bridge.

— Bineînțeles.

— Să știi că te controlez. Alibiurile tale nu mai țin de la o vreme. Și să nu mai trimiți la telefon când te chem eu pe majordom ca să-mi spună că tocmai ai un pot mare și rogi să nu fii deranjat, că atunci chiar că mă sui în automobil, și nu la *Clubul miliardarilor* am să te caut.

Totdeauna când începeau astfel de discuții, Armand găsea că mașina șoferului Costache scoate un sunet dogit. „Ce are, nene Costache, iar toba de eșapament? Parcă ai reparat-o luna trecută?...” Sau: „Nu se mai fac automobile ca pe timpuri, acum tancurile sunt la modă!”

Era modul său de a se preface că nu le ascultă cearta care era iute reprimată de Tismana, căruia nu-i plăceau

asemenea scene cu martori. Șoferul Costache, bineînțeles, ajungea și el la concluzia tristă că în industria de automobile lucrurile regresau, și asta numai din cauza războiului. De fapt, Armand știa că dacă Tismana ratase întâlnirea cu Diby Necșești, de dimineată, putea să ardă orașul, că tot o s-o întâlnească în acea după-amiază, și mai bine știa lucrul acesta Evelyne, dar nu se putea opri de a-i spune lucrurile pe care i le spusese, așa încât convorbirea după acest schimb de focuri cădea în banalități. Cu abilitate, Tismana schimba vorba.

— Duminicile sunt plicticoase, spune-mi mai bine ce facem mâine, parcă se anunțaseră iar suedezii ăia cu drumurile, care nu mai termină cu ofertele, și de fapt nu se angajează cu nimic.

— Dacă ai de gând să-i scoți undeva în oraș, spune-mi și mie să trec pe la Lola, pe la coafeză, și să-mi fac părul, să nu apar ca o ciumă.

— O să hotărâm mâine, în sfârșit, azi nu știu nimic precis, zisese Tismana și îl bătuse pe umăr pe Armand, care tot mai vorbea cu șoferul Costache.

— Ascultă, dragă, dacă n-ai vreun program, deși e duminică, după ce mâncăm, să treci un sfert de oră pe la mine să-ți dau dispoziții pentru mâine și pe urmă ești liber.

Secretarul întorsese capul și dăduse de privirea mândros ironică a Evelynei care se putea traduce prin: „Dă tu telefoanele, vezi unde o găsești pe Diby, trimite-i flori, spune-i că l-a chemat Mareșalul pe neașteptate, și așa mai departe”.

— Bine, domnule ministru, e în regulă. Mâine dimineată, vă reamintesc, aveți o ședință la orele 9, cu domnul Eugen Cristescu. La 12, vine generalul acela neamț, Gotlieb, n-o să puteți să-l evitați.

— Mă rog, mârâi subsecretarul de stat, ceea ce însemna că „te înțeleg, Armand, te aperi și tu, dar nici așa”, după care

adăugă cu voce tare: Totuși, treci după-masă, un sfert de oră, pe la mine, înainte de a apuca să ațipesc puțin, pentru a pune la punct dosarul Vrăbiescu, pentru că e clar că pentru asta vine Gotlieb...

— Și mai ales, nu uita florile, adăugase Evelyne privind pe geamul automobilului.

*

Duminica, magazinul doamnei Smaranda Robescu era închis. Mai ales iarna, prin pasajele *Macca* și *Vilacros*, duminica nu trecea mai nimeni. La cele câteva bodegi din apropiere, numai în jurul prânzului se strâneau clienții obișnuiți, ieșiți din sălile de spectacol din apropiere, de la matinee, sau bețivii obișnuiți care beau bere la mesele dinăuntru. Veneau acolo să mănânce câte ceva și să reintre în starea lor de bună dispoziție artificială în care intrau de sâmbătă seara. Vitrinele micilor magazine erau acoperite de obloane metalice, pe la 12 treceau în grup boemii care formau clientela obișnuită de la *Cofe de la Paix*, în paltoanele lor jorțăite, cu fulare viu colorate, înfășurate de câteva ori în jurul gâtului, cu fețe spectrale, verzi, de nedormiri repetate, cu acel aer căpiat de înecați, cu gurile uscate, nemaiajungându-le aerul, vorbind într-o limbă pe care numai ei o deslușeau, formată din cuvinte neterminate, din apelațiuni guturale, mai mult un mormăit. Doamna Smaranda Robescu îi privea de sus de la fereastra cămăruței sale, pentru că, invariabil, poetul Mitea Stelaru (pe care nu-l cunoștea personal) se oprea în fața vitrinei magazinului său fluierând către cei doi sau trei indivizi care-l urmau, în care Armand ar fi identificat pe Caius Tudoran și pe Sava Drăgănoiu, cel mai treaz dintre ei și cel mai bine îmbrăcat. Când îi însoțea și Lupu Rădulescu, aruncând nori de fum din pipă, conversația din fața vitrinei se prelungea. Ca și fostul actor, Sava Drăgănoiu, purta un palton bine croit, cu guler de catifea neagră. Era singurul care nu-și

înfășura gâtul în vreun fular, pentru a lăsa să i se vadă cămașa apretată și cravata impecabilă. Grupul îi devenise familiar proprietarei magazinului de antichități. Doamna Smaranda Robescu îl primise de câteva ori în magazinul ei, în zilele obișnuite, când Mitu Palade venea singur și făcea un tur al magazinului, privind cu atenție vitrinele, fără să întrebe nimic, pipăind covoarele sau mobila Louis XV, ca și când ar fi fost un expert. La început, crezuse că e vreun hoț care vrea s-o jefuiască și stătuse cu mâna pe telefon gata să facă un număr și să cheme poliția. Vara, umbla într-un fel de salopetă cu mâneci scurte și în sandale, fără să poarte ciorapi. Avea un mers clăpăug și patroana magazinului de antichități îi privise ochii pentru că îl crezuse mai apoi nebun. Dar el nu avea în priviri acea oboseală și lipsă de lumină a dementilor. Pur și simplu, trebuie să fi fost un iubitor de lucruri frumoase, un om care n-avea prea mulți bani și care se mulțumea să se oprească în fața vreunei supiere de faianță cu scene alegorice sau a vreunui vas canelat chinezesc. O singură dată întrebasese cât costă o cupă de aramă de Limoges din secolul al XIII-lea și când auzise prețul nici nu se mirase, nici nu făcuse vreun comentariu, dăduse numai din umeri, ca și când era o chestiune care nu-l privea. Acum, în această duminică, se uita cu atenție la un covor armenesc pe care doamna Robescu abia îl primise. Era duminică, pe la prânz, și o aștepta o zi plictisitoare. Trebuia să facă o vizită unei prietene, undeva în Parcul Domeniilor, vizită care avea totuși un scop, doamna Militaru voind să-și vândă niște bijuterii pentru că nu se mai ajungea cu banii. Ar mai fi trebuit să treacă pe la cimitirul Sfânta Vineri unde era depusă în capela cimitirului o rudă îndepărtată din Craiova, stabilită mai demult în București și care murise, după care, pe la opt seara, s-ar fi întors acasă. Citise ziarele, dormise până mai târziu fiind duminică; la radio se dădea slujba bisericească, grupul de bețivani se

Îndepărtase și tăcerea se așternuse peste acel loc care, duminica, era stăpânit de o liniște nefirească. Coborâse în magazin făcând un control al încuietorilor ușilor, aranjase niște discuri abia primite, marfă foarte bună pentru Titus Vulpescu-Govora, pe care îl și anunțase să treacă a doua zi să vadă despre ce e vorba. Intră în mica anexă a florăriei și făcu inspecția coroanelor, după care urcă la ea, aprinzând un primus pe care își pregătea ceaiul. Era cam târziu pentru asta, dar în duminica aceea voia să mănânce undeva la un restaurant, era un lux pe care și-l acorda rar și numai când se plictisea de felurile pe care și le pregătea singură. La jumătatea scării se auzi țârâitul telefonului care sună de două; ori și se opri. Era un semnal convenit. Se întoarse în prăvălie și auzi din nou telefonul. Ridică receptorul.

— Alo.

— Aici e Petroveanu, doamnă. Te deranjez? Aș trece peste un sfert de oră.

— Da. Poftim.

Închise telefonul și se îndreptă spre ieșirea dinspre pasajul *Macca*, pe care o descuie. Îi telefonase Colonelul. Acesta sosi exact după 15 minute și urcară în mica încăpere de sus.

— S-a întâmplat ceva?

— Nimic important. O să treacă pe-aici, după-masă, Armand. Nu știam care ți-e programul și voiam să te anunț. Dacă ai treabă, poți să mă lași pe mine singur să-l aștept. Chiar ar fi mai bine. Am să-i deschid eu. El sosește abia pe la cinci.

— Bine, spuse doamna Robescu.

Nu se mira de nimic, nu întreba nimic, niciodată.

— A mai trecut cineva pe-aici? Ai vreun semn că suntem suspectați?

— Nu, nu cred. Clientela obișnuită, cei de la poliție și-au ridicat săptămâna asta tainul lor, cred că totul e-n regulă. Să-ți las ceva să mănânci, că până la cinci mai e destul...

— Un sandviș, două, dacă ai. Vreau să-mi mențin silueta. (Și făcu un gest vag ca și când ar fi vrut să spună că s-a cam îngrășat.) Își scosese scurta de piele și o aruncase pe micuța canapea din apropiere și se lipise de fereastră privind pasajul pustiu.

— Ce liniște e duminica aici!

— Din cauza magazinelor care sunt închise.

Îi întindea niște unt pe pâine și căută câteva bucăți de șuncă, să le așeze deasupra.

— N-o să te prea sature, dar n-am ce-ți face. Poate ești invitat deseară la vreun banchet.

Colonelul râsesse mânzește.

— Da. O să iau cina la palat. Să știi că nu se moare dintr-atâta.

— În schimb, eu am să merg la *Cina*, la restaurant, dacă te interesează, și am să cer un șalău meunier.

— O, oo! făcu musafirul. Madam Robescu, te invidiez... Ți-o spun drept. Și apoi, după o secundă de gândire, o întrebă brusc... Ascultă, stimată prietenă, mă tot întreb, de ce naiba te-ai vârât în afacerea asta?...

— Care afacere?

— Chestia asta de o faci pe gazda de hoți.

— Ei, așa hoți ca dumneata! Dar ce rost are să mă mai întreb?

— Întreb și eu, sunt curios.

Doamna Robescu îi arătă sandvișurile așezate pe o farfurie și o sticlă de vin pe care o ținea pe micul balcon, la rece.

— Dacă te plictisești, mai trage un gât din vinul ăsta și dormi puțin. Până la cinci e vreme destulă.

— E o idee. Să nu te miri că o să găsești sticla goală. Mi se întâmplă, chiar și mie, să mai beau din când în când.

Doamna Robescu se mai învârti puțin prin cameră, își scoase dintr-un dulap paltonul, își puse o pălărie despre care musafirul spusese că o aranjează foarte bine și se privi

cochetă într-o oglindă, potrivindu-și un zulf și zicând:

— Așadar, ar cam fi timpul să plec. Cheia o iau cu mine, jos te rog să pui dumneata zăvorul până vine Armand. La revedere!

Colonelul o însoți până la ieșire și când rămase singur în ciudatul magazin privi luminatorul cu nervuri metalice sub care uriașele plante ale doamnei Smaranda Robescu își întindeau brațele lor spre lumina de afară. Începuse să ningă, și el, ca orice militar, avea un auz ascuțit. Începuse să se distingă acea cădere lentă a fulgilor pe carapacea transparentă a acoperișului (doamna Smaranda Robescu aprinsese godinul de când se sculase și o căldură toropitoare pătrundea în toate firidele complicatului său magazin de antichități). Era o liniște nefirească. Colonelul simțea că din acel magazin lipsea ceva. Cercetă atent fiecare colț și-și dădu seama că peste coliviile cu păsări se pusese prelate. Și atunci, fără să știe de ce, trecu pe lângă fiecare și le smulse, trezind din somn acele ființe care, mințite de pacea duminicală a magazinului, credeau că încă e noapte și dormeau. Lumina cenușie a acoperișului încă le ținea într-o toropeală plăcută și atunci făcu al doilea lucru inexplicabil. Se apropie de patefoanele și gramofioanele așezate pe micile tejghele, așeză pe fiecare câte un disc, la întâmplare, răsuci de manivela fiecăruia cu răbdare și le porni pe rând. În magazinul de antichități al doamnei Smaranda Robescu se iscă un concert ciudat ca la un bal al nebunilor. Dintr-un colț răsuna hârâit *Eroica* pe un disc *Pathé Marconi*, imprimat în 1933, la Paris; de lângă vitrina principală izbucnise cam în același timp vocea răgușită a lui Artie Chou, acompaniată de orchestra sa de negri, concurând *Păstrăvul* lui Schumann, cântat de Demeter Schulmeister. Peste toate aceste cântece izbucnea corul ebreilor din *Nabucco*, și Colonelul începu să râdă de unul singur, dându-și seama de ieșirea lui copilărească. „Dacă

trece cineva prin pasajul *Macca* o să creadă că doamna Smaranda Robescu s-a smintit. Hoți care să pună gramofioanele nu s-au mai văzut!” Și cu regretul că nu poate să-și ducă până la capăt îndrăzneala, ridică pe rând brațele metalice ale gramfoanelor și patefoanelor, așezându-le în furca lor metalică. Urmă o tăcere de câteva clipe, o tăcere, uimită, asurzitoare, și păsările din colivii începură să se strige, într-o harababură sonoră care îi plăcu. Inspectă coliviile să vadă dacă au toate apă și grăunțe în micuțele lor pahare de porțelan și ele aveau, pentru că Smaranda Robescu nu uita niciodată să le aștearnă pe fundul coliviilor cânepă sau mei.

Cum nu mai avea ce face în magazin, urcă scările și începu să înfulece sandvișurile lăsate de doamna Smaranda Robescu.

— Și ministrul tău ce spune? întrebă Colonelul.

— Ce să spună? Nu e deloc încântat. Toate frecăturile astea cu nemții nu duc la nimic bun. Ei vor, pur și simplu, să stoarcă de la fata aceea tot ce știe. Nu se vor da înapoi de la nimic.

Colonelul se învârtea în jurul mesei pe care rămăsese farfuria goală și sticla de vin, pe jumătate golită, lăsată de gazdă.

Nu există decât o singură soluție. Fata trebuie să dispară. Nenorocirea e alta. I-am trimis un om cu care se întâlnește din când în când la un dentist. Acela i-a pomenit de Tronaru, i-a spus că e un prieten al acestuia și că ar vrea să îi explice niște lucruri, dar fata refuză cu încăpățănare orice contact cu noi. În felul meu, o înțeleg, dar nici nu pot să mă înduioșez. Fără să vrea, a intrat într-o chestiune fără ieșire. Se află într-o mare primejdie și nu-și dă seama. Ai idee, nemții știu unde locuiește acum?

— Nu-mi dau seama, dar n-o să le trebuiască multă vreme ca să afle.

— Ai dreptate. Ei o caută, pentru că bănuiesc că profesorul Vrăbiescu a lăsat niște însemnări, ceva. După astea umblă. Și dacă n-a lăsat niște însemnări, o vor chinui ca să spună tot ce știe, și ea va spune, pentru că nu va putea rezista.

Armand îl privea cu atenție:

— Soluția?

— Nu e decât una singură.

— Care?

— S-o răpim noi înainte de a o răpi nemții. Lucrul nu-i deloc ușor, pentru că de la moartea tatălui său probabil că cei mai mari dușmani pentru ea suntem noi. Va fi greu să o convingem că nu are dreptate.

— Dacă l-am trimite pe Tronaru să-i vorbească?

— Asta și așteaptă poliția română. El e ultimul cu care trebuie să se întâlnească fata lui Vrăbiescu.

— Și atunci?

— Uite că mă doare capul.

Trecură câteva minute până când Colonelul hotărî.

— Și totuși va trebui să procedăm fără ezitare. Merge în fiecare zi la cimitir, dar ăla nu e un loc bun pentru așa ceva. Probabil că în fiecare secundă cineva e pe urmele ei... Ei, pe dracu', pe dracu', complicată chestie! Dar ia stai... Am o idee... Tu-l cunoști pe domnul Panaitescu, zis „Regizorul”?

— Din auzite.

— Țasta să știi că lucrează frumos când își pune ceva în cap: Deci, așa rămâne. Vrea, nu vrea, o luăm pe fata lui Vrăbiescu și o ascundem undeva, iar de convins o să aibă cine s-o convingă că e mai bine să stea ascunsă de noi decât să cadă în mâinile nemților.

*

Barul *Fu-Ciang* nu era aglomerat ca în alte seri. Autoritățile române nu se amestecau în treburile doamnei Gerda Hoffmann. Inspectorul șef Mizdrache, care nu vorbea niciodată în local cu Jo-Jo, făcuse de data asta o mică

operație strategică: nici să n-o invite la masa lui nu se putea, pentru că ar fi bătut la ochi, corpul de balet al barului trecuse, om cu om, prin patul său, așa încât nimeni nu se miră când Ciripoi, care-l însoțea pe inspector, se apropie de bar și-i spuse Claudiei cu glas tare:

— Mamy dragă, șeful (și-l arată pe Mizdrache care rămăsese singur la o masă) are idei în seara asta și cică ar ciocni și el un păhărel cu Jo-Jo a voastră.

Claudia privi la Ernst, barmanul, ca și când ar fi vrut să-i ceară voie. Acela zguduia shakerul în pumnii lui mari și dădu ușor din cap, adică se poate.

I-Știi ce, făcu, sâsâită cum era. Eu nu sunt pe post de codoașe aicea, domnișoara Jo-Jo are program și, după ce și-l face, e liberă să stea la masă cu cine vrea. Așa că fă-i propunerea dumneata...

Ciripoi simți că-i îngheață ciorapii în picioare.

— la te uită la ea! S-a suit scroafa-n copac! Mă, fetițo, adică ce, eu sunt bâlbâit, nu știu să vorbesc cu domnișoara Jo-Jo? Ce mă iei așa? Parcă nu m-ai cunoaște? Parcă n-ai ști cum m-a făcut mama și m-a botezat în cristelniță la Sfântul Elefterie, că sunt botezat cu popă: Fă ce-ți spun, să nu mă sucăresc.

Și demn, călcând apăsat, se întoarce la masa lui Mizdrache.

— Dom șef, după program, că nemții au băgat regulament și aicea. Au regulament la toate, te duci, pardon până afară, trebuie s-o faci după regulament, tragi, pardon de expresie, apa, trebuie s-o faci după regulament...

— Ciripoi, Ciripoi, dragă, pune-ți perdeluțe la guriță. Așa se vorbește cu șeful tău când te scoate în lume?

— Vă rog să mă scuzați, dom șef, și-a luat nasul la purtare și Claudia aia.

— Bea mai bine ceva ca să nu mai spui prostii și cardește-mi cine e fetița asta...

— Care fetiță?
— Picolița, nenorocitele, ce ai orbul găinilor?
— A, e sora lui Mariana, care a rămas borțoasă, naște.
— Și câți anișori are sora lui Mariana?
— Păi cinșpe, mai mult, nu.
— Asta peste vreun an, doi, după-acum e bună...
— Oliu, dom șef, că nici pe Maica Domnului n-o iertați!
— Gluma, glumă, dar spune-mi cum stăm cu chestia cu Vrăbiasca.

— Staționar, staționar, dom șef.
— Ce e aia staționar, mă, nenorocitele? Ce staționar, mă? Mie să-mi spui ca la popă, ce-a făcut, cu cine se vede... Cu dentistul ălacum mai e? Și-a pus și ea dinții?

— Dom șef, e unul acolo cu care tot pleca la urmă, dar ea nu-l bagă în seamă. Se ține de capul ei și-l lasă cu buza umflată și ai noștri se uită după el, dar nimic.

— Pe ăsta, mă, cu pleoapa, pe ăsta să-mi stați, că aici e chichirezul, ascultă la mine.

Printre mese își făcuse apariția Jo-Jo, îmbrăcată în rochie de stradă. Programul începea mai târziu, de-aia nici nu era atâta lume în bar.

— Scoală în picioare, mitocane, că vine Jo-Jo, îi șopti Mizdrache lui Ciripoi, și sărută-i cazmaua...

— Sărut mâna, sărut mâna. Pofțiți la masa noastră.

Jo-Jo se așezase picior peste picior, făcându-le semn:

— Luați loc. Am auzit că m-ai căutat, îl întrebă pe Mizdrache.

— Da, dragostea mea, am făcut și noi un blat, să nu între ăștia la bănuială. (Și apoi: către Ciripoi.) Ciripoi, dragă, caută-mă tu pe-afară puțin, că am o scurtă conversație cu doamna.

— Da, să trăiți, v-aștept la mașină.

— Nu la mașină. Bea și tu într-un colț și când vezi că pleacă doamna vii iar, că nu-mi place să stau singur.

— S-a-nțeles, să trăiți!

Pe urmă se-ntoarse către dansatoare:

— la spune, draga mea, ce mai e pe- aici? Ce mai fac băieții ăștia, și zâmbește-mi, așa, mai ține-mă de mână ca și cum te-ai avea bine cu mine, că nu vreau să creadă fetele din ansamblu că mi-am atârnat pușca în cui. Așa, dragă, zâmbește.

— Ce să facă? Deocamdată oamenii maiorului s-au împăcat cu cei ai doamnei Gerda. Se pare că a venit unul mai mare ca ei de la Berlin.

— Și piticuțul nostru drag?

— Barmanul i-a pus gând rău și cred că o să-l termine. E o chestie cu dama aia cu care se joacă el în cuțite. O să fie nasulie.

— Așa, fetița neichii, așa. Și altcevașilea, ceva, cumva?

— Păi, avem o masă reținută astă-seară, acuși o să pice unii scăpați de la Stalingrad. Aviatori, infanteriști, care ciung, care înghețat, care fără un ochi. Le plângi de milă, că au fost și aseară. Abia i-a potolit Ernst cu Geller. Se îmbată și fac urât. Păi, dacă nu mai e nimic, când te mai văd și eu, micule?

— După program. Îți trimit mașina.

— Pa și pusi.

Jo-Jo îl sărută după ureche cu un gest profesional. Rămas singur, Mizdrache îl căută din ochi pe Ciripoi, care vorbea cu un piccolo. Pe ușa barului intra doamna Hoffmann, însoțită de un grup zgomotos de nemți. „Trebuie să fie oamenii despre care îmi vorbea Jo-Jo”. Șapte sau opt ofițeri, unul cu mâneca vestonului goală, toți cu însemnele de rănit pe brațul stâng, cu *Crucea de fier* deasupra buzunarului de la piept, cu un aer arogant, vulturesc, trecând în revistă localul aproape gol. O masă așezată lângă rampa de dansat îi aștepta. Fură înconjuțați, cu mare respect, de către personalul de serviciu. Doamna Hoffmann îl zări pe

Mizdrache, răspunse la salutul acestuia și făcu un semn discret Claudiei să stea și ea între ofițeri.

— Tâmpito, zii și tu ceva pe nemțeasca aia pe care n-ai mai învățat-o. Ai grijă de băieții ăștia, fii drăguță cu ei, că vin de pe front și nu știi prea multe.

— Păi, dacă vreunul... știi cum sunt bărbații...

— Lasă că le băgăm noi fetele din corpul de balet, la urmă. Află că au și uitat ce trebuie să facă cu femeile de când stau pe front. Soptește-i mai încolo lui Ernst să le mai dilueze băutura, că se aprind repede și n-am chef de scandal. Jo-Jo a venit?

— Da. S-a dus să se îmbrace, adică să se dezbrace mai bine zis.

— Bine. Acum ocupă-te de băieții ăștia.

La masa lui Mizdrache reapăruse Ciripoi.

— Ați rezolvat, dom'sef? Telegrafic... Asta-mi place mie la dumneavoastră, că n-aveți vorbă lungă.

— Ein Man, ein Wort.

Ciripoi făcuse o față lungă și privea la superiorul său cu un respect religios.

— Ein... adică cum?...

— Lasă că înțelegi tu mâine dimineață. Mai bine spune-le la ăștia să ne dea ceva de mâncare, nu beau pe inima goală că mă oprește regulamentul...

— Se poate, dom șef, s-a comandat... Păi Ciripoi ce păzește, dom'sef... De când le spun eu la ăștia... bă! nemții sunt cu comanda aicea, dar cu bucătăria sunt ai noștri, și dacă domnul inspector nu e mulțumit, vă închide panarama.

— Și ce-ai comandat, Ciripoi?

— Păi, o friptură de-aia înțepată, dom'sef...

— O grilladă îl completă Mizdrache.

— Exact. Mi-ați luat vorba din gură.

— Și în deschidere, așa... cam ce-ar fi mâncat gura ta?

— Pui de baltă pentru dumneavoastră și pentru mine niște brânză, că eu nu servesc porcării d-alea...

— Bravo, mă. Vasăzică eu mănânc porcării. Și tu, al dracului, numai brânză de vaci, că ești la regim. Ia mai bine toarnă niște *Mao-tai* de-ăsta, că m-am obișnuit cu el, să fie al dracului dacă nu e mai bun ca Țuica.

Începeau să vină clienții obișnuiți ai barului *Fu-Ciang*: domnul Popescu-Grivița, cu Mariejeanne, blondă, tunsă *bubico*, într-o rochie de seară mulată pe trup, călcând ca un ogar ieșit la vânătoare; el, bondoc, agresiv, *impu*, călcând pe urmele ei, mândru de cucerirea recentă pe care o afișa în locurile unde putea fi văzut, doctorița Vătămanu, tăpălăgoasă, în pantofii ei cu talpă triplă, italienești, într-o rochie sobră care aducea cu o uniformă de șefă de penitenciar, deși nu-i lipsea o eleganță naturală, însoțită de un bărbat înalt, foarte politicos, probabil un doctor neamț venit în vizită la București, cu care discuta tare în nemțește. Mai târziu, sosiră și Frânculeștii, picați de la un spectacol de la *Opera Română*.

— Ciripoi, Mariejeanne asta nu era cu știi tu cine?...

— Ba era, dom șef, cum să nu fie?

— Și cum adică... S-a rasolit, s-a zborșit totul, de iese ea cu Popescu-Grivița?

— Ale vieții valuri, dom șef. Parcă dumneavoastră nu știți ce e în Bucureștiul ăsta? Care cu care nu s-a ținut? Fie ei ai dracului, dacă ai căuta copiii la rădăcină, pe mama mea aia moartă de la Sfânta Vineri, dacă n-au câte doi și câte trei tați. Sfârșitul lumii, dom șef, ascultați la mine. Nu mai are nimeni nicio rușine.

— Așa e, măi, Ciripoi, nu mai e nicio rușine pe lumea asta, și râse gros vrând adică să zică că și el intra în categoria asta.

Chelnerii cărau platourile cu mâncare. La masa nemților începuseră toasturile. Doamna Hoffmann se ridicase în

picioare și spunea ceva, cu un pahar în mână.

— Ce zice, ce zice, dom șef, doamna Hoffmann, că dumneavoastră știți nemțește?

— Ce să zică că s-au bătut eroic la Stalingrad, că sunt fiii bravi ai Marelui Reich... de-ale lor!

Patroanei secrete a barului *Fu-Ciang* îi răspunse ofițerul fără un braț, invitând pe comeseni să strige în cor: *Sieg Heil, Sieg Heil, Sieg Heil!*...

— Dar ăștia când se mai duc acasă la ei, dom șef, că li s-o fi urât cu războiul?

— Ni s-a urât nouă, dar lor! S-ar duce ei, săracii, dar uitate se duc, care fără o mână, care fără un picior... la și tu un pui de baltă, Ciripoi, că n-o să borăști la masă cu mine...

— Nu mă pedepsiți, dom șef, mai bine fac de serviciu trei duminici, decât să bag eu broască în mine.

— Apropo de asta... Ce mai face trupa aia a lui Gogu Iftode? Tot la șmotru, tot la șmotru?...

— I-am scos pe teren, care la Ploiești, care pe-acilea. Scotocesc pe unde-apucă. Trebuie să dăm de Tronaru ăla, că mi s-a urât cu povestea asta.

Pe ușa barului tocmai intra familia Tismana, urmată de Armand.

— Cât e ceasul, Ciripoi?

— Unșpe și-un sfert, dom șef.

— Hm, lume bună, lume bună la *Fu-Ciang*. S-a plictisit doamna ministru cu babetele ei de la *Principele Mircea* și iat-o aici, între noi.

Evelyne nu se plictisise, dar la *Clubul diplomaților* schimbaseră orchestra și doamna Tismana hotărâse să caute alt loc. Armand le propusese acest bar, despre care îi vorbise subsecretarului de stat.

— Îți place, Evelyne? o întrebase Armand. Tot voiai să ajungi la *Tunelul norvegian*. Aici, cel puțin, n-or să se bată cu cuțitele.

— A, asta mi-ar plăcea. O bătaie cu cuțitele e ceva *shocking*.

— Despre ce naiba vorbiți? Întrebă și ministrul căutând un loc care să-i placă.

— Vorbim despre un local deocheat, unde ar vrea să meargă Evelyne.

— Și ăsta crezi că nu e deocheat?

— E plin de nemți, după câte văd eu. Uite-o și pe doamna Hoffmann. Facem ce facem și ne întâlnim. Orașul ăsta e prea mic și poimăine e Crăciunul. De-aia nu e lume. Evelyne, mai bine rămâneam acolo la club, dragă.

— De-aia m-am îmbrăcat eu în costum *apaș*? Ca să-mi cânte leșinații ăia, de unde i-o fi adus?

— Auziți idee... i-a concentrat pe cei din jazzul *Corologos* și i-a trimis pe front!...

Șeful de sală Dănălache îi zărise și trimisese un stol de chelneri spre grupul lui Tismana.

— Atenție, băieți, că a sosit domnul Tismana. Ce faceți?

În câteva secunde fură instalați la o masă, într-o fosă din stânga ringului de dans. Orchestra își începuse programul din care nu lipsea uvertura *într-o piață persană* și *Leichte Kavalerie*, care plăcea atât de mult nemților. Prin lumina slabă a lanternelor chinezești, Armand îl descoperi pe Mizdrache. Acesta îl salutase respectuos, șoptindu-i lui Ciripoi:

— Înfulecă ce mai e pe masă și hai s-o ștergem la Papastate, că-mi rămâne friptura-n gât și mâine-poimăine o să-mi zică ministrul că-mi fac orele de serviciu la *Fu-Ciang*. Nu se mai poate trăi în closetul ăsta de București.

Tismana îl văzuse și el pe inspectorul șef.

— Armand, ăla nu e Mizdrache?

— Ba da, domnule ministru.

— Să-mi dea mâine un telefon, că am o chestiune cu el.

Era bine dispus, dar nu arăta. Încă Evelyne nu începuse

interogatoriul său obișnuit. Privea lumea din jur în care recunoscuse pe doctorița Vătămanu și pe Frânculești, pe doamna Hoffmann o ignora voit, nu-i prea plăcea nemțoaica asta.

— Armand, tu ai mai trecut pe aici. Spune-mi ce se poate mânca? La Societatea *Principele Mircea* am făcut-o pe șefa de Bazar. Sunt moartă de oboseală.

— Păi un *Martini* sec, zic eu, la început, cu un pește, că au un pește bun, pe urmă un *Roquefort*. Ce vrei, *somon fumé* sau nisetru?

— Ce-o fi, dragă. Și tu, Puiule? Trebuie să fii obosit, Ai cearcăne la ochi.

Războiul începuse. Tismana se prefăcea că citește atent lista adusă de către Dănălache în persoană, care ținea să-l salute.

— Ce spuneai tu, Evelyne?

— Spuneam că ești obosit. Ți-ar trebui o friptură, ceva ca lumea, dar aici nu se servesc fripturi, că nu e bodegă.

— Știi bine, draga mea, că seara mănânc ușor, așa că o să iau un somon.

De la masa nemților se auzea iar *Sieg Heil, Sieg Heil*, acoperind sunetele orchestrei care o dăduse într-un marș.

— Am nimerit-o bine. Parcă suntem la *Sports Palast*, la Berlin, remarcă cu ironie Evelyne, după care îl întrebă pe Armand: Dar tu ce iei, dragă?

Am să beau tot un *Martini*.

— Leopoldina te-a crescut ca pe o fetiță, Armand. Mă mir că nu ceri *ratafia*, că *tequila* beau numai mexicanii.

Evelyne avea un fel protector de a-i privi pe „*bărbații ei*”, cum îi numea în gând, categorie în care, de data aceasta, intrau numai Tismana și secretarul lui. Pe tenismanul Margulius și pe boxerul Bob Harvey îi proiectase într-o altă categorie, aceea de „amici întâmplători”. Cu ei, cușajele aveau loc pe neașteptate, de pildă, la courtul de tenis de la

Telefon Club, în vreo cabină, pentru că soția ministrului avea gustul aventurilor rapide, consumate într-o stare de primejdie care-i sporea plăcerea. Enervarea de a-l ști pe bărbatu-său abia sosit dintr-un loc secret unde își petrecuse câteva ceasuri cu Diby Necșești îi dădea o iritare care creștea. La toate astea se adăuga și neplăcerea de a fi fost silită să vină aici, la Fu-Ciang, într-un loc pe care nu-l cunoștea prea bine și unde presupunea că nu se va distra așa cum s-ar fi distrat la Clubul diplomaților, unde ar fi dansat cu câțiva străini, cât mai deșucheat posibil ca să-l enerveze puțin pe Puiu. Nimerise peste nemțălăii ăștia care urlau în gura mare, dar acum nu mai avea ce face, aștepta să vadă cum se vor desfășura lucrurile și dacă n-o să-i placă, o să sune retragerea fără multe ezitări. Pe estradă apăruse Jo-Jo, într-o rochie neagră, de paiete, bine mulată pe trupul prelung. Cânta cunoscuta șansonetă pe care o interpreta Viviane Romance, într-un film, *Jealousy*, les hommes, cu un accent supărător pentru urechile Evelynei.

— Dar asta cine mai e, dragă, îl întrebă pe Puiu, or nu le-ai făcut recensământul anul acesta?

— Ce recensământ? Despre ce recensământ vorbești?

— Al cântărețelor de bar. Nu intră în obligațiile tale?

Armand se simți dator să intervină:

— Evelyne, te rog, astea nu sunt glume. Domnul ministru nu se ocupă de toate fleacurile.

Nici lui Tismana nu-i trebuia prea mult ca să se aprindă, așa încât își plasă și el lovitura, rece, fără să clipească:

— De ce nu? O să facem recensământul și al boxerilor și al tenismenilor...

— Și al rugbiștilor, că tot suntem la categoria sport, adăugă Evelyne, sorbind prima înghițitură din *Martini*-ul adus.

— Da, chiar al rugbiștilor. Ar fi instructiv.

— De ce nu și al cocotelor măritate? Apropo, Puiule, cum a fost partida de bridge de astăzi? Ți-a ieșit vreun joc de *levată*?

Și-l privea cu surâsul acela nesuferit al ei, care însemna că se gândește și la altceva.

— Ba, dacă vrei să știi, mi-au ieșit vreo trei.

— Puiule, la vârsta ta, exagerezi, cu *levatele* astea...

La masa nemților toasturile încetaseră și discuția se aprinsese pe neașteptate. Între timp apăruse în acest grup și maiorul Braun și maiorul Müller, care răspundeau unor întrebări repetate pe un ton agresiv de către ofițerul fără o mână. Ciripoi simțise că ceva nu e în regulă și-l întreba pe Mizdrache:

— Dom șef, ce se întâmplă acolo?... De unde se pupau până adinioarea, acum parcă se ceartă. N-ar fi bine s-o ușchim, cum ziceați adinioarea? Să nu ne-apuce ploaia pe-aici.

— Ba asta și vreau să fac, zise inspectorul șef, și se ridică, salutând din mers masa lui Tismana.

— Nu e Mizdrache? întrebă Evelyne. De ce pleacă așa devreme? Vrea să crezi tu că se duce să facă naninani?

— Așa sunt subalternii, dragă. Nu vor să fie văzuți de către șefii lor în postura de petrecăreți. Armand, ce vin bem noi aicea, dragă?

— Păi, au o *Șaba* foarte bună, amăruie, așa.

— Dar să nu fie un vin greoi – să mă adoarmă că o știi pe Evelyne, mă pune s-o dansez și mă fac de râs.

— Vă descurcați dumneavoastră în situații și mai grele, darmite acum.

Tismana era obosit, cuprins de-o dulce toropeală. Pe Diby Necșești o găsisese la prietena ei, în strada Lutherană.

Încărcată ca un pachet de nervi. Se scuzase pentru absența de dimineață, amintind de schimbarea *Codului diplomatic*, dar pentru ea un *Cod diplomatic* nu însemna

absolut nimic. Sub aparenta sa liniște și placiditate se ascundea, în asemenea momente, o fiară. „Știi ce?... Am venit ca să lichidăm. Mie chestiunile astea cu *Codul diplomatic*, cu întârzieri, cu anulări de întâlniri, nu-mi plac. Asta puteai să-i faci lui Mariejeanne...” „Ce Mariejeanne, dragă? Care Mariejeanne?”, spusese, făcându-se că nu pricepe despre ce e vorba, subsecretarul de stat. „Nu te prefacă că nu știi cine este, că în București totul se află. Ai trăit cu târfa aia doi ani, și acum n-ai auzit de ea! Dar asta pe mine puțin mă interesează. Vreau numai să-ți atrag atenția că eu nu sunt o «aventură» a ta, ci o femeie măritată care-și riscă situația pentru ca să te întâlnească din motive pe care nu le mai înțelege. Ce *Cod al diplomaților*, ce tot umbli cu minciuni? Mi-a telefonat prietena mea, Angèle, că te-a văzut la concert azi-dimineață, bine-mersi, cu iubita ta soțioară, transportat de muzică, făcând pe omul de lume, așa că să mă scutești pe mine cu *Codul tău diplomatic*. N-am nimica împotriva să-ți duci viața acasă, cu Evelyne, dar când mă deplasezi pe mine la Herăstrău, chipurile ca să mă vezi patinând, atunci, cel puțin, să vii să mă aperi de asalturile unor golani, care atât așteaptă, să vadă o femeie singură...” „Ce golani, ce vrei să spui?...” „Spun că dacă nu era bietul Roger Cantuniari, din întâmplare, pe-acolo, eram silită să mă urc în primul taxi și să fug acasă, să mă întrebe tâmpitul ăla de bărbat al meu de ce n-am mai stat la patinaj?” (Mințea, dar voia să-l scoată din sărite pe Tismana.) „Ce Roger, care Roger? N-o să-mi spui că era Roger Cantuniari?” „Ba chiar el, dacă te interesează”. „Păi nu mi-ai jurat că v-ați certat, că ai terminat cu el, că toată porcăria asta a luat sfârșit?...” „Ce porcărie, ce sfârșit? Să știi că este un tip foarte agreabil și ce-a fost între noi a fost între noi, dar am rămas prieteni...” „Cum adică ați rămas prieteni, vrei să fii mai explicită?...” „Da, am să fiu cât se poate de explicită. Am patinat cu el până la două și m-a dus

la *Athénée Palace* cu mașina lui și am băut ceva”. „Diby, tu glumești. Știi că ceea ce-mi spui nu pot să suport”. „Cum adică nu poți să suporti? Ce înseamnă că nu poți să suporti? Eu cum suport ca tu să ieși cu nevastă-ta la concert și eu de ce să nu am niște prieteni cu care să mă distrez, în timp ce sunt lăsată singură de către iubitul meu amant?” „Diby, tu glumești, nu-i așa?” îi sărutase mâna, sperând o confirmare, fără ezitări, dar ea știa că asta aștepta, așa încât plusă. „Nu glumesc deloc. Am luat un *drink* cu el și m-am dus pur și simplu acasă și am mâncat cu soțul meu”. Spusese toate acestea pe un ton vinovat ca să-l tulbure și mai mult pentru ca el să înțeleagă că, de fapt, nu fusese vorba numai de un *drink*, ci de altceva. Și izbutise să-l scoată din sărite. Tismana devenise furios, îi luase mâinile și i le strânsese cu furie. „Spune-mi adevărul. Lumea vorbește că te vezi cu Roger”. „Și dacă ne-am vedea, ce înseamnă asta? Tu nu te vezi cu fostele tale iubite și ce-i cu asta?”

Tismana de fapt nu voia să-i spună care era adevăratul motiv al geloziei sale. Nu faptul că se revăzuse cu Roger Cantuniari îl supăra cel mai mult, ci ideea ca ea, Diby Necșești, să fie revăzută cu rugbystul în public. Adică să se confirme zvonurile că e *double* cocu, adică înșelat și de nevastă și de amantă. „Și dacă ai luat un *drink* cu Roger, ce mai cauți acum, astăzi, aici, la această oră?” Diby îl privise ca pe un nebun. „Dar nu m-ai chemat tu? N-ai pus pe Armand ăla să umble după mine prin toate părțile, că nu voiam să-ți răspund, pe la toate prietenele? Și măcar ăla știe să mintă frumos. O oră a pledat pentru tine, altfel nici nu eram aici. Dar asta, oricum, o să te coste, să știi. Nici nu-ți imaginezi ce-a trebuit să-i spun lui bărbatu-meu. Patinaj, mai înțelege și el, dar duminica după masă să pleci iar, duminica... asta e ziua soților, atâta puteai să înveți și tu...” „Dar pentru mine nu există această duminică a soților, eu

nu am o soție, și iată-mă aici „Mersi, așa o soție!” „Ce vrei să spui?” „Nimic”. „Hai vorbește până la capăt, măcar plătește-mi pentru ce ți-am făcut”. Diby Necșești îl privise drept în ochi. „Puiule, știi mai bine decât mine ce fel de soție ai. Eu sunt prietenă cu ea, n-am nimic să-i reproșez, dimpotrivă, mă simt mizerabil stând aici cu tine. Să nu-mi zici că nu știe sau măcar că nu bănuiește ce este între noi. Așa că n-am să spun niciun cuvânt rău despre ea”. „Bine, asta e foarte frumos din partea ta, dar, pentru Dumnezeu, înțelege că am vrut să nu mă duc la concertul ăla și n-am reușit. Crezi că n-am ținut mai mult să te văd pe tine, plutind pe gheață, decât să ascult Concertul pentru pian și orchestră în re minor de Mozart, a nu știu câta oară? Dar, pentru Dumnezeu, înțelege-mă și pe mine! De-aia am vrut să fiu aici...” „Bun, ai vrut să fii aici, foarte bine, iată-ne aicea. N-ai dori cumva să te culci cu mine după toate câte mi-ai făcut?...” Fraza brutală a femeii îl deconcertase pe Tismana. Ar fi fost mai bună o palmă. „Diby, știi ce... te-ai și plictisit de mine. Putem să ne despărțim simplu. Nu-mi plac melodramele”. „A, cunosc. Domnul hotărăște când încetează o legătură, nu partenera sa. Și dacă în cazul nostru aș hotărî eu acest lucru? De pildă, să se întâmple azi, și acum, în acest moment”. Tismana, luat pe neașteptate, se simți ca un boxer în corzi. Era prima lor ceartă și ea lua aspecte destul de grave. Un astfel de lucru nu intra în socoteala lui. Momentul acesta dificil ar fi trebuit să-l prevadă el, să-l hotărască el, nu femeiușca asta atât de hotărâtă. „Nu vrei să stăm puțin de vorbă, mai calmi, ca doi oameni de lume?” Abia atunci băgase de seamă că nici nu se așezaseră. Stăteau față-n față, privindu-se enervați. Diby Necșești simțindu-se tare, își ridicase de pe canapeaua din apropiere haina de blană, aruncându-și-o pe umeri, voind să sublinieze că hotărârea luată va fi urmată și de o plecare intempestivă. „Ce faci? Ești nebună? Pleci?” „De ce nu? Ce

mă reține? Ți-am spus ce-am avut de spus, am terminat...” Se afla lângă ușa. Tismana îi barase drumul. În asemenea împrejurări nu se ruga, devenea brutal: „Ba n-ai să pleci deloc. Ai să rămâi aici cu mine, cum zic eu”. „Mă sechestrezi?” „Spune-i cum vrei, ai să rămâi cu mine”. Și încuiase ușa. Urmaseră câteva momente de tăcere penibilă. Femeia nu știa ce să mai facă. Era într-adevăr surprinsă. „Vrei să sparg geamurile, să strig după ajutor pe stradă?” Tismana știa că nu-și va duce amenințarea până la capăt, nu era genul acela de femeie. O smulse de lângă ușa și o așeză cu sila pe canapeaua de pe care își luase mantoul de blană. Acesta îi alunecase de pe umeri, avea niște umeri fragili, era îmbrăcată într-o rochie de după-amiază, sac, care îi ascundea formele subțiri, fusiforme, care atât îl atrăgeau. Nevoia de a o sfărâma se transformă într-o implorare tânguitoare. „Diby, spune-mi că nimic nu e adevărat, că nu te-ai întâlnit cu nenorocitul acela de sportsman, cu capul pătrat. Ce-oți găsi toate la rugbiștii ăștia, tunși perie, care-și bagă unul altuia nasul în fund la mēlée și se cotonogesc, și aleargă după bășica aia ovală...” Imaginea mingii o făcu pe Diby Necșești să-și piardă orice furie, izbucni în râs. Îl îmbrățișă pe neașteptate, spunându-i cu cea mai calmă voce: „Mai spune-mi, te rog, o dată tâmpeniile astea de adineauri. Cine te-o fi făcut pe tine ministru, idiotul meu drag!”

Și totul se terminase într-o îmbrățișare prelungă, furtunoasă, după dorințele cele mai secrete ale lui Tismana.

— La ce te gândești, Puiule?

— La ce să mă gândesc, dragă? Ar fi trebuit să joc împotriva unei *contre de apel*, cu două *cue bids*.

— Ha, ha, ha! făcu Evelyne, ai humor, dragul meu. Dar spune-mi, ce e cu nemții ăia? Mai au puțin și or să scoată pistoalele. Armand, tu crezi că o să mai apucăm să mâncăm peștele ăsta? (Fusesse adus somonul.)

— Evelyne, tot îți doreai să vezi o bătaie ca-n filme, nu suntem departe de ea. Nu înțeleg ce se întâmplă la masa lor.

Glasurile ofițerilor de la masa doamnei Hoffmann se încrucișau pe un ton pătimăș. Tismana lăsa și el somonul și ascultă.

— Ce spun? Ce se întâmplă acolo?

— Se pare că domnii cu decorații și cu însemne de răniți le reproșează ceva lui Müller și lui Braun, care au apărut și ei la această masă. Doamna Hoffmann încearcă să-i împace, dar nu reușește; mai bine să ne vedem de mâncarea noastră că or să creadă că tragem cu urechea.

Orchestra, simțind că se petrece ceva neplăcut, atacase un swing alert, și corpul de balet intrase pe ring, dansând îndrăcit, în sunetele cântecului „*Bătrânul tigru*”.

— *It is enough to make a cat*, zise Evelyne privind nenorocitele de fete, slabe ca niște pisici care încercau să dea antren acelei săli pe jumătate ocupate, în care se pregătea un scandal enorm.

— Marfă de război, fac și ele ce pot.

— Mai nostimă era cântăreața de adineaurea. Cum o cheamă, Armand, că tu trebuie să știi? zisese din nou Evelyne.

— Jo-Jo, parcă.

— Are un accent de suburbie pariziană, dar ce să-i faci? În mahalaua ei nu s-a învățat franceza cu profesoară. Cântă și ea după ureche, altfel... și descrise în aer niște forme femeiești... arată binișor. Nu, Puiule? Or tu te gândești tot la *levata aia*?

La masa nemților lucrurile se agravaseră. Ofițerul fără un braț se ridicase în picioare și bătea cu pumnul în masă, făcând să salte paharele.

— *Das ist ein Schweinerei*. Noi am degerat cu toții acolo, pe front, unde mi-am lăsat și un braț, și voi huzuriți aici. Stați prin baruri și faceți afaceri. Parcă noi nu știm?

— Și asta ce este? se ridicase și von Braun în picioare, arătându-și mâna ciuntită, îmbrăcată într-o mănușă neagră.

— Învârțiților, ambuscaților, desfundătorilor de closete, aranjorilor! zbigera ciungul, din ce în ce mai furios.

— Domnule locotenent, te invit să stai jos pe scaunul dumitale și să nu faci de râs armata germană, spusese de la locul lui maiorul Müller, privindu-l fix. Nu ridicase vocea, dar ea se auzi foarte clar până la masa lui Tismana.

Locotenentul nu înțelegea să tacă din gură.

— Am spus ce cred despre voi. Sunteți cu toții niște învârțiți.

Un pahar de șampanie îl izbi în față pe ciung. Oamenii din orchestră încetaseră să cânte și priveau speriați spre grupul german. Locotenentul îi fixă pe rând și-și desfăcu cu singura lui mână tocul revolverului.

— Insultați pe un ofițer german care stă de trei luni în zăpezile Rusiei și se bate pentru ca voi să petreceți cu curvele aici?

În secunda următoare, maiorul Müller îl și culcase la pământ cu un pumn în plină figură. Se auzi un trosnet sec și un glonte scăpat din țeava armei locotenentului se înfipse deasupra capului șefului de orchestră Knokhen.

— Se trage cu revolverul aici, făcu calm Tismana, n-ar fi cazul să ne retragem?

— Dar de ce? De când vreau eu să văd o bătaie ca asta, zise Evelyne, aplaudând fericită.

La masa nemților, ofițerii sosiți de pe front, mai numeroși și mai agresivi, se aruncară asupra lui Braun și a lui Müller. Claudia striga către barmanul Ernst să intervină. Apăru și portarul Geller și încăierarea se transformă într-o adevărată bătălie. Ciungul se repezise spre Gerda Hoffmann vrând s-o pălmuiască. În secunda următoare, Armand sărise peste mica lojă care-l despărțea de ringul de dans și se

amestecase între combatanți, smulgând-o pe secretara lui Braun din învălmășeală. Restul îl făcură portarul și cu cei din serviciul doamnei Hoffmann care, în câteva minute, îi aruncară pe scări pe furioșii beligeranți.

Braun, care încasase câțiva pumni bine plasați, calm, chema comandatura la un telefon. Müller se reasezase în scaunul lui și golea un pahar mare de coniac ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Orchestra reîncepuse să cânte și Knokhen trecu el însuși la pian, atacând *Alexander right in Band*. Reapăruse și Jo-Jo într-o toaletă schimbată, despicată în față, înaintând în stilul lui Marlene Dietrich spre ringul circular și înconjurându-l cu microfonul în mână, oprindu-se la mesele ocupate, dansând ușor cu lungile ei picioare, dezvelite cu știință.

— N-arată rău deloc această Jo-Jo, îi spuse Tismana Evelynei. A, iat-o și pe doamna Hoffmann! Sărut mâna, doamnă. Îmi pare rău că ne întâlnim în astfel de împrejurări tumultuoase. Luați loc, vă rog, lângă mine, probabil că băieții aceia au băut un pahar mai mult. Așa se întâmplă în vremuri de război. Mulți confundă tranșeele cu localurile publice.

Secretara lui Braun îi strânse mâna Evelynei și se așeză pe un scaun. Nu-și uitase mica poșetă argintie, din care scoase o oglindă, privind-și coafura.

— Sper că nu vi s-a întâmplat nimic rău, zise și soția lui Tismana.

— Ah, domnul Armand Sachelarie a fost la înălțime. A intervenit la timp. Eram cam puțini pentru combatanții aceia furioși. Dar acum a trecut totul, poate îmi oferiți ceva tare să beau.

— Da, cum nu? spuse precipitat ministrul și făcu un semn din degete celui mai apropiat chelner.

— Ești bun? Ce beți?... Un coniac?

— Ce-o fi, spusese doamna Hoffmann, puțin obosită de

rapiditatea întâmplărilor.

Braun îi mulțumea lui Armand pentru intervenția lui și-l poftea să rămână la masa lor.

— Sunt cu ministrul, mă scuzați, domnule Braun. Am lăsat-o pe doamna Hoffmann cu dânsul și cu soția, ca să văd dacă nu mai aveți nevoie de mine. Dar se pare că totul s-a liniștit.

— Am chemat Komandatura, o să-i pună la punct băieții ăia. Se mai întâmplă.

Armand îi salută scurt și se întoarce la masa lui Tismana.

— Pentru eroul acestei serii! zise doamna Hoffmann, ridicând paharul de coniac care îi fusese adus.

— Ascultă, Armand, tu trebuie să fi făcut box pe-acolo, cu văcarii ăia ai tăi. Să știi că ți-am remarcat agilitatea și lovitura precisă cu care l-ai pus jos pe tipul ăla. Cum se numește asta?

— *Crochet* de dreapta.

Evelyne era încântată. Îi plăcuse scena violentă și neașteptată.

— Să nu uiți să mă duci la *Tunelul norvegian*. Acolo spuneai că se bat cu cuțitele. Asta va fi și mai interesant. Nu credeți, doamnă Hoffmann?

Secretara lui Braun simți cum roșește, dar se stăpâni.

— Îmi pare foarte rău că ați asistat la o scenă atât de dezagreabilă.

Jo-Jo terminase să cânte și orchestra domnului Knocken invită lumea la dans. Între timp, mai apăruseră câteva perechi, care habar n-aveau ce se întâmplase cu câteva minute înainte în barul *Fu-Ciang*. Dacă nu țineai seama de fumul care abia se strecura afară printr-un ventilator complicat, atmosfera devenise din nou agreabilă. Subsecretarul de stat o invitase pe doamna Hoffmann la primul dans, iar Evelyne îl luase brusc de braț pe Armand și alergase cu el în ring. Îl cuprinse posesiv, pe după gât cu

brațele, înfigându-și pântelele în el.

— Am să te învăț eu minte, codoșule, o să-ți scot sufletul din tine. Să-mi spui tot ce s-a întâmplat. S-a întâlnit cu Diby Necșești astăzi? Las că știu eu!

— Evelyne, ești nebună. M-a ținut după masă cu tâmpeniile lui, a trebuit s-o caut pe Irene, să înnebunesc. Am fost cu ea la Mogoșoaia. Închipuie-ți, cu sania. Și asta nu e zdravănă, toate sunteți într-o ureche, pe cuvântul meu de onoare. M-a luat de la Arcul de Triumf, de unde o fi găsit doi cai și o sanie, nu știu, parcă eram la Petersburg, a fost o minune. Îți recomand o asemenea plimbare.

Evelyne îl ținea strâns și-i înfipsese unghiile în ceafă.

— Ascultă, puștiule, poveștile astea norvegiene, cu sănii, cu Mogoșoaia, să le spui damelor tale de 17 ani care te cred.

— Pe cuvântul meu, poți să întrebi. Uite, ți-aduc mâine pe Irene, și fă în așa fel să aducă ea vorba și să-ți spună dacă nu m-a cărat pe lacul înghețat, de ziceam că o să ne înecăm. Auzi idee!... Era și doamna Martha Bibescu îngrijorată de ce poate să ni se întâmple, dar voi, femeile, când vă puneți ceva în cap, nu vă mai scoate nimeni.

— Puteai să inventezi ceva mai deștept. *It is rit done...* Fie un lup mâncat de oaie. Ține-mă mai strâns și nu mai face mutra asta de impotent, că toată lumea știe ce e cu noi. Frânculeștii parcă nu m-au mai văzut de un an, așa mă fixează. Ei cred că eu mai am rușine. Asta e un lux pentru proști... Și în același timp îi făcu un semn doamnei Hoffmann care dansa alături cu bărbatul ei... Și cu nemțoaica asta, cotoiule, ce-ai făcut? Ai sărit de parcă ai fi fost mușcat de un șarpe când ai văzut că era s-o pălmuiască tipul ăla.

— Aș fi sărit în ajutorul oricui.

Doamna Vătămanu îi făcea semn lui Armand cu brațele ridicate deasupra capului cum se întâmplă cu sportivii care se felicită din depărtare când au câștigat.

— Armand, doctorița te gratulează pentru victoria ta în partida cu nemții. Ce vorbe o să ne mai auzim mâine în târg! De când așteptau familiștii ăștia de Frânculești așa o chestie.

Doamna Hoffmann profita de împrejurarea ivită pe neașteptate și-l întreba pe secretarul de stat:

— Domnule Tismana, în cheștiunea Vrăbiescu pot să mai sper că atitudinea dumneavoastră s-a schimbat?

— Doamnă Hoffmann, să știți că situația e aceeași. Nici n-am îndrăznit să „întreb pe cineva, dar toată lumea este iritată de întâmplare. Ar trebui să aveți puțină răbdare. O să-l rog eu pe Armand să vă spună când va fi cazul să interveniți prin serviciile dumneavoastră diplomatice. Aș vrea să vă rămân totuși agreabil.

— Ceea ce îmi spuneți astă-seară, domnule Tismana, e mai încurajator, totuși.

Privea spre Armand și spre Evelyne.

— Aveți un secretar reușit, din toate punctele de vedere. Sper că v-a spus că ne vedem.

— A, nu, asta nu. Nu-mi vorbește niciodată despre viața lui particulară și nici nu-l întreb.

— L-am fotografiat pentru revista *Signal*, am trimis la Berlin vreo 24 de fotografii. Mi-au scris că va apărea într-un număr din ianuarie pe copertă. Cred că ar putea face carieră în cinematografie. Ar trebui să-l sfătuiți și dumneavoastră. Blond, viril, cu privirea asta deschisă, are ceva arian care place publicului nostru.

— A, da, acceptă Tismana, recunosc că obține un succes remarcabil la femei. Să știți că n-am nimic împotrivă să facă un film.

Surâsese impersonal, privind dincolo de umărul ei, ca să sublinieze ceea ce nu spusese, adică n-ar fi avut nimic împotrivă ca Armand să se fi culcat cu ea sau să se culce, dacă n-o făcuse până acum. Doamna Hoffmann înțelese

ce se ascundea în spatele acelui surâs, dar se prefăcu a nu băga de seamă.

— Oricum, vă mulțumesc că ați fost foarte amabil cu mine astă-seară și m-ați scos dintr-o situație penibilă. Va trebui să mă întorc la masa prietenilor mei după acest dans, nu înainte de a vă ruga să nu pomeniți nimănui din cercurile dumneavoastră despre incidentul la care ați asistat.

— Nici nu era nevoie, doamnă Hoffmann, să-mi recomandați un asemenea lucru! și-i sărută mâna, conducând-o până la masa lui Müller și a lui von Braun, care-i așteptau în picioare.

Peste vreo două ore, în mașina care îi ducea pe toți trei în Aleea Alexandru, Ionescu-Tismana îi spusese lui Armand:

— Ce"-crezi despre toate întâmplările din seara asta? Nemții sunt cam fierți, au plecat înaintea noastră, nu le mai ardea de nimic.

— Poate nu e decât un incident obișnuit.

Evelyn tăcea, era obosită, dansase destul, o și plictisise la un moment dat atmosfera de la „*Fu-Ciang*. Orchestra nu avea antrenul jazzului *Corologos* și corpul acela de balet nu-i spusese mare lucru. Tismana, ca de obicei, trăgea concluziile incidentului din punct de vedere politic:

Armand, ascultă la mine, ceva s-a întâmplat cu nemții. Eu i-am apucat și-n primul război mondial, eram mai tânăr, ce-i drept, dar tot pricepeam câte ceva. Cea mai disciplinată armată din lume, s-o știi de la înone, o mașinărie perfectă, dar când în această armată se ivesc asemenea conflicte cum a fost cel de astă-seară înseamnă că s-a petrecut ceva care ar trebui să-l îngrijoreze pe Hitler. Cândva, prin 1914, un oarecare a lansat o butadă, poate n-o știi, vreau să ți-o reamintesc: „*Germanii n-au ținută. Nu-l citesc pe Lavedan*”. Dar asta era numai una din acele fraze care fac carieră pe scenele pariziene. Nemții au avut totdeauna ținută, dar, iată, astă-seară s-a întâmplat acel lucru pe care l-a spus un

biet trezorier. Nemții nu mai aveau niciun fel de ținută. Noi nu știm ce se-ntâmplă acolo, pe front, citim numai comunicatele, dar când câțiva ofițeri decorați cu *Crucea de fier* vor să dea palme altor ofițeri germani, asta înseamnă sfârșitul, țineți minte ce vă spune un om care a trecut prin multe, un biet subsecretar de stat, cum zice Evelyn.

— *That is the question*, completase soția ministrului, râzând disprețuitor și privind rarele lumini ale felinarelor camuflate ale acelei nopți de iarnă, dinaintea Crăciunului.

*

— Poți să-mi spui unde mă aflu, domnule Tronaru, sau Samoilă, sau cum îți mai spune dumitale? De meserie caloriferist, agitator comunist, conspirator și ce mai ești?

Silvia Vrăbiescu, furioasă, îmbrăcată în paltonul ei cu guler de biberet, cu mâinile într-un manșon încă, pe care-l aruncă într-un colț, privea podul uriaș în care ajunseseră. Un godin argintiu, cu un burlan lung, întortocheat, legat de șarpanta acoperișului cu sârmă, o masă acoperită cu mușama, un dulap plin de vase, două scaune, o mică canapeluță, peste care se așternuse un fel de preș și, dincolo de asta, un zid de scândură cu o ușiță tăiată proaspăt cu un fierăstrău, improvizație recentă, desigur, probabil compartimentul „păzitorului” ei.

— Adresa n-are nicio importanță, domnișoară. Suntem în podul Facultății de Medicină din București, îi arată, umblând în jurul ei cu mâinile la spate, niște busturi de ipsos așezate pe podele și niște ecorșee prăfuite: Aceștia sunt iluștrii noștri înaintași: doctorul Charcot, Lavater, Marinescu, Pasteur etcaetera, etcaetera... Dacă ești curioasă, poți să le citești numele, sunt scrise pe postament. Cât privește jupuiții ăștia, probabil că ei au folosit generațiilor trecute de studenți să învețe ce ascunde corpul omenesc. Locuiesc aicea de mai bine de o lună de zile, de când am reușit să scap din Ploiești, așa încât sunt gazda

dumitale.

Silvia se așezase prostită pe un scaun și-l privea căutând să înțeleagă ceva din ce i se întâmplase.

— Poți să-mi spui și mie ce-a fost cu răpirea asta, cu acea necunoscută îmbrăcată ca și mine, în doliu, și scoaterea din Palatul de Depuneri pe o ușă dosnică?

Tronaru surâse cu blândețe.

— Domnișoară, lucrurile puteau lua o întorsătură și mai proastă. Domnul Panaitescu, cel care te-a adus până aici, căruia i se mai spune și Regizorul, este un fel de scamator. El te-a substituit poliției noastre, care te urmărește de la moartea tatălui dumitale. N-aș pune mâna-n foc că domnii aceia, care, de fapt, mă caută pe mine, n-au răsuflat ușurați când au aflat azi-dimineață că le-ai dispărut de sub nas.

— Nu pricep absolut nimic.

— Dacă mă crezi, nici eu nu știu mare lucru. O să ți se pară curios, dar, în munca noastră ilegală, cu cât știi mai puține, cu atâta e mai bine. Îmi dai voie să fac focul, aici se răcește repede. Suntem la înălțime. Am pentru dumneata un sac de dormit nemțesc, de pe vremea când făceam alpinism. E cam zdrențaros, l-am mai cârpit eu, dar o să-ți prindă bine. Și căciulița aia de jder, pe care o ai pe cap „o să-ți prindă și mai bine.

— Dumneata crezi că eu am să stau aici mai mult de câteva ceasuri, până ce ai să apuci să te culci? Pentru că asta doresc: să adormi și să fug.

Tronaru n-o privea. Despacheta o grămăjoară de lemne legată cu sârmă și căuta o sticlă de gaz pe care o găsise, în sfârșit, așternând un pumn de cenușă pe o bucată de ziar, stropind-o cu acel lichid inflamabil și scoțând dintr-un buzunar al pufoaicei cu care era îmbrăcat un chibrit căruia îi dădu foc. Câteva surcele uscate, rânduite din timp pe un grătar așezat deasupra godinului, fură așezate deasupra flăcărilor.

— Să ții minte de la mine, organizarea este mama ilegalistului. Nu se aruncă nimic, vorba ăluia – nimic nu se pierde, totul se transformă: lemnul în cenușă, cenușa în aprinzătoare de lemne și așa mai departe. Și scoate, te rog, ochelarii ăia, să-ți văd și eu mutra. Dacă vrei să știi, ochelarii te urâtesc.

— Și ce-ți pasă dumitale de chestiunea asta? De ce m-ai adus aici, te-ntreb de o jumătate de ceas și nu mi-ai răspuns.

— Domnișoară, dacă n-ai fi aici, ai fi undeva într-un comisariat de poliție, și asta încă ar fi bine. Cineva te-ar ancheta și acel cineva în cele din urmă ar fi un neamț. Descoperirea tatălui dumitale îi interesează pe camarazii noștri de arme (subliniasc ironic aceste cuvinte), căroră le-ar trebui arma termică.

— Știu, mi-ai mai spus-o. Ca o idioată ce-am fost, te-am ascultat, am dat foc acelor filme, laboratorul a sărit în aer, tatăl meu a fost arestat, răpit de nu știu cine și omorât. Crezi că astea sunt lucruri care să-mi facă plăcere? Nu mă interesează politica dumneavoastră nici cât negru sub unghie...

— Să nu exagerăm. Dumneata ai făcut politică și ai să mai faci, domnișoară. Ai ascuns evrei în casa dumitale, asta înseamnă deja că ai făcut politică. Dacă te-ar prinde nemții sau chiar ai noștri, te-ar putea judeca pentru o astfel de vină. Dar probabil că nu știu.

— Și o să le spui dumneata?

Tronaru se ridicase în picioare, focul ardea sfârâind. Aruncase câteva bucăți de lemne prin gura godinului și o privea disprețuitor.

— Să știi că eu, de pildă, te înțeleg pe dumneata. Aș dori din toată inima să înțelegi și dumneata că noi vrem să-ți salvăm viața. Te aflai într-o mare primejdie.

Silvia își scoase ochelarii și-i așeză pe masa acoperită cu

mușamaua aceea albastră, ordinară.

— Mă vezi mai bine așa? o întrebă Tronaru.

— Da. Sunt prezbită.

— Dacă mă vezi mai bine, ai să-ți dai seama că nu te mint. N-am niciun interes.

— A, nu! Aveți un interes, ai spus-o singur. Vreți ca această armă să nu ajungă în mâinile nemților și vă închipuiți că eu știu s-o fabric sau că aş putea să dau niște indicații nemților. Este o eroare, habar nu am despre ce e vorba, îl ajutam numai pe taică-meu la probele de laborator. Puținele hârtii pe care își însemna unele lucruri – el avea o memorie fenomenală și se folosea de ea – au fost distruse în incendiul de la Mija. Așa că nu există nicio posibilitate ca invenția să fie reconstituită.

— Ar fi foarte bine, dar mă tem că, pornind de la unele indicii, să zicem de la ceea ce ai putea dumneata povesti că făceai în laborator, și adăugând alte informații de la alți oameni care au lucrat cu tatăl dumitale, nu crezi că, puțin câte puțin, s-ar ajunge acolo unde ar dori nemții?

Fata dădu din umeri:

— Și ce-mi pasă mie de chestia asta? Tatăl mai avea dreptate. Descoperirea lui era un lucru pentru viitor, un lucru de care omenirea va avea nevoie. El se gândea la energia calorică, nu la bombele voastre după care umblați cu toții. Arma aceea era numai un mijloc, nu un scop.

— Arma aceea nu trebuia să cadă în mâna celor mai înverșunați dușmani ai omenirii.

— De unde știm noi cine sunt cei mai înverșunați dușmani ai omenirii?

Tronaru o privi cu ură și fata simți această ură.

— Îți interzic să mai vorbești astfel. Oamenii care au vrut arma aceea l-au omorât pe tatăl dumitale, l-au omorât pe Zigu, prietenul lui Gicu Leventer, care și el este internat într-un lagăr de concentrare și nu se știe dacă va scăpa de-

acolo. Asta-i tot ce cunoști dumneata. Mai pune milioanele de morți de pe front și pe cei din lagărele de concentrare, pe care îi iau prizonieri și-i extermină cu bună știință, și atunci dumneata te mai întrebi cine sunt dușmanii omenirii? După socoteala asta tâmpită pe care o faci, noi suntem dușmanii omenirii, cei care am încercat să-l răpim pe profesorul Vrăbiescu, dar o făceam tocmai pentru a împuțina numărul celor care ar fi putut fi uciși cu arma creată de tatăl dumitale.

Burlanele scoteau puțin fum. Tronaru se îndreptă spre un luminator pe care-l întredeschise.

— Va trebui să fac rost de niște clei să lipesc drăciile astea care nu se îmbucă cum trebuie. Puteau nenorociții când au ridicat hardughia asta să pună niște elemente de calorifer și în pod.

— Să știi de la mine că în niciun pod nu se pune calorifer, zise Silvia, și dacă o să locuiești până la sfârșitul războiului în acest pod, cum bănuiesc că ai de gând, trebuie să ai în vedere și un incendiu, în care, probabil, o să sfârșești glorios.

Bărbatul o privise ca și când ar fi descoperit ceva nou la ea.

— Ai început să vorbești omenește.

— Mulțumesc. Spune-mi, cât am să stau în vastele dumneavoastră apartamente, conte?

— Poate să treacă și o lună, și două. Ne trebuie niște acte și un nou domiciliu pentru dumneata. Să nu crezi că-mi face plăcere să am un subchiriaș. Apartamentul acesta mi-a fost închiriat după mari intervenții și te rog să mă crezi, mă costă destul. E, de fapt, vorba numai de un provizorat, domnișoară, nu te teme.

— Ceea ce e provizoriu durează cel mai mult, n-am spus-o eu. Și dumneata chiar crezi că eram în primejdie, că nemții voiau să mă răpească?

— În general suntem foarte bine informați și nu facem niciun lucru degeaba.

— Vreau să-ți spun un lucru care o să te umple de uimire: mi-e foame.

Tronaru izbucni în râs și-și frecă fericit palmele.

— Nu puteai să-ncepi cu asta? Sunt cele mai frumoase cuvinte pe care le-ai rostit până acum.

— Crezi?

— Sunt sigur. Ceea ce pot să-ți ofer este un ceai și o conservă. O să trăim militarește, ca pe front. Ca și dumneata, nu am voie să ies din acest imobil. Suntem aprovizionați de către un tovarăș de-al nostru, după *sistemul Clayton*, ca să zic așa. Știi ce e ăla *sistemul Clayton*?

— Nu. N-am auzit de așa ceva.

— *Sistemul Clayton* este ceva ce se inventează pe loc. De pildă, cum se răsucesce o cheie pe dinăuntru cu ajutorul unui creion legat cu o sfoară când vrei să scapi dintr-o odaie în care ești încuiat.

Fata își așeză iar ochelarii pe nas și-l privi cu o curiozitate și mai aprinsă.

— Parcă spuneai că vezi mai bine fără ochelari la distanță.

— Da, dar acum vreau să te studiez de aproape. Ești un animal ciudat. Oi fi fost și spărgător. Văd că ai la meserii...

— Trebuie să-ți mărturisesc că meseria asta n-am practicat-o, dar de învățat am învățat-o. Nu se știe când ai nevoie să ieși dintr-o cameră încuiată pe dinafară.

— Ia te uită! Și ce mai știi?

— Am zburat cu avioanele de încercare, am lucrat la fabrica I.A.R. din Brașov. Când stai multă vreme la un banc și lucrezi o singură piesă, te apucă, nu știu cum, o curiozitate, să vezi cam cum arată tot aparatul ăsta cu aripi. Voiam, de fapt, să mă fac pilot de încercare, dar pe urmă nu s-a mai putut, a trebuit să umblu de colo-colo, m-am și

îmbolnăvit. Mai bine zis au tras în mine ca într-o potârniche și m-au operat și a trebuit să stau ascuns. Pe urmă, am lucrat la un joagăr de lemne. Știi ce e ăla un joagăr? Acolo a fost cel mai frumos. Numai când trăiești fugind de colo-colo, ascunzându-te mereu, schimbându-ți numele și încercând să uiți cum te-a chemat înainte și ce făceai și ce gândeai, abia atunci îți dai seama de câtă libertate te poți bucura lucrând într-o pădure, *în parchet*, cum se zice. Dar ce te interesează pe dumneata chestia asta? Ești o tânără...

— Ochelaristă, completă Silvia.

— O tânără ochelaristă, dacă vrei, care ai stat toată viața în laborator și ai descoperit deodată că în jur lumea face războaie, că oamenii se urăsc, dar, cu adevărat, ce înseamnă cuvântul ăsta „viață” știi, domnișoară?

În podul uriaș, sprijinit de bârne lungi, crăpate, începuse să se încălzească. Fata își scoase paltonul și asta îi dădu senzația unei intimități neașteptate cu omul acela pe care-l cunoștea atât de puțin.

— Ceea ce știi foarte bine este că mi-e foame...

— Ah, iartă-mă! Obiceiul nostru de a vorbi... Permiteți, doamnă marchiză?

Se îndreptase spre dulapul cu vase, din care scoase o pâine mare, neagră, un borcan cu dulceață, un pachet de margarină, unul de ceai, un ibric, o zaharniță, o linguriță și o conservă.

— Pâinea să fie prăjită?

— O, nu. Spune-mi, ai citit un roman care se numea *Viața de boem* de Henri Murger?

— Ce-i drept, am citit foarte puține romane.

— Atunci să înțeleg că nu l-ai citit. Era vorba de niște sărmani din Paris care trăiau în niște mansarde, cum ar fi podul ăsta. De asta îmi amintește ceea ce faci dumneata acum.

Tronaru umpluse ceainicul cu apa luată dintr-o găleată

acoperită cu un capac, îl așezase pe godin, turnase câteva fire de ceai înăuntru și o linguriță și jumătate de zahăr, pe urmă tăiasse câteva felii de pâine cu un cuțit de pădurar pe care-l purta în teaca curelei (scosese și el pufoaica și rămăsese într-un pulover negru care-l făcea și mai slab), după care spusese:

— Să vă servesc eu, sau vă întindeți singură pe pâine untul, care de fapt este o margarină curată?

— Mulțumesc, am să mă servesc singură. Poate ai și puțină sare.

Tronaru scotoci în dulapul său și făcu să apară pe masă o solniță butucănoasă de sticlă.

— Altceva?

— Poate serviabilitatea domnului conte merge într-atât de departe încât îmi poate deschide și cutia de conserve...

— Cu plăcere, dacă doamna marchiză îmi permite să folosesc înaintea domniei sale cuțitul.

Silvia începuse să devină curioasă. Tronaru se descurca cu precizie, cu o economie de gesturi pe care nu putea să n-o observe. Nicio mișcare în plus, cât ai număra până la zece, pe masă fusese pus un tacâm, adică o farfurie și o furculiță, capacul rotund al conservei fusese tăiat cum ai tăia o bucată de salam și recipientul de tablă care aducea cu o grenadă fusese așezat pe godin și sfârâia la căldură.

— Ghiveci cu cârnăciori, spunea Tronaru, ultima delicatăsă lansată pe piața românească de către Ministerul Alimentației Publice. O să vă placă, n-o să vă placă, doamnă marchiză, va trebui să mâncați.

— Totdeauna ești așa vorbăreț? Când te-am cunoscut, nu-mi făceai impresia asta. Apropo, îmi datorezi o bicicletă. Sper că n-ai prăpădit-o. Era foarte bună, bicicletă *Diamond*, cu dublu lanț.

— A, domnișoară, cine știe cine te binecuvântează pentru acest dar făcut de Dumitru Tronaru, care din cauză de forță

majoră a fost silit să abandoneze frumosul velociped într-un câmp și să se strecoare per pedes apostolorum în frumosul oraș Ploiești. Dar numitul Dumitru Tronaru, zis Dima, îți promite că imediat ce războiul va lua sfârșit să-ți cumpere o bicicletă nouă pe care să ți-o aducă, personal, de ghidon, la locuința dumneavoastră din strada Bitoliei, dacă veți mai binevoi a locui acolo. Ceaiul e gata.

Cu o dexteritate care o făcu să râdă, smulse dintr-un cui un prosop pe care și-l așternu pe antebraț, ca un chelner, smulse ceainicul de pe godin și turnă lichidul palidgălbui în ceașca luată de pe masă, îndepărtând și apropiind țuțuroiul de tablă fără să verse o picătură.

— Asta unde ai mai învățat-o?

— La internat. Toate lucrurile bune se învață la internat: să-ți speli o cămașă, să calci, să-ți faci pantofii, să dormi cu pantalonii sub saltea pentru ca să aibă dungă a doua zi, să te bărbiești în fiecare dimineată, și câte și mai câte.

Îi întinse ceașca și lingurița, inspectă dacă își pusese unt pe pâine și ținând brațul cu șervetul îndoit la piept îi ură: Poftă bună!

— Și dumneata?

— Eu am servit masa încă de dimineată, doamnă marchiză.

— Spune-mi, Dima, nu vrei să-ți zic așa și să-mi spui Silvia? E mai simplu. Cum devine cineva revoluționar?

În pod aerul era încropit, nu cald, nu rece, afară ninge, era spre seară. Prin luminator se zăreau roiuri de fulgi, învârtindu-se în jurul acoperișului. Afară vuia vântul. și asta dădea acelui loc o intimitate și mai mare. Tronaru nu-i răspunsese. Astupa o deschizătură de sub jgheab pe unde intra frigul de-afară cu saci aduși cine știe de unde de către paznicul Facultății, omul care se ocupa de aprovizionarea lor cu lemne și hrană.

— Nu știu exact, spuse când termină cu treaba lui, cel mai

sigur e că te naști sau nu te naști revoluționar. De pildă, la mitingurile noastre, iată, se ivesc oameni care nu simt nevoia să se revolte numai pentru că sunt foarte săraci, de pildă, prietenul dumitale, Gicu Leventer. Sunt și săraci care nu fac nimic ca să scape de boala asta, pentru că asta e o boală.

— Poate nu au curaj să facă ceva împotriva a ceea ce li se pare că așa e lăsat de la Dumnezeu.

— A, Dumnezeul ăsta! Știi ceva, astăzi e Crăciunul...

— Uitasem.

— Omul de jos mi-a trimis o sticlă de vin și o bucată de cozonac.

— Atunci să sărbătorim Crăciunul. La noi în casă, pe timpuri, se făcea pom de Crăciun. Tata ținea foarte mult la cheștiile astea. Împlânta un brad în curte, nu în casă, cum se obișnuiește, un brad mare, un copac în putere pe care i-l aducea cineva cu un Camion al armatei, de la munte. Îl împodobeau cu beteală, sute de metri de beteală, și cu becuri, punea becuri foarte multe. Trei zile lucra la instalația electrică și aveam multe artificii pe care i le fabricam eu, niște artificii foarte frumoase, care ardeau ca niște comete. Era o adevărată feerie. Ba inventase și o morișcă chinezească care arunca scânteii, jur-împrejur, pe zăpadă și toată curtea se lumina. Eram ca doi frați, el era un frate mai mare, mama a murit la naștere, și eu am fost crescută de niște rude care nu mă iubeau, dar vacanțele de Crăciun și de Paști și vacanța mare le petreceam cu el totdeauna, mai puțin timpul cât a lipsit, când a fost în America...

— Tatăl tău a fost în America?

— Da. A stat câțva timp acolo și s-a perfecționat. A fost trimis de regele Carol al II-lea.

— Interesant. Aș vrea să cunosc America. Am văzut niște filme la cinematograful, cu Statuia Libertății și cu zgârie-norii aceia, uriași. Interesantă țară! Ți-a povestit ceva despre

americani, despre...

— Nu mi-a povestit nimic, a stat tot timpul într-un laborator. Atât. N-a văzut nimic din America, decât un laborator.

— Ce ciudat lucru! Să ajungi până acolo și să nu vezi nimic. Curioși sunt oamenii. Povestește-mi mai bine despre pomul acela al tău de Crăciun, despre morișca chinezească.

— Dumneata ai avut pom de Crăciun, vreodată?

— A, nu! Făceau unul la căminul de ucenici, dar nu se poate spune că era al meu. Îi puneau niște globuri, din an în an mai rare, că se spărgeau, niște vată care ar fi fost fulgii de zăpadă și ne ținea directorul un discurs, iar la urmă ne dădeau câte o pereche de bocanci sau câte o flanelă, și asta era tot. Ba, să nu mint, aveam și cozonac la masă de Crăciun.

— Trist, Dima...

— Multe lucruri sunt triste în lume. Uite, se înserează. Țsta e lucrul cel mai prost în detențiunea noastră. N-ai senzația că suntem niște pușcăriși? Noroc cu doctorii ăștia de ghips, cu doctorul Marinescu, cu Pasteur... ehe... ăsta dacă îi făcea lui Hitler o injecție la vreme nu mai aveam noi război mondial... Am să aprind lanterna și am s-o pun în cui, am să trag perdeaua de camuflaj și o să dăm foc și lumânării pe care o ținem de rezervă. Astăzi, avem mâncare gătită, nevasta paznicului, care habar n-are că noi stăm aici, a trimis o ofrandă săracilor de la Azilul de noapte. Noi suntem ăia de la Azilul de noapte. Știi că pe-aici, mai sus, pe Dâmbovița, pe lângă Teatrul Regina Maria, se află Azilul de noapte? Am dormit și acolo, ei, ce viață! Dar stai să pun mâncarea la încălzit, să caut paharele și să torn puțin vin. O să tragem un chef astă-seară. Știi la ce mă gândesc?... Tovarășii ăștia ai noștri sunt cam uituci, o să mă cert cu ei. Le-am cerut un aparat de radio, dar mi s-a spus că e periculos, că dacă ne-aude cineva? Cine să ne-audă?

Dedesubt sunt laboratoare, platforma e de beton armat, deasupra am pus nisip contra incendiilor, intrarea la pod a fost blocată prin luminatorul prin care ni se dă mâncarea și lemnele, nu intră decât omul nostru. Și cu asta am ajuns la un punct de unde am să pot să-ți răspund ce e acela un revoluționar. Un revoluționar, de pildă, dacă tovarășii ăia o să se mai gândească mult, o să-și ia singur permisiunea să coboare din acest pod, într-o noapte, și o să spargă un magazin, pentru a aduce aici un aparat de radio, furat. Ei cred că ziarele pe care ni le trimit cu o întârziere de trei zile ne ajung. Eu sunt sătul de minciunile din ziare, vreau să aud cu urechile mele ce mai spun băieții ăia de la radio Londra, de la radio Moscova. Chiar radio București, când îl asculți, dacă ai auzul fin, poți să deduci unele chestiuni. Nu crezi că am dreptate?...

Se ridicase și se uita în vasele așezate pe godin.

— Încă puțin și supăm... Nu așa se spune în romanele ălea pe care eu nu prea le-am citit?

— Ba chiar așa, Dima.

— Îmi permiteți să-mi pun și un șorțuleț dinainte pentru a nu-mi păta frumosul meu costum de gală?

Își așezase prosopul acela care-i servea la toate.

— Unde ai învățat toate astea? îl întrebase fata.

— În *Romanele de 15 lei*, singurele pe care le-am citit. Pe urmă, am intrat într-un cerc de băieți veseli. Ucenicii noștri de la I.A.R. se amuzau cum puteau. Mai erau pe urmă subinginerii aceia care lucrau la aparatele *Ansaldo*. Ai auzit de avionul *Ansaldo*?... I se mai spunea și *dricul zburător*. Invenție italiană. Mai bune erau cele nemțești, dar noi la astea lucram.

Mâncarea, care trebuia să le ajungă vreo trei zile, începuse să miroasă bine.

— Și cum este într-un avion? N-am zburat niciodată.

— Ca-ntr-o cușcă. Cam strâmt. Trebuie să știi unde se află

fiecare lucru. Manete, manometre de presiune, cadrane fosforescente, o uzină, în mic. Pe mine nu m-au lăsat prea mult să pilotez. Le era frică să nu le fac vreo boroboacă.

— Și chiar nu-ți era frică?

— Ba bine că nu. Prima oară am vrut să fug, dar mi-a fost rușine. M-au suit în avion ca să râdă de mine. M-au legat cu niște curele și au început să facă *loopinguri*. Știi ce e aia un *looping*?...

— Da.

— Se răsuceau ca niște draci în aer și mă învârteau, și se întorceau cu roatele în sus. Am crezut că nu mai mă întorc pe pământ. Pe urmă, m-am obișnuit. Parcă eram în tramvai. Cel mai mult m-am speriat când a căzut unul din ei, un pilot de încercare, Lupescu îl chema. Îi spuneau Bob, nu știu de ce. Bob Lupescu. Într-o zi de iulie s-a prăbușit. Pe la prânz. A intrat cinci metri în pământ cu aparat cu tot. Mi se pare că ar trebui să mâncăm. Sacul lui Moș Crăciun a fost plin pe ziua de azi.

Silvia se ridicase în picioare.

— De data asta am să te servesc eu, și nu numai astăzi. Perioada de acomodare a trecut. Am să-mi iau rolul meu de femeie în serios. Te-ai distrat destul cu mine. Ai vrut să-mi arăți ce băieți buni sunteți, voi, comuniștii.

— Și am reușit?

— Încă nu mă pot pronunța. De pildă, cred că faci și lucruri care nu-mi plac.

— De pildă...

— De pildă...; că te scoli foarte devreme și mă trezești și pe mine. Peretele de lemn care ne desparte este foarte subțire. De ce te scoli așa devreme?

— Pur și simplu, e o obișnuință. Dar am să țin seama de ce mi-ai spus.

— Știi că n-am avut curiozitatea în aceste câteva zile de când stăm împreună să-ți văd locuința, deși ai lipsit de

câteva ori?... Unde dispari, de fapt?

— Dacă vrei să știi neapărat, mă văd cu paznicul într-un ascensor defect, care umblă numai când vrea el, un lift uriaș cât un salon, liftul Decanului. Cu el urca până în salonul de primire de la etajul de sub noi oaspeții de onoare. Se spune că, pe vremuri, venea aici regele și dădea banchete pentru șefii de promoție. Am văzut și eu salonul ăla. Acum este încuiat și toate mobilele au husele puse pe ele. Dar nu vrei să mâncăm ceva? Eu cu poveștile astea ale mele... O să se răcească tot ce-am încălzit...

— Nu, mai spune. Este foarte interesant.

— Este un lift cu oglinzi mari, foarte scumpe. Eu nu mă pricep la oglinzi, dar trebuie să fie aduse de undeva unde se fac oglinzi speciale. Au niște ape albastre sau verzi, nu mai știu bine, și două banchete de pluș pe care stai ca într-un landou. Ai mers vreodată cu landoul?

Silvia îl privea fascinată.

— Landoul ăsta nu e un fel de trăsură? Unde să fi umblat eu cu trăsura? Eu am stat în laborator toată viața sau în clase reci, de școală. Mai spune-mi ceva despre ascensorul ăsta.

— Pe vremuri nu mergea cu curent electric. Nu știu, aveau ei niște scripeți sau niște greutateți sau existau două cabine. Acum, când merge, dacă paznicul nu se îmbată, nici nu se aude când urcă. Ascensorul este îmbrăcat într-un lemn foarte frumos, roșu, lemn de tek, așa spune paznicul că se numește, nu știu de unde l-au adus, din Malaezia, că eu nu mă pricep, un lemn foarte ușor, parcă stai într-o vioară, și dacă urcă repede scoate și un fel de muzică, parcă ar fi susținut pe odgoane de mătase, și paznicul mi-a spus că odată s-a spart acoperișul casei liftului și a plouat pe el o săptămână. Și atunci lemnul ăla a înfrunzit, trebuie să fi fost un lemn tropical, și au început să crească niște liane care au cuprins scările și au mers până sub acoperiș și au

ieșit afară, și unele brațe au pornit-o aiurea pe toată fațada Facultății de Medicină și au acoperit ferestrele și le-au spart...

— Ascultă, mincinosule, cât crezi că am să te mai ascult cu poveștile tale citite în cine știe ce cărțuție de Jules Verne. Ce fel de lift e ăsta despre care-mi povestești? L-ai visat azi-noapte sau ce se întâmplă cu tine?...

— Nu, nu mint, te rog să mă crezi. Am să te duc acolo când se va putea. Ți l-aș arăta în seara asta, dar nu se poate. Ușile sunt încuiate, paznicul lipsește trei zile, că e Crăciunul, de aia ne-a adus atâta mâncare, dar imediat ce o să putem ieși de-aici am să te duc să-ți arăt liftul, seamănă cu un cupeu regal, eu l-am văzut. Tavanul este acoperit cu mătase, cu o mătase bleu, cum e cerul, și când urci ai impresia că ai să ajungi undeva, sus de tot, unde nu mai există acoperiș, când ia viteză ți se pare că o să spargă plafonul și cine știe unde o să te oprești...

Silvia se apropiase de el și-i puse palma pe gură.

— Destul pentru astă-seară. E o foarte frumoasă poveste de Crăciun pe care mi-o spune un om sărac care n-are ce să-mi dăruiască – dar te rog să mă crezi că ea este tot atât de frumoasă ca și acel pom de Crăciun pe care tatăl meu îl înfigea în fața casei și ca morișca aceea chinezească plină de artificii care ți-a plăcut atât. Și acum, umple paharele astea două cu vin. Să știi că n-am băut de multe ori în viața mea, dar astă-seară am să încerc să înțeleg ce simt alți oameni când sunt fericiți...

*

În ziua când se întâlnise cu doctorul Lăcănescu la manej, Evelyne îi povestise adolescența ei petrecută la moșia Varvarei Slătineanu.

Era înainte de primul război mondial. Cele mai multe veri le petrecea la Domnești, la țară. Plecau la sfârșitul lui iunie acolo și se înapoiau cu o săptămână înainte ca ea să se

Întorcă din nou în internatul acela groaznic. Totdeauna sosirile cu trenul i se păreau nesfârșite. Aproape trei zile de mers într-un vagon al Pullmanului care, de fapt, nu alerga cu mai mult de 70 de kilometri la oră. Un drum care o plictisea pentru că natura nu-i spunea nimica, nici măcar acel peisaj de carte poștală al Elveției, cu cantoanele ei curate, cu acoperișuri de țiglă verzuie sau roșie, cu uriașele despicături ale văilor umbrite de conifere și limpiditatea albastră a cerului, aproape dureroasă. Mergea însoțită de o guvernantă la dus și la întors, doamna Novitzky, care o plictisea cu sfaturile ei în ce privește bunele maniere, declarând indignată părinților că nu înțelege cum un institut atât de sever din Franța poate să cultive în elevele lui o atât de proastă creștere. Evelyne căsca plictisită, uitând să pună palma la gură, fapt care o irita până la demență pe doamna Novitzky. Lenevea în cușeta în care dormeau amândouă și nu se spăla pe dinți decât pe la 12, înainte de a merge la vagonul restaurant. O silea să se pieptene pe un ton aproape jandarmeresc. Nu-i plăcea nici cum se așeza pe banca vagonului, cum ținea coatele pe masă, deși ea era bine crescută fiindcă în familia Slătinenilor două lucruri se învățau din fragedă copilărie: înotul și mânuirea tacâmurilor, dar o greață ostentativă față de ceea ce îi impunea guvernanta o făcea necruțătoare pe Evelyne. Citea tot timpul călătoriei, refuzând plimbarea pe coridorul vagonului, pe care doamna Novitzky o socotea un exercițiu obligatoriu, zilnic. O iritau până și titlurile acelea de romane roz: *Le mariage de Sophie*, *La Nuit des anges*, *Le Chevalier inconnu*. „Prostii, prostii”, exclamă ea, învârtindu-se în cușetă ca într-o cușcă. „La vârsta ta îi citeam pe Voltaire și pe Fénelon. Ah, ce generație, ce generație!” În sfârșit, cele trei zile și două nopți treceau. Pe peron, invariabil, era așteptată de taică-său și maică-sa; ea, într-o rochie de vară lungă, de mătase, cu flori desenate de un

pictor, material cumpărat cu un an sau doi în urmă de la Paris, cu brățările sale sunătoare de argint, cu acel aer de fericire pierdută că-și revede în sfârșit fiica după atâtea luni de absență (de fapt, această călătorie avea loc de trei ori pe an, de Crăciun, de Paști și acum la sfârșitul lui iunie, când se terminau examenele de fine de an). Un buchet de flori, mai totdeauna margarete, în brațe și sărutarea care-i umplea obrazul de ruj și de acel parfum bun, discret, care i se impregna în piele, și mâinile ei grăsuțe, ca niște pâinișoare, așezate pe umerii săi de școlăriță, și pe urmă îmbrățișarea tatălui, îmbrăcat în costum negru, totdeauna, vară sau iarnă, cu acel aer țeapăn de om care știusese să comande, acum mai sărăcit și mai puțin agresiv ca altă dată, ea îl apucase bătându-și cu biciul vechilii care-l furau și înjurându-i. Se îngrășase în ultimii ani, nu mai avea silueta aceea de călăreț, pentru că ea așa îl pomenise, vestit de un nor de praf, călărind ridicat deasupra holdelor îngălbenite de soare, cu cizme și pantaloni lipiți pe pulpele prelungi și cu un veston de doc încărcat și el de umezeală și praf, cu acel chip ivit deodată din trâmbele de țărână ridicate de copitele calului cu o mustață gălbuie, arsă de tutun ca păioasele după secerat, și privirea vie din ochii verzi, și acea descălecare din mers, mirosul lui de sudoare amestecat cu al calului, și el asudat, de care ea se lipea cu o adevărată voluptate. Dar pe peronul acela de gară totul se pierdea, îi ajungea la nasturii vestei, niște nasturi de sidef pe care-i ținea foarte bine minte și în nări îi rămânea atunci numai izul de lână englezească al hainelor, și de cumarină, de tutun bun, uscat, păstrat în pungile lui de piele, un miros de bună stare. Costumele nu i se învechiseră încă, nu aveau acea rări tură imperceptibilă pe care o femeie o vede imediat. Schimbul banal de vorbe: „Ei, cum ați Călătorit? Cum mai e vremea în Franța? Ce mai face doamna Sauvemagues și monitoarea aceea care te persecută? ce etc.,

etc., peste care curgea cascada de cuvinte a doamnei Novitzky, care vorbea pentru toată lumea, dând detalii peste detalii, începând cu mersul căilor ferate în Franța; cu mercurialul pieții din Besançon, cu noutățile din Paris și cu ce se mai juca la cinematograful mut de pe Champs Elys-es. Gara cu peroane de lemn, afumate de cărbune, acele chioșcuri pestrițe cu ziare și limonăzi și muște bâzâitoare, totul colorat ca într-un adevărat târg al Orientului în care se întorcea, hamalii înșfăcând geamantanele burduhănoase, nelipsite în asemenea voiajuri, încărcate de rochii, desuuri, ciorapi, uniforme, pantofi, pardesie, în sfârșit explozia solară de deasupra orașului, acele mici prăvălioare și cârciumi din fațagării, și strigătele vânzătorilor ambulanți, răsunând ca un cor unanim, și birjele aliniate sub salcâmii toropiți de căldură, macerați de vara timpurie, nefrenată, care usca frunzele prematur, și cerul albicios, fără culoare, aerul neclătinat, încărcat de mirosuri de fructe putrezite, de roșii strivite, de gunoi nemăturat, de paie macerate și ele sub copite de cai și damful de urină din șanțurile noroioase și, deodată, senzația de acasă, de loc unde te întorci cu plăcere, pentru că totul este viu, mișcător, lipsit de ceremonial și de severitate, cu acea lume îmbrăcată lejer, prost poate, cu chipuri arse de soare, multiplicare ca într-o oglindă nesfârșită, și înghesuiala, și vocile, și strigătele „*ia cireșili, ia cireșili!*” și țigăncile cu coșuri pline de floricele, ca o mazărice albă, imense coșuri de nuiiele în care parcă ar fi nins din senin din acel cer metalic, albicios, și flori imense, snopuri de margarete, cum avusese mama ei în brațe la sosire și pe care le purta ea acum, mereu stropite cu găleți de apă ca să li se păstreze prospețimea, umede, strălucitoare în toată acea căldură înfricoșătoare, în care pietrele încinse dogoreau ca niște cuptoare. Pe urmă, trăsura care o ducea acasă, pe Mircea Vodă, printre tramvaie caraghioase cu un vagon, trase de cai răpciugoși,

gata să se prăbușească între șine, pline până la saturație și pe treptele cărora se băteau bidinăresele, înghesuindu-se ca să capete un loc pe o bancă, în fustele lor pestrițe, largi, roșii, țipătoare, sub care ascundeau lucruri de furat, cu vocile lor guturale, scăpând trivialități printre buzele vopsite cu foiță roșie, sub care sclipeau dinți de aur și bangătul avertizor al clopotului aflat sub talpa conductorului, și acea Griviță cu firme sunătoare, de tablă, în care câte o mică furtună de vară isca un halou sonor, niște tunete ca la Sfântul Ilie, la țară, și apoi ieșirea în Calea Victoriei, cu prăvăliile ei de lux și perdele tărcate aruncate deasupra trotuarelor pe care treceau doamne în rochii cu crinolină, ascunzându-și fața sub largile boruri ale pălăriilor de pai de orez, de un alb imaculat, și acei domni țepeni, care le anturau, gesticulând scurt. sau protejându-le cu umbreluțele cu ajur, pe urmă drumul printr-o uriașă piață, țipătoare, din o mie de guri răgușite care implorau mușterii nevăzuți; ei, acești mușterii nevăzuți, fiind o vermină umană, mișcătoare, sordidă, un furnicar interlop, agresiv, formând cercuri concentrice care se lărgeau sau se strângeau ca apa mării, exercitând o presiune nevăzută asupra tarabelor încărcate cu legume și zarzavaturi, tot acel loc emanând un miros indicibil de morcovi, de țelină, de pește ce începea să se strice la soare, de zambile și violete mortuare, de crini acum în iunie, un miros leșină tor de cimitir, amestecat cu acele izuri vitale, și Dâmbovița alături, pe care pluteau câini morți „umflați spre fosta mahala a Scaunelor și de undeva, sosind puternic, presând și el pestilențialul miros al Abatorului, un miros grețos dar care îi plăcea Evelynei, în mod ciudat, și pe urmă tocatoca al cailor, pe o pavelație de lemn, milioane de trunchiuri retezate și puse unul lângă altul, sudate cu smoală, și făcând din această stradă largă, străjuită de castani atunci înfloriți, dacă nu trecuți, un coridor sonor sub frunzișul lor foșnitor

care interzicea cerul, ascunzând fațadele caselor boierești aflate în fundul unor curți lungi, și ele umbroase, încărcate de pomi bătrâni, trosnind de căldura amiezii, ca și când atunci ar fi fost gata să se spargă într-o explozie care i-ar fi făcut țândări, grădini adânci, profuziuni misterioase de umbră, adevărate naosuri și pronaosuri vegetale, prin care razele de soare, spărgând perdelele ciuruite de frunziș, atârnavu globurile lor pulverizate, irizate, lăsând o lumină albastră pe iarba acelor grădini sălbăticate, uscate acum, în care se ascundeau pisicile și câinii, și câte o cișmea curgând la nesfârșit pe un uluc de lemn, și ciocănitul unei păsări, undeva în fundul acelor grădini uriașe, putrezite, misterioase, în care puteai să găsești nesfârșite pânze de păianjen legând copacii între ei într-o mirifică țesătură argintie, și ferestre acoperite de obloane de lemn, putrezite de ploii și decolorate, deschiolate, izbindu-se la vânt cu zgomot mare, dincolo de care erau trase transperantele din speteze subțiri în spatele cărora cădeau grele perdele de mătase de Lyon, ciuruită de atâtea veri, de lumina nemiloasă și de spălări succesive, perdele care ascundeau interioare obscure, răcoroase, încărcate de o mobilă grea: mese solide de 12 persoane, scaune butucănoase și dulapuri de nuc, bubuind asurzitor în câte o după-amiază, din senin, uscându-se secret încă, deși aveau 80 de ani vechime și fuseseră moștenite din tată în fiu, și covoare mătăsoase aduse de la Smirna și Stambul, și uriașe ligheane de alamă, în care proprietarii se spălau dimineța, și câni uriașe de email sau de tablă, din care slugile turnau pe găturile robuste ale stăpânilor care chiuiau de plăcere; toate astea le știa Evelyne, era Bucureștiul patriarhal al bogătașilor chereștii ce se îmbogățiseră făcând comerț cu lemn, tăind pădurile din Vrancea sau din Neamț și vânzându-le sub formă de scândură, sau bătrâni oieri care țineau turme de câte o sută de mii de capete trimise în

transhumanță în paza unor păstori macedoneni, niște oameni tăcuți, crânceni, răi, care strângeau bani pentru familiile lor numeroase din munții Pindului sau ținându-și copiii prin școli ca să-i scoată dintr-o mizerie milenară...

În sfârșit, curtea casei Slătinenilor, familia aceasta cu douăzeci de ramificații, a ei mai scăpătată, privită de ceilalți cu suspiciune, cu o toleranță jignitoare, pentru că moșiile tatălui său se degradaseră, nu rodeau ca altele, erau locuri mai proaste, suferind o pulverizare care creștea an de an, cele mai multe aflate în Dobrogea, vândute pe rând. Și, dintre ele, Evelyne se gândea cu melancolie la cea de lângă Medgidia, un câmp uriaș plin de caiși piperniciți și micul conac de țară, aproape turcesc, cu odăile podeluite, între care se păstra una cu pământ pe jos, cea mai răcoroasă, cu acele mici ferestre, rotunde, *ochetele* cum le spunea ea, ca niște lentile de lunetă săpate în zidurile de lut și lăsând să se vadă infinitul unei câmpii pustii la amiază și odăile pline de caise înșirate pe hârtii de ziar „lăsate să se mumifice, făcând ca toată curtea lor să miroasă parcă a mosc, și acei aburi ai nesfârșitelor compoturi făcute în cazane uriașe de aramă, o nădușeală metalică, și sacii cu mieji, acei sâmburi, în teaca lor portocalie, care, puși la uscat, se transformau în bomboane sonore pe care le spărgeai între măsele și aveau gust de nucă și de migdală amară, și în care ei, copiii, citeau la smochinirea lor hărți minuscule și vedeau chipuri torturate de regi apuși, scoși din catafalcurile și cenotafurile memoriei. Dar și casa din Mircea Vodă avea farmecul ei, cu scările de marmură tocite de pașii atâtor strămoși, cu vazele ca niște amfore cu uriași cercei, și ei de piatră, și ușile masive, aurite și ancadramentele albe, de spital parcă, ca niște clape de pian, și dincolo de ușile cu șilduri baroce, clanțele aurite, părând niște frânghii mătăsoase pe care ea le simțea reci sub palmele umezite, clanțe la care, mică fiind, abia ajungea ca să deschidă, și care îi dădeau senzația

de creștere pe măsură ce abordarea era mai ușoară, uși care, odată deschise, lăsau să se vadă un salon vast cu ferestre înalte dând spre o terasă înconjurată de trandafiri, niște trandafiri patetici, cărămizii, ca niște candelă aprinzându-se parcă la amurguri și amețindu-te cu mirosul lor; dormitorul părinților în care nu intra decât foarte rar, mereu încuiat, camera de primire a musafirilor, odăile copiilor, un uriaș pian cu coadă și capacul mereu desfăcut, la care doamna Novitzky cânta românești și plângea singură, un bufetar greoi cu broderii de lemn, încărcat de argintărie și veselă nemțească, pe care erau așezate gutui de cu toamnă și lăsate să putrezească, o ușă mascată de tapet care ducea spre un coridor ce se termina într-o filegorie de sticlă în care creșteau mai mulți lămâi și fenicși și plante palmate care se mișcau înfiorate ușor la curenți, locul cel mai iubit de Evelyn și surorile ei, mai ales toamna când ploua și pe acoperișul transparent de cristal ținut într-o nervură de plumb ca o nacelă cădeau picăturile nesfârșitelor ploii, și odăile lor din micile mansarde, spre care ducea o scară în formă de melc, cu pătuțurile pentru nou-născuții în ordinea venirii lor pe lume, cu baldachine minuscule, și pe urmă paturile mai mari pentru copiii de șapte ani, și pe urmă de paisprezece, în sfârșit odăile lor de domnișoare, cu rufărie de Bruxelles, cearșafuri brodate, imaculate și perne și pilote de puf, și dulapurile, și ele albe, cu oglinzi interioare în care se priveau ceasuri întregi, să se vadă cât sunt de frumoase: Leopoldina, înaltă, slabă, negricioasă, cu aerul ei vulturesc, și Mathilde, care murise de cancer la 18 ani, cea mai frumoasă dintre ele, ființa aceea stranie, cu ochi mari, cu niște nări mereu vibrând, cu pomeți mongolici și cu lungul ei păr auriu în care parcă în fiecare dimineață răsărea soarele, ființa care făcuse după moartea ei, din mama lor, o bolnavă incurabilă care mergea zilnic la cimitir, într-o fanatică prosternare.

O săptămână, lenea vacanței lipsită de persecuția acelor texte latinești pe care trebuia să le învețe pe dinafară, să le recite pedagoagelor: *intuli me cumque accubantem exiguo admodum grabattulo et commodum cenare ince pientem inuenio. Assidebat pedes uxor et mensa vacua posita cuius monstratu en inquit hospitium...* Plimbări scurte prin oraș, vizite la cimitirul Ghencea, la mormântul Mathildei, plimbări cu foste colege de școală primară, și pe urmă pregătirile pentru plecarea la Domnești, locul unde se întâlnea cu ciurda lor de verișori, copiii tuturor Slătinenilor, băieți cu coșuri pe față, fetițe cu sânii nedezvoltați sau veritabile domnișoare, care dacă nu călăreau se urcau în șaretă ca să inspecteze uriașele lanuri în care mașinile de treierat intrau la începutul lui iulie. Conacul aducea mai curând cu o mănăstire, dacă nu va fi fost la origine așa ceva, cu arhondaric și numeroase, micuțe încăperi, dând toate pe un coridor comun, cu un etaj al copiilor și cu un parter al părinților, cu acea trapeză înaltă, albă, în care se afla o masă în potcoavă, cu balțuri groase, făcută din lemn de nuc, în care se încastraseră urmele vechilor farfurii metalice și fierbinți, pe care nu se așeza niciodată o față de masă, pentru că oaspeții erau primiți într-o încăpere alăturată, mai intimă, de unde copiii erau excluși; cu biserică cu sfinți militari pictați pe tâmpla de piatră de un călugăr nebun care îl amestecase și pe Platon. Între sfinții părinți, acela umblând lumește pe jos, neîncălărat, într-o togă albă, descult, fără aureolă, lucru pe care bătrânul Slătineanu care zidise această biserică în care era și înmormântat îl scăpase din vedere, altfel l-ar fi pedepsit pe nebun. Acolo era locul de joacă al copiilor, al celor până în 11-12 ani, în spatele clopotniței de lemn pe care urcau ca niște pisici și din care se vedea cimitirul mic în care erau îngropate slugile bătrâne de la Domnești, femei care serviseră Slătinenilor câte 50-60 de ani și erau prohodite cu popă și li se făceau slujbe și

aparțineau acelei moșii ca nucii din livada de alături, niște nuci uriași ce-și amestecau coroanele într-o sălbatică împerechere neagră; micuțul cimitir cu crucile de lemn căzute pe-o rână pe care scria simplu, *Rafira lui Sandu, Ionete Ungureanu, frate cu Stancu, Vasilișă Iorgovan, Maria mică a lui Tereacă*, mici morminte năpădite de ierburi, înfrățite în nepăsarea aceea a naturii care invada totul, din care răsărea câte un liliac sălbăticit sau câte un trandafir și el fără rasă, Un trandafir roz, lipsit de sânge, scuturat la primele vânturi; și către fundul acestui perimetru în care crucile se înmulțeau și înghițeau totul, mormântul preoților care slujiseră în bisericuță, cuviosul Paisie, Prea fericitul Melchisedec, Eustrăție Caracaleanu și câțiva dascăli mai fără nume, dintre care pe unul, Dumitru sîn Marcu, Evelyne îl mai apucase, băutor domnesc, cu o voce de patriarh care se auzea până la arie când cânta duminica dimineața.

Dar locul cel mai iubit de Evelyne rămânea straniul, misteriosul conac, cu cămări încărcate, ținute sub cheie de logofeți, și pivnițele lungi în care se ascundeau copiii în jocurile lor nesfârșite, sub niște arcuri de piatră, abia luminate de ocnite, protejate cu o fernerie ce închipuia vița-de-vie, pivnițe răsunătoare, pline de ecouri, curate, uscate, cu butoaiele lor uriașe din lemn de paltin și de plop, cu șanțuri de scurgere deasupra cărora se mai zăreau încă uriași bulumaci de stejar vechi de 500 de ani, puși pe tălpoaie noduroase sub care curgea un pârliaș; Răstoaca, sunând cristalin în acea uitare de piatră, veche, plină de taină, loc de refugiu la năvălirile turcești, temelii care rezistaseră la incendii, locuri unde se bănuia că mai există comori uitate sau nedescoperite încă, și odată, ei, copiii, ieșiți de-acolo pe scara, și ea de piatră, răsunătoare, porneau spre drumurile marginale care duceau către arii, către câmpiile de floarea-soarelui, de ovăz și porumb, către

livezi, spre acele hectare bogate care aveau cu timpul să fie împărțite între urmașii Slătinenilor, să iște procese nesfârșite de partaj și moșteniri; cu chioșcuri îndepărtate, părăginite, în care se odihneau vechilii și luau câte o masă îmbelșugată sau tratau vinderea recoltelor cu cerealiștii de la Brăila și Galați, ce erau ținuti pe mâncare și băutură trei zile, încântați cu lăutari, și aceia soseau în carete și trăsuri, pe rând, aduși de la mica haltă unde oprea trenul, niște bărbați grași, asudați, îmbrăcați în costume albe de vară, cu pălării de pai, lăsate pe cefele roșii, făcând cutecute, aducând mai mult cu niște servitori de casă mare decât cu niște negustori serioși și pe care Evelyne îi disprețuia pentru că erau nespălați și duhneau a băutură, se culcau cu țigăncile de pe moșie (asta intra în socotelile vechililor, pentru că târgul nu-l făceau boierii, socotind tocmeala ca pe un lucru degradant).

Vacanța dura aproape trei luni, Evelyne stând laolaltă cu acei băieți și fete, niciodată mai puțini de cincisprezecetoți infatuați, obraznici, grosolani cu slugile, geloși unii pe alții, lacomi, stricători, bătându-se din te miri ce, umblând brambura pe tot acel teritoriu fără sfârșit, mergând la balta Seacă unde se și înecaseră vreo doi, nesupravegheați, unul Marcel, de 13 ani și altul Septimiu, fiul unei verișoare de-a ei de lângă Roman, pe care-l plăcuse foarte mult și pe care îl văzuse umflat ca o butie, pe o masă, desfigurat, verde la față, cu acel aer impersonal al morților, nemaipăstrând nimic din frumusețea lui de copil inteligent (era un fel de geniu matematic) și la care privea ca la un străin. Cu el, cu acest Septimiu, se întorcea de la arie, în carul tras de doi boi blegi, care abia se târau, stând pe sacii încărcăți de grâu, dijma luată de boier pentru grâul țăranilor din satul alăturat care n-aveau mașină de treierat, un drum nesfârșit de două ceasuri, sub lună (la Domnești ploua rar, vara), stând amândoi cu fețele în sus, culcați pe spate, cu trupurile abia

atingându-se, cu spaima că vor face ceva nepermis, și într-adevăr, făcuseră lucruri nepermise deși erau verișori buni, el o sărutase pe neașteptate cu buze reci, repede, și ea simțise pe gură ceva care semăna cu o uriașă picătură de apă, atunci când începe să plouă pe neașteptate, și în trup o fierbințeală, și ametește, și întrebase: „De ce ai făcut asta?” Și el nu-i răspunsese multă vreme, și ea plânsese disperată cu simțământul că fusese pângărită, dar nu pentru că îl lăsase să o sărute, ci pentru că n-ar fi trebuit să o sărute, tocmai el, care îi era verișor și asta era un păcat, dar tocmai păcatul o atrăgea și mai mult, și a doua zi îl așteptase să se urce iar în carul care o ducea pe ea acasă, dar el o lăsase singură și drumul i se păruse nesfârșit, chinuitor, și plânsese iar, cu furie, și spintecase sacul pe care stătea răstignită cu codirișca metalică cu care mâna boii singură, ca și cum l-ar fi înjunghiat pe el, pe Septimiu cel cu buze reci... Cadavrul acela umflat, buhăit, nu mai avea nimic din suplețea trupului ars de soare al tânărului matematician care se cățara pe mașina de treierat și băga snopii în gura Mrlătoare a mașinii sau arunca cu furca paiele tocate din care fuseseră scoase boabele de grâu. Era pur și simplu un străin, un necunoscut, nu acel tânăr cu buze reci, care abia peste câteva zile se urcase iar în carul plin de saci și fără să spună un cuvânt îi dezvelise sânii și-i sărutase unul după altul, abia îmbobociți, ei săni, și era o lună îngrozitoare, ca un ochi mare, uriaș, care îi inspira teamă, și nu putea să-l uite, mai precis nu putea să uite senzația că pe acel drum pustiu de țară, într-un car care scârțâia, abia mișcându-se, tras de doi boi leneși, cineva o văzuse, nu o ființă, luna fiind un fel de ochi magic, un ochi al lui Dumnezeu cum îl numise atunci cu spaimă, și asta o făcuse să meargă mereu în micuța biserică în care cânta dascălul bețiv, Dumitru sân Marcu, și să cadă în genunchi la icoane și să se roage intens să fie iertată pentru păcatul pe care-l făcuse (mai apoi râdea

de acele fleacuri, dar atunci avea 11 sau 12 ani și urmele reci ale buzelor lui Septimiu pe sâni o torturau). Avea coșmaruri însoțite de o ciudată senzație de sufocare, de dorință reprimată, visa mereu că nu poate să deschidă o ușă, și în urma ei ardea ceva și nu putea să scape, și se trezea țipând, și căutând în așternut pe cineva, dar ei, Slătinenii, dormeau singuri, părinții lor își creșteau copiii spartan, cu băi reci, cu echitație, cu dormitul nepereche în camere separate.

Urmaseră două săptămâni când se simțise fericită, o fericire încărcată de teribile remușcări. Ceva o lega de băiatul acela slab, cu ochi ce parcă nu vedeau bine, în care celălalt putea să zărească o absență foarte ușor de remarcat, niște ochi care cereau ochelari, și Septimiu nu purta ochelari; și mai ciudat era că apropierea lor nepermisă, de fapt, mai mult îi înstrăinase, pentru că băiatul firav, îmbrăcat în uniformă de licean strânsă pe gât, cu *faux col*, fără să poarte șapcă în vacanță, mereu cu capul descoperit, cu o frunte asudată pe care îi scăpau șuvițe umede de păr blond, de o frumusețe ce nu putea fi încadrată în vreo categorie, față măslinie, linsă, lustruită ca o marmură, privire absentă, fără lumină, întoarsă spre interior, un adolescent tăcut, nevorbind decât foarte rar, plimbându-se singur printre pomii grădinii de la Domnești, căutând în pământ, și, pe urmă, același om la arie, cu un trup încă neîmplinit, dar musculos, niște mușchi prelungi ca niște fuse zvâcnitoare, și cu pectoralii aceia ce se strângeau la efort când arunca paiele cu furca, părea că are două personalități în aceeași ființă: una plină de absență, gânditoare, absorbită de ecuațiile ei, acele exerciții interminabile, și alta activă, frenetică, plină de energie; doi indivizi deosebiți, dar emanând aceeași melancolie de neînțeles. Septimiu surâdea rar și atunci parcă și-ar fi cerut iertare cuiva, avea niște dinți sănătoși, albi, totul respira

sănătate din acest trup, și în același timp isca ideea de suferință ascunsă, și iată că, deodată, cineva îi luase locul, cineva de trei ori mai mare decât în realitate, un trup umflat de apă, pe care mai apoi țărâncile îl acoperiseră cu flori, multe flori de câmp, ca să nu mai poată fi văzut în hidoșenia lui, așa cum îl transportaseră într-un car, pe o scândură goală, acoperit numai cu un cearșaf în jurul șoldurilor, și în rest numai maci de câmp de un roșu violent, cum erau macii pe aicea, unde probabil că pământul conținea fier. Ea nu mai înțelegea nimic, rămăsese numai cu amintirea acelei stări fericite de două săptămâni, când el parcă uitase ce se întâmplase între ei. Îl mai văzuse numai de două ori, vinerea seara, în micuța biserică cu sfinți militari pe tâmpla exterioară, între care rătăcea civilul Platon, fără aureolă. Stătea într-o strană, cu aceeași absență a privirii de care nu putea parcă să scape. Nu se ruga, Evelyne nu-l văzuse niciodată făcându-și cruce. Stătea numai în picioare, rezemat de lemnul lustruit al stranei afumate. Ridica din când în când privirile spre catapeteasma Pantocratorului, spre hora de serafimi sau heruvimi, cu aripi brodate, aurite, carbonizate de fumul lumânărilor, șterse, câte șase aripi desfăcute ca niște armonici, segmentând un zbor static. Și pieriseră și aureolele, nici Dumnezeu de pe tronul ceresc nu o mai avea pe a lui, părea numai un bătrân obosit cu părul și el carbonizat, cu mâinile în poală, niște mâini osoase, prelungi, cum și le închipuise nebunul de pictor. Dascălul Dumitru sânu Marcu psalmodia un text nesfârșit, cu o voce egală, joasă, abia auzită, ea ședea în stranele femeilor, cele din stânga, puțin în urma lui, privindu-i profilul pur și vrând să știe ce este dincolo de fața sa lipsită de curiozitate. Septimiu nu întorsese niciodată capul ca s-o privească, știa că este acolo și asta i se păruse, ei lucrul cel mai adânc care îi lega. Fusesse un fel de cununie mistică, atunci se gândea foarte intens la el, îl striga în gând și bănuia că și el face la

fel. Mai intraseră două țărânci desculțe, lipăind pe podelele mișcătoare de lemn, date totdeauna cu ceară, și peste care erau aruncate, ici și colo, țoale ieftine, dăruite de săteni. Muierile se închinaseră cu cruci mari și aprinseseră două lumânări și merseseră în fața altarului și îngenuncheaseră. Nu scoteau niciun cuvânt, se auzea numai vocea lui Dumitru sân Marcu.

Era o seară de vară, soarele scădea, câmpurile erau treierate acum, ei nu mai mergeau să aducă sacii de grâu de la mașină, acel zgomot familiar continuu care începea de la cinci dimineața și se întrerupea pe la unsprezece și pe la patru după masă, pentru ca oamenii să mănânce și să bea ținică sau apă din urcioarele de pământ, nu se mai auzea Locomobila greoaie, neagră, cu coș fusese scoasă cu boii în afara ariei, și batoza de asemenea. Țăranii îi spuneau „vaporul”, și ea, această hardughie, avea într-adevăr ceva de vas pierdut într-o imensitate de câmp tuns perie, din care rămăsese numai o întindere galbenă de grâu retezat, o mare searbădă, vegetală, spre care se năpusteau stoluri de ciori ca să mai culeagă ce scăpaseră secerătorii. Dar în memorie rămânea liniștea nefirească a bisericii întreruptă numai de glasul lui Dumitru sân Marcu. Se auzeau țiuiturile nupțiale ale rândunelelor, un şuierat ascuțit, cântător, și tăierea aerului cu aripile, planarea lină a unor trupuri ușoare de pasăre, căutându-și un loc sub catapeteasmă. Sus, printr-un vitraliu spart, se zărea un cer mov care scădea, pierzându-și lumina, devenind indigo și apoi negru, odată ce noaptea înghițea acel amurg expiând într-o liniște rumegătoare de seară. Se auzeau turmele de vite întorcându-se de undeva de la păscut, vestite de mirosul de praf sosind înaintea lor și trimitând în aerul limpede turle călătoare, urmate de mugetele prelungi și de bufnetul porților care se izbeau de garduri, și vocile omenești chiuind sau alungând animalele care greșiseră locurile de intrare și

întorcându-le din mers, și pe urmă iar liniștea aceea neclintită dinaintea nopții când tot orizontul rotitoarelor miriști arse de arșița zilelor păstra încă o lumină, iradiind ceva ce părea o aură, și când totul era înghițit, absorbit de către noaptea care lua în stăpânire totul și din acele miriști izbucnea țistuitul insectelor de noapte, greieri impudici, care marcau trezirea lor din letargia nesfârșitelor amiezi, în momentul acela, în locuri îndepărtate, pe prispele caselor joase ale țăranilor se aprindeau opaițe sau lămpi unsuroase în jurul cărora nori de insecte infime năvăleau, înconjurând șovăitoarea lumină palidă cu un halou bâzâitor. Atunci simțurile i se ascuțeau și i se părea că aude până și zgomotul pașilor lucrătorilor de la calea ferată, mișcându-se pe pietrișul rambleului haltei pierdute în câmp. De undeva, dintr-un cătun îndepărtat, se auzea un strigăt; atât, un singur strigăt omenesc, care putea să însemne orice: că cineva petrece, că a murit careva sau că s-a născut un copil. Pe urmă, tăcerea uriașă lua în stăpânire totul, cădea ca o lespede care strivea totul sub ea. Atunci se încheia și slujba de seară. Ei părăsiseră, nu împreună, ci unul în urma celuilalt, în cele două vineri, biserica, mergând prin iarba sălbătică, în felul țăranilor (Evelyne își scosese sandalele și umbla desculță), și el o urma fără un cuvânt și asta se petrecuse în două vineri la rând, de fiecare dată la fel, ei stând în cele două rânduri de strane, alătura, dar singuri, fiecare cu gândurile lui, într-o comuniune stranie în care poate numai ea crezuse, când, de fapt, așa cum căutase să-i traducă doctorul Sergiu Lăcănescu în această evocare, ea și-l atribuise *singură* pe Septimiu, cu un simț de proprietate care avea intoleranța vârstei aceleia și care se dezvoltase mai apoi tiranic. Poate tocmai dispariția lui Septimiu contribuise la asta, acea insatisfacție că tânărul matematician îi fusese furat, frustrarea rămânând multă vreme în memoria ei afectivă („De unde nevoia de

compensație”, tradusese iar psihanalistul). Privite astfel, lucrurile semănau într-adevăr cu unele pagini citite în cărți mai târziu, dar ceva era adevărat. Odată cu dispariția lui Septimiu, un sentiment îngrozitor că i se luase un lucru irecuperabil se născuse dintr-odată și persista. În anul acela plecase mai devreme de la Domnești și abia așteptase să ajungă la Besançon, în orașul acela urât, meschin, cu o stradă principală foarte curată, străjuită de copaci bătrâni pe care domnii provinciali francezi se plimbau rigizi, sprijinindu-se în bastoanele lor, cu aerul de duminică, cu hainele bine călcate, cu obraji roșii de podgoreni și cu o aroganță strivitoare în priviri. Voia să uite lumea necunoscută, străină, și o îngrozitoare tristețe o luase în stăpânire în zilele următoare dispariției lui Septimiu. Gândindu-se bine, nu-l iubise, suferise numai o deziluzie, ceva fusese înșelat în sufletul ei, acea idilă copilărească rămăsese neîmplinită, era ca și când cineva ar fi deschis o poartă spre o grădină dorită, dar o poartă deschisă numai pe jumătate care nu te lasă să intri. De fapt, suferința se născuse din sentimentul că ceea ce se petrecuse între ei nu fusese un lucru mărturisit, văzut și de alții, lipseau martorii, adică dovada că această dragoste existase. Erau doar două ființe care încercaseră să se apropie una de alta și nu reușiseră. Sărutările lui pe sâni rămăseseră ca niște răni secrete, numai ale ei, dar iubirea trebuia strigată într-un fel (mai târziu avea să învețe să nu vorbească niciodată despre ceea ce simte), dar atunci ar fi vrut ca să fie întrebată ce se întâmpla cu ea, de ce are acel aer buimac, de ce nu doarme, de ce umblă în neștire pe miriști, de ce plânge din senin, și nimeni n-o întrebase, nimeni nu observase că trecuse în acea vară printr-o extraordinară stare de exaltare, că se schimbase. Nici măcar părinții nu observaseră nimic. Erau numai mirați că-i chemase mai devreme ca s-o ia de la Domnești. Ei nu sufereau moșia aceasta vara, veneau aici în

septembrie sau în mai, când nu erau călduri toropitoare, când nu se împiedicau de ciurda de copii și nu auzeau larma lor bocănind pe coridoarele arhondaricului. Vara, aici locuiau numai bătrânii și copiii, separați de un etaj. Mai târziu Evelyne avea să-și dea seama ce se întâmplase cu ea în aceste vacanțe, cum, de fapt, acest loc de recreație pe care toți îl iubeau năștea în fiecare un sentiment ciudat de singurătate. Statul laolaltă, existența comună, cel puțin lui Evelyne îi inspira ideea să se întoarcă în grădina casei lor din Mircea Vodă. Pe surorile ei mai mari părinții le luau la mare. Făceau cu toții băi de nămol și ea nu suferea acest lucru. Fusese o singură dată și le spusese că nu vrea să mai meargă acolo. Soarele prea arzător, trupurile grase, unse cu noroiul acela cleios, lucios, mirosind puternic, apa ghiolului sărată, făcând-o să lăcrimeze cu emanațiile ei care-i făceau sete, mereu căldura nesuferită de care fugea, și mai ales lipsa spațiului de la Domnești, cu acel orizont rotitor, bogat înaintea treieratului, când grâul se mișca în valuri în bătaia vântului, sau în august, când se culegea porumbul și toți copiii aceia zgomotoși; se jucau de-a indienii prin lanurile aliniate și furau cotołani în tecile lor verzi cu mătase din care făceau păpuși, și urma sfârșitul vacanței și tot acel spațiu cules de rod rămânea pustiu. Mai târziu se iviseră două tractoare aduse tocmai din America, pe vremea când trăsura fusese atribuită servitorilor, și părinții lor soseau cu un automobil marca *Ford*, descoperit, condus de un șofer îmbrăcat într-un halat alb, cu ochelari de geam ca ai aviatorilor și șapcă cadrilată, cu mânuși și pantofi cu talpa groasă de cauciuc cu care apăsa pe pedalele uriașe ale vehiculului, și ei, copiii, înnebuneau de plăcere când auzeau claxonul vestind de departe sosirea călătorilor, plini de praf, cu hainele albite, și știau că vacanța se sfârșise și că în curând vor încărca cuferele de voiaj și vor pleca, și atunci ea arunca o ultimă privire spre acel orizont rotitor pe care erau

desenate cumpene rare de fântâni, prăjini uscate, legate cu o nicovală la un cap și cu un lanț de spânzura o găleată la celălalt, și-și amintea de incursiunile făcute spre reperatele îndepărtate, de ulucele de lemn putrezite, pe marginea cărora crescuse o mușiță verde și de mirosul acela de nămol curat de câmpie, fără salinitatea celui de la Techirghiol, de gustul insipid al apei pe care o scoteau din ciuturi, ei, copiii, agățându-se ca niște maimuțe de lanțul găleții, gata-gata să cadă în adâncurile misterioase ale fântânilor. Poate amintirea era acel spațiu nesfârșit și liniștea și opaițele și lămpile de seară cu roiurile lor sunătoare de muște și de țânțari și mugetele guturale de seară ale vitelor și apoi cerurile apăsătoare, limpezi, cu stelele lor mișcătoare, la care insomniacii bătrâni priveau toată noaptea din cerdacurile conacului într-o nemișcare care o înspăimântase pe Evelyne. Ieșise într-o, noapte afară, sufocată de un vis, și coborâse scările în goană numai în cămașă de noapte. Luna răsărise târziu și era spre zori. Curtea părea măturată de un fluviu de cositor. Desculță, alergând ca să-și dea seama că a ieșit din coșmarul avut, Evelyne se opri în fața biseriței care închidea patruleterul mănăstiresc. Jumătate din chilii erau luminate nemilos de bătaia lunii, cealaltă jumătate rămânând într-un întuneric dens. Și așezându-se pe piatra scărilor, simțise deodată ceva neobișnuit: nu era singură în acea curte pustie, deși nu se auzea nicio mișcare. Și când se mai obișnuise cu lumina nefirească, văzuse pe bătrâni stând nemișcați, cu fața la lună, în fotoliile lor de răchită. Niște balansoare hodorogite, în care își petreceau cea mai mare parte din timp, ziua. Păreau morți sau înghețați, nu clipeau, nu făceau nicio mișcare.

Stăteau unul lângă altul, treji, fără o vorbă. Femeile, erau vreo trei, își așezaseră câte o pătură peste picioare și ceilalți, bărbații, stăteau neclintiți în cămășile lor de noapte țepene. Nu le era frig. Păreau că nici n-o văzuseră sau poate chiar

că n-o văzuseră, dar nu dormeau, ea simțea asta cu precizie. Erau treji și priveau fascinați luna ca și când ceva i-ar fi hipnotizat, acea magică lumină argintie, poleind deopotrivă olanele acoperișului și iarba curții și stâlpii răsuciți între care spânzurau ghivece de flori, și ele iradiind în acea flacără rece a lunii. Însălmântată, nu se mișcase multă vreme, câteva ceasuri poate, oricum o vreme destul de îndelungată. Cerul începea să se albească, luna pălea. Părea că este absorbită de cealaltă lumină care abia se vestea, rămăsese numai un cerc vânt, palid, coborând undeva, spre cătunele țărănești. Niște cocoși rupseseră vraja încremenită, dăduseră niște strigăte care, ei cel puțin, i se păruseră că-i rup timpanele, și abia atunci Evelyne își dăduse seama că toți acei bătrâni se trezesc din fascinația nopții. Clipeau mărunț ca și când ar fi dormit cu ochii deschiși, dar nu dormiseră. Stătuseră într-o stare de veghe de care nu-și dăduseră seama și-n clipa aceea ea intuise (era o senzație foarte veche) că de la o anumită vârstă tot acest aparat încărcat de avertizări care este trupul omenesc devine insensibil, că bătrânii nu mai reacționează, nu mai au impulsuri, nu mai sunt mișcați de nimic, că o nepăsare uriașă îi ia în stăpânire și-i guvernează. Probabil că după o astfel de veghe cădeau zdrobiți „pentru că unul după altul dispăruseră în chiliile lor ca și când lumina i-ar fi alungat. Se trezeau târziu, cu fețele buhăite, nemulțumiți, bombănind, certându-se. Nu le mai plăcea laptele pe care servitorii li-l aduceau în oale de pământ smălțuit, molfăiau pâinea proaspătă cu dezgust și ceasuri întregi o rumegau ca vitele cu dinții lor rari, cu gurile lor știrbe. Mâncau aproape toată ziua, fără întrerupere. Nu mult, dar de multe ori. Trebuiau să facă ceva ca să nu se plictisească. Probabil că nu se mai gândeau la nimic. Acea rumegare nesfârșită le ținea loc de orice altceva. Când nu mâncau, iar bombăneau și-și reproșau vechi lucruri pe care nici timpul nu le ștersese

din memorie. Servitorii îi bârfeau pe la bucătărie și ei, copiii, auzeau lucrurile astea. Își furau lingurițele de iaurt unul altuia sau bucățile de zahăr ascunse pe sub perne sau sub saltele. Își umblau în borcanele de dulceață, și ele ascunse pe sub paturi. Slătineanca cea bătrână, străbunica Evelynei, care trăise 115 ani, era cea mai rea dintre ele. Le cotrobăia prin bagaje, le controla cearșafurile dacă sunt curate, le obliga pe celelalte bătrâne ale familiei să-și scoată rochiile la soare („să iasă putregaiul din ele”, cum zicea) și sâmbăta spre seară le hăitua spre sauna așezată în coasta arhondaricului, unde erau încinse cărămizi, peste care se arunca apă fierbinte, și toată chinovia aceea se umplea de un nour de abur care scotea toate nădușelile din babele scheletice care se sufocau, tușeau și dădeau să iasă afară, dar poarta grea din lemn de bute era încuiată pe dinafară de către Varvara Slătineanu care striga în gura mare, ca să fie auzită dinlăuntru: „Acolo să stați, împielitatorilor, să vă curățați, să nu-mi umpleți mie casa de lindini”. Bătrânele se obișnuiau încetul cu încetul cu aerul înăbușitor și se frecau cu săpun pe spate una pe alta și chicoteau și spuneau măscări, privindu-și trupurile fleșcăite, dizgrațioase, cu piei ce atârnavă, și când baia de aburi lua sfârșit, ieșeau învelite în cearșafuri, cu niște galenți de lemn în picioare, blestemând-o pe Slătineanca cea bătrână care se prăpădea de râs. Baia le făcea foame bătrânelor (bărbații se spălau la fântâni, nu făceau băi de aburi, pe ei nu trebuia să-i smonească nimeni, se sculau dimineața la cinci și-și turnau apă rece peste trupurile schilave, ținând de plăcere, și pe urmă se bărbiereau cu niște brice mereu ascuțite de curele legate pe un canefas de lemn, și el vechi și lustruit de atâta întrebuințare, ca un os de mort) și năvăleau vesele, curate, unse cu alifii pe față și pe mâini, cu inelele lor vechi de un secol, unele fără pietre, găunoase, diamantul sau safirul pierzându-se cine știe când, cu mătânii sau mărgelile peste

rochiile negre, cu părul pieptănat, lins de pisici, cum zicea Slătineanca cea bătrână, cu aerul triumfător al omului curat, gata să înghită găluște sau tăieței fierbinți, atunci fierți în uriașele oale din cuhniile mănăstirești. Mâncau câte un ceas lung, ghiveci rece sau orez cu lapte sau ciulama de pui, molfăind lacom bucățile de carne și aruncând oasele la pisici, o ciurdă și ele, sărind pe cărămizile care țineau loc de podele, ale trapezei. Înainte de a ajunge în fața mesei în formă de potcoavă, băuseră pe furiș rachiu în chiliile lor și deveniseră gureșe. Se ciondăneau cu bărbații, aceia le aminteau și ei lucruri neplăcute din tinerețe. Parcă Varvara a bătrână nu fugise, pe la 1867, cu un ofițer rus la Petersburg? Dar fii-sa, bunica Evelynei, nu topise două moșioare la joc de cărți? Sau bărbații erau mai breji? spuneau la rândul lor femeile, amintindu-le năzbâtiile tinerețelor, duelurile ce nu avuseseră loc și femeile pentru care se ruinaseră. Copiii încă întârziiau pe afară. Așteptau ca masa bătrânilor să ia sfârșit, dar sâmbăta cina se lungea. Slătineanca cea bătrână le dădea vin negru și nuci și bătrânii se îmbătau, dar nu așa cum se îmbată oamenii când sunt tineri. Nu erau agresivi, dimpotrivă, aveau pe față o blândețe serafică, înțepeneau pe băncile lustruite ale trapezei, cu o privire capie, se înduioșau din te miri ce, amintindu-și de o plimbare, undeva, în pădurea Tuileries sau la Versailles, sau pe un bulevard berlinez, și atunci, pe acele chipuri înțepenite, se prelingea câte o lacrimă, și, pe neștiute, se trezeau că tac împreună. Slugile adunau farfuriile și resturile de mâncare și goneau pisicile, și ei rămâneau încremeniți pe acele bănci, sub lămpile aprinse, și venea Gogoloaia, cum îi spuneau copiii bucătăresei, și striga la ei: „Gata, doamnelor și *domnilor*, masa s-a terminat, sunt la rând copiii, ce mai așteptați?” Și ei se ridicau, unul câte unul și ieșeau din trapeză cu un mers prudent, sprijinindu-se de scaune sau de stâlpii pridvorului, și-și

găseau pe întuneric micile lor odăi în care nu mai aprindeau lampa și se întindeau liniștiți pe paturile tari, și se așezau cu fața în sus, cu ochii deschiși spre tavan, cu mâinile adunate pe piept, dorindu-și moartea, pentru că prea se simțeau singuri. Aveau copii, nepoți, strănepoți, dar aceia se risipiseră prin lume, se plimbau, își trăiau viața, le scriau rar, și ei erau trimiși aici în fiecare vară, alungați din casele proprii, pentru că îi încurcau pe cei mai tineri, și se regăseau ca la un azil, și timpul nu reușise să-i împrietenească. Se urau ani întregi, nu-și vorbeau, se împrieteneau după capricii, și acele cete de cinci sau șase sau șapte bătrâni aflați laolaltă se împărțeau în mai multe, pândindu-se unele pe altele, și bârfindu-se și dezgropând lucruri neplăcute, pârându-se la servitori sau ducându-se la Varvara Slătineanu și văitându-se, declarând că viața a devenit insuportabilă, cerând mereu să fie luați acasă la ei, să fie urcați în tren sau duși cu trăsura sau cu automobilul mai târziu, că nu mai puteau respira același aer împreună, dar Slătineanca cea bătrână îi cunoștea bine pe toți, le dădea bomboane fondante trimise de la București de nepoți, unele vechi și tari, ținute câte doi și trei ani prin cine știe ce colțuri de cămară și pe care bătrânii le ronțăiau cu plăcere și se îmbunau. Dacă nu erau bomboanele fondante, erau dulcețurile de gutui sau de caise și un pahar cu apă rece și rahat Lokum adus de la Constanța și sâmburi de caise, uscați, cu gust de migdală. De prezența lor se lega și o altă amintire cumplită pe care Evelyne n-o uitase nici până acum. Următorul an, când se întorsese de la Besançon, refuzase Domneștii și își însoțise părinții și surorile la Techirghiol. Voia să uite probabil moartea lui Septimiu, deși, după câteva luni în care colegelor li se păruse schimbată, adică mai taciturnă, fără veselia spontană de altă dată, refuzând să mai comunice cu celelalte, sau să schimbe confidențe, îl uitase pe tânărul matematician, și revăzuse

conacul, cu aceiași bătrâni, ceva mai căzuți, dintre care unul murise cu o iarnă înainte, unchiul Benedict Slătineanu, fostul praporgic de la Grivița, care se lăuda băieților cu isprăvile sale militare. Copiii mai crescuseră, băieții aveau tulle. Vreo doi, mai mari, nu mai veniseră în vacanță, făceau milităria, sau se pregăteau să intre în școlile superioare. Lucrurile păreau neschimbate, aceeași gâlceavă de dimineață, aceleași tachineări la bătrâni, aceeași nemulțumire că supele nu erau bine încălzite. Ea mai crescuse cu câțiva centimetri, avea 13 ani, nu mai făcea baie laolaltă cu băieții, ca altă dată; de fapt, nici nu mai voia să meargă la eleșteul acela care-i amintea de Septimiu. Trei veri la rând, deși căldurile erau mari și înotatul rămăsese o plăcere pentru ea, nu intrase în gărla cu stuf pe margine, plină de lintiță și pe care noaptea verișorii ei se plimbau cu o barcă hodorogită, sărutându-și verișoarele, pe Cleo, pe Hélène, care mai târziu se măritase cu un armator de două ori mai bătrân decât ea și nimeni nu mai știa în ce colț de lume se mai află. Se ivise Puiu Tismana, pe atunci elev la școala militară de ofițeri de rezervă din Pitești, la artilerie, cu fratele său Raul, și ei fiii unei Slătinece bogate, pentru prima oară la Domnești, picați din curiozitate, și care plecaseră repede de acolo. Se zvonea despre război, bătrânii unchi sau bunici începuseră să țină discursuri tinerelor vârstare din neamul lor, dar aceia se gândeau foarte puțin la viitoarele bătălii. Erau cam zurbagii, începuseră să bea și să joace cărți. În anul următor, când jurnalele aduceau primele știri despre luptele din Franța, și la noi abia se stinseseră ecourile luptelor din 1913 (războiul balcanic, Muntenegru, Prințesa Nathalie, vagi amintiri ale unei fete pe care nu o interesau războaiele despre care auzea întâmplător), i se întâmplase Evelyni un lucru îngrozitor, și asta se lega de amintirea bătrânilor pentru care ea avea un respect tacit. Nu s-ar fi putut spune că era legată de vreunul dintre ei,

dacă îl excludea pe unchiul Visarion Slătineanu, cel mai sărac din familie, cel ce fusese silit să exercite magistratura și care, paralizat, ședea într-un cărucior, împletind pulovere ca femeile, bătrânul de care râdeau toți ceilalți și pentru care Evelyn avea o înclinație specială. Ea îl plimba pe coridorul arhondaricului în căruciorul lui cu arcuri, vorbindu-i franțuzește tot timpul, citindu-i jurnalele sosite cu o întârziere de trei zile de la București, între ei născându-se o afecțiune ciudată. Dar nu despre el era vorba atunci când își amintea de acel lucru îngrozitor care i se întâmplase într-o după amiază de iulie, foarte fierbinte. Avea 15 sau 16 ani, trupul i se împlinise, se îmbrăca cu ușile încuiate, nu suporta să fie ajutată, cum făceau verișoarele sale, dar iată că într-una din zilele acelea insuportabile, când ceilalți erau duși la gărlă să se scalde, ea intrase în saună, încălzindu-și singură cărămizile și apa fierbinte pe care o turnase deasupra, și nemairăbdând aburii intenși din odaia încuiată deschisese fereștriuca mică care dădea spre curte. Era asudată toată, stoarsă, epuizată, cu inima bătându-i foarte puternic, dar în starea aceasta de letargie voluptuoasă simțise deodată că este privită. Întorsese brusc ochii spre fereastra deschisă și văzuse capetele colilii ale unor bătrâni care o priveau. Erau doi sau trei, dacă s-ar fi gândit mai mult i-ar fi identificat. O fixau impudic, nu se jenau de faptul că ea îi surprinsese acolo, la fereastră, cățarați probabil pe un trunchi de copac sau pe un scaun, cine știe cum ținându-se în echilibru, doi sau trei, câți erau. Nu spuneau nimic, erau toți numai o privire intensă, lacomă, cu o nebulie neputincioasă în ea, o privire concentrată a mai multor ochi, care o dezgoleau mai mult decât era dezgolită, care o striveau, dându-i un sentiment de nimicnicie. Mai târziu, această rușine de atunci se transformase într-o provocare, se lăsa privită, intenționat când era goală, se făcea că uită deschise ușile cabinelor de

la ștranduri, sau ușile odăilor în care se îmbrăca. Nu pentru Puiu făcea asta, când îi devenise soț, nu pentru amanții ei, pentru că ei, oricum, o vedeau așa, ci pentru alții, și-n provocarea asta se năștea nu știu ce satisfacție: jena din privirile celorlalți pentru că erau surprinși sorbind-o cu lăcomie, cu o dorință nedisimulată. Dar atunci, surprinzând acea lubrică curiozitate a bătrânilor, i se păruse că e pângărită, că i se fură ceva numai al ei, o intimitate la care acești unchi sau bunici sau ce erau, decrepiți și libidinoși, nu aveau dreptul. Urlase ca și cum cineva ar fi aruncat pe ea apă fiartă și bătrânii aceia se speriaseră, și auzise bufnituri în curte și o cădere greoaie și pași târâți, și acea nenorocită fugă a bătrânilor care n-avea nimic viril în ea. Era o fugă rușinoasă, o fugă care cerșea iertare, o fugă mai rea chiar decât privirea lor, neputincioasă și lacomă în același timp. Și trei zile zăcuse în chilia ei cerând mâncare în pat, nu voise să-i vadă, rușinată de rușinea lor. Și când îi văzuse, ei, acei bătrâni, cu capetele lor albite sau pleșuve, cu acele aureole albe în jurul tâmpelor, de păr coliliu, i se păruse o insultă. Îi ura intens pe toți, nici nu mai voia să știe care dintre ei fuseseră atunci la fereastră, erau cu toții vinovați, și ea încă nu putea înțelege dorința lor de a mai vedea un trup tânăr. Nu pricepea justificata lor curiozitate obosită, adică ce mai rămăsese, din toată existența lor, bărbătesc în ei, și privirea lor comună, scabroasă, nefrenată i se părea că echivala cu un viol...

Și mai trecuse o vară fără nicio întâmplare deosebită, unul dintre acei copii care crescuse pe nesimțite lângă ea murise într-un accident de călărie, un altul fusese internat într-un sanatoriu, suferind de plămâni. Dar numărul verișorilor nu se împuținase. Nici bătrânii nu se împuțineau. Apăreau alții, pe care Evelyne îi știa. Fuseseră bărbați în putere, se întâlnise cu ei în marele lor salon din casa din Mircea Vodă. Erau îmbrăcați în costume croite la cei mai buni croitori, își

dădeau importanță, vorbeau despre călătoriile făcute cu vapoarele și cu avioanele. Unul ajunsese până în America de unde se întorsese schimbat, spuneau ceilalți. De la tonsura care nu mai avea nimic din moda arhaică a acestor meleaguri și până la hainele, toate din stofă bălțată, în carouri și culorii vii, la șepcile și pantalonii bufanți de globe-trotteur, era un fost ministriabil din familie, care, din cauza asta, își pierduse locul din Parlament, dând pâine de mâncat caricaturiștilor de la jurnale, și care, deodată, își pierduse tot aplombul și toată făloșenia bărbătească, transformându-se dintr-un sportiv, cum arăta abia în urmă cu doi ani, într-un moșneguț topit în el însuși ca și când toată schelăria aceea de oase și mușchi s-ar fi scurs undeva în pământ, și la care bătrâna Slătineancă, șefa tribului lor, privea, ca la o gânğanie. „E ramolit, dragile mele, arunca celorlalte bătrâne, s-a gagarisit, nu-l vedeți? Păi eu la vârsta lui, ehe, nu mai trăiește răposatul să vă spuie ce făceam. Trebuia să mă încuie în casă când pleca la Club. Un nenorocit”. Și lângă acești bătrâni noi, se iviseră iar cei doi frați Tismana: Puiu și Raul, „loneștii”, cum le spunea cu dispreț bunica lor, pentru că Tismana ca Tismana, mai mergea, dar să-și mai spună și Ionescu, după tată, asta era prea mult! Primul, politician, rece, mai mare decât ea cu cinci sau șase ani, sosit de pe front într-o scurtă permisie, nu îmbrăcat ofițerește; celălalt, fratele mai mare, Raul, un nebun și jumătate, de 23 de ani pe-atunci, lăudându-se că și-a scos certificat de nebun ca să nu îmbrace haina militară, ținându-se de șotii și umplând viața acelor bătrâni de farse și glume, care îi distra de minune. Juca toată noaptea pocher, cu fiul Varvarei Slătineanu, și el de 72 de ani, vechi stâlp de cafenea bucureșteană, sau cu unchiul Gogu Manole Slătineanu, deputat, edec, mare orator, prieten cu Take Ionescu, care spărsese vreo trei căsătorii până la venerabila-i vârstă, ca să nu mai vorbim de cel de-al

patrunea jucător de cărți, cu care Raul își pierdea nopțile, domnul Vasiliade, care nu făcea parte din familie, fiind numai avocatul ei „cel ce descurca și încurca lungile și nesfârșitele procese de partaj și moștenire.

Lui Evelyne, Puiu nu-i spusese nimic la început, când îl cunoscuse, celălalt, frate-său Raul, era mai amuzant. Avea un fel de a-i face curte, insolent, care o puneă în încurcătură: „Dar tu de unde te-ai mai ivit? Ești tot din spița noastră?... N-arăți rău deloc. Când ai să te măriți să-mi spui și mie. Soții trebuie ajutați, sunt niște tâmpiți, ascultă la mine. Ai să cauți cu lumânarea niște amanți, dar n-ai face rău să începi cu mine. Te-aș putea învăța multe lucruri. Nu mă ocoli”. Și o bătea ușor cu două degete peste obraji, fapt care o făcea pe Evelyne să simtă cum roșește până în creștetul capului.

Dar în cuvintele lui Raul existau încă de pe atunci niște sugestii pe care ea numai le înregistrase, singură stând în odaia aceea ca o chilie pe care o ocupa în fiecare vară, se gândise întâi cu indignare la posibilitatea ca vreodată să aibă un soț și amanți în același timp, lucrul ăsta se putea întâmpla în romanele pe care le citea, dar în viață era altfel. O oarecare severitate existase în felul de a fi fost crescută, asta făcea parte din ceea ce numea maică-sa „cultul familiei”. Aparținea unui vechi trunchi genealogic care lăsase multe ramuri în societatea românească. Sigur că istoria acelor înaintași și urmași, a noilor veniți între Slătineni, a „metecilor”, cum se exprima Varvara Slătineanu, nu era totdeauna ireproșabilă. Se povesteau grozăvii despre niște mătuși și despre niște unchi. Nici nepoții și verișorii nu erau toți exemplari. Cronica de familie a Slătinenilor era încărcată de răpiri spectaculoase, de divorțuri neașteptate și conflicte între rude, dar, cel puțin, în linia femeiască, o anumită conduită se respecta, sau unele fapte erau bine acoperite și rămăneau tănuite de-a lungul vremurilor, cel

mai regretabil lucru rămânând substituirea unor bijuterii ale fiicei mai mici a surorii Slătinenței celei bătrâne, substituire făcută de un fel de aventurier: Jean-Pierre Berthier, diplomat, fost ambasador sau așa ceva, rătăcit pe la începutul secolului la Constantinopole cu averea Athenaisei, toată investită în briliante cumpărate cu galbeni de aur luați pe partea ei de moștenire, niște moșii fără sfârșit din Ialomița și Mehedinți: după care, nenorocita, săracă, părăsită, disprețuită de cei din familie pentru naivitatea dovedită (era singura Slătineancă care pățise așa ceva), se închisese în mănăstirea Găvanul, de unde nu mai ieșise decât pe năsalie, înmormântată în biserica sfântului lăcaș, cu mare pompă, ca o sfântă ce fusese. Evelyne știa din auzite că murise la 93 de ani, frumoasă, plină de serenitate și tot acel dispreț al familiei care o înconjurase trei sferturi de veac se transformase într-o adorație unanimă, exemplul ei nelipsind de la toate agapele familiei, când, la Domnești, la masa trapezei se adunau câte 40 de membri ai familiei. La exemplul acestei femei care avusese un atât de mare nenoroc în viața intimă se gândea atunci Evelyne, simțind agresiunea din cuvintele lui Raul care, totuși, odată cu trecerea vremii, și repetându-se în alte variante și în alte împrejurări, începuseră să lucreze asupra ei într-un fel foarte curios: pe de-o parte, un refuz de a gândi la actul fizic al dragostei, care începea să devină în ochii ei o pângărire și o intimitate de neimaginat, și pe de altă parte, tocmai această idee de a fi silită să suporte într-un fel pe care încă nu și-l imagina prezența unui bărbat necunoscut îi stârnea o tulburătoare curiozitate, care îi tulbura somnul.

În toamna aceluiași an, cu puțin înainte de a se întoarce în Franța, la Besançon, în vecinătatea Domneștilor apăruse fiul unui fost vechil al Slătinenilor, Grigore Popescu, locotenent de 23 de ani, rănit, cu un braț în atele, nu atât frumos cât agresiv, cu acel dispreț pentru lumea civilă pe

care îl luau toți războinicii abia scăpați dintre obuze, uitând de marșuri, tranșee și mizeria frontului. De statură potrivită, musculos, mândru de uniforma sa, călărind pe un cal murg, captură de pe front, cine știe cum luată cu el în lunga permisie de convalescență, unul dintre acele animale de care te poți îndrăgosti pentru că avea ceva ireal în felul de a alerga și nechezăturile lui nu semănau deloc cu cele ale cailor hergheliilor de la Domnești. Evelynne călărea de la șapte ani și cunoștea ce înseamnă un cal bun și un cal prost și apariția acestui armăsar de trei ani, lucios ca o focă, suplu, cu un fuleu prelung, sacadat, ce o ducea cu gândul la saltul delfinilor în mare, acea nălucă a câmpului cules (era la jumătatea lui septembrie și știuleții de porumb se uscau, păreau o imensă masă a lui Cristos din săptămâna patimilor, plină de lumânări scurse și topite, și ea rătăcea singură pe acele drumuri de țară, tot călare), când auzise prima dată de undeva (din vecinătățile acelea vândute de Slătineanca a bătrână acelui vechil, vreo 200 de hectare de pământ mai prost, luate în stăpânire de acel Grigore Popescu) un nechezat straniu care îi făcuse frică la început și undeva sub linia orizontului trecuse ca un fulger, cal și călăreț, o săgeată rapidă care dispăruse în câteva secunde. Domneștii erau aproape părăsiți. Ciurda de veri și verișoare plecaseră care încotro, trăsurile și șaretele căraseră o săptămână bagajele la mica haltă, în care se opreau numai două trenuri în fiecare zi, unul de dimineața care aducea lumea vara la Domnești, și altul, seara pe la șapte, transportând pe cei care plecau toamna. Rămăseseră numai bătrânii, larma aceea veselă de voci amestecate, de strigăte, de puști care se bat cu pumnii, se rănesc și se reclamă mamelor sau bunicilor, dispăruse și nu mai erau nici mesele zgomotoase cu bătăi cu bucăți de pâine și cu linguri îndoite și izbite de lemnul mesei circulare. Totul se liniștise, Domneștii aveau ceva într-adevăr mănăstiresc. Ea întârziase

pentru că în anul acela internatul de la Besançon se deschidea abia la 15 octombrie din cauza unor reparații. Părinții o chemaseră la București, dar ea preferase aceste locuri în care morțiul toamnei încărcate de mirosuri de rădăcini arse după ce fuseseră destelenite, de buruieni sălbatice scăpate de fierul plugului, undeva în margini de drum, umplea tot locul de un farmec nespus. Nu întârziase niciodată atât la Domnești și locurile i se dezvăluiau cu un farmec nou. Peisajul se schimbase, altfel suna câmpul nesfârșit, ogoarele arate în așteptarea însămânțărilor de toamnă. Cerul era de un palid dureros, de undeva din orizont soseau triumphiuri de cocori strigându-se amarnic. Era o nesfârșită migrație deasupra câmpiilor și, pe la amiază, găsea printre brazde pui morți sau încă zbătându-se, căzuți din cer, pierduți în marșul tăcut și vâslitor al păsărilor. Din livada cu nuci se auzea zgomotul prăjinilor care izbeau crengile și sunetul ca de ploaie al fructelor căzând pe iarbă. Mai într-o parte se strângeau prunele și un miros de iod amestecat cu ceva care putrezea umplea aerul. Se făcea țuica. Slătineanca cea bătrână bea la cot cu țăranii lângă cazane. Trăsnea a boștină, a porumb copt, undeva în lanuri și rarele voci omenești și îndepărtate păreau vătuite, o pace adâncă cuprinsese arhondaricul în care bătrânii dormeau mai mult ca niciodată, ațipind înfrigurați de răcoarea care lua locul acelei călduri nesfârșite a verii. Sângele lor subțire se înfiora, scoteau afară velințele și mițele din chilii și-și învăluiau trupurile uscate, stând tot în balansoarele lor de nuiiele, nemișcați, muți sau morfolind prune uscate între dinții rari, sorindu-se în lumina aurie de septembrie. Evelyne îi lăsa singuri și pleca prin împrejurimi. Există undeva o punte peste care copitele calului său scoteau zgomote de tobă. Și dincolo de punte începea un crâng de salcâmi, acum galbeni toți, uscați, sonori ca niște violoncele între care fâșâitul alergării calului se repercuta

până departe. Începuse să înțeleagă pentru ce caută acele locuri, de ce schimbă mereu direcția alergării, aștepta să întâlnească acel cal strașnic și pe călărețul său. Și într-o zi, pe neașteptate, fiul lui Grigore Popescu, locotenentul Eduard Popescu, cu stânga legată în atele, cu o eșarfă violetă, cu o privire iscoditoare, imperativă, descălecuse sprinten în fața bisericii și legase cu mâna liberă calul de un stâlp al pridvorului. Totul fusese făcut cu o precizie care dovedea o lungă îndemânare, trădând un militar. Era îmbrăcat în uniforma lui de locotenent, cu cizme, cu un chipiu care îi adumbrea jumătate fața, se mișca ușor, parcă dansând, căutând pe cineva în jur. N-o zărise. Întrebase tare: „Nu e nimeni aici?” Evelyne nu-i răspunsese. Era fascinată de calul acela murg, cu gâtul lung, cabrat, de urechile lui ascuțite și de privirea sălbatică, de vibrarea mușchilor umeziți de atâta goană. Un astfel de cal nu mai văzuse niciodată. Se ivise un rân-daș cu care acum locotenentul vorbea. Avea nevoie de un potcovar și-l întreba pe Vasile, parcă astfel se numea rând așul, unde ar găsi așa ceva, și ei aveau un potcovar, și unde putea fi potcovarul atunci? În sfârșit, o tevatură din asta care îi permise să meargă până în cămări și să ia câteva bucățele de zahăr în palmă cu care se apropie de calul locotenentului. Armăsarul ronțăise cu plăcere, ea îl mângâiase ușor pe coamă, voia să-i simtă mirosul de animal încins, de piele umezită de alergătură, privise șaua tocită, legată bine, militărește sub pân-tece, și zăbala de argint. Și atunci auzise glasul necunoscutului în spatele ei: „Domnișoară, nu ți-este frică de cai?” Era mai scund cu câțiva centimetri decât ea, asta avea să observe și la Puiu mai târziu, chipul lui nu-i spusese nimic atunci. De fapt, întotdeauna imaginea acestui locotenent avea să se lege în memoria ei de superbul animal pe care-l hrănise cu zahăr. „Nu, nu-mi e frică”. „Eduard Popescu”, se recomandase el, înclinând ușor capul după ce

salutase cu mâna la chipiu. Sunt fiul vecinului dumneavoastră. Căutam un potcovar. Doamna Slătineanu nu e acasă, mi s-a spus, e plecată cu careta la gară. Bănuiesc că sunteți nepoata ei". „Și ați găsit potcovarul?" „Da, o să vină după masă cu cele de trebuință. Vă place calul meu?" „Da, îmi place foarte mult". „O captură de război. Trebuie să fie un armăsar saxon". „Cum îl cheamă?" „Glont!" Evelyne izbucnise în râs. „Ce lipsă de imaginație!..." Locotenentul o privea contrariat... De ce râzi, domnișoară?" „Mi se pare curios ca un animal atât de frumos să se numească atât de ciudat". „Noi, militarii, n-aveam atâta imaginație". Și-i întorsese spatele. Se supăraseră. Avea să-l vadă abia peste câteva zile, din întâmplare, lângă eleșteul în care se înecase Septimiu, în urmă cu trei ani. Mult mai târziu își dăduse seama că locul acela nu-i mai aducea aminte de el, în mod curios. Locotenentul nu mai era îmbrăcat militar de data aceasta, avea numai o cămașă cu mânecile retezate și niște pantaloni de călărie. Era mai ars de soare ca atunci când îl văzuse întâia oară, pentru că ultimele zile fuseseră călduroase. Nu părea supărat, descălecaseră și-i ieșiseră înaintea, ajutând-o să coboare de pe calul ei. „Cel puțin o galanterie regimentară are", gândise cu o răutate pe care nu și-o explicase. Mergeau amândoi unul lângă celălalt, fiecare ținându-și calul. Se opriseră undeva deasupra micului lac, invadat acum de mătasea broaștei și de un stuf pălit. Era spre amiază, soarele pripea, dar n-avea violența din vară. Era ca și cum ai simți pe piele numai arsura unei oglinzi care-l reflectă. Conversația decursese stupid. Ei nu-i spunea nimic acest bărbat, dar recunoștea că, după atâtea zile de singurătate, un om care-i povestea ce se întâmplă, undeva, în locuri necunoscute, unde oamenii se războiesc, unde explodează obuze și soldații își spintecă pânțele cu baionetele, putea să fie, în oroarea descrierii acestor fapte, un lucru interesant. „Și dumneata cum ai fost

rănit?” „La o șarjă, un atac de cavalerie. O acoperire din flanc care fusese prevăzută de inamic”. Terminologia militară îi scăpa Evelynei, dar începuse să asculte cu interes. „Și de fapt de ce fac oamenii războaie?” Locotenentul răsese într-un mod care aproape o jignea. „Dar pe ce lume trăiești, domnișoară? Există interese, teritorii care sunt furate de către statele puternice statelor care sunt bănuite mai slabe. La asta trebuie să mai adaugi și setea de glorie a generalilor, a ofițerilor în general. Ofițerii sunt o castă. Meseria lor sunt armele, trebuie să și-o exercite, dacă nu există războaie, ele trebuie create, indiferent de cauze”. Uimirea Evelynei creștea. „Și dumneata faci parte din casta aceasta? Vrei să spui că ți-ai dedicat viața bătăliilor?” „De ce nu „Chiar cu prețul acestui braț rupt care putea să fie, probabil, tăiat?” „Chiar cu acest preț”. Vorbea cu o fudulie găunoasă, sau cel puțin așa i se păruse ei atunci, pentru că nu înțelegea cum poate să se laude cineva cu faptul că probabil omorâse oameni. Asta o și sili să-l întrebe: „Și dumneata ai UCis pe cineva?” „Ba bine că nu! Pentru asta este făcut războiul. Ca să fie omorâți oameni”. Evelyne încheiase convorbirea, care începuse s-o plictisească. Și o făcuse cu o altă întrebare: „Ai potcovit calul?” „Da. Mi-era frică că n-am să găsesc un om pentru asta și lucrul m-ar fi plictisit. Sunt într-un concediu medical. Îmi omor timpul. Dumneata?” Evelyne îi povestise că mai întârzie până pe la jumătatea lui octombrie, după care pleacă în Franța, la institutul unde studia. Nu era mirat că aude că în timp de război ea putea să ajungă până în Franța, părea mai curând contrariat că ea este încă elevă, i-o și spusese. „Dar ce credeai dumneata? Arăt atât de bătrână?” Și răsese în felul acela nesuferit care lăsa să înțeleagă pe cei pe care nu-i suferea că sunt limitați, proști. „Atunci, un logodnic?” „De ce neapărat un logodnic?” „Pentru că fetele la vârsta dumatăle, domnișoară, se logodesc. E mai sigur pe vremurile astea. Nu

vrei să mai călărim puțin?” Se urcaseră pe cai. Locotenentul voia să-i arate că are un animal mai bun. O depășea ușor, pe urmă o aștepta, avea un surâs nesuferit, ținând să sublinieze inferioritatea ei. Evelyne începuse să se enerveze, dar se stăpânise. Își solicita calul, lovindu-i pânțele cu micile ei cizme cu toc ascuțit, dar acela făcea numai ce putea. Se depărtaseră de eleșteu, alergau undeva departe, în câmpie, pe un drum lăturalnic, plin de praf, și el ar fi trebuit să știe că, urmându-l, tot acel val de pulbere o invadează, dar nu-i păsa. Din câmpurile culese, explodau cârduri de ciori, speriate de galopul cailor. Cărarea urca. Și undeva, pe un gorgan, pământul se văzu, nesfârșit în jur, un disc uriaș, arat, străjuț de rarele cumpene ce se estompau în depărtare. Nu știa unde se afla, avea impresia că se rătăcise. Îl strigase, și-și întorsese calul, smucindu-l de hățuri. Măcar să simtă și el în nări praful iute, ridicat de copitele armăsarului său. Dar o ajunsese repede și o întrecuse iar. Râdea ca și când ar fi nechezat. Evelyne se hotărâse să-i ceară calul. O fascina fuleul acela prelung al lui *Glonț* („Auzi ce nume idiot!”), dar pe urmă se răzgândise („Mai bine i l-aș fura. Un asemenea animal merită să fie furat”). Ajunseseră din nou în fața eleșteului, dar într-o altă latură a lui, cu o limbă de nisip sinuoasă, unde apa era limpede, străvezie. Locotenentul descălecă și o ajutase și pe ea să atingă pământul. „E o vreme de baie, nu crezi?” „Doar n-ai să-mi spui că vrei să te scalzi în fața mea?” îl întrebase, ușor contrariată, Evelyne. „De ce nu? Dacă ai să te întorci cu spatele, eu am să intru în apă și am să înot puțin și dacă vrei, ai să vii și dumneata, că n-am să mă uit când te dezbraci. Și asta e totul”. „E nebun, gândise ea. Îl cunosc de câteva zile și vrea să ne scăldăm împreună. Goi ca Adam și Eva”. Îi răspunsese, nu supărată, indiferentă: „Dacă vrei, eu te las să intri în apă și te aștept mai departe”. „A, nu, stăm mai bine aici, pe nisip. Nu ești prea prietenoasă”. „De ce nu

sunt prea prietenoasă, pentru că nu primesc ceea ce mi se propune?” „Poate ai prejudecăți. Să știi că războiul ăsta a simplificat multe lucruri”. „Ce înțelegi prin a simplifica?” „Poate că oamenii sunt mai puțin ipocriți. De pildă, nu mai fac caz că intră amândoi într-o gărlă ca asta”. Nu înțelegea deloc ce vrea să spună. A, să fi știut, să-și fi adus un costum de baie, era altceva. Doar nu mai erau niște copii care puteau să se scalde împreună, dar se vede treaba că militarii nu mai aveau nicio rușine. Un braț rupt, între ateale, îți dădea dreptul la orice. „Nu mergem?” „Prefer să fac o baie acasă. Avem saună”. „A, ce interesant!” Încălecaseră și drumul se scursese în tăcere. Pe urmă, lipsise câteva zile, ea se plimbase iar singură, fără să-l întâlnească. Nu putea să spună că-i lipsise. Dimpotrivă, o senzație de eliberare o încerca. Într-o duminică, reapăruse. O aștepta la capătul unui lan de floarea soarelui, necules. Era și mai înnegrit de soare. Eșarfa lipsea și ținea hățurile cu ambele mâini. „Ce mai faci!” o întrebase de departe. „Bine. Dumneata?” „Cu treburile. Mă pregătesc să plec. Peste cinci zile voi fi iar între soldații mei”. Și pe urmă vorbise multă vreme despre primejdiile care-l așteptau, despre eroismul trupelor și posibilitatea ca să nu se mai întoarcă. „Vrea să-mi stârnească mila, dar pe mine nu mă înduioșează soarta soldaților”, gândise Evelyn. Era o zi cu cer sur, nu înnorat, cât cu soarele acoperit de o pâclă densă, târâtoare. Fumuri prelungi se tăvăleau sub cerul jos. Tot se mai băteau nucii în livada din apropiere. Se auzeau prăjinile lipăind. Bătea un vânt rece și când se opriseră pe malul eleșteului el adusese o pătură ascunsă sub șaua calului. „Azi e rece”. O așternuse pe limba aceea sinuoasă de nisip și se lăsase într-un cot. Nu mai era îmbrăcat în cămașa cu mâneci scurte, purta un veston desfăcut la gât, sub care se afla o cămașă kaki. Și își pusese de dimineață o jachetă, pentru că simțise prima undă a toamnei pătrunzând în locul deschis și văzuse

ultimul cârd de cocori lopătând leneș sub orizont. „Pot să fumez?” întrebuse. Până atunci nu-l văzuse fumând. Scosese o tabachere subțire, din care alesese o țigară. O aprinsese și un fum verde se împrăștiase în jurul obrazului său. Tăcuseră multă vreme privind apa zbicită de vântul acela rece și ea se întreba ce caută acolo, lângă bărbatul care nu-i spunea nimic. „Plictiseala, asta este. Totdeauna trebuie să stăm cu cineva. Trebuie să vorbim. De ce trebuie să vorbim?...” „La ce te gândești?” o întrebuse, în cele din urmă locotenentul. „La nimic special. De pildă, de ce te numești dumneata Eduard?” „Crezi că știu? Dumneata de ce te numești Evelyne?” Nu-i spusese niciodată cum o cheamă, dar probabil că știa de la slugile lor. Pe urmă iar tăcuseră multă vreme. Soarele se căznea să iasă din nămolul de ceață în care era înfășurat; peste câmpii se târau acum trâmbe de praf. Și bătaia aceea a nucilor nu se mai sfârșea. „Pot să stau mai aproape de dumneata?” o întrebuse. „Stai destul de aproape de mine”, îi spusese iar, cu acel surâs nesuferit care ar fi trebuit să-l descurajeze. Îl simți cum se enervează. Un mușchi al feței i se zbatu, și o săruta, dar nu în felul acela sfios, în care o sărutase fără s-o privească: „Cu fete ca dumneata știu eu ce ar trebui făcut”. „Adică?” Nu-i răspunsese. Scormonea în nisip cu cizma. Furios, aruncase țigara și ea știu că va urma o violență. Și violența urmă. Se prăbușise peste ea și o sărută, dar nu în felul acela sfios, în care o sărutase Septimiu. Era mai mult o mușcătură, din care răzbătea o dorință ce nu putea fi oprită. Asudase, gâfâia, ea se zbătea să scape și când scăpă, îl întrebă uluită de îndrăzneala lui: „Ce vrei să faci? Ce vrei să faci? Ești nebun?” „Nu sunt nebun deloc. Nu ești prima femeie care nu se lasă”. Cuvintele astea răsunau în urechile ei îngrozitor, aveau ceva trivial, de neimaginat. Așa se luau țigăncile la arie, o știa din povestirile bătrânelor la care trăgea pe furiș cu urechea. Era greu, îi strivise pieptul,

căuta să-i smulgă veșmintele și lucrul devenea insuportabil, gândul că s-ar fi putut întoarce acasă cu bluza sfâșiată și ar fi putut-o întreba cineva ce i se întâmplase, făcea ca ura ei să crească, și-l zgârie, și-l lovi cu pumnii în ochi și-n obraz. Era mai puternică decât bănuise acest locotenent. Urcatul pe prăjină, gimnastica la paralele, săritul coardei, gimnastica la mânere, călăritul, astea toate contau mai ales acum, când simțea că bărbatul nu s-ar fi dat în lături de la nimic. Îl lovise cu genunchii în pânțe, se răsucise sub el și scăpase sărind în picioare. Găsise rapid cravașa cu care își îndemna calul și când el, în genunchi încă, privind-o nedumerit, voia să știe ce i se întâmplase, îl plesnise cu sete, de câteva ori, peste obraz, sfârtecându-i pielea. „Na, să mă ții minte! Brută! Ce fel de ofițer ești, dacă n-ai onoare?” Și-i întoarse spatele, suindu-se pe calul ei și pornind în galop. (Doctorului Sergiu Lăcănescu nu-i mai spusese că, de fapt, în toată acea goană până la conac, deși plânse tot timpul, dorise, din motive pe care nu le cunoștea, să o ajungă cu acel minunat cal, care alerga mai repede decât al ei, și s-o trântescă într-un șanț. Și această dorință rămăsese toată viața ei inexplicabilă.) Pe locotenentul Eduard Popescu nu-l mai văzuse niciodată. Aflase întâmplător mai târziu, de la mătușile sau bunicile sau verișoarele sale, că murise „eroic pe front”, cum spuneau ele, și că fusese înălțat postmortem la gradul de căpitan. Dar știrea aceea nu-i mai spunea nimic, nu voia să se gândească în niciun fel și niciodată la întâmplarea nenorocită care o modificase totuși...

În anul următor nu plecase nimeni nicăieri. Războiul mergea prost, nemții ocupaseră Bucureștiul. Guvernul și armata țineau frontul la Iași. Pe ea vara o prinsese în casa din Mircea Vodă. Rămânea multe zile singură, părinții săi plecând foarte des la recepții. La Cercul Militar se dădeau baluri și ofițerii germani făceau curte cucoanelor din elita

bucureşteană, ba vreo câteva îşi plasaseră fiicele, căsătorindu-le cu unii dintre aristocraţii sau-junkerii ocupanţilor. Maică-sa o certa că stă retrasă şi că nu participă mai des la aceste petreceri, dar pe Evelyne prezenţa atâtor uniforme o făcea să-şi aducă aminte de locotenentul Eduard Popescu... Grădina casei lor se sălbăticise, nu mai avea cine s-o îngrijească, fostul lor grădinar, care se dovedise a fi un fel de spion, îi părăsise şi se spunea că avea grad de căpitan în armata germană. Fusesse un om politicos, îndatoritor, domnul Hermann nu vorbea decât despre trandafiri şi azalee, despre plantele ciudate care creşteau în sera lor de iarnă, cine să bănuiască că bărbatul între două vârste care fuma tutun dintr-o pipă de porţelan şi se bărbiera în fiecare zi, cu părul tuns perie şi cu o rigiditate abia mascată, era un ofiţer? Autorităţile germane nu le făcuseră nicio greutate, dimpotrivă, în casa lor din Mircea Vodă veniseră câţiva demnitari, toţi cu vederi progermane, care salutaseră pe ocupanţi. Pe Evelyne n-o interesa politica şi convorbirile acelea nesfârşite o plictiseau de moarte. Începuse să frecventeze cercurile unor domnişoare din lumea bună, şi ele rămase în Bucureşti cu părinţii, adunându-se joia după masă la așa-numitele ceaiuri, după moda englezească, unde dansau după muzică de gramofon. Nişte petreceri decente, terminate pe la opt seara, când pe ea o însoţea până-n Mircea Vodă câte un tânăr sublocotenent german, cu care se înţelegea în limba domnului Hermann pe care o deprinsese în convorbirile cu acesta de-a lungul anilor. Aceşti tineri blonzi, corecţi, băţoşi erau foarte românţioşi. Când aflaseră că are pian acasă, o rugaseră, mai ales unul dintre ei, Wilfried, să-l lase să cânte, şi ea primise bucuros. Dar asta se întâmplase numai de câteva ori şi pe urmă el trebuise să plece pe front, şi în acel început de vară parcă îi lipsea ceva, sunetul melancolic al sonatelor lui, cântate din memorie la vechiul pian al casei

lor. Asta se întâmpla în unele după-amiezi.

— Geamurile erau deschise larg spre vasta grădină, cu tunelurile ei întunecoase de frunziș, cu acei tei sau stejari sau platani de pe vremea lui Cuza-Vodă, acum bătrâni, cu coroane uriașe, care furau tot soarele, cu acea taină a aerului filtrat printre frunze și răcoarea ce pătrundea până în înaltele odăi. Când se întuneca bine, ea aprindea lumânările, și atunci părul său blond se reflecta în capacul negru, de lac al pianului, ca și mâinile cu degete prelungi, alergând pe clapele de sidef. Wilfried n-o privea, căuta undeva în memorie notele nevăzute, cu ochii pe jumătate închisi, dăruit muzicii. Ea stătea răzimată de pian, în fața lui, privindu-l, și bătea din palme mărunț, scoțând niște aplauze mici, singulare, ce se pierdeau sub candelabrele greoaie. Erau singuri, dar el nu-i spusese decât o singură dată, și anume în ultima zi, înainte de a pleca – pentru o lungă vreme: *Du bist schonne*, cu un glas aproape fără afecțiune, sărutându-i mâna și bătând din călcâie, cu cascheta sub brațul stâng, și numai în privirea care rămânea rece și egală totdeauna sclipise ceva ce aducea cu un sentiment reprimat, dezvăluit numai un minut, lung, de tăcere, când o privise în ochi și dispăruse prin cadrul acelei uși înalte, cu clanțe aurite, pe care o închisese atât de încet de parcă ar fi fost o umbră. Zgomotul de pași pe treptele de piatră și apoi pe pietrișul aleii până la poartă, și o clanță care se închide, nu izbită, închisă, atât...

Prin iulie maică-sa îi prezentase pe profesorul de pian Vasilescu-Caruso, om între două vârste, căsătorit, cu două fiice măritate, solemn, graseind, cu plete, lavalieră, pantaloni reiați și ghetre, sărutându-i mâna ca doamnelor, deși ea încă umbla în rochii cusute în casă, nu la marșanda din oraș, cum obișnuiau domnișoarele care se logodiseră. Lecțiile începeau pe la cinci după amiază și straniul personaj, care apărea la oră fixă, cu pălăria sa de pai cu

boruri largi, salutând grațios, încă din micul vestibul, înaintând în salon cu un mers legănat de tenor, cântându-și vorbele și amestecându-le cu expresii italienești: „*Bongiorno, bongiorno, carissima mia*”, țoc-țoc! două sărutări pe dosul palmei, o strângere tainică a degetelor, după care roșea brusc, aproape fâstâcit și pe urmă, dând roată pianului, în hainele lui ușoare de vară creme și fluturând din lavaliera aceea de mătase de culoarea lămâii, gesticulând încă înainte de a spune ceva, izbucnea cu un glas și el cântat: „Cum stăm cu exercițiile, și gamele... și gamele?...” Pe urmă, fără nicio pregătire, se așeza la pian și cânta ceva de Scarlatti, cu o îndemânare remarcabilă, îndrăgostit de propria sa îndemânare. Avea niște mâini pisicești, n-ai ca ale lui Wilfried, boante, cu pernuțe, cu unghiile tăiate până în carne, și, amănunt care o făcea să zâmbească totdeauna, pe degetul mijlociu păstra încă urma proaspătă a verighetelor smulse, probabil, până a intra în casă. Profesorul Vasilescu-Caruso era de fapt un timid, sufocându-se de propriile sale gânduri îndrăznețe cărora nu le dădea curs. Era evident că o place, fiindcă de fiecare dată prezența ei îl tulbura. O sudoare subțire îi acoperea fruntea, exercițiile de virtuozitate ce precedau lecțiile propriu-zise nefiind altceva decât o încercare de a se stăpâni. Când se ridica de pe taburetul din fața pianului, privirile lui deveneau hipnotice. O măsură de sus până jos cu o sălbatică dorință care nu mai putea fi ascunsă și în ea se născuse odată cu trecerea timpului dorința de a-l face și mai ridicol decât era. Domnul Vasilescu-Caruso își frângea mâinile în spatele ei, respirația îi devenea grea, și întoarcerea foilor partiturii se transforma din zi în zi într-un adevărat martiraj. Se enerva brusc și lovea muchiile pianului, exclamând teatral cu un glas gâlgâit de o furie falsă: „*Comme est possible? Comme est possible?* Fals, fals! De la început! Nu e bine, nu e bine!” Și se îneca, și-și smulgea batista de la piept, și-și tampona

obrazul. Și Evelyne îl privea eu ironia aceea cu care mai târziu avea să-i cucerească pe toți bărbații ei. Un surâs ușor în colțul gurii, o flăcără mică în ochi, care voia să însemne: „Ei, dumneata de-acolo; ce crezi?” Și profesorul Vasilescu-Caruso se pierdea și mai mult și începea să umble în jurul pianului cu mâinile la spate, cu coama sa leonină, fluturând ușor, și ei îi venea să râdă și abia se stăpânea, și notele sunau și mai fals. Din răutate, începuse să îmbrace rochii decoltate. Părăsise îmbrăcămintea de școlăriță, cu rochii închise până la gât, cu mulți nasturi și gulere rotunde. Intenționat se apleca peste claviatură ca să lase lacomilor ochi ai profesorului de pian despicătura mată a pielii dintre sâni și bărbatul se congestiona și se arunca spre ferestrele deschise, ca și când ar fi vrut să soarbă mai mult aer, văitându-se că orașul acela, Bucureștiul, are vara o climă imposibilă. De câteva ori lipsise, scuzându-se că a fost bolnav, dar ea știa bine ce provocase aceste absențe. Părinții o întrebau rar cum merg lecțiile, pentru că a cânta la pian, pentru fetele Slătinenilor, era o obligație obișnuită. Trebuia să știi de toate: să gătești, să-ți croiești singură bluzele, să înveți două limbi străine... Dar un sentiment rău se năștea în ea. I-ar fi plăcut, de pildă, și asta i-o mărturisise doctorului Lăcănescu, ca acest bărbat însurat, cu două fete de vârsta ei, să înnebunească și să-și părăsească familia. N-avea niciun motiv special, dar asta dorea.

— El a fost bărbatul care te-a dezvirginat, nu-i așa?

— Da' de unde, doctore! Cum îți închipui? În primăvara următoare, în vacanța de Paști, pe când mă întorsesem, Wilfried m-a căutat. Se-ntorsese de pe front într-o scurtă permisie. A fost. un adevărat noroc că ne-am întâlnit...

— Spune... o îndemnă Sergiu Lăcănescu. Ajunseseră în fața intrării Manejului, mașina ministrului o aștepta.

— Am făcut în așa fel încât să rămân singură cu el.

Wilfried nu înțelegea nimic, ar fi fost dispus la o lungă corespondență, cum se obișnuia pe vremea aceea, la una din acele logodne care durează câțiva ani, dar eu eram grăbită. El a fost primul bărbat cu care m-am culcat. Dacă te interesează.

Psihanalistul o privise fără insistență. Pe chipul ei nu se citea nimic. Erau niște lucruri moarte. Dar curiozitatea lui nu se opri aici.

— Spune-mi, doamnă Tismana, acest Wilfried a murit și el?

— Dar de ce întrebi?

— Sunt câteva puncte pe care vreau să le lămuresc pentru diagnosticul pe care trebuie să ți-l pun.

— Nu mi-a mai scris niciodată. N-am aflat dacă a murit sau nu.

Câteva secunde Evelyne privise zăpada care se topea în bătaia soarelui. Șoferul Costache coborâse din mașină și deschisese portiera. O aștepta.

— Doctore, în ce privește căsătoria, să știi că nu părinții mei au hotărât, ci eu. Pe Puiu eu l-am luat de bărbat, nu el pe mine. Dar despre asta o să mai vorbim noi.

Sergiu Lăcănescu își scosese pălăria și-i sărutase mâna. așteptând respectuos ca automobilul să pornească. Capul ca un ou lustruit, cu ochelarii cu ramă de aur și acel obraz bine bărbierit, eleganța ușor desuetă a veșmintelor, în general aerul său de om dintr-alt veac îi dădeau psihanalistului alura unui profesor universitar. Odată aflată pe bancheta din spatele șoferului, Evelyne Ionescu-Tismana răspunse distrată șoferului care o întrebase: „Unde mergem, doamnă?”

— Acasă.

Și în timp ce mașina prindea viteză ea căuta cu stăruință în memorie acel amănunt care apropia imaginea soțului ei de ștearsa, pierdută în memorie, imagine a lui Vasilescu-

Caruso.

*

Parastasul pentru sufletul răposatului Gojgaru, agent al Siguranței, fusese anunțat pentru ora 11 dimineața, la biserica *Sfânta Maria* de lângă cimitirul *Sfânta Vineri*, unde urma să se țină o slujbă, după care foștii colegi aveau să facă o vizită la mormântul celui dus dintre ei, „*căzut la datorie*” cum se scrisese în raportul oficial, după care, tot grupul de amici urma să meargă la casa văduvei, din strada Pomenirii Nr. 16, unde se dădea o masă. Mai erau două zile până la Anul nou și fixarea acestei date întru pomenirea lui Gojgaru îi încurcase pe cei mai mulți, dar cum nu puteau să lipsească de la o asemenea ceremonie, în jurul orei fixate își făcuseră apariția, pe rând, care cu mașinile poliției secrete, care cu amărățele de taxiuri care mai funcționau pe piață în acea iarnă plină de zăpadă și de viscole. Frumosul parc *Regina Maria* fusese năpădit de o zăpadă abundentă și arăta feeric în acea dimineață. Soarele topea chiciura de pe copaci și omătul cădea cu bufnete seci pe peluzele pustii. Era liniște, dinspre mahalalele înconjurătoare, sub cerul palid de iarnă, se zăreau fumuri albastre și albe. Inspectorului șef Mizdrache îi venise ideea de a mai umbla pe jos, întrucât ziua era frumoasă și ar fi făcut puțină mișcare. Coborâse împreună cu Ciripoi la Podul Grant din mașină, lăsând liber șoferul care avea să-l ia peste două ceasuri de la casa văduvei lui Gojgaru. Acum freca la subalternul său, căutând să afle detaliile dispariției Silviei Vrăbiescu.

— la spune, mă, Ciripoi, ia spune cum v-a zburat fata de sub nas ca la niște ageamii ce sunteți, că voi mult nu mai aveți și ajungeți eroi, că vă trimit la Stalingrad, mă, unde e nevoie de carne de tun...

— Fie ai dracului, ei, dom șef, că numai Teică ăsta le face. Doarme pe el. Ori că nu mai are reflexe, ori că nu mai îl ține vederea, uite că i-a scăpat!

— Cum să-i scape, mă, Ciripoi? Ce poliție e asta, mă, Ciripoi? Mă, voi gratificații n-ați mai luat de anul trecut, mă. Voi vă sărăciți familiile, mă! Acum ce le spun eu nemților dacă mă întreabă de fata lui Vrăbiescu, că ei precis au aflat unde locuiește, și când or căuta-o și n-or găsi-o... ia-o de unde nu-i... Și ministrului meu ce-i spun, mă?...

— Dom șef, dacă vă povestesc, o să vă mirați și dumneavoastră. De unde dracu' or fi învățată răăștia atâtea șmecherii de le au în capul lor, nu știu. Noi, după cum știți, am ținut tira în fiecare zi. Nici noaptea n-am lăsat-o de sub supraveghere pe fată. Până în ziua când a roit-o, totul mergea ca ceasul. Avea ora ei, se ducea la piață, cumpăra ceva, mai mergea pe la niște cunoștințe, că v-am raportat tot. După-masa, la cimitir. Eh, și când credeam noi așa că stăm mai bine cu chestiunea, cel puțin așa zice Teică, a apucat-o pe Silvia asta să meargă la Casa de Depuneri. O fi avut de scos vreun ban, ceva, vreo sumă acolo, Teică după ea cu fila. A intrat, lume multă, înghesuială, n-a trecut preț de 20 de minute și, pe scări, a ieșit una îmbrăcată, tot așa în negru, cu voaletă, cu pălărie neagră, cum merge la cimitir omul când are un părinte în pământ. S-a luat Teică după ea, a mers ce-a mers, asta se ducea în altă parte. Teică liniștit. „I-o fi trecut și ei durerea, merge și ea la vreun gagic, ceva, cumva”, gândea, că mi-a povestit. Când colo, l-a purtat asta cu tramvaiul 20, l-a dus până la Bufet, a intrat într-un restaurant, s-a întâlnit cu unul, și-a scos voaleta. Scamatorie curată, nu era Silvia, era altă persoană!

— Scamatorie, ai? Scamatorie îi zice? Păi bine, mă. ce face un polițai de la Siguranță când urmărește un infractor? N-are și el reperele lui, nu face și el ochiul mare? Nu analizează caracteristicile? Cum, mă, să te iei tu după altă damă îmbrăcată în doliu?...

— După ce-a pierdut-o, Teică a mers întins în strada Bitoliei, a așteptat ce a așteptat acolo, și, ciuciu! Nu tu

lampă aprinsă, nu tu nimeni! Ei drăcie cu pălărie, și-a zis Teică, s-a topit mușteriu. A intrat cu chei potrivite, înăuntru – nimeni! Foc nu, aia nu! A mai pândit și a doua zi, nu mi-a spus nici mie nimic, a mai stat și a treia, l-a chemat și pe alde Greierosu, că eu el era în echipă. Fata – tămâie! Și, nemaiaivând noi ce face, am raportat.

— Ați raportat, ai? Și cu asta ce fac eu, cu raportul vostru? Mă șterg cu el pe frunte?... Ciripoi, eu atâta am de spus... Mie îmi scoateți fata, eu vreau să știu ce-i cu fata, pentru că, dacă au pus laba pe ea nemții, am încurcat-o rău de tot. E nasulie mare. N-o să zburăți numai voi din poliție, zbor și eu.

— Dom șef, fie al dracului dacă nu răscolesc toată...

— Ce să mai răscolești, mă? Voi nu vedeți că sunteți niște incapabili? Niște cretini! Pun mâna-n foc că asta e treaba lui alde Tronaru ăla. Spune-mi, Teică vine la parastasul ăsta?

— F O, ho, răs cu mâna la gură Ciripoi. Să scape Teică un parastas? Asta este peste puțință!

— Ei, să vezi tu ce-o să frec eu la el, dacă nu ți-o place să-mi zici mie cuțu. Ia spune-mi, tu cunoști pe-aici? Unde dracu' ne aflăm noi?...

— Păi în capul străzii este parcul *Regina Maria*, dom șef. În stânga, biserica *Sfânta Maria* și mai la stânga Școala Nr. 45, unde și-a făcut studiile răposatul Gojgaru, Dumnezeu să-l ierte.

— Și strada aia, a Pomenirii, unde e?

— Imediat de la biserică. Că eu drept să spun, parastas parastas, dar n-am mâncat nimic de azi-dimineață. Așa că, io-te ce propun: până fac ei slujba la biserică, să intrăm colea pe colț, peste patru străzi, unde se întâlnește strada Pomenirii cu Caraiman, și să luăm câte o țuică fiartă, dom șef, să ne cadă bine în șoșoni.

Mizdrache îl privi de sus:

— Mă, tu n-ai nimic sfânt. Cum adică, mă, să lăsăm noi

slujba și să ne ducem la cârciumă? Păi dacă erai tu, mă, în locul lui Gojgaru?...

— Pușchea pe limbă, dom'sef!...

— Pușchea-pușchea, dar ție ți-ar conveni să stai la subsol cu pământul pe tine și alde noi să bem țiucă fiartă? Și-și bătu cu două degete înmănușate obrazul.

— Dom'sef, era așa, o propunere, că afară e soare, dar de frig tot e frig, și-n biserică arde numai lumânările și o să ne treacă os prin os.

Traversară parcul pustiu, cu potecile abia curățate, și zăriră biserica, pe treptele căreia se și adunase mulțimea, vecini de-ai lui Gojgaru, oameni din poliție și curioși. Un cerșetor, stând turcește în pridvorul bisericii, se văita în gura mare, cu mâna întinsă.

— Dați ceva unui biet sărman fără vedere. Ajutați un orb, fie-vă milă!

— Țsta nu e ăla de la noi, de la a *patra*? Care face pe orbul pe la biserici?

Ciripoi îi aruncă o privire în treacăt cerșetorului.

— Nu cred, e un orb particular.

— Cotizează și el?

— Pun eu pe cineva să-l ia la întrebări. Că s-au înmulțit ăștia, *particularii*.

Urcău amândoi treptele, salutați din dreapta și din stânga de Crăciunescu și de Greierosu.

— Dar draibării ăia mai mari n-au venit și ei la parastas? Întrebă Mizdrache.

— Gojgaru n-are grad, dom'sef, vai de mama lui! S-a zbătut și el să fie avansat, dar nu l-a cuprins.

Mizdrache îl zărise pe Teică. Acesta se fofila prin mulțime. Dădea să intre în biserică, strecurându-se printre femeile și copiii care se buluceau în fața ușii grele de lemn.

— Aristică, îl strigă Mizdrache ca și cum ar fi fluierat un șarpe. Aristică! Unde te grăbești tu așa?...

— Să trăiți, să trăiți! făcea Teică, frânt de la mijloc, cu căciula lui brumărie de miel în mână, lăsând să i se vadă chelia lustruită și afumată. Să trăiți, să trăiți! Poruncă!

— Aristică, să vii, dragă, la pomană, să te așezi în dreapta mea și să-mi povestești ce-ai mai făcut tu zilele astea. Că vreau să te propun pentru o decorație. Vine Anul nou și se dau decorații la toți tâmpiții. Tu nu poți să lipsești de pe listă.

Fața prelungă a lui Teică se lungise și mai mult. Rânjea cu dinții lui galbeni și privea la Ciripoi, care l-ar fi mâncat nu altceva, în timp ce inspectorul șef era numai zâmbete.

— Am înțeles, să trăiți, viu la parastas, mă așez lângă dumneavoastră.

— Așa, Aristică, să te-așezi lângă mine, să vărsăm un păhărel în cinstea răposatului...

Slujba se terminase, mulțimea se risipise, acum se aflau vreo patruzeci de inși într-o casă-vagon, făcută din patru sau cinci camere, dând una într-alta, în mijlocul cărora se așternuse o masă. Se ținuseră cuvântările în cinstea răposatului, începute de către inspectorul șef Mizdrache, care era cel mai mare în grad și care amintise celor de față meritele răposatului, „sfârșitul lui tragic care atât îndoliase pe cei pe care el, Mizdrache, îi reprezenta”. După care vorbise preotul care slujise la biserica *Sfânta Maria*, un vecin și fratele lui Gojgaru, sergent major de artilerie, abia sosit de pe front, într-o scurtă permisie. Văduva plângea în capul mesei, înconjurată de cei doi copii, și ei cu ochii roșii de plâns.

Încetul cu încetul, atmosfera de tristețe se împrăștiase. Câteva femei umpleau ceștile cu țuică și îndemneau pe meseni să mănânce din lucrurile aflate pe masă. Mizdrache îl trăgea ușor de ureche pe Teică voind parcă să-i spună ceva care să fie auzit numai de el. O asemenea urecheală nu mai luase agentul de la școala primară. Inspectorul șef îi

apucase sfârscul de piele și i-l freca între două degete, din ce în ce mai tare, șuierându-i de aproape:

— la spune, Teicuță, care vra să zică, tu nu te-ai mișcat când ți-a venit rândul de la poarta din strada Bitoliei...

— Mai încet, dom'sef, că mă gâdil, se ruga Teică, privindu-l cu ochii lui de câine bătut.

— Spune, Teicuțule, spune, Aristică! Așadar, fata, ca de obicei, îmbrăcată în doliu, a luat-o, toșa-toșa, ca-n fiecare zi, s-a suit în tramvai, tu după ea... În ce era îmbrăcat „obiectul”?...

— Se poate, dom'inspector?... Paltonaș negru, cu guler de biberet...

— Așa, e bine până acum. Și, și?...

— Șoșoni *Tretorn* în picioare...

— Foarte bine. Și, și?...

— Manșonel în care ținea mâinile...

— Și, și...

Capul lui Teică se răsucise de tot. Îl privea pe inspector ca și când ar fi stat în apă. Urechea îi dădea junghiuri ascuțite, dar nu asta îl supăra cel mai mult, ci faptul că cineva de la masă ar fi putut să-l vadă în asemenea poziție. Crăciunescu, care înfuleca o pulpă de curcan și apucase și un pahar de vin negru, că rândul țuicilor trecuse, abia-și stăpânea râsul. Se făcea că nu-l privește, dar Teică știa că a doua zi toată Siguranța o să râdă de el pentru papara luată la parastasul lui Gojgaru. Mai bine l-ar fi călcat tramvaiul 3, pe podul Izvor, azi-dimineață când venise încoace. Nu putea el să se îmbolnăvească? Să spună că a răcit? Că a avut brâncă? Că a mâncat gras, aseară, în loc să pice la parastas, să se facă de râs?

— Și, și... făcea inspectorul, necruțător. Așa vreo caracteristică a urmăritei? N-ai uitat tu cumva, Teică?...

— Dom'sef, se rugase victima, cu glas susurat, dați-mi drumul, că se uită lumea la mine și-mi pierd prestigiul...

— Păi ce prestigiu să mai ai tu, mă, Aristică, când îmi scapi de sub nas o nenorocită de fată?

Îi dăduse drumul și-l privea ca pe un mort.

— Bine, mă, Aristică, eu țin la tine și la prestigiul tău, dar și tu când oi ajunge pe front să ne trimiți câte-o carte poștală, să te știm întreg...

— Dom'inspector șef, n-aveți dumneavoastră inima aia. Dumneavoastră vă iubiți copiii, că suntem ca niște copii ai dumneavoastră, trecuți prin focuri mari. Păi ce, cu ștoalfa asta de muiere se termină cazurile pe care le avem noi de cercetat? E-he, e treabă lungă. Mai bine mai luați și dumneavoastră un păhărel și dregeți-vă, că tare sunteți necăjit și ciocniți cu mine, că mi se duce ștaiful de tot.

— Bine, Aristică, dar să-mi spui mie ce caracteristici mai avea „obiectul”?

Pe Teică îl luase amețeala. Ce dracu' mai vrea să știe Mizdrache de la el? Semnalmentele erau date toate... a”...

— Am găsit! Păi avea o pălărie neagră, cu voaletă.

— Bun. Până aici e bine. Și sub voaletă, Aristică, ce se afla sub voaletă?...

Teică, mut.

— la gândește-te, Aristică, că te țin bun în grad încă trei ani pentru chestia asta. Dacă scapi de pedeapsa cu frontul, că, în ce mă privește, eu te dau...

Teică – mutul de la Manutanță!

— Vezi, Aristică, vezi pe cine mă bazez eu? Vezi în spinarea cui stă statul român? A unora ca tine. Da' ochelarii unde erau, mă?

— Așa-i, dom'inspector. Ochelarii! Bată-mă Dumnezeu să mă bată. Cum de-am uitat și-și plesni fruntea cu palma.

— Păi Silvia asta nu era ochelaristă, mă? Că atâta vede și un orb dacă îl bagi în poliție. Ia adu-ți tu mai bine aminte, când te-ai luat după cealaltă, cea care a ieșit din Casa de Depuneri, era îmbrăcată la fel? Nu te grăbi. Gustă nițel din

pilaful ăsta, bea un pahar de vin, să-ți vină mintea după urmă, și spune, nu te-a izbit vreun amănunt, ceva?

— Păi dacă mă izbea, mă prindeam eu repede.

— Așa e, dar tot sper că memoria ta doi...

— Memoria cât?...

— Nu mai întreba atât. Adică memoria periferică. Știi ce-i aia memorie periferică? Tot o să te facă ea să-ți aduci aminte de un detaliu, de ceva...

Lui Teică îi lăsa gura apă să înfulece din pilaful cald, aflat în farfurie, dar parcă nu se cuvenea să mănânce până nu i-ar fi dat un răspuns exact lui Mizdrache.

— Hai s-o luăm pe rând. Șoșoni avea?

— Avea.

— Paltonul era la fel?

— Dacă n-am avut orbul găinilor, să fiu al naibii, dom șef, dacă nu erau îmbrăcate la fel, ca la teatru...

— Aici te-am vrut, Teică! Vezi că dai din tine când poți? Hai ciocnește cu mine și bea un pahar!

Celălalt nu înțelegea mare lucru, dar o făcu cu mare bucurie.

— Mănâncă și tu ceva, te lămuresc eu imediat.

Lui Aristică nu trebuia să-i spui de două ori așa ceva. Ca și Ciripoi, nu mâncase nimic de dimineață și abia aștepta să fie îndemnat.

Inspectorul șef privi în jur la meseni. Nu era amator de petreceri cu multă lume, dacă un parastas se putea numi astfel, dar aici își făcea datoria de șef al răposatului. Trebuia să lase tuturor impresia că îi apreciază pe fiecare și că sfârșitul lui Gojgaru îl afectase. Vorbise ponderat, sobru, cu gravitatea pe care i-o dădea situația lui. Nu avea niciun chef să bea prea mult, de față cu atâta lume. Când era dispus pentru așa ceva, îl lua pe Ciripoi sau pe altcineva și stătea un ceas-două „la un pahar de vorbă”. Vocile celor din jur se ascuțeau. O veselie tâmpă creștea pe fața văduvei, care se

simțea datoare din când în când să-și mai șteargă colțul ochilor cu o batistă, răspunzând la întrebările vecinilor de masă.

Teică băuse trei pahare la rând ca să-și scoată din pagubă, sperând că Mizdrache nu-l observase. De mâncat, nu mâncase cât îi plăcea lui. Lua cu grijă bucăți mici, mestecând rar. Apuca câte o bucățică de pâine, pe care o strecura cu două degete, făcând gura pungă ca nu cumva, surprins de vreo întrebare a inspectorului șef, să nu poată să răspundă sau să răspundă cu gura plină. Când apuca paharul ținea degetul mic ridicat, cum văzuse el la alții că este elegant, prin mahalalele prin care crescuse, gândind adică, precum cei care-l învățaseră, că un om delicat nu înșfacă paharul cu toate degetele, ca și când ar vrea să nu-l mai piardă, ci gustă numai. Ei, aici la gustat, treburile se încurcau, pentru că el avea înghițitura mare, îl cunoșteau toți. I se spunea și „nea Aristică Decalitră”. Ciripoi, mai răutăcios, când apucau la vreo *partidă*, îi zicea în batjocură: „Mă, Teică, tu ți-ai făcut expre operație de amigdalită, ca să n-ai împiedicări la băut!”, vorbe de-ale lor, de presari. Așa că, gânditor, cu stomacul încă în așteptarea sarmalelor care trebuiau să vină și ele pe masă, agentul vru să elucideze cât mai rapid chestiunea dispariției fetei lui Vrăbiescu.

— Cum spuneți, dom’șef? Cu teatrul ăla?...

— Păi aici vreau să ajung, Aristică, băiatule. Vrea să zică, dama pe care am urmărit-o noi era îmbrăcată la fel. Pălărie avea?

— Avea.

— Voaletă avea?

— Avea.

— Ochelari avea?

Teică rămăsese cu paharul în mână.

— Dom’inspector, asta e. Că avea. Avea și ochelari!

Deodată Mizdrache se înveseli, spre surprinderea celuiilalt.

— Aici te-am vrut! Deci nu era o potriveală întâmplătoare.

— Cum adică, dom'sef?

Mizdrache îl lăsă puțin. Apucă și el să bea un pahar de vin, după care spuse net:

— Mă, noi îi credem proști pe ăștia, mă. Dar nu sunt proști deloc. Acum e limpede. Au studiat problema, au văzut că fata e supravegheată și ți-au băgat, pur și simplu, sub nas, o altă persoană după ce te-au atras pe urmele celei adevărate într-un loc aglomerat cum e *Casa de Depuneri*, de unde au scos-o probabil pe altă ușă, în timp ce tu urmăreai pe cea care-i luase locul. E simplu ca bună-ziua.

— Ah, să fi avut eu mintea dumneavoastră!... și-și mai dădu o palmă peste frunte. S-o fi umflat pe-astălaltă, că spunea ea și ce lapte a supt de la mă-sa. Dar de unde să-mi treacă mie prin cap una ca asta?...

Mizdrache devenise conciliant.

— Lasă, Aristică, nu te mai omorî atât, acum avem alte lucruri de făcut.

Inspectorul îi făcu un semn discret lui Ciripoi, care se înfipsese lângă nevasta mortului. Acela se ridică repede și se așeză în fața lui Mizdrache.

— Porunciți!

— Ciripoi, mai lasă văduva, Ciripoi. I-ai făcut capul mare. Ia să-mi spui tu mie ce indivizi avem noi care ar putea să umble cu „mega” și să ne fi scos nouă de sub nas pe Silvia asta.

— Cum adică, dom'sef?

— Păi foarte bine. Ne-au băgat o momeală în față, și prostul ăsta de Teică, cum e el făcut grămadă, a căzut în plasă. E vorba de o substituie de persoane. Cunoști termenul?

— Se poate, dom șef?!

— Ei, dacă-l cunoști, dă pe gură, cine ar fi putut să facă o scamatorie ca asta?

— Să mă mai gândesc, dom'șef, că, uite, acuma nu-mi vine.

Parastasul nu mai avea nimic dintr-o ceremonie tristă. Ca la orice astfel de masă regretele fuseseră înlocuite mai întâi cu elogi la adresa celui dus, căruia i se găseau calități tot mai multe, ba vecinii mai și inventau lucruri care nu se întâmplaseră în legătură cu răposatul Gojgaru. Cât stătuse lângă văduvă, care se ametise iute, ca să-și facă curaj, Ciripoi nu uitase să o asigure de devotamentul lui. „Coană Marioară, nicio grijă. Ai suferit, ai oftat în dumneata, dar noi nu te lăsăm. Că uite ce lume luminată a venit să-i țină omeliile. Păi dom'nspector Mizdrache e cineva. Stă la masă cu miniștri, e-he! Dar cum crezi!” „L-am văzut și la înmormântare. Om serios”. „Să ții minte de la mine. Poliția nu-i uită pe-ai ei. Cu pensia cum stai? Ți-ai făcut actele?” „Făcut. Puteau să-i dea mai mult”. „Vorbim noi unde trebuie. Nicio grijă. Decorat este, datoria și-a făcut-o. Trebuie să fie o dreptate pe lume”. „Păi așa ziceam și eu, dom Ciripoi”. Și-și mai pusese batista la ochi. „Și dumneata nu mai da apă la boboci. Morții cu morții, viii cu viile. Trebuie să trec odată pe la dumneata să mai discutăm pe toate fețele. Nu putem să te lăsăm așa, fără nimeni, femeie tânără”. „Ei, mai am rudele răposatului, dom Ciripoi. Mai am o soră, nu sunt chiar așa, singură”. Și-și mai ștersese ochii cu batista. „Eh, rudele, ca rudele”, și o privi cu ochii lui parșivi și scurși, cu care băgase în boală atâtea femei. „Dar pe un bărbat nu-l poate înlocui nimenea. Că știi dumneata vorba aia, să mă scuzi, coană Marioară, un bărbat e bun și vara și iarna: iarna te-ncălzește și vara te dezvelește”. „Aoleu, dom Ciripoi, ce vorbe proaste-mi spui! Taci că ne-aude lumea”. „Ei, și dacă ne-aude?” „Am copii mari”. „Parcă cine n-are copii mari? Atunci pe miercuri?” „Ba nu, mai bine joi, pe seară. Dar vezi și dumneata cum intri, să nu-și închipuie lumea cine știe ce”.

Preotul începuse să cânte ușor, cu vocea lui frumoasă, mai întâi celor din dreapta și din stânga lui. Era un bărbat cărunț, înalt, bine hrănit, cu o față de nun mare, roșie.

— La-do-mi-la-do... îngânase el pe nas, cu o voce baritonală, bine pozată.

Mesenii făcură liniște, privind spre sfântul părinte.

— Dragii mei, nu vă speriați. Știu ce trebuie la parastase. O să vă cânt un lied german, că și răposatului îi plăcea muzica. Nu-i așa, coană Marioară?...

— Așa e, părinte, săru-mâna. Toată ziua cânta la gramafon. Avem șaiszeci de plăci... Și cine o să mai cânte acum cu ele? izbucni ea în lacrimi...

— Ei, copilașii, că a avut cine să-l moștenească.

— Și acum, liniște, vă rog, ceru părintele, după care își dădu drumul la voce:

Kennst du das Land wo die Citronen bluhn

Im dulkel Laub die Goldorangen gliihn... e pe nemțește, tot nu știe nimeni ce-nseamnă, așa că se potrivește.

Mizdrache dădu semnalul aplauzelor, bătând ușor din palme.

— Bravo, părinte, minunat. Ce voce, ce voce!

— Ei, domnule...

— Mizdrache, îi șopti careva.

— Ei, domnule Mizdrache, din cauza vocii ăștia mi s-a tras. Dacă nu cântam așa frumos, eram și eu acum protopop, ajungeam cineva. Invidia omenească. Ea m-a târât în mahalaua asta. Stau și cânt la Sfânta Maria, ca un prost, eu care aș putea să conduc corul Mitropoliei sau corul *Carmen*.

— Așa e, părinte, zise Mizdrache.

— Dacă spune domnul inspector Mizdrache că așa e, așa e! hotărî Ciripoi, pentru toți, că dumnealui le știe pe toate. Părinte, cum am face noi așa, că tot ziceai dumneata că lui răposatul îi plăcea să cânte, să zicem și noi în cinstea lui (și vărsă pios un strop de vin pe podele) niște cântece mai

lumești, ca „*A ruginit frunza din vii*”, că eu am făcut școala primară cu Gojgaru, Dumnezeu să-l ierte, de-astea cântam noi...

— Așa e, zise de la locul ei văduva, când se mai ațimea, soțul meu asta cânta: „*A ruginit frunza din vii*”.

— Voia mesii, făcuse părintele și dăduse tonul.

Teică, care, chit că-l trăsesese inspectorul șef de ureche, tot băgase de seamă că Ciripoi se lipise de văduvă și simțea că turbează de necaz, că lui de mult îi plăcea femeia lui Gojgaru. Hotărî deci că trebuie să ia taurul de coarne și întrebă în gura mare ca să-i acopere pe comesenii care cântau: „*A ruginit frunza din vii*”:

— La masa asta se mai poate bea un pahar de vin?

— Cum nu? Domnu' Aristică, poftim colea lângă mine, zisese văduva, și Teică ceruse voie din priviri lui Mizdrache, care îi îngădui:

— Du-te, mă, dar poartă-te cuviincios, lasă mandolina, nu face ca Ciripoi, că pe ăsta îl retrogradez eu.

Fuseseră aduse alte sticle de vin și mesenii cântau acum „*îți mai aduci aminte, doamnă*”, apucați toți de o mare melancolie. Văduva suspina privind când la Ciripoi „care rămăsese lângă inspectorul șef, când la Teică, care-i, șoptea supărat foc:

— Lasă, coană Marioară, tot la mine o să ajungi. Parcă eu n-am văzut? Te uiți la ăl mai mare-n grad. Eu nu sunt bun. N-am și eu un salariu? Nu știu și eu ce-i trebuie unei văduve? Sunt cătrănit foc, auzi, coană Marioară, foc!

Îi privea ochii mari, negri, plânși, și coadele lăsate pe spate, pieptul plin, strâns în rochia neagră, femeie de 40 de ani, în plină putere, înaltă, făcută bine, numai pulpe; unde călca se făcea groapă, moartea lui! Dar așa se petreceau toate în lumea asta a lor mică, trebuia să-ți aștepți rândul la coadă, ca la mălai. Întâi șefii și pe urmă un pârlit ca alde el. „N-a stat asta degeaba de când l-a dus la groapă pe bietul

Gojgaru! E trăită bine, cu boboc de găscă”. Și mai bău repede două pahare, unul după altul, ca să-și schimbe starea sufletească care amenința să devină catastrofală.

După al treilea cântec, careva, gelos pe vocea frumoasă a părintelui, se lansă și el, ajutat de ceilalți, care-l acompaniară cu o veselie ce nu mai putea fi înfrânată.

Mizdrache simți că parastasul degenerază. Nu-i plăceau asemenea vulgarități, mai ales cu astfel de prilejuri dar nici nu se cuvenea să se ridice primul, așa că-și propuse să mai aștepte până când comesenii se vor îmbăta bine.

În momentul acela, Ciripoi, care nu scosese un cuvânt până atunci, îl apucă brusc de braț.

— Dom’sșef, am găsit!

— Ce-ai găsit?

— E Lică Rădulescu! Mortologul ăla de-am mai avut noi de-a face cu el, în chestia cu postul de radio clandestin *Muntenia II*.

— Ce spui, mă, Ciripoi?

— Păi numai ăsta e om de teatru, dom’sșef. ăsta a făcut scamatoriile. Cât e el de prost, așa, să știți că e în legătură cu comuniștii, o face pe Tănase, și ne-a băgat o damă falsă în filaj. Da mi ți-l bat eu de nici n-o să mai știe cum îl cheamă. (Într-adevăr, Lică Rădulescu fusese arestat peste două zile, cercetat câteva săptămâni și vârat în lagăr sub acuzația că debitase pe scena cinematografului *Marconi* cuplete injurioase la adresa guvernului, și eliberat la 23 august 1944.

*

— Ce spui de viscolul ăsta de afară? Întrebase Silvia, privind prin luminator.

— Zic că dac-o mai ținea așa, o să fim găsiți înghețați și că omul nostru n-o să mai poată să ne aducă pachetele lui cu lemne.

— O să ardem tezele și cursurile studenților tăi, pe care ai

să le furi din cabinetul rectorului, în care ai să cobori cu liftul acela plin de oglinzi. Și ce s-a mai întâmplat cu liftul ăla, mincinosule?

Tronaru era destul de plictisit de cele ce i se întâmplaseră în ziua aceea.

— S-a întâmplat că abia am scăpat, de filaj. Iarnăiarnă, dar ăștia sunt neosteniți. Era să cad ca prostul într-o razie.

— Parcă spuneai că ai acte făcute de oameni foarte pricepuți!

— Este foarte adevărat, dar poliția a pus și ea la aceste razii tot niște oameni foarte pricepuți. Dacă ar ști ai mei că am părăsit cantonamentul, în căutarea unui aparat de radio...

— Și măcar ai adus faimosul tău aparat de radio?

— Iată-l! mai trebuie să-l și repar. Parcă și tu te pricepeai la treaba asta. Te-am văzut la cursurile alea de lucru manual pe care le făceai cu băieții. Te țin minte de-acolo.

— Bineînțeles că știu să repar un aparat de radio, dar tu nu te pricepi? Că te-ai lăudat că ai zburat cu avioanele!...

— Cum să nu? Dacă n-o să reușesc, măcar te am pe tine să mă ajuți. Până fac eu treaba asta, descarcă ranița aia în care am adus proviziile. A început să bată la ochi dacă cumperi mai multă mâncare. Dacă nu vreau să te pierd, va trebui să mă astâmpăr.

Silvia îl privi curioasă.

— Știi ce-ai spus acum?

— Nu-mi dau seama.

— Mai bine.

Apucase ranița și începuse să așeze în dulapul lor cutiile de conserve și cele câteva pâini cumpărate de cine știe unde de către Tronaru.

— Dima, să înțeleg că omul tău s-a-mbătat și că nu ne mai aduce nici lemne, nici mâncare? L-au prins sau i s-a făcut frică? Ce se-ntâmplă cu el?

— Poate e bolnav. Poate cu sărbătorile astea a întrecut și el măsura. Dar mă descurc eu.

Desfăcuse dintr-un pachet de carton un aparat de bachelită, marca *Philips*, la care privea cu curiozitate.

— Tip 36, putea să arate mai bine. Proprietarul lui l-a mai scăpat pe jos, dar îi dau eu de cap.

Începuse să desfacă sârma pentru antenă și căuta un loc pe unde s-o scoată și s-o agațe. Se apropie de luminator, îl deschise și privi afară. Viscolul arunca înăuntru rafale de zăpadă.

— Tii, ticăloasă vreme!

leșise pe jumătate afară și căuta un punct de sprijin pe acoperișul înghețat.

— Să te-ajut? strigă fata la el, privindu-l îngrijorată.

— Nu-i nevoie, nu mă duc prea departe că o să am rău de mare.

— S-a făcut, zise după un timp Tronaru, sărind prin luminator înapoi. Nu este antena cea mai bună din lume „dar ne facem treaba cu ea. Acum o să mă duc să găsesc o doză, fir prelungitor mi-am cumpărat și-o să aduc curentul până aici. Va fi o adevărată sărbătoare. Adio lumina chioară de lanternă! Și răsă copilărește, privind-o ca și când atunci o vedea pentru întâia oară.

— Ți-ai spălat rochia! De uscat îmi închipui cum ai putut s-o usuci, dar de călcat...

— Secretul casei.

— Secret pe care-l știe toată lumea. Ai așezat-o între două scânduri, puse una peste alta, sau între două pături sub saltea.

— Ești deștept, Dima. Mai bine fă ceva eu electrica, aia că acuși vine noaptea și să știi că nimic nu m-a deprimat mai mult de când stau aici, decât nopțile astea lungi. Nu pot să dorm mult. Nici n-am ce face, ăsta e cel mai prost lucru: inactivitatea. Spune-mi cum se descurcă oamenii la

pușcărie? Tu ai făcut pușcărie

— Încă nu, dar ziua nu-i departe. Stai să cobor și-ți povestesc eu. Întâi să terminăm cu radioul ăsta.

Și dispăru.

„Ciudat om, gândea Silvia, totdeauna trebuie să facă ceva. Dacă nu găsește, inventează”. Privi pereții aceluși pod pe care el lipise cu făină și apă câteva siluete de femei și de bărbați, vedete de cinema, tăiate din revista Signal pe care o cumpărase de la cine știe ce chioșc. „Nu pot să-i sufăr, îi spusese în timp ce lipea acele poze, dar va fi mai puțin trist. Busturile astea ale ilustrațiilor noștri înaintași, dacă îmi permiți și mie să intru în rândul studenților la Medicină, până după război când voi cere, oricum, o diplomă de merit, numai pentru că am locuit aici atâta vreme și am învățat cu domniile lor, busturile astea, zic, sunt reci, moarte. O fotografie parcă e ceva mai veselă. De Anul nou, o să-ți fac lanțuri de hârtie colorată. Nu știu unde o să găsesc materia primă, dar dacă n-o să fie hârtie colorată, o să fie hârtie de ziar, tot e ceva. Oricum, frumos ca pomul ăla de Crăciun al tău, cu morișcă chinezească de artificii, n-or să fie lanțurile mele”. Avea o tandrețe a lui, un fel de a apărea și dispărea de lângă ea, chit că nu-i despărțea decât un perete de placaj, în care fusese tăiată cu un ferăstrău o ușă. Bănuia ce-nseamnă să trăiești multă vreme închisă într-un loc cu un om pe care abia îl cunoști. Nu trecuse nici atât de mult încât să înceapă certurile, dar nici atât de puțin pentru ca să nu-și dea seama de calitățile pe care le avea. Putea să fie un om neglijent, dar observase la el chiar o anumită pedanterie, de aceea îl și întrebase dacă nu făcuse pușcărie. Scotocise tot acel pod uriaș care avea încă surprize pentru ei, sub căpriorii de lemn, Tronaru găsind bucăți de sfoară, ba chiar o oglindă, un pachet cu scrisori ascunse de cine știe cine, pe care nu se hotărâseră încă să le citească, deși mureau de curiozitate amândoi, dintr-o jenă care putea fi

înțeleasă, la urma urmei.

— S-a făcut!

Dima se ivise în ușa podului, căutând un loc unde să așeze priza. Mănuia o șurubelniță cu îndemânare, spunând:

— Cât mă pricep eu la instalații, cred că fac destule imprudențe, dar n-o să dau foc acestui pod, sper, decât în ultima zi înainte de a pleca. Cu Dumnezeu înainte!

Răsese cu dinții lui mărunți. Fața lui comună nu mai avea insignifianța care îl apăra pe Tronaru într-o mulțime. Foarte ciudat, gândea Silvia, trecuseră destule zile de când stăteau împreună și intimitatea care ar fi trebuit să se nască între ei nu se ivise. Cu acea acuitate a femeilor, ea simțea în toată comportarea lui Tronaru o rezervă protectoare. Tot ceea ce făcea semăna cu atenția pe care ți-o poate oferi un om bine crescut într-un loc aglomerat. În presiunea pe care o exercită o mulțime asupra tuturor, în acea jenă reciprocă a unuia față de celălalt, pe care o identifici mai întâi fizic, cineva îți oferă acel spațiu infinitezimal de protecție; el nu are ce face, stă lângă tine, te jenează, dar îți lasă posibilitatea de a rămâne singur în promiscuitatea colectivă. A rupe tăcerile nu pentru a fi politicos, a spune ce-ți trece prin cap numai pentru a sparge liniștea jenată când tot ce era de spus s-a spus... a ghici nevoia ei de a rămâne singură care se ivește mai des la femei decât la bărbați, deși ele par mai comunicative, nu a atinge zonele intimității prin fraze brutale, prin curiozitate, prin nevoia de a fi mai deștept decât trebuie.

— Ascultă, Dima, ar trebui să-ți spăl cămașa pe care o porți. S-o lași înainte de a te culca, am să mă culc eu mai târziu.

— A, nu e nevoie, am cămăși de schimb. Ce, par atât de neîngrijit? Mă bărbieresc în fiecare dimineață, nu pot să sufăr oamenii murdari. Tatăl meu lucra în petrol, acolo lucrătorii se mânjeau numaidecât cu noroi, câteodată

făceau baie de țitei. Nu i-am văzut însă niciodată murdari în afară de ceasul de după muncă. Știi ce-i aia o erupție?... O sondă?

— Ba bine că nu, deșteptule! Am condus un laborator...

— Oho, scuzați, doamnă marchiză!

— Și dacă nu vrei să-ți spăl cămașa, n-ai decât. Ce dacă ai schimburi? N-o să mergi cu cele murdare la spălătoreasă în Calea Victoriei, că nu poți. Altfel ai fi în stare.

Tronaru se întorsese cu fața la ea.

— Știi ce, să nu crezi c-o să stăm aici până la venirea lui Iisus Cristos a doua oară pe pământ.

— Parcă spuneai că oamenii ăia te urmăresc și că erau să te prindă.

— Nu pun ei așa ușor mâna pe mine, să n-ai nicio grijă.

Silvia se apropiase iar de luminatorul în care băteau rafalele de zăpadă.

— Dima, știi că mă uit de multe ori prin geamul ăsta să văd Dâmbovița aia a ta. Și n-o văd deloc. Înțeleg să inventezi un lift, dar să scornești că Dâmbovița trece prin cine știe ce cartier...

— Ce vrei să spui? Suntem în partea cealaltă a clădirii. Dacă vrei să vezi Dâmbovița, o să-ți aduc o oglindă retrovizoare. Te-ai plictisit, nu-i așa?

Fata dădu din cap, scoțându-și ochelarii.

— Cred că da, dar îmi trece. Am fost toată viața mea o ființă activă. Cel mai mult îmi lipsește faptul că nu mai muncesc. Poți să înțelegi asta?

— Cred că da. Am stat câțiva ani în pădure. Eram bolnav de plămâni, dar tot lucram. Tovarășii mei din *parchetul* acela mă cruțau. Eu voiam să nu mă las mai prejos decât ei, dar nu reușeam. Oboseam repede, trebuia să dorm mult, să beau lapte, să citesc ziarele care veneau cu o întârziere de câteva zile... Mă credeam câteodată pe o altă planetă...

În acest timp lucra cu șurubelnița lui la instalarea prizei.

Nu o privea, dar o asculta cu o ureche atentă.

— Silvia, mă tot întreb de ce făceai tu pe nebuna? De ce te-ai lăsat greu în chestia aia cu laboratorul?

— Știi mai bine decât mine de ce. Nu poți să distrugi munca de o viață a unui om, numai pentru că cineva vine și-ți spune că există cauze superioare, partide politice, războaie.

— Știi, mi-a spus-o taică-tău, mi-ajunge! Nici acum nu ești convinsă că ai făcut bine dând foc acelor filme?

— Nu sunt convinsă deloc, dar îmi dau seama că trebuia să fac așa.

— Vrei să-ți aduc ceva să lucrezi ca să nu te mai plictisești în timpul ăsta?

— Ce poți să-mi aduci? Niște lână să-ți împletesc un pulover?

Tronaru simțea că erau gata-gata să se certe, dar asta oricum trebuia să se întâmple. Silvia apucase o mătură găsită de Tronaru cu câteva zile înainte într-un colț al podului și începuse să măture. Era un fel de a-și ascunde enervarea. Prin luminatorul deschis intra un miros de fum de lemne, cerul jos ținea toate emanațiile orașului deasupra caselor.

— Simți ce miros de praf e în aer? Întrebase fata.

— Da. Și după ce ai să măтури tu, o să fie și mai mult.

— Știi ce-mi amintește asta? Povestea vulpii și a bursucului.

— A, domnul cunoaște și fabule...

— Nu, nu e vorba de nicio fabulă. Bursucul este un animal foarte curat, iar vulpea, unul foarte leneș.

— Și atunci?

— Atunci se-ntâmplă că odată ce vizuina bursucului e gata, vulpea se și înființează cu o mortăciune înăuntru și atunci, nenorocitul, scârbit de lipsa de curățenie, părăsește vizuina, lăsându-i-o vulpii.

— Ce să înțeleg eu din povestea asta? Că vreau să te dau afară din acest măreț pod, pe care mi l-ai oferit în locul casei părintești?...

— Să nu înțelegi nimic decât că în câteva minute o să avem lumină electrică. Ar trebui să camuflăm luminatorul acela, numai să-mi spui cu ce?

— Te pomenești că ai adus și un bec?

— Ba bine că nu. Am promis o lumină ca de bal. O să avem și muzică astă-seară. Dacă aparatul ăsta va mai fi în stare să funcționeze.

Silvia nu avea nicio idee în ce privește camuflajul.

— Hârtie neagră n-am văzut prin pod, dar o bucată de sac e bună?

— Dacă o împăturim bine, ca să nu treacă lumina. Ai văzut tu saci pe-aici?

— Da. Sunt câțiva saci cu nisip probabil puși pentru prevenirea incendiilor.

— Atunci ce mai aștepti? Să golim unul, să-l punem la fereastră.

Nu era un bec prea puternic, dar pentru ei doi, după atâtea zile, lumina celui care ardea acum în pod putea fi comparată cu aceea a unui reflector.

— Ascultă, Dima, ție nu ți-e teamă când vine noaptea?

— De ce să-mi fie frică? Am dormit în sacul ăla jorțait pe care ți l-am dat ție, pe munte, în zăpadă. Ai fost vreodată pe munte, să dormi într-un sac ca ăsta?

— Da' de unde?

— Când va am să te iau cu mine. Mi se pare cel mai frumos lucru pe care l-am trăit în viață. E ca și cum ai sta sub o placă de gheață. Totul devine transparent. Dacă cerul e senin, depărtările dispar și auzul ți se ascute. Dacă cineva ar umbla la cinci kilometri departe de tine pe această crustă, i-ai auzi pașii. Într-o noapte pe lună, mi se părea că stau într-un ghețar verde. Nu mi-era frig, foarte ciudat, fața

mi-ardea, era ca și cum m-aș fi prăjit la o căldură nevăzută. Să știi de la mine, singurele lucruri cu care mă mândresc astea sunt: că am zburat cu avioane *I.A.R.* și *Ansaldo* și că am dormit pe munte într-un sac. Dar, din atât de puține lucruri câte cunosc, pot să-ți spun că în noaptea aia am simțit ceva foarte ciudat. Vorbesc despre lună. La țară, la noi, și pe la sondele pe unde lucram, oamenii se fereau de-astfel de nopți, le era frică că vor lua foc schelele, că se vor aprinde gazele. Taică-meu, care era un om ce nu se temea de nimic, îmi vorbise despre vâlvele din Munții Apuseni, despre care zicea că trebuie să fi fost tot niște guri metanice care ardeau, și proștii de țărani de pe acolo le puneau în seama vrăjitoarelor. Ei bine, în noaptea aceea cu lună, despre care ți-am vorbit, am văzut un lucru nemaipomenit. Era senin, aerul stătea pe loc, și luna aceea înveninase toată căldarea în care mă aflam, o căldare de zăpadă verde, dacă poți să-ți închipui așa ceva. Și, deodată, țin minte, era puțin după miezul nopții, a izbucnit un vânt neașteptat, un vânt care a stârnit vârtejuri nenumărate de zăpadă, niște spirale uriașe care aduceau cu vâlvele despre care îmi vorbise taică-meu. Totul a ținut mai puțin de un sfert de oră și a fost singura dată când am crezut în vrăjitorii. Nu se întâmplase nimic altceva decât că izbucnise un vânt neașteptat care stârnise zăpada, dar tocmai asta mi s-a părut inexplicabil și vrăjitoresc, ca din senin, toată zăpada aceea să înceapă să fiarbă. Pricepi ceva din ce-ți spun eu?

— Pricep.

Tronaru dibuise sârmulița care trebuia lipită. N-avea letcon, trebuia numai să încingă lama unui cuțit și să topească puțin firul metalic.

— În curând vom avea și muzică. Spune-mi că te bucuri.

O privi. Nu mai purta ochelari.

— Mă vezi acum? o întrebă.

— Da, spuse ea.

— Și dacă m-aș apropia mai mult de tine, m-ai vedea tot atât de bine?...

Silvia nu-i răspunse. Tronaru așezase cuțitul deasupra vreascurilor din sobă. Afară nu mai viscolea, încetase vântul acela care aruncase până atunci în geamul camuflat snopii lui de fulgi de zăpadă.

— Mă întreb la ce te gândești acum?

— Mi se pare că de mult eu nu mă mai gândesc la nimic. E foarte ciudat. Aproape că-mi face bine lucrul ăsta, zise fata.

— Te-am supărat adineauri?

— A, nu! Atunci trebuia să urmeze un compliment. Probabil că la asta te gândeai, să-mi spui că am ochi frumoși.

Își așezase ochelarii.

— Pentru tine, Dima, vreau să rămân ochelarista din pod. Laboranta încăpățânată care nu aderă la nimic.

În timp ce-i spunea toate astea se gândea că, într-un fel, omul de lângă ea se apăra tot timpul. Într-adevăr, răspândea în jurul lui o protecție secretă. Nu era vorba de faptul că voise să-i salveze viața înainte de a păți ceva, ca și tatăl ei, mai curând de relația dintre ei doi, născută din această conviețuire impusă, care putea continua încă. Dar atât. Dincolo de prietenia pe care i-o arăta, el probabil că nu-și permitea niciun alt sentiment. Numai când râdea de propriile sale cuvinte, atunci masca lui impenetrabilă se spărgea.

— Știi la ce te gândești, spuse Tronaru.

— Nu cred.

— Știi precis.

Scosese cuțitul din flăcări și lipise sârmulița aceea. „Caută să amâne răspunsul, probabil”, gândise Silvia, dar nu era așa. El voia să termine, pur și simplu, cu acel aparat de radio, să-l facă să cânte. Și, într-adevăr, îl vârî în priză și aplică fișa antenei în spatele de bachelită, plin de găurele.

Philipsul pârlăia îngrozitor, și el umblă la un buton ca să stingă aceste zgomote parazitare. După încă vreo câteva încercări, lăcașul adevărat al antenei fu găsit și începură să fie auzite voci amestecate, sosind din infinitul nopții de iarnă. Voci amestecate de spicheri, ridicându-se și coborând, ca și când cineva ar fi sugrumat acele sunete, undeva, în eter: *Cari ascultatori, i misicisti, i tehnici...* sau *Achtung, achtung...* sau *Ici Paris...* Pe urmă bătăile lăptăresei, în ușa lui Beethoven, semnalul postului de *radio Londra...* Ta-ta-ta-ta... *Eroica...* și o cântăreață care deborda de o fericire fără margini în voce, ceva care-ți tăia auzul ca un ferăstrău, un gâlgâit intim, impudic, de contraltă, ca al păsărilor exotice dintr-o junglă. Pe urmă, tunetele lui Wotan izbînd din cerurile nibelungilor, și iară tobe și negrii chițcăind, și saxofoane care răgeau...

— Plângi? o întrebă Tronaru.

Ochii Silviei erau plini de lacrimi.

— Să-l închid?

— O, nu, lasă-l. Asta-mi amintește de serile de la Mija. Munceam de dimineată până seara și noaptea dădeam drumul la radio ca să ascult cu tatăl meu concertele simfonice de la Salzburg și de la Viena. Știi că am avut și un cățel, Samurai se numea, a ars când am făcut experiența aceea, înainte de venirea nemților. Atunci cred că tata a înțeles ce s-ar fi întâmplat cu energia lui calorică dacă ar fi fost folosită în război. Dacă fac socoteala, dragul meu Dima, pot să-ți spun așa, nu?... viața mi-a dat foarte puțin: plăcerea de a învăța, plăcerea de a descoperi lumea feerică a chimiei, o bicicletă *Diamond* cu care alergi cu 30 de kilometri la oră, un câine numit Samurai, puțin tenis, și cam atât...

— Și prietenii?

— Prieteni au fost foarte puțini, și au dispărut unul după altul, unii fără voia lor, alții pentru că nu-i interesam.

— Vrei să spui că nu te-ai plimbat cu niciun băiat ținându-te de mână și spunându-vă prostiile pe care le șoptim fiecare dintre noi fetelor și băieților cu care ne plimbăm?...

— Chiar așa, Dima! O fată șleampătă, care umblă cu pantofi scâlțiați în picioare, pentru că n-o interesează altceva decât laboratorul, în timp ce colegele ei sunt frumoase, își schimbă rochiile, merg la ceaiuri, dansează cu băieți frumoși, și tu stai și privești ca o fată bătrână pe un scaun și cineva face semn celui mai bun dansator din cercul respectiv, spunându-i adică, *ce stai, du-te și dansează cu urâta aia, nu vezi că se plictisește? Fă-ți pomană cu ea*. Și trebuie să-l refuzi pe binevoitor, să spui că într-adevăr nu dansezi, și că puțin te interesează sportul ăsta al lor, deși ți-ar fi plăcut să te zbungui puțin, să simți că ești o fată de 17 ani. Ce spui despre toate astea, Dima?

— Spun că să prindem dracului radio Londra că ard să știu ce mai e pe front, la Stalingrad.

Și începu să caute febril, pe unde scurte, postul de radio Londra.

— Ești un om bun, îți arde ție să asculți radio Londra acuma...

— Dacă știi asta, nu mai mi-o spune.

Se auzeau zgomotele aparatelor de bruiaj, o cacofonie stridentă de fluierători, niște zgomote ca de roți dințate care se freacă între ele.

După câteva minute, Tronaru dădu din umeri:

— Trebuie să renunțăm. Am să încerc mai târziu, când vor obosi ăștia cu magaoaia lor. Mai bine să ascultăm radio București. Să vedem ce-o mai fi făcând Maria Mareșal Antonescu. Ce orfelinat o mai fi deschis ea?

Spicherul anunța cu un glas neutru că localitatea Potomac fusese distrusă de un cutremur și că relațiile dintre Turcia și Germania sunt cordiale, cum declarase ambasadorul Turciei la Berlin. În Oceanul Înghețat de Nord avusese loc o

mare luptă navală, iar în Palestina izbucnise ciuma...

— Stăm bine, zisese Tronaru. Prefer să ascult ceva mai vesel. Acul *Philipsului* se opri în dreptul unui post care transmitea muzică sincopată sud-americană.

— N-ai vrea să fii undeva departe de cloaca asta în care stăm? Știi că de multe ori, cât am fost eu de pârlit în viața mea, mă gândeam cum mi-ar sta ca milionar?

Fata îl privi foarte curioasă.

— Ce te-a găsit?

— Uite așa m-a găsit pe mine, să mă închipui milionar. M-am întrebat de câteva ori ce-aș face în situația asta?

— Ei bine, ce-ai face?

— Întâi, mi-aș cumpăra un vapor, un yacht din ăla, cum le zice. Toată ziua aș sta pe mare și aș pescui.

— Și ce-ai mai face?

— Cred că aș împărți o sumă mare de bani la săraci, dar asta n-ar rezolva mare lucru. Niciun milionar n-are atâția bani încât să isprăvească cu sărăcia din lumea asta. O știi mai bine decât mine.

— Să nu începi să-mi vorbești ca Gicu Leventer despre lupta de clasă și despre egalitatea socială, că chestiile astea le-am fumat!

— Nici nu mi-a trecut prin cap așa ceva. Dar nu m-ai lăsat să termin. Știi care ar fi lucrul care mi-ar da într-adevăr ideea că sunt milionar?

— De unde să știi?

— Am citit undeva și m-am indignat, dar pe urmă mi-a trecut. Aș face un gest din acela pe care l-a făcut un tip *di granda*, într-un roman al nu știu cui...

— Parcă ziceai că ai citit numai *Colecția celor 15 lei*?!

— Mai greșește omul. Dar nu mă mai întrerupe. Voiam să spun că mi-aș aprinde o țigară de foi cu o hârtie de-o mie! Asta mi se pare că este un lucru care îți dă într-adevăr senzația că banii nu mai valorează mare lucru.

— Și tu crezi că în societatea aia pe care o visați voi, comuniștii, n-o să mai fie bani?

Tronaru se bucurase ca un copil că i se pusese o asemenea întrebare.

— Știi că m-am gândit la tâmpenia asta? Bărboșii ăia ai noștri, utopiștii noștri, au imaginat o societate în care muncești cât poți și iei cât îți trebuie. Gândindu-te bine, e o prostie. Să mă fi auzit vorbind așa Năsturescu-Chibrit...

— Dar ăsta cine mai e?... Tot vreun filosof? N-are nume pentru o asemenea meserie.

— O să-ți povestesc eu într-o zi și ce-a fost cu Năsturescu-Chibrit ăsta. Era un tip, te rog să mă crezi. Dar lasă-mă să-ți povestesc chestia cu societatea viitoare în care muncești cât poți și consumi cât îți trebuie. „Cum adică, i-am întrebat pe firoSCOȘII noștri care ne țineau lecții. Păi dacă e pe muncit cât poți, se vor găsi destui chiulangii în societatea noastră viitoare. Ce-o să mai tragem cu ăștia! Cât despre consumul după necesități, e-he, ascultă la mine, Silvia, va trebui să ne întoarcem la creștinism.

Fata devenise curioasă.

— Cum, adică la creștinism, Dima? Tu ești bolșevic, sau cum vă spune vouă, sau ce naiba mai ești?

— Zi-mi cum vrei: comunist, bolșevic, revoluționar de profesie. Nu contează eticheta, contează ce e înăuntru. Când ți-am spus că trebuie să ne întoarcem la creștinism, mă gândeam că va trebui să punem frână lăcomiei. Nu știu cât cunoști tu pe oameni, dar ei sunt un amestec de rău și de bine. Să reușești să scoți ca pe o măsea răul din ei, asta e ușor în teorie. Gândește-te la cei care muncesc cât muncesc, intră în magazinele închipuite să-și ia lucrurile care le trebuie, ce vom face cu lăcomia, cu invidia, cu nemulțumirea? Ideea egalizării în societatea viitoare este cea mai periculoasă, ți-o spun eu. Nu ne-a făcut Dumnezeu pe toți cu ochii albaștri. Aici trebuie inventat ceva și nu știu ce.

De fapt, știi de ce m-am făcut revoluționar de profesie? Dar stai să mai arunc un lemn dintr-ăsta în foc, pentru că tot ținându-ți discursuri am să reușesc să te fac să mori de frig.

— Parcă spuneai că omul cu lemnele n-a mai venit cu pachetul lui.

— Este adevărat, dar am învățat de mult un lucru: să am în vedere și chestiunea asta. Am ascuns în fiecare zi câte un bețișor sub patul meu, de dincolo, așa încât astă-seară o să putem să avem exact atâta căldură cât am avut și ieri seară. Este o chestie, nu? (Îi plăcea cuvântul ăsta „chestie”.) Dar să mă întorc la ceea ce-ți spuneam mai devreme. Cum am devenit revoluționar de profesie: din cauza fricii!

— Din cauza fricii?

— Exact. Când eram mic, mă temeam de câini. Mă mușcase un dulău, dar știi, rău de tot. Mi-a făcut piciorul ferfeniță. A trebuit să merg la București, la Institutul antirabic, să fac injecții în burtă 21 de zile. În definitiv, ce e aia o injecție, te-nțeapă cu un ac, e ca o ciupitură de purice, dar serul ăla, seringă, acul au ceva care te înspăimântă. Durerea din picior și ideea de doctor, cu asta s-a asociat frica mea de-atunci. Pe urmă, mă temeam de apă. Am trăit pe dealuri cu taică-meu, pe la sonde, pe lângă Băicoi. Îi duceam mâncare la pompele canadiene. Îl găseam plin de păcură și de noroi. Se spăla încontinuu, dar niciodată într-un râu, pentru că pe acolo pe unde lucra el nu existau râuri. Când am încercat prima oară să înot într-un lac de munte, era să mă îneb. Nu știu să înot, pur și simplu. Când eram puști, mi-era frică de pădure. Mi se părea că după fiecare copac stă ascuns un animal. Poate mă înspăimântaseră poveștile de-acasă, cele auzite de la alții. Pădurea e un loc foarte pașnic, am aflat-o mai târziu când am lucrat în *parchetul* acela. Lupul nu te atacă decât atunci când e flămând. Ursul evită oamenii pentru că nu e carnivor decât la bătrânețe. Și pentru că nu știam, tânăr fiind, toate

aceste fleacuri, mi-am propus să fac lucrurile cele mai nebunești ca să-mi dovedesc propriul meu curaj. Am început să călătoresc cu trenul fără bilet, am urcat pe munți cum ți-am mai povestit și-am dormit pe zăpadă, m-am suit în avioane, deși pe vremea aceea ele erau mai puțin sigure ca acum. Am vrut să duc o viață nesigură, plină de riscuri, dar mi se pare că asta visează orice tânăr. La 18 ani viața are un preț mult mai mic decât la 40, să zicem...

— Asta înseamnă că ai fi făcut orice numai pentru ca să ajungi să trăiești în nesiguranță?

— A, nu! Am trăit într-o lume în care nedreptatea se simțea în fiecare zi. Mai puțină pâine, mai puțină carne, mai mulți inși la masă. Dacă toată lumea ar suferi la fel, atunci parcă ar fi mai ușor, dar, lângă copiii și puștii care începuseră să fumeze mai târziu fiindcă erau mai răsariti, se mai ivea câte-un burtă-verde dintr-ăsta care ne sfida, care putea să-și permită orice. Vezi, tu ai trăit poate altfel, lângă un om care, după câte-mi spui, avea grijă de tine și te-a trimis la școli. Asta îți dă un sentiment de siguranță. Nu te simți mereu în coada plutonului, sigur că pe lumea asta trebuie să fie și oameni care să facă avioanele, nu numai din cei care se urcă în ele ca să se plimbe. Drept să spun, nici nu știu unde vreau să ajung. Mi se părea că eram foarte mulți dintre noi cei care trăiam în sărăcie, mințiți. Și minciuna este un lucru mai greu de răbdad decât sărăcia, s-o știi de la mine. Spune-mi, domnule, ăsta e ciolanul, îl împărțim egal. Se micșorează ciolanul, nu rămân decât două soluții: ori îl mărim, ori împușinăm câinii. Ei bine, asta nu înțeleg cei cu care ne luptăm. Că nu se poate ca unii să se îmbuibă, să risipească, să fie nesăbuiți, și alții să rabde. Asta e tot.

Adusese două bucăți de lemne și întetise focul.

— Dar noi nu mai mâncăm în seara asta? Nu sărbătorim comunismul plus electricitatea?

— Asta ce mai e? O lozincă de-a voastră?

— Exact. Am să-ți cer o porție dublă din cutia de conserve. Am muncit pentru a-ți oferi această feerie nocturnă, cum ar spune un poet. Nu se zice așa? Feerie nocturnă...

Fata scosese iar ochelarii.

— Dima, nu mai face pe tâmpitul, că nu-ți stă bine. Iartă-mă că-ți vorbesc așa.

— Auzind acest frumos cuvânt pe care mi l-ai spus, am să profit de prilej și am să-ți declar că ai avut dreptate adineauri. Voiam să-ți spun că ai niște ochi superbi... Cuvântul e luat dintr-un film văzut de mine în urmă cu cinci ani la cinematograful *Regele Ferdinand* de pe Calea Griviței. El o iubea pe ea și ea nu voia să știe de el. Și atunci el a apucat-o de mână și i-a spus: Vai ce ochi superbi ai! și după asta, pe pânză, s-a scris cuvântul: *Sfârșit*. Ți place? De ce ai roșit?...

— N-am roșit deloc. De unde ai mai scos-o și pe-asta?

— Să știi că roșeața din obraz se vede și la lumina unui bec chior, aprins în podul Facultății de Medicină de către un tânăr și romantic revoluționar.

Silvia desfăcea o cutie de conserve cu cuțitul de vânător al lui Tronaru. Lovea furioasă plăselele de corn de cerb, ca și când ar fi vrut să se răzbune pe ceva.

— Ai să-ți strici palmele. Mai bine m-ai lăsa pe mine.

— Să știi că mă descurc și singură, n-am nevoie de ajutor.

— Mi-am dat seama de mult de lucrul acesta, doamnă marchiză.

— Și mai termină cu persiflatul ăsta! De toate lucrurile îți bați joc, încrezutule? Crezi că dacă ai zburat cu avioanele tale *I.A.R.* și *Ansaldo*, sau pe ce-oi mai fi zburat, crezi că dacă ai dormit într-un sac nenorocit de alpinist, pe munte, și dacă ești revoluționar de profesie, poți să-ți bați joc de orice?

Era furioasă. Cuțitul intrase adânc în cutia de conserve și ea îl smucea într-o parte și alta în micul său pumn.

— Să știi că dacă te rănești la mână, n-am un post de prim-ajutor ca să-ți opresc hemoragia și o să fiu nevoit să te duc la doctor să-ți taie brațul, și Doamne-ferește ce poate să se mai întâmple. Nu crezi

Se apropiase de ea și-i luase cu un gest ușor cuțitul acela vânătoresc din mână. Era foarte aproape de fața ei și o privea fix.

— Acum mă vezi bine?

Îi scosese ochelarii și o sărutase.

— Acum te văd foarte bine, îi răspunse dezarmată, cu mâinile de-a lungul trupului.

— Ziarele! zisese Tronaru aruncând un teanc pe masa abia strânsă. Afară e un viscol groaznic. Dacă te interesează, Mareșalul a adresat un mesaj către țară cu ocazia Anului nou. Nemții anunță că au reușit să producă sângele sintetic, iar datoria publică a Franței a ajuns la fantastica sumă de o mie de miliarde de franci. Ce să-ți mai citesc?... Nemții au început să se retragă la Stalingrad. Vrei să ascuți un articol despre sulfamide?

— Nu mă interesează.

— Foarte bine. Ia să vedem noi ce se mai joacă la cinematografe. Așa... un film cu Macario, *Piratul negru*, *Ospățul nebunilor* cu Osvaldo Valenti, *Primii fiori*, cu Alida Valii... Tu mergeai la cinema atât de des cât mă duceam eu?

— Nu cred. O tocilară ca mine stătea mai mult acasă. N-avea timp de așa ceva. Dar nu vrei să lași ziarele alea și să-mi povestești ce mai e în oraș?

— În oraș e prost. Mi-este frică că aceste ultime înfrângeri de pe front o să-i înrăiască pe băieții ăia care ne caută pe noi. Controale peste controale, purecare la acte, trebuie să fim cu ochii-n patru. De altfel, nici n-am voie să ies de aici decât în caz de necesitate. M-am și certat cu paznicul de jos, care a spus că o să mă spună legăturii mele de partid că-mi fac de cap.

— Și asta ce-nseamnă?

— Asta înseamnă că într-o zi cineva poate să-mi spună: vă mulțumim, tovarășe Tronaru, mergeți dumneavoastră și vă angajați la uzina I.A.R. și lăsați-ne în pace.

Silvia observă că purta o altă cămașă și o scurtă nouă de balonzaide italienească.

— Suntem în bani.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că ne purtăm după ultima modă.

Tronaru o urechie ușor. O privea cu o înduioșare care nu mai avea ironia abia ascunsă din alte zile.

— Ascultă, ochelaristo, la noi în familie se și bătea când femeile o luau razna.

— N-o să-mi spui că poți să maltratezi o biată prizonieră sechestrată în acest pod și care nu te poate reclama autorităților. Am ascultat buletinul de știri de dimineață. Ai avut dreptate, radio București anunță lupte grele la Stalingrad. Asta ce-nseamnă?

— Asta-nseamnă că se retrag. Și poate că au pierdut războiul.

— Nu vrei să vorbim despre altceva? Să-mi povestești vreun film văzut la cinematograful *Regele Ferdinand* sau despre uzina aia de pe Grivița unde lucrei tu și unde te-au rănit.

— Crezi că asta este un lucru care poate să te intereseze pe tine? O uzină nu e lucrul cel mai frumos de pe lume.

— Parcă spuneai altfel altă dată?

— Cândva, poate că niște tovarășii de-ai noștri or să facă din aceste uzine niște locuri aerisite, frumoase și primitoare, atunci salopetele vor fi înlocuite cu niște halate, ca la spitale. Tu ar trebui să știi mai bine ca mine. Viitorul omenirii nu este cărbunele, cum am învățat noi în școală...

— ...cu toate derivatele lui..."

Silvia îi întinsese o cană aburindă.

— Ceaiul dumneavoastră, domnule conte.

Și, după o clipă de gândire, așezându-se turcește, cu picioarele sub ea, pe canapea, spuse, privindu-l îndelung:

— Ascultă, Dima, știi ce mă intrigă la tine? Că vorbești foarte puțin de ceea ce ai făcut, și asta probabil din motive conspirative. Dar asta nu este cauza adevărată. De fapt, nu-ți place să te gândești la acest trecut. Este adevărat?

— Este adevărat. Trecutul este lucrul de care vrem să ne despărțim cât mai repede.

— Și n-ai nicio îndoială în ce privește acel viitor în care crezi? De pildă, ești așa de sigur de victoria ideilor voastre?

— Bineînțeles. Care soldat ar lupta fără ideea de a învinge? Tu crezi că generalii spun trupei lor înainte de luptă: Copii, o să fim bătuți, vai de mama noastră! Numai grecii mi se pare că plângeau înainte de luptă, dar asta nu însemna că erau mai puțin viteji.

— De ce nu bei ceaiul ăla, că o să se răcească? Margarină să știi că nu mai avem, ce mai rămăsese am întins-o pe bucata de pâine pe care o ai în față și pe care te sfătuiesc s-o mănânci, cât nu-mi vine mie ideea de a o înșfăca.

— Atâta-ți trebuie.

— Nu mi-ai răspuns. De ce vă gândiți mai mult la viitor decât la trecut, voi „revoluționarii de profesie”?...

Suntem cu adevărat niște revoluționari de profesie. Ceea ce mi se întâmplă mie acum este un lucru care a fost prevăzut, cum prevăzut este de pe acum ceea ce ni se va întâmpla mâine. După cum știi, pentru că am timp mai mult, învăț.

— Am băgat de seamă. Ți-am citit notițele. *Dubla origine a manufacturii; Muncitorul proletar și utilajul lui; Cele două forme fundamentale ale manufacturii; Capitolul XIV din Capitalul de Karl Marx.*

— Ai început să umbli prin lucrurile mele...

— Nu-i adevărat. Scuturam așternutul și a căzut caietul acela pe care-l ai. Atât am apucat să citesc și mi s-a făcut

rușine.

— Nu trebuie să-ți fie niciun fel de rușine. N-am secrete față de tine.

— Și ce-ai mai învățat până acum? Că mie îmi spuneai basmul cu Scufița roșie... Că ai citit numai romane de 15 lei, cutare-cutare... Dima, ești un mare mincinos! Dacă înțeleg bine, voi vă pregătiți să conduceți Statul ăsta. În definitiv, ce este un Stat?

Tronaru sorbise pe jumătate ceașca de ceai și mesteca leneș bucata de pâine neagră peste care fusese întinsă margarina.

— Careva spunea că un conglomerat de interese. Napoleon, mi se pare, afirma că Statul este o forță de conducere care se exercită asupra unei populații de pe un teritoriu dat. Un rege cam belaliu, dar absolutist, spunea: Statul sunt eu! Iar Lenin a definit chestiunea mai simplu: Statul este produsul ireductibilității antagonismelor dintre clase.

Silvia aplaudă:

— Bravo! Dacă ți-aș fi profesoară ți-aș da nota maximă la sociologie. Și cum vezi tu chestia asta, cum îți place să zici?

— O să fie al dracului de greu. Te rog să mă crezi că mult mai greu decât acum. E-he, am luat eu un glonte în plămâni, m-au tăiat ăia la spitalul *Witing*, unde am fost operat, m-au fugărit ca pe un iepure, am trăit ascuns, am fost la mitinguri, dar față de ceea ce ne-așteaptă, asta a fost o viață de pensionar. Tu l-ai citit pe Rousseau?

— Cred că da, dar era cam adormitor, ți-o spun drept. Am urmat secția științifică, mi-am văzut de borcanele mele cu substanțele adezive. Vrei să-mi spui tu ce zicea Rousseau?

— Cam așa ceva: Omul e bun de la natură, dar societatea îl corupe. Și după această lecție politică îmi permiteți să strâng firimiturile rămase ca să nu adunăm șobolani?

Silvia se așezase în genunchi pe micuța canapea, cu mâinile adunate sub bărbie:

— Înger-îngerașul meu, ce mi te-a dat Dumnezeu... Mai spune, mai spune. E mai interesant decât articolul despre sulfamide...

— Fetițo...

— Fetițo, îl strâmbă ea. Ia, te rog, nu ți-o lua în cap, ci vorbește cu mine precum se vorbește cu o domnișoară.

— Uneori îmi vine să cred că omul e rău prin natura sa și că societatea este aceea care-l educă. Bineînțeles, nu societatea în care trăim... Societatea șperțului, a afacerilor murdare, a miniștrilor care și-ar vinde mai degrabă țara decât să piardă banii câștigați.

— Dima, și comuniștii au o patrie?

— Dar cum crezi?

— Păi voi nu sunteți *internaționaliști*, așa cum îmi spunea mie Gicu Leventer?

— Prin internaționalism, eu, cel puțin, înțeleg o comunitate de interese, o vedere asemănătoare într-o direcție politică. Dar îți amintești că atunci când guvernul Gigurtu a cedat Ardealul între cei care au făcut o manifestație uriașă eram noi comuniștii. Dar nu despre asta vorbeam. Mă întrebaseși de ce ne gândim mai mult la viitor decât la trecut? Pentru că încă din prima zi a victoriei o să moștenim un Stat dezorganizat, sărăcit de război, plin de nedreptățile trecutului de care vrem să ne despărțim. Și dacă oameni ca mine vor fi puși în situația să conducă, să spunem, o fabrică, vom fi siliți să ne luăm o răspundere uriașă. Te rog să mă crezi că n-aș vrea să mă fac de râs. De aceea mă pregătesc de pe acum, de aceea vreau să știu cât mai multe lucruri și asta nu e atât de ușor. Burghezia și-a dat copiii la școală, i-a pregătit, ei, acești burghezi, credeau că vor moșteni pământul, Cu averile lor, cu justiția lor strâmbă. Recunosc, să știi că nu sunt un încuiat, ea, această burghezie, a fost la un moment dat revoluționară. Să nu crezi că noi vom tăia capete pe ghilotină, numai de dragul de

a spune că asta înseamnă revoluție. Tu nu ai de unde să știi, dar cu comuniștii, la ora asta, pactizează chiar oameni din această burghezie care și-au dat seama la vreme că ea a îmbătrânit și că este depășită. Pricepi?

Silvia tăcu câteva minute, lăsându-l să-și facă ceea ce numea el *plimbarea sa de pușcăriaș*, adică un *dus* și un *venit*, cu mâinile la spate prin podul acela lung, timp în care se gândea la un lucru pe care nu putea încă să-l ghicească.

— Vrei să spui că o ochelaristă ca mine, o rămășiță burgheză, va putea să fie folositoare acestei societăți *noi*, la care tu visezi?

— Nu visez; cred în această societate! Și în ce te privește, să știi că va fi nevoie de tine, și încă cum! Ne vor trebui foarte mulți oameni de știință, ingineri, medici, profesori, mai ales profesori. Revoluția noastră va începe printr-o revoluție tehnică. Primele mașini pe care o să le construim vor fi tractoarele...

— De ce tocmai tractoarele?...

— Pentru că suntem o *țară eminentemente agricolă*, cum scriu ziarele. Și n-o să ne oprim la tractoare, te rog să mă crezi. Burghezia care, după cum ți-am spus, a avut meritele ei a crezut că se poate trăi din trecut. Ea a lăsat țărănimea noastră la bou și la plugul de lemn. Dar nu cu boul și cu plugul de lemn o să ajungem noi din urmă, să zicem, America. Dacă te interesează, nemții pe asta au scontat în acest război, pe înapoierea Rusiei. Până la un punct, aveau dreptate, Rusia *fusesse o țară înapoiată*. Ceea ce au uitat nemții a fost spiritul revoluționar al rușilor. Dar nu te-am plictisit cu propaganda mea comunistă? Înger-îngerașul tău te-ntreabă ce-o să mâncăm la prânz? Am adus din oraș conserve de cal. Aici am ajuns. Dar în vreme de război merge și asta.

În momentul acela, se auzi un semnal în burlanul de lângă luminator. Patru lovituri scurte și încă două, după o pauză.

— Vine paznicul cu lemnele, era și vremea. Stăm cam prost cu aprovizionarea.

Se îndreptă spre colțul cel mai umbrat al podului și mișcă ușor un dulap care lăsa loc liber între două bârne pentru cei ce ar fi pătruns aici. După câteva minute se auzi un glas:

— Pe-aici, pe-aici, domnule Petroveanu...

— Înăuntru își făcu intrarea un bărbat între două vârste, cu un obraz ras proaspăt, cu părul tuns scurt, cu o ținută aproape rigidă, îmbrăcat într-un palton bine periat. Tronaru îl recunoscuse încă de la apariție pe Colonel. Acesta se îndreptă spre Silvia, îi strânse mâna și-i spuse simplu:

— Domnișoară, îmi pare foarte bine că te cunosc. Numele meu e Petroveanu. Îmi pare și mai bine că oamenii noștri te-au salvat, cel puțin până acum, din mâinile nemților.

Pe urmă, îi întinse mâna lui Tronaru, făcându-i un semn cu degetul arătător:

— Nu prea te-astâmperi. Nu-mi plac aventurierii, Dima, va trebui să înțelegi. Nu jucăm la ruletă. Asta m-a și silit să găsesc mai repede un domiciliu pentru domnișoara Vrăbiescu, deși acest lucru e din ce în ce mai dificil. Lucrurile s-au asprit, începe un an dificil pentru noi. Nu știu cât o să mai dureze războiul, dar mai ales acum nu trebuie să riscăm. (Privea grămada de ziare dintre ei pe care o răsfoi, scoțând un *Universul* din acea zi.) Bine mai merge poșta la voi. E un ziar de azi, nu?...

Paznicul dispăruse.

— Domnișoară, i se adresă Colonelul, Silviei. Cred că n-ai bagaje multe, nu e timp de pierdut, trebuie să dispărem de aici. Tu, Dima, mai rămâi. O să trebuiască să-ți găsesc și ție altă adresă. Asta mă încurcă cel mai mult. Puteai să stai liniștit.

Fata începuse să-și strângă puținele lucruri pe care le avea. O privire circulară: bârnele acelea, pereți de lemn pe care Tronaru lipise niște fotografii ale lui Willy Fritsch,

Kristine Soderbaum, Theo Lingen și alte câteva nemțoaice ale căror nume nu le ținea minte, un godin, un dulap de vase, o masă, un pat mic, un aparat de radio *Philips*, o frânghie care făcea, spânzurată, o burtă între două lemne și pe care își uscaseră ea rufe, o căldare cu apă, un lighean, totul semăna cu o pușcărie, dar o pușcărie pe care n-avea să o uite niciodată. Privi spre Tronaru și se întrebă dacă avea să-l mai întâlnească vreodată.

— Unde o să mă duceți? îl întrebă pe Colonel.

— Asta am uitat încă de când ți-am fixat noul domiciliu, domnișoară. Trebuie să te obișnuiești să știi cât mai puține. E o condiție a vieții noastre. Mergem?

— Mergem. Atunci, la revedere, Dima.

Îi strânse mâna și-l privi câteva clipe. Totul era atât de neașteptat, dar nu se mai putea face nimic.

— Ai să-mi dai vreo veste? îl întrebă.

— Nu știu dacă se va putea. Oricum, am să mă gândesc de multe ori la tine.

Colonelul se îndepărtase de ei și privea interesat prin luminatorul deschis acoperișul străin al acestei clădiri. Cercetă apoi șarpanta rapidă, burlanele sobei și tot acel pod în care cei doi stătuseră până atunci.

— Du-te, spusese cu glas ușor, Tronaru. Poate o să ne mai întâlnim. De fapt, ce spun eu, poate... sunt sigur că o să ne mai întâlnim... Să știi că în ce privește pregătirea conservelor, să nu te superi, eu le pregăteam mai bine.

Silvia râse cu o amărăciune pe care abia o putea ascunde. Știa că el glumise și că de fapt voia să treacă peste acest moment greu pentru amândoi.

— Și tu ai lăsat de câteva ori să se prăjească pâinea până s-a ars. Cenușă se făcuse.

Colonelul revenise lângă ei.

— La revedere, Dima. Eu n-am să mai revin aici. O să găsesc un mijloc de a te muta. Înainte de a pleca, distruge

instalația electrică; de sobă și de celelalte se va ocupa paznicul. Îți interzic să părăsești acest loc până atunci.

Coborâra câteva trepte după ce ieșiră din pod. O lumină tulbure, rece, de iarnă se strecura prin niște ferestre lungi și înguste. Traversau un coridor prelung care ducea spre ultimul etaj. Aici venise noaptea după fuga celor care o răpiseră din holul *Casei de Depuneri*; stătuse cu însoțitorii ei până se înserase într-o casă de mahala din Bucureștii Noi, pe urmă, același automobil sau altul, o mașină dărăpănată de piață, ocolise orașul până aproape de ora 22, când se strecurase printr-o portiță din spatele acestei instituții severe, cu câteva etaje. Colonelul mergea înainte și ea îl urma, privind curioasă în jur. Clădirea avea ceva impersonal, sumbru. Coborâra pe o scară de serviciu și în nări o izbi un miros de formol. Silvia căuta cu privirile acel ascensor pe care i-l descrisese cu atâta lux de amănunte Tronaru. Casa liftului era destul de strâmtă, n-avea nimic din dimensiunile celui landou despre care îi vorbise. Surâse tristă. Probabil că și biroul decanului, închipuit atât de feeric de către Dima, era o biată cancelarie cu ziduri albe și cu portretele unor medici pe care ea nu-i știa. Și mirosul ăsta de formol! „Sigur că la *Facultatea de Medicină* se aduc cadavre pentru disecție, de ce mă mir atât?” Dar o bănuială mai veche începu să-și facă loc în mintea ei. Odată ajunși într-o curte strâmtă, privi clădirea aceea, cu ziduri cenușii, cu ferestre zăbrelete, care avea ceva funerar în ea, și întrebă:

— Domnule Petroveanu, nu vă supărați, ce clădire e asta?

— E Morga, domnișoară.

Iată *Facultatea de Medicină* a lui Dima, cu liftul acela din lemn scump și oglinzi. Ascensorul care pe vremuri urca mânat de o roată uriașă pe care o întorceau niște oameni, și *Cabinetul rectorului*, cu plante care năpădiseră fațada!... Și canapele din acea cancelarie minunată, și covoarele, și chiar rectorul care îl primise pe *Regele Carol al II-lea* la o

aniversare a *Facultății de Medicină*. „Dragul meu mincinos, nu voiai să știu că stau în preajma unor cadavre, că podul nostru era de fapt un cavou...”

— Pe aici, domnișoară, îi spuse Colonelul, deschizând o portiță, în fața căreia îi aștepta același automobil dezafectat, cu canapelele lui roase, cu bot uriaș de metal, în care păcănea, ascuns, motorul. Mai întoarse capul o dată și privi acoperișul. Voia să vadă luminatorul, dar nu-l zări și probabil că n-avea să zărească nici Dâmbovița, despre care de atâtea ori îi vorbise Tronaru...

*

Cafeneaua *Roxy*, din strada Lipscani, era locul de întâlnire a echipei de filatori de sub comanda lui Ciripoi, condusă acum de Jean Tomescu, pentru care prinderea lui Tronaru ajunsese o obsesie. La 11 dimineața, încăperea din fund, unde se băteau tablele în draci, era aproape goală. La o masă, Gogu Iftode și cu Gică Puștiu' jucau *ghiulbahar*.

— Patru-trei... la pe *pune jos*!

— Usca-ți-s-ar mâna... Dă și tu o *ghelă*!...

Lângă ei, chibița Nicu Benjamin, care se scobea în urechi cu o scobitoare:

— Ascultați la mine, pușorilor, degeaba umblă Jean Tomescu ca popa după prescură să-l prindă pe Tronaru. Țsta a ușchit-o, domnule. În general, când tipii ăștia dau o lovitură nu mai apar așa de repede. Am vorbit cu toate coardele din Ploiești, nici urmă... El tot pe-acilea, prin București, trebuie să se învârtă, că le plac locurile aglomerate, dar de căzut, nu cad ei așa ușor în plasă. Tu ce zici, Gogule?

— Zic pe dracu'.

— Mai bine povestește-ne cum v-a legat pe toți trei ca pe niște mazete, de v-a pus după aia dom Ciripoi pe post de gunoieri și de femei de serviciu. Am auzit că vin delegații din provincie să vadă cum ați lustruit voi sediul Siguranței. S-a

dat circulară pe întreaga Poliție.

Gogu Iftode se făcea că n-aude. Gigi Puștiu' nu înghițea asemenea bancuri.

— Dacă-ți dau două labe te ia mă-ta cu fărașu! O faci pe deșteptul, peștele dracului. Ai uitat când te-a trimis șeful după spionul ăla englez, de ai ajuns în *Clubul miliardarilor* unde jucau ăia pocher, fără nădragi pe ei, cu cravatele scoase afară. Așa o colecție de rafe n-ai mai văzut tu de la armată.

Gogu Iftode înghiți zarurile.

— Ce faci, mă, ești nebun? Îl întrebă Gigi Puștiu'.

— Cum dracu' să nu râd de potoapa asta de Nicu, că o să rămână în istoria Poliției! Ia spune, Gigi, și cum jucau ăia pocher pe șapte mii potul?

— Cum să joace, domnule, draibări, unu și-unu, casă mare, că eram la *Clubul miliardarilor*, ce naiba. Toți în *smoc*, numai că-ți lua pantalonii la ușă portarul. Și care cum zicea c-o fi, c-o păți, plătea amendă. Dar ce amendă!

— Și adică, în partea de sus, așa, erau îmbrăcați?

— Te cred. Papion, papion, guler scrobit, plastroane, numai de la buric în jos, cum îi făcuse mă-sa!

— Și flețul ăsta de Nicu Benjamin ce-a făcut? Și-a lăsat și el nădragii la ușă?

— Pe dracu'. A luat-o la fugă, că s-a speriat. Spune, Nicule, că nu ești mort!

— Păi voi n-ați fi făcut la fel? Cine-a mai pomenit așa ceva?...

Pe ușă intrase precipitat Jean Tomescu, numai spume:

— Gata, copii, l-am găbjit.

— Pă cine l-ai găbjit, mă?

— Pe mama lui Tutankamon... Pe Tronaru, pe cine?...

— Nu se poate! făcură ceilalți în cor.

— Ba, uite că se poate! Unde credeți că se află mușteriu!

Ceilalți, muți.

- La Morgă!
- Că n-o fi mort? întrebase Gigi Pustiu.
- Da' de unde! N-are nici pe dracu'!
- Ciripește!

Jean Tomescu făcu un semn chelnerului care aducea cafelele.

- Fă-te-ncoa' cu o *marghilomană*. Dar bagă mai mult rom. Își freca palmele fericit.

- Păi nu l-ai umflat? Ce-ai făcut până acum?

— Nix! Am întărit *fila*, l-am lăsat pe Greierosu cu Crăciunescu în priveală. Cred că în două, trei zile, îl avem în labă. De data asta nu ne mai scapă, că n-o fi rândunică!

- Dă pe gură, nu ne mai freca atât.

— Păi, dom'le, chestiunea e mai simplă decât credeam. Urmând instrucțiunile lui dom Mizdrache, Dumnezeu să-i trăiască, am pus pleopa pe unul Vișan, merceolog. Țsta mergea la dentist, la domnu' Mișu Bârlădeanu. Și dintr-una, dintr-alta am ginit că era singurul care s-a dat în vorbă cu fata aia, cu Silvia, care ne-a scăpat nouă la *Casa de Depuneri*, de n-o să mai luăm un an de zile gratificație din cauza ei.

— Și așa, ia mai spune, zisese Nicu Benjamin, care era cam sceptic. Cine știe pe cine ai filat tu și pe cine o să prindem noi? Mie chestiile astea care se rezolvă ușor îmi put.

— Dar cine spune că se rezolvă ușor? Filăm la Vișan de o lună jumate. Ei, și-acuma mi-a picat în labă. Fata dispărând, ce mi-am zis eu: ia să vedem eu ce fel de viață duce ăsta, cu cine se mai vede el! Și azi așa, mâine așa, am ajuns la Morgă. Mă, ce să caute un merceolog la Morgă?... Când colo, să vezi și să nu crezi! Mă iau eu după el, îl trag în piept pe amândoi, pe el și pe paznicul de la Morgă; ăsta, merceologul, aducea cu taxiul lemne tăiate mărunț cuiva ascuns în clădire. Trag concluzia. Înseamnă că are un

mușteriu, băgat undeva, la beci sau în pod. Că Morga are și ea încălzire centrală. Ce să caute cineva cu lemne la Morgă? Scurt pe doi, l-am umflat pe paznic alaltăieri, l-am bătut trei ceasuri bine și mi-a spus că într-adevăr se ascunde cineva în podul lui. Ca să nu mai pățim ce-am pățit altă dată, i-am zis să-l mute de-acolo undeva, să-l scoată puțin pe vreo scară pe undeva, să-l văd și eu cum arată. Și băiatul, ce să facă? Că i-am spus: dacă nu faci cum îți cânt eu, zidul te așteaptă! Astea fiind zise, paznicul l-a adus cu șosele cu momele, în curte, l-am văzut. El era – Tronaru!

— Și dom Mizdrache ce-a zis?

— Ce să zică? A spus să avem răbdare, că trebuie să mai pice careva. Și acuma, așteptăm.

Chelnerul îi adusese *marghilomana* și Jean Tomescu o sorbi cu înghițituri mici.

— Eu, în locul șefului, l-aș umfla fără să mai aștept pe altcineva. O bătaie bună, și-ți dă el lista completă, fără să mai ținem noi patrulele la Morgă, zise Gigi Puștiu’.

— Or avea ei, șefii noștri, socotelile lor, ce ne băgăm noi? Eu atâta m-am rugat de dom Ciripoi, că eu el am vorbit, când o fi să-l ancheteze să mi-l dea mie, să-l gâdil puțin, cum oi ști eu, cum am învățat eu...

Cel mai prost lucru era așteptarea. Acum totul se terminase. Paznicul îi mărturisise aproape totul. Fusesse bătut, îi era rușine, dar spusese că are pe cineva în podul clădirii.

*

— Trebuie să te scot în curte pentru recunoaștere. Tot ce-am putut să fac a fost să nu spun nimic despre fata care a stat ascunsă cu tine. De altfel, nici nu m-au întrebat. „O să te întrebe ei, n-avea nicio grijă. După ce mă vor aresta pe mine, or să te aresteze și pe tine”. Despre Colonel, paznicul nu știa decât că-l cheamă domnul Petroveanu. Nici despre el nu-l întrebaseră. Una la mână. Doi la mână, înseamnă că ei

așteaptă ca eu să-i duc la o nouă adresă și asta n-am să fac. Ca să stau aici, ca prostul, n-are rost. Trebuie să încerc să fac ceva, să scap din această cursă de șoareci. Pentru asta îmi trebuie un loc aglomerat. Și locul aglomerat care îmi trebuie este unul singur: Gara de Nord. Nici aici n-am multe șanse, dar de încercat trebuie să-ncerc. Mai rămânea problema înștiințării Colonelului. Pentru asta ar fi trebuit să-l pună pe paznic să dea un telefon, dar în el nu mai putea avea încredere pentru că la o nouă anchetă, și asta precis că avea să aibă loc, bătut și mai rău, acela ar fi spus parola și numărul de telefon. O scrisoare trimisă pe adresa Smarandei Robescu cu un text dinainte stabilit care însemna *alarmă* iar nu putea să-i încredințeze paznicului și nici să pună la o cutie poștală acest plic n-avea cum. Îi mai rămase o singură speranță: Colonelul avea oameni în poliție care puteau să-l înștiințeze că a căzut, așa încât, într-una din nopțile următoare, după ce șterse orice urmă care ar fi putut să indice Siguranței că acolo nu locuise singur, coborî calm în mica curte care dădea spre o stradă din spatele clădirii Morgii. Era trei și cinci, noaptea, o noapte destul de luminoasă, senină, cu o lună știrbită care lumina zăpada. Trotuarele erau alunecoase, înghețate. O liniște uriașă apăsa peste oraș. După două sute de pași auzi un motor ambreind. Erau urmăritorii. Niște străzi mici și înguste ca să le dau iluzia că vreau să scap de ei, și chiar vreau să scap de ei. Poate mai am vreo șansă). Treceau niște pluguri tractate de autocamioane ca să desfunde străzile. Se folosi de unul, culcându-se în spatele cabinei șoferului. După 20 de minute se afla într-un bulevard pustiu, undeva în Cotroceni. Sări din autocamion și traversă un parc înzăpezit din vecinătatea arenei *Venus*. Dacă ieșea în Știrbei Vodă, se lămurea dacă e urmărit sau nu. Era. O apucă agale spre Gara de Nord. „Dacă sunt deștepți, mă prind înainte de a intra în înghesuiala Gării. Dacă sunt curioși și riscă, mă

lasă”. Neglijase un singur amănunt, că la ora aceea plecau puține trenuri și că peroanele erau aproape pustii. Trecu de intrarea clasei întâi cu un mers leneș, obosit, stătu câteva clipe în fața tabelului de plecări, alegându-și un tren care avea să pornească peste cât mai puține minute. *Brașovul* indica ora 4, 10. *Constanța* – 5, 20. *Craiova* era ceva mai bună – 3, 45, linia 9. Pe ușa pe care intrase se apropiau doi inși – cu pălăriile trase pe ochi și cu mâinile în buzunarele paltoanelor. Nu era prima oară când încerca o senzație ca aceea de acum. Le scăpase de câteva ori, dar știa din povestirile lui Năsturescu-Chibrit ce urmează: „N-am apucat să-i spun Silviei ce era cu Năsturescu-Chibrit. A, ce om și ăsta!” Ajunsese în fața peroanelor. Vreo șase soldați stând pe ranițe, moțâind cu puștile între picioare, câțiva țărani cu papornițele cu păsări și saci de mălai; o femeie bătrână care certa pe o fetiță care făcuse nu știu ce și, drept în fața lui, Jean Tomescu surâzând ca unui prieten vechi pe care-l aștepta de mult.

VI

JUDECĂTORII NEMILOȘI

În ziua de 22 aprilie 1943, în hotelul *Regine* din Geneva, fusese descoperit cadavrul fostului diplomat român Anatol Dumitrescu, care lucrase la reprezentanța României de pe lângă Liga Națiunilor, între anii 1924 și 1939. Din cercetările poliției rezulta că sus-numitul se sinucisese cu cianură. În modesta cameră ocupată la etajul doi de către fostul diplomat nu fuseseră găsite urme de violență. Singurul lucru nelămurit era faptul că, după spusele portăresei, clientul apartamentului cu numărul 18 al hotelului *Regine*, își luase viața după ce fusese vizitat de către doi necunoscuți care se prezentaseră drept comisari ai poliției locale și la o investigație făcută de aceleași organe reieșise că nimeni nu fusese trimis în acea zi la hotelul amintit pentru cercetări. Dosarul acestei afaceri rămăsese deschis. Organele consulare românești aflate încă la Geneva notificaseră această moarte, comunicând Ministerului de Externe știrea.

Mai curios era faptul că maiorul von Braun fusese chemat de superiorii săi și întrebat dacă are cunoștință de relațiile pe care fostul diplomat le mai avea la București. Trebuiau făcute cercetări și cel însărcinat cu conducerea anchetei ceru un timp de răgaz. Prin Ministerul de Externe se completaseră informațiile despre activitatea trecută a lui Anatol Dumitrescu. Asupra capacității sale profesionale nu existau decât referințe foarte bune, el fiind un apropiat al lui Titulescu și al cercurilor democratice de la Liga Națiunilor. Asta și explica de ce, în 1939, la rechemarea sa în țară, refuzase să se întoarcă, preferând o viață modestă în acest oraș pașnic elvețian. Cât despre amicitiiile lui din țară, informațiile erau destul de vagi, întrucât chestiunea nu

interesase până atunci pe nimeni. La întrebarea dacă numitul venea des în țară, se aflase că își petrecea vacanțele de vară în special la Mangalia sau Balcic, cu un cerc de prieteni, între care figurau câțiva foști miniștri și chiar Mareșalul Palatului. Alte sosiri și plecări în și din România avuseseră loc cu diferite ocazii pricinuite de către evenimentele în curs. Anatol Dumitrescu era văduv, soția sa, Athenaisa Dumitrescu murind în anul 1938 de o boală de inimă, în vârstă de 61 de ani.

— Acestea sunt toate datele? Întrebase colonelul Brandl, închizând un dosar subțire cu coperti verzi pe care era scris numele fostului diplomat român.

— Da, domnule colonel, confirmase von Braun. Deocamdată. Cercetările continuă. Numai că până acum nu știu prea bine cu ce s-a ocupat acest diplomat și în ce măsură a stârnit el interesul serviciilor noastre secrete.

Colonelul se ridicase în picioare, dând un ocol biroului la care stătuse până atunci.

— Dragul meu, după cum știi, de la căderea Stalingradului, care a arătat încă o dată lumii „vitejia soldatului german, fiindcă pentru mine această înfrângere nu este altceva decât o confirmare a calității armatei noastre, lucrurile au luat o întorsătură neplăcută în unele cazuri. Nu spun o noutate: atunci când o armată merge foarte bine obținând victorii după victorii, aliații ei sunt gata s-o urmeze fără șovăire. De îndată ce se întâmplă să fim înfrânți undeva, îndoielile și chiar dezertările își fac apariția. Cred că am făcut o eroare enormă lăsând o porțiune a frontului de la Stalingrad, italienilor. Țștia de la Căderea Imperiului roman n-au mai fost, soldați niciodată. Ei credeau că ne aflăm încă pe vremea lui Garibaldi. Führerul a înțeles cred, o dată pentru totdeauna, că nu se poate baza pe ei. În Grecia și Africa, ai văzut ce-au făcut, o să-i vedem acum când luptele se vor muta pe continent cum se vor

comporta, dar sunt pesimist, ți-o spun drept. Examenul din Rusia a fost foarte prost pentru ei...

Braun nu înțelegea unde vrea să ajungă colonelul. Tot ce spunea semăna mai mult cu o expunere a situației generale a războiului. Dar nu putea să-l întrerupă, așa că îl ascultă cu răbdare până la capăt.

— Cum spuneam, în clipele de primejdie, loialitatea aliaților începe să scadă. N-aș zice că armata română nu s-a bătut foarte bine la Stalingrad, spre deosebire de italieni. Ce ciudat lucru, înainte de izbucnirea războiului, Führerul credea că, după oamenii lui Mussolini, cei mai slabi soldați din Europa sunt soldații români, dar eu, care-i cunosc pe aceștia din urmă din primul război mondial, am de mult o altă părere. Dar, în sfârșit, nu despre asta voiam să-ți vorbesc. Oamenii noștri din diplomatie mi-au atras atenția mai de mult asupra unor mișcări ciudate ale ambasadurilor români din străinătate. Deocamdată informațiile sunt vagi și confuze. Asta nu înseamnă că nu vom afla ce ne interesează. Unul dintre oamenii importanți din guvernul Antonescu, pe care nu-l știm, caută un cap de pod pentru tratative cu anglo-americanii. Acest fost diplomat la Liga Națiunilor, după cum reiese și din puținele informații pe care le avem despre el, avea relații numeroase în lumea politică românească. Funcționând atâta timp la Geneva, desigur că era prieten cu foarte mulți și influenți tipi, dar de treaba asta se ocupă alții acum. Ceea ce trebuie să afli dumneata, în continuare, este un lucru mai simplu. Oamenii noștri l-au urmărit timp îndelungat pe Anatol Dumitrescu și au aflat câte ceva. El corespundea cu acel personaj important din guvernul român. Bineînțeles, prin curier diplomatic pentru știrile mai puțin importante și printr-un cod ingenios despre care îți voi vorbi numaidecât, când era vorba de împrejurări și fapte excepționale. Ca să ne amestecăm în afacerile diplomatice ale românilor știi că este

destul de dificil. Oamenii noștri din Ministerul de Externe al României știu foarte puține despre aceste lucruri despre care îți vorbesc. Aparatul guvernamental, în totalitate, pare loial Germaniei, cel puțin până acum n-a dat niciun semn de-defetism. Este vorba mai curând de o întreprindere aproape particulară a unei persoane oficiale, cum ți-am spus, și de importanța și mărimea ei trebuie să ne dăm seama noi, după cercetări atente și minuțioase. Iată de ce îți recomand multă discreție și, mai ales, menajarea oamenilor care pot la un moment dat să fie implicați cu voie sau fără voie în această afacere. E vorba de niște relații pe linie de stat asupra cărora nu putem să impietăm. Sigur că o sesizare prin ambasadorul Killinger va fi făcută probabil la Mareșalul Antonescu, dar asta nu e treaba noastră. Ambasadorul este prevenit și rămâne să decidă ce are de făcut. Noi am raportat totul la Berlin. Cei de-acolo sunt destul de iritați și grăbiți, dar, în ce mă privește, vreau să-ți recomand încă o dată răbdare și prudență. Un eșec pe această linie ne-ar costa mai mult decât o victorie parțială, care tot ne-ar fi reproșată în cele din urmă. Și acum iată despre ce este vorba: Omul a luat cianură în momentul când și-a dat seama că la ușă se aflau oamenii noștri. Lucrul l-a prins pe neașteptate oarecum, întrucât n-a avut nici timpul să distrugă urmele activității sale, cum ar fi fost firesc. Corespondența sa prin codul despre care am să-ți vorbesc duce spre cercurile sus-puse din România. Unele copii ale unor comunicări făcute de către el din Geneva au fost găsite într-o servietă diplomatică din camera de la hotelul *Regine*. Sunt lucruri destul de importante, dar care nu ne interesează, deocamdată. Mai ciudat este modul de a comunica. Anatol Dumitrescu se folosea de un sistem foarte demodat, întrebuințat în timpul primului război mondial...

Se întorsese în fața biroului său, scoțând dintr-un sertar un exemplar din romanul *Salammbô* de Flaubert, ediția

1935 a editurii *Hachette*.

— Vrei să te apropii?

Braun se așază în spatele colonelului. Acesta răsfoia cartea, pipăindu-i paginile cum ar fi făcut un orb care citește după alfabetul *Braille*. Pe urmă îi arată în lumina ferestrei o pagină înțepată în câteva locuri.

— Nu înțeleg nimic, spuse maiorul.

— Metoda este foarte simplă, dar o să ne dea multă bătaie de cap. Aceste înțepături conțin jumătate din sistemul de codificare. A doua jumătate se află într-un exemplar al aceleiași cărți, trasă în aceeași ediție și, cu ajutorul ei, mesajele cifrate pot fi citite după indicația paginilor folosite. Ți dai seama că lucrul este și mai complicat, întrucât probabil că și indicația numărului paginii folosite este codificată, nu poate fi citită *en clair*... Dar, pentru serviciul nostru de descifrare a mesajelor, prin întrebuintarea tuturor variantelor posibile, lucrul ar fi foarte lesnicios, dacă am avea și al doilea exemplar, cel aflat în posesia primitorului mesajelor. Deci, primul lucru pe care ar trebui să-l facem ar fi acela de a afla la cine se găsește acest al doilea exemplar și să luăm măsuri în consecință...

— Am înțeles, domnule colonel.

— Încă o dată, multă răbdare și prudență...

Von Braun salutase și părăsise biroul colonelului Brandl.

Inspectorul șef Mizdrache avusese mult de lucru în ultima vreme și simțea nevoia unui concediu mai prelungit, dar, în munca lor, acest lucru nu se întâmplă atunci când doreau cei în cauză, ci când apucau. Primăvara asta îi dădea o astenie apăsătoare, nu mai avea chef nici de Jo-Jo, nici de celelalte prietene ale sale care intraseră în rezervă, dar care mai erau convocate la „sediu”, cum zicea Ciripoi, din când în când. Așa încât telefonul maiorului von Braun, primit într-o zi pe la sfârșitul lunii aprilie, într-o miercuri pe la prânz, îl găsisese într-o dispoziție destul de neagră. Secretara vârase

capul pe ușa capitonată, *cu chipul ei mereu uimit* de ceea ce i se întâmplă și spusese:

— Nemții!

Un om slab de inimă, ascultând acest anunț, ar fi bănuir că sediul Siguranței va fi în curând invadat de trupele germane, lucru care nu era deloc adevărat.

— De câte ori ți-am spus să mă anunți cine e la telefon. Ce e aia: nemții!... Nemții pot să fie și Bismark și Mackensen și tac-tu ăla tâmpitu' din 1917, cu care te-a făcut maică-ta când au ocupat boșii Bucureștiul...

— Domnul maior Braun, se bosumflă secretara.

— Așa, vezi că poți să reții și tu un nume. Du-te! Stai! O cafea. Cheamă-l și pe Ciripoi pentru că probabil o să fie nevoie de el.

Secretara dispăru. Mizdrache ridică telefonul.

— Alo, domnule maior, Mizdrache la telefon. Vorbea ca de fiecare dată în românește cu el, deși știa limba germană... în ce cheștiune?

— Te deranjează dacă vii până la mine? Eu sunt puțin cam prins și te-aș ruga să-mi faci serviciul ăsta.

— Dacă aveți un coniac *Courvoisier* la îndemână, cu plăcere.

— Bine, te-aștept.

Inspectorul șef o sună pe secretară. Aceasta se afla între două uși (tocmai pleca să-l cheme pe Ciripoi) și când auzi apelul se aruncă asupra spațiului care o despărțea de șeful ei.

— Șoferul! Nu-l mai chema pe Ciripoi, mă întorc într-o jumătate de ceas sau într-o oră. Dacă întreabă domnul Tismana sau altcineva mai mare, îi spui unde sunt: la maiorul Braun.

Într-un sfert de oră ajunsese. Asfaltul bulevardelor începea să se topească încă de pe acum, deși nu era vară. „Fură și ăștia de la Primărie de rup, nu se lasă. Braun arăta destul

de amabil, dar atâta învățase și el că asta însemna că-i cere ceva foarte important. Îl rugă să se așeze într-un fotoliu de piele. Veni de la locul lui și ocupă pe-al doilea, ca să-i arate că nu-l chemase în calitate oficială.

— Ia, te rog, coniacul ăsta. Am primit un transport alaltăieri de la Paris. Te rog să-mi permiți să-ți trimit o ladă, numai să-mi lași adresa de-acasă, că n-o știu.

— Cu plăcere, domnule maior, dar întâi să gustăm, că, să știți, căldură-căldură, dar un coniac ca ăsta merge și în Sahara.

Sorbi cu încântare vădită, ceea ce îl sili și pe maior să bea deși el nu prea obișnuia acest lucru.

— Excelent! zisese Mizdrache, încălzind paharul în căușul palmelor și trăgând pe nări mirosul coniacului, ca un adevărat cunoscător. Așadar, în ce cheștiune?

Inspectorul șef știa că nu pentru ochii lui frumoși fusese chemat și dacă Braun evitase și telefonul însemna că era un lucru confidențial.

— Domnule Mizdrache, cred că a sosit vremea să colaborăm mai deschis, fără susceptibilități, fără ironii, cum s-a petrecut în unele cazuri până acum, întrucât lucrurile iau o turnură destul de interesantă în ce privește munca noastră.

— Mai precis despre ce este vorba, domnule maior? Vă stau la dispoziție.

— Mă aflu într-o situație foarte delicată și am preferat să vorbesc cu dumneata mai întâi.

— Vreți să spuneți că domnul Eugen Cristescu nu știe nimic despre asta? Sau domnul Tismana?

— Pe domnul Eugen Cristescu l-am înștiințat, o să-l înștiințăm și pe domnul Tismana, dar ei tot la dumneata m-ar fi îndrumat, așa că am preferat să iau drumul cel mai scurt.

— Atunci e-n regulă. Spuneți despre ce e vorba.

— Numele acesta: Anatol Dumitrescu, îți spune ceva?

— Anatol Dumitrescu... Anatol Dumitrescu?... Mărturisesc că nu.

— Bănuiam, așa că o să te informez eu despre ce este vorba. Domnul Anatol Dumitrescu este un fost diplomat român care a lucrat la Liga Națiunilor din Geneva...

— Și acum ce face, dacă îmi este permis?...

— Acum a decedat.

— Interesant, interesant...

Mizdrache mai sorbi o înghițitură de coniac.

— Moarte naturală? mai întrebă.

— Cianură.

— Aha. Când a... terminat?

— În 22 aprilie, la Geneva, într-un hotel de mâna a doua. Făcea spionaj.

— Oho! Pentru cine?

— Anglo-americieni.

— Oho! Și? Are legături cu cineva din țară?...

— Da. Cu cine – vrem să aflăm.

— Vreun indiciu, ceva, să știm de unde-o luăm, pe ce pistă pornim.

— Un exemplar din romanul *Salammbô*, tipărit de casa de editură *Hachette*.

— *Hachette, Hachette*... Ce-mi spune mie numele ăsta?... Ah, avem și noi o librărie *Hachette*. Deci, mai departe...

Maiorul Braun bău și el, reținându-și greața pe care i-o producea coniacul, cât ar fi fost el de bun.

— Ne interesează un exemplar din ediția acestei cărți, tipărită de editura *Hachette* în anul 1935.

— Interesant, interesant!

— Aveți vreo idee cum putem să știm cine posedă un asemenea exemplar în România?

Mizdrache rămase gânditor câteva clipe, mângâind cu palmele paharul pe care-l ținea în mână.

— Domnule maior, dacă avem noroc, o să putem găsi cel mult o listă a celor care au comandat această carte la Paris. Desfacerea cărților franceze se făcea până la izbucnirea războiului prin această librărie care, după cum vedeți, poartă numele casei de editură. Dacă librarul a păstrat lista sau dacă ținea o evidență a cărților vândute...

— Foarte bine. Imediat ce aflați ceva, întrucât noi nu ne putem amesteca, poate ne faceți o comunicare, asta neînsemnând că nu v-am ruga să căutați, cu mijloacele pe care le-aveți, să intrați în posesia acelor exemplare ale ediției din 1935 a acestui roman.

— De ce anume numai din această ediție? Vreți să fiți mai explicit?

Maiorul caută în seiful din biroul său exemplarul dat de către colonelul Brandl, repetând operația făcută de acesta cu el.

— Înțelegeți?

— Sincer să fiu, înțepăturile astea de ac îmi amintesc de un sistem foarte vechi de comunicare în materie de cifru. Pe vremuri, treaba se făcea cu două cărți poștale trimise la adrese diferite și puse una peste alta, dădeau un text clar.: Posedând numai o carte poștală, nu înțelegeai nimic. Așa este? Vă trebuie un exemplar din *Salammbô* cu jumătatea cealaltă a cifrului. Ia te uită! N-aveam destulă treabă! Sincer vorbind, credeți că merită bătaia de cap?

— Da, cred că merită. Vom avea surprize.

— Dacă spuneți dumneavoastră, înseamnă că este foarte important. Știu ce-am de făcut. *Prosit*.

Și ciocni paharul său cu al maiorului.

După două zile agentul Crăciunescu îi prezenta inspectorului șef o listă cu cei care în anul 1935 comandaseră la Paris romanul *Salammbô* de Flaubert.

— Domnule inspector șef, un exemplar a fost cerut de doamna Yolanda Mariani, cântăreața la Operă. Al doilea, de

către domnul Alexandru Papadopol, jurisconsult, al treilea a fost livrat domnului episcop Iosif Bianchi, greco-catolic, în prezent plecat din țară, iar al patrulea, comandat de doamna Sidonia Tempeanu, profesoară de franceză.

— Sper că ai stabilit și adresele până acum?

— Desigur. Doamna Yolanda Mariani, actualmente pensionară, locuiește lângă Cișmigiu, pe Brezoianu la numărul 91, etaj II, apartament 1. Domnul Papadopol are un birou de avocatură în strada Rahovei, 116. Domnul Iosif Bianchi a locuit pe calea general Berthelot numărul 3, până la plecarea lui din țară. Adresa de la Milano, este Via Larga, 5. Doamna Sidonia Tempeanu locuiește în strada Lutherană, numărul 24...

— Bravo, mă, Crăciunescule, mă, bravo, mă, maestre! Mă, v-ați deșteptat, mă.

Inspectorul șef privea lista deținătorilor ediției 1935 a romanului *Salambô*, tipărit la Paris în editura *Hachette*, și clătina din cap. „Mă încurcă popa ăsta sau ce-o fi, dar dacă e plecat, și-a luat exemplarul lui cu el, lucrurile se mai simplifică. Dacă l-a lăsat aici, să te ții cercetări și bâjbâială, și caută acul în carul cu fân, și cine dracu' m-a băgat pe mine în poliție, că așa-mi trebuie!”

— Bine, Crăciunescule, până aici e bine. Ia să-l iei tu mâine dimineață pe Ciripoi și pe Teică și împreună cu mine să facem o brigadă și s-o luăm, ca popa la Bobotează, pe la adresele astea, să vedem și noi dacă domnii ăștia și doamnele l-au citit și ei pe Flaubert...

Biroul domnului Alexandru Papadopol din calea Rahovei 116 era instalat chiar în apartamentul jurisconsultului. O casă bătrânească, cu câteva încăperi, cu o curte largă în față, o grădină îngrijită, plină de flori în acel început de mai. O tăbliță anunța pe vizitatori că domnul avocat Papadopol *acordă consultații* între orele 17-21.

— Crăciunescule, mergi numai tu cu mine, voi doi

rămâneți aicea, le spusese Mizdrache lui Ciripoi și lui Teică. Ia să vedem noi ce dă mușteriu...

Inspectorul șef sună. Un dulău mare, alb izbucni din fundul curții lătrând fioros și, în cadrul unei uși, își făcu apariția o femeie cu un tulpă pe cap, care întrebă:

— Pe cine căutați?

— Pe domnul avocat.

— Păi n-ați citit tăblița? Acum e la Tribunal. După masă dă consultații.

— Și se-ntoarce târziu?

— Cam pe la două. Cât o fi ceasul acum?

— Ei, e unu și-un sfert. Dă-ne drumul să intrăm și noi puțin. Poate ne oferi câte-un pahar cu apă, că e cald. Dar mai întâi leagă-ți câinele ăla, că o să ne facă pantalonii ferfeniți.

— Frumoase flori, spunea Mizdrache femeii, care închisese câinele și le deschisese poarta. Se vede mână de om gospodar. Astea sunt narcise, nu-i așa?... Și astea săpunele.

— Da' vă pricepeți, domnule cum vă cheamă! Aflați că domnul Papadopol e mort după ele. Când are vreun ceas, două liber, cu săpăliga... le udă, le scoate buruienile... E-he! Unde vreți să-l așteptați, că am o bancă aici, la umbră...

— Știi ce, hai mai bine în casă ca să nu mai cari atâta dulceața aia cu apă rece de care vorbeai. Bagă-ne în cabinet la domnul avocat, că suntem oameni cumsecade.

Intrară într-o marchiză cu geamuri colorate, cu ciment pe jos peste care era așternut un țol, după care pătrunseră într-un vestibul cu mobilă puțină. „Puțină clientelă, omul e scăpătat”, gândi Mizdrache. Într-un colț, un ficus, un dulap în care se aflau semințe de flori probabil. Femeia le deschise o altă ușă care dădea într-un birou tapetat cu hârtie, cu două fotolii acoperite cu mușama cafenie, urâtă, așezate în fața unui *secretaire* deschis pe care se aflau dosare puține, o călimară de argint, cu o pană decorativă, un

tampon și el de argint, cu intarsii. Ceea ce căuta Mizdrache se afla în spatele scaunului pe care probabil că primea avocatul Papadopol pe clienți: o bibliotecă cu șase rafturi, pline – ochi.

— Luați loc, zisese femeia, eu mă duc să vă aduc dulceața cu apă. Domnul Papadopol e punctual. La două fix intră pe poartă.

— Crăciunescule, ia vezi ce are băiatul în raft. Că poate scăpăm ușor cu afacerea noastră.

Crăciunescu se apropie de vitrina de sticlă și începu să citească titlurile: *Pandecte, Jurisprudențe franceze Codul civil, Dreptul roman, Derogări și completări la articole de legi*, aia nu, aia nu... Domnule inspector, astea sunt numai cărți de drept.

— Cum adică, să n-aibă el un roman în toată hărăbaia asta? Țsta nu citește și el altceva decât *Codul civil*? Se deschide vitrina aia? Ia vezi că o fi pus cărțile pe două rânduri.

Crăciunescu, cu o mână de expert, controlă.

— Nu e nimic în spate, domnule inspector.

— O mai fi având el vreo altă bibliotecă? Stai s-o iau eu pe asta, pe servitoarea lui, așa pe departe...

Când femeia apărură cu o tavă cu două farfurioare și două pahare aburite, Mizdrache se prefăcu fericit că o vede, o ajută să așeze tava pe secretaire-ul avocatului bău lacom apa și gustă din dulceață.

— De caise, nu-i așa?

— Exact.

— Formidabilă! Formidabilă, ascultă la mine. Mata o faci?

— D-apoi cine?

— Cât îți dă pe lună, că te-aș lua la mine. Uite ce curat e aici. Ce perdele spălate, ceară pe podele. E-he...

— Glumiți dumneavoastră, domnule. Nu-l las eu pe domnul Papadopol nici moartă. De 40 de ani stau în casa

lui. De pe vremea când era tinerel. E-he, ce-am văzut eu și câte știu...

— Și peste tot e așa curat, frumos?

— Păi să v-arăt și camerele celelalte. Că-i ca la farmacie.

Crăciunescu mormăia și el admirativ ca să sublinieze ce bună era dulceața pe care le-o oferise femeia.

Un salon sufragerie cu o masă cu șase scaune, un bufetar, un aparat de radio pe o măsuță, câteva tablouri cu naturi moarte cu iepuri și fazani împușcați, o ușă prin care pătrunseră în dormitorul avocatului, cu un șifonier *Lengyel* lustruit și un pat aerodinamic, acoperit cu un macat vișiniu, o oglindă deasupra patului, două portrete afumate, înfățișând o femeie și un bărbat, probabil părinții domnului Papadopol, și câteva cărți în vitrina patului, tip 36.

— Citim, citim, făcu Mizdrache absent, ca și cum ar fi constatat că proprietarul casei avea foarte multe cărți.

— Da. Domnul avocat toată noaptea citește. Nu prea mai are somn. Că eu îi spun: domnu' Papadopol, domnu' Papadopol, mai lasă și dumneata cărțile astea și du-te și te mai plimbă. Dar el deloc. Dimineața la tribunal, după masă, dacă ațipește 20 de minute, la cinci vin mușteriii, numai lume amărâtă de pe aici, de prin Rahovei. Ai zice că e pricopsit, dar ori nu le ia el cât le iau alții, ori nu-i plătesc ăia, n-a legat două-n tei după o viață de om. Duminica ce se mai distrează și el. Se duce dimineața la biserică, îi fac eu un borșuleț de perișoare ori o supă de tăieței și niște sarmăluțe acolo sau ardei umpluți. Dacă e iarnă. Vara mănâncă mai ușor: salăți, o bucățică de brânză, e un om *indelicat*. V-o spun eu, că-l cunosc de 40 de ani...

Crăciunescu cercetase titlurile cărților din vitrină și dăduse discret din umeri, adică „ceea ce căutăm noi nu este, domnule inspector”.

— Ascultă, doamnă, spuneți că domnul avocat citește foarte mult. Mai are și alte cărți, prin pod, pe altundeva?

— Da. Dacă mi-aduc eu aminte, m-a pus pe mine să le bag în niște saci și le-a urcat sus. Zice că țin praful și el suferă de astm. Așa că le-am dus. Dar de ce întrebați?

Mizdrache trebuia să inventeze ceva gogonat ca să n-o bage la bănuieli pe femeie.

— Eu sunt anticar, doamnă. Cumpăr și vând cărți. Mi-a spus cineva că domnul avocat Papadopol ar avea niște cărți franțuzești care mi-ar trebui mie. Ai idee? Are cărți franțuzești?

Femeia pusese mâna la gură uimită.

— Păi, știu eu ce să vă spun, domnule? Cât l-am auzit, are cărți nemțești, latinești, cum or fi alea latinești?... de astea de la justiția lor, de la procese... Or fi și franțuzești. Dar de ce n-așteptați dumneavoastră până vine domnul avocat, să-l întrebați pe el?

— Ei, ne-am mai dat și noi în vorbă cu dumneata, că ești femeie simpatică. Ce-i de colea să mai stai cu o femeie zdravănă, cum arăți? Ești transilvăneancă, pun mâna-n foc.

— Chiar așa, dar de unde ați ghicit?

— Școala vieții, doamnă. Cum vă cheamă?

— Roza, îmi zice.

— Ei vezi, doamnă Roza, că am ghicit? Și de pe unde ești? De pe la Cluj, de la Arad?

— Da' de unde, domnule, de la Turda.

— E-he, turdencele astea sunt femei frumoase! Mă uit la dumneata. N-ai 30 de ani.

— Aoleu, păcatele mele! Că doar vă spusei că sunt de 40 de ani în serviciu în casa asta. Domnul avocat era atâtica. Îl duceam cu servieta la liceu, că a învățat la *Sfântul Sava*. Era premiant. E-he, și părinții dânsului, ce mai oameni.

— Spune-mi, doamnă Roza, că eu tot am să cad la înțelegere cu domnul Papadopol, nu pot să trimit pe băiatul ăsta, pe ajutorul meu, să urce-n pod, să vadă ce cărți sunt acolo în sacii ăia? Mai ciugulește și domnul avocat un ban,

că-s vremuri grele, război. Eu plătesc bine. Ia uite colea!

Și scoase un portofel, arătându-i un teanc de sute. Femeia sovăia.

— Asta nu pot să fac. Așteptați să vină dânsul. Vorbiți-i și, dacă vrea să vândă ceva, vă vinde dânsul. Eu în podul casei nu vă las.

— Bine, doamnă Roza. Dacă nu se poate, nu se poate. Nu-i nicio supărare. Noi am venit aicea să cumpărăm, nu să furăm. Așa că hai să mergem la dânsul în birou și-om mai sta acolo...

La două punct, domnul Alexandru Papadopol intra pe poarta casei, iar peste un minut se afla în marchiza cu geamuri colorate, întâmpinat de Roza.

— Săru' mâna, domnișorule! Aveți doi mușterii în birou. Vă așteaptă de la unu...

Avocatul mormăi ceva din care înțelesesă numai că femeia nu făcuse bine că-i primise, întrucât orele de audiență erau cele scrise pe tăblița de afară. După câteva secunde își făcu apariția înăuntru un bărbat cam de 60 de ani, cu barbeți, cu cioc à la Cavour, cu *pince-nez* legat cu lănțișor de aur la buzunarul de sus de la jiletca de postav, în carouri, peste care purta o haină neagră, ușor lustruită, foarte bine periată, și pantaloni strâmți care trădau pe un om care se îmbrăca ca la începutul secolului. Avea un aer important și-i privea cu curiozitate prin sticla ochelarilor.

— Cu cine am onoarea?

— Domnul Crăciunescu, îl prezintă inspectorul șef pe ajutorul său. Numele meu este Mizdrache.

— Îmi pare bine că vă cunosc.

Rezonanța numelui grecesc al lui Mizdrache îi făcuse plăcere gazdei. Se așeză pe scaunul din fața *secretair*-ului care-i ținea loc de birou și îi privi atent prin *pince-nez*-ul său care dădea jurisconsultului un aer demodat. Bărbița albă, tunsă cu atenție în fiecare săptămână, se agita în timp ce

vorbea și agentul Crăciunescu găsea că pierde prea mult timp cu metoda asta de investigație, când ar fi fost mai simplu să-i fi arătat amândoi, și inspectorul șef, și el, legitimațiile și să-i spună despre ce este vorba.

— Domnule Papadopol, sunt anticar, intră direct în chestiune Mizdrache, am auzit că aveți o bibliotecă foarte frumoasă și pentru că sunt în căutarea unei cărți scoase într-o ediție rară, m-am gândit la dumneavoastră mai întâi.

Ciudat lucru, avocatul nu întrebă de unde aflase că are o astfel de bibliotecă, dar ca orice om pe care-l măgulești acceptă de la început că noul venit are dreptate.

— Poate că vă interesează niște volume juridice, deși trebuie să recunosc, nu cred că pot să vă ofer vreo ediție rară. Cele mai multe sunt cărțile de care m-am folosit în timp ce studiam la Facultatea de Drept și deși a trecut multă vreme de atunci nu cred că ele să prezinte vreo valoare bibliofilă...

— Tocmai asta este, că nu căutăm cărți juridice, ci altceva!

Jurisconsultul îi privi mai atent și cu flerul celor care au stat mult prin Tribunale își dădu seama că un anticar nu vine niciodată însoțit, chiar dacă ar fi vorba de achiziționarea unei biblioteci întregi. Miroseau de la o poștă a polițiști. În special, numitul Crăciunescu, cu privirile lui iscoditoare, cu îmbrăcămintea aceea specifică, ostentativ curată, ostentativ modernă, care ar fi vrut să-i ascundă profesiunea, dar unui om ca el mai mult i-o trăda. O umbră coborî pe chipul său, dar se reținu. Scoase din buzunarul jiletcei un cuțitaș de aur și începu să-și curețe unghiile cu o atenție disimulată.

— Vă ascult...

— Domnule Papadopol, pe scurt, căutăm o ediție a romanului *Salammbô*, tipărită de *Editura Hachette* în anul 1935 la Paris, sunteți unul dintre cei ce au comandat-o la librăria cu același nume din București.

Bătrânul ridică ochii și-i privi pe rând cu atenție.

— Sunteți foarte bine informați. Este probabil vorba de o anchetă, nu-i așa, domnule anticar?

Surâsesse ironic ca să-i arate lui Mizdrache că-l mirosise încă de la intrarea în acel birou meschin cu fotolii de mușama, care-i trăda strâmtoarea materială.

— Chiar așa, domnule Papadopol...

Se făcu un moment de tăcere. Jurisconsultul își scoase tacticos o legătură de chei pe care o ținea în *secretair* și scoase de acolo mai multe carnetețe, acoperite cu numere și nume pe fiecare păginuță.

— În '35, spuneți; uitasem când am cumpărat cartea asta...

— Exact...

Căută atent și găsi ceva scris pe una din păginuțe.

— Aveți dreptate. În luna august am comandat la *Hachette* acest volum care apăruse la începutul anului la Paris. Mai rămâne să văd dacă nu cumva l-am împrumutat cuiva.

Schimbă carnetul, probabil căuta un altul cu însemnări din anul următor.

— Sunt un tip meticulos, îmi notez lucrurile importante, vă sfătuiesc să faceți la fel, asta scutește memoria de eforturi suplimentare. Aș putea, dacă-mi îngăduiți, să știu cine caută această ediție din *Salammbô*?

— Niște oameni de bine, spuse candid Inspectorul șef.

— Înțeleg. Înțeleg...

— În '36 era încă în posesia mea acest volum, știu că l-am dat cuiva și, după bunul obicei al românului, acest amic al meu nu mai mi l-a restituit...

„Se-ncurcă chestia”, își spuse Mizdrache, așa cum bănuia, era destul de complicat să ajungă foarte repede în posesia celor patru exemplare ale romanului lui Flaubert.

— Deci, în martie, nu; în aprilie, nu; nici în mai nu l-am împrumutat; ia să vedem mai spre sfârșitul anului în

septembrie, nu; în octombrie, nu. Iată, vedeți ce ținere de minte am, domnule Mizdrache? Exact: lui Tomescu, lui Tomescu de la *Casație* i l-am dat...

„Dacă-mi spune că ăsta a murit, ce mă fac? monologă în gând inspectorul șef. Nu-mi rămâne decât să-mi trag una în cap”.

— Și Tomescu ăsta, cum să zic, mai e în București, nu cumva... îngână Mizdrache, neîndrăznind să-și ducă gândul până la capăt...

— A, nu. E țeapăn, ca mine, generația care a făcut România mare, ca bradul. Ia să-i dăm noi un telefon, să vedem dacă a sosit acasă, că e cam bodegar. Umblă din local în local, pe la prânz, ia gustări cu clienții, uite mie nu mi-a plăcut una ca asta niciodată, vă rog să mă credeți. Atâta timp cheltuit prin cârciumi, e adevărat că meseria noastră îndeamnă la așa ceva; dar, oricum, dacă ești în stare să te abții ca mine, să-ți vezi de drumul tău de acasă la Tribunal și de la Tribunal acasă, se schimbă lucrurile. Nu am dreptate?...

— Cum să nu? aprobă Mizdrache, care simțea că îi vine amețea.

— Să-l chem numai pe Tomescu cu telefonul, dacă aveți noroc o să-l găsim la domiciliu...

Nu-l găsiră decât pe la patru după masă. Trebuiseră să aștepte. Jurisconsultul le oferise câte o gustare, le vorbise despre marile lui procese în care pledase, începând cu faimosul caz al Titei Cristescu și terminând cu cel al lui Sile Constantinescu, criminalul care-și ucisese părinții și-i făcuse săpun. Vorbea cu plăcere, era fericit că găsisese un auditoriu. Mizdrache și eu ajutorul său nu avuseseră ce face, trebuiră să-l asculte până când, în sfârșit, jurisconsultul dădu de Tomescu de la *Casație*.

— Alo, Sandule, unde dracu' ai stat până acum? Te-am sunat de am înnebunit. Nu mai lași damele și bodega. Unde-

ai luat un aperitiv? La *Cina*, zici? Și avea măcar ceva care să merite atenția? Nu? S-a prostit și *Cina*, ce să-i faci...

Le făcu cu ochiul, adică „s-a prostit și Restaurantul *Cina*, nu mai merită să mergi acolo să iei un aperitiv”.

— Dar de ce nu te duci tu la Dragomirescu, mă, la *Continental*, că acolo e mai bine... Uite ce e, în altă ordine de idei, acum vreo câțiva ani mi-ai cerut *Salammbô*, cartea aia a lui Flaubert. Cum nu-ți mai aduci aminte? Ești la mine în carnet, eu nu uit, scriu tot. *Salammbô*, mă, ce dracu', că am învățat-o amândoi la *Sfântul Sava*, nu știi, cu Zaimful, chestia cu faraonul, cu cartaginezii, ce dracu', te ramolești?... Să cauți, să cauți, caută, ce mai aștepți, că am nevoie de ea urgent. Așa-mi trebuie dacă împrumut cărți la cine nu merită. Cum să am răbdare, că, uite, e cineva la mine care mi-o cere, e o chestiune complicată, o să-ți spun eu când ne vedem, acum nu pot, îmi dai tu telefon peste un sfert de ceas, bine...

Pusese telefonul în furcă și le spusese, ca să se scuze:

— Uite așa e când dai cărți cu împrumut, nu le mai ai, domnule. Mai așteptăm puțin. Dar nu v-am oferit un pahar de vin, mai luați puțin din brânza asta, câte o roșie, acolo, să nu spuneți că nu sunt un om primitor...

— Se poate? se miră cu gura până la urechi inspectorul șef, ca și când ar fi vrut să dezmintă de la început această supoziție jignitoare. Și în gând: „La dracu', cu prietenii tăi și cu *Salammbô* ăsta al maiorului, că dacă o ținem așa, cine știe când terminăm...” Și luminându-se de-o idee ce-i stătuse în subconștient: Și dacă nu o găsește?

— Cine?

— Tomescu, domnul Tomescu.

— ăsta nu pierde nimic, ascultați la mine, nu mai da înapoi, asta e altceva...

— Și dacă a împrumutat-o și dânsul altcuiva, cum e obiceiul?

— Să sperăm că n-a făcut-o...

Mizdrache merse și mai departe:

— Nu cumva v-a înapoiat-o și ați dus-o în pod, în sacii aceia cu cărți din pod?...

— A, știți și asta? Nu pierdeți deloc vremea...

— Ne-a spus Roza, femeia dumneavoastră...

— Da, înțeleg. Nu, nu mi-a înapoiat-o, pentru că ar fi fost bifată aici, în carnetelul acesta...

Mai controlează o dată carnetelul și-l puse la loc în *secretaire*.

— Nu, nu e bifată, ascultați la mine, nu vă despărțiți de un carnet pe unde mergeți. Uite am și acum unul la mine, pe anul în curs...

Îl scoase din jiletca de lână și li-l arătă.

— Să știți că asta vă scutește de multe, uitarea este condiția memoriei și de aceea eu nu plec de acasă fără un carnetel. Păi, cum aș putea face față atâtor date și termene de judecată, de numere de dosare, de amânări, și câte și mai câte...

Sună telefonul.

Tomescu este, spuse. Da, eu; ei, ia spune, l-ai găsit? Cum, nu? Ce ești nebun? Nu se poate...

Urmără câteva momente de stupoare. Pe fața lui Mizdrache se așternuse o umbră prematură, pentru că de dincolo, prin firul telefonului, sosi totuși o vorbă care-i mai dădea speranță.

— A dat-o lui nepotu-său, le spuse jurisconsultul, cu palma peste receptor. Cum? Mă suni tu numaidecât? Bine, mai aștept, dar să nu cumva să se întâmple să nu mai găsești cartea, că mă fac foc, cu mine nu mai discuți...

Așeză telefonul în furcă și-i mai rugă:

— Încă puțin și o să știm cum stăm... Mai luați o măslină, vă rog. Până atunci să vă povestesc mai bine procesul lui Coroiu, că și ăla merită să fie povestit... Ați auzit de Coroiu?...

Auziseră, dar Mizdrache ce să facă, se prefăcu a nu ști despre faimosul bandit brăilean mai nimic, așa încât urmară alte cincisprezece minute de vorbărie...

În cele din urmă, Tomescu de la *Casație* anunță că nepotul său va sosi cu cartea în curând.

— Slavă Domnului, zisese Mizdrache, fericit că unul dintre cele patru exemplare va intra în posesia lui.

— Ei, ce spuneți, nu-i așa că am avut noroc cu toții? Dacă nu-mi notam eu în carnețel, dacă nu era totul scris colea?

Bărbița lui fâlfâia triumfător în aer. Uitase de vinul promis, acum povestea ce pășise odată cu un alt volum împrumutat cuiva, mai demult.

— Omul nu mai recunoștea că i-am dat cartea și cum era un mai mare al meu de la Tribunal și nu puteam să mă pun rău cu el, ce credeți că am inventat? L-am lăsat ce l-am lăsat și i-am spus că de fapt cartea, era vorba mi se pare despre un volum de *Teoria Dreptului*, nu-mi aparținea și că nu voisem să-l supăr, dar aparținea Președintelui *Curții de Conturi*, cu care omul meu avea mari interese; bineînțeles că imediat ce-am spus asta cartea a și apărut, dar de ce e nevoie să minți, vă rog să-mi spuneți?

Pe la 6 după masă, în sfârșit-Mizdrache plecase triumfător cu primul dintre cele patru volume din *Salammbô*, ediția *Hachette* din 1935, pe care domnul Alexandru Papadopol voise să i-l ofere pe gratis, dar inspectorul șef refuzase, lăsându-i pe masă o sumă bunicică.

— Uf, făcuse în stradă. Ar fi trebuit să vă las pe voi să vă zbateți, dar grosolani cum sunteți mi-ați fi stricat ploile...

Privea la Teică, care nu se mișcase din mașină și avea o figură de om scăpat dintr-o foamete mare.

— Să mergem undeva, îi spuse lui Ciripoi, că bănuiesc că nu ați ciugulit nimic...

— Se poate, dom'sef, când e vorba de treburi, nu ne mișcăm din locul nostru, că doar ne cunoașteți...

— Vă cunosc ca pe niște cai breji. Spune mai bine pe unde se poate lua ceva în gură, în picioare, că mai avem treabă până diseară.

— Păi ar fi o berărie pe aici, pe Rahovei, *La Italianu*, e unu care vinde broaște și știu că nu vi se întoarce la asemenea rarități...

— Să aibă și niște bere, Ciripoi, că e o căldură...

— Cum nu...

Bineînțeles că *refacerea* celor patru dură până după miezul nopții și că abia a doua zi pe la 11 se aflau în apartamentul din strada Brezoianu numărul 91, la etajul II, apartamentul 1, în fața doamnei Yolanda Mariani, pensionară a *Operei Române*, o femeie cu părul coliliu, proaspăt aranjat de coaforul hotelului *Athénée Palace*, care arăta și ea peste 65, dar avea în realitate încă vreo 10 ani pe deasupra. Îi telefonaseră înainte, anunțându-se; Mizdrache ținând să sublinieze față de ceilalți subalterni:

— Cred că ați reținut că nu am dat buzna peste ea. Voi, cum sunteți de la țară, erați în stare să năvăliți fără un astfel de telefon, or astea sunt doamne crescute bine, au avut de-a face cu miniștri, au forfecat, nu merge așa. oricum, dacă nu ești atent, îți mai și trănestește ușa-n nas, deci învățați și voi cum să ieșiți în lume, că o să mă pierdeți odată, vă tot spun, o să mă pierdeți și o să plângeți după mine. Parcă vă aud: „Unde-o fi săracu’ dom Mizdrache, că ce om era”, dar pe mine atunci o să mă doară în cot, că o să fiu oase și ulcele și voi tot proști...

Ciripoi, cu Teică și cu Crăciunescu dădură bineînțeles din cap că au priceput. Sus, la apartamentul cântăreței, îi luă de data asta pe Ciripoi, pentru că pe Crăciunescu îl trimisese cu Teică să vadă ce-i cu celălalt, cu Domnul Iosif Bianchi din strada General Berthelot, 3, să nu mai piardă timpul...

Sunară, trecură câteva minute până când de dincolo de

ușa bine încuiată se auzi un glas cântat care întrebă pe nas:

— Cine e?

— Mizdrache, v-am telefonat mai devreme...

— A, da, intrați, intrați, făcu văzându-l și pe Teică, cu mutra lui căzută.

Mirosea a pisici, asta se simțea de la intrarea în micul vestibul.

— Pe aici, făcuse cântăreața. Jos, Miky, și tu, Dona! Ztt! Ztt!

Era îmbrăcată într-un capot de mătase cu uriașe flori galbene, imprimate pe un fond *bleu-ciel*, plină de brățări pe mâna stângă, uscată ca o creangă de copac. Buzele erau vopsite violent și sub bărbia unei fețe, altă dată frumoasă, atârnavu piei galbene. Părul bine pieptănat și îngrijit, precum și statura înaltă –, mersul elansat îi dădeau un aer demn de doamnă care stătuse pe o scenă, asta se simțea de departe.

— Sărut mâna, sărut mâna, ne scuzați de deranj...

— Nu e niciun deranj, domnule... Jos, Miki! Jos, Dona!

Pisicile miorlăiau, sărind de colo-colo pe canapelele din jur.

— Mizdrache...

— Niciun deranj, domnule Mizdrache, luați loc dacă vreți...

Se așezară, Ciripoi cu mâinile în poală, neștiind ce să facă cu ele, celălalt, inspectorul șef, picior peste picior, cercetând interiorul cu un aer degajat. Pe pereți, câteva tablouri de Iser și de Stoenescu, marine și peisaje cu păduri, câteva majolici și vase de Boemia într-o vitrină așezată cu gust, un interior de femeie care strânsese câte ceva la viața ei, desigur. Nu se vedeau toate încăperile, pentru că apartamentul mai avea o sufragerie și un dormitor; pe ei îi primise într-un birou cu ferestrele spre Cișmigiu, de unde venea prin geamurile deschise un aer fierbinte, filtrat de copacii acelei uriașe grădini.

— Frumos e la dumneavoastră, zisese Mizdrache...

Femeia sună din brățări a acceptare. Un smarald, ca un

ochi de ciclop, lucea într-unul din degetele gazdei. Nu era singura bijuterie. Cerceii scânteiau și ei de sub părul frizat cu fierul. „Asta a «suferit» ceva”, o taxă rapid Mizdrache.

— Nu-mi spuneți cu ce ocazie pe la mine... începu femeia.

— Așa, eu vă cunosc demult, o luă pe departe inspectorul șef, privind spre Ciripoi care asculta, numai urechi, pentru a avea ce povesti la aperitiv, la Papastase sau în alt loc, cum o luase cu preșul șeful lui pe cântăreață și cum o adusesse în stare de „apoplexie”.

— Ce spui, domnule?

— Doamnă Mariani, în '36 v-am văzut în *Carmen*, era, să mă scuzați, rupere, balcoanele cădeau în sală de entuziasm, spectatorii tunau din palme și dacă mai ținea, mult după aria aia, cum îi zicea, că am uitat, crăpau pereții. Ce urale, ce flori, ce lume, ce lume...

— Sunteți prea drăguț, domnule. Prea drăguț, mi se pare că ăsta era unul din ultimele spectacole. Pe urmă, m-am retras, să fi văzut dumneavoastră când am cântat la Bratislava...

— La Bratislava, ia te uită!...

— Da, și la Viena, și la Budapesta, și unde încă? A, da, la Pisa, dar parcă Pisa asta n-avea Operă, confund eu, cu turnul ăla; nu, la Milano. Da, la Milano...

— Ce vremuri, doamnă, ce vremuri...

— Era să mă căsătoresc cu un armator la Milano, ba nu, uite ce repede uit, nu, asta se petrecea la Genova, parcă acolo e mare și vapoare, da, la Genova, la Genova m-a cerut un armator, se îndrăgostise de mine și nu, că-mi pune flota la picioare. Ce să fac eu cu flota lui, că am rău de mare? Și când am plecat la New York am avut rău de mare, vai ce-am mai pățit, credeam că-mi dau duhul, nu altceva. Am cântat cu Caruso, ați auzit de Caruso?

— Cum să nu? Se poate? auzi, Ciripoi, să nu fi auzit noi de Caruso?

Acela făcea un cap umplut de gânduri, dar aprobă cu un surâs batjocoritor: Adică cum să nu fi auzit ei de Caruso?

— Ei, bine, domnule Mizdrache și domnule Ciripoi, Ciripoi parcă ați spus, abia mi-am revenit. Începeau spectacolele și eu tot cu vomitări, cu doctori, dar ce n-am luat ca să-mi treacă și ăsta de la Genova nu, că-mi pune flota lui la picioare. Dar nu v-am întrebat: Nu serviți ceva?

— Nu, mulțumim, doamnă, nu vă reținem decât câteva minute, nu e nevoie...

— Nu se poate, o chem numaidecât pe Vergi, Vergi e servitoarea mea, să vă dea o mastică, ceva, nu se poate, sau doriți o cafea?

— Vă rog, doamnă, nu e nevoie, protestă inspectorul șef.

Dar era prea târziu, apăruse servitoarea urmată de o droaie de pisici, altele decât Miki și Dona, chemată printr-o bătaie din palme.

— O gustare la domnii, Vergi, vezi ce faci, să nu-mi spargi vreun pahar, ca data trecută, că ți-l trec în condică și ți-l scad din leafă...

Și pe urmă, cu um surâs, către cei doi:

— Așadar unde rămăsesem? A, da, la genovezul acela. Ei, asta a trecut; pe urmă a fost un miliardar din Chicago, ăsta cumpărase un disc *Marconi* cu mine și era mort, copt; ați auzit vreun disc *Marconi* cu mine? Nu? se miră, se poate? Stați numai o clipă, am dincolo un patefon...

Bătu iar din palme și se ivi servitoarea.

— Patefonul, Vergi, dacă ești drăguță, și discurile...

Femeia era obișnuită, se vede, cu astfel de comenzi.

Dispăru și apăru într-un minut cu ce i se ceruse, lovind orbește în ceata de pisici care o încurcau la mers.

— Și nu uita gustarea... Cum vă spuneam, miliardarul ăsta, mă auzise pe placă, și nu, că sunt mai bună decât Gallicurti, și că să mă ia de nevastă, și să fac carieră, dar eu, nu; că nu-mi plăcea, era puțin cam gras, nu știu dacă

dumneavoastră știți că mie nu-mi plac grații, deși se spune că sunt oameni cumsecade, dar am preferat să mă întorc la București și el a rămas cu plăcile *Pathé Marconi* și cu scrisorile. Ce nebun, îmi scria de două ori pe zi, plus cablogramele, plus telefoanele, cred că s-a ruinat. Știa unde sunt, în Europa sau în lume, îmi dădea telegrame, pe vapor, prin gări pe unde ajungeam venea un emisar de-al lui cu un buchet de flori și cu cartea de vizită. A murit, săracul, pentru că dacă o mai ținea mult nu mai rezistam, ce cadouri mi-a făcut, am mai avut ce vinde acum, la vârsta asta. Thomson îl chema, Jerry Thomson, trebuie să fi auzit de el, se ocupa cu obiectele de menaj, tot ce era obiect de menaj în America el furniza, era plin de bani.).

Întorsese manivela metalică și pusese un disc. Se auzi aria Santuzzei din *Cavaleria rusticana*, o voce puternică, amplă, tânără. Placa uzată fâșâia puțin și mai avea sincope de prea multă întrebuințare, dar cei doi ascultară religios, cu aerul unor experți...

— Ce voce, ce voce! exclamase final Mizdrache. Într-adevăr, să fi fost și eu miliardar ca domnul Jerry și cum i-ați mai spus, aș fi făcut totul pentru a vă intra în grații...

Fusese adusă o tavă cu băuturi și cu mici felii de șuncă așternute pe bucăți de pâine prăjită.

— Dar nu v-am întrebat: în ce chestiune ați venit? Să nu vă mai pun pe partea cealaltă placa? E un disc special, comandat de domnul de la Chicago.

— Cum nu?!

Ascultară și aria Aidei de Verdi... Ciripoi înfuleca respectuos, cu o ureche la sunetele patefonului.

Mizdrache aplaudă ușor la sfârșitul cântecului, privind-o cu venerație.

— Doamnă, pot să spun că ați fost slăbiciunea mea. Vă jur, să nu credeți că vreau să vă măgulesc, dar dacă nu v-aș fi auzit la *Operă*, nici nu aș fi îndrăznit să vin la

dumneavoastră...

— Sper că nu-mi cereți ceva neplăcut...

— O carte, doamnă, pentru o carte am venit.

— Nu am prea multe în bibliotecă, să știți. Partituri, da; dar cărți? Priviți, astea sunt toate. Nu pricep însă de unde și până unde v-a venit ideea de a căuta la mine o carte? Nu am dat niciun anunț că aş vinde așa ceva. La *Universul* mai public câte ceva, dacă vând vreo bijuterie, dar cărți?

— Doamnă, iată despre ce este vorba. Ați comandat în anul 1935 volumul *Salammbô*, tipărit de *Hachette*, din Paris, este adevărat?

Cântăreața se gândi puțin.

— Da, acum îmi amintesc, am voit să fac cuiva un cadou mai deosebit; era o ediție pentru bibliofili, mi se pare, mă sfătuisese o prietenă, dar stai să-mi amintesc cui am dat-o, pentru cine luasem cartea?

Își frământa degetele încărcate de inele și-și așeza cu cochetărie părul în jurul urechilor.

Mizdrache simțea că plesnește. Bănuia că măcar în cazul ăsta lucrurile se vor petrece mai simplu.

— Aa, aveți noroc! O cumpărasem pentru un prieten de-al meu, cu care pe urmă m-am certat și nu i-am mai trimis volumul. El mi-a sosit cu poșta și mi se pare că nici nu i-am tăiat paginile, că eu nu aveam timp pe atunci să mai citesc, dar acum, dacă l-aș regăsi, poate că l-aș citi... Stați să mă uit...

Rafturile unei biblioteci florentine, încărcate cu cărți, se aflau în apropiere.

— Uitați-vă și dumneavoastră. Poate o găsim mai repede, cât privește rafturile de sus, acolo trebuie să aducem scărița. Vergi, Vergi! o strigă pe servitoare...

Aceasta reapăru.

— Vrei s-aduci scărița?

Mizdrache începu să citească febril titlurile volumelor

aflăte la îndemână. Nu găsi ceea ce îi trebuia.

— Aici nu se vede...

Cântăreața se prefăcea și ea că privește, dar cu siguranță că nu vedea prea bine pentru că avea nevoie de ochelari și din cochetărie nu voia să-i caute. Vergi sosise cu scărița.

— Ciripoi, urcă tu pe scară și caută sus...

— Urc, dom șef... zisese subalternul și femeia îl privi curioasă.

— Sunteți șef, unde, dacă-mi este permis?

— În poliție, doamnă...

Cuvântul o izbi pe femeie.

— Poliție? Și ce căutați, mă rog, aici? Faceți o percheziție?

— Vai, se poate? Doamnă Mariani, dar cum mi-aș permite eu, un admirator al domniei voastre, este vorba de cu totul altceva. Avem nevoie de acest exemplar pentru un, scuzați cuvântul, damblagiu de diplomat francez, d-ăștia de la Vichy, care caută ediția asta, zice că-i rară, de ce o fi rară, habar nu am, plătește bine. Cereți-mi cât vreți pe carte, nu mă tocmesc, dar dacă mă duc eu cu ea la șefii mei, că șef, șef, dar am și eu șefii mei, o să fiu felicitat și nu puteți să mă lipsiți de plăcerea de a primi niște felicitări...

Cântăreața râdea de se prăpădea, spre stupefacția lui Ciripoi, care, din vârful scării, privea la ea ca la o nebună.

— De ce râdeți cu atâta poftă? o întrebă curios, la rândul lui, inspectorul șef.

— Ați spus un cuvânt atât de nostim pentru mine: damblagiu, încât nu mă mai pot stăpâni. Un „damblagiu de diplomat”, când or s-audă prietenele mele, diseară, la ceaiul nostru de cucoane, or să se tăvălească de râs. Știți, ne vedem și noi, ca femeile, joia după masă, și mai bârfim... Splendid: un damblagiu de diplomat...

Râdea în hohote și Ciripoi spusese dezamăgit, de pe scară:

— Cum îi zice, dom șef, la cartea aia, că am uitat *I Samba* sau *Zambo*...

— *Salammbô* (era să adauge „Tâmpitule!”, dar se stăpâni)...

— Cum a spus, *Zambo*, *Samba*...? Ha, ha, ha, răsese iar cântăreața, vai ce va fi când le voi spune fetelor, diseară...

„Îl mănânc, îi promise în gând inspectorul șef, iar m-a făcut de râs, unde mă duc cu el mă face de baftă, nu se mai dă pe brazdă, cretin l-a făcut mă-sa, cretin o să moară”
„răsese Mizdrache, amabil.

— Chiar așa, doamnă, are haz, nenorocitul...

Pe scări, Ciripoi silabisea titlurile cu greutate, ținându-și cu greu echilibrul...

Mizdrache o întreținea în timpul acesta pe doamna Yolanda Mariani, care tot mai făcea haz de cele auzite.

— Și dacă nu sunt indiscretă, la ce sumă credeți că i-aș putea vinde *damblagiului* (răsese iar în hohote) de diplomat, cartea...

— Păi să vedem ce scrie pe ea, că trebuie să aibă și prețul. Și înmulțim cifra cu cinci sau, ce zic eu, cu cinci, cu șapte, că acum francii se găsesc numai la *Bursa neagră*, și mai punem ceva pentru raritate, eu cred că sub 500 de lei nu putem să o cumpărăm... Nu-i așa?...

Și scosese banii pe care-i flutura sub ochii gazdei.

— Să mă mai gândesc, zisese ea, ca și când ar fi trebuit încă să cugete.

— Ce faci acolo, Ciripoi? se agitase inspectorul șef, și apoi către cântăreața: Din păcate, n-avem timp, pleacă peste două zile, așa că gândiți-vă bine, v-am spus că dau oricât numai pentru a-l servi pe domnul acela, unde mai puneți felicitările șefilor mei...

— Atunci să zicem, fără să ne mai uităm la preț, 1.000 de lei, 500 să fie pentru felicitări...

— A, doamnă, sunteți nemaipomenită, cum se cunoaște că ați trăit numai între oameni cu bani, nu vă trebuie mult pentru ca să știți cât trebuie să cereți. Numai s-o găsim. Nu cumva ați dat-o cuiva cu împrumut

— Da' de unde, cred că nu s-a mișcat din raftul acela de când am pus-o acolo...

— Dar dacă servitoarea, scuturând, a umblat și...

— Nu te teme, domnule Mizdrache, o cunosc pe Vergi, praful de un deget peste tot, nu are curiozități, n-a mutat-o de unde-am pus-o. Dacă aș ști unde-am aruncat-o, aș lua-o eu numaidecât...

— Dom șef asta trebuie să fie... *Să-lamm-bd*... Așa-i zice, nu? făcu din vârful scării Ciripoi.

— Exact...

Îi venea să-l sărute, nu altceva. O luă și o foiletă, cum făcuse și cu exemplarul aflat în casa jurisconsultului. Nici urmă de înțepături pe pagină. Se numea că are două exemplare pe care putea să-i le ofere maiorului von Braun, și asta într-un timp atât de scurt. Numai cu celelalte două dacă i-ar merge tot atât de repede, ce bine ar fi! Cartea era tăiată la început, pe la mijloc și la sfârșit, cum bănuise, cântăreața o răsfoise numai.

— Pofțiți banii, doamnă, și vă mulțumesc din suflet. Este exact ceea ce căutasem.

Citise pagina de gardă, acolo unde era trecut anul ediției, și se ridicase în picioare.

Femeia numărase cu atenție hârtiile primite și surâsese plăcut, încântată de ceea ce i se întâmplase în acea dimineață fără să prevadă.

— Haide, Ciripoi, am plecat, că avem treabă... Sărut mânușitele, sărut mânușitele, mi-a părut bine de cunoștință. Și nu uitați, admiratorul dumneavoastră pe viață...

— Și mie, sunt încântată, domnule. Mai spuneți o dată chestia aia cu diplomatul, cum ziceați, că am uitat; aoleu, mă ramolesc...

— Un damblagiu de diplomat...

— Așa e, damblagiu, ce cuvânt plastic, ce expresie...

Îi dusesese până la ușă, urmată de ceata de pisici și încă mai hohotea când cei doi începură să coboare scările blocului...

Cu exemplarul aflat în posesia Seminarului din Blaj, exemplarul domnului Iosif Bianchi, lucrurile fură ceva mai complicate decât își închipuiseră. Agentului Crăciunescu îi trebuiseră mai bine de 40 de zile pentru a-i da de urmă. Prelatul plecase în Italia în anul 1940, asta o știa, știa și adresa din Milano unde locuia acum, scrisese după ce căutase în strada General Berthelot pe cineva care i-ar fi putut spune dacă nu cumva acel strein încredințase biblioteca sa vreunei rude sau o dăruise cuiva, pentru că nu-și închipuia că domnul Bianchi a plecat cu cartea în Italia. Nu știa nimeni nimic, vag careva își amintea de domnul acela scund, cu ochelari, care nu avea prea mulți amici, dar de cărțile lui nu putea să dea niciun fel de indicație. Nu rămânea decât calea corespondenței, ceea ce și făcu Crăciunescu nemaicrezând că are vreo șansă. Numai că, după cinci săptămâni, dacă nu șase, agentul primi pe adresa lui de acasă răspunsul italianului, care se scuza de întârzierea acelor rânduri și în care-l încunoștința că toată biblioteca sa din strada General Berthelot fusese donată Seminarului din Blaj. Un drum până acolo fu făcut în grabă și, la întoarcere, Mizdrache află că, din nefericire, al treilea exemplar fusese distrus într-un incendiu de la începutul lui ianuarie a aceluiași an, când mai bine de 11.000 de volume căzuseră pradă focului neașteptat. Cum era un om încăpățânat, Crăciunescu voise să afle dacă exemplarul căutat, donat de către prelatul Bianchi, nu se afla cumva din întâmplare la cineva care l-ar fi împrumutat. Bibliotecarul, un tânăr destoinic, pe nume Căprariu, îi spusese că era la curent cu chestiunea, cartea fiind foarte cunoscută și evidența ținând-o el într-un caiet pe care putea să i-l arate. În momentul izbucnirii incendiului cartea se afla la locul ei, în bibliotecă, nefiind împrumutată nimănui. Îi

arătase registrul și agentul citise data intrării pentru ultima dată a cărții și văzuse rubrica ieșiri, goală. Pentru a nu mai lăsa niciun dubiu asupra seriozității, îi prezentase legitimația de la Poliție, spunându-i bibliotecarului că dacă exemplarul s-ar fi găsit la altcineva, el ar fi riscat o condamnare a tribunalului militar, întrucât era vorba de lucruri destul de serioase. O declarație scrisă întărea cele mărturisite de către acesta și Mizdrache o atașă la dosarul cercetărilor lângă cele două exemplare găsite. Cât privește cel de al patrulea, ancheta dădu la iveală fapte care aveau să-l intrige pe inspectorul șef.

În timp ce Crăciunescu și Teică se aflau la Blaj, el cu Ciripoi merseseră la cea de-a patra adresă, cea a doamnei Sidonia Tempeanu, din strada Lutherană 24. Când ajunseseră în fața unei curți strâmte, cu o poartă discretă, dincolo de gardul căreia nu se vedea decât o casă cu obloanele trase, subalternul inspectorului șef spusese ca și când ar fi pășit pe un teren minat:

- Dom șef, dăm în bară...
- Ce bară, Ciripoi? Ce bară?
- Dom șef, păi credeam că știți...
- Ce să știu?

Celălalt își frângea mâinile, ca și când ar fi știut un mare secret.

- Vorbește, nu mai face mutrele astea...
- Dom șef, aici e casa unei doamne care...
- Care, ce?
- Care e prietenă cu altă doamnă, care... Nu se poate să nu știți; mă încercați pe mine...
- Ciripoi, termină cu cheștiile astea...
- Păi aici domnul Tismana se mai vede, ca să zic așa, cu doamna Necșești, adică au și ei un hogaec și stau, că le este drag unul de altul...

Mizdrache știa că de mai multe luni subsecretarul său de

stat e încurcat cu soția lui Necșești, lucrul devenise de domeniul public întrucât în București nu se putea ascunde nimic de genul acesta, dar să nimerească peste o asemenea treabă i se părea peste putință.

— Întoarce mașina! poruncise șoferului.

Până la sediu, nu scosese niciun cuvânt. Celălalt tăcea și el.

— Nu spui nimic, la nimeni, auzi tu? îl sfătuisese pe Ciripoi. Dacă te întreabă careva, dai din umeri, eu discut despre treaba asta, și leagă cățeaua dacă nu vrei să te trezești cine știe pe unde...

— Am înțeles, să trăiți...

— Bine.

Și-l rugase pe șofer să-l lase pe Ciripoi la sediu, că el avea treabă în altă parte.

*

Pentru cine cunoscuse lumea Genevei din acei ani străluciți ai elocinței, ai reuniunilor mondene, cu lume diplomatică amestecată, orașul rămăsese același pentru 20 de ani, cu ceva provincial în el, cu o liniște ciudată, discreția purtând pecetea universului pe care-l ocrotea. Prezența *Gărzii Municipale* helvete tulbura la ore fixe siesta prelungită a acestei urbe cu clădiri severe și cu parcuri somnolente. Lacul Lemman înconjurat de vile ascunse, Ronul, gâlgâind puternic sub podurile de piatră, și o muzică ce cânta Haydn pe la cinci după amiază într-un chioșc, Universitatea înființată de Calvin, cu aleile ei, pe care mai alergau fete americane în pulovere încă în anul 1938, cu serviete de piele subsuoară, fugărite de atleți tineri germani ce făceau spionaj, nu mai avea, cum scria odată Genevieve Tabouis, la sosirea în acest oraș a lui Anatol Dumitrescu, ritmul vertiginos al recepțiilor încărcate de amintirea bârfelilor pariziene. Pe prințesa Faucigny-Lucinge, pe marchiza d'Ornano și pe contesa d'Haussonville, în scurta lui trecere

prin capitala Franței, nu le mai apucase. Se sfârșise cu dineurile oferite de lord Balfour, cu serile la *Grand Opera*, unde-l văzuse și el pe președintele Poloniei, Paderewski, salutând din loja oficială mulțimea de fracuri și rochii de seară sclipind de bijuterii sau galeria încărcată de feministele zgomotoase care tropăiau ca să atragă atenția. În septembrie 1924 aerul se răcise și primele semne ale toamnei se arătau în copacii somptuoaselor parcuri. Pe bulevardele Genevei treceau omnibuzele și taxiurile hotelurilor de lux. Se lărgiseră vestele și vestoanele la bărbați, se purtau costume după ocazii; pentru dimineață – stofă deschisă de lână englezească și pantalon strâmt, botine de cheveau și dacă se mergea la călărie cizme și jachetă scurtă, cu șapcă cu cozoroc lung peste ochi; la prânz – ținuta era lejeră, haine gris închis, iar seara, nelipsitul costum negru fără de care orice portar s-ar fi uitat la tine ca la un intrus. În ce privește femeile, ele cultivau simplitatea, umblând în rochii lungi ca niște tuburi, strâmte, dimineța, sau largi, după amiaza. Abia se rujau, părul și-l tundeau scurt și toate aveau un aer șters, anonim, numai mersul elegant al doamnelor care se plimbau în diminețile însorite pe malul lacului Lemman sub umbrele colorate trăda diferențele sociale. Seara apăreau sobrele taioare, dar până în prânz, pe terasele braseriilor, când încă nu erau alungate de frigul subțire ce se instaura dinspre Alpi, acele doamne tunse à la *gargonne*, cu piepturi plate, strivite de croiala nemiloasă, cu șolduri strâmte, băiețești, împrumutau orașului un farmec deosebit. Mai târziu apăruseră pantalonii și ciorapii de culoarea pielii, din mătase, feministele ce masculinizaseră moda dispăruseră așa cum apăruseră. Pentru un bărbat ca Anatol Dumitrescu acest oraș pașnic nu fusese la început locul visat; el ar fi vrut să se fi instalat la Paris, dar relațiile sale nu erau atât de puternice încât să-i asigure un loc în vreo cancelarie la

Roma sau la Paris, deși și Berlinul i-ar fi plăcut. Tânărul diplomat acceptase orașul „promenadelor”, ca pe o trambulină pentru altceva mai bun, neștiind că în afara unor vizite de serviciu sau concedii scurte nu avea să se miște din Geneva mulți ani. Cu trecerea timpului, se obișnuise. Devenise un familiar al marilor restaurante, locuia la un hotel bun din centrul orașului, *Hôtel Bellevue*, loc tradițional pentru diplomați, cu vedere spre lacul Lemán, pe care seara și dimineața treceau melancolice echipaje nautice cu pânze, mișcate de un vânt anemic, vara, și unul greu de controlat când se asprea vremea. Aici până și portarii se purtau ca niște regi, cum spusese careva. Aga Khan încă înainte de a intra în *Sala Reformei* din *Palatul Victoriei* exclamase: „E ca la Deauville în timpul sezonului”. Lipseau caii, desigur, dar aveai la ce să privești. Reuniunile din acel septembrie al anului sosirii lui Anatol Dumitrescu la Geneva prezentau un spectacol pitoresc, colorat. O lume amestecată se mișca parcă fără scop pe culoarele luminoase ale clădirii, oamenii se salutau fără să se cunoască, erau prevenitori, căutau prietenii și relațiile, voiau să lase impresia că reprezentau acolo state cu adevărat puternice și bogate. Ziariștii vânau cancanurile, trăgeau nerușinat cu urechea, erau zgomotoși numai când luau masa în restaurantele de mâna a doua, mai ieftine, unde-și scriau pe un colț de masă știrile pentru ziarele lor din toată lumea, dar pe acele culoare erau numai urechi, tăcuți, fără să arate carnetele în care-și notau frazele auzite în sălile de conferințe sau prin holurile uriașe. Trecuseră prin fața lui maharadjahul din Brogore, cu un turban cu egrete, cu tenul mat și mustați în stilul cavaleriștilor englezi, prinți sosiți din cine știe ce pustiu din Orientul depărtat, cu ochi oblici, șireți, îmbrăcați în burnuzuri de lână cu capușon, etiopieni cafenii, în pelerine albe, jurnaliști vestiți și lideri politici sosiți la Ligă pentru un timp scurt. Anatol Dumitrescu

ascultase atent propunerea lui Huth Morgan, președinta Uniunii Alegătoarelor Americane, în prima ședință a Consiliului: „Ideea de pace să fie concretizată printr-un schimb general de păpuși pe care trebuiau să-l facă toți copiii lumii”. Conversațiile duduiau de știri contradictorii, ceva romantic, greu de găsit mai târziu, abia peste doi sau trei ani, plutea în aer. Reprezentantul Chinei, Tan-Tsai-fu, rostise o frază memorabilă în ședința inaugurală: „China solicită de trei mii de ani arbitrajul! Avem încredere în Liga Națiunilor” și luase aplauze. Pentru un diplomat de carieră ideea unui alt participant la aceste consfătuiri preliminare, aceea a profesorului Emile Drufet, care visa de 20 de ani la crearea unei „protecții internaționale a privighetorilor”, părea un lucru capabil să-l intrige. Se afla în societatea unor utopiști? Colegi mai cinici și mai gureși își bătuseră joc de ceea ce auziseră în acele zile, amintind celor ce voiau să asculte că după citirea Pactului Ligii Națiunilor de către Președintele Wilson, cu mâna pe Biblie, același om respinsese ideea ca această Ligă tânără să fie înzestrată cu mijloace militare capabile să impună respectarea hotărârilor sale. Pe vremea aceea Anatol Dumitrescu dorea din tot sufletul să înțeleagă ceva din spectacolul diplomatic la care asista. Fusesse destul de dificil la început întrucât nu era nimic mai rău decât retorica în astfel de împrejurări. Cum puteai să nu-l asculți pe contele Apponyi, mare orator, ce domina tribuna în redingota sa stil Frantz Joseph, un bărbat de 80 de ani, cu barbă albă și urechi de faun, sosit parcă din alt veac, întârziat între două lumi ce se striveau una pe alta, aceea ce părăsea scena și cea ce sosea cu oamenii ei, cu ideile ei, cu presiunile ei și iritarea de a nu mai răbda ceea ce fusese gândit și făcut până atunci, el care văzuse trei imperii născându-se și dispărând pe rând. Totul debuta dramatic, fiecare își recita aria pe un ton patetic, cum făcuse Skrzynski, ministrul Poloniei, care, cu aerul lui

nobil și disprețuitor, le amintise celor de față: „Polonia, domnilor, Polonia!” Sau MacDonald, șeful delegației engleze, cu o coamă albă, aproape alergând spre tribună, urmat de experții săi, gata să-i servească date pe niște fițuici, urmat la luarea la cuvânt de Beneș și de Titulescu, cu fața lui măslinie și ochi mongolici, cu silueta subțire, elegant în fracul bine croit, cu pantaloni reiați și ghetе ascuțite, călcând elansat spre tribună și rostind într-o franceză impecabilă salutul său adresat Ligii, omul care rămăsese peste ani oratorul cel mai interesant al acestui conclav al națiunilor europene; Herriot, în jachetă neagră, emoționat (cum avea să fie mai târziu și la procesul Mareșalului Pétain, unde lăsase o impresie penibilă prin discursul său *vechi*), urmat de Aristide Briand, pe care încă nimeni nu-l cunoștea în acel an la Geneva, Henri de Jouvenel, Georges Bonnet, viconteleshi, „diplomația lumii la lumina zilei” și pe urmă valul de vorbe, interminabile discursuri ce fuseseră primite la început cu înghesuiala strivitoare din balconul presei și, odată cu trecerea vremii, cu o absență vizibilă ce trebuia să dea de gândit acelor oratori ce se biziiau mai mult pe figuri de stil decât pe realități, dar atunci, în toamna lui '24, Anatol Dumitrescu nu simțea decât o încântare măgulitoare: se afla în inima vieții politice a continentului, avea ce povesti la București sau la Paris, în scurtele lui incursiuni, învățase pe dinafară antologia de cuvinte frumoase aruncate de la tribuna Ligii care născuse o adevărată literatură și vindea ziarele din colțurile cele mai îndepărtate ale lumii. Și pe urmă se instaurase rutina, adevărata treabă o făceau cu toții la bufetul supraaglomerat unde avea loc trocul cu știri, indiscreții, zvonuri mai interesante, erau reuniunile de la hotelul *des Bergues* unde aveau loc „seratele Genevei”, care făceau să crape de invidie toți cei ce nu puteau să fie acolo. Holuri strălucitoare, încărcate de draperii, de uriașe candelabre și mobilă stil,

barurile și saloanele oculte pentru discuțiile particulare! Uriășele apartamente de lux închiriate de americani sau maharadjahi cuprinși de megalomanie, iată decorul luxuriant în care se mișca o lume frenetică. Hélène Vacaresco, Politis, Paul Valéry, istoricul Ferrero, Titulescu, pe care-l însoțea și Beneș, beau *cocktailurile* barmanului hotelului, italianul Carlo Baltramo, sau *drink Protocole*, sau *oranjada „Arbitraj”*, ori *„Elixirul zeilor* cum se numeau băuturile amestecate de fantezia aceluia italian. Acolo se lăuda Herriot că-l împrumutase pe Verlaine, în tinerețea lui, cu 5 franci; facila, plutitoare Anna de Noailles (cea care lansase peste un an rochiile scurte, descoperindu-și genunchii, fapt ce provocase un veritabil scandal în mica lor lume amestecată, dar nu împiedicase pe celelalte femei din delegații să o imite rapid), clorotică, vorbind tot timpul de dragoste, provocându-i pe bărbații din jur, cu silueta ei subțire, în gheana elastică, cu talia coborâtă la șolduri, după moda acelor zile și ani, dansând absent tangouri argentinienne; nu scandalos, cum o făceau alte doamne, și snobul Valéry, trăgând cu ochiul la spatele adânc decoltat al femeilor diplomaților, încălzite de șampanie și de gălăgia acelor serate ce dădeau tuturor impresia că pacea va dura o mie de ani și că așa va fi Europa încă pentru multă vreme: o sală de bal, un club unde se spun anecdote, totul scânteietor, o continuă gavotă, un schimb de idei iscate de șampania băută din paharele cu picior ce mereu erau deșertate și umplute de chelneri, și ei în smokinguri, neobosiți, politicoși, atenți, cu urechea la cel mai mic cuvânt pentru că aici totul se plătea: ceea ce era auzit, colportat, indiscrețiile cele mai multe cu acest prilej se făceau, în convorbirile banale, fără subiecte precise. Și între toate femeile, inconsolabila Hélène Vacaresco, ce repeta de câte ori avea ocazia cuvântul ei devenit aproape o obișnuință: „În materie de dragoste pentru mine nu există decât Un singur

cuvânt: Vino!", aluzie la așteptarea unui semn, din partea Regelui României, care nu se mai producea. Briand, cocoșat, cu părul răvășit și cu o față tristă de funcționar la Morgă, îmbrăcat într-o redingotă prost croită, strecurându-se prin mulțime, o, silise pe Anna de Noailles să exclame față de Anatol Dumitrescu și de Titulescu: „Ăsta dacă nu e vreun ministru, precis că e hoț de hotel”. În realitate, viitorul Președinte de Consiliu de miniștri al Franței nu făcea altceva decât să caute să discute cu un partener: „Cu cât a vândut o vacă ultima oară?” sau să se laude că introducând lumină electrică în ferma lui din Marly a făcut să ouă găinile de două și trei ori pe zi...

Și drumul până la hotelul lui, în trăsură sau în automobil, după cum era invitat de către cei pe care-i însoțea, ori plimbările prin noaptea geneveză, rece, în pardesiul strâns pe talie, gândind la impresiile de peste zi, încă având imaginea acelei mulțimi amestecate, spirituale, dornice de plăceri, grizate, niciodată bete; și baia de la miezul nopții, o baie fierbinte, și cearșafurile albe, scorțoase, mereu schimbate, tăcerea orașului care adăpostea lumea fericită ce se reîntâlnea a doua zi și reîncepea să toace știrile; citirea gazetelor în restaurantul de zi, acele jurnale nemțești, mici și maniabile, cu literele lor gotice semănate parcă de ghiare de găină pe aria albă a hârtiei, și groasele gazete de la Paris, grele, moi, pline de caricaturi ce batjocoreau lumea de la Liga Națiunilor, încărcate de fuzee de fraze subliniate în subtitluri ce voiau să atragă repede atenția, ori revistele ilustrate, săptămânale abia sosite, în care fiecare se căuta în grupurile amestecate de la recepții; citirea rapidă a rubricilor scandaloase care insinuuau unele lucruri pe care le știau numai reporterii de scandal, știri plătite foarte bine și care făceau din acei rechini de presă niște tipi foarte stimați, temuți, cu care era bine să fii prieten. Urmau rapoartele dictate dactilografelor după ce se făcuse descifrarea

stenogramelor, și lectura rapoartelor sosite din țară, și specularea știrilor despre noile relații internaționale: alianțele între noile state balcanice, estimarea unor posibile pacte cu Franța, Polonia și Iugoslavia, dacă nu ar fi fost cazul să intre în aceste socoteli și cehii. Corespondența era istovitoare, dar treceau și aceste ore neplăcute și veneau dineurile sau mesele în micile restaurante de pe malul lacului Lemman, cu separeuri anume făcute pentru a da clienților senzația de discreție și singurătate, în realitate cele mai bune locuri de observație pentru cei interesați, începând de la înregistrarea persoanelor care luau masa împreună și până la ceea ce se discuta sub aparenta lipsă de atenție a oberilor care vindeau tot pentru sume grase.

Peste numai un an, Anatol Dumitrescu o văzuse pe Anna de Noailles sosind împreună cu Painleve, noul Președinte de Consiliu al Franței, „singurul, cum declarase poeta intimilor, care mă face să-l iubesc pe Pitagora”, și o surprinsese admonestându-l pe Aristide Briand că-și pierde vremea în faimosul salon verde al hotelului *des Bergues* cu miniștrii săi în loc să „guverneze” cum făcea Painleve în camera lui de sus! La Liga Națiunilor apăruse în acest an, 1925, un diplomat numit Austen Chamberlain. În octombrie al aceluiași an se petrecuseră două lucruri din care numai al doilea i se păruse lui Anatol Dumitrescu important pentru el: căsătoria sa cu Athenaisa Lascăr, o femeie de aproape 30 de ani, pe care o cunoscuse în vara ce trecuse, în țară, în timpul unei vizite la moșia Slătinenilor de la Domnești, unde fuseseră invitați de către Varvara Slătineanu cu mai multă lume. Mai târziu avea să-și aducă aminte că acolo îi fuseseră prezentați și Ionescu-Tismana, și soția sa Evelyn, și fratele acestuia, Raul; primul fapt fiind sosirea la Geneva a lui Mussolini, pe atunci încă o figură ștearsă, ținta ironiilor ziariștilor englezi care-l luaseră peste picior, lipsit de agresivitatea de mai târziu și mai ales fără aerul de

dictator roman, plin de importanță, pozând tot timpul aparatelor de filmat sau fotografiilor, cum avea să-l vadă Anatol Dumitrescu peste câțiva ani!

Diplomatul crezuse în spiritul Genevei, în mascarada ce urmasse semnării pactului de la Locarno, serbarea de pe lacul Maggiore unde avusese loc „*Croaziera Păcii*” în octombrie, în prezența gazetarilor, experților, diplomaților și notabilităților din acel oraș, ca să nu mai vorbim despre numeroasele doamne ce ocupaseră luxosul vapor. Athenaisa, mare amatoare de reuniuni mondene, murea de plăcere, și el, îndrăgostit, atent cu ea, îi șoptea numele celor ce treceau pe lângă ei, ascunzându-se pe punțile decorate cu flori și arbuști pe care cântau discret câteva orchestre renumite:

— Acela e Briand, cel cu veston negru și cu pălărie moale; cu ghetre cu nasturi...

— Și cel cu care vorbește cine e?

— Chamberlain...

— Și de ce fumează atât?

— Mi se pare că el a spus: „există oameni care mănâncă ca să trăiască, alții care trăiesc ca să mănânce, ei bine, eu mănânc și beau ca să fumez”...

Și pe urmă iar Parisul, cu scurte incursiuni prin saloanele unde era primit în virtutea relațiilor pe care și le făcuse; din casa doamnei Menard-Dorian, unde altă dată veniseră în vizită Victor Hugo, Gambetta, Carrière și toți marii artiști ai Parisului și mai târziu Beneș, Massaryk și alții, până în strada *des Vignes* în atelierul Louisei Weiss, cea care fondase „*Europa nouă*”, loc strâmt și pitoresc, într-o fostă spălătorie publică și un garaj, atelier fără vestiar, unde hainele se aruncau pe rampa scării. Acolo Anatol Dumitrescu îi prezentase soției sale pe tânărul Daladier, pe Anatole de Monzie și pe contele Boni de Castelane, cu cățelușul său negru la subsuoară, pe care-l purta ca pe un

mic pachet, legat cu o lesă scurtă, ridicându-l neglijent de câte ori îl uita în vreun fotoliu, de spaimă să nu se așeze cineva peste el și să-l strivească, un pechinez superb, minuscul, cu ochii ca două agate; un tip straniu, mult mai bătrân decât Anatol Dumitrescu, cunoscut pentru cuceririle lui în materie de femei, tipul ce nu zâmbea niciodată pentru a nu-și strica masca impenetrabilă, pentru că-și injecta parafină sub pielea obrazului ca să pară mai tânăr, și pentru care Athenaisa avea să facă o pasiune furtunoasă ce le pusese căsnicia în primejdie. După câțiva ani Anatol Dumitrescu avea să obosească. Aceleași garden-party-uri, mereu alți snobi care soseau de cine știe unde, flămânzi, plini de spirite și de ifose, inspirându-i ideea că mai bine te împaci cu snobii care au îmbătrânit, pentru că acestora cel puțin le cunoști glumele și tot repertoriul și nu mai ai niciun fel de surpriză, decât cu noii veniți, puși pe afirmare. Anatol Dumitrescu vruse să părăsească ocupația agasantă de diplomat, contribuise la asta și dragostea neașteptată a Athenaisei pentru straniul Boni de Castelane cu care flirtase câțva timp și se întâlnise în câteva rânduri în locuri necunoscute lui, și acela o părăsise pentru o altă femeie, după câteva luni numai, plecând la Roma, unde locuise aproape doi ani, și soția lui Anatol Dumitrescu îi aflate adresa și îi scria zilnic „fără să primească vreun răspuns de la el, și căsnicia lor se transformase într-un infern pentru că Athenaisa căzuse într-o neagră melancolie pe care nici locul acela liniștit, provincial nu putea s-o schimbe. O sfătuisese să se întoarcă în țară, și ea plecase pentru câteva luni, și se întorsese cum plecase, tot absentă, tot cu gândul la bărbatul bătrân și straniu care spunea batjocoritor cele mai indiscrete lucruri despre femeile cu care trăise, și mândria lui fusese aprig biciuită, și se gândea să se despartă de imprudenta femeie care dăduse de lucru gazetarilor a căror curiozitate fusese cu greu potolită contra unor sume care-l

ruinaseră. Familia lui îi scria scrisori amenințătoare întrucât scandalul se lățise până în țară și tatăl său nu admitea ca un om ca el să fie compromis de o nebună care amenința cu sinuciderea dacă nu era lăsată să facă ce știe. Întrucât o iubea și acest sentiment idiot, cum îl socotea în străfundul sufletului său, nu-l mai părăsea, îi trecuse prin minte și lui să sfârșească odată cu existența și, dacă nu ar fi fost luat din scurt de cei din jur, chiar ar fi dus la capăt acest gând funest. Era o fire melancolică, un om puțin pregătit pentru o înfruntare mai dură cu viața. Un sentiment de zădărnici creștea odată cu trecerea timpului și mai târziu, când prietenii lui aflaseră că, în '43, Anatol Dumitrescu își luase viața într-un hotel de mână a doua din Geneva nu se arătaseră prea mirați pentru că totul fusese pregătit pentru asta. Numai că de atunci timpul ștersese decepția lui sentimentală și altele erau cauzele sinuciderii. Cu soția se împăcase, rănilor se vindecau încet și amărăciunea era înlocuită cu o amicitie ce se instaura și ea lent, făcând din acest cuplu o pereche exemplară. Lumea uitase ce li se întâmplase și îi ignora. Duceau o viață retrasă, existența în marile hoteluri luase locul alteia, mai puțin atrăgătoare. Închiriaseră o vilă, undeva în cartierul rezidențial al Genevei, primeau rar și numai lume puțină, era vremea când Anatol Dumitrescu începuse să simtă gustul politicii adevărate, când își dăduse seama că lucrurile care se petreceau în Europa alunecau spre împrejurări tragice ce ar fi putut să fie prevenite dacă cineva ar fi atras atenția politicianilor democrați, dar o confuzie tot mai mare lua locul unei atitudini hotărâte. Câștigătorii de ieri ai războiului voiau ca lucrurile să rămână așa cum fuseseră stabilite la încheierea păcii, eroare pe care o fac totdeauna învingătorii și care nu era un fapt nou. Rapoartele trimise în țară de către acest diplomat indispuneau pe cei din Ministerul de Externe și numai vechile lui relații, stagiul în

forul acela internațional și reputația de specialist aveau să-l mențină la suprafață. Mai târziu, când Titulescu, protectorul său principal, avea să fie scos cu brutalitate din scenă, lipsa de siguranță pentru ziua de mâine avea să-l macine lent și sigur. Incapacitatea de a pricepe ce făceau, în văzul lumii cei plătiți de popoarele pe care le reprezentau îl uimea și-l scotea din sărite pe Anatol Dumitrescu. O Europă surpată de propria ei neputință se iveaua la orizont. Zadarnice avertismentele oamenilor lucizi, zadarnice articolele fulminante, apărute ici și colo în presă. Totul mergea lent și sigur spre distrugerea, spiritului european promovat de Briand și de alții, în care nu credea nimeni, pentru că totul era clădit pe niște iluzii, pe lipsa de forță a lăudătorilor de la tribuna geneveză, care credeau că niște biete, frumoase cuvinte puteau să țină loc de tunuri. Odată îl auzise pe Berthelot spunând unui auditoriu format din Tardieu, Loucheur și Briand: „Ah, dacă ați fi obișnuiți ca mine să ascultați conversațiile dintre oamenii mari ai lumii, v-ați reaminti discuțiile dintre copiii între 6 și 8 ani!” Era un adevăr cutremurător pe care nimeni nu-l credea. Numai că cei ce discutau precum copiii nu semănau cu oamenii noi de la cârma Germaniei și a Italiei, își făcuse loc un limbaj nou, *macaronic*, cum scriau cu ironie unii ziariști de stânga, dar, macaronic, nemacaronic, el era un limbaj al forței și asta nu o înțelegeau cei mai mulți dintre cei ce cultivau culisele și glumele Ligii Națiunilor, crezând că minciuna aceea aurită, ascunsă după frumoasele lor efecte oratorice, va dura.

În septembrie 1930, Hitler, care întrunise cu doi ani în urmă numai 800.000 de voturi, depășise la alegerile din acel an 6 milioane, 107 deputați hitleriști intraseră în *Reichstag*. Lordul Rothermere, proprietarul ziarului „*Daily Mail*”, scria în ziarul pe care Anatol Dumitrescu îl citise într-o dimineață noroasă, într-unul din saloanele-hol ale noului *Palat al Națiunilor*, inaugurat de curând cu multă solemnitate:

„Deplasarea spre național-socialiști a influenței politice în Germania este avantajoasă pentru restul Europei; ea ridică o nouă stavilă împotriva bolșevismului” și, în ziua următoare, în același ziar: „În ziua când național-socialiștii vor veni la putere, Germania va realiza ceva mai mult decât unirea cu Austria; ea va atrage în orbita sa nu numai cele trei milioane de germani din Cehoslovacia, ci și milioanele de unguri, cehoslovaci, români”.

Anatol Dumitrescu nu era de fapt decât un tehnician, el făcea politica guvernului care era la putere și, în anii cât stătuse la Geneva, se schimbaseră câteva guverne, oameni noi fuseseră trimiși la *Liga Națiunilor*, dar cei care fuseseră de la început aici, *nucleul de bază* cum își spuneau ei între ei cu mândrie, suferise puține schimbări. Deocamdată, ei nu știau asta, nici măcar nu presimțeau că ceva se va schimba în politica tradițională a României, așa încât prezența altor nume în discuțiile celor de la *Ligă*, apariția unor noi vedete, despre care se discuta cu aprindere pe acele coridoare, îl intriga și rapoartele lui luau un ton îngrijorător, lucru care, încă o dată, și el nu avea de unde să afle, indispucea grozav pe cei din *Ministerul de Externe*, doritori de știri optimiste, gata să întrețină focul sacru al încrederii în prezent, în oamenii acelor vremi. Conte Bemsdorf, delegat al Germaniei la *Comisia pregătitoare a dezarmării*, ținuse un discurs răsunător, care nu găsisese niciun ecou acolo unde ar fi trebuit să se producă: „Suntem tratați în mod nedrept. Noi cerem egalitatea în drepturi. Franța și-a păstrat întregul său potențial militar, Marea Britanie întregul său potențial naval; în aceste condiții e inutil să stăruim prea mult timp. Da, domnilor, Germania vă dă, așadar, întâlnire în Valea lui Filip, adică: pe câmpul de bătaie”.

Era anul întoarcerii în țară a lui Carol al II-lea, se zăreau la orizont înlocuiri de funcționari la *Liga Națiunilor*, se știa că regele era înconjurat de o camarilă care nu se arăta prea

Înțelegătoare cu oamenii vechi, pentru că așteptarea naște gânduri de răzbunare și Anatol Dumitrescu se și vedea la București, neștiind încă ce să facă. Moștenirea pe care avea s-o dobândească de pe urma părinților săi, oameni bătrâni de-acum, nu era prea mare și averea Athenaisei nici ea nu părea prea consistentă, numele contase la căsătoria lor mai mult decât lucrurile materiale și asta avea să o resimtă mult mai târziu; deocamdată, ideea de a părăsi viața diplomatică nu-l îngrijora-Sigur că regreta recepțiile și întrevederile la care îi venea greu să renunțe, dar nici în țară nu era atât de rău, se putea apuca de ceva care să-i aducă bani, să se vâre în afaceri, să vândă ceva, una din moșiile părintești, și să cumpere acțiuni sau să deschidă o fabrică cu bani împrumutați de la niște societăți engleze sau germane, perspective erau, mulți se îmbogățeau peste noapte și numele lui ar fi contat într-un Consiliu de administrație. Avea amici bine situați pe linie diplomatică, un guvern care ar fi ținut seama de experiența lui și de relațiile sale l-ar fi utilizat mai mult, și de aici puțină încredere tot mai păstrase, dar nu se întâmplase nimic, îl uitaseră sau nu aveau nevoie ca un intrus să intre acolo unde el de fapt se afla, ori era prețuit și nu știa, nu se putea baza numai pe frazele amabile ale celor din Minister. Pentru Titulescu era de neimaginat că el, Anatol Dumitrescu, va pleca vreodată din Geneva, că un altul îi va lua locul și că ciurda de secretari și de secretare care pierdeau cel mai ades timpul pe aceste culoare aveau să-l servească pe un strein. Cum șocul prim al aflării întoarcerii regelui de la Londra trecuse, totul se desfășura fără niciun fel de surprize. Anatol Dumitrescu se amuza de știrile auzite de la un ziarist spectaculos, Pavel Candrea, abia sosit de la București la Geneva, într-un popas din lungul său voiaj și care îi deșerta dimineața, la micul dejun, sacul cu noutăți: „Ai auzit că Mussolini a pus scăderea forței militare engleze pe seama

femeilor?” „Ei, cum?”, se mira el de această enormitate. „Probabil că i-a adus cineva de la Viena lucrările unui anumit doctor Freud, dacă ai auzit de el”. Auzise, dar afirmația asta în gura unui șef de stat de importanța Italiei i se părea de neimaginat. Unde aveau să ajungă? Lucrurile erau și mai și la Berlin. La *Tiergarten*, în spatele lui *Pariser Platz*, nemții ridicaseră un somptuos palat cu coloane dorice de marmură, care purta inscripția: „*Amori et Dolori sacrum*”, cu litere de aur; acolo profesorul Magnus Hirschfeld predica amorul liber! „Și francezii ce fac?” întrebuse cu o naivitate dezarmantă Anatol Dumitrescu pe ziaristul care-i comunicase vestea: „A, ei fac bine, merți, amorul liber e demult brevetat în Franța. De ce ar fi fost nevoie și de un institut?”

Pavel Candrea, familiar al curselor de la Ascot, Longchamps și Chantilly, „exilat, cum spunea el, să spele closetele diplomatice ale Europei”, îi deschisese oarecum ochii asupra unei lumi noi, altfel decât o bănuia. Avea despre nemți o părere bună; pentru el ei erau un fel de administratori ai Continentului, niște soldați foarte buni, oarecum potoliți de războiul pierdut în 1918, constructori de tunuri, dar nu niște invertiți, cum îi prezenta gazetarul acela care schimba trenurile, sărind dintr-unul într-altul pentru a ajunge o clipă mai devreme acolo unde bănuia că se petrece un eveniment pe care cu un al șaptelea simț îl mirosea de departe. „N-ai auzit de *das dritte Geschlecht*? Al treilea sex? Despre cultul prieteniei, despre *l'amour grec*, cum îi spun franțujii?” Auzise, nu era nici el atât de naiv, dar ce legătură aveau toate astea cu politica noului Reich? Agresiv, vorbăreț ca o femeie, plin de vitalitate, acel oltean scăpat în Europa ca un câine rău, gata să muște, îi vorbise câteva ceasuri despre noua morală a „hitleriștilor”. „Mai întâi au făcut cantine pentru toată lumea, pe urmă au promis sfârșitul șomajului, care devine endemic în Germania. O vizită la

aceste sedii, puțină instrucție și primești o cămașă brună. Cu asta te-ai înregimentat. Nici nu știi câtă nevoie aveau nemții de așa ceva, de marșuri în păduri și de facile aprinse noaptea, de tot ce le amintea pe marii teutoni, e simplu ca bună ziua. În materie de viață intimă, de ce să mai pui probleme, cum trăiesc și rezolvă acești soldați viața lor tot stând în corturi și făcând exerciții militare?” Bea cafele după cafele. Se aflau într-o mică braserie de pe malul lacului Lemman, „La Colombe”. Perdele cenușii, dese, prin care peisajul încărcat de nori și ploile mărunte de afară făceau și mai atrăgătoare locanta, tapisată cu lambriuri și cu toate lămpile ei electrice aprinse de dimineață până seara, sporind farmecul discuțiilor repetate pe care le avea cu acest om care avea să treacă din ce în ce mai des prin Geneva pentru a se informa. „Voi stați aici, într-o localitate balneoclimaterică, bănuiesc că cei interesați și cultivă aerul atemporal al *Ligii*, ea, această *Ligă* e născută moartă, ascultă-mă pe mine. Nu discursurile strălucite ale domnului Titulescu vor opri expansiunea fascismului în Europa, ci niște arme numeroase. Hitler are deocamdată un limbaj bun pentru toate urechile. În fața lui stau douăsprezece milioane de marxiști care vor să distrugă ceea ce Sombart numea *Spätkapitalismus* și trebuie să țină seama de asta, de unde și numele de *național-socialiști* dat partizanilor lui! mai târziu, limbajul lui se va schimba, o să vezi. Acum e nevoie de carne de tun, Germania se pregătește pentru al doilea război mondial sub privirile naive ale acestor găgăuți de miniștri care se urcă la microfonul *Ligii* și vorbesc de dimineață până seara în zadar”. „Ce ești dumneata, domnule Candrea? îl întrebase Anatol Dumitrescu, comunist?” „Nu știu exact, dar cred că ceva pe-acolo sunt”. „Și de ce crezi că comuniștii vor rezolva problema europeană și nu acești național-socialiști pe care atât îi disprețuiești și-i supraestimezi, la urma urmelor?” „Nu-i supraestimez, o să-

ți dai seama de asta într-o zi și cred mai mult în comuniști pentru că ei pleacă de la o analiză științifică a vieții sociale. Superioritatea marxiștilor constă în aceea că promet rezolvarea tuturor problemelor sociale, nu cu războiul, ci cu cuvântul, nu cu armele, cu munca...” „Dar mi se pare că și nemții dumitale detestabili au același limbaj: *Arbeit*, iată un cuvânt des folosit în discursurile liderilor lor, cel puțin așa citesc eu în gazetele care ajung până aici”. „E adevărat, dar să știi de la mine că nu sapa și ciocanul este obsesia lui Hitler, ci un bun tun Krupp, un cât mai bun tun Krupp!” „Și Hitler ăsta cum arată? L-ai văzut la vreun meeting, l-ai auzit vorbind?” „Desigur, vin de la Berlin, în ianuarie a fost numit cancelar, este numai începutul, așteptăm desfășurarea lucrurilor. Vrei să-ți fac o biografie sumară? Pentru asta trebuie să mai cer un capușiner, nu te supără!” Nu-l supăra. Verva dialectică a lui Pavel Candrea îl cucerise de la început, aveau să se împrietenească numaidecât și nu bănuiau ce viitor tragic îi aștepta pe amândoi, dar atunci, în Geneva aceea plină de ploi și de diplomați, se simțeau foarte bine împreună. „Hitler nu are nimic care să te atragă sau cel puțin aceasta este impresia mea imediată. Cine l-a văzut de aproape, și eu mi-am permis să-i iau un interviu, va rămâne dezamăgit de ochii aceia albaștri, apoși, nesemnificativi, fără *privire*, știi ce-s aceia niște ochi fără *privire*? îi lipsește, cum observa Rauschning, lumina care e reflexul sufletului.

Vocea lui sumbră are un timbru straniu, șocant pentru un german din Nord, să zicem. Nu vorbește, şuieră ca un șarpe, asta are ceva fascinant poate, dar mie îmi face impresia unuia care se îneacă sau suferă de polipi. O voce guturală, amenințătoare, frenetică, care de la tribună, amplificată de microfoane, pare profetică mulțimii care-l ascultă și-i creează o stare de nebunie. Dacă Nietzsche ar fi fost lăsat să vorbească nebun, de pe balconul *palazzoului* pe care-l locuia la Veneția, astfel ar fi vorbit, cu acea frenezie, cu lipsa de

simț a ridicolului care pe el îl face mai interesant...” „Se mai vorbește și despre magnetismul său personal, crezi că are așa ceva?” „Cred că da, dar cine dintre paiațele astea de aici, de la *Liga Națiunilor*, nu are magnetism personal, dacă nu l-ar avea ar fi rechemat în 24 de ceasuri acasă”. „Și-atunci ce posedă Hitler în plus?” Afară ploua mărunț, una din acele ploi exasperante ale Genevei care ținea uneori câte trei zile încheiate, o ploaie pe nervi, direct, asta era expresia cea mai fericită pentru a descrie o ploaie de septembrie sau de octombrie la Geneva. Chelnerul le adusese încă două cafele și priveau prin perdele trotuarele pustii la ora aceea. Rare doamne în pelerine negre, lucioase, sub umbrele, însoțind câini, totul pașnic în acest loc unde diminețile sau după-amiezile semănau unele cu altele, conținând tot atâta plictiseală uriașă! „Atunci, dragul meu Anatol Dumitrescu, cum naiba se pot împerechea aceste două nume ale dumitale, nu înțeleg; unul de o perfectă banalitate și altul destul de particular, dar, în sfârșit, asta e o altă chestiune, cum îți spuneam, există persoane dispuse să-l înțeleagă în afară de orice explicație, și anume persoanele influențabile, slabe, persoanele în care elementul feminin predomină sau cei care au cultul individului, cei atrași de bizantinismul politic prin educație și poziție socială, iată numai câteva categorii. Dacă l-ai vedea, într-adevăr succesul lui ți s-ar părea inexplicabil. O frunte teșită, talie scurtă, lipsă de prestanță, o disproporție vădită a membrilor, picioare de maimuță, un nas hidos, gură fără expresie, o mustață ca peria, scurtă, tunsă, ceva de dulgher care caută butoaie ca să le pună cepuri și doage, în sfârșit, poate mă exprim prea colorat pentru un diplomat ca dumneata, dar meseria mea este pamfletul. În sfârșit, pentru a compensa, trebuie spus că gestică lui e remarcabilă. Știe să arunce brațele în vânt, să arate spre puncte cardinale, deocamdată necunoscute acelor mulțimi oarbe cărora se adresează, dar asta cred că e

prea puțin pentru ce înseamnă în totalitate. Mentalitatea? Ne-o spune același Rauschning care l-a cunoscut mai bine ca mine. El are cinismul de a anunța de pe acum ce are de gând să facă, dar nimeni nu-l crede în afara mea și a încă vreo câțiva”. „De pildă?” „De pildă, anunță că va folosi gazele toxice în războiul viitor, cum au făcut-o nemții și în celălalt, dar de data asta treaba va fi serioasă. Are și metode. „Cum veți ajunge la așa ceva în timp de pace?” l-a întrebat cineva. „Simplu. Vom folosi voiajorii comerciali. Bacilii creează epidemia abia după câteva săptămâni. Vreau să ruinez sănătatea morală și fizică a inamicilor noștri, pentru asta nu mă dau în lături de la orice mijloc”. „Dar omul ăsta e o gorilă”. „Cred că e ceva mai mult, încă lumea nu-l știe, tot ce se aude despre el este crezut propagandă bolșevică, dar o să vie vremea când o să-ți aduci aminte de convorbirea asta a noastră din pașnica cafenea «Colombo». Nu vom capitula niciodată, afirmă el, dar dacă vom cădea, vom târî după noi întreaga lume. Nu e întâmplător că în timp ce-i spunea asta lui Rauschning, fredona câteva măsuri din «*Crepusculul zeilor*». Are și «idei»: Decizia în război, trebuie observat că e obsedat de ideea războiului, nu depinde de materialul întrebuintat, ci de oameni. Eu mă voi folosi numai de tehnicieni, generalii au creiere sterile, pentru mine problemele sunt numai esența lor. Eu simplific. Războiul e lucrul cel mai natural din lume. Din toate timpurile oamenii se bat între ei, se extermină, războiul e un fapt cotidian. Nu există cu adevărat nicio clipă de pace și atunci de ce să ne intimideze acest cuvânt: război? Războiul e starea naturală a omului, să ți-neți minte de la mine. Evident, ca orice semidocht, Hitler amestecă toate ideile pe care le-a prizat fără niciun fel de coordonare. El a pășit pe un teren bine pregătit. Republicanii germani apelau la blândețe, umanitate și tihnă. Thomas Mann a făcut un apel la rațiune, *Appel an die Vernunft*, dar tinerii și disperații iubesc

iraționalitatea vieții și pe ei se bazează Hitler. Marxiștii au pus în circulație instinctele bune ale oamenilor, frăția între popoare, ideea de omenie, grija pentru săracii și ofensații vieții. Ei respingeau morala darwiniană și morala eroică, dar tocmai asta nu convine naziștilor care văd în creștinism «morală sclavilor». Hitler le-a reamintit nemților grandioarea kaiseriană. În Hitler trăiește fiecare mic burghez german care mai visează la Imperiu. Acest autodidact, orator neobișnuit, a asimilat rapid ideile emigrantului baltic la München, Rosenberg: limbajul, lozincile, gesturile și cultura unor profesioniști în ale demagogiei. El are asupra adevăraților intelectuali superioritatea semidoctului care e proaspăt în credința față de ce spune, e lipsit de criticism acut și calcă voinicește în străchini fără să-i pese de ceva. Pe lume sunt puțini intelectuali adevărați. Oratoria lui Hitler amestecă banalitatea cu savantlâcul autodidact, acuzația viguroasă cu lirismul omului simplu, asta e secretul... Iată de ce el poate să spună și să și creadă că dacă va face război Franței, în plină pace va introduce trupe în Paris, ele, aceste trupe, vor purta uniforme franceze, vor ocupa Marele Stat Major, Ministerele, Parlamentul. În câteva minute, Franța, Polonia, Cehoslovacia vor fi lipsite de conducători. Armatele, fără comandanți care să gândească, se vor afla numaidecât într-o confuzie totală. «Am deja guvernele mele», spune el cu o mândrie care ar trebui să-i facă să cugete pe cei de aici. «Vă asigur, îmi spunea aceluiași Rauschning, că totdeauna imposibilul reușește și neverosimilul e lucrul cel mai sigur. Granițele vor fi trecute de pașnici voiajori sau vor ateriza pe aeroporturi fără ca nimeni să vadă în ei un inamic.» Pentru el e necesar ca națiunea inamică să fie demoralizată. Pentru asta pregătește o aviație teribilă. El încurajează încă de pe acum pe defetiștii adversarilor și o face cu presa plătită din Franța și chiar de aici, din Geneva, ca să nu mai vorbim despre articolele domnului Goebbels. «Nu voi începe

niciodată un război fără a fi sigur că la primul șoc adversarul va sucomba», asta cel puțin am auzit-o cu urechile mele. Pe scurt: «Dușmanul demoralizat în interior, la marginea revoluției, tulburări sociale bine întreținute, lucru care e perfect posibil în căcăcioasele regimuri parlamentare, și dintr-o singură lovitură îl voi aneantiza pe adversar. Atacuri aeriene masive, atentate în interior, acte de terorism, sabotaje, uciderea șefilor de stat care i se opun, lovituri de ciocan peste tot», iată arsenalul tacticei lui Hitler». Cuvintele spuse în șuvoi de către Pavel Candrea păreau neverosimile în dimineața sau după-amiaza aceea pașnică din cafeneaua „Colombe” din Geneva, dar mai târziu Anatol Dumitrescu avea să le reconstituie cu atenție și să-și dea seama că nebunul de zugrav se ținuse de cuvânt, punct cu punct. Dar atunci era și greu de acceptat așa ceva, totul se opunea realității teribile de mai târziu, plimbarea pașnică a doamnelor cu căței îmbrăcați în hăinuțe de piele pe malul lacului Lemman, orașul fără suflare, parcă, atât de liniștit și asigurător, lipsa de primejdie mai ales pe care toți o aveau, odată ajunși aici. „Eu voi duce războiul, îl imita cu glasul lui patetic Candrea, și-mi voi alege momentul favorabil și când voi reuși voi trimite tineretul la moarte și el îmi va fi recunoscător pentru asta, i-am dat o nouă morală și un nou țel: Germania mare. Generalii celorlalți sunt niște tipi demodați, ei cred că războiul care vine va fi un turnir medieval, ei doresc să se comporte ca niște cavaleri de altă dată, dar eu nu am ce face cu cavalerii. Ceea ce îmi trebuie mie sunt revoluțiile. Eu am făcut din doctrina revoluțiilor baza politicii mele. Eu vreau războiul și-l voi face cu toate mijloacele. Războiul sunt eu!” „Este imposibil ca un asemenea cinism să existe”. „Este imposibil, îi replicase Candrea, dar el există”.

Se mai plimbaseră de câteva ori pe sub platanii vastelor bulevarde geneveze și curiozitatea lui Anatol Dumitrescu

creștea pe măsură ce îl asculta pe ziaristul acela fanatic care cutreierase Europa și intenționa ca odată ajuns la București să scrie o carte despre Hitler și hitlerism. Ciudat era că nimeni dintre cei de la Liga Națiunilor cărora le povestise la rândul lui cele auzite nu se arăta prea îngrijorat de spusele lui. „Toți amenință, ziceau vechii diplomați din *Salonul verde* al hotelului *des Bergues*, fumând havane și privind mersul dactilografelor care urcau scările maiestuoase cu dările de seamă pe care le întocmiseră și le duceau șefilor lor, mai întârziind în acele apartamente atât de discrete, dar când e vorba de făcut războiul, asta e altceva. Domnul Hitler crede că noi o să stăm cu mâinile în sân, crede că aviația pe care o visează este gata, e ușor să desenezi un avion și altceva să-l și construiești...” Totdeauna asemenea fraze, spuse pe un ton peremptoriu, aveau un mare succes la auditoriul acela dispus să simtă că totul merge pe roate și că nimic nu poate tulbura pacea europeană, dar, vai, cât aveau să se înșele și cum o vor recunoaște-o, dar la data aceea chiar Anatol Dumitrescu spera că ziaristul Pavel Candrea este numai un exaltat care vrea să sperie lumea numai de dragul efectelor oratorice de cafenea. Trecuse prin acel 1933, cu toate ale sale: aducerea lui Hitler la putere, incendierea Reichstagului în mai, Titulescu îl luase cu el la Paris. La *Quai d'Orsay* putuse să fie auzit glasul său amenințător: „*Dacă Franța renunță la sfânta misiune de protectoare a micilor puteri, ne vom lipsi de ea! Nu suntem până într-atât de părăsiți de zei încât să nu mai putem găsi prietenii mai loiale și mai curajoase! Și chiar dacă ar fi să rămânem singuri, nu ne vom înclina în fața deciziei Clubului păcii al vostru*”... Ceva se întâmplă în jurul lui și cuvintele lui Candrea deveneau un fel de profeție ce se împlinea punct cu punct. Întâi primiseră din țară vestea asasinării lui Duca, lucru care tulburase coridoarele *Ligii Națiunilor*. De data aceasta nu mai era glumă, sigur că atmosfera aceea de culoare nu se schimbaseră

prea mult, dar ici și colo se distingeau glasuri lucide. Cineva pretindea că l-a auzit pe Roland Koester, la Paris, spunând că lista oamenilor politici care vor fi suprimați e mult mai lungă: Dollfuss, cancelarul Austriei, îi va urma lui Duca și chiar regele Alexandru al Iugoslaviei. Nu era exclus să cadă și Titulescu sau Beneș, după cum regele Albert al Belgiei ar trebui să se ferească. Fusesse uitat numai Barthou, atunci... Anatol Dumitrescu avea să-și aducă aminte curând de asta. În același an, diplomatul român avea să meargă la aerodromul *Cointrin* din Geneva într-o duminică de septembrie, pentru a asista la sosirea lui Goebbels. Fusesse mânat de o curiozitate ce nu putea fi ascunsă de nimeni. Începea cea de-a 14-a *Adunare Generală a Ligii Națiunilor* și putuse să vadă cam o sută de persoane așteptându-l pe noul ministru al propagandei, în întâmpinarea căruia veniseră toți germanii din Geneva, auzind pentru prima oară strigățul ce umpluse cu timpul urechile mai tuturor europenilor: „Heil Hitler”, și totul amestecat cu drapele hitleriste cu zvastică. Cu dalii, și cu copii care se pregăteau să-l întâmpine. Din avion coborâse un bărbat tânăr, îmbrăcat într-o manta de cauciuc de culoare bej, păzit de un grup de tipi suspecti, care priveau cu atenție mulțimea curioasă din jur. Strângeri de mâini și flori oferite, pe urmă suirea într-un automobil care fugea cu 80 de kilometri la oră spre hotel *Carlton*. Șederea acestui om în orașul Păcii nu fusese concludentă. O conferință de presă ținută la sediul delegației germane nu adusese prea multe noutăți. Desigur, spunea Goebbels, și Germania iubește pacea, iar zvonurile despre lagărele de concentrare nu erau decât opera presei masonice și iudaice. Stupoare, ziariștii din jur, cei mai mulți evrei, trebuiau să-și noteze în carnetele lor aceste cuvinte. Figura ascetică, indispusă, piciorul ușor târât, statura mică, vioiciunea de veveriță, totul corespundea portretului făcută de către Pavel Candrea într-una din acele dimineți din

cafeneaua de pe malul lacului Lemman. „Are ceva de student care trage chiulul sau de haimana intelectuală. Este făcut pentru soarta de negru, să scrie adică discursuri în umbra marelui său patron pentru că, de fapt, în el zace adormită canalia literară, refuzată la edituri. E mai mare orator decât Hitler, asta cu siguranță, dar nu va spune-o niciodată, e preferabil locul de eminență cenușie în umbra celui alt care-i emite ca un *haut parleur* toate ideile sale mici și truismele. Dincolo de falsa modestie arborată, zace o generoasă sete de putere bine disimulată, o ferocitate fără seamăn. Asupra acestor tipuri nu mă înșel, ascultă la mine, Anatol, își spuneau de acum pe nume, o să mai auzi de asta. Când i se dă voie din lanț, adică patronul îl aruncă în arenă ca să vorbească mulțimilor, doctorul Joseph Goebbels își pregătește minuțios, la oglindă, cuvântările. Studiat bine, are ceva dintr-un actor de la *Comedia franceză*, emite un sarcasm furios, are tirada clasică armonioasă, ironia sângeroasă a pamfletarului catolic, mânuie limba clasică în care aruncă anecdota pornografică cu ușurință. Doctorașul face deliciul studenților puturoși, al funcționarilor comerciali, al modistelor cu lecturi și al boemei de cafenea. Are o frază radicală, un imagism dubios și când nu mai găsește ce să spună recurge la Sorel, trimițând batalioanele sale de asalt ca să arunce bombe sulfuroase și șoareci, ca la prezentarea filmului „*Nimic nou pe frontul de Vest*” al lui Remarque. Goebbels a reușit și pentru că a știut ce-i aceea arta reclamei. Propaganda nu se face oricum și, dacă ai timp, mai citește cursurile americane despre această meserie și ai să recunoști multe *trouvailles* ale ministrului Reichului. Altă dată sălile de întruniri politice din Germania erau ca niște grajduri, ziduri reci, sumbre, niciun fel de agitație vizuală, nu un drapel, nu o insignă a partidului, nimic. El a schimbat totul, după o scenografie teatrală care, prin repetare, intră în conștiința asistenței. A știut să învețe

de la Reinhardt și de la Piscator, dacă privești draperiile roșii, crucea ariană, enigmatică pe care o poți întâlni numai pe zidurile templelor din China și India, steagurile, pompierismul, pancartele cu parole lapidare, ușor de memorat, ai să spui ca mine: iată secretul! Adaugă la toate astea curățenia de sală chirurgicală peste tot, și ai totul. Dar se merge și mai departe, la crearea unui orfism al întrunirii, amestec de visare, entuziasm și nădejde, indignare și poftă a acțiunii imediate, recurgându-se la corul copiat după tragediile eline antice. El e plasat la galerie, de unde strigă barbar și sofoclean lamentul zilei, se sting luminile și mulțimile acelea se înfioară, se aud vechi cântece de luptă, ori melodia lui Horst Wessel: „*Sus steagurile, strada să fie liberă pentru batalioanele brune*”, după care oratorul, păzit de o gardă care se schimbă din sfert în sfert de oră, după ritualul militar, poate să vorbească. Cuvântările sunt biciuitoare, ele merg direct pe nervii auditoriului, care simte inconștient în suflet pașii batalioanelor de asalt. Oratorul e întrerupt de strigăte de la galerie: „*Noi vrem pâine!* ((*Al treilea imperiu va da pâine și muncă!* „*Jos capitalismul!* „*Să crape Iuda*” și câte și mai câte. Dar acolo, în Palatul Ligii Națiunilor, corul lipsea și cele 40 de microfoane nu transmisese decât o cuvântare banală pe care cei mai mulți abia o suportaseră. Retragerea vorbitorului se făcuse într-o lipsă de atenție jenantă, însoțită de aplauze anemice. Asta putea să-l facă pe Anatol Dumitrescu să creadă că până și un tip ca Pavel Candrea se putea înșela, numai că acela care se înșela era tot el. În noiembrie, Hitler obținea 40.500.000 de voturi la alegeri și la Geneva, pură întâmplare, în anticamera mării săli, grupul alegoric de ipsos, reprezentând Pacea, pe care Briand, înconjurat de delegații tuturor națiunilor, o inaugurase la cea de-a treia Adunare, se răsturnase, spărgându-se în bucăți, și fusese aruncat la gunoi cu mătura cu care se curăța parchetul.

Vestea despre sinuciderea lui Anatol Dumitrescu o aflate la Mogoșoaia, la una dintre recepțiile din acea primăvară, dată de prințesa Martha Bibescu. Domnul Ionescu-Tismana nu era o fire impresionabilă, asta se vedea bine, pentru că pe mușchii feței sale nu se putea citi nimic în acea seară când domnul Corfirotu, legat de cercurile din Ministerul de Externe, adusese știrea și o plasase în cercul lor de „oameni de la marginea politicii”, cum îi plăcea să afirme. Erau de față doctorița Vătămanu, (păr alb, îmbrăcată ca de obicei într-o rochie dreaptă, de stofă, până la genunchi, purtând un lănișor peste șolduri, după moda italiană, cu pantofi cu talpă groasă de crêpe și o floare artificială, roșie, deasupra sânelui stâng); doamna Adina Iamandy, cernită, într-un taior gri închis, doar cu un solitar în deget, cu un aer vesperal, ușor fanată, dar de o demnitate jucată, voind să sublinieze suferințele prin care trecuse (subsecretarul de stat voise s-o evite cât putea, pentru că nu reușise să facă nimic în chestiunea soțului său); prințul Basarab Braneovan, privind din loggia castelului fața bătută de vântul de seară a lacului, ascultând absent la cele ce se spuneau; și generalul Dobrescu, mirându-se întruna, țâțâind din buzele subțiri.

— Ce spui, domnule? Ce spui? Nu este adevărat, eu unul nu cred. Cum e posibil, doar acum câteva veri l-am văzut *la Capșa*, era bine merci.

— Și cum s-a întâmplat? Întrebare cu o falsă curiozitate altcineva, soția lui Iamandy sau prințul Basarab Brancovan, pe care ideea sinuciderii unui fost diplomat îl intriga.

— Dar ce s-a petrecut cu el? se amestecase și doctorița Vătămanu. Că mi se părea un om echilibrat. Se eternizase în Geneva aia și tot spunea că o să se întoarcă în țară, că s-a săturat de atâta slugărit.

— *Bien sur, les choses ne vont point en ligne droite, il y a*

des retours, des chutes... mormăi prințul. Judecați lucrurile prea simplist. După câte știu eu, nu mergea bine nici căsnicia aceea, noroc că Athenaisa s-a retras la timp și l-a ușurat...

— A, asta este un lucru încheiat demult, adăugase generalul Dobrescu, cel puțin după câte știu eu, a fost o criză, a trecut, nu te omori după 10 ani...

— Despre ce vorbiți? se amestecase Raul, fratele lui Tismana, sosit mai devreme decât cumnata sa și soțul ei.

— Despre Anatol Dumitrescu...

— Soțul Athenaisei Lascăr, cunosc, cum nu? Ce i s-a întâmplat?

— A luat cianură, zisese domnul Corfirotu, smucind ușor dintr-un umăr și făcând un semn discret chelnerului care-i servea, să-i mai aducă un pahar.

Nu era lume multă, într-un colț se certau literații, slăbiciunea prințesei Bibescu, care se complăcea în șueta lor, jos, în salon, tineretul dansa: nepoții și fiii invitaților, învârtindu-se în jurul unui pick-up cu discuri abia sosite din streinătate, puști de 14-16 ani la prima lor ieșire, îmbrăcați la cei mai buni croitori din București, fetele în rochii lungi, bine croite, cu primele lor bijuterii scoase din casetele bunicelor sau mamelor, pe care le purtau cu o ostentativă plăcere; băieții, cu cravate țepene și gulere scrobite, cu pantaloni strâmți ascunzându-le picioarele subțiri de adolescenți cărora abia le dădeau tuleiele. Lor li se oferea oranjadă, dar cei mai întreprinzători, înțeleși cu cei ce-i serveau, strecuraseră în sondele colorate cu băuturi dulci picături de rom cubanez sau whisky și foarte curând gălăgia spori jos și atrase atenția celor de pe larga terasă. Deocamdată însă conversația pilota în jurul acestei sinucideri neașteptate și oarecum misterioase.

— Puiule, tu știi ceva? întrebasese mai târziu Raul pe fratele său care stătea cu Evelyne într-un colț și discuta cu domnul

Calomfirescu, și el aflat printre oaspeții prințesei Martha Bibescu.

— Despre ce să știi? Întrebasese subsecretarul de stat, privind la soții Necșești, care tocmai soseau, urcând larga scară de marmoră a loggiei: Diby, în pelerină neagră de mătase peste rochia verde, cu guler de dantelă, ușor școlărească, cu părul strâns într-un coc imens în care era înfipt un pieptene japonez de fildeș, cu un pandantiv de briliante (pe care Evelyne nu-l mai văzuse sau îl văzuse și îl uitase și-i convenea mai mult să-l tachineze pe bărbatu-său pentru a-l pedepsi cu un cadou de la *Djaburov*), susținută de bătrânul Necșești, uscat ca o prună, cu fața stafidită, pudrată, purtând smokingul cu eleganța celor ce mai apucaseră veacul trecut.

— Despre Anatol Dumitrescu, diplomatul acela de la Geneva...

Tismana profitase de invitația fratelui său de a da detalii în legătură cu cel dispărut pentru a se dezlipi de Evelyne pe care o simți enervându-se lent, cum se enerva de la o vreme de câte ori o vedea pe Diby Necșești, care avea asupra ei acum un ascendent insuportabil, nici măcar căutând să mai ascundă că trăiește cu bărbatul ei.

— Bună seara, salută ușor subsecretarul de stat pe cei pe care nu-i văzuse încă în seara aceea, e vorba despre unul dintre foștii noștri trimiși la Geneva?

— Exact, preciză Raul. Auzi că a luat cianură? Știi ceva, era amestecat în treburile necurate, lua morfină, ce dracu' s-a întâmplat cu el?

Grija față de cel ce se sinucisese era falsă și creștea ca un aluat, toți aferând un interes din ce în ce mai adânc față de cauzele acestei morți neașteptate care trebuia să-i tulbure pentru că era, oricum, unul dintre ai lor...

— Nu știi mai nimic despre el, precizase Tismana. Ne vedeam rar, dacă se întâmpla o dată pe an, și asta mai mult

în interes de serviciu...

— Mi se pare că profita de amiciții însemnate, aruncase prințul Brancovan, de prieteni influenți...

În ceea ce spunea se simțea un dispreț abia disimulat, el având ideea mai veche că de fapt numai aristocrații ar fi trebuit să se ocupe de afacerile diplomatice, și nu niște oameni de rând, parvenind prin meritele lor; unii dintre ei, poate, remarcabili, cum fuseseră Duca sau Armand Călinescu care terminaseră sub gloanțele legionare, dar nu un fitecine, ca Mihai Antonescu la care se gândea în legătură cu Anatol Dumitrescu, pentru că acesta, după câte știa, era un intim al ministrului.

— Poate tocmai din cauza asta a făcut ceea ce a făcut, se grăbi să tragă concluzia generalul Dobrescu. Geneva pare un loc destul de liniștit, dar din informațiile noastre (el avea legături cu serviciile secrete ale armatei), acolo e locul de întâlnire al tuturor spionilor din Europa, placa lor turnantă...

Expresia îi plăcea, o citise undeva și o plasa ori de câte ori avea ocazia.

— Credeți că se ocupa de afaceri necurate? avansă domnul Corfirotu.

Întrebarea era adresată indirect lui Tismana, care părea cel mai legat de afacerile cele mai întunecate ale regimului, dar subsecretarul de stat evită acea invitație la indiscreție.

— *Did he shaffle the cards?* apăsă prințul Brancovan.

— Nu cred să fi trecut de partea cealaltă, am fi știut, echipa mareșalului este destul de loială pentru a nu avea probleme de genul acesta, preciză cu neplăcere Tismana, căruia fraza vărului Marthei Bibescu nu-i convenea deloc, pentru că o umbră fusese aruncată asupra tuturor celor ce ocupau posturi importante la acea oră, lucru pe care de fapt îl și gândise prințul care surâdea ironic acum, cu aerul de a sugera că „dimpotrivă, toată lumea caută o barcă de

salvare". Știa unde băteau. Stalingradul, începutul derutei, mica ofensivă de primăvară a trupelor germane de la Harkov și Kursk, toate se adunau cap la cap și rezultatul era negativ: două întâlniri ale Mareșalului cu Hitler: una în ianuarie, alta de curând, iată semnele evidente că războiul nu mai mergea cum trebuie și lumea asta din jur, care se aduna la seratele Marthei Bibescu, avea aerul că se bucură că regimul mareșalului începea să slăbească. O bucurie cu greu ascunsă se citea pe fețele lor când începeau discuțiile despre mersul luptelor din răsărit, ori despre bombardarea Berlinului sau luptele din Africa, unde italienii și germanii pierdeau teren. Aveau cu toții rude prin Franța sau prin Anglia, bani în băncile de acolo și vedeau viitorul în roz, credeau orbește în victoria aliaților, nu o ascuseseră niciodată, pe prințul Brancovan erau să-l interneze de câteva ori în lagăr, dar de fiecare dată cineva oprea brațul legii și *totul se termina în coadă de pește*, cum spunea Raul când se cherchelea.

Dar tot nu stabiliseră din ce pricină se sinucisese Anatol Dumitrescu și asta încă îi rodea pe toți, căutau un detaliu pe care nu avea cine să li-l dea pentru că diplomatul trăia foarte retras, de la moartea soției aproape că îi evita, nu voia să stea cu ei de vorbă, se sălbăticise, o pusese atunci, la aflarea dispariției acelei femei, pe seama unei dureri care trebuia să treacă odată și-odată, dar iată că el îi urmase, și încă în ce fel, tragic.

— Era o natură depresivă, spunea doctorița Vătămanu, l-am văzut anul trecut la Geneva, cred că îmbătrânise prematur, îl rodea ceva, o boală secretă, să nu fi avut cancer și a terminat-o mai repede...

— Cine știe! răspunsese vag Tismana, încă intrigat de vestea aflată.

Soții Necșești se apropiaseră și bărbații îi sărutară pe rând mâna lui Diby, în afara prințului Brancovan, care, după

maniera englezească pe care o adopta la toate recepțiile, i-o strânse numai în treacăt, cu un compliment vag despre frumoasa rochie pe care o purta.

— Despre ce vorbeai? întrebă bărbatul lui Diby.

— Despre moartea lui Anatol Dumitrescu...

— Dar ce, a murit? făcuse bătrânul Necșești crezând că n-a auzit bine.

— S-a sinucis.

Diby se întreținea cu doctorița Vătămanu așa încât nu fusese atentă la ceea ce se spunea și când auzi tânguiri prefăcute ale bărbatului ei își zise că era cazul să afle ce se întâmplase.

— Ce e, dragă, pe cine căinezi atât? îl întrebase pe acesta.

— S-a sinucis Anatol Dumitrescu...

O clipă crezură cu toți că femeia o să se prăbușească. Îi privea stupefiată ca și când atunci i-ar fi văzut pentru prima oară.

— Nu se poate, îngânase, căutând cu privirile un fotoliu de pe terasă pe care să se așeze.

— Ce-i cu ea? E însărcinată? făcu Evelyn, care părăsise grupul în care se afla pentru a nu-l lăsa pe Tismana singur.

— Nu știm! Hei, strigă Raul, care își dădu seama că trebuia făcut ceva, un pahar de băutură tare sau măcar unul de sifon. Un chelner se apropie grijuliu: Fii drăguț și adu sticla aceea de pe masă, știu ce-i trebuie doamnei...

— Ce s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat? întreba generalul Dobrescu.

— Sunt rude, mi se pare, îi șopti domnul Corfirotu prințului Brancovan. După mamă sau așa ceva.

Doctorița Vătămanu o palmui ușor și luă paharul cu coniac pe care i-l întinsese Raul.

— Își revine ea îndată, nu vă speriati.

Tismana se stăpâni vădit, părea interesat de starea femeii, dar nu mai mult decât se cuvenea cu atâta lume de față.

Bătrânul Necșești o susținea de umeri și o conduse spre un fotoliu de răchită în care Diby se așeză, cu priviri fixe, privindu-i halucinantă și spunând mereu:

— Scuzați-mă, nu mă simt bine, scuzați-mă...

Nu era de bun gust să fie asistată în acele momente, așa încât o lăsară cu doctorița Vătămanu și cu Raul, continuându-și conversația. Fusesse reluată tema războiului, care mergea prost, și prințul Brancovan spuse ritos:

— Vreți să știți părerea mea despre Mareșal? *He sit on the edge of nothing*. Urma alege, am spus-o totdeauna, dar cine m-a ascultat? Nu-i așa, domnule Tismana?

Îl privea cu o ironie plină de cruzime. În cercurile apropiatilor promitea așa numiților *colaboraționiști*, cum li se spunea în Franța, spânzurătorile lui.

— Și de ce vă bucurați atât? întrebă cu o voce albă subsecretarul de stat, care simțea că i se urcă sângele în cap. Credeți că aici vor veni bunii dumneavoastră amici, englezii? N-o să știți pe unde să scoateți cămașa, prințule. V-o tot spun și nu mă ascultați.

— Nu vrei să discuți despre altceva, Puiule? Îl bătu Evelyne cu evantaiul peste braț. Ceva mai amuzant, zău așa...

Era îmbrăcată într-o rochie albă, cu mâneci lungi, foarte simplă (peste care cădea un lung șirag de perle de Hong-Kong, de culoarea mierii), care prin eleganța ei sobră eclipsa pe aceea a lui Diby Necșești. Soția lui Tismana avea spioane în casele adversarelor sale. Știa de fiecare dată în ce vor fi îmbrăcate cucoanele la astfel de recepții pentru că croitoresele bune din București erau câteva și le cunoștea pe toate, comandându-le pe rând câte o toaletă și astfel, le avea la mână, micile cadouri trimise din când în când desăvârșind înfeudarea de care trebuiau să dea dovadă atunci când voia ea să știe ce va purta cutare doamnă.

Dinspre colțul întunecat al terasei, sosea gazda, doamna Martha Bibescu, în neschimbata ei camilafcă călugărească

pe care o purtase încă de la moartea pe front a celui aviator din familie căruia îi purta numele.

— Ce se întâmplă aici? Mă scuzați că vă neglijez, dar mă distrează teribil grupul acela de boemi.

— *Ce jeu t'amuses beaucoup, n'est ce pas?* întrebă Raul, singurul care se tutuia cu prințesa.

— Parcă nu-i cunoști, niște palavragii, plini de snoave și de datorii.

Se priveau stingheriți și la început nu înțelegea despre ce e vorba, pe urmă când prințul Brancovan îi făcu un semn mut să privească spre fotoliul în care ședea Diby Necșești, întrebă:

— Ce-i cu micuța?

— A aflat de moartea lui Anatol Dumitrescu.

— Ce tot vorbiți voi acolo? Care moarte a lui Anatol Dumitrescu? De Paști în '39 a fost aici, am luat cafeaua cu el în grădină, nu se poate.

Prințesa nu realiza că trecuseră de atunci patru ani.

— S-a sinucis, făcu grav domnul Corfirotu, cel care adusese teribila veste.

— Nu se poate. Imposibil.

— Dacă vă spun? A fost anchetă mare, au vrut să-l aducă în țară, dar nu s-a putut. Autoritățile elvețiene au găsit un testament în care cerea să fie îngropat lângă nevastă-sa, la Geneva...

Se făcu un lung moment de tăcere. De jos se auzea jazz-bandul de pe plăcile pickup-ului pe care „copiii” îl pusese la maximum. Se auzea vag zgomotul dansatorilor pe parchetul din marele salon și voci amestecate. Alături, Diby Necșești își revenea sub privirile curioase ale celorlalți. Tismana o scruta cu o atenție care nu scăpă soției sale. „Mâine o să-i trimită un briliant, asta îi e obiceiul, profită de toate prilejurile pentru a fi galant. Și motologul ăsta de bărbat nu bagă nimic de seamă. N-am eu obiceiuri din

astea, dar ar trebui să-i trimit o anonimă, să-i deschid ochii”. Și gândul acela ticălos o făcu să roșească.

— Vă rog să mă scuzați, spuse Diby Necșești înaintând spre Martha Bibescu. Dumneavoastră l-ați iubit ca și mine, era un om foarte reușit. Nu făcea zgomot, nu era ca alții, spectaculos, și, iată, din motive pe care nu le știm, a dispărut...

Prințesa o luă pe după umeri și o îndepărtă de ceilalți, vorbindu-i îndelung. În grupul celor rămași, atmosfera se însufleți puțin câte puțin. Raul era cel care avea grijă ca umorile celor de față să nu ajungă la punctul zero. Era teoria lui. Trebuiau câteva anecdote cu Mareșalul și le spuse pe rând, râzând el mai întâi, ca să le deschidă pofta de a nu se mai preface că nu înțeleg poantele.

— P-aia cu Ică și cu lăptăreasa o știți?

Tismana îl căuta cu privirile pe Armand, care ar fi trebuit să fie aici, după cum se înțeleseseră.

— După cine te uiți? îl sondă cu un surâs ironic Evelyne. Leșinata de Diby se întreține cu prințesa, o s-o iei tu la întrebări mâine seară la garsonieră sau unde vă întâlniți. Să nu-mi spui că n-a trăit și cu Anatol...

Asta mai lipsea.

— Nu ai nimic sfânt, Evelyne. Cum era să trăiască cu Anatol, că doar erau rude?

— Ei, în societatea noastră se mai întâmplă și astfel de confuzii, ce te prefaci că nu știi?...

Tismana o privi atent un singur minut lung și pe urmă spuse;

— El stătea mai mult la Geneva sau pe la Paris, când era să trăiască cu el?

— Ei, dar vacanțele de iarnă ale soților Necșești? Și, la urma urmelor, de ce te aperi atât de ideea asta? În definitiv, erau și destui alții care puteau s-o consoleze pe mititica, vorba prințesei...

— Nu l-ai văzut pe Armand? Trebuia să mă aștepte aici.

— Nu, nu l-am văzut. Trebuie să fie undeva prin parcul ăsta cu Irene, doar nu a venit pentru altcineva aici...

— Bine, am să cobor să-l caut.

— Dar de ce ai nevoie de el atât de urgent? Lasă-l să se distreze, măcar la astfel de reuniuni, să respire și el...

Tismana nu-i răspunse și făcând un gest de scuză mută coborî scările, ușor tulburat de o bănuială vagă pe care voia să înceapă s-o dezlege. În salonul „puștilor” nu era. Privi grupul acela de băieți și fete și își aduse aminte de o adolescență îndepărtată, petrecută cândva, cu ani în urmă, când căuta asemenea petreceri, deși ei se distrau pe atunci mai puțin zgomotos, fără nebunia asta a jazzului și a dansului plin de frenezie. „Fiecare generație cu ale ei”, se consolă și începu să se plimbe în jurul castelului, cu mâinile la spate. Noaptea de mai era luminoasă, plină de stele. O aură lăptoasă plutea peste lacul acela plin de stufăriș și de orăcăit de broaște. Privi un timp silueta roșie de cărămidă a fostei cuhnii și turla porții, cu scările pe dreapta și pe stânga. Din *loggia* palatului vechi răzbăteau înfundat vocile invitaților, mai agitate în partea unde se aflau „artiștii” Marthei Bibescu, și parcă abia murmurate, ale celorlalți. Pe peluza de iarbă zări păunii prințesei. Picoteau nemișcați în acea lumină verde, stranie a nopții, siluete risipite în iarba întunecată. Bătea vântul și înalții copaci ai parcului scoteau un șuierat prelung de frunziș biciuit. Pe peluză, în afara păsărilor, zări o siluetă aplecată care umbla în patru labe. Era o femeie, o știu după rochia lungă pe care o sumesese ca să-i rămână genunchii liberi. Umbla după ceva, căuta. „E beată sau ce dracu’ e cu ea?” se întrebă și o urmări curios. Din când în când, femeia se arunca înainte ca și când ar fi vrut să prindă o insectă sau să scormonească în iarbă. „Caută vreun inel, dar de ce nu cheamă pe cineva cu o lanternă?”

Se apropie pe nesimțite, tușind ușor ca să n-o sperie.

— Ați pierdut ceva? Întrebă cu glas abia auzit.

Femeia nu-l privi, sta tot în patru labe și scruta iarba. Avea un decolteu adânc, era tânără, părul ca paiul, tuns scurt și cerceii din urechi scânteiau mat în lumina lăptoasă.

— Pot să v-ajut?

— Nu, domnule, îi răspunse femeia. Avea un vag accent strein, urechea lui fină nu se înșela.

— Atunci ce naiba faceți în iarbă la ora asta?

— Prind greieri... spuse ea ca și când s-ar fi așteptat la o asemenea întrebare.

Tismana rămase stupefiat. „E beată, cui”, stabili, dar femeia nu avea glasul acela alterat al bețivilor. Părea foarte serioasă și chiar deranjată de prezența lui acolo. „Dacă nu e beată, e nebună, ceea ce e și mai rău” și dădu să plece. Femeia îl urmă la zece pași în urmă. Când ajunseseră sub portalul luminat cu un bec albastru de camuflaj îi întinse mâna:

— Sunt doamna Merdea, spuse, vă cunosc, dar soțul meu nu a avut când să mă prezinte...

— A, doamna Merdea? și-i sărută mâna, plecând ușor capul în semn de omagiu. „la te uită, s-a însurat și ăsta. Cine-o fi? N-am auzit încă de doamna Merdea”. Pot să vă conduc până sus sau să vă ofer un pahar cu ceva de băut? Există și aici, la parter, un bufet cu băuturi...

— Nu, mulțumesc. *Bitte schön...*

— Sunteți germană?

— Da, numele meu de fată este Wassermann, am lucrat până astă-iarnă la spitalul doctorului Busbaum, eram soră de caritate...

— Vorbiți foarte bine românește, spuse subsecretarul de stat.

— Sunt de doi ani în România...

— A, asta e. Și, dacă-mi permiteți, de ce prindeți greieri,

noaptea? Faceți o colecție, aveți un insectar?

O privea ca pe un copil care fusese prins cu o șotie, dar ea nu părea deloc amuzată. Își scutura lunga rochie de *moir* cu palmele, privind îngrijorată dacă nu cumva vreun fir de iarbă strivit i-o pătase.

— Da' de unde! Soțul meu are insomnii și cântecul greierilor îl deranjează. Dormim aici de patru zile. Doamna Bibescu ne-a oferit o mansardă și el nu închide ochii toată noaptea. Îl deranjează strigătul greierilor și mă trimite pe mine să-i adun. Ieri-noaptea am stat până în zori ca să-i culeg...

Tismana făcu o mutră care putea să însemne orice: și că o înțelege, și că își dădea seama că avea de-a face cu oameni nebuni. O salută scurt și începu să urce scările *loggiei*. „la te uită ce există pe lume, își spuse. Și prințesa asta, ce-a găsit-o, a început să invite la castel toată pegra bucureșteană, o face pe samariteanca. Se pune bine cu proletariatul intelectual. Asta e bine să se știe. Nu există clasă mai trădătoare ca aristocrația...”

Evelyne, în capul scării, se întreținea cu prințul Brancovan, care demult îi făcea o curte discretă.

— L-ai găsit? întrebă.

— Da, de unde...

— Bea ceva, apare el. Soțul meu are manii, îi spuse celuilalt. Dacă îi trece ceva prin cap, trebuie imediat să comunice secretarului său, pentru ca acesta să-și noteze în carnetul lui ce are de făcut a doua zi...

— Așa fac toți oamenii ocupați, cu multe preocupări. Memoria hârtiei nu trădează niciodată! Dar ce naiba a făcut Martha astă-seară, a uitat să cheme jazzul, parcă suntem la înmormântare...

— Jazzul luptă pe front, prințe, spuse ritos Tismana. I-a luat Mareșalul din scurt și i-a trimis la trupă, să vadă și ei ce se întâmplă acolo unde ar trebui să fim cu toții...

Prințul Basarab Brancovan nu suporta un astfel de limbaj, așa încât recită distrat parcă: „*Ou sommes nous? demanda le capitaine. Nous traversons sans boussole un orage*” și se depărta cu mersul lui aninat, căutând alt grup care să-l amuze mai mult.

— Ai auzit? o întrebă pe Evelyne.

— Ce s-aud?

— Prințesa a deschis azil pentru artiști la Mogoșoaia. Merdea ăla a dormit azi-noapte cu nevastă-sa aici, și nu numai azi-noapte.

— Și ce-i rău în asta?

Lipsa de mirare a femeii îl scotea din sărite.

— Atunci de ce ne mai cheamă și pe noi?

— Ei, parcă tu nu stai cu ei la masă? Nu l-ai invitat pe Merdea ăla la *Capșa*? Artiștii nu deranjează pe nimeni. Prințesa se amuză de flecărelile lor. Dacă vrei să știi, mie îmi plac, îi prefer snobilor în mijlocul cărora stăm noi...

Apăruse Călin Merdea. Nu mai era îmbrăcat ca în urmă cu un an sau doi, cu cămașa aceea roșie milaneză, își comandase un costum de seară la un croitor bun, arăta îngrijit, se distingea chiar o ușoară pedanterie în alegerea cravatei italiene și a butonilor de aur, a cămășii cu guler îngust, după moda timpului, și ea comandată la o lenjereasă.

— Ce s-a întâmplat, *mon cher*, aici? întreba el pe Marcu Greceanu, care nu știa nimic deoarece stătuseră împreună până atunci, dar ăsta nu era decât un apropo pentru ca cineva să-i răspundă. Și ceilalți unde sunt? Unde au plecat?

— Ce faci, domnule Merdea? întrebă Tismana, ca să curme seria de întrebări neplăcute. Nu te-am mai văzut de multă vreme. Cum merg treburile?

— Bine, cum să meargă? M-am însurat...

— Știi, am cunoscut-o pe soția dumitale...

— Da, sunt încântat. Nu-i așa că e reușită? E nemțoaică

din Dresda. Am luat, parcă v-am spus eu dumneavoastră, o nemțoaică să ies în lume. Să vedeți ce se întâmplă când mă duc cu ea la țară, la mine. „la te uită la al lui Merdea, s-a ajuns, și-a luat nemțoaică!” Vorbesc cu ea ca să mă audă ceilalți: „Was ist neue?

— *Alles sind gut*”. Lumea în jurul nostru. Și eu le spun „Ce vă uitați ca la urs? Are tot două picioare...” și behăi după obiceiul său: he, he, he... cu râsul acela de capră.

— Îmi pare bine, domnule Merdea.

— Vreau să fac un voiaj cu ea în primăvara asta, să mă duc până la părinții ei, dar mi-e cam frică. Am citit în ziare că au bombardat Berlinul...

Tismana nu-l asculta, individul îi era profund antipatic, dar se prefăcu a-i acorda atenție. El vorbea întruna, mișcându-și un breloc de aur, legat de lanțul ceasului pe care-l purta, după moda 1900, în buzunarul vestei.

— E adevărat că Mareșalul și-a bătut nevasta? Întrebă cu o candoare care-i dezarmă pe cei de față (între timp se alăturase de ei și generalul Dobrescu și domnul Corfirotu).

„Asemenea lucruri nu se întreabă cu atâți martori de față, își spuse Tismana, ăsta e idiot”.

— N-am știre de așa ceva, răspunse rece, dând să iasă din cercul acela de curioși.

Marcu Greceanu, cunoscut pentru gura lui de bârfitor, întări:

— Am auzit și eu chestia asta de la oameni serioși care sunt în suita Mareșalului.

— Ce spui? se miră ipocrit și cu vădită plăcere Martha Bibescu, mă mir, la drept vorbind, o cunosc pe Maria. E o femeie bine, toată viața ei a fost o femeie bine...

— Și de la ce i s-ar fi tras? Întrebă Corfirotu, și el amator de cancan subțire, mai ales că afirmația făcută de Merdea și de celălalt nu-l angaja cu nimic.

— A semnat pe un act al Consiliului de Patronaj, pur și

simplu: Maria...

— Și ce-i cu asta? continuă să se mire prințesa.

— Cum ce-i cu asta? explică cu precizie Marcu Greceanu. Mareșalul i-a spus, lovind-o cu cravașa: „Ce-ai înnebunit, semnezi ca regina Maria? Ai uitat că tu ești numai Maria mareșal Antonescu?”

— Colosal! izbucni generalul Dobrescu. Am spus totdeauna că face gesturi memorabile...

— Cine face gesturi memorabile? întrebă și bătrânul Necșești, care văzând înghesuiala din jurul prințesei, își părăsise soția de care se ocupa, în continuare, doctorița Vătămanu.

— Mareșalul, spuse careva și discuția luă altă turnură.

Lui Tismana îi fusese de ajuns acea secundă de surpriză la ceilalți pentru a profita și a se apropia de Diby.

— Cum te simți?

— Ceva mai bine, spuse ea.

Doctorița, care știa cum stau lucrurile cu cei doi, se prefăcu că e în căutarea cuiva de care uitase.

— Pe mine mă scuzați o clipă, și se făcu nevăzută.

— Ce-au fost toate astea? întrebă subsecretarul de stat cu o privire periferică spre Evelyne care-l ignora cu știință.

— Ce să fie, nimic.

— Cum nimic? Nu înțeleg de ce te-a tușat atât vestea sinuciderii lui Anatol Dumitrescu?

— Pe tine nu te-ar tușa dacă ai afla că cineva apropiat și-ar alege o astfel de moarte? Eram prieteni foarte buni, uneori acest om mi se confia și crede-mă că avea ce să-mi spună... Ne vedeam iarna la Bale sau la Geneva, la Chamonix.

Bănuiala lui Tismana, pe care o încercase încă de la scena de mai înainte, lua proporții.

— O să discutăm mâine. Trec pe la doamna Tempeanu la 7, sper să te găsesc...

— Nu, te rog, nu. O să-ți explic mai târziu, va trebui să

găsim altceva...

Se ivise Evelyne, toată numai un surâs, însoțită de Armand și de Irene-Nathalie Mavrocordat.

— Dar ce faceți, dragă, aici, ți-a trecut indispoziția? se adresează lui Diby cu o compătimire insultătoare aproape, ar trebui să mergi la doctor, atât de tânără și șubredă... Și tu, Nathalie?

Tismana îl luase de braț pe secretarul său și căuta să se îndepărteze de grupul femeilor.

— Vreau să te rog ceva, e o chestiune absolut confidențială. Nu aș dori să fiu amestecat, totul trebuie făcut cu multă discreție...

— Vă ascult, domnule ministru...

Coborâseră în curte, unde cu câteva minute înainte subsecretarul de stat o găsisse pe doamna Merdea vânând greieri.

— E vorba despre un anume Anatol Dumitrescu. S-a sinucis la Geneva cu puține zile înainte sau așa ceva, nu știu dacă am înțeles bine. L-am cunoscut, aș dori să știu ce i se pune în seamă, pentru că e ceva suspect la mijloc. Poate mai auzi pe unul, pe altul comentând, e important pentru mine să știu unele lucruri. Cum afli ceva, îmi spui, nu-i așa?

— Cu plăcere, numai să dau de o pistă, ăștia din Ministerul de Externe, parcă pe linia asta lucra dacă ședea la Geneva, sunt destul de cusuți la gură, nu scoți de la ei mare lucru decât dacă vor să vorbească...

Dădură ocol peluzei pe care somnolau păunii obișnuiți cu musafirii Marthei Bibescu și cu automobilele și cu tot zgomotul acela de *jazz-band* de la parterul palatului. Ajunseseră lângă turnul porții. Lumina lăptoasă a nopții de până atunci se limpezise. Răsărea luna, o lună rece de mai care făcu să crească umbrele plopilor dinspre grădinile de zarzavat ale prințesei.

— Ați văzut asta?

Armand îi arătă un cub de piatră în care erau implantate două mâini ridicate în sus, a implorare.

Pe Tismana nu-l interesa însă nimic în seara aceea.

— Spune-mi mai bine ce-i cu fata asta, Irene. Evelyne are gânduri mari cu ea.

— Nu știu nici eu exact ce se petrece, nici cu mine, nici cu ea.

Subsecretarul nu mai insistă. Era timpul să se întoarcă cu toții acasă. Pentru Armand legătura cu Irene începea să devină stânjenitoare. Se vedeau rar și cel mai ades la Mogoșoaia, de unde el venea s-o ia câteodată. Făceau plimbări lungi în jurul lacului, el o întreba ce face toată săptămâna în atelierul acela pe care i-l arătase odată, ascuns undeva în curtea veche a slugilor: o sală lungă, albă ca o chinovie, cu pereții dați cu var. Alături se auzea icnind o pompă de apă scoțând dintr-o fântână un fluviu sălcii care era aruncat pe niște urloaie de cărămidă în grădinile prințesei. Câteva războaie de țesut la care lucrau fetele din sat și uneori doamne din lumea bună a Bucureștiului, pe care Martha Bibescu le invita să „lucreze pentru cei de pe front veșminte călduroase”, băteau din aripile lor de lemn și țeseau pânza subțire din care făceau cămăși, vândute mai apoi prin expozițiile patronate de Maria mareșal Antonescu, care strângea astfel sume însemnate pe care le vărsa la fondul „Totul pentru front”. „Nu te plictisești?” o întrebase de câteva ori. „Nu înțeleg de ce crezi că trebuie să mă plictisesc?” Avea un fel de a se comporta pe care Armand nu-l înțelegea. Odată îl adusese cu sania până la Mogoșoaia, nu mințise atunci când fusese întrebat de Evelyne, parcă. O plimbare de iarnă, ciudată, un fel de eliberare a acestei ființe misterioase, tăcute, care vorbea mai mult despre morți, obsedată de morți, frații ei morți. În timpul acelei plimbări cu viscol și cu o sanie mânăată de un țigan din Mogoșoaia,

care înhămasse la o sanie pictată două mârtoage costelive, îi povestise câte ceva despre bunica ei, Dorofteea Zahaciński, care dădea cadou perle servitoarelor și se îmbăta cu votcă ca mujicii. „Câte trei zile bea la cot cu ei și pe urmă pleca să vâneze vulpi. Îi plăceau blănille de vulpi, câte trei sute la o uriașă blană cu care se învelea în sănii când fugea prin păduri. Odată era să fie mâncată de lupi, noroc că luaseră puștile cu ei, erau 'numai ea și cu doi argați...” Povești, povești. Irene-Nathalie trăia din aceste vechi întâmplări pe care le auzise de la bunica ei care nu suportase sărăcia familiei și băuse până făcuse ciroză și murise în mizerie. „Eu nu vreau să mor în mizerie”, spunea deseori (se văzuseră de mai multe ori în acest an care trecuse și acum, iată, iar era lună și primăvară, exact ca acum un an și se plimbaseră pe aleile acelea acoperite cu pietriș alb și fata era la fel de preocupată de morții ei, mereu aducea vorba de fratele cel mic, pierdut la 11 ani, de leucemie, și de celălalt, Nichifor Belizarie Mavrocordat, așa se numea, cel care se prăbușise cu un planor numai cu vreo câțiva ani înainte”, „când de-abia se introdusese sportul acesta la noi”, fusese nebun după așa ceva. De vină erau și crucile din cimitirul Mogoșoaiei, care mereu le ieșeau în cale în aceste plimbări, cu pietrele lor tombale ușor intrate în iarba acelei peluze care nu avea nimic dintr-un loc funerar, semănând cu o pajiște pe care morții familiei Bibescu ieșiseră la plimbare și căzuseră acolo sub vechii stejari, și iarba crescuse peste ei, și se puseseră numai pietrele acelea pentru amintirea „nemortului lor nume”, te împiedicai de ele, dar în afara cavoului în care dormeau somnul de veci întemeietorii familiei, celelalte morminte nu s-ar zice că erau părăsite, erau numai lăsate în voie ca un lucru viu ce nu trebuie tulburat, un reper ce trebuia să amintească mereu, fără patetism, celor ce se nășteau că acolo vor poposi și ei, alături, în dreapta, în stânga sau la picioarele unui

strămoș...

Odată îl oprise în fața pridvorului micii bisericuțe și-i arătase capul de bour și corbul brâncovenesc, de care prințul Basarab Brancovan era atât de mândru, așternute în piatra coloanelor și pe urmă îl luase copilărește de mână și-l dusesse în fața acelei pietre de sub scara de dreapta a intrării.

— Ce e? Un semn magic? întrebuse Armand.

— Nu știi exact, o urmă bogomilică, o amuletă apărătoare de rele, caldeeană, adusă de cine știe ce negustor maran pentru domnitor. Și se întorseseră în pridvorul bisericuței ca ea să-i citească *Pisania* scrisă cu litere chirilice: „*Svânta această biserică la cărie hramul sfântului mare mucenic Ghiorghe den pajiște, spre slava Domnului celui în trei obraje și o ființă, Dumnezeu să mărește și să proslăvește în veci, o au rădicat și o au făcut Constemdinu Brâmcoveanul, vei logofăt, întâi ca prea sfântu numele cel de peste toate numele a lu' Dumnezeu neprestan să se cânte și să se slăvească și apoi ca bună pomenire lui și părinților lui în neuitatu să lase și să rămâie; care s-au zidit în zilele creștinului Domn Io Șarban Cantacuzino voievod; de la spăsenia lumii 1688, septembrie din zile 20. Ispravnici au fost Dumitru și Matei, preot...*” Era obsedată de morți și de mormintele lor. „Spui mereu că vrei să mergi la Sorbona să-ți iei doctoratul și nu faci nimic pentru asta. A trecut un an de când te-am cunoscut și te afli încă aici. Ce ai de gând?” „De ce mă cerți?” Avea o figură bosumflată. Armand îi spunea „Botoaso!” și asta ei îi plăcea foarte mult, pe urmă se împăcau. O dată aflând că Smaranda Robescu făcuse rost de niște plăci cu cântece bizantine, aduse de nu mai știa cine în magazinul ei, spre vânzare, i le cumpăraseră și Irene înnebunise parcă de bucurie: „Unde ai găsit așa ceva? Spune-mi...” „Secretul meu”. Le pusese de câteva ori la rând la un patefon rablagit (îl cărase pentru asta pe niște străzi

din vechiul București, undeva în Culmea Veche, în niște case bătrânești). Și un sentiment tulbure, ciudat, interzis i se strecură în suflet și își dădu seama că devenea periculos pentru el s-o mai vadă pe fata asta cu bot de iepure, care era frumoasă în felul ei, târându-l pe la bariere și arătându-i locuri necunoscute pe unde fusese odată vreo fântână mavroghenească cu olane sau pe la puțurile Zinchii, la cafenelele șalvaragiilor, transformate în mici dughene de vândut bumbac la metru sau în depozite de alviță. Auzise el zgomotul copitelor oștilor sultanate pe podurile de lemn ale vechiului oraș? îl cărase pe la gârlele de la Plumbuita cea somnolentă, cu biserica ei fără turlă și pridvoare zimțate, îi promitea să-l ducă odată, când o să aibă el timp, la Hurezu să-i arate feronerie de-acolo, făcută de meșterii fierari pentru 188 de taleri, „care erau bani, nu ca leul nostru de-acuma”... La Potlogi, unde erau numai niște ruine, îl târâse prin pivnițe ca să smulgă clanțele, în formă de broască, cu care erau împodobite ușile grele de stejar de la cuhniile părăsite. Altă dată îl dusese să vadă intrările ferecate ale bisericii Krețulescu și ale bisericii Scaune. Armand descoperea un oraș necunoscut, mort și el, ascuns sub alte ziduri sau acoperit de uitare, dar atât de frumos în contrast cu mizeria arhitectonică mai nouă, cu acele bombe cubiste ale bulevardelor, care desfiguraseră fața vechii și bătrânei urbe urâțite. Putea să înțeleagă ceva din toate astea Tismana? Subsecretarul trecuse pe lângă piatra aceea funerară, misterioasă fără s-o privească, îl interesau mai mult relațiile lui cu fata sau cele ale lui Diby Necșești cu Anatol Dumitrescu, mort la Geneva din pricini misterioase, pe care avea să le descopere, deși bănuia că și Tismana ascundea multe lucruri pe care trebuia să le afle.

Prietenia subsecretarului de stat cu Anatol Dumitrescu era mai veche decât se bănuia. Într-adevăr, se cunoscuseră cu ani în urmă la Domnești, când Varvara Slătineanu, după

bunul ei obicei, chemase lumea să ocupe chiliile acelea pline de copii altă dată, dar care anul acela fuseseră rezervate prietenilor întrucât izbucnise o epidemie și doctorii o sfătuiseră pe moșiereasă să-i ducă pe aceștia în alte locuri unde totul ar fi fost mai puțin primejdios. Reuniunile de familie erau mult mai interesante pentru bătrânii ce erau uitați la Domnești; dacă prezența copiilor îi făcea să se ismenească cât puteau, căzând în mintea lor și jucându-se ca la 6 ani, prezența atâtor femei tinere sau ajunse la maturitate le oferea un prilej neașteptat de a discuta ce se mai întâmplă la București ori la Paris, cine cu cine mai fugise, ce căsătorii din lumea lor se mai desfăcuseră în iarna care trecuse și câte și mai câte, pentru că anotimpul cel mai primejdios era toamna, atunci se plectiseau soții de nevestele lor și plecau la amante sau dispăreau prin marile hoteluri din Europa, căutați discret de către verișori de-al treilea, trimiși cu punga plină să-i readucă acasă pe rătăciți, încurcându-se și aceștia la rândul lor cu cine știe ce cocote de lux care trăiau prin acele *stabilimente de curvey* cum le spuneau bătrânele doamne, crescute numai prin pension sau licee catolice.

De Domnești, Ionescu-Tismana era legat tot de acele concentrări de rude pe care le făcea Varvara Slătineanu tocmai pentru a-i avea sub ochi pe toți urmașii ei, cu toate exemplarele mai îndepărtate sau mai apropiate ale Slătinenilor, copiii ramurilor scăpătate din care izbucnea, când și când, câte un geniu matematic sau vreun artist pierdut pe urmă în jungla muzicală fără urmă, din cauza beției sau a cine știe căror vicii, aceștia fiind favoriții buniciei ce se pregătea să bată suta de ani și îngropase destui urmași cu o satisfacție ce era mereu subliniată: „Mie dacă mi-a dat Dumnezeu zile am dus destui la groapă și voi mai duce” (aici tonul bătrânei amintea celorlalți că e mai bine să nu se pună rău cu ea că s-ar putea să-i blesteme și n-o să

fie bine cu ei, pentru că avea o gură spurcată, cum spunea ea). Varvara Slătineanu iubea acest Domnești pentru că moșia era și locul armistițiilor din familiile mereu reînnoite cu prezențe streine, locul reconcilierilor în crâncenele procese deschise pentru cine știe ce vicii de formă la testamentele deschise și la partaje; ea, Slătineanca cea bătrână, patronând totul și dând sentințe pe care nici justiția nu reușea să le zguduie vreodată. Puteai să câștigi la Tribunal, să zicem, câteva sute de hectare de pământ sau cine știe ce cot de pădure, ori locuri vechi de prisacă, cu crânguri de salcâmi, Varvara Slătineanu hotăra dacă judecătorii aveau dreptate sau nu, dacă ei acordaseră cui trebuie acele heleşteie neîngrijite de la Seaca sau din lalomița cea bogată, plină de câmpuri cu holde nesfârșite, de unde veneau sacii cu grâu ce erau depozitați în magazii și care hrăneau ciurda de copii și bătrâni de la Domnești. Ramura tatălui lui Tismana, mai scăpătată, legată de niște locuri deluroase pe care creșteau numai pruni pentru cazanele de ȕuică, nu făcuse niciodată o impresie prea mare Slătinenței celei bătrâne. Evelyne fusese dată lui Puiu pentru că el era înainte de toate un bărbat cu prestanță, cu studii de drept și la ei în familie trebuiau și niște avocați. Odată terminat *războiul după ,916*, cum spunea ea, ȕăranii fuseseră împrăștiți de către Rege și cine știe ce mai putea urma cu timpul, că văzuse ea pe ce cale apucaseră rușii care sfărâmaseră un Imperiu și-l dărmaseră pe ȕar pentru a face loc mujicilor, lucrătorilor, care ridicaseră capul mai încoace și la noi în țară; așa încât meseria lui Ionescu-Tismana era un argument în tratativele dintre cele două familii la căsătoria lui Puiu cu Evelyne. Erau cam neamuri, de departe ce-i drept, dar la ei în familie parcă nu se mai întâmplase? Colette Maltopol nu luase, parcă, pe un văr de-al ei, slavă Domnului, familie veche, familie veche, dar nu aveau să degenereze ca regii, așa încât toată lumea

închisese ochii și căsătoria se făcuse. Evelyne era frumoasă, se spunea că nu e ușă de biserică și că mai trăise cu bărbați înainte de căsătorie, dar nimeni la ei în familie, *nici înainte de 1850*, nu întrebase dacă femeia luată cu cununie fusese fecioară sau nu, la ei contau alianțele, ce aducea fiecare în patrimoniul comun al Slătinenilor, ceea ce nu trebuia să se piardă, așa încât prezența celor doi frați, Raul și Puiu, la curtea din Domnești era de mult îngăduită, cei doi băieți ai lui Ionescu-Tismana, magistrat de profesie *care intrase în petrol*, cum spunea el însuși, imediat după război, făcând călătorii până în America și tocmind lucrători la sondele de pe pământurile lui sterpe de undeva din Oltenia, părea familiară tuturor. Mai târziu, cu puțin înaintea morții părintelui său, Puiu Tismana aflase că ideea tatălui de a se ocupa de afaceri fusese fericită cu toate ironiile iscate la mesele comune. Undeva, lângă Dedulești, izbucnise din pământ țiței și deodată Ionescu-Tismana devenise un nume! Nu că de pe acel loc s-ar fi extras cine știe câți barili, cum spuneau specialiștii, ci pentru că Ionescu-Tismana cel bătrân fusese un pionier în acest domeniu și, cum se știe, onoarea revine celui care trage întâi într-un domeniu. Dar pe vremea când Puiu se căsătorise cu Evelyne el era încă privit chiorâș de către ceilalți membri ai nesfârșitului clan al Slătinenilor, pentru că meseria de avocat pentru care se pregătea nu făcea mare impresie celorlalți, mai ales bărbaților care, bogați cu toții și fără o ocupație precisă, nu făceau altceva decât să stea prin streinățate și să ricaneze la prezența acestui băiat mai sărac „ce pierduse câțiva ani prin Tribunale, apărându-le de fapt interesele, plătit când se nimerea și cu cât se nimerea pentru că nimeni nu-și onorează ruda dacă este doctor și avocat, socotind asta ca o obligație morală, ce nu poate fi refuzată, a celui în cauză. La o adică, Evelyne era destul de bogată, dar el nu-și îngăduia să trăiască de pe urma ei din motive lesne de bănuir. Pe

urmă, când fanatismul tatălui său reușise și se numea că este unul dintre primii petroliști din România, lucrurile se schimbaseră, dar pe Puiu nu-l interesau afacerile. Câștigurile nesperate aduse de sondele bătrânului Tismana trecuseră pe neștiute în patrimoniul Slătinenilor, a ramurii de bază, Varvara obligându-l pe soțul Evelyni să aibă grijă și să nu fie risipitor ca fratele lui, Raul, pe care-l iubise mai mult decât pe el în copilărie, dar la care se uita cu o îngăduință mândră după ce aflate că o luase pe un drum periculos, adică abia terminându-și studiile la Paris și tocând tot ce i se trimitea cu damele și la jocurile de cărți, după bunul obicei al tuturor celor care moștenesc averi mari și au în ei toată dorința de risipă a celor ce au fost constrânși de către părinții lor la economii inexplicabile, tocmai în vederea sporirii acelei averi ce trebuiau s-o moștenească odată. Scandalurile ce urmaseră acelei perioade când Raul își dăduse seama că este de fapt dezmoștenit se stinseseră târziu, dacă se stinseseră vreodată, pentru că acest risipitor nu-și ierta fratele și pe bătrâna bunică pentru complicitatea lor.

Curios lucru, Varvara Slătineanu crezuse multă vreme că viitorul stâlp al familiei lor avea să fie acest Raul, pe care-l iubise mai mult ca pe oricine. Era inteligent, vorbea câteva limbi streine la 10 ani, în liceu îi speriasse pe profesori care nu mai găseau note cu care să-l gratuleze. Că era impertinent și sfidător, că-și bătea joc de ei, asta era o chestiune secundară, lucrurile se puteau aranja. Bătrâna Slătineancă sosea în fiecare sfârșit de iunie la București, rezemându-se în cârja episcopală cu măciulie de argint, de care nu se despărțea la asemenea călătorii, după obositoare ceasuri în tren, se odihnea o zi în casele din Mircea Vodă ale tatălui Evelyni și pe urmă își începea turneul pe la diriginții ofuscați care făceau rapoarte pe care nu le trimiteau niciodată nicăieri, așteptând „tratativele”, cum se numeau

acele nesfârșite convorbiri cu bătrâna Slătineancă, ce avea grijă ca ele să fie precedate de cadouri consistente trimise la adresele de acasă ale celor îndărătnici. Profesoarelor li se aduceau metraje de la Paris sau Londra prin curieri, ea trântea numai câte un buchet de narcise ori de crini pe catedrele vechi ale corpului profesoral, pe urmă începea să le spună că s-a scumpit orzul și că „o să mâncăm cu toții funia”, vorba ei preferată, după care se intra în subiectul propriu-zis: „Ce mai făcuse tâlharul de Raul?” Ce să mai facă? Fugise din internat, pentru că după bunul obicei al Slătinenilor toți copiii erau trimiși prin internate, în țară sau în streinătate, ca să învețe ce grea e viața și să n-o ia ușor, să învețe carte, cum învățaseră cu toții, că asta ținea prestigiul familiei de mai bine de două secole. Altă dată Raul dăduse foc cu o „poștă” redingotei profesorului de franceză, pentru că nu-i plăcuse o expresie a acestuia și așa mai departe. La învățătură era cel mai bun din clasă, nu aveau ce-i face, dar conta și purtarea și se găsiseră chiar vreo doi diriginți încăpățânați care se opuseseră bunăvoinței formale a Slătinenței făcând rapoarte la Minister și lucrurile se încurcaseră, dar până la urmă profesorii fuseseră cei sacrificați și nu odrasla cea alintată. Raul trecuse bacalaureatul cu o medie maximă și

l se prevestea o carieră strălucită, lucru pe care nu-l anunțau anii de învățătură ai lui Puiu, care nu era nici ultimul din clasă, dar nici primul. Temperament mai puțin exploziv ca Raul, acesta reușea să se facă iubit de cele mai neașteptate persoane. De fapt, toată tinerețea lui fusese marcată de sentimentul că va ieși un băiat urât, fără personalitate, deși se întâmplase contrariul, dar atunci, în primele clase de liceu și mai târziu, când se iviseră semnele adolescenței, prezența fratelui mai mare, răzgâiatul bătrânelor din vacanțele de la Domnești, îl scotea din sărite. Pe el, pe Raul, îl iubeau toate acele persoane care trăiau ca

Într-o rezervație, într-o imobilitate ciudată, curmată de certuri violente, când mai ales femeile se certau și nu-și vorbeau uneori cu anii. Dintre toți cei care trăiseră acolo pe Puiu îl marcase cel mai mult prezența atâtor oameni în vârstă. El nu se simțea bine în scandalul acela permanent, încărcat de electricitate. Nu erau bune meniurile, slugile erau ocărite ori trimise în alte locuri pentru că nu făceau ce li se spunea sau întârziiau și nu aduceau ce trebuie, cafeaua sau dulceața de la cinci după-amiază, când Aneta Darvari povestea ce rochie formidabilă purtase ea în 1899 când fusese la ultimul bal, într-o toaletă *princesse*, de stofă foarte deschisă, în față sub formă de etolă, dreaptă, de catifea din aceeași culoare, împodobită cu mici violete cu frunze sau cu buchete de Parma, nu mai ținea bine minte. „Brodată cu *quipure* albă, preciza”. „Da’ de unde, o întrerupea Slătineanca cea bătrână, asta se purta la teatru, nu puteai să mergi la bal în toaleta asta, te ramolești, Aneto!” și începea scandalul nesfârșit care ținea până la cină și Puiu asculta înspăimântat glasurile lor cârâitoare și părea că nu lipsea mult ca să se bată, și a doua zi subiectul se schimba, uitau de rochii, se certau din alte pricini: dacă în același an se juca cu adevărat *mazurka* pe melodia „*La Gauloise*” compusă de Louis Ganne, cel care scrisese și faimoasa „*Czarine*” sau „*Raquette*”, care era o polcă și se dansa în pas american și atunci, în revanșă, Aneta Darvari începea să fredoneze melodia *Fleurs de Paris* ca să le arate că le lăsase mintea și că asta se cânta pe atunci sau, și mai precis, era voga lui „*Rêve lointain*”. Ciorovăiala se termină târziu, Raul care era dracul gol se simțea între ele ca peștele în apă, le strâmba pe toate, le făcea să se urască și mai rău, pârându-le una alteia că au fost bârfite în lipsă; le fura mâncarea lăsată de către slugi în chiliile lor și a doua zi de dimineață infernul începea iar. Nu se mai salutau, cele ce se mișcau mai greu cereau să fie mutate cât mai departe de

cele bănuite de infamiile făcute de fapt de fratele său și el căuta să mai îndrepte câte ceva. „Tu ești îngerul cel bun”, spunea Varvara Slătineanu, dar tot după fundul lui Raul se țineau toate, el le învăța mășcări și le spunea anecdote porcoase auzite în internatul de la Sfântul Sava, după care bătrânele se omorau și-l sărutau, și-i dădeau ciocolățile aduse de nurori, toate uscate, învechite, ascunse pe sub saltele, sau câte o sumă de bani, nu prea mulți pentru că erau toate zgârcite, dar o sumă de bani pe care el nu-i obținea niciodată. Într-o vreme, în anul de dinainte de a pleca în Franța, le făcuse pe cele mai multe să cadă la darul beției, cumpărându-le rom și aducându-le sticlele pe ascuns și pe la șase după-amiaza, pe o căldură toropitoare, erau mai toate amețite și își aminteau de Lisette, vara Varvarei, de *yachtingul* făcut de aceasta pe corabia *Caprice*, în 1902, același yacht care câștigase *premiul Esmeralde* între Mediterană și Canalul Mânecii și era gata-gata să se înece în timpul unei furtuni, furtună de care era foarte mândră și pe care o pomenea ori de câte ori era ocazia. O altă verișoară a Slătinenței celei bătrâne, Tarsița, nu le mai slăbea cu *expoziția de clini de la Paris*, unde luase *Premiul Președintelui Republicii*, cu un *Braque*, cumpărat cu 500 de franci și care-i bătuse pe faimoșii *Batards Vendeens* ai ducesei d’Uzes. „Dar dogul ei de Bordeaux care trăise 25 de ani?” își mai amintea bătrâna, în hazul celorlalte, care-și dădeau coate și-o luau peste picior: „Ce spui tu, Tarsițo, că n-o fi fost elefant, numai elefanții trăiesc mult, câinele, săracul, fie el și *dog de Bordeaux*, la 12 ani dă în primire”... Și să te ții haz! Puiu învățase să tacă, să le asculte, nu avea răutatea fără motiv a fratelui lui, care le fura lumânările și lămpile cu petrol, pentru că abia mai încoace introduseseră electrica la Domnești, construind o centrală cu cărbune, care păcănea, ziua și noaptea, mânuită de un mecanic neamț care își dădea importanță și le amenința mereu pe

bătrâne că pleacă și le lasă în întuneric, amenințare în care nu credea nimeni pentru că toate îl chemau și-i făceau cadouri și-l dădăceau cu o tiranie dulce în care acela se complăcea.

Și-acum, în vacanțele când tribul acela numeros se strângea ca altă dată, pe Puiu Tismana îl încerca o nostalgie ciudată, sentimentul că nu ieșise încă din rezervația aceea particulară, cum îi spunea el marei lor familii, nepărăsindu-l. Mai muriseră dintre bătrâni, plecau unul câte unul, dar se iveau alții, ramuri îndepărtate, sosiți la Domnești ca la un azil, aduși de către cei mai tineri, mai încoace cu automobilele, nu ca altă dată în droaștele trase de cai, cu imensele lor cufer de lemn, prinse în stinghii și cuie de aramă, ca pe timpul poștalioanelor. Acestea erau momentele memorabile de la Domnești: sosirea noilor bătrâni, cei ce înmormântau cu poveștile lor atmosfera lăncedă, și pe urmă înmormântările fără zgomot și tămbălău, semnalate numai de clopotele bisericuței și ducerea sicriilor în cimitirul sătesc cu cruci modeste, sporind drumul morții cu alte morminte mici. Chiliile locuite de fantomaticele femei bătrâne, îmbrăcate în rochii inverosimile, ce se tăiau la orice mișcare din cauza vechimii, rochii sofisticate, purtate de cine știe cine, cu un veac în urmă, ascunzând trupurile triste ale unor ființe arheologice, nemișcate, nesurâzând ca să nu li se vadă dinții căzuți sau să nu-și mai sporească urâtenia vârstei cu vreo cută neașteptată, rămâneau câteva zile goale. Slugile dereticau, schimbau cearșafurile, aeriseau, băteau pernele și pilotele, tocau zegrasul paturilor. Peste o săptămână soseau alți bătrâni, cu alte cufer, copii parcă ai celor duși. Curtea pavată cu bolovani de râu a Domneștilor se însuflețea. Erau niște zile calde, cu zăduf, cu aer stătut, cu pachete de nori în cer, care se mutau cum ai muta o piesă de șah pe tablă, adică cu o mișcare gânditoare, lentă, fără sfârșit, și țipau niște rândunele, și erau niște

copaci și ei vechi ca și oamenii din acele chilii cu mobile puține sau numai cu urmele lor mai puțin întunecate pe pereții de mult nedați cu var, cu podele mișcătoare în care intrase o ruină ireversibilă și, ici și colo, întâlneai câte un bătrân sau câte o bătrână, toți nemișcați ca niște păpuși de ceară uriașe, uitate în vechile lor balansoare, mâncați și ei de ruină, de o secretă macerație ce înainta din pereți și devora acele trupuri și chipuri și te apuca un sentiment tulbure de spaimă, aveai impresia că moartea era legată cu fire nevăzute, mereu de ființele acelea ce semănau între ele ca niște frați.

Cele câteva vacanțe petrecute la Domnești îl familiarizaseră cu mecanismul vieții de acolo, cu tirania ascunsă, dar reală pe care Varvara Slătineanu o exercita asupra celorlalți bătrâni. Stând deoparte, într-o pasivitate care ar fi trebuit să-i dea de gândit șefului de trib, Puiu putuse să observe unele lucruri ce ieșeau încet, încet în evidență. Mai întâi, fusese dragostea aceea irațională pentru Raul, căruia i se permitea orice pentru că în el Varvara vedea pe cel ce o va reprezenta cel mai bine, pe cel ce reușește. Lui i se cumpărase bicicletă și mai târziu automobil, lui i se împrumutau bani pentru ținări și pentru băutură, lui

I se dădeau bani pentru partidele pe pocher pe care fratele său mai mare le făcea cu șeful de post, cu un învățător clăpăug, lung și ponosit care avea grijă mereu să piardă pentru a obține unele avantagii la recoltă din partea bătrânei Slătineanu pe care nepotul său o înfășură cu vorbele lui dulci, cu o politețe perversă, cu sărutări și cu măguliri la care Varvara, ciudat lucru, persoană rece, lucidă, nu rezista. Mai veneau la acele partide preotul, un tip onctuos, perfid, băutor subțire care știa toate dedesubturile vieții celor de la Domnești, „domesticii”, cum îi numea cu dispreț bătrâna Slătineancă, și un maior de jandarmi, totdeauna pudrat, bărbierit și mirosind ca

muierile a apă de colonie. Raul nu-i scotea pe acești parteneri de joc din „*tas d'hypocrites*” și nu se putea opri să le ia toți banii pe care îi beau pe urmă împreună, asta fiind condiția celui ce câștiga, ca să nu fie cu supărare. „Dumneata nu faci o partidă?” îl invitau și pe Puiu, dar el refuza. „Nu, mulțumesc”, spunea și-i lăsa să bată cărțile în foișorul de sus al conacului, acolo unde slugile aduceau pe o scară îngustă și dosită sticlele de băutură și gustările reci sau calde. Câteodată la aceste partide putea fi găsită și bătrâna Slătineancă care juca cu pasiune, neplăcându-i să piardă și plecând nemulțumită când propriul ei nepot îi lua toate poturile, strigând de entuziasm. Între ei se stabilise o complicitate ce nu putea fi tulburată de niciun fel de idei pe care ceilalți bătrâni le vârau în capul Varvarei, spunându-i că Raul își bate joc de ea și-o face cum îi vine la gură de câte ori nu era de față, și că unde avea el să ajungă cu viața pe care o duce și cu fetele de țărani cu care se culca prin sat pentru că dormea rar, noaptea, acasă în odaia lui de sus, și ei care nu se culcau pentru că nu aveau somn îl vedeau în zori, întorcându-se ca un cocoș care a călcat toate găinile din ogradă, și Varvara îi alunga cu cârja ei episcopală urlând: „*Saluds, allez-vous-en!*” Și pe urmă umbla furioasă bătând cu bastonul în podelele mișcătoare ale încăperii în care își primea „enoriașii”. Îl chema bineînțeles pe Raul „la spovedit” și-l lua pe departe, cercetând dacă e cumva nemulțumit de ceva, și Raul râdea știind unde bate: „Iar au trecut bârfitorii, *tante*, și ți-au umplut urechile cu minciuni?” O săruta și îi lua medalionul de la gât, îl deschidea și-i arăta chipul ei de tânără spunându-i cu cea mai perfectă perfidie: „Așa o nevastă am să-mi iau, care să-ți semene, ce femeie ai fost la viața dumatăle”... „Și nu mai sunt, măgarule?” Cu asta, toate suspiciunile dispăreau și atunci când i se spunea că Raul o să se piardă în Parisul acela, de unde nu mai venea odată cu studiile încheiate,

căci își amâna examenele, lucru care îi exaspera pe toți. Se auzea de banii risipiți și rudele priveau cu îngrijorare spre cel de-al doilea urmaș al lui Tismana, care și el trebuia să plece la Paris, să facă tot Dreptul, și se întrebau dacă nu o să urmeze exemplul celui alt, pentru că orașul acela blestemat era plin de femei pierdute și de proxeneți și cine știe ce avea să se mai aleagă și de el... În conclavul familiei fuseseră cât pe aci să-l oprească la București și să nu-l mai trimită la studii, și Puiu, care era un ambițios, nu putea să nu simtă cum un sentiment jenant de ură crește în el, pentru că mereu alintatul familiei îi punea bețe în roate și din cauza lui toate punțile afective se micșorau; avusese o adolescență destul de chinuită, Raul îl ironiza pentru că nu se înghesuia după fetele de țăran cu care dormea în clăile de fân sau în șure și îl acuza că o să rămână toată viața un timid, *un bec blanc* și asta îl scotea din sărite pentru că nu se simțea deloc cu cașul la gură și dacă voia să știe Raul, fusese de mult într-una din acele case discrete din București, unde putuse să întâlnească câteva femei de bună condiție, nu prostituate de mâna a treia, ci adevărate doamne cu care putea să discute un ceas, în limba franceză, înainte de a se culca cu ele și Raul îi râdea în nas, spunându-i că se laudă și-l ruga să-l ducă și pe el acolo, dacă într-adevăr asemenea stabilimente de lux existau. Era realitatea, dar fratele cel mare voia, ca orice băiat mai în vârstă, să capete ascendent asupra lui și el refuza orgolios și simțea cum disprețul ușor cu care-l privea se transforma într-o ură temeinică. Puiu se simțea detașat de fleacurile vieții pe care o ducea Raul, el studia cu seriozitate și se pregătea pentru o carieră bine clădită, asta o simțise tatăl lor, care îi sugerase ca el să ia conducerea familiei pentru că pornirea spre deșertăciuni și viață ușoară ale lui Raul nu aveau să-l ducă prea departe. Înțelesese treaba asta și făcea totul pentru a-l depăși pe „geniul familiei”, cum spunea

Varvara Slătineanu despre frate-său. De fapt, cel mai greu fusese de luptat cu această bătrână care nu suferea să fie contrazisă și care hotăra totul în clanul lor, o bătlăie lungă și aprigă pentru că ei îi scia Raul, cum sosea la Paris, rugând-o să-i trimită sume de bani care să le sporească pe cele părintești, destul de modeste, și bătrâna, zgârcită cu alții, se scormonea în pungă și știa să îndulcească acea existență prin streini care luase aspecte destul de lejere. Încurcături cu niște modiste sau cel puțin așa scia Raul în scrisorile lui, influențat probabil de romanele lui Balzac pe care le devora unul după altul, și Varvara Slătineanu îl credea și când ceilalți bătrâni din jur îi atrăgeau atenția că toți cei din familia lor făcuseră școală în streinătate, dar cu bani puțini pentru că altfel părinții lor s-ar fi ruinat, bătrâna îi alungase cu înjurături (știa să înjure birjărește, cum auzea pe rândași și pe grăjdari și nu le mai vorbea câte o săptămână). „*Pour qui me prenez-vous?*” o luase odată pe Aneta Darvari; nu primesc sfaturi și știi în cine să investesc încrederea mea. Să mă slăbești cu sfaturile, nu sufăr să fiu contrazisă, asta îmi face rău!” Avea atunci o privire încărcată de ură și finalurile nu erau lipsite de apelativele pe care le folosea cu servitoarele: „Piei!” sau „Lipsești din ochii mei, că eu vă țin pe toți în spinare și voi nu mă respectați!” Degeaba trimiteau borcane cu dulceață celelalte în semn de împăcare (mai toate bătrânele făceau dulceață, umblând prin cuhnia Domneștilor după zahăr și după sâmburi de caise aduse de la alte moșii), Varvara Slătineanu rămânea acră și nu voia să creadă că Raul, favoritul ei, băiatul acela îndatoritor, de o perfectă politețe, care știa toate lucrurile de pe lume, era de fapt un tip ușuratic. Dar pe urmă începuse să facă datorii, de angajat nu se angajase nicăieri după ce cu chiu cu vai se întorsese cu o diplomă de la Paris, juca prea mult cărți și mereu apăreau polițe ce trebuiau onorate, ca să nu vorbim despre datoriile de onoare despre care, fără

să fi auzit de ele, bătrâna afirma cu seninătate când i se aducea la cunoștință: „*J'en connais tous les details. En veux-tu?*” Interlocutorul sau interlocutoarea rămâneau interziși, cu ea nu se putea discuta, știau că minte, dar nu îndrăzneau s-o pună să dea detaliile pentru că s-ar fi înfuriat și-ar fi strigat la ei că e controlată și că asta nu mai putea să suporte și să se ducă cu toți dracului pentru că atâta nepot avea și ținea la el ca la ochii din cap și din cauza asta probabil că toată lumea o bârâie și îl calomniază pe bunul ei Raul care va face o carieră strălucită. Mai târziu, când fratele lui intrase în anturajul Regelui, bătrâna se răzbunase cu vârf și îndesat pe toți cei care prevestiseră că Raul nu va lega două în tei: „*Voilà, sărea la Lisette Maltopol sau la Heracleia Pogonești, rudă de rangul trei, prin alianță, cu familia Dedulescu, voilà le plus beau jour que nous ayons vécu, ai auzit?* Raul a fost primit în anturajul Majestății Sale, acum să vă văd, parcă v-aud, nenorocitelor, ce sunteți, că o să veniți la mine să vă pună nepotu-meu vreo pilă, cine știe ce e în capul vostru, la ce intervenții o să mă supuneți, dar n-am să mișc un deget pentru că nu ați crezut în el, nici cât negrul sub unghie! *Bien cu' U soit maigre, il a de la force, să știți de la mine...* Odată ajuns la Curte, o să aibă grijă de toți...” Pe urmă, începuse să mintă (iarna, se știa, plecau cele mai în putere pe la rudele din București și numai bătrânii care se mișcau greu rămâneau la Domnești în grija câtorva slugi, pentru că restul se împrăștiau pe la casele lor numeroase, mereu ca să servească, să care, să le spele, să le calce) și când se întorcea în vacanță și-și găsea tribul adunat, timp de o săptămână povestea lucrurile pe care le auzise de la Raul. Nu lipseau detaliile exilului parizian de la Neuilly ale lui Carol cu Lupeasca, ca să nu mai vorbim despre renunțarea la tron din '26; ce chestie și aia, care urma dezertării de la Odessa din cauza lui Zizi Lambrino, și celelalte bătrâne, cu palmele pâlnie la ureche, se înghesuiau

în jurul balansoarului ei și nu mai știau cum s-o dorloteze ca să nu cumva să-și piardă firul și să uite vreun detaliu. „Dar Regele ăsta trebuie să fie ca un armăsar, să mă ierți, *tante*”, spunea, încă roșind, Lisette sau Aneta, și celelalte să o omoare și nu altceva: „Dar tăceți naibii odată, nu o mai întrerupeți, că știți că se supără!” Pe vremea aceea Puiu își începea cariera politică, abia terminase strălucit studiile de Drept, venea la Domnești rar, dar tot apuca asemenea scene ce nu se mai terminau și era luat drept martor de către Varvara Slătineanu care nu-l mai trata ca pe un puști, ci ca pe un familiar al afacerilor regale care începuseră să iasă la suprafață. „Păi să vă spuie și Puiu, că știe și el cât îi costă pe ăștia o căsătorie, noi o facem pe bogații și ne lăudăm cu moșiile noastre, dar o să aflați și-o să vă cruciți când v-oi spune ce-a pătimit prințul Nicolae cu Ioana Dolete pe care voia s-o ia de nevastă și s-a opus Carol și a trebuit să-i dea cinci sute de mii de lei pentru repararea onoarei, ca să nu mai vorbesc că în tot timpul lipsei din țară a princepelui, care a trebuit să fugă ca să nu-și vadă otrava pe cap, Regele a scos din buzunarul său regal 50.000 de franci francezi pe lună, asta e o sumă, de obrazul subțire cu cheltuială se ține...” Și se întorcea iar la amorurile regale, la Lupeasca în special, cum stătuseră ei, ea cu Carol, la Biaritz unde locuiau la *Palace Hotel*, la care, pe vremuri, stătuse și ea, în voiajul de nuntă cu răposatul său bărbat. Și când le mai încurca și cineva înțelegea să o corecteze, amintindu-i că altă dată povestise altfel, Varvara Slătineanu se ridica din balansoar și amenința cu cârja ei episcopală: „Pe mine să nu mă învățați ceea ce voi nu știți, nu suport să fiu contrazisă și dacă vreți să aflați: nu m-am ramolit și nu o să vă mai povestesc nimic...” Dispărea câteva zile în odaia ei, în care nu mai aveau voie să intre decât servitorii, și celelalte bătrâne dădeau târcoale prin fața ușii și le auzea și nu se îndura, le lăsa să se chinuie și le smulgea promisiuni ca în

cutare chestiune arbitrată de ea în săptămâna care urma să fie susținută pentru că nu suporta să nu i se dea dreptate în tot ce hotăra și astfel avea aliați și complici pe acei bătrâni și pe acele bătrâne pe care le convoca la dezbaterile familiei ca martori care jurau strâmb și spuneau minciunile învățate de ea. De la un asemenea om bătrân și încăpățânat un tânăr avocat putea să învețe câte ceva, șiretenia aceea complicată, dârzenia cu care își impunea deciziile. Mult mai târziu trebuise să recunoască că îi datora foarte mult. Căsătoria lui cu Evelyne era fructul unei astfel de judecăți complicate. În toată acea largă desfășurare de fete care se pregăteau pentru o carieră matrimonială îndelungată (la ei în familie divorțul era nepermis, în vreo câteva cazuri despărțirile avuseseră loc, dar după îndelungi intervenții și cu greutate, cei ce voiau să iasă de sub aripa de cloșcă a acestei bătrâne reușiseră, dar regretaseră toată viața faptul acesta pentru că ura și răzbunarea Varvarei îi urmăriseră până în pânzele albe.

Carierile se sfârșeau pe neștiute: o femeie se sinucisese și doi bărbați fugiseră din țară ca să scape de vendeta bătrânei, și asta numai pentru că lăsaseră în fața Tribunalului să se înțeleagă că o „căsătorie hotărâtă de către ea, Varvara Slătineanu, nu reușise, lucru intolerabil”. Pe Evelyne o remarcase pentru șiretenia ei subtilă pe care o intuisese repede. Era frumoasă, nu destul de săracă, avea o prestanță ce impunea, știa să vorbească trei limbi streine, lumea vedea în ea pe succesoarea Varvarei pentru că odată și-odată trebuia să moară, cât nu-i plăcea ideea asta, și o s-o înlocuiască tot o femeie care să-i semene, dar, deocamdată problema se pusese cui să i-o încredințeze. Puiu nici nu intrase în socotelile ei de la început. Încă de când avea 17 ani și învăța la Internatul acela de călugărițe de la Besançon (tot la sfatul Varvarei, maică-sa o trimisese acolo, pentru că acel oraș îi amintea un roman al lui Stendhal pe care-l

recitise de câteva ori), Slătineanca cea bătrână o ochise pentru o partidă cu Raul, dar lucrul nu se făcuse pentru că acesta din urmă lipsea din țară foarte mult, și vacanțele, acum când intrase în viața publică, le petrecea rar și întâmplător cu bătrâna și simțise că el va deveni un ratat pentru că tot ceea ce făcuse până atunci pusese pecetea pe firea lui, era superficial, plin de spirit dar absolut imprudent, iubirea pentru acest nepot care fusese răsfățatul familiei scădea și sobrietatea celuilalt, a lui Puiu, îi impusese în cele din urmă. Fire rece, calculată, își dăduse seama că aici era viitorul, că singurul bărbat din generația celor doi frați capabil să se illustreze în vreun fel era „motologul”, cum îi spunea pe vremuri pentru că el era mai retras și nu se avânta în aventuri cu fetele de țăran sau cu nevasta primarului de la Domnești, cum făcuse Raul într-o vară, provocând un scandal monstru pe care numai o sumă bună îl stinsese, sumă ce fusese achitată fără să clipească tot de către șefa clanului, dar lucrul acesta nu-l recunoscuse niciodată, cu niciun chip. La cântărirea perechii intrau multe considerente. El venea dintr-o ramură mai îndepărtată și asta era bine, averea lui Ionescu-Tismana nu era prea mare la acea dată, dar cu ce avea fata și mai ales cu realizarea unei cariere în politică a lui Puiu, totul se putea îndrepta. Șansa pe atunci fusese că Raul nu intrase încă în anturajul Regelui, căci tot lui i-ar fi dat-o pe Evelyne pentru că reminiscențele rămăseseră și dobândirea unor astfel de amici cum erau cei din preajma suveranului promitea mult, numai că atunci Raul era numai un fel de *bon viveur* care aștepta nu știa nici el ce, tocând frunză la câini și punând în primejdie averea bătrânului Tismana care începuse să se contureze datorită afacerilor cu petrol. Deci soluția de a-i da de soț lui Evelyne pe Puiu nu era cea mai fericită, dar în socotelile ei intrau și alte lucruri. Frumoasă, instruită, cum era, aceasta putea să-l ajute să-și netezească

drumul și în privința asta nu greșise, ea i-l netezise, și încă cum! Puiu rămânea pentru toată familia un tip solid, construit pentru afacerile grele, lente, care cereau răbdare și mai ales încăpățănare. „E ca un buldozer, spuneau amicii lui apropiați. Nu are talent la nimic, dar a învățat tot”. Trecea drept un specialist, dar anume în ce nu se știa cu precizie, unde-l puneai făcea ce trebuie și încă fără efort, ca și când ar fi fost familiarizat cu toate problemele ivite. Șefii lui îi recunoșteau acea capacitate pe care puțini oameni o au de a se plia și de a ști să-și asume greșelile celor ce conduc departamentele atunci când un lucru nu reușește și să afirme fără să clipească că toate succesele erau fructul gândirii superioare a celor ce semnav numai, dar nu știau exact niciodată ce treburi conduc.

Astfel, în câțiva ani, Ionescu-Tismana ajunsese acolo unde celălalt, Raul, ar fi trebuit să fie demult și nu mai avea să ajungă niciodată. O asemenea revanșă luată de *outsiderul* familiei asupra favoritului nu putea ierta Varvara Slătineanu, dar ea nu arătase niciodată lucrul acesta, dimpotrivă, spunea prietenelor de suflet că fără ideea de a i-o da pe Evelyne de nevastă, cariera acestui subsecretar de stat nu s-ar fi desfășurat în niciun caz atât de strălucit. Câțiva ani crezuse că, cu inteligența lui, celălalt, Raul, va birui barajul amicilor intimi ai Regelui și va pătrunde acolo unde era greu de pătruns, numai că defectele stăpânilor nu sunt permise celor ce-i slujesc; nici Puiu Dumitrescu și nici ceilalți prieteni ai suveranului nu beau atât și nu făceau atâtea glume pe seama Stăpânului și atunci temperamentul acestui favorit al Slătineanului îi jucase farsele cele mai cumplite și el rămăsese numai un familiar al prietenilor regelui și atât, adică luase o ciozvărtă numai din marea friptură pentru care se pregătise ea...

Prin 1934, Varvara Slătineanu îl identificase în mulțimea de musafiri de la Domnești pe Anatol Dumitrescu despre

care aflase că e prieten cu Titulescu și că lucrează de ani de zile la Geneva, la *Liga Națiunilor*. Iată, își spusese bătrâna, omul care-mi trebuia, în patru ani de la întoarcerea regelui, Raul nu trecuse de pragul lui Puiu Dumitrescu, amicul cel mai bun, codoșul Regelui, și-atunci ce să mai aștepte? Nu era bine să vorbească cineva cu acest diplomat și să-l plaseze pe Raul în pașnica Elveției unde funcționarii superiori tăiau frunza la câini? Ideea nu era rea, numai că ea ignorase un lucru esențial: Raul era cunoscut ca un cal breaz în toate cercurile și nimeni nu mai dădea o ceapă degerată pe acest om. Convorbirea dintre Varvara Slătineanu și diplomatul acela discret, bine crescut, căzut ca din lună cu nevastă-sa la Domnești, într-o vacanță, invitat cum erau invitați toți cei de aici, prin hazard adică, avusese un caracter de tatonare. Bătrâna, care era șireată cât trei ambasadori, îl luase pe departe, aducându-i aminte că în urmă cu vreo câțiva ani îl cunoscuse pe Titulescu (se făcea că nu știe că e protectorul lui Anatol Dumitrescu) despre care avea o părere excelentă, văzând în el pe viitorul prim-ministru și mâna dreaptă a Regelui. „A, nu e chiar așa, Majestatea-Sa nu-l iubește deloc, o infirmase de la început Anatol Dumitrescu, neștiind că odată cu această frază el îi devine un adversar. Domnul Titulescu are alte vederi decât Suveranul”. „Ei, cum? Că aud că e în guvern și că i-a dat Finanțele sau mai știu eu...” „Asta e altceva, dar nu stau în aceeași barcă politică”. În sfârșit, renunțase la o discuție la amănunt pentru că nu asta o interesa pe Varvara Slătineanu, ci cariera lui Raul. Trecuse deci decisă la discuția despre munca diplomatului, declarându-i că asta visase și pentru nepoții ei asupra carierei cărora veghea de ani de zile, dar musafirul nu înțelesese unde bătea Slătineanca cea bătrână și spusese net că, în ce-l privea pe el, ar renunța cu dragă inimă la slujba lui pentru că totul era plictisitor și, pe deasupra, mai avea și senzația că ceea

ce fac toți cei de la Geneva se desfășoară sub semnul unei zădărnicii iremediabile. Puiu, care era de față și nu bănuia ce voia Varvara Slătineanu, ascultase cu atenție cele spuse de omul pe care abia cu acea ocazie îl cunoștea. Îi plăcea expunerea limpede a diplomatului, judecățile lui asupra ultimelor evenimente politice din Europa și își dăduse seama că de aici, de la București, lucrurile nu se vedeau tocmai clar și că o legătură mai strânsă cu acest Anatol Dumitrescu i-ar fi fost folositoare. Așa încât, odată terminată convorbirea cu cicălitoarea bătrână, care în zadar încercase să-i prezinte pe Raul ca pe o minune a inteligenței române, ignorată de cei ce nu-l cunoșteau bine, acela nu pricepuse și totul se terminase printr-o retragere politicoasă a diplomatului care simțise că nu intrase în grațiile gazdei și peste trei zile dispăruse de la Domnești, cu soție cu tot. Dar întâlnirile lui Puiu cu Anatol Dumitrescu avuseseră loc din acea vară cu o oarecare regularitate. Subsecretarul de stat mersese de câteva ori la Geneva în interes de serviciu și stătuseră mai mult de vorbă. Pentru un om de genul lui Tismana era o noutate să descopere în el pe un fin analist al evenimentelor politice în curs, care nu-i interesaseră până atunci decât în măsura în care politica atingea sfera lui de interes. Se întâlneau la hotelul *Bellevue* sau făceau o plimbare pe malul lacului Lemman umblând câteva ceasuri cu mâinile la spate, ca doi domni aflați mai curând într-o perioadă fericită a vieții lor, când n-aveau griji și, de fapt, așa și era, pentru că atunci încă nu se petrecuseră acele fapte care aveau să înceapă să-i dea de gândit până și unui om indiferent așa cum era Ionescu-Tismana. Göring încă vâna râși și zimbrii în pădurile poloneze, iar colonelul Beck se mai oprea la Berlin, ori de câte ori avea ocazia, ca să-și arate colții Franței. Louis Barthou avea 72 de ani, arăta încă impecabil în hainele lui de *tweed*, *gris-fer*, cu ochelari de profesor, Édouard Herriot făcea încă paradoxuri în fața

presei, afirmând că cea mai bună formă de publicitate este confidența și toate aceste cuvinte frumoase zburau din rotativă în rotativă; erau difuzate în toată lumea cu ajutorul microfoanelor și ea, această lume, încă se amăgea crezând că totul va rămâne așa cum era; se făcea ușor confuzie cu perioada Congresului de la Viena, dar dincolo de masa nevăzută nu mai ședeau acei diplomați *fair* care înțelegeau să îmbine tratativele cu valsul, ci niște lupi ce-și ascuteau colții. Dar încă n-o simțea nici măcar Anatol Dumitrescu pe atunci, deși el se afla în vârtoarea lumii politice. La aceste întâlniri ale lor, din când în când își făcea apariția Pavel Candrea într-una din escalele sale geneveze, destul de dese în acea vreme. Tismana îl cunoscuse pe Candrea la Geneva și, la început, individul nu-i plăcuse. I se păruse prea vindicativ, mușcător, un pamfletar itinerant, cu figura lui țigănoasă atât de balcanică, cu privirea piezișă și mereu ironică, unul din acei oameni de șantaj care făcuseră carieră la București. Dar cu vremea se convinsese că nu era așa. Omul avea idei politice foarte ferme și le apăra cu înverșunare pentru că încă în Europa spaima revoluției bolșevice maghiare își lăsase umbra ei și foarte mulți dintre oamenii care puteau să influențeze opinia publică în acea vreme declarau deschis că nu aveau de ales între două forțe. „Sunt niște inconștienți, domnule, îi spunea Candrea lui Tismana pe care abia îl cunoscuse, privind prin perdelele dese ale cafenelei „La *Colombe*” nesfârșita ploaie geneveză. Degeaba le spui, că eu ăștia nu te poți înțelege, nici n-ascultă. Își iubesc mai mult iluziile, refuză să priceapă ce se întâmplă în Germania”. Cădea câțva timp într-o muțenie lungă în timp ce subsecretarul de stat și Anatol Dumitrescu discutau despre alte lucruri. Bea cafea după cafea și asta îl transporta într-un fel de transă melancolică. Sub clopotele roz de mătase ale veiozelor cafenelei, treceau chelnerii în smoking, cu acel mers discret, neauzit, cu tăvile lor în care

abureau tisare sau filtre braziliene, totul închis ermetic în ceainice sau samovare sofisticate din argint; și în șoapta comună a celor de la mesele ascunse în colțurile întortocheatului local se distingea căderea fierbinte a apelor parfumate și în aer se răspândeau esențe subtile ce se amestecau cu parfumul acelor doamne îmbrăcate în rochii verde-Nil, purtând pe cap uriașe pălării cu pene de struț și agitând scurt, în aerul saturat de fum de țigară fină, bijuteriile lor sunătoare, brățările și colierele și, din când în când, se auzea câte un râs scurt, reprimat și, în acel halou mov, amestec de lumină rășinoasă, filtrată prin abajururile de mătase și reflexele ușii batante de cristal ale intrării, apăreau și dispăreau grupuri de bărbați și femei ca și când ar fi fost proiectate de snopul luminos al unui cinemascop în acea penumbră a cafenelei în care te simțeai ocrotit, apărat de ploaia interminabilă de afară și-atunci totul era mai puțin credibil. Pavel Candrea relua pamfletele lui: „Domnilor, n-ați citit ultimele lui declarații (era vorba de Hitler); stând aicea, în această oază atemporală a unei Europe erodate de propria ei oboseală, nu vă dați seama despre ce se întâmplă acolo. A spus-o direct și fără niciun fel de șansă de a fi dezmințit de o altă realitate: Germania nu va fi cu adevărat Germania decât atunci când va fi Europa. Atât timp cât nu vom domina Europa, vom vegeta. Vom scoate lumea din letargie, dar avem nevoie și de colonii. Dacă noi vom sucomba, vor pieri și popoarele Europei. Auzi, idiotul, ratatul, vagabondul de dinainte de 1914, omul de legătură, soldatul necunoscut din Marele război, oratorul derizoriu din braseriile müncheneze, cum spunea Poncet, ambasadorul Franței, mai zilele trecute la un cocteil la Berlin, aderentul unui partid care conta pe șapte membri! Ei, ce spuneți de asta?” Anatol Dumitrescu îl privea cu ochii lui limpezi, ca și când atunci auzea pentru prima oară aceste lucruri; cel puțin pe Ionescu-Tismana cheștiunea

Încă nu începuse să-l intereseze. Pavel Candrea i se adresa lui direct atunci: „Domnule, măcar dumneata deții un post oficial, ești, mai mult sau mai puțin, o excelență, deschide-le urechile la tâmpiții de la București care nu citesc nici măcar articolele pe care le public în ziare; îi doare-n c... pe toți. Ei cred că tratatul de la Versailles este o lege pentru toată lumea. André François spunea, mai alaltăieri, că l-a auzit cu urechile lui pe Hitler afirmând: „Germania sub republica de la Weimar și-a viciat sângele, s-a lăsat invadată de un element de corupție, de o degenerescență de temut, degenerescență care este Evreul. Evreul este dușmanul născut al Arianului. O spune de câte ori are ocazia, și asta, unde? în Germania. Evreul, strigă el, este antiarianul prin excelență. El și creația lui francmasonă care au adus în Germania flagelele moderne și-au infectat-o: democrație, marxism, comunism, individualism, intelectualism, pacifism, internaționalism, parlamentarism, toate formulele astea în *ism* de inspirație evreiască, ca și când hitlerismul nu s-ar termina în *ism*”.

Ionescu-Tismana îl asculta absent, atras mai mult de prezența frumoaselor femei din jur, cu corsajele lor îndrăznețe, cu acel mers leneș, tologit, de fiare, abia sculate de pe banchetele de pluș, încă râzând de cuvintele auzite sau persiflând propunerile acelor domni încărunțiți, îmbrăcați la Londra, cu aerul lor distant, preocupat, căutându-și pălăriile și bastoanele la garderobă, lăsând bacșișuri grase fetelor în uniforme negre și șorțulețe de olandă, cu rochițele lor scurte care lăsausă li se vadă picioarele frumoase în ciorapi de mătase foarte fini. O, era încă vremea fericită când oamenii Genevei nu începuseră să se însăpăimânte, când mai veneau cu propunerile lor absurde, cu ridicolele lor fraze pacifiste, și turbatul acela de ziarist-pamfletar nu terminase cu filipicele lui, și subsecretarul de stat simțea că se plictisește și-ar fi plecat

mai curând cu Anatol Dumitrescu pe bulevardele umede ale Genevei, sub platanii cojiți care lepădau frunze mari, galbene, sfâșiate eșarfe în toamna geneveză, plutind melancolic peste lacul Lemán. „Și la ce-ți folosește dumitale toată această indignare, domnule Candrea? Nimeni nu vrea să ia în seamă niciun fel de avertisment. Tatăl meu, care avusese un bunic cu multe moșii pe lângă Dunăre, ținuse minte de la acesta un proverb bulgăresc: Nu doare decât acolo unde arde! Lumea vrea să petreacă. Puțin îi pasă de ce se-ntâmplă la vecini. Până la primul foc de pușcă, n-o să miște nimeni niciun deget, te rog să mă crezi!” „Și Dumneata zici că asta e bine, domnule Tismana?” „Evident că nu este bine, dar ce putem face?” „Ce putem face? Putem să înarmăm opinia publică, să trezim această cazarmă dezafectată care este Europa, în care s-au instalat șobolanii, defecții și alte lighioane”. Anatol Dumitrescu nu participa la discuții; părea mai curând că este abstras, că nu-l interesează frazele celor de lângă el. „Ei, ce spui?” îl întreba subsecretarul de stat pe diplomat „Spun că atâta timp cât putem să împiedicăm armele e bine că ne aflăm aici și să amânăm cât se poate prima lovitură de tun”. „Eroare, eroare, eroare!”

striga de la locul lui Pavel Candrea, cu gesticulația unui actor. Agresorul trebuie împiedicat atâta timp cât încă nu e prea puternic”. Anatol Dumitrescu părea că se trezește din când în când: „Și cum crezi dumneata, domnule Candrea, că o să reușească acest isteric să facă din Europa apollinică un continent agitat în care templele să sufere de constricție, să se prăbușească, filosofia de tremurici, iar pacea elină de crampe la stomac. Vorbe! sunteți toți niște oratori, umblați după figuri de stil, vânați paradoxuri și faceți din profesia voastră o meserie de bâlci”. „Meserie de bâlci, domnule Anatol Dumitrescu? (și atunci făcuse o previziune teribilă care, din nefericire se împlinise). Oameni ca dumneata vor

termina în lagăre de concentrare sau se vor sinucide. Cunoscut eu visători de ăştia, de cancelarie, care cred că pot să combată răul cu călimara şi cu tamponul de sugativă, cu pactele ireale şi cu discursuri la tribuna asta de impotenţi. Mai bine v-aţi lua fiecare câte o grenadă în mână şi-aţi da un exemplu!” „Mă şi vezi pe mine cu grenada în mână înaintând în pas militar spre cancelaria Reich-ului, răsese în gura mare Anatol Dumitrescu. Deocamdată n-am aceste intenţii, te rog să mă crezi!” „O să vină însă o vreme când ai să regreti că n-ai făcut-o la timp, dar va fi prea târziu!” „Şi în definitiv, mai limpede spus, ce vrea Hitler?” întrebasese exasperat Ionescu-Tismana, pe care frazele retorice îl cam scoteau din sărite. „Idea de bază este că zugravul l-a citit în rezumat pe Spengler; el crede că Europa a fost ruinată de către marii ei bărbaţi, de către înţelepţii care au dus gândirea continentului la apoteoză. O Europă muribundă avea nevoie de un salvator şi cine s-o salveze, decât el, dansatorul din Grinzig? Detonatorul ar fi doctrina lui, revoluţia, mişcarea hitleristă şi bolnavul, acest conglomerat de state pândit de internaţionalism. El vorbeşte deja de noul drept german şi, ca jurist ce sunt, vă spun drept că nu-nţeleg prea bine ce-nseamnă noul drept german. Poate dreptul de a fi căsăpit într-o noapte. Un drept care să rupă legăturile cu dreptul roman şi cu codul lui Napoleon de care Führerul este plictisit. În ce priveşte ideile sociale, aici mintea lui e ceva mai confuză: el crede în personalitate şi în elită, dar intrarea în această categorie privilegiată se va face prin merite cucerite, prin servicii făcute naţional-socialismului, cum ar fi loviturile de cuţit, strangulările, aruncările din tren şi aşa mai departe, despre care domnii de aici, de la Londra şi de la Paris îşi închipuie că sunt numai nişte poveşti inventate de ziarişti ca mine. El are şi principii, principiul şefului: *Führer Prinzip* şi metoda autorităţii. Fără intelectualism, strigă ghebosul intelectual,

căutătorul în varnița cu var a semidoctilor, vânătorul de mucuri de țigări! La dracu' cu intelectualii! Germania a avut prea mult superstiția examenelor și-a diplomelor! Nu știința, ci vigoarea fizică, echilibrul moral, duritatea, eroismul, îndrăzneala, disciplina, devotamentul, iată adevăratele virtuți. Copilul nu va mai aparține familiei. De când e mic el intră în *Jung-Volk* și în *Hitlerjugend*. Ce nevoie mai are societatea viitoare de artiști și de scriitori dacă aceștia nu sunt de naționalitate germană și niște propagandiști care să ajute la regenerarea țării lor? Nici cu religia nu stă mai bine. Deși îl invocă mereu pe Atotputernicul în discursurile sale, nu-i lasă pe tineri să se ducă la biserică. El este autorul unui neopăgânism. A trecut și la dogmatică, nenorocitul! Creștinismul, zice el, e de origine orientală, o religie de degenerați și de bolnavi, deformată de sfântul Paul, a cărei morală duce la slăbiciune, la frică, la lașitate, la scrupule, la dezonoare, târând poporul în sclavie. Cred că recunoașteți în toată tocana asta pe Fichte, Clausewitz, Darwin, Gobineau, H.S. Chamberlain, Bernhardi, pe suedezul Kjellen, pe istoricii Treischke, Lamprecht sau pe Wagner, Nietzsche, Ratzel, Haushofer, Moller, Wanderbruck, ceva, un mélange între fascismul mussolinian și dracu' mai știe ce. Merge până acolo că se gândește la o rasă superioară, recomandând împerecheri ca la caii de rasă..."

Ciudat lucru, atunci, la prima întâlnire cu Pavel Candrea, Ionescu-Tismana luase lucrurile în foarte ușor. Când rămăsese singur cu Anatol Dumitrescu, îi spusese acestuia: „De unde l-ai mai scos și p-asta? Un Danton de la Craiova, cu cobiliță și cu opinci”. „Să știi că nu-i chiar așa, zisese diplomatul cu glasul lui moale, lipsit de nuanțe. Îl cunosc mai de mult decât dumneata. Știe ce vrea, nu e un om de tratate, e un combatant, cu totul altceva decât noi”. „Și nu crezi că exagerează?” „S-ar putea! Elocvența e întotdeauna o exagerare și e făcută din efecte. Dar un sâmbure de adevăr

tot se află aici. Mai bine mi-ai spune ce se întâmplă în țară?” „Ce să se întâmple? Oamenii noștri politici își văd de demagogia lor sănătoasă care-i hrănește și-i îmbogățește”. „Regele mi se părea un om ferm”. „De la distanță situația se vede ca acea turlă de biserică a lui Proust, e roză; în realitate, acest urmaș al lui Ferdinand mi se pare un om nesigur, n-aș vrea să-l bârfesc; are momente când pare un om de mână forte și-altădată pare complet dezechilibrat. E capricios, nu duce viața înaintașilor săi. Hohenzollernii erau renumiți ca zgârciți, mână strânsă, gospodăroși, asta risipește, petrece, bea prea mult coniac, joacă pocher, aleargă după dame ca un armăsar în călduri. Lumea nu este obișnuită cu așa ceva. Vezi, asta favorizează ideile marxiste ale domnului Candrea al dumitale! Să nu te miri că își vor face loc, puțin câte puțin, în conștiința celor săraci! În ce mă privește, eu nu ader la niciun fel de politică, dragul meu Anatol, ți-am spus-o de când ne-am cunoscut! mai ții minte vara aceea la Domnești, unde ai venit cu soția dumitale, când bunica a vrut să mă facă ministru de finanțe și se gândea că v-a reuși cu ajutorul dumitale și dumneata i-ai retezat-o cu Titulescu al ei care nu stă în car cu regele. Aveai dreptate. Dar să mai lăsăm dracului politica. Ceea ce aș dori din tot sufletul ar fi o imobilitate fără sfârșit. O să râzi de mine: eu, un om care detest praful, carul cu boi, unul dintre primii români care și-au cumpărat automobil, râvnesc din toată inima la imobilism; va fi o nenorocire cu adevărat când, în afară de oamenii bogați, țărani vor ara cu tractorul. Să ții minte de la mine: radioul și ziarele vor distruge analfabetismul și cu asta ceea ce numesc eu epoca patriarhală sau eternitatea României va fi distrusă”. „Ești un retrograd, domnule Tismana, îmi spusese cu aceeași blândețe cuvioasă Anatol Dumitrescu. Poate nu știi ce spui”. „*Cette teponse est pire que les autres!* Bănuiam că ai să-mi spui lucrul ăsta. Dar pe noi de două mii de ani ne ține acest

țăran, acești analfabeți care au dat tuturor de mâncare, s-au bătut, au făcut România mare fără să ceară nimic. Noi suntem o biată pătură privilegiată, nenorocită, așezată pe o insulă mică ce va fi dinamitată odată și-odată; pentru asta mă bat, pentru această insulă pe care stau și eu, pentru această familie din care și eu și dumneata facem parte și cine știe cât încă vom mai putea să ne bucurăm de acest privilegiu. Asta-i toată politica mea. Nu m-am înscris în niciun partid, nici n-am s-o fac vreodată. M-am căsătorit bine, am tot ce-mi trebuie, nu doresc nici prea multe; sigur că unele grade sociale, cum ar fi acela de ministru plin, intră în vederile mele, dar cine știe dacă voi reuși să-l dobândesc; mediocritatea pe care mi-o impun mă condamnă într-un fel. Haide, mai bine du-mă într-un local fără multă lume să bem un vin bun de Rhin – ăștia mi se pare că au pe-aici așa ceva – și să vorbim despre lucruri mai vesele”.

Vremea trecuse. Doamna Genevieve Tabouis putuse să-și noteze în jurnalul ei toate vorbele de spirit de la recepțiile nesfârșite din acei ani încă tulburi, nedefiniți; din acele pagini melancolice, pline de umor și peste vremuri, îl mai ținem minte pe bătrânelul simpatic, Barthou, care bea Tokaj, în pivnițe poloneze, toastând: „*În Hungarien natum et în Polonia educatum*”. Dar acei prinți, conți, duci, dar uniforme, bijuteriile, femeile fermecătoare, elegante care-l făceau pe bătrânul politician să creadă că „*ele au salvat, dragul meu, de-a lungul anilor, civilizația poloneză*” – cum spunea ambasadorul Franței, Jules Laroche – „ce minunate sunt, și cunosc literatura franceză mai bine decât mine... Mulțumită lor mai există o Polonie!” Vânători, petreceri extraordinare pe teritorii vaste cât niște țări întregi, iată cum se mințeau și, vai, cum terminaseră aceste doamne frumoase care cunoșteau atât de bine literatura franceză, cu bijuteriile lor, cu toaletele lor, cu câinii lor de vânătoare, sfârșind într-un refugiu penibil: în căruțe cu cai, pe drumuri

prăfoase, necunoscute; cărând ce mai apucaseră la invazia Poloniei. Cuvintele de spirit, muzica pătimașilor lăutari polonezi și garanțiile ușor date în parlamentele europene și greu de apărat pe front nu fuseseră în stare să facă nimic. Ionescu-Tismana îl văzuse pe bătrânel într-o după-amiază de iunie, la Turnu Severin, în timpul tratativelor. Făcea parte din acel grup de specialiști nelipsit de la astfel de ceremonii; totul avea atunci aura pe care în politică o dau siguranța zilei de mâine, pecetea de ceară roșie și iscăliturile paranoice din josul tratatelor care nu fac doi bani atunci când se aude prima serie de mitralieră. Dar atunci, în 1934, la 23 iunie, pe la orele 2 după masă, subsecretarul de stat se afla într-un tren special, tras de o locomotivă drapată cu steaguri franceze și românești care oprise de-a lungul unui covor moale și roșu; Titulescu, cu joben, în jachetă și vestă gris-deschis, descinsese primul și-l salutase ceremonios pe Barthou și francezul, emoționat, nu știa cum să-i mai mulțumească. O gardă de onoare, sunete de alămuri, prezentări de arme, sclipirea baionetelor în amiaza de vară, drapele, fracuri, jobene, mănuși albe, pantaloni reiați, doamne în rochii roz, evantalii agitate, freamătul și murmurul diplomatic, trăsurile, automobile, înghesuiala, confuzia, peroanele pavoazate, și din acel grup izbucnind fotografii cu aparatele lor care voiau să prindă momentul. Pe urmă totul se mutase aici, lângă Dunăre, după 48 de ore petrecute la București și frumosul covor românesc, roșu, se rostogolea încetișor până la scara debarcaderului Dunării, unde un vapor mare, alb îl aștepta pe Barthou. Titulescu își flutura pentru ultima oară jobenul în sunetul *Marseillezei*. Între însoțitorii săi, Anatol Dumitrescu, cu care Tismana se salutase scurt. Totul în același an când la Wiesbaden, Rhin și oamenii lui erau sugrumați. Și asta nu alarmase încă pe nimeni. În același an, cancelarul Austriei fusese asasinat pentru că nu voise să semneze capitularea în fața lui Hitler.

Dollfuss fusese doborât de trei gloanțe și lăsat să zacă pe o canapea din biroul său, cu sângele curgând gârlă din trupul său. Moșulețul care primise onorurile balcanice protestase: „În orice caz, dacă a mai rămas ceva din ceea ce se numește civilizația europeană, atunci asasinatul ca instrument de politică internațională n-ar trebui să fie tolerat”. Bietul Barthou nu știa că el va fi viitoarea victimă!

În septembrie al aceluiasi an, se revăzuse cu Anatol Dumitrescu într-o Geneva însorită, neobișnuită pentru condițiile ei meteorologice. Lacul Lemman iradia de o strălucire albastră și Alpii păreau decupați într-un cristal rece, într-o măreție argintie fără seamăn. Diplomatul nu mai părea atât de liniștit, nu mai avea acel aer cuvios de altă dată. „Ei, ce spui?” „Ce să spun? Că este o toamnă minunată, asta spun”, îi răspunsese indiferent Ionescu-Tismana, pe care timpul frumos îl făcea totdeauna vesel. „Ai văzut ziarele și revistele de săptămâna asta?” „Nu, n-am văzut”. „Atunci haide să luăm o cafea pe o terasă, undeva, să ți le arăt”. Ținea la subsuoară un pachet de jurnale împăturite meticulos. Era pe la prânz; soarele pripea; sub gulerul elegant al cămășii, subsecretarul de stat simțea cum asudă. Își așezaseră pălăriile de fetru pe scaunele pliante, în majoritate neocupate, dispuse într-un amfiteatru către lac. Chelnerii somnolau undeva, sub o perdea târcată, și le-aduseră târziu câte o cafea. Diplomatul deschisese revistele. Caricaturilor lui Dorso și Kelan: Liga Națiunilor a devenit un dancing: Barthou avea o chitară în mână, Sandler, președintele adunării, cânta la acordeon; amândoi făceau o serenadă lui miss Geneva. „Ei, îți place?” „Fleacuri, dragul meu; ești o fire pesimistă. Numai Pavel Candrea acela îți bagă toate prostiile în cap”. „Și Saarul?” „Totul se va rezolva, fii liniștit!” „Poate nu știi ce-a declarat Barthou?” „Iar Barthou? Ăsta-i un ramolit, crede-mă! E prea bătrân pentru politica pe care-o servește”. „Citește mai bine ce scrie aici;

«La noi decăderea ordinii publice, a parlamentului, a instituțiilor a ajuns până acolo încât deși se știe ce ar trebui să se facă, nimeni nu poate face nimic. Așa încât scadența e fatală și războiul inevitabil!» Și încă cu asta nu s-a spus totul! Diplomații de la Geneva își șoptesc la ureche și pronosticul: «Văd Franța învinsă». Peste o lună, Ionescu-Tismana se afla la București. Octombrie, cu acea lene orientală care-și pusese pecetea pe această Capitală balcanică. Totul părea liniștit, fermecător. Orchestrele cântau în grădini; doamnele strigau ca în Parisul de la 1880: Ei, *cocher! cocher!* și tâmpiții de birjari buzați nu știau că ăsta-i numele lor pe franțuzește. La *Vișoiu*, la Șosea, cânta Grigoraș Dinicu cu taraful lui și doamnele din protipendada bucureșteană arboraseră taiorul sau își așezau capele de zibelină peste umerii încă goi. În acea noapte parfumată de toamnă, Ionescu-Tismana se afla într-un cerc de cunoscuți: câțiva financiari din petrol cu care lucra, doi miniștri, un englez de la *Golf Oii*, toți cu nevestele, beau șampania frapată când unul din secretarii săi îi înmânase un bilet: Louis Barthou și Regele Alexandru fuseseră uciși la Marsilia! Subsecretarul de stat mototolise biletul și-l aruncase sub masă. „S-a întâmplat ceva?” îl întrebase Evelyne. „A, nimic, o convocare pentru mâine”, spusese cu un glas glacial ca să sublinieze indiferența. Ceilalți continuaseră să bea și să asculte sunetele viorilor. Petrecerea se terminase în zori. Era aproape 5 dimineața când ajunseseră acasă, în Alea Alexandru. Felinarele se mai luptau încă cu noaptea. În copaci expia un miros amăru de frunză moartă și-n razele galbene, electrice, se vedeau pânze uriașe de păianjen, rămase de cu vară. Nu plouase de mult. Era o toamnă secetoasă, patetică, cu zile fierbinți, scurte, vreme de mers la moșii, la vânători, sau la crame. „Ce s-a-ntâmplat? Tot nu mi-ai spus”. „Regele Alexandru al Iugoslaviei și Louis Barthou au fost uciși la Marsilia”. Evelyne, grizată, îl privise

aiurită. „Și ce legătură are asta cu noi?” „Deocamdată nu-mi dau seama, poate mai târziu o să înțelegem ceva din ce s-a întâmplat astăzi. *I'am sick to beath*. A doua zi, pe la prânz, se afla *la Capșa* când îl văzuse izbucnind dintre perdelele fluturânde pe Pavel Candrea. Agita ziarele care tipăriseră știrea de dimineată. Localul era aproape pustiu. Pe o vreme ca asta lumea stătea în grădini. Ionescu-Tismana se prefăcuse că nu-l vede, dar ziaristul plonjase spre masa lui. „Am onoarea, domnule Tismana, ce spuneți de aceste frumoase lucruri din ziare?” „A, domnule Candrea, tot agitat, tot agitat?” „Pe dumneavoastră nu vă tulbură nimic, domnule ministru?” „Pierre Laval în biroul lui Vergenes?” „Și ce-ai vrea să fac, domnule Pandrea? Să mă duc să-l omor? Sunt un nenorocit de subsecretar de stat, într-o țară balcanică...” „Și eu un biet țucălar de redacție de pe strada Sărindar, nu-i așa? Asta vrei să zici, domnule Tismana? Dar crezi că este suficient să ne căinăm?” „După dumneata, ar trebui să sunăm mobilizarea. Spune-mi mai bine ce vrei să bei?” „Nu vreau să beau nimic. Umblu de-azi-dimineată prin oraș și toată lumea mă temperează ca și dumneata. Suferim de indolență, suntem niște paralitici, domnule Tismana! auzi, Pierre Laval, prim-ministru. Știi ce spunea Titulescu despre el?: un rândaș îngrozitor ce va lua locul tradiționalului jocheu de rasă, la care Franța, acest pursânge, are dreptul!” „Vorbe, vorbe, domnule Candrea! Cuvinte, domnule Candrea! Suferim de prea multe cuvinte...”

Și într-adevăr, toate aceste evenimente care se succedau cu o repeziciune ce nu mai putea fi frânată nu-i creau încă lui Ionescu-Tismana sentimentul primejdiei. În România evenimentele nu căpătaseră proporțiile reale. Ele rămâneau niște fapte diverse întâmplare altora, ziarele se vindeau mai bine pentru că reportajele atentatelor atrăgeau publicul, așa încât la viitoarea întâlnire cu Anatol Dumitrescu nu avea

febricitatea acestuia. Diplomatul sosise în țară într-o scurtă misiune; părea mai întunecat. Calmul său, care era al meseriei ce o exercita, începea să se piardă. Trăsăturile i se aspriseră; surâsul nu mai avea îngăduința de mai de mult. Povestea lucrurile cu aerul că nu participase la ele, dar că le îngăduia greu. „Ce mai e în lume?” îl întrebase Tismana. „Ce să fie? Austria are un nou președinte: Schuschnigg”. „Și asta cum este?” „Herriot a zis cel mai bine despre el că face impresia unui președinte de Consiliu pe strapontină”. „Și altceva?” „Altceva, doamna Tabouis povestește celor ce vor s-o asculte că l-a văzut la Kremlin pe Budionnii dansând căzăceasca la ordinul lui Stalin”. „Era un spectacol de văzut! Ei bine, pentru asta o invidiez pe doamna Tabouis! Și alte lucruri?” „Alte lucruri: îți recomand un articol al lui Léon Daudet care cere desființarea Ligii Națiunilor! Ce spui?” „Dumneata, ca om care lucrezi acolo, sigur că ești afectat și te-nțeleg. Dar dacă ne-am lua după tot ce scrie în ziare, unde-am ajunge?” „Chiar nu vrei să înțelegi nimic, domnule Tismana?” Subsecretarul de stat îl privise cu atenție. „Am impresia că te-ai îmbolnăvit de nervi. Aerul Genevei nu-ți mai priște. Ce se-ntâmplă cu voi acolo? Chiar crezi că dementului ăstuia n-o să i se facă frică niciodată?” „Cum o să i se facă frică? Mussolini strigă la Roma că Etiopia este a Italiei și Marea Britanie declară că va încheia un acord cu ducele. E începutul sfârșitului”.

Anul 1936 fusese un an bun pentru afaceri; treburile mergeau minunat: o prosperitate nemaivăzută se simțea în toate domeniile; milioanele curgeau în buzunarele celor care știau să le agonisească, deși, la o citire mai atentă a ziarelor, existau semne neliniștitoare: cu un an în urmă avuse loc greva metalurgiștilor de la fabrica *Haug* și greva celor 2000 de mineri de la Anina, în martie a aceluiași an o grevă se declanșase la Buhuși, la fabrica de postav. Dar totul se ștersese în suita de evenimente mai mari sau mai mărunte

pe care timpul le înghite nemilos; la Hunedoara se construise o oțelărie cu cuptoare Siemens Martin pentru producția anuală de 100.000 de tone, de care presa făcea foarte mare mare caz; la București, începuse ridicarea noului palat regal. Ionescu-Tismana era mai curând interesat de cancanurile în legătură cu Lupeasca și regele Carol. O atmosferă voioasă se instaura pe nebăgate de seamă și, dacă se gândea bine, îngrijorarea celor din afară i se părea exagerată. În definitiv, lupiiăștia flămânzi or să muște ce-or să muște până ce s-or sătura și pe urmă o să fie iar pace, fiecare își va vedea de treaba lui; lui îi mergea bine pe toate planurile. Pe vremea aceea trăia cu o profesoară de matematică, lucrul exotic în palmaresul său destul de agitat; o femeie foarte amuzantă, pe care o vedea de două ori pe săptămână și despre care Evelyne nu aflase decât peste doi ani deși miroaise că iar are o „partidă”, cum spunea ea, el resemnându-se să se mire ipocrit ca totdeauna: „Da’ de unde ai mai scos-o, dragă, și pe asta? Ce *partidă*? Nu-mi vād capul de atâtea treburi, voi, femeile, sunteți bune! Cum e omul puțin mai bine dispus, gata, îl suspectați. Află că joc tenis cu Take Karaulis, campionul ăla, și asta mi-a făcut silueta pe care o vezi”. „Așa-i zice acuma? Take Karaulis cu fustă, poartă *tutu*, dragă? De când au lăsat tenismenii pantalonii?” Câștigase tocmai o sumă foarte mare din vinderea unor acțiuni din petrol și achiziționase ceva în oțel. Nu era priceput în afaceri, dar avea oamenii lui care-l jecmăneau și-i lăsau destul pe masă. Îi teroriza, dar aceia se prefăceau că-l cred și el era fericit; totul se petrecea ca-ntr-un joc: dimineața, veneau secretarii cu cifrele de la bursă, cu sumele acțiunilor în creștere sau în scădere, subliniate cu diferite cerneluri. Era o plăcere să calculezi devizele acordate de BNR sau cele obținute la libera negociere, cât despre procedeele așa-numit obscure, asta era treaba misișilor, a interpușilor, a chibișilor săi. Aici intrau

transferurile ilegale de valută, evaziunile la impozite, ilegalitățile făcute cu litera legii în dreapta, dar, oricum, totul era fermecător. îl chemase la ordine și pe Raul, însă bețivanul de frate-său refuzase de la început ideea de a face speculații de bursă: „Ascultă, Puiule, tu mă crezi idiot pe mine? Ca să joci la bursă îți trebuie timp, dragă. Nu-s făcut pentru așa ceva”. „Dar să nu vii mâine poimâine la mine, să-mi reproșezi – așa cum faci tu totdeauna – că te speculez, că te-am sărăcit etc., etc”. „N-ai nicio grijă că n-ai să scapi așa de ușor. Dacă am să falimentez vreodată ai să mă găsești la ușă, sunt doar fratele tău, n-ai tu inima aia să te faci că nu mai mă cunoști”. „De, *qui choisit prend souvent le pire*”. „Nu-mi duce grija. Să știi că e mai amuzant să stai în cabinete. Dacă n-aș fi atât de leneș, aș scrie niște memorii ca Saint-Simon, de aș trăsni lumea! Tu lucrezi ca un miner în conturile tale bancare; ești o cârtiță, Puiule, ascultă la mine! Două ceasuri de stat în anticamera suveranului, și te-ai amuza de o mie de ori mai mult ca la bursă”. „Poah! Anticamera suveranului! N-ai pătruns tu niciodată acolo! Cel care deschide ușile este un șambelan, iar cel care întocmește listele de audiențe se numește Puiu Dumitrescu. Tu ești un țuțăr, asta ești! Ce-i drept, ții un țucal de aur, dar tot țucal se numește!” „Te-ai deșteptat! iată. limbajul celor cărora le merge din plin. Să-mi spui și mie când ai să ajungi la un miliard, ca domnul Malaxa, ca să te felicit”. Relațiile lor se deteriorau și se îmbunătățeau după umorile lui Raul. Tismana îi achita notele de plată de la *Continental* sau de la *Athénée Palace*, sosite mereu pe adresa lui, protestând și amenințându-i pe cei care le prezentau că sunt ultimele. Dar aceia știau că nu este așa și subsecretarul de stat suporta invectivele Evelynei: „Ar trebui să-l mai frânezi, o să te ruineze. E un depravat. Unde-o s-ajungă?” „În definitiv, plătesc tot din banii lui, spunea cu cinism Tismana. Uiți că i-am furat partea lui de moștenire și

că l-am sărăcit? A știut Varvara Slătineanu ce-a făcut! Asta era o femeie, nu glumă! A știut să anticipeze. Închipuie-ți, să-i fi lăsat toți banii și moșiile pe mâna lui! Până acum s-ar fi ales praful de toate și tot la ușa mea ar fi venit!" Dar evenimentele internaționale nu erau deloc mulțumitoare.

Trupele germane intraseră în Renania. La Londra ziarele căutau să-l scuze pe Hitler. Unul dintre ele relatase reflecția plină de îngrijorare a unui bancher din City: „Numai să nu se întâmple ca vreun locotenent francez să comită vreo imprudență la frontieră!" Tratatul de la Locarno fusese călcat în picioare. Pavel Candrea, pe unde-l apuca, îl acosta: „Ei, ce spui, domnule Tismana? Unde se vor opri?" „Dumnezeu știe, domnule Candrea! Dar ce putem face?" „Ce putem face? M-am întâlnit alaltăieri cu Anatol Dumitrescu, a venit de la Geneva. Un fotograf ungur s-a-mpușcat în plină ședință la galerie, ca să atragă atenția Ligii Națiunilor. Asta nu-ți spune nimic, domnule Tismana?" „Îmi spune, domnule Candrea, dar eu sunt un nenorocit de tehnician, o repet la toată lumea". „Merți! Dar de Greizer ai auzit?" „Ăsta cine mai e?" „Președintele senatului din Danzig care a fost trimis de Hitler ca să revendice pentru Germania acest oraș". „Cum, vor și Danzigul? Li l-au dat?" „Încă nu, dar nu mai e mult până atunci". „Și Liga Națiunilor ce-a făcut?" „Bineînțeles că a protestat". „Și domnul Greizer?" „Domnul Greizer a afirmat că de mult ar fi trebuit să vină mitralierele germane să facă ordine la Liga Națiunilor". „Nu l-au huiduit?" „Ba da, numai că el le-a strigat la toți: *Dreck! Dreck! Dreck!*" „Frumoase lucruri se mai întâmplă la Liga Națiunilor, ce să spun!" Și cu asta uitase totul în ziua aceea pentru că avea o întâlnire cu profesoara de matematică. A, interesantă persoană: înaltă, athletică, fostă săritoare în înălțime la ANEF, cu un trup pietros, bine făcut, cu o vulgaritate plăcută, una din acele femei care în intimitate vorbesc birjărește, creând senzația de emancipare și pe care

În alte locuri n-ai crede-o capabilă de așa ceva, pentru că în societate afera totdeauna o răceală savantă legată de meseria ei, a cifrelor și a abstracțiunilor geometrice; ea, această femeie, cu un nume vulgar: Lili, imposibil de pronunțat, chiar când voia să-și amintească de ea, probabil de la Elvira sau Lilian, cum încercase s-o boteze de câteva ori, stârnindu-i protestele: „Uite ce e, ministrule, eu te bag în p... mă-tii dacă mă mai strigi altfel decât m-a botezat nași-meu, Lili mă cheamă, Lili să-mi zici; dacă nu-ți place, caută o amantă din Calea Victoriei” (fuma șaizeci de țigări *Mărășești* pe zi; avea o voce dogită de bas, dar și un haz al ei care-l distra pe Tismana – nu întreba niciodată de ce le plac bărbaților anumite femei); bea cu ea în cârciumi periferice, punându-i pe țigani să-i cânte la masă, să-i joace geamparele și să vorbească țigănește, ea știind câteva fraze pe care le rostea cu o plăcere indicibilă; fapte care-l oripilau pe Tismana, dar asta intra în repertoriu; trebuia să suporte. O certa din când în când: „Uite ce e, draga mea, nu înțeleg de ce îți plac ție tavernele astea, țiganii și toată drojdia asta? Uți că sunt un demnitar al statului și că mă poate vedea cineva...” „Dacă nu-ți place, pașol! Am 22 de ani, aș putea să-ți fiu fiică, fac destul că te-accept”. „N-ai să spui că mă crezi un ramolit bătrân?” „A, nu spun asta, dar aș putea, de pildă, să trăiesc cu un ministru tânăr, chiar un șef de departament, nu ca tine, subsecretar”. Știa să lovească cu precizie. El înghițea greu astfel de observații, dar pe atunci îl amuza femeia sportivă care putea să predea geometria analitică în dimineața următoare, după ce ajungea beată-moartă acasă la ea, undeva, pe Dristorului, într-o casă bătrânească, moștenită de la părinți, în care locuia cu niște frați, onorabili și ei, unul doctor și celălalt – dirijor la Filarmonică, care treceau cu discreție peste scandalurile stârnite de această zurbagioaică focoasă. Trăise vreo opt luni de zile cu ea și se despărțiseră pe neașteptate

pentru că el trebuise să lipsească câteva luni din țară și ea-i declarase limpede că nu-l așteaptă, să nu-și facă nicio iluzie. Și, într-adevăr, când se întorsese, o găsisse măritată cu un profesor de latină, întemeind una dintre cele mai durabile căsnicii despre care auzise vreodată, lucru care-l uluia și acum, după trecerea multor ani. Dar astea erau aspectele periferice ale existenței sale. Acasă, Evelyne, practică, cum sunt toate femeile, îl întrebase de câteva ori: „Spune-mi, Puiule, dar tu nu-ți iei măsurile tale de precauție? Lumea vorbește că vom avea în curând război. Ce-nțelegi să faci pentru noi amândoi?” „Avem destui bani; am depus ceva și în streinătate; să n-ai nicio grijă: am să depun masiv în Elveția”. „Bine, asta știam eu, dar ce facem cu restul?” „Restul, văzând și făcând”.

În septembrie 1936, Candrea îl întâlnise la Parlament. Pe sălile reci forfotea o mulțime agitată. Era destul de cald; afară stropitorile udau bulevardele, lumea încă mergea la ștrand, dar aici deputații, în costume închise și cu cravată la gât, își făceau vânt cu ziarele, șușotind plictisiți, fără să acorde atenție raportorilor care se succedau la tribună. În pauză, ziaristul îl acostase la bufet. „Ce faceți, domnule ministru? Sănătos, voinic?” „Pe aici, cu treburile”. „Dumneata? Nu ne-am văzut de multă vreme! Mi se pare că ai fost la Berlin, la Jocurile Olimpice”. „Da, era numai lume bună, regele Bulgariei, Prințul de Piemont, Maria de Savoya, prinții moștenitori ai Suediei și Greciei. Nu puteam să lipsesc”. „Cum a fost?” „A, după cunoscutul ceremonial, jocurile s-au deschis cu un cor uriaș care a intonat un imn scris de Richard Strauss. Cinic, cum e, Hitler a lăsat să zboare câteva mii de porumbei deasupra stadionului. Era un spectacol. Goebbels a oferit după aceea un supeu pentru o mie de persoane în Insula Păunilor. Era feeric, drept să spun. Imbecilii ăștia au gustul spectacolului. Făcuseră din fiecare arbore un candelabru viu. Fete în costume

Renaissance, purtau făclii; poduri de vase, toată recuzita. S-au tras focuri de artificii. Ribbentrop, care abia fusese numit ambasador la Londra, a dat și el un banchet pentru 700 de persoane. S-a servit *Pommery*. „Și cu ideologia cum mai stau?” „Cu ideologia, ca ideologia, dar acumă vor pune politica în mers. Urmează, probabil, Cehoslovacia, Polonia, dacă nu cumva ne-o veni și nouă rândul. Sunt semne. Hitler a declarat că se va împăca cu biserica. Dar asta nu-l va împiedica să extirpe creștinismul din Germania”. „De ce? El crede că nu pot fi germani și creștini în același timp?” „Se pare că da”. Ionescu-Tismana îl privise. Ziaristul mai slăbise. „Se jigărise”, cum spunea chiar el, tot alergând prin Europa, de la un cocteil la altul. „Domnule Candrea, îl întrebase atunci secretarul de stat cu o curiozitate care abia se năștea. Ai reușit să mă intrigi. Spune-mi cum arată acest domn Adolf?” „A, are o simplitate impusă. Totul e studiat. Un veston civil pe care nu-l schimbă niciodată, pantalonul de uniformă al partidului, nu poartă pălărie; când plouă, are un impermeabil banal, se așază mereu lângă șofer când călătorește, ceea ce mi se pare de prost gust. La masă, din spusele intimilor, are un menu invariabil: o supă, un fel de carne cu o glazură de legume și prăjituri, mănâncă enorm dulciuri, ca damele; ăsta trebuie să fi fost pederast în tinerețele lui. Servește bere mesenilor și el bea sirop. se-nconjură de vedete de film. E infantil, ți-o spun eu, îi plac filmele cu *cow-boy* și cu gangsteri. Am participat și eu la o masă ca asta, ce-i drept cam în coada mesei; dar știi că am un ochi care nu iartă; era de față și prințul August Wilhelm de Prusia, care e nazist convins”. „Și, și?” se interesa Tismana molfăind caviarul cu poftă. „Și, ce să spun, domnule ministru? Cancelarul tăcea-mut, până n-apuca să se-nfurie de-un amănunt, pentru că atunci începea o tiradă tunătoare, ridica vocea și debitul i se precipita. Am impresia că e imposibil să ai o conversație normală cu el. Elocvența

nu e darul lui natural. Are o absență totală de humor și de veselie; când râde parcă te insultă. E tot timpul la pândă, încordat. Ar trebui să facă gandhism. Cel puțin când l-am auzit eu, promitea o invazie în America latină, deși n-a uitat nici Africa fostelor colonii. Despre americani spune că nu sunt soldați și-i consideră incapabili militar. Dar dacă paranoicul ar fi singurul care să gândească astfel, ar fi bine. Ar fi trebuit, domnule Tismana, să-l auzi și pe Göring, și ăsta-i o persoană!” „Ei, cum?” „De pildă, mareșalul aviației spune că n-are conștiință, conștiința lui se cheamă Adolf Hitler. Interogat de mine dacă nu crede că noua doctrină propovăduiește barbaria, mi-a răspuns deschis: «Da domnule, suntem barbari, dacă vrei să știi. E un titlu de onoare. Noi vom întineri lumea, care-i aproape de sfârșitul ei. Singura noastră menire e de a o răsturna. Numai cruzimea și brutalitatea impun. Omul de pe stradă nu respectă decât forța și sălbăticia. Oamenii au nevoie de frică. Spaima-i ușurează.» „Erau, de fapt, vorbele Führerului. Ei repetă ca niște papagali cuvintele lui. Odată, la Potsdam sau nu știu unde, a urlat o jumătate de zi între făclii și diagonale: Masele au nevoie să tremure. Noi nu vom transforma lagărele de concentrare în pensiuni de familie. Teroarea-i arma politică cea mai importantă și nu mă voi servi de ea numai pentru că șochează pe câțiva burghezi imbecili”. Pavel Candrea privise în jurul lui la mulțimea de demnitari nădușiți, în haine închise, la plastroanele lor lustruite, la manșetele închise cu butoni de aur: „Ăștia știu? Ăștia citesc ziare? De ce nu le spui toate astea, domnule Tismana? De ce nu le repeți ce-ți zic eu de câțiva ani de zile?” Subsecretarul de stat se ștergea cu un șervet de olandă la gură și bea apă minerală. „Ei, domnule Candrea, nimănui nu-i convine să asculte ceea ce spui dumneata”. „Dar războiul e mai aproape ca oricând și dumneavoastră nu vă dați seama. Războiul a început de mult”. „Dar pactele

pe care Hitler le imaginează și pe care dorește să le vadă semnate ce sunt?” „A, cinism! escrocherie! Odată i-a spus unui apropiat al lui: dacă vom respecta scrupulos tot ceea ce semnăm, unde vom ajunge? Eu sunt gata să jur strâmb de șase ori pe zi. Ce importanță are asta? Nu mă opresc la detalii. N-are decât un scop: să distrugă democrația. Deși, dacă mă uit bir e în jur: iată democrația (și-i arată pe cei din jur lui Tismana): această pleavă luxoasă și bășinoasă. Domnule ministru, nu te lua după declarațiile din ziare. Totul a fost spus cu brutalitate și nimeni nu-l crede. Nu e el cel care a declarat: Voi garanta toate frontierele. Voi semna pacte de neagresiune și pacte de prietenie. Ar fi o copilărie să nu mă servesc de toate acestea numai sub pretext că le voi viola într-o zi, că voi călca în picioare angajamentele cele mai solemne. Știți bine că nu există contracte eterne. Omul scrupulos care-și consultă conștiința înainte de a semna ceva nu e decât un nătărău, să stea departe de politică. Eu sunt gata să semnez orice hârtie”.

Tismana plecase tulburat. Afară, aerul fierbinte apăsa deasupra orașului. Treceau olteni cu coșurile pline de struguri (uite, ținea minte foarte bine acest amănunt) strigând: la tămâioasa, ia tămâioasa! O mulțime asudată se înghesuia în piața din fața Dealului Mitropoliei. Plecase pe jos; îl lăsase pe șoferul Costache să-și ducă mașina la garaj. Avea nevoie de aer. Nu știa nici el de ce. O slăbiciune inexplicabilă îl cuprinsese. Ajunsese târziu acasă. Evelyne îl întrebase intrigată: „Ce-i cu tine, arăți prost?” „Nimic, am făcut o plimbare mai lungă pe jos și probabil că nu-mi priește”. „La Parlament ce se mai aude?” „Prostii, dragă, ce să se audă?”

Și drama începuse... În primăvara următoare problema cehoslovacă – Sudeții, Daladier, Bonnet, retractările, concilierile, Chamberlain, Praga cedase fără luptă la 20 septembrie. Tismana se afla peste un an la Paris. Era în

luna iulie a lui 1939. Locotenentul Beneș, nepotul președintelui cehoslovac, se aruncase din turnul Eiffel, dar asta nu însemna ca în aceeași zi, la miezul nopții, să nu aibă loc un mare bal dat la ambasada americană de către ambasadorul Bullitt. Iar a treia zi, ambasadorul Angliei, Phipps, avusese 1 800 de invitați la un garden-party. La 4 iulie, ambasadorul Poloniei, Lukasiewicz, avea și el 2000 de invitați. Era o vară frumoasă. Subsecretarul de stat participase la toate aceste recepții, odată cu delegația ministerială cu care se afla în Paris. Îi văzuse acolo pe Georges Bonnet, pe Halifax și pe Gamelin. Se dansau valsuri și mazurci pe muzică de Chopin și Paul Reynaud declarase: „Dansăm pe un vulcan, dar erupția Vezuviului nu-i nimic față de cataclismul ce se pregătește sub picioarele noastre”.

La întoarcere se opri la Geneva să-l vadă pe Anatol Dumitrescu. Avea câteva zile libere și voia să le folosească. Nu știa bine de ce îl atrage acest oraș cu aerul lui vetust, cu acea pace a grădinilor, dar i-ar fi părut rău să nu vorbească cu diplomatul acela înainte de a se întoarce la București. Îl găsisese pe terasa de la *Bellevue*, inundată de soare, era slăbit, palid, ros de ceva care îl măcina. „Ce-i cu tine?” „Nimic. Se pare că serbările au luat sfârșit aici. Liga Națiunilor și-a jucat rolul. Tragem obloanele”. „Chiar așa?” Anatol Dumitrescu privea bulevardele dezolante, pustii. Toată lumea era plecată în alte locuri, deși, vara, Geneva era un oraș tot atât de plăcut ca-n alte anotimpuri. „Și ce-ai de gând? Te întorci în țară?” „Nu, rămân aici”. Tismana îl privise intrigat. „Cum adică?” „Foarte bine, rămân aici”. „Și din ce-ai să trăiești?!” „Am strâns ceva. O să mai vând ceva, o să mă mut la un hotel mai ieftin și o să aștept sfârșitul comediei. Pe dumneata nu te invidiez. Acolo va fi infernul. A avut dreptate Pavel Candrea. La început îl priveam și eu ca pe-un nebun. Dar era stăpânit de premoniții, ascultă la mine”. Își strânseseră mâinile după câteva ceasuri și de-

atunci nu-l mai văzuse. Iată ce explică de ce a doua zi, după serata de la Mogoșoaia, a Marthei Bibescu, o căutase înfrigurat pe Diby Necșești, care-i fixase un loc de unde s-o ia cu mașina, plecând amândoi în afara Bucureștiului, la un han, pe șoseaua Ploiești. Tot timpul drumului femeia tăcuse, abia stăpânindu-și o nervozitate evidentă.

— Ce s-a-ntâmpat, vrei să-mi spui și mie?

Stăteau într-o grădină de vară, la o masă așezată sub un șopron de stuf. O grădină cam ordinară, dar care prezenta avantajul de a nu avea clienți și le oferea prilejul de a sta liniștiți de vorbă.

— S-a-ntâmpat că mă aflu într-o mare primejdie.

— Ce vrei să spui?

Diby își frământa mânușile subțiri de ață pe care le avea în mână; le răsucea și le arunca pe fața de masă, desenând cu unghiile lăcuite spirale pe pânza apretată.

— Numai tu poți să mă salvezi.

— Nu-nțeleg absolut nimic.

— Ai să-nțelegi numaidecât și-o să te sperii de-a binelea. După câte știu, îl cunoșteai pe Anatol Dumitrescu.

— Da, și ce-i cu asta?

— N-ai auzit aseară, s-a sinucis!

— Și dacă?

— Și dacă! înseamnă că în curând voi avea neplăceri. Probabil că l-au descoperit.

Chelnerul îi întrebase ce doresc. Era un bătrânel gras și asudat, îmbrăcat într-un fel de halat alb care ar fi vrut să arate a smoking și zâmbea ivind un dinte de aur.

— Doamna, domnul? Cu ce să vă servim?

Tismana spusese ceva, consultând distrat lista ce-i fusese întinsă, și-l concediase scurt.

— Diby, despre ce vorbești, fă-mă să pricep ceva. Ce legătură ai tu cu Anatol Dumitrescu?

— Am, dacă te interesează. Lucrez pentru anglo-americieni.

Tismana o privise uluit. „la te uită, cretina dracului, ce-i dă prin cap!”

— Tu și spionaj, ei, asta-i bună! Ei, nu, că asta-i bună, tu și spionaj!

— Da, da... să știi de la mine. Lucrez pentru cineva din cercul domnului Mihai Antonescu. N-o să-mi spui că nu știi că la ora asta se duc tratative cu aliații pentru încheierea păcii.

— Ce legătură ai tu cu toate astea?

— Am. Roger Cantuniari este vărul lui Ică, el m-a racolat. Se pare că totdeauna în astfel de afaceri e nevoie de femei.

Tismana pălise, dar se stăpânise cât putuse. Deci, totul era adevărat, legătura lor continuase. Femeia împărțea patul cu el și cu rugbistul acela. „Strașnic carusel! Bine le mai stă. Înșelătorul înșelat!” îi venea să râdă, dar nu reușise să scoată decât o grimasă.

— Și ce faci tu, mă rog, în această afacere de spionaj?

— A, te interesează detaliile? Am uitat că lucrezi în Ministerul de Interne. Probabil că ai să mă arestezi.

Subsecretarul de stat râsese mânjește.

— Ei, asta mi-ar mai trebui: să te arestez! Pur și simplu, vreau să știu ce făceai ca să pot să te-ajut, să te apăr. Deși, la drept vorbind, nu înțeleg de ce omul acela care s-a sinucis la Geneva te-ar putea pune în primejdie.

Chelnerul adusese niște coniac și o gustare care nu arăta prea bine. Dar lor nu le ardea nici de băut, nici de mâncat.

Diby își pierduse parcă tot acel aer straniu al ei, care o făcea altă dată atât de frumoasă. Era o biată femeie încolțită. Nimic mai mult.

— Pentru Dumnezeu, vorbește! o rugă.

— Eu eram cea care ducea corespondența. Eu și cu Roger, când el, când eu... în ultima vreme, părea foarte neliniștit. Îmi spusese că are impresia că-i filat. Asta înseamnă că și eu am fost urmărită. Și cum nemții sunt aici ca la ei acasă,

mă pot trezi arestată într-o noapte.

Tismana își privise ceasornicul de la mână. Mai puteau să stea o oră împreună. Dar ar fi vrut ca totul să se termine repede. Nu mai avea răbdare. Un dezgust subit îl cuprinsese. „Sunt un bătrân caraghios, asta e. De fiecare dată mă ambalez și țin la femeile cu care mă culc. Deși e o prostie... A, înțeleg să le părăsesc eu, dar să fiu înșelat de ele, iată ceva stupid și, pe deasupra, și încurcătura asta!” Sigur că avea să apară și el în rapoartele poliției germane. În general, nemții știau cam totul despre toți demnitarii: ce avere au, ce studii, ce rude, ce relații, ce vicii, cu cine erau prieteni...

— Spune-mi, deții ceva acte?

— Da.

— Arde-le, imediat!

— Am și-un cod.

— A, un cod? Interesant...

Îi venise o idee: „Ar trebui să plusez, ca la pocher”. În definitiv, Anatol Dumitrescu era mort, n-avea rude, el nu putea să pună în primejdie pe nimeni. Iar de imbecila asta trebuia să scape imediat.

— Știi ce? Îți dau o șansă, deși n-o meriți: în 24 de ore îți fac un pașaport. Unde-ți convine să pleci? În Elveția, evident. Ai ceva bani?

— Da, am un cont deschis. Eram plătită pentru ceea ce făceam-și, mă rog, ca femeie mă descurc eu.

— Atunci fă-ți bagajele, cel mai târziu mâine seară ia primul tren și pleacă. Însă lasă-mi mie codul și actele. Am nevoie de ele.

Femeia îl privise drept în ochi.

— Ce vrei să faci cu ele?

— A, nimic. Le închid într-un seif. Atât.

— Țasta-i prețul pentru pașaportul meu?

— Dacă vrei să-i spui așa, n-ai decât...

— Dar știi foarte bine că n-am să pot să plec cu babalâcul ăla de bărbat al meu. Și-atunci ce se va-ntâmpla cu el?

— N-o să i se-ntâmple nimic, crede-mă. Nu-i responsabil de faptele tale. În justiție răspund numai făptașii.

Dar mai era un lucru pe care Diby nu îndrăznea să-l abordeze. Tismana știa și aștepta răbdător s-o audă.

— Lui Roger nu-i dai un pașaport?

Bărbatul o plesni peste masă cu o palmă grea care-i înroși obrazul.

— Ăsta-i un semn că m-ai iubit. Am crezut tot timpul că sunt numai un capriciu al tău.

— Acum când ai aflat că nu ești un capriciu și că te iubesc ești satisfăcută? Să știi că imbecilului ăla nu-i dau pașaport. Abia aștept să pună nemții mâna pe el și să-l vâre într-un lagăr.

Diby izbucnise pe neașteptate în râs.

— Ești un mare copil.

— Nu mai râde atât, că te mai plesnesc o dată.

Dar ea nu încetă să râdă.

— De ce te hlizești atâta?

— Pentru că știi că n-ai să capeți actele și codul acela fără să-mi dai pașaport și pentru Roger.

Era adevărat.

*

Peste două săptămâni îl invitase la Minister pe maiorul von Braun. Acesta, ca totdeauna, proaspăt bărbierit, cu o față lucioasă și ochi rătăcitori, îl întrebase curios:

— De ce totul atât de ceremonios, domnule ministru?

Voia să zică de ce-l chemase aici și nu la el acasă sau nu-l abordase la vreo întrevvedere oficială.

— Pentru că este vorba de o afacere foarte serioasă, domnule maior.

— Ah, so! Așadar?

— Așadar, poliția noastră a prins un fir și aș vrea să vă

aduc la cunoștință că ceea ce căutați dumneavoastră de câteva luni, adică acel cod cu care un anume Anatol Dumitrescu corespundea cu un grup de aici din țară se află în mâinile mele.

Subsecretarul de stat trase din sertarul biroului său un exemplar din romanul *Salammbô* de Flaubert, tipărit la casa de editură *Hachette* în 1935, și-l întinse maiorului care-l foileta rapid, căutând cu buricele degetelor înțepăturile cu acul de pe anumite pagini. Era exact ceea ce așteptase.

— Vă felicit, domnule Tismana. Aveți o poliție remarcabilă. Poate-mi puteți spune numele persoanelor implicate în această afacere.

Subsecretarul de stat părea că ezită. În cele din urmă, ridică privirile și-l fixă pe celălalt.

— Asta nu intră în obligațiile mele, dar, mă rog, pentru că vă voi cere poate și eu vreodată vreun serviciu, iată că-mi calc peste inimă: este vorba de un grup de simpatizanți ai anglo-americanilor, condus de un anume Roger Cantuniari, pe care l-am arestat (nu mințea; îi dăduse pașaportul lui lui Diby Necșești, dar telefonase la graniță ca individul să fie reținut; era o ultimă și teribilă răzbunare pentru infidelitățile femeii...)

Maiorul nu părea mulțumit de ceea ce afla.

— Domnule Tismana, poate nu cunoașteți obiectivele acestei afaceri?

— Ba le cunosc foarte bine, domnule von Braun. Era vorba de niște tratative de încheiere a păcii. Dar, bineînțeles că oamenii pe care scontau acești aventurieri nu le dădeau o mare importanță. Acest Cantuniari, deși legat de cele mai bune familii românești, e un puștan; o făcea pe marele spion. Dar astea-s copilării. Să-nțepi două cărți cu acul, asta făceam noi la cercetășie, domnule maior. Metodele lordului Powell... Cred că nu sunteți atât de îngrijorați de acțiunea lor.

Blufa cu sânge rece, dar era singura metodă de a-l apăra pe Mihai Antonescu cu care era prieten. O prietenie discretă, de demult, cultivată cu atenție și iată că acest lucru îi folosise.

Von Braun îl privea cu o răceală ironică.

— Domnule ministru, într-un fel vă înțeleg, aveți superiori pe care vreți să-i apărați, dar să știți că și noi suntem foarte bine informați.

— Ce vreți să spuneți?

— Vreau să spun că lucrurile merg mai sus, mult mai sus. Există oameni în guvernul dumneavoastră care vor să-ntoarcă orientarea politică a României, or asta Germania nu va permite.

Tismana se ridicase în picioare.

— Domnule maior, să știți că în guvernul Antonescu nu există trădători. Am onoarea! Și-i întinsese mâna. (În stenograma interogării acuzatului Mihai Antonescu din a treia sau a patra zi a procesului lui Antonescu, se găsesc câteva detalii care n-ar fi lipsite de interes în stabilirea adevărului și pe care cititorul nostru ar trebui să le cunoască:

Acuzatul Mihai Antonescu: Domnule președinte, partidele politice au sprijinit guvernarea mareșalului Antonescu: n-au sprijinit-o însă pe față, pentru că regimul mareșalului Antonescu nu era un regim politic de oameni cari își menajau cariera politică, așa cum făceau cei care se găseau în partide. Cei din partide erau preocupați să-și menajeze viitorul politic sau să aștepte ceasuri când situația politică le îngăduia o activitate lipsită de orișice fel de riscuri. În perioada 1940-1944, s-a dat mareșalului Antonescu un concurs de fapt, începând de la constituirea guvernului din 6 septembrie și până în ultimul moment. La 6 septembrie, în momentul constituirii – domnul mareșal Antonescu a spus ieri – i-a dat o colaborare directă domnul Dinu Brătianu,

prin miniștrii liberali care au participat la guvern: domnii Crețeanu, Ottulescu și Leon. Domnul Dinu Brătianu a considerat că această participare este tot o expresie liberală. N-a mai considerat însă același lucru la 23 August 1944.

Președintele: Dumneavoastră ați considerat-o ca o expresie liberală?

Acuzatul Mihai Antonescu: Partidul liberal și-a dat contribuția cu câțiva miniștri. Partidul național-țărănesc, la început, n-a dat decât pe domnul D. Gerota, care a fost secretar general la departamentul Justiției.

Președintele: Dar ulterior?

Acuzatul Mihai Antonescu: După aceea au mai intrat și alți membri din cele două partide în guvern, iar colaborarea aceasta de fapt, acțiunea aceasta de legătură cu regimul mareșalului Antonescu dintre partidul național-țărănesc și partidul național-liberal a fost statornică, în sensul că erau totdeauna informați, fie de domnul mareșal Antonescu, fie de mine, de toată acțiunea diplomatică dusă.

Președintele: De dumneavoastră direct!

Acuzatul Mihai Antonescu: Direct!

Președintele: Pe cine informați dumneavoastră?

Acuzatul Mihai Antonescu: Eu am informat de foarte multe ori pe domnul Maniu: de câteva ori pe domnul Dinu Brătianu și de multe ori pe domnul Gheorghe Brătianu.

Pe domnul Iuliu Maniu l-am informat, l-am ținut în curent, domnule președinte, de toată acțiunea diplomatică pe care am dus-o până în 1944. Aș putea – dacă n-ar face obiectul unor chestiuni speciale – să vă spun mai mult decât atât: că în momentul când negociam armistițiul – pentru că și eu am negociat armistițiul – și chiar în momentul când domnul Maniu a trimis pe domnul Știrbey ca să negocieze armistițiul în numele opoziției, tot eu l-am sprijinit cu aprobarea plecării, după aprobarea dată de domnul mareșal. [...]

Președintele: La 23 August ați participat la Consiliul de la

Snagov?

Acuzatul Mihai Antonescu: Da.

Președintele: S-a pus acolo problema continuării războiului?

Acuzatul Mihai Antonescu: La începutul Consiliului de Miniștri s-au discutat diferite probleme curente. După aceea a venit domnul Gheorghe Brătianu. Domnia-sa a venit la mine – cu voia domnului mareșal Antonescu, rectific ceea ce domnia-sa a spus ieri – nu întâmplător, ci într-o misiune specială. Mă găseam și eu în Consiliul de Miniștri, când am fost anunțat că a venit domnul Gheorghe Brătianu, la locul unde se ținea Consiliul de Miniștri. Atunci m-am dus și am vorbit cu domnul Gheorghe Brătianu, care mi-a spus că vine de la o întâlnire a domnilor Maniu și Dinu Brătianu și că aceștia ar fi fost de acord cu domnul Mareșal Antonescu să încheie armistițiul și că venise ca să solicite și să determine pe domnul mareșal Antonescu să primească acest lucru – Domnul mareșal a ieșit din Consiliul de Miniștri, a discutat cu domnul Gh. Brătianu rațiunile sale de întârziere și i-a cerut o scrisoare în legătură cu condițiunile pe care le cerea domnul Mareșal Antonescu privitor la încheierea armistițiului. Domnul Gheorghe Brătianu a plecat după aceea, domnul Mareșal a intrat în Consiliul de Miniștri și s-au discutat unele chestiuni militare, după cum explica ieri domnul Mareșal Antonescu, în legătură cu o eventuală retragere...

Președintele: În ceea ce privește bunurile găsite la dumneavoastră la 23 August – bunuri de mare valoare – cum vă explicați existența lor, din ce fonduri proveneau?

Acuzatul Mihai Antonescu: Domnule Președinte, la 23 August, în casele de fier de la locurile unde locuiam eu se găseau foarte multe devize. Sumele care se găseau în casele de fier, atât la Snagov, cât și la Butimanu, toate sumele care au fost găsite nu-mi aparțin mie, ci sunt banii Statului, sunt

banii Ministerului de Externe, sunt fondurile aduse de curieri și primite de mine pentru Ministrul de Externe. Pot să dovedesc lucrul acesta cu mărturia directorului contabil din Ministerul de Externe, cât și cu curierii cari mi-au adus acești bani. Banii de altfel se găsesc în actele Ministerului de Externe și este ușor de văzut din calcul că toate aceste sume nu-mi aparțin.

Președintele: Dar este normal ca un ban public să se găsească într-o casă particulară?

Acuzatul Mihai Antonescu: Atrag atenția că eu eram particular într-o casă publică și că nu erau banii publici în casa unui particular. Eu mă găseam în vilele de la Snagov și Butimanu care erau vile de evacuare ale Statului pentru Guvern, nu erau case particulare ale mele; iar casele de fier erau tot ale Statului.

Președintele: Dar erau locuințe destinate de Stat pentru uzul dumneavoastră personal.

Acuzatul Mihai Antonescu: Nu, erau vilele în care se întrunea Consiliul de Miniștri și în care erau și birourile.

Președintele: În ceea ce privește fondul Ministerului de Externe din Elveția, în ce scop l-ați creat?

Acuzatul Mihai Antonescu: Problema fondului din Elveția are o origine mai depărtată. Fondul a fost creat de către Guvern, după ce la început Banca Națională a României, prin cererea oficială semnată de guvernatorul de atunci, Ottulescu, și, dacă nu mă înșel, și de domnii Stoicescu și Romniceanu – în orice caz, o cerere semnată, îmi aduc aminte cu precizie, de domnii Stoicescu și Romniceanu – Banca Națională cerea evacuarea tezaurului și lăsa guvernului domnului mareșal Antonescu, căruia îi era adresată această cerere, să ia măsuri în vederea acestei evacuări. Banca Națională, în acest scop, nu a mai adus în țară o parte din aceste fonduri, ci le-a păstrat în Elveția.

Acuzator public Săracu': Cu ce valută erau socotiți acești

bani?

Acuzatul Mihai Antonescu: Erau în aur și franci elvețieni.

Președintele: În ce scop personal ați întrebuințat din acești bani?

Acuzatul Mihai Antonescu: Nu am întrebuințat în scop personal și nici nu am ordonat să se întrebuințeze un franc elvețian sau o singură monedă de aur altfel decât pentru interesele Statului și pentru buna lui funcționare.)

De fapt, lucrurile fuseseră mult mai încurcate decât în aparență. În timpul procesului, acuzatul Mihai Antonescu apelase la mărturia lui Tismana. Și acestuia îi convenise treaba, pentru că putea să apară ca unul dintre cei care s-au bătut pentru ca România să iasă din război și nu pentru detaliile afacerilor lui Anatol Dumitrescu tremurase el în timpul dezbaterilor, ci pentru un lucru și mai ascuns pe care nu-l știa nici măcar Evelyne. Lucrase într-adevăr frumos cu nemții, cum își spunea singur. Reușise să îl scoată din cauză pe Mihai Antonescu care, de atunci, devenise mai prevăzător; pe de altă parte, apăruse în ochii lor ca un apărător al politicii Mareșalului și-l făcuse să înțeleagă pe maiorul von Braun că jucase cu garda închisă și că nu putea fi prins atât de ușor. În fond „partida îi plăcuse: era ca o mare dispută de șah, sacrificase un nebun și salvase regina. Despre sfârșitul lui Roger Cantuniari puțin îi păsa. Numai că totdeauna amintirea numelui său îl lăsa cu o mare amărăciune. Atunci, în zilele acelea când îl pusese pe inspectorul șef Mizdrache să-i procure discret un pașaport în alb pentru Diby Necșești „senzația că este un om sfârșit nu-l părăsise. „Poți să ratezi în politică, în afaceri, asta mai are leac. Te redresezi din mers, dai altă lovitură, aștepți o conjunctură bună ca să-ți atingi țelul propus, dar să te joace pe degete o femeie ca asta tot timpul și s-o crezi, s-o simți vibrând toată sub tine, în acele momente când nimeni nu se poate preface „să-i asculți micile țipete și

dezmiardări, să te crezi un bărbat care reușește să facă fericită o femeie, să-i asculți jurămintele, și ea să facă același lucru cu un tânăr frumos, athletic, pe care-l văzuse de multe ori pe stadion, alergând ca un zeu spre buturile adversarilor, aclamat de mulțimea dezlănțuită, iată ceva greu de suportat, viața-și râdea de el. Diby și Roger Cantuniari erau făcuți unul pentru altul. Și-i amintea dansând pe terasa de la palatul Mogoșoaia, în acea obscuritate complice, a vechii serate, când rugbistul o cunoscuse probabil, pe urmă de fuga aceea la mare atât de romanțioasă, care-l chinuise o vară întreagă și îl făcuse să plece în streinătate, ros de o gelozie cumplită cum nici în tinerețe nu simțise. Totul fusese prea amar, plata prea mare. Era un ratat sentimental și simțise că ceva moare în el, o ultimă urmă de tinerețe, o undă care-i dădea mereu impresia de prospețime, de inteligență, de om care va fi sufletește totdeauna un adolescent, dar, vai! cât se înșelase! Fusese perioada cea mai grea din viața lui, când numai amintirea cacialmalei pe care o trăsesse maiorului von Braun îi mai dădea o mică satisfacție. „A, voi, ticăloșilor, nemțoteilor, care vă erijați în judecătorii nemiloși ai lumii întregi, vouă nimeni să nu vi se împotrivească! Voi-sunteți regii lumii acesteia, ticăloșilor! Voi vreți să duceți la ștreang pe cât mai mulți...” Atunci simțise cum se apropie mai mult de Armand, care-l ajutase, de fapt, în toată operația aceea delicată de intoxicare a serviciilor nemțești de informații. Secretarul lui îi spusese că până și Gerda Hoffmann, care-i adusese, în sfârșit, de la Berlin un contract pentru turnarea unui film (pe care el îl refuzase, bineînțeles, spunându-i femeii că bănuise că totul fusese o glumă, nu-i așa?), se interesa de această încurcată afacere cu o lăcomie de a afla adevărul care-l pune pe gânduri pe Tismana. Dar situația lui oficială, lipsa de posibilitate de a se amesteca în încurcatele și secretele afaceri ale ministerului în care lucra

Îl apăraseră pe subsecretarul de stat. Într-o seară, urcase cu o sticlă de whisky în odaia de sus a lui Armand din donjonul casei din Aleea Alexandru. Era trecut de miezul nopții. Afară băteau nemilos palele unei ploii în geamurile cu perdelele trase. Era o vreme apăsătoare, și Tismana se simțea însingurat și nu mai putuse să rabde toate aluziile ironice ale Evelynnei care, de la plecarea lui Diby Necșești, îl toca pe centimetrul pătrat: „Ce ești atât de caciolit, Puiule? Ți-a plecat dama? Probabil că acum se află pe undeva, prin Panamá. A găsit ea un om cu bani, n-ai grijă. Și zici că făcea spionaj? Târfele astea se gândesc la toate, la ziua de mâine, la răspunderi, la câte și mai câte... A plecat la vreme, te rog să mă crezi. Dacă-m fi deștepți, am șterge-o și noi, ascultă la mine”. La asta se gândea Evelynne, cum s-o șteargă. Dar el încă nu jucase toate cărțile; altceva îl rodea; eșecul acela sentimental. Iată ce-l mâna pe scări în odaia lui Armand. Acesta încă nu se culcase. Citea o carte pe care o aruncase pe patul îngust pe care dormea. Și în clipa aceea Tismana realizase că omul acesta își împăturise toate lucrurile pe-un scaun așezat la căpătâi, ca un soldat sau ca un om care făcuse pușcărie. Amănuntul îl izbise dintr-odată. Așa își așază hainele oamenilor care n-au timp de pierdut, pedanții sau cei care vor să fugă într-un minut dintr-o încăpăre. Și, pentru prima oară, o bănuială vagă deocamdată, dar care cu timpul se accentuase, se ivise pe neașteptate în conștiința lui. Îl privise lung, bănuitor. Celălalt simțise, dar para extraordinar.

— Ce s-a-ntâmpat, domnule ministru, nu vă e somn, nu-i așa? Știu eu ce vă lipsește...

Tismana trăsesese un taburet și se așezase pe el, făcându-i semn să aducă două pahare. Era îmbrăcat în halatul lui vișiniu, de mătase chinezească, cu păuni.

— Acum știi totul despre mine, Armand. Chestiunea asta cu Diby Necșești, pentru tine care ești un băiat inteligent, a

fost ca citirea unei scrisori confidentiale. Știi despre ce vorbesc acum?

— Da.

— Și ce-nțelegi să faci?

— Absolut nimic. Sunt un om loial, care știe să tacă. Despre treaba asta nu trebuie să-i vorbești nici lui Evelyn. Rămâne între noi, bărbatii. Afacerea a fost foarte stupidă, dacă mă gândesc bine. Omul acela care s-a sinucis cu cianură, doamna Tempeanu care patrona pe doamna Necșești, bietul Flaubert amestecat atât de romanțios în niște corespondențe secrete; totul s-a petrecut ca-ntr-un roman senzațional. Însă trebuie să recunosc că v-ați comportat magistral.

Îl atinsese la coarda lui sensibilă. Tismana se roșise ușor.

— Dă-mi odată paharul ăla de whisky și bea cu mine.

Băură.

— Domnule ministru, întrebă Armand, puteți să mă lămuriți și pe mine totuși ce se-ascunde în dosul acestei afaceri?

— Care afacere?

— Afacerea Anatol Dumitrescu. Pentru mine e clar că dincolo de aparențe există un lucru mult mai interesant de care nu-mi dau seama.

Tismana mai trase cu ochiul o dată spre grămada de haine împăturite, așezate pe taburetul de la capul patului lui Armand.

— A, e o poveste destul de banală... L-am cunoscut bine pe acest Anatol Dumitrescu. Era un om pașnic, un diplomat de meserie. A putrezit la Liga Națiunilor, ascultând discursuri, care mai de care mai anoste. Îl cunosc de câțiva ani de zile; ne vedeam des. În 1939, a rămas la Geneva, nu s-a mai întors în țară, în semn de solidaritate cu Titulescu. Era un om plin de probitate. Cred că a făcut servicii importante țării, dar nu o spunea niciodată. Nici ceilalți nu-l prea

lăudau. De la el am aflat o mulțime de lucruri. Ar fi trebuit să fi văzut galeria aia de tipi de la Liga Națiunilor, care mai de care mai idiot. Cel puțin așa mi se păreau mie. El spunea că nu este adevărat și că printre ei existau oameni care iubeau cu adevărat libertatea. Numai că, iată, toată șandramaua s-a dărâmat. Atâta timp cât a existat această pavăză a democrațiilor, cât era ea de stupidă, a fost indiferent. Pe urmă, probabil că s-a petrecut cu el un lucru care se întâmplă cu toți oamenii care-i asistă pe muribunzi. A descoperit care era sursa ascunsă a acestei boli a continentului nostru: fascismul. Și-a-nceput să-i urască pe nemți, el care nu se angaja în nicio discuție politică, care nu făcuse parte din niciun partid, ca și mine. Înainte de a mă-ntoarce în țară, în 1939, vara, am trecut prin Geneva, presimțind parcă că n-am să-l mai văd. Am stat de vorbă vreo două ceasuri cu el, pe terasa hotelului de lux în care mai locuia încă. Mi-a povestit că îi ajuta pe evreii și antifasciștii care fugeau din Germania. Intrase în legătură cu un grup din rezistență, care asigura un drum pe graniță salvând multă lume din ghiarele lui Hitler. Statutul lui de funcționar diplomatic îl apăraseră de multe necazuri. Dar după ce nu mai era nimeni, cred că a avut greutăți cu poliția elvețiană. Dacă te interesează, habar n-am avut că doamna Necșești făcea parte dintr-o rețea care era legată de cercurile engleze. N-aș putea să joc pe două planuri, te rog să mă crezi, nu e genul meu. Am ajutat-o să plece din motivele pe care le cunoști. De fapt, dacă mă gândesc bine, probabil că afacerea asta o să-mi aducă multe neplăceri. Nemții nu se vor lăsa ușor. Braun o să sesizeze pe superiorii lui de la Berlin. Aceștia vor atrage atenția Mareșalului sau lui Eugen Cristescu. Dar ce să-ți mai vorbesc despre necazurile mele? Nu-i așa? Fleacuri, o să treacă și războiul ăsta și-o să ne vedem fiecare de treburile lui. M-am săturat. Oricum, să știi că chiar pe un indiferent ca mine gestul lui Anatol

Dumitrescu l-a impresionat. Înseamnă că până la urmă, totuși, suntem siliți să optăm pentru ceva: pentru o idee. Eu am un fond legitimist, sunt un om al tuturor guvernelor. Măine, dacă pică Mareșalul, va veni altă echipă și probabil că și ea o să aibă nevoie de mine, mă pricep la multe lucruri. Cunosc pe mulți dintre cei care se află acum în opoziție și le-am făcut servicii. Sunt un aranjeur, cum se spune. Dar puțin îmi pasă de eticheta care mi-au pus-o alții (cât se înșela atunci; niciodată n-ar fi bănuir că va face parte din primul pluton de criminali de război). Dar dă-mi paharul ăla cu whisky al tău și mai bea cu mine.

Pe urmă, după ce sorbiseră amândoi câte o înghițitură, îl întrebaseră:

— Spune-mi, tu chiar ai păscut vacile în America aia de Sud?

— Dar de ce mă-ntrebați?

— Câteodată mă cred un mare idiot. Mă conduc după instinct, nu după rațiune; în meseria mea asta e o prostie. Port în mine un rest de sentimentalism păgubitor.

Armand băuse dintr-odată paharul său cu whisky, așa cum nu obișnuia.

— Dar de unde v-au venit toate ideile astea?

— Am privit cum ți-ai așezat hainele. Am vizitat multe închisori. Țăsta este un obicei de soldat sau de fost pușcăriaș. Rămâi pentru mine totuși un personaj misterios. Taci, taci, îi făcuse un semn cu mâna, nu protesta. Nu-ți cer să-mi spui nimic. Lasă-mă să ghicesc vreodată totul. E o perversiune de jucător, nu-mi arăta cartea. Știi pocher?

— Puțin.

Tismana băuse și el paharul său de whisky și-și turnă din nou.

— Ce vreme-i afară... m-apucă stenahoria. Știi, mă simt foarte bătrân, Armand. Nu, nu, nu protesta, nu-mi face complimente. Ai să-mi spui că mă țin bine, cu chelia asta a

mea, cu silueta pe care o am, cu regimul pe care-l țin, cu tenisul pe care-l joc. Dar nu-i așa... Am suferit un eșec la care mă gândesc de foarte multă vreme. Am pierdut un lucru pe care cu greu îl voi recâștiga...

— Știu ce vreți să ziceți, dar vă cunosc, domnule ministru. O să vă remontați. Ascultați la mine. În curând o să apară iar un diavol mic, cu doi ochi frumoși și niște sâni primăvăratici, și-atunci o să vedem noi...

Ionescu-Tismana surâse trist, dând din cap în semn că înțelege ce i se spunea, dar de fapt nu credea nimic din cele ce auzise...

VII

BATALIONUL DE PEDEAPSĂ

Forfota gării București-Triaș se potolea pe la prânz. Toți lucrătorii de la ecartament și de la magaziile *de încărcare* și *Descărcare* erau la masă. Rămâneau numai inspectorii de linie, cei de la ace și grupul de comandă aflat într-un mic birou ale cărui ferestre dădeau spre încrengătura de linii pe care așteptau trenurile cu răniți, sosite de pe front (ele, aceste trenuri, erau golite aici pentru a nu demoraliza populația din București) și un lung șir de duble sanitare așteptau la rând ca să încarce „marfa”; doi câte doi, soldații oficianți sanitari cărau cu targa pe cei aflați în stare gravă. Un colonel medic, ajutat de doi locotenenți și câțiva majuri înarmați cu registre, făceau trierea. Răniților li se dădea câte un talon galben, roșu sau verde, după o inspecție sumară a stării în care se aflau. Cei care aveau cârje erau conduși către un autobuz rablagit care aștepta și el într-o parte, dincolo de peronul mic al acestei gări pustii. Se schimbau țigări și pachete de mâncare; se făcea bursă neagră cu ruble rusești și lei; se vindea ce voiai și ce nu voiai: lucruri găsite prin ranițele și așa goale ale soldaților; apăreau ca din pământ femei necunoscute, unele venind aici în fiecare zi ca să-și aștepte fiii răniți ce le scriseseră de pe front; un grup de muieri posomorâte, sărmane, cu mâna menghină la gură, ca și când ar fi vrut să-și înăbușe un țipăt, cu priviri rele, amenințătoare, privind defilarea plină de gemete a răniților aflați pe târgi. Și mereu întrebările, fără sens aproape, despre Gheorghe a lu' Radu din Vasilați (Nu-l știți cumva?) sau: „Da' pe Ilie din Rucăr, a lu' Paleacu, de la artilerie, 118 artilerie?...

— Mă, camarade, mă, ăsta blondu, mă, ăsta cu moț, n-ai auzit, mă, de unu' Gheorghe a Ilenei, de la cavalerie? A scris

că vine luna-asta.

Soldații, cu câte o țigară înfiptă între buze, se strâmbau, dacă mai puteau să se strâmbe, aruncând rotocoale de fum printre buze.

— Luna asta, maică? Dacă l-ai așteptat toată luna, mai așteaptă-l și luna viitoare, da' tot aici o să te găsească?

Și râdeau; mai mult un rânjet pe fețele acoperite de o barbă sură sau neagră sau cârlionțată, din care nu se mai vedea decât un nas ascuțit, de foame, de mizerie, sau o gură smulsă, fără dinți, sau un obraz descojit de aruncătoarele de flăcări și mereu aceleași glume cazone, piperate, acel haz de necaz soldătesc:

— Care-ai văzut-o, mă, pe mama? Da' pe nevastă-mea? Da aia-i dusă în plăceri cu vecinu'...

Și careva își ținea stomacul cu amândouă mâinile, ca pe un bagaj; și altul vomita, și targa se scutura, și cei care-l cărau pe rănit strigau la el cu un dispreț plin de milă:

— Țin-te bine, camarade, că acuși ajungem la spital și te operează doctorii ăia, te cos, te fac ca nou. Ascultă la mine, au mâini de aur. Țin-te bine, nu mai borî...

Și după acel ceas de învălmășeală, femeii amestecate cu surori de caritate, cu cucoane de la *Patronaj* care ofereau răniților bomboane și fotografiile Mariei mareșal-Antonescu cu autograful său și, mai stupid, flori; după aceea se-auzeau comenzile scurte ale majurilor care chemau dubele și înjurau pe șoferii care erau nedormiți cu zilele și cu nopțile, cu niște priviri ucigașe, spăimoase, în care frica năștea parcă niște răni vii și o bucurie abia ascunsă care voia să spună: „Bine că noi suntem aicea și vă cărăm pe voi, cei cu mațele-n bandulieră, spărți de obuze, cu cranii despicate, fără picioare, fără mâini”, imaginea vie a războiului, care nu semăna deloc cu fotografiile eroice de soldați spilcuiți care luau cu asalt cazematele; erau numai jumătăți sau numai sferturi de oameni în care mai pâlpaia o picătură de viață;

un glas abia auzit, un gâlgâit spasmodic, şuierând într-o beregată atinsă de un brand, sau numai o privire care spunea mai mult decât orice, o privire rugătoare: „Salvați-mă, mai vreau să trăiesc, atât a mai rămas din mine; partea asta a mea din trup mai vrea să trăiască”. Și doamnele acelea rujate, cu obrajii lor proaspeți și cuprinse de o veselie isterică și câte un chicotit, cine știe de ce iscat, care sărutau pe obraz pe câte-un soldat necunoscut și-i așezau la cap pungi cu biscuiți sau numai o floare palidă, inutilă, continuau să chicotească, indiferente, lângă ei. Nu lipsea preotul militar, pentru împărțirea muribunzilor. Un bărbat gros, înalt, cu o cruce mare pe piept, care agita un mătăuz făcut dintr-un snop de busuioc, pe care-l scâldea într-o căldărușă cu apă sfințită și bolborosea cuvinte numai de el auzite și trecea de la o targă la alta, căutându-și pe cel ce simțea nevoia de mântuire cum ar fi ales o vită într-un obor. Dar muribunzii nu de preot aveau nevoie, el era mesagerul morții și-l urau. Ei, muribunzii, credeau mai mult în bisturiul doctorului decât în flecăreala popească. Și pe urmă, trenurile acelea, cu podelele încă pline de sânge omenesc, care atrăgeau muștele sosind în roiuri zumzăitoare de pe câmpurile din jur, însetate, turbate, făcând aerul amiezii să răsună ca o lamă sau ca o coardă de contrabas, trenurile acelea cu cruci mari, roșii, desenate în cercuri uriașe, albe, de vopsea, se retrăgeau somnolent spre liniile periferice și-n ferestrele negre de zgură ale locomotivelor apăreau ochii funambulești ai mecanicilor, numai ochii, văzuți în niște fețe negre, uscate, și ele acoperite de funinginea drumului; două puncte albe ca niște ținte de tir în acel peisaj amorțit al gării de Triaș; și ei, mecanicii, se salutau trăgând de sfoara sirenelor, era un fel de bubuit metalic, răgușit, care aducea cu horcăitul râniților; ceferiștii de la ace picoteau și ei și mișcau brațele metalice cu bile negre, unsuroase de atâta fum și vagoanele

treceau scârțâind și lăsând pe pietrișul rambleului dâre subțiri de sânge omenesc, adunat și scurs printre podelele rare ale vagoanelor de vite în care fuseseră înghesuiți, claie peste grămadă, câte o sută sau două de soldați (trenurile ofițerești mergeau la Gara de Nord, totdeauna noaptea, după ora 2, și erau primite cu fanfare militare care dădeau onorul, și de familii care știau precis când soseau acei locotenenți, căpitani, sau colonei, sau generali, cu mâinile legate în eșarfe negre din mătase, bărbieriți proaspăt, ca și când veneau de la o paradă, și garda de onoare, surorile de la Crucea roșie, în halate albe, apretate, cu braziere pe stânga, frumoase, bine coafate, dădeau și ele onorul în acea zumzăială aproape fericită). Vagoanele acum goale, părăsite de strigătele omenești și de acele trupuri horcăitoare, repartizate în cine știe ce spitale dispăreau lent în amiaza leșioasă și pe peronul îngust al gării de Triaș rămâneau numai acele 30 sau 40 de muieri care dormeau acolo noaptea, dacă nu erau schimbate de alte rude; pe pavajul de ciment, în dosul unei magazii din care, la stârnirea celui mai mic vânt, izbucnea afară o mălură de cereale vechi, un praf alb de coji, tocat de vechime, așezându-se lent peste șinele de tren, panglici metalice sclipind acum în soarele amorțit al amiezii de aprilie, ca niște oglinzi moarte sau ca niște fire de cositor scăpate de cine știe unde sau ca mercurul, cu o licărire cenușie, prelungă, jucând în oglinzile înșelătoare ale acelei după-amiezi ce se instaura deasupra orașului. Totul mirosea a cărbune peste care pompele de aprovizionare cu apă ale stației aruncau din trompele lor de culoarea antracitului șuvoaie gălgâitoare. Și-atunci, din piatra încinsă, ieșeau aburi ușori care creau un fel de ceață ce estompa siluetele vechii clădiri de cărămidă neagră și ea și siluetele ceferiștilor care mergeau leneș printre linii și fluierau ca la țară pe câmp. Gara se pustia pentru câteva ceasuri și femeile mute până atunci se întrebau una pe alta:

— Al tău n-a venit, fa?

— Nt. Da' al tău?

— Mai văzuși!

— Și-atunci de ce ți-a scris, el cu mânușița lui, că vine?

— O fi murit, de și l-or fi lepădat printr-o gară, și-l aștept ca proasta... da' nu se poate, vine el, ascultă la mine: Vasile al meu e fierul dracului.

Și, încet încet, glasurile în care mai rămăsese un pic de speranță se stingeau pe rând. Femeile scoteau din legăturicile lor mici câte o bucată de pâine uscată sau vreo bucată de brânză sau de salam, pe care le rumegau ca vitele, îndelung, cu răbdare, ca să țină mai mult și să le facă să uite plictisul orelor care urmau, pentru că, cine mai știa când va mai sosi un tren? Și se priveau pe furiș una pe alta, deși se știau acolo de multe zile, și se strigau pe nume, dar se strigau ca și când s-ar fi văzut pentru prima oară, ca și când acea durere comună care le lega de micul peron de gară al Triajului le făcea să uite ziua de ieri și ziua de mâine și, de fiecare dată, se recunoșteau târziu și-și spuneau pe nume cu o familiaritate iscată din acea durere comună care le lega pe toate și le țintuia acolo, pe bucata de ciment a peronului; și în acea somnolență a vremii izbucnea, pe neașteptate, glasul șefului de gară care exploda pe ușile biroului lui, urlând în gura mare către subalterni:

— De câte ori v-am mai spus să nu mai prind muierile astea pe aici? Ce, gara mea este hotel? Hai! ridicați-vă, nenorocitelor, cărați-vă acasă, că acum chem jandarmii să vă ducă la comisariat. Ce-ați înnebunit? Huideo! Hai, cărați-vă...

Dar acel glas autoritar și acea proprietate asupra gării „lui” se stingeau repede și, după acest rond belicos, care le făcea pe femei să se ridice în picioare și să se îndepărteze de micul peron ca și când ar fi vrut cu adevărat să părăsească gara de Triaj, dar pe care n-o părăseau, pentru că după 20 de

pași se opreau și așteptau ca o turmă, adunate una-ntr-alta, totul reîntra în normal. Grupul lor statuar, imaginea mizeriei, a așteptării și suferinței crea în jurul lor un halou de milă, fără ca ele să spună ceva, fără să plângă: numai stând cu micile lor boccele de pânză într-o mână și cu cealaltă, menghină la gura strânsă, cu privirile încărcate de ură, întrebătoare și acuzatoare, pe care ar fi trebuit să le vadă mai-marii războaielor: generalii, mareșalii, toți șefii de stat major, comandanții de armate, gânditorii care teoretizaseră luptele, poeții care cântaseră eroismul și lupta, pentru a se convinge definitiv că exista o singură imagine adevărată a războiului; acea durere mută distribuită pe atâtea fețe de femei, mame, soții, logodnice sau surori, care așteptau pe cineva venind din neantul frontului, gata să primească jumătatea aceea de trup sau sfertul acela de trup în care mai horcăia o voce sau se mai zbătea sub un cheag de sânge viața, puțina viață, o rămășiță de viață. Și ele, acele femei, stăteau acolo până începea să se însereze și apoi se apropiau cu pași mici, nevăzuți, cu un mers de furnică, în grup, înaintând ca un miriapod, deodată, în toate direcțiile, dar strângându-se unele într-altele, ca ventuza acaparatoare a unei caracatițe și formând o catapultă umană, lentă, care asedia nepăsarea, nemila acelui șef de gară ce sfârșea prin a se face că nu le mai vede și le lăsa din nou să doarmă pe pietrele peronului, noaptea; și peste ele, câteodată, ploua, și nu se mișcau, stăteau ciucite, făcute covrig ca niște câini și apa le uda, dar erau nemișcate, nu și-ar fi pierdut locul lor pe care-l redobândiseră, lângă zidurile negre de cărbune, de care se rezemau sub o streășină îngustă care nu le apăra de bătaia ploii; erau femei de la țară sau mahalagioaice din periferiile Bucureștilor, mame a numeroși copii, cu sâni uscați care crescuseră flăcăi, de 20 de ani, sau de 30 de ani, frumoși, înalți, veseli, care nu se mai întorceau sau se întorceau schilodiți, rupți,

fără picioare, fără ochi, fără mâini; și ele ar fi dat nu se știe cât pentru ca să-i mai revadă chiar așa, schilodiți, fără mâini, fără ochi, fără picioare, dar vii; fiii, soții și frații lor, întorcerea certificând că scăpaseră definitiv de război, pentru că de invalizi nu are nimeni nevoie pe front și asta însemna că mai aveau un bărbat pe lângă casă, care ar mai fi putut să le ajute sau să le aducă vreun ban, o pensie, sau o autorizație de a vinde chibrituri și țigări în cine știe ce cătun sau colț de stradă bucureșteană. De aceea nu plecau, de aceea aveau atâta răbdare, de aceea nu se dezlipeau de zidurile lucioase, murdărite de zgură, ca niște câini de pază ce-și așteptau stăpânul ce trebuia să sosească odată și-odată...

Dar acum era amiază. Majurii își închiseseră registrele lor groase, pătate de cerneală, pline de nume de soldați și de subofițeri, de cifre regimentare, și ofițerii se suiseră în mașinile lor și dispăruseră, și dispăruseră și acele cucoane gălăgioase, cu biscuiții lor, cu cutiile lor de bomboane, cu florile inutile, și gara era pustie. În vagoanele neacoperite care aduseseră chesoane de tun sau tancuri ce trebuiau reparate dormeau ceferiștii abia ieșiți din întunecata cantină de lângă gară, acoperindu-și fața cu ziare și horcăind pe grămezi de pietriș sau de paie, pe bucăți rupte de foi de cort, mirosind cazon a latrină, a ziduri mucegăite. Era ora siestei și apariția unui alt tren, care fusese anunțat, dar se ivise parcă pe neașteptate la cotitura aceea de sub un pod de ciment de pe care priveau niște copii, crease o mișcare dezordonată între cei de la ace. Se auzeau fluiere. Careva striga de sus, de la o fereastră:

- Bagă-l pe linia a șaptea, nu dormi!
- Vezi că vine trenul regimentar!
- Ce faci, Ionică? Deșteptarea!
- Hai, că-l deraiem dracului și plecăm noi în locul lor pe front.

O locomotivă deșelată abia suflând și scoțând aburi târa după ea 13 sau 14 vagoane și prin deschizătura ușilor date deoparte se zăreau perechi de picioare soldățești în moletiere și bocanci. De undeva, din vagul acelor vagoane umbrite, se zăreau chipuri asudate de soldați și sclipeau mărunț țevi de puști și se auzeau comenzi și, de pe scările lor, săreau alți soldați care se aliniau încă din mersul din ce în ce mai domolit al trenului, lângă acele uși acum pline de chipuri palide de soldați și se auzeau comenzi răstite:

— Nu coboară nimeni, s-a-nțeles?

— Măi, Apetrii și tu, Vladule, fiți cu ochii-n patru... Dacă face vreunul o mișcare, trageți în aer.

— Aveți răbdare, acuși o să coboare plantoanele cu canistrele să vă aducă apă. Nu coboară nimeni, nu coboară nimeni!

Și se auzeau tropotele mărunte ale bocancilor soldaților care alergau de colo, colo, dezorientați și întrebând:

— Măi camarade, unde-i o cișmea să umplem canistrele astea, că moare lumea de sete...

— Da' ai cui sunteți, mă, neică, întrebau ceferiștii cu un haz trist.

— Ai lu' dracu' suntem...

— Și tot la el vă duceți?

— Dacă vrea Dumnezeu, până diseară suntem acolo „în poalele lui...”

— Ce-i cu ăștia? întreba careva pe șeful gării.

— Un tren regimentar pentru front... Un batalion de pedeapsă... toată crema: dezertori, politici, escroci; le-au dat uniforme; îi trimit pe front ca să scape de ei; a golit Mareșalul pușcăriile; nu mai are păpică; îi trimite să se distreze.

— Și cât îi ține, ca să zic așa, la vedere?

— Păi, trebuie să vină ăia de la regimente cu marmitele cu mâncare, să le dea să crape, că au drum lung până unde

merg ei.

— Ei, organizare, ce vrei?

Grupul de muieri, tot laolaltă, tot tăcute, se apropiase de tren și femeile priveau curioase la acele chipuri de soldați abia tunși în cap sau tunși demult în cap, nu cu figura disperată a celor care soseau de pe front, ci cu o veselie tâmpită pe chip, că mai vedeau soarele după ce stătuseră prin pușcării sau prin lagăre, și uniforme zdrențaroase, spălate de multe ori și răspălate și cusute, și cârpite, le dădeau siguranța că ceva se schimbasese în viața lor, că nu mai erau niște numere ci, pur și simplu soldați. Și-atunci se agitau și strigau către ceilalți, către ceferiști:

— Mă camarade, na un pol și dă-mi și mie niște tutun, niscai țigări care-aveți. Nu e un debit pe-aici, prin halta asta pârlită, c-am trage un fum-două...

Și cei din Triaj se scotoceau prin buzunarele lor și scoteau pachetele de tutun uitate, de clasa a treia sau a doua, țigări *Plugar*, sau *Naționale*, sau *Mărășești*, că asta fumau ei, și le întindeau celor din vagoane și spuneau: „Lasă, nu trebuie bani, că sunteți și voi niște amărâți, ce dracu'!”

Și pungașii aceia râdeau în hohote, pentru că aveau buzunarele doldora de bani, se jucau cu banii, dar nu puteau să-i refuze pe amărâții din gară și le luau țigările și le mulțumeau.

— Da' ceva de mâncare nu se găsește prin gara asta? Unde dracu' suntem?

— În București-Triaj... nu-i nimic de cumpărat pe-aici. Da' o să v-aducă marmitele cu mâncare de pe la regimenturi, c-am vorbit eu cu șefu' gării, d-aia v-a oprit aici. Și de ce vă păzește?

— Ei, ne păzește, că nu mai putem de bine...

— Și ce fel de soldați sunteți voi?

— Soldați... făcuți cu deștu'...

Și iar râdeau și-și dădeau capelele pe ceafă, lălăind și

strigând la majurii de jos care se înfoiau la plantoane:

— Mă gradatule, te-a făcut mă-ta cu tresă? Când vine ăla cu potolul, că mi s-a făcut foame? Și nu te mai zgâi așa la mine, că ajungem noi pă front și-o să-ți trag un glonț în cur de n-o să știi unde să mai nimerеști.

— Ha-ha-ha! făceau ceferiști, ia te uită la ei, ce disciplină. Armata lui Papuc, sunt mai mari soldații decât plutonierii!

— Eu sunt *viețaș*, dacă vrei să știi, se lăuda un țigan buzat, holbând ochii ca două prune gâtlane, vinete. Am doi pă suflet. Ne-a scos Mareșalul și pă noi în lume, să mai tragem aer în pept, că ni se urâse la sare. Habar n-aveți voi câta sare am scos eu cu târnăcopu'... ia uite la palmele mele, vagoane... am umplut țara asta de sare.

Pe porțile gării de Triaj intrau acum camioane fumegânde cu marmitele calde pe care trupa le descărca pe rând în dreptul fiecărui vagon, într-o mișcare disciplinată, bine pusă la punct. Se auzeau comenzi scurte din nou:

— Gamela, scoate gamela, că rămâi nemâncat. Și să nu mă tragă-n piept careva și să ia de două ori, c-aflu eu și nu mai capeți mâncare până la regiment...

— Da' o țuică și-o măslină nu se dă înainte? Întreba un tânăr ochеșel, fără dinții din față, cu centura prea largă, căzută pe pantece.

— O să vă dea zeamă de cazma. O să vedeți voi pă dracu'... spuneau cei de la marmite, care goleau în gamele câte un polonic de mâncare fierbinte, aburindă, un amestec de varză cu cartofi, în care se rătăcea câte o bucată de carne de berbec, sau de oaie, plină de seu, și cel care o ochea dintr-o privire o și apuca cu două degete și făcea: *Arși!* și-o zvârlea în fundul gurii ca pe-o delicată.

În dreptul vagonului cu numărul 3205, după ce toate gamelele fuseseră umplute și soldații batalionului de pedeapsă se retrăseseră în colțurile întunecate, în care pătrundea numai o lumină tulbure, prin gratiile a două

ventilatoare ce înțepeniseră pentru că nu mai bătea vântul și nici trenul nu se mai afla în mișcare, mâncând cu lăcomie conținutul gamelei și mușcând din când în când din sfertul de pâine căpătat odată cu golirea polonicului, un tânăr palid, cu chipul supt și o privire vie, rămas dincolo de bara de fier care-l despărțea de plantoanele aflate pe peron, vorbea cu un ceferist care, la început, nu pricepuse despre ce este vorba.

— Pui scrisoarea asta la poștă. Atâta te rog: uite, ia 10 lei pentru asta.

— Dar e voie? Întreba acela, privind spre plantonul nemișcat care stătea cu spatele la vagon.

— E voie, de ce să nu fie voie? Suntem soldați de-acum, avem toate drepturile...

— De, se mai îndoia ceferistul. Dracu' vă mai știe și pă voi. Aud că sunteți numai d'ăi breji, care hoți, care pungăși...

— Ei, nu suntem chiar toți hoți. Ne-a amestecat laolaltă și lumea crede că semănăm...

Ceferistul luase plicul pe care-l cerceta cu o curiozitate ciudată.

— Că n-oi fi și dumneata Sfântu' Petru și ăștia niște iubitori de arginți...

— La ce te uiți?

— Dac-ai scris adresa pe plic, c-am mai văzut eu pe unii d'ăștia: îți dă scrisoarea și scrie atât: *Iu' Marioara*, Marioara și mai cum? Pe ce stradă stă și în ce oraș? Ori ai uitat? Niște boi încălțați, dom'le, ascultă la mine...

Ceferistul terminase să citească adresa de pe plic și părea mulțumit. O cercetă și pe dos, citind cu atenție numele expeditorului.

— Dumitru Tronaru, nu-i așa? Dumneata ești așa?

— Chiar așa...

— Bine... am să ți-o pun la poștă, da' bani nu-ți iau, să știi, bagă-i în buzunar; dacă zici că ești om cinstit, ce nevoie

am eu de banii dumitale? Fumezi?

— Aș fuma.

— Ia de la mine o *Meseriașă*, ăsta-i un tutun *di granda*, nu-i iute ca *Naționala* sau *Mărășasca*, stai să-ți aprind... și de ce nu vă lasă să vă dați jos și pe voi?

— Păi, n-ai auzit? Suntem numai unul și unul. Dacă fuge careva? Unde ajungem?

— Ai și dumneata dreptatea dumitale... Da' ce-ai făcut?

— Ei, ar fi multe de povestit... bună țigară... ai dreptate cu *Meseriașa* asta... Dacă ședeam mai mult aici, te-aș fi trimis după cineva să-l chemi, dar nu e vreme, ăștia se grăbesc. Ce mai e pe la București?

— Ce să fie? Lume amărâtă. Ei, nu merg bine treburile, cine știe când o să se termine și războiul ăsta, că ne-am săturat cu toții de atâta mizerie; moare lumea, intră în pământ toată floarea asta a tinereții. Mă uit la voi: câți o să vă mai întoarceți parcă? Și de ce vă zice așa, Batalionul de pedeapsă?

— Păi, pentru că suntem pedepsiți. Pe noi or să ne bage unde-i focul mai mare. Ne-au spus-o de la început, e drept. Care scapă, gata, e reabilitat.

— Adică ce-i asta, reabilitat?

— Ei, om cinstit, așa, o începi de la început, nu te mai întreabă nimeni ce păcate ai pe suflet.

Ceferistul se scărpină în cap cu o uluire care creștea.

— E și asta o socoteală... dar înseamnă că s-au mai tocat soldații pe front, acolo, dacă au nevoie și de voi. În război e ca la moară, se macină de dimineața până seara. Păi să fi văzut dumneata acum vreun ceas ce marfă am primit noi aici, te-ai fi minunat. Au golit un tren întreg cu răniți. Care mai avea viață-n el striga „Măiculiță, unde ești, măiculiță”? Ei, câte au văzut ochii mei în ultimii doi ani! Treabă serioasă. Cărau ambulantele... încă voi sunteți zdraveni, mă uit, marfă tânără, deși am mai văzut eu câțiva boccii pân

vagoane, din ăștia mai purii, așa, mai bătrâni, ce dracu' or face cu ei acolo pe front, nu știu, că trebuie s-alerge, să tragă cu pușca... Da' barem v-au instruit, v-au învățat cu armamentu'?...

— Ei, mai știu ei, se amestecă în vorbă plantonul, un soldat roșcovan, cu mustăți căzute pe buză și doi ochi de viezure. Nu-i vait eu p-ăștia...

— Hă, hə, hə, râdea ceferistul. Are dreptate, păi dac-au luat viață de om, trebuie să știe ei cum se umblă cu armele...

Se auzise un șuierat de sirenă care anunța plecarea trenului.

— Ei, mă duc, mai făcu ceferistul. Dumnezeu cu voi. Baftă, că fără baftă, la *Trei coceni*, cu iarba-n gură...

— Atunci, nu uiți de scrisoare, nu? mai întrebase Tronaru.

— Cum o să uit? Că oi fi dat și dumneata vreo veste cuiva drag c-ai scăpat de pușcărie și mergi pe front. Mare pricopseală te-a mai ajuns. Uite-așa-i pe lumea asta...

Plantoanele săriseră pe s-cărilor de la capetele vagoanelor, măturând cu privirea peronul, ca nu cumva să fi uitat pe careva jos. Un major gras alerga să prindă ultimul vagon și cei din tren îl fluierau ca la potârnică.

— Dii, căluțule, dii!

— Hopa sus!

— Saltă burtica și centironul!

Două brațe întinse îl ridicaseră până la ușa vagonului. Trenul încă se mișca lent, hurducăind pe șinele sudate proaspăt, care pocneau. În curând trecură pe sub podul acela de ciment și de deasupra se auziră glasurile pițigăiate ale copiilor, strigând ceva nedeslușit. Dintr-un vagon, de lângă locomotivă, o voce puternică, acompaniată de alte glasuri și de bătăi cu palma în gamele, cânta puternic, acoperind tangajul metalic al trenului:

Mă iubește femeiii

*Și e moarte după mine,
Mă cheamă la randevus,
Cică au ceva de spus...*

După care se auzeau lovituri în gamele și chiote obscene.

— Ia-o tu pe Vasilica... c-are țâțele cât Mitropolia...

— Să nu-ți mai moară Marghioala, că e fată bună și dă la tot cartieru'.

— Mitrică, Mitrică, unde ești, Mitrică, să mai vezi Capitala țării, că ne duce Mareșalu' să ne-nsoare cu-a cu coasa, sta-i-ar în gât când a semnat el ordinu' de trimitere pă front, că era bine la răcoare acolo, la umbră...

Și după aceea se auzi iar corul disperaților, acompaniat de lovituri în gamelă.

*La pușca mitralieră
Toate fetele s-ar cere,
Că la toate le e dragă,
Ca să-nvețe cum să tragă.
Dar când s-o strica, măi vere,
Cin' s-o dreagă?
Cin' s-o dreagă?*

Tronaru nu-i asculta. Privea numai câmpurile rotitoare din care grâul verde și rar (era o primăvară secetoasă) izbucnise abia.

— La ce te gândești, camarade? Îl întrebă careva din spate.

Tronaru nu se întoarse. Îi era lene și să răspundă. În stânga și în dreapta lui se așezaseră alți soldați, cu picioarele spânzurând deasupra terasamentului. Terminase țigara. Îi era greu să arunce mukul care-i ardea unghiile, dar niciodată nu avusese o senzație mai plăcută decât aceasta. Cineva îl smulsese pe unul din soldații de lângă el ca pe un balot și se așezase lângă el.

— Tu n-auzi? De ce nu-mi răspunzi? Ori ești mândru. Numele meu este Finanțu, escroc sadea. Privește la mâinile mele...

Tronaru întoarse capul și văzu un bot de cal, cu dinții afumați de tutun, doi ochi cam spanchii, încrucișați deasupra rădăcinii nasului, verzi, neliniștiți. Capela așezată pe-o sprânceană acoperea o frunte îngustă, omul avea pe tot acel chip slăbănog o șiretenie pe care o băgai repede de seamă. Clipea des ca și când n-ar fi fost obișnuit cu lumina puternică a amiezii.

— Mie-mi spune Tronaru, dacă te interesează.

— Tot în bransă? Întrebă necunoscutul care se recomandase Finanțu și-și ridică mâinile înmănușate într-o plasă de ațică. La gât avea un fular alb de mătase, înfofolit de două ori în jurul gâtului slăbănog, deasupra și înăuntrul căruia apărea și dispărea Mărul lui Adam de câte ori vorbea

— Adică?

— Adică nu vorbești pă limba noastră? Să-ți cardesc pă englezește? Vreau să zic... ești manglitor de-ai noștri, ai dat vreo gaură, ceva, ai spart vreo bancă?

— Da' de unde?

— Atunci?

— Politic!

— A, lume subțire? Și cu ce ocazie, ca să zic așa, pe la noi? Privirea lui Tronaru nu slăbea fularul alb de mătase de la gâtul celuilalt.

— Și cu chestia asta de la gât ce este?

— Păi aicea eu pun întrebări...

— Nu mai spune?

Îl privi de jos în sus, ca și când i-ar fi luat măsura.

— Ei, dacă ești atât de curios, cânt la Operă, îmi păzesc glasul, fac repede amigdalită. Să știi că am fost și eu băiat subțire, am lucrat numai cu lume bună. Ai auzit de Florică Florescu? Ăsta-i prin Elveția acum, stă la umbră și toacă cea agonisit, și noi, tâmpiții, mergem pe front... Eram mâna lui dreaptă...

— Vrei să zici că ești spărgător?

— Da, Finanțu îmi zice, n-ai auzit dumneata de Finanțu? Voi, ăștia politicii, umblați cu capu-n nori... Spărgător de seifuri și falsificator de bani, de-aia port mănuși, vara și iarna. Îmi apăr prăvălia, din mâinile astea mănânc. Ma jurii cic-o să dau dă dracu', că cine a mai văzut să umbli cu mănuși de ață pescărească în mână, da' mie mi să rupe, să știi... n-ai o țigară?

— N-am. Ce-am fumat mi-a dat ceferistul ăla.

— Am văzut, dar am crezut că o faci de sanchi, ca să ai rezervă. Da' las că o să-ți dea barosanul. O *Remesea* să mă ții minte. Știi, eu fumez numai țigări din astea mai scumpe, să nu mi s-aplece. Sunt băiat subțire. La pârnaie o domneam... Șase se-nvârteau în jurul meu ca să mă servească. Eu le-am susținut procesele cu bani, io-i scoteam din pușcărie dacă nu venea beleaua asta cu reabilitarea. Auzi dumneata, noi suntem oameni de reabilitat? Păi eu în pușcărie eram cineva, domnule! Venea directoru, îmi făcea o vizită o dată pe săptămână, mă întreba: cum mai stăm, maistre? Ai confort, ai dă toate? Țigări, basamac, ți s-aduce ce vrei, rom, coniac? Dacă vream, beam și șampanie. Pentru mine nu existau îngrădiri, legi, cutare, cutare... Mă uit la dumneata, îmi plăci: mi-am dat seama imediat că ești politic. ăștia sunt băieți subțiri, domnule, învățați... De ce culoare?

— Comunist.

— A, *roșu*... Voi țineți cu săracii; oameni de-ai noștri. O să râzi, da-n grupa noastră avem marfă unu' și unu, un popă, un locotenent care a fost degradat în fața regimentului pentru că n-a vrut să comande plutonul de execuție. Numai lume bună. Ei, mai ar fi așa, tot un ofițer, Sănăuceanu. ăsta comandă și-n somn, că l-am auzit eu: La stânga! la dreapta! A făcut pregătirea în Germania, nu știu cine i-a scuipat mucii-n fasole și, uite, a ajuns la Batalionul de pedeapsă. P-ăilalți, plevușcă, nu i-am luat la întrebări, da' nu știam ce-i

cu dumneata, eram curios... Trebuie să fi făcut ceva de soi de te-au băgat aici, cu noi laolaltă... Ăla, barem, Bogasieru, n-are oameni pe conștiință... Și dumneata?...

Îl privea curios, cu o curiozitate adevărată, intensă, trăia pentru asta, parcă, pentru curiozitatea lui.

— Un sabotaj, dacă te interesează.

— A, asta-i interesant, domnule! Vezi, eu nu vă înțeleg: de ce vă riscați dumneavoastră viața ca să dați foc la o fabrică sau să aruncați un pod în aer? Fabrica arde, o ridică lumea la loc; ce câștigați din treaba asta? Dar nu ți-am aprins *Remeseaua*... stai că am o brichetă.

Îi vârâse țigara între buze și acoperea în căușul palmei flacăra mică a aprinzătoarei.

— Apleacă-te! Ei, ce zici? Alt gust, nu?

— Adevărat, alt gust.

— Da' tot nu mi-ai spus: de ce vă puneți pielea-n băț cu sabotajele astea?

Tronaru îl privea și el cu aceeași curiozitate cu care celălalt îl măsurase la început.

— Autoritatea trebuie să știe că existăm. Noi suntem un partid organizat care are o idee după care se conduce. Știi ce e aia o idee? Noi vrem să schimbăm lumea. Și știm de la început că schimbarea asta a lumii cere luptă și de aceea luptăm. E forma noastră de a face politică.

Finanțu fuma visător, privind peisajul mișcător care zbura pe lângă vagoanele trenului.

— Vorbești frumos. Îmi place. Dar să știi că tot nu pricep mare lucru... Uite, io, când dădeam o gaură – te rog să-mi scuzi expresia, dar așa vorbim noi –, știam c-o fac pentru mine, merita riscul. Întâi studiam terenul, îmi recrutam oameni dinăuntru, vreun funcționar mai scăpătat, vreo dactilografă; școală mare, școala lui Florică Florescu, ascultă la mine; ăștia îmi vindeau ponturile, unde se afla casa de bani, ce sumă era înăuntru, câți o păzeau, dacă

aveau sonerii de alarmă, dacă exista paznic de noapte. Ei, și meseria asta de spărgător e o universitate; ce crezi; n-ai doxă, dai chix!

— Păi atunci cum de te-au prins?

Finanțu își freca ceafa cu palma.

— Ei, m-a turnat o gagică... se-ncurcase c-un presar și m-a cântat. M-au luat ca din oală; de când mă căutau ei pe mine! Mi-au dat 25 de ani; că eram recidivist, avusesem încă trei condamnări când eram mai puriu. Și știi cum e la tribunal, s-adună...

Tăcuseră amândoi o vreme, ascultând gâfâitul locomotivei.

— Nu ai idee dumneata unde ne duc ăștia cu trenul? Întrebasese într-un târziu Finanțu.

— Pe front, unde să ne ducă? se mirase Tronaru.

— Pe front, pe front, știu și eu asta. Dar în ce loc? E front și front... N-aș vrea să mă trezesc așa, în plină luptă, și eu să nu știu să joc...

— N-avea nicio grijă. Întâi ne instruiesc și pe urmă ne bagă în luptă. Nu sunt nici ei proști.

Escrocul se căina sincer:

— Păi uită-te și dumneata la mânușițele astea: sunt eu făcut pentru așa ceva? Că am niște degețele, să le ungi cu miere, nu altceva... Și, pe urmă, cu cine să mă bat eu, domnule? Ce interes am eu, domnule? Pe mine, dacă se schimbă regimul politic, tot în pușcărie mă ține... Așa, se mai dă câte-o amnistie la câte-o zi mare. Dă-i știu eu p-ăștia: îi iartă p-ai cu condamnări mici, pă noi ăștia, barosanii, ca să zic așa, ne țin înăuntru, au nevoie de noi. Trebuie să vadă și ucenicii că dacă greșesc mai rău o să-și piardă viețișoara *înăuntru*. Așa că la prima ocazie o șterg, s-o știi de la mine... La drept vorbind, dacă stau și mă gândesc bine, nici pe dumneata nu te văd luptând. Că, dacă ești *roșu*, înseamnă că ești bolșevic. O să te bați dumneata cu bolșevicii? Nu, că ăștia sunt nebuni, ascultă la mine! Au

răcit la mansardă. Păi dacă-i pureci pe toți cei din vagon și din tren, nu-i unu' bun de așa ceva...

Tronaru mai trase un fum din țigară și spuse:

— Au ei metodele lor să ne potolească. Te rog să mă crezi, nu sunt chiar așa proști cum bănuiești. Dacă ne-au scos din pușcării, înseamnă că o să ne întrebuițeze în cele mai grele misiuni.

— Chiar crezi?

— Sunt convins de asta.

— Ia te uită! Ce spui, domnule?! Care va să zică, fără voia noastră o să devenim și eroi?

Și răsese din toată inima:

— Păi, cum mi-ar sta mie cu *Crucea de fier*?

Și deodată izbucni în plâns.

Tronaru îl privi surprins.

— Ce-i cu dumneata, ce te-a apucat?

Finanțu își ștergea lacrimile cu fularul lui alb de mătase. Părea un actor perfect care intra în rol într-o singură secundă. Trecerea asta de la starea de nepăsare la un hohot necontrolat putea să te îngrijoreze.

— Omule, ție nu ți-e frică?

— De ce să-mi fie frică? se miră Tronaru.

— La noi, la *mititica*, se vorbea despre unii scăpați de sub escortă. Te duce până un te duce, te dă jos din tren și te curăță.

— Suntem prea mulți pentru asta!

— Ai uitat că există și mitraliere?

Tronaru îl privi cu atenție. Nu, nu era nebun, avusese numai un acces de plâns, o isterie scurtă ca toți oamenii siguri pe ei, care-și dau seama dintr-odată că s-ar putea să li se întâmple un lucru neplăcut.

— Nu fac ei asta, ascultă la mine. Pur și simplu, vor să scape de noi. Dar de omorât n-or să ne omoare.

Finanțu avea o față scursă; ochii i se mijiseră de tot,

păreau lipiți cu clei.

Se-auzea un cântec de muzicuță. Ceva trist, tânguitor, fără cuvinte.

— Care-ai plâns, mă, acolo? făcu Finanțu amenințător, revenind la starea de dinainte, adică reintrând în acea veselie agresivă cu care-i aborda pe toți.

— Eu, soldatul Țânțaru Vasile, ordonanța lui dom colonel Vardaru.

Din întunericul vag al vagonului se desprinsese un soldat mălăieț, cu un păr galben ca paiul, cu mâinile lungi, ciolănoase, ca niște fluieri.

— Da' voi cine sunteți?

— Stai jos, îi spuse Finanțu.

— Mă, tu, ăsta, cum îți zice? Fă-i loc lu' dom caporal...

— Nu sunt caporal, sunt sol da tu' Țânțaru Vasile.

— Bine, bine, am înțeles, zisese escrocul. Pe mine mă cheamă Finanțu, zis Sile Milion. Și cum e pe la voi, p-acolo, pe la regiment?

— Dă-mi o țigară, zisese soldatul, scoțându-și capela cu două moțuri, cu care șterse locul de sub el, înainte să se așeze.

— Da' aicea-i aer curat, nu sunteți proști. Părinte, părinte, făcu, ia vino-ncoace, părinte; și celorlalți doi: avem și-un popă cu noi.

— Ce spui, domnule? se miră Finanțu. Da' p-ăsta de unde l-ați mai scos?

— Dracu' știe, ni l-a dat pă tabel, l-am luat în primire. Ia arată-te, părinte.

Soldatul Țânțaru Vasile se anunță celor care se aflau în stânga lui Tronaru.

— Mă, voi, ăștia... ia mai băgați-vă în vagon, să mai respire și Sfinția sa, că voi v-ați aerisit destul...

În spatele lor își făcu apariția o matahală groasă, în uniformă de preot militar, într-o sutană kaki, cam jorțăită,

cu diagonală și o cruce pe piept, ținând la subsuoară o biblie roasă, tipărită la Londra în '36, în limba română.

— Ce e, fiule, ce s-a întâmplat?

— Ce să se întâmple, Sfinția ta? Stai colea-n cur lângă noi și mai povestește-ne...

Tronaru îl privi. Preotul avea o față rubicondă, de copil uitat mare, bătrânicios, dar cu o seninătate pe care cei care cred sau se prefac că cred o viață întreagă o dobândesc cu timpul.

— Pe mine mă cheamă Onisifor Dinulescu. Am 49 de ani și am slujit la Sfântu' Silivestru din Tecuci, până m-au băgat la gherlă.

— Da' ce-ai fi putut face matale așa în sfântu' altar? se miră lălăit Finanțu.

Popa râse, mângâindu-și barba scurtă și rară, pe care probabil că o cultiva de mult și nu mai creștea deloc; rămăsese numai un pământuf, ros și moale, castaniu, pe care vântul iscat de mersul trenului o mișca ușor încolo și înapoi.

— Păi, m-a luat gura pe dinainte și când m-au întrebat de ce mă rog în biserică numai pentru Majestatea sa Regele și pentru Regina-Mamă și nu și pentru Mareșal, le-am spus că s-ar lungi slujba.

— Adică cum s-ar lungi slujba? se miră soldatul Țânțaru Vasile, făcând ochii mari.

— Mă, da prost ești! De-aia-ai ajuns tu ordonanță la colonelul Vardaru, îl luă peste picior escrocul, explicându-i: adică n-a vrut să-l pună bine cu Dumnezeu pe Mareșal „ce dracu-i așa de greu?

— Cu majestatele lor mi se deprinsese limba, că și slujba asta trebuie s-o știi pe dinafară, să tragi cu urechea la dascăl, s-ascuți ce cântă corul. Și nu-mi venea pă limbă, dom'le! Nu-mi venea... Și-atuncea m-a turnat careva și m-au băgat la pușcărie, m-au întrebat de ce nu respect legile

statului și eu am spus că singura lege pe care o respect e legea bisericii, că regele meu e Cristos și, dintr-una, dintr-alta, uite-mă aici, între domniile voastre, lume luminată, după câte văd... Aveți careva vreo bucățică de pâine, că mie sfârtacul ăla nu mi-a ajuns și-mi ghiorăie mațele...

— Păi de, făcu c-un haz trist Țânțaru Vasile, matale cu colacii, cu colivele, ai burta mai încăpătoare. Da' o să caut eu pe la plantoane, că-i cunosc eu pă băieți; ăștia se-nvârtesc, niște șmecheri: toată ziua călare pă tren, fac contrabandă, aduc băutură majurilor de la regiment, ca să nu-i schimbe, să nu facă front.

— Și domniile voastre? îi privi popa pe rând, cu o atenție binevoitoare.

— Domniile noastre, răspunse Finanțu, ne aflăm în situația pe care-o cunoști din motive de forță majoră. Vorbirea este cum să facem să ne mai îndulcim viața „pentru că bănuiesc că ăia, acolo unde ajungem, n-or să ne primească cu brațele deschise. Pe unde m-am dus, vă spun ca vechi pușcăriaș care-a văzut câteva stabilimente d-astea de lux, totdeauna m-am unit cu câțiva ca să ne facem viața mai ușoară. Dacă vă privesc pă toți, păreți oameni de ispravă. Numai să mă și ascultați, că eu nu știu cum e viața la regiment; la pușcărie, fără organizare, mori. Dumneata ce spui, domnule? se adresă lui Tronaru, care tăcea privind drumurile de țară în capul cărora se lăsaseră barierele, căruțele și autocamioanele și-acele case acoperite cu stuf, pisate în pământ, ascunse după pâlcuri de pomi, cu zidurile lor muruite și date cu var, un var vânat, aproape albastru, un albastru'decolorat de soarele câmpiei, cu cerdacuri și orătănii în ogrăzile prăfoase, și pe urmă iar câmp, și câmp, și câmp, și păduri, și șanțuri, și văioage; undularea aceea dulce a pământului care venea spre tren și intra sub roțile lui și se ridica iar ca un zid și cădea pe sub poduri, și albiu golașe de piatră, cu ape stătute, niște râuri ațipite ce nu mai

curgeau, și cariere de nisip, jos, undeva, sub terasament, de unde se-auzeau explozii înăbușite cum s-ar sparge niște pungi uriașe în aer, și cerul albicios de-acum, șters de aburii locomotivei puturoase care mergea cu 50 de km la oră și gâfâia, și mecanicul trăgea de sfoara sirenei și saluta pe ceferiștii de prin halte; nesfârșitul marș al unui tren obosit, spre front, încărcat cu soldați, și el nu-i răspunsese încă lui Finanțu, dar acela nu se mai supăraseră și vorbea cu preotul Onisifor Dinulescu, și lângă el, puțin mai în spate, după ce-i adusese un coltuc de pâine acestuia de la plantoane, soldatul Țânțaru Vasile cânta iar din muzicuță ceva trist, fără nume, un cântec de-acasă, de pe la el, ca o jelire de mort „un cântec de soldați care știu că nu se mai întorc, și bașii muzicuței îi sunau în urechi vag, câteodată nici nu-i, mai auzea. Ar fi vrut să doarmă așa, rezemat de bara metalică de care se țineau cu toții; să doarmă câteva zile la rând, să nu-și mai amintească nimic. Bătăile, interogatoriul, drumul într-o celulă abia luminată de o spărtură într-un perete prin care ploua, sau nu ploua, sau se scurgea o apă murdară de undeva; și mersul prin apă, o apă cleioasă, caldă, puturoasă care se lipea de ghetele lui putrezite de-acum, singurătatea după atâtea ore de interogatoriu și răcnetele, acele voci sparte, sosind de departe și înmulțindu-se, repetându-se, lovindu-i în valuri timpanele: „Spune! Spune! Spune!”, și durerea, care fusese la început o surpriză, nu mușcătura unui glonte în trup și pe urmă, extragerea glontelui; o altfel de durere, umilitoare, o durere în care intra neputința de a răspunde acelor lovituri și, pe urmă, obișnuința; de altfel, începuse să-și dea seama că cei care-l băteau se plictisiseră de ceea ce făceau, bătaia devenise o bătaie profesională, lipsită de convingere, și apăsarea căte unul mai proaspăt, un novice, un om care-și începea cariera de bătauș și lovea dezordonat, dar fără forța și precizia celorlalți, o bătaie sinceră, aproape disperată; un

lucru făcut conștiincios, dar fără pricepere și acel simțământ de putere că poți să-l schingiui pe altul, și el se stăpânise, și ceilalți erau exasperați, furioși că nu pot scoate nimic de la el, că lovesc un sac de cartofi sau un sac de cărbuni, parcă pisau un mort și nu simțeau nici măcar ranchiuna celui lovit; și prin acele fâșii de lumină fețele lor exasperate și datul din umeri, adică: „Nu-i nimic de făcut, p-ăsta-l pisăm degeaba!” și nici măcar leșinul celor slabi, care erau cărați afară pe un coridor și aruncați pe ciment, peste care se aruncau căldări cu zoaie și apă înghețată (era încă iarnă și el se gândea la fata aceea cu ochelari și la cutiile lor de conserve și la godinul și la burlanele din acel pod al Morgii, la focurile lor sărace și la liftul păgubos, murdar, pe care-l descriuse ca pe-un landou împărătesc: „Parcă e trăsura lui Franz Josef”! o mințise o dată pe fată, sau i se păruse că spusese așa ceva, și capetele stupide de ghips ale doctorilor și ale savanților, caraghiosul de Pasteur și bărbița aia a cui era? Colecția lor de busturi, cum spunea fata, și mâncarea care sosea odată cu lemnele tăiate mărunț, în lădiță, și fotografiile de actori din Signal, lipite cu puțină făină amestecată cu puțină apă, ca în copilărie, când își făcea zmeie din hârtie cerată, de împachetat, furată de la băcănie – zmeiele cu speteze încrucișate și cu mormăitul de hârtie zdrențuită, sus, acolo, la capătul sforii pe care o derula de pe un ghem și simțea jucăria de hârtie smucindu-se sub norii prăfoși și încercând să scape ca un animal viu, balaurul cu coadă de cârpă care atârna greoi și se mișca lent, desenând litere în văzduh – și iar palmele necunoscuților pe obraz, pe care nu le mai simțea pentru că depăna câte o imagine din trecut și totul se suprapunea într-o confuzie ciudată de chipuri, de cuvinte; pompe canadiene rostogolindu-se cu o mișcare implacabilă, rotitoare, aceeași de ani de zile, și el neînțelegând Ce se petrecea acolo, jos, de unde se absorbeau pe o conductă

tone de țitei, de lichid vâscos, de culoarea pucioasei, întunecat, un șuvoi neîntrerupt, pulsând într-o arteră metalică. Într-un loc secret; câteva zeci de pompe canadiene săltând ca niște călugări care fac mătânii pe dealurile acelea mărunte de lângă Băicoi, într-un teren roșcat, sterp, sau printre livezi cu copaci pitici care făceau, la vremea asta, în aprilie, caise roșii ca sângele, cu un gust sălciiu, pentru că pământul care le năștea avea fier în el sau silicați sau altceva; și-apariția tatălui său, cu trupul lui mătăhălos, mare, ca al popii de lângă el, popa Onisifor Dinulescu, cel ce-l uitase pe Mareșal la slujbele lui și nu se rugase pentru sănătatea sa și ajunsese în acest tren, laolaltă cu escrocii Finanțu, zis Sile Milion, mâna dreaptă a lui Florică Florescu, și-i venea să râdă și râdea chiar în sine, fără să arate nimic pe fața impenetrabilă la care priveau ceilalți, furând în același timp cu coada ochiului peisajul schimbător: bariere târcate, de lemn, roșu și alb, lovite și legate cu sârmă, înnădite, ca niște brațe rupte, și pâlcuri de copaci abia înfrunziți, unii dintre ei, sau înfloriți, o pulbere albă, mirositoare pe care o simțeau cu toții în nări când erau mai aproape de rambleul căii ferate, și grupuri de oameni care făceau cu mâna inutil, salutându-i, și copiii care strigau „Soldații! Soldații” și, pe urmă, umbra neagră a coridoarelor, nesfârșitele coridoare care-l purtau în niște birouri, niște dosare și procese verbale și chipuri de avocați sau de judecători, pomădați, pudrați, priviri viclene și toată comedia procesului, și vocile celor cu care ședea împreună (îl scosese după două luni din acea izolare totală care te tâmpește, când pierzi noțiunea timpului, și tot mergând de la un perete la altul al celulei și întorcându-te mecanic la stânga și la dreapta, făcând 5 pași și întorcându-te iar, când puteai să ai senzația unui drum continuu, numai înainte, neîntrerupt numai înainte, și zidul din față de care te-ai fi putut izbi nu mai exista, era un obstacol pe care-l evitai

mecanic, cum se ferește o muscă în traiectoriile ei rapide, ocolind tot ce întâlnește în cale și nu mai știi cât e ceasul și în ce zi te afli și aceia degeaba întrebau dacă el vrea să recunoască ceea ce făcuse, erau nebuni, pentru el recunoscuse, el își asumase incendierea aceluia laborator, dar ei voiau să știe dacă a avut complici, cine sunt aceia, unde pot fi găsiți, și el le spunea, după o lecție învățată demult, intrată în subconștient, că nu are complici, pentru că este anarhist și anarhiștii lucrează singuri și că ar da foc la întregul Univers, și anchetatorii râdeau și-l amenințau cu pedeapsa cu moartea, dar el aflase de mult că nu mai puteau să-l condamne la moarte, pentru că treburile se schimbaseră și judecătorii deveniseră mai indulgenți, își dădeau 20 sau 25 de ani, și asta nu însemna nimic pentru că războiul nu mai putea să dureze atât; o știau și ei, și cei din boxă: judecători și acuzați; era ca într-o comedie: fiecare juca rolul său; stupid era că te îmbrăcau numai în haine vărgate și țepene care miroseau a sodă și a șoareci, tot ca să te umilească, tot ca să te facă să te simți un Neica-Nimeni, un fel de criminal, cuvintele lor răstite, acuzaatoare nemaispunându-i nimic lui și altora, probabil, simple cuvinte lipsite de sens, fără conținut), și acea curiozitate legitimă, și ea inconștientă, de a căuta în sala întunecoasă pe cineva cunoscut, dar în aceste săli de Tribunal militar nu pătrundea nimeni, Curțile Marțiale judecau rapid, n-aveau timp de pierdut, judecau sute de cazuri: militari care dezertaseră, oameni care erau acuzați de lucruri despre care nu-și dădeau seama că constituiau infracțiuni grave; mașina oarbă a Justiției, reprezentată prin niște militari țepeni, gravi, cu fețe buhăite, punându-și șepcile în fața dosarelor, stive-stive, așezate pe masa completului de judecată, în mijlocul căreia guverna un crucifix metalic, din argint, și acele fețe plumburii, de aprozi militari, bieți soldați în termen, cu moletierele rostogolindu-se pe parchetul

înnegrit de atâta frecat de bocanci cu ținte, și umbletul avocaților din oficiu, locotenenți sau sublocotenenți, concentrați sau mobilizați la astfel de tribunale, judecători bătrâni, în uniforme de căpitani sau de colonei, și în fața lor țângăii de 23 de ani, sau de 25, abia ieșiți de pe băncile Facultății de Drept, studiind în pauze Codurile Militare care erau altceva decât Codurile Civile și prevăzând pedepse mai grele; și pledoariile pe care nu le asculta nimeni, pentru că sentințele erau deja date și judecătorii militari se uitau la ceas, nu-și puteau permite să piardă minutele și le retezau locotenenților și sublocotenenților vorba din gură, deschideau dosarele și codurile și căutau acolo paragrafele de care aveau nevoie și loveau paginile acoperite de litere, cu degetele lor groase și iar răsfoiau și coloneii își așezau ochelarii ca să citească mai bine ca să nu scape cumva un detaliu, și acuzații se ridicau în picioare și ascultau sentințele bine motivate, și grefierii făceau scurtă la mână bătând la mașină procesele verbale, și urma acea confuzie aglomerată și eliberatoare că totul se sfârșise; aproape-l felicitau: „Ai scăpat ieftin: 20 de ani! acum un an ai fi luat un glonte! Ehe, fericitule, ești născut în rahat”! Și râsuri grosolane, cu strângeri de mâini. Și până și paznicii, acei soldați grosolani, care-l mai izbeau cu patul puștii când îl aduceau de la tribunal la închisoarea militară, îi vârau țigări puturoase în gură și i le aprindeau și toată acea ură fără motiv pe care o aveau față de el se transformase brusc într-un fel de prietenie ciudată, copilărească, ca și cum l-ar fi înfiat sau ar fi fost fratele lor, și-l băteau pe umăr cu o familiaritate ciudată: „Scăpași ieftin, bă!” Și aveau în priviri o afecțiune ca față de unul scăpat din morți, abia dezgropat și scos atunci când aproape nu se mai putea face nimic dintr-un cimitir.

— Eu cred că se oprește trenu' ăsta, să mai... și noi... ce zici? (Finanțu îl bătea pe umăr.) Pe unde om fi acum?

Într-adevăr, trenul încetinise. Se apropiau de o gară.

— Trebuie să fie Ploieștii.

— Măi, plantoanele alea, dați drumu' la băieții ăștia să meargă în șir câte unu' la latrine, că le-o fi și lor! Hai, copii, puneți-vă centiroanele și faceți o mișcare scurtă, că nu stă trenu' cât vrem noi. ăștia se grăbesc, se prăbușește frontu' fără noi. Dumneata nu cobori?

Tronaru dăduse din umeri.

— Mai merge...

— Bine, mutule, dacă nu vrei să te dezmoștești, n-ai decât.

Locomotiva oprise cu un scârțâit prelung de frâne. Se aflau undeva pe niște linii periferice, feriți de ochii lumii. Da, erau Ploieștii, care fumegau undeva în amiază. Îngrămădire de case și coșuri de fabrică, și un zumzet înfundat, și praf, și claxoane stinse de automobil. Oamenii din gară, puțini câți erau, priveau fără curiozitate la acești militari care luaseră cu asalt pisoarele de metal ce miroseau până aici, în căldura aceea tâmpită, de primăvară, și iar se auzeau glume obscene și strigăte admiringe și soldații se băteau pe umeri sub privirea plantoanelor care-i numărau din ochi să nu uite pe vreunul pe aici, deși ăștora nici nu le trecea prin cap așa ceva, pentru că auziseră de raziile militare nemiloase și n-ar fi vrut s-o ia de la cap cu bătăile și sporirea pedepselor; cel puțin frontul, cu toate grozăviile lui, se afla undeva, înaintea timpului lor, prilej de puțină libertate, de aventură; Țânțaru Vasile chiar le spunea: „Dacă n-ar fi katiușele alea, ar mai fi cum ar mai fi, că glonțu' te mai ocolește, da' și când scapi în patrulare-i o plăcere, poate să treacă câteva zile să nu te întâlnești cu nimenea; și se face la noi la P.S. O ciorbă de fasole de-ți, lingi mâinile, cu ciolan de porc, ciordit de băieți de pe unde gălesc și ei; și domnul colonel Vardaru, cât e el de aspru, la mâncare nu se uită; o să vedeți voi, e omu' dracului, dar cinstit, drept...”

Se auzeau semnalele locomotivei: trei şuierături scurte de

sirenă, și strigătele plantoanelor:

— Hai, sus! toată lumea la vagoane...

Și trenul iar se pusese în mișcare, cu acea desprindere leneșă, lentă, a roților pe șine. Și clădirile se mutaseră în urmă; aceleași ferestre de gară, tip C.F.R., aceleași figuri de neveste sau de fiice ale șefului de gară, sus, la etaj, între glastrele de flori cu mușcate și frunze cerate, verzi, nealterate de fumul locomotivelor, din cauza combustiei interioare a acelor plante vorace care înghițeau tot praful fin de cărbune și-l făceau să dispară în micul pumn de pământ care le hrănea; și, pe urmă, semafoare care-și schimbau culorile, cu acel zvâcnet electric interior, aprinzând alte becuri, o ureche atentă ca a lui Tronaru intuia, încă din mers, iradierea din filamente ca o înțepătură de ac de seringă, care deodată isca un snop de lumină reflectat într-un geam verde sau roșu ce proiecta doar o pată de aceeași culoare, pierită în lumina soarelui, dar vie, un reper în acel univers feroviar pe care-l cunoștea atât de bine, și iar crânguri de salcâmi înfloriți atunci, cu ciorchinii lor alb-cafenii, răspândind un miros aproape putrefact, un miros persistent, care biruia aburii locomotivei și tangajul vagoanelor pe liniile inegale: tactac, tac-tac, tac-tac, adormitor ca un cântec de leagăn, și glasurile vesele din spate: – Cum a fost, părinte?

— Bogdaproste, bine...

Era glasul lui Finanțu, care-i consulta ca un medic.

— Și dumneata? îl întreba pe altcineva: ai lăsat tot în gara Ploiești?

Izbucneau hohote de râs, marcând acea veselie inconștientă care nu-l interesa pe Tronaru. El nu-i mai asculta: De fapt era stăpânit de o torpoare pe care nu și-o explica. Altă dată s-ar fi gândit cum să evadeze la prima stație. Dar acum, acest gând încă nu-i trecuse prin minte. Probabil, bătaia aceea repetată, izolarea nesfârșită din celulă

și slăbiciunea fizică. Odată, Colonelul îi spusese: „Și dacă te vor prinde vreodată să știi că n-o să fie ușor; dacă scapi cu viață, primul lucru la care trebuie să te gândești e să ai răbdare. Prima reacție a celor care scapă de la anchetă este să fugă, dar asta e o prostie. Întâi, întremarea; abia când te simți din nou pe picioarele tale, puternic ca la început, numai atunci trebuie să te gândești să scapi. Cel mai prost lucru e să ratezi o evadare. Ai înțeles?” Înțelesese. Și-acum starea egală în care niciun semn nu exista, nicio zvâcnire, o indiferență binevoitoare; răspunsuri date mecanic celorlalți, o lipsă de interes față de viața celor din jur, o izolare ca într-o gogoasă de vierme de mătase. Tăcere, în acest zgomot unanim, în mișcarea și foiala din vagonul din spate. Țăranii dorm totdeauna când au ocazia: în câmp, în biserică, dorm și în marșuri, auzise de la cei ce se întorseseră de pe front. Cu asta își compensează lipsa de hrană și anemia... închisoarea din Caransebeș; întortocheate ziduri de piatră... O alee cu pavaj de cărămidă și plop și un zmeuriș tuns cu foarfeca și cancelaria rece, înregistrarea: numele, prenumele, anul nașterii, mama, tata, locul de naștere, studii, felul pedepsei, câți ani? Voci indiferente ale celor care scriau și n-auzeau bine și mai întrebau o dată, și pe urmă haina de ocnaș cu un număr pe ea; același miros de sodă și gulerul de postav aspru, care te roade, o haină de culoarea șobolanului, dungată, cu pantaloni strâmți, intrați la apă, țepeni ca niște burlane, și apelul într-un fel de vorbitor cu plase de sârmă, înalt, mai mult sau mai puțin de o sută de inși, toți îmbrăcați în același costum vârgat, cu cipilici ca niște țucălașe care le acopereau părul tuns și niște nume repetate, stârnind ecouri și mereu răspunsul: „Prezent, Prezent, Prezent”, și iar „Prezent”, de o sută de ori „Prezent” și zgomot de saboți pe ciment: rap! rap! rap! pasul alergător pentru luarea ceaiului după apelul de dimineață, și iar: rap! rap! rap! și intrarea în sala de mese, încăpere înaltă, umedă,

cu mese de lemn de brad și bănci lustruite de atâta frecat cu fundul, șase de-o parte, șase de cealaltă, și castroanele metalice pe care și le umpleau de la intrare; zgomotul polonicului izbind blidele și aburii de fiertură fără gust și pâinea de la subsuoară, țeapănă, o pâine cu mălai care-ți umplea gura de salivă de cum mușcai din ea; și lingura de metal coclit cu care mâncai și felul doi, arpacașul ca o ciulama albă, nedefinită sau cartofii cojiți prost, cu bucăți de pământ în ei și puțină grăsime. Dar asta nu mai avea nicio importanță; se mânca în tăcere ca într-o ceremonie aproape religioasă; oamenii mestecau gânditori hrana sărmană, parcă fără să-i simtă gustul, făcându-și numai o datorie față de stomacul lor ostenit, cu priviri lipsite de căldură, secate de lipsa de lumină, și pe urmă iar intrarea în celulele comune care-i absorbeau ca niște puțuri orizontale, cu zgomot de chei care se închid în broaște, și acele grilaje de fier care se izbesc, și plantoanele făcând controlul de noapte, și priciurile pe două nivele, cu păturile lor roase, mirosind a urină, și becul nemilos care arde toată noaptea, și șoapta abia deslușită a celor care stau împreună, într-o rână, întorcându-se în același timp, la un semnal, pentru ca să încapă cu toții; și asta încă era bine pentru că mai rău era când te pedepsea și te băga la celula cu izolare unde zăceai în întuneric câteva zile sau chiar o săptămână pentru că protestaseși că nu-ți plăcuse ceva; și iar singurătatea aceea, mai rea decât orice, pe care el n-o trăise decât puțină vreme, dar despre care ceilalți îi povestiseră, cei aflați de câțiva ani în aceste pușcării umede, dar cu care te deprinzi, care nu te mai înspăimântă; și, pe urmă, strigătele santinelor de pe ziduri, apelul posturilor și pașii în cizme ai controlului de noapte pe coridoare, egali, sonori, repercutați de pereții aceia multiplicați în etaje, și lumina lanternei scormonind în colțurile cele mai întunecate ale încăperilor comune, acolo unde becurile nu arătau destul,

mereu cercetarea atentă, indiscretă, a celor închiși, supărătoare, care-ți creează senzația că stai mereu gol în fața cuiva nevăzut, un chip aflat sub un cozoroc, un chip aproape anonim, doi ochi și niște buze subțiri, o mână care ține o lanternă ce te orbește; nimic, niciun fel de vorbă – asta era pedeapsa cea mai mare la închisoarea din Caransebeș: tăcerea; nu se vorbea decât în scurta jumătate de oră a plimbării comune în curtea aceea îngustă dintre ziduri; erau scoși în șir indian, unul în spatele celuilalt, și se priveau, recunoscându-se unii dintre ei, făcându-și semne în limbajul tăcut al celor care au trecut prin astfel de locuri, mici semne din degete sau o șoaptă piezișă care putea să-nsemne foarte mult; și, din când în când, telegrafia fără fir a caloriferelor înăbușite cu bucăți de postav procurate de cine știe unde, pentru a nu fi auziți de către paznici, ci numai de o ureche atentă, lipită de orga aceea mică în care intra puțină căldură iarna și, pe urmă, șoptit, celorlalți, cu o voce abia auzită: vești de-afară, situația frontului, ce se mai întâmplase cu cei din lagărul de la Târgu-Jiu și din alte locuri de detențiune, cine mai murise, cine mai fusese condamnat, instrucțiuni pentru cei din alte celule care erau și ele trimise prin morse, tot prin țeava caloriferului, mai departe, ziarul vorbit al tuturor închisorilor pe care nu pot să-l suprimе niciun fel de paznici și care dădea celor dinăuntru senzația unei libertăți nemaipomenite, a unei mișcări nevăzute, o tangibilitate a realității de dincolo de ziduri, era ca și când ei ar fi avut în celule un aparat de radio care prindea totul... a fi informat, a fi la zi, cum spuneau, cu tot ce mișca în țara asta; ultimul incendiu din Valea Prahovei, „Petroliștii mei”, gândea cu mândrie Tronaru, sau o deraiere de tren, „Ceferiștii mei”, își spunea iar, și o bucurie secretă care-i stăpânea pe toți, care le dădea certitudinea că oprimatorii lor erau mereu izbiți ca un boxer care primește lovituri de care se apără dar pe care le

recepționează; le știe, dar nu le dă importanță; și ele, aceste lovituri, îl slăbesc, îl macină, și boxerul acesta cu o mie de mâini erau alți oameni necunoscuți, aflați încă în libertate, care nu dormeau nopțile sau stăteau ascunși în păduri și munți și se gândeau la cei de aici dintre zidurile închisorilor, și loviturile lor, acele incendii și deraieri, slăbeau siguranța celor care-i păzeau; ei o știau foarte bine, deși nu voiau s-o recunoască; din zi în zi erau mai slabi; se înrăiau, se înveninau și, pe urmă, deodată, ceva prudent din ființa lor le scădea cerbicia și solicitau secret îngăduința celor pe care-i păzeau; un fel de complicitate duioasă care-ți făcea scârbă...

Și-n acele plimbări din curtea închisorii, când Tronaru se familiarizase cu lungul monom mișcător din fața lui, care devenea dintr-odată un cerc sau un opt, sau un șase, din cauza itinerariului acela, când trebuiau evitate obstacole, unghiuri de clădire, sau o mică grădiniță cu flori prăfuite de anul trecut, uscate, putrezite, neculese, în acel răstimp dintre sfârșitul lui februarie sau începutul lui martie și această lună aprilie, abia o singură lună dacă nu ceva mai mult, suficientă însă pentru a-i ține minte pe toți cu care stătuse acolo, și între ei un tânăr slab, agil, cu un chip iscoditor, sarcastic, în care numai ochii, numai ochii foarte vii, luceau cu ironie când paznicii strigau la el să țină pasul; nu era slab cât îl arătau hainele prea largi; desigur, avea un trup nenutrit, de țăran, sosit de undeva, din fundurile obscure ale țării, din vreun cătun orb, apăsător de mizerie, de noroaie, unul dintre acei copii născuți mari, revoltat dintr-odată din pricina privațiunilor, a nedreptăților jandarmilor, a palmelor nemeritate sau cine știe ce altceva, deci nu atât slab, cât prea mic pentru hainele mari care i se dăduseră, pentru că aici nimerise și n-aveau timp pentru el să-i croiască alt costum, și el suporta lărgimea veșmintelor grosolane cu acea tensiune ironică din privire; probabil că

dormise pe câmp, între oi, noaptea, sub ploi, în munte sau în câmpie, alergase prin acele pustiuri ale saivanelor, desculț, rătăcind printre mărăcini zile întregi; alegând câte o frunză de dud din care cânta, și noaptea privind stelele cerului, așezate în scară, într-o scară luminoasă pe care ai fi putut să urci, agățându-te ca de-o liană luminoasă și s-ajungi cine știe unde pe drumul infinit al Căii Lactee, o pulbere de astre sfărâmate; el, Tronaru, știa acest sentiment al singurătății oamenilor care au trăit greu, care au fost puși la muncile cele mai dificile, pe care le acceptau pentru că nu aveau, ce face; erau mulți în familie: cinci sau șapte, sau zece copii, fete și băieți, amestecați laolaltă, adunați toți pe un pat de lemn, cu picioarele spre o sobă de pământ în care se vârau coceni uscați iarna; în mirosul de bălegar al odăilor făcute din chirpici, pe rând, una câte una, de dreapta și de stânga, în fiecare an câte o odaie; țărancă jucând cu picioarele bălegarul amestecat cu noroi, cu apă și cu lut, ceasuri întregi, cu fustele suflecate până peste genunchi, în tăcere, și copiii ajutând la treaba asta până când totul se transforma într-o pastă galbenă pe care ei o cărau, doi câte doi, în găleți, și bărbatul muruia niște stînghii puse în cruciș, legate cu sârmă și bulgărite cu acest loes, amestecate cu bucăți de cărămidă pe care, tot ei, copiii, le ciopleau cu bolovani ca să le facă un fel de mazăriche gloduroasă, peste care dădeau o tencuială subțire – fața casei, care era văruiată și în care erau lăsate golurile ferestrelor; în fiecare an, deci, câte o odaie adăugată – de-a dreapta sau de-a stânga, pentru că familia se înmulțea, copiii cei mari se însurau și-aveau la rândul lor copii și casa creștea ca un tren căruia îi adaugi mereu un vagon, până când mica lor ogradă dispărea și atunci cei mari își luau zborul și se duceau să-și facă în altă parte casele lor proprii sau – părăseau cătunele și mergeau la orașe, unde se angajau la stăpân, sau plecau cu cobilițele în spate vânzând

marfă pe străzile acelea pline de lume sau angajându-se ucenici în ateliere sordide, unde învățau tâmplăria, sau cizmăria sau croitoria, el, Tronaru, știind palmele părintești ale meșterilor date pe obraji sau după ceafă... înjurăturile pentru cei leneși și orele de noapte și de dimineață când trebuia să împungi cu acul, să pigălești în vreo vestă de profesor, punct cu punct, sau să uzi între buze ținte de lemn pe care trebuia să le bați cu un ciocan în tălpile unor pantofi dați la reparat, scorojiți de atâtea noroaie prin care trecuseră, sau să coși la o mașină, cu un ac lung, la care abia ajungeai cu picioarele ca să împingi clapa care mîna acel subțire fir de oțel care înșira sfoara pe ramă, și mirosul de pap și de clei sau oboseala umărului mereu rotit la o rindea pe care abia o mînuiai la 14 sau la 11 ani, și mirosul de talaș și de lemn încă umed pe care trebuia să-l usuci bine pe lângă sobele de tablă ale acelor ateliere afumate, pline de mișcare, și-afară, dincolo de aceste pușcării, era soare, erau alți copii care alergau cu cercul sau se jucau sau erau duși de mamele cu trăsuri la școală și trebuiau să știe – asta învățând-o încă de mici de la părinții lor – că pentru ei viața atîta însemna: rindeaua, sula de împuns în pingea sau acul de cusut; mii de copii, zeci de mii de copii robotind în sute de ateliere răspândite peste tot, și meșteri bețivi care te loveau pe neașteptate în strigătele celorlalți: „Ce-ai, mă, cu copilul? mai greșește și el. N-a venit de bine aici. Tu când erai mic nu erai prost?” și acele fugi și schimbări de la o meserie la alta, încercările de a trăi mai bine, alte domiciliu și stăpâni care pipăiau ucenicii la dinți, ca pe cai, stăpâni de cîteva săptămîni, sau de cîteva ani: „Ești sănătos, n-ai ceva la plămîni, pari cam slăbuț, te-a ținut maică-ta numai cu urzici”, și, pe urmă, un ghiont binevoitor în spate: „Hai, du-te la ceilalți, să-ți arate unde-ai să dormi și să nu-mi tragi chiulul, că te ia mama dracului, că vreau să te fac om; meseria-i brătară de aur”. Cuvinte pe care le știa și le auzea

mereu în alte locuri, având același conținut. Dar, atunci, chipul adolescentului acela îl intrigase și-i întrebaseră pe tovarășii lui: „Cine-i puștiu' ăsta?” „Nu e puști deloc. Are 25 de ani, dar așa arată el”. Și pe urmă aflase. O biografie destul de încărcată pentru vârsta pe care o avea: fost lucrător agricol, angajându-se la București sau la Pitești când nu mai avea de lucru; unul dintre cei mai activi agitatori la grevele din '29, un revoluționar de profesie; în zilele grevei de la Grivița abia scăpând cu viață de acolo, făcând parte din Comitetul național antifascist, fiind arestat și înaintat Tribunalului de Ilfov sub inculparea de incitare la grevă și răspândirea unor afișe împotriva ordinii de stat. În același an intrase în Uniunea Tineretului Comunist. În '34 fusese arestat din nou, pentru că îl prinseseră la Craiova în preajma Tribunalului, făcând agitație pentru cei care conduseseră greva de la Grivița. În același an, trimis în fața Consiliului de Război al Corpului 2 armată, fiind acuzat de răspândire de manifeste revoluționare și primind, încă de pe atunci, calificativul de agitator comunist periculos deși n-avea decât 16 ani, trimis din post în post până în satul lui, unde ajunsese desfigurat de bătaie. Prin '36, devenise Secretarul Comitetului regional Prahova al UTC-ului. Din actele poliției rezulta că fusese arestat în ograda lui Gheorghe Dumitrache, din comuna Ulmi-Dâmbovița, unde participase la una din numeroasele ședințe clandestine ținute în acea casă. În Ordonanța de trimitere în judecată se arăta că are 18 ani, că-i domiciliat în București în strada Vasile Lascăr și că-i membru activ, agitator și bun propagandist comunist și antifascist. Fusese deținut în închisoarea din Brașov și colonelul Gheorghe Radu, președintele Consiliului de Război al Corpului 5 armată întrunit în ședință publică în ziua de 30 mai '36, în vederea judecării procesului acuzaților, formând obiectul dosarelor nr. 55 și 56/ 193, în care se consemna că excluzându-l din

ședință pe acuzatul Tarnovski Vladislav zis Vladimir, pentru faptul prevăzut în articolul 14 din Codul de Justiție militară, ca element agitator, urmărind să împiedice desfășurarea procesului, acuzatul a proferat cuvintele: „Atunci ne solidarizăm toți cu Tarnovski” și „ridicându-se, i-a incitat pe toți ceilalți acuzați să-i urmeze exemplul, gesticulând și ofensând astfel pe președinte și instanța printr-o atitudine și expresii ireverențioase, fapt pentru care căpătase pe loc șase luni închisoare”. După ședință, în ziua de 6 iunie, fusese rejudecat și condamnat la doi ani închisoare, 2000 de lei amendă și un an interdicție de a părăsi domiciliul părinților; și asta pentru că era minor, după care fusese trimis la Doftana, închisoare renumită pentru regimul groaznic la care erau supuși deținuții; de fapt, pușcăria recalcitranților, unde condamnații erau supuși săptămânal de trei ori la post negru, citește „pâine și apă”, ca să nu mai vorbim de celebra secție H pe care mai târziu cercetători ai vieții din pușcăriile aceluși timp au descris-o cu lux de amănunte. Eliberat la 8 decembrie '38, el se întorsese la București și reluate legătura cu Organizația Tineretului Comunist și, curând, devenise membru al Comitetului Central al acestei Uniuni. Fusese unul dintre organizatorii demonstrației de la 1 mai 1939, demonstrație care-l speriasse pe Carol al II-lea. Fișele de la poliție nu încetau să-l semnaleze ca pe o persoană primejdioasă pentru ordinea publică, judecat în contumacie și condamnat la trei ani de închisoare și 20.000 de lei amendă, transformate în 200 de zile de carceră *pentru complot împotriva ordinii sociale*. Și asta pentru că participase la o manifestație organizată de breasla muncitorilor din industria pielăriei și încălțămintei care cerea eliberarea deținuților politici și îmbunătățirea regimului politic din închisori. Același tânăr reorganizase comitetele regionale de la Iași, Huși, Chișinău, Galați și Craiova. În '40 fusese arestat și internat în fortul Jilava din

apropierea Bucureștiului. Avea 22 de ani. În imensa cazarmă subterană el întemeiase *conducerea clandestină a partidului deținuților de la Jilava* și câteva cercuri de învățământ politic. I se punea în seamă, pe bună dreptate, o puternică agitație politică exercitată asupra corpului de gardă al închisorii, fapt care făcuse ca în noaptea de 26 spre 27 noiembrie '40 comuniștii aflați în Jilava să fie salvați de la masacrul legionar...

Dar aceste amănunte avea să le afle mai târziu Tronaru. Ceea ce-l intrigase la acest tânăr care i se păruse atât de dinamic încă de când îl văzuse în curtea închisorii din Caransebeș avea să fie confirmat mult mai târziu. Într-o dimineață, *la ora promenadei*, cum spuneau deținuții, acele plimbări rituale zilnice, se apropiase de el și, în cele câteva minute când aveau permisiunea să fumeze câte o țigară, schimbaseră câteva cuvinte. De fapt, întrevederea o provocase tot tânărul acela care avea curiozitatea să știe ce era cu acest nou venit în rândul lor. „Comunist?” întrebuse. „Bineînțeles. Altfel nu m-aș fi aflat aici?” „Ei, nu-i chiar așa, să știi că mai sunt și tovarăși de drum, de-aia te-ntreb. La cât ești condamnat?” „20 de ani”. „A, asta înseamnă ceva”. „Da, am sabotat armata germană. Și dumneata?” „Încă ucenic, nu se vede?” Și pe urmă, pentru a stabili niște puncte comune, Tronaru îl întrebuse: „Ai lucrat pe linie de U.T.C. la Grivița, așa mi s-a spus”. „Da”. „L-ai cunoscut pe unu Năsturescu Chibrit?” „Cum să nu, minunat om”. „Probabil că știi că a murit”. „Bineînțeles”. „Suntem într-un fel colegi, atunci”. Avea un surâs franc și atunci ochii i se umpleau de o lumină vie. „Probabil că ai să fii trimis pe front, îl informase. Cel puțin așa se zvonește pe-aici, pe la noi. E nevoie de carne de tun. Ce-ai de gând să faci?” „Nu sunt prea războinic, te rog să mă crezi. Și, pe urmă, războiul ăsta nu-i războiul nostru”. „Ai dreptate!” „Și mai sigur, la prima ocazie o s-o șterg”. „Este cel mai bun lucru pe care-l

ai de făcut. O să ne mai vedem pe-aici cât o să mai stai”.

Această scurtă întâlnire din curtea închisorii din Caransebeș îi rămăsese în memorie lui Tronaru. Mai târziu, după toamna lui '44, el primise misiuni politice în provincie. Bătea drumurile gloduroase de țară, cu o echipă de agitatori de la Craiova, reparase un depou de locomotive la Piatra Olt, pentru că se pricepea la asta. Muncise câțiva ani cu înverșunare. Nu avea timp să se mai gândească la trecut, la acea perioadă scurtă și dramatică din vara anului 1943. Mai târziu, prin 1952, îi recunoscuse chipul într-o fotografie a unui grup și pe urmă iar se luase cu treburile lui nesfârșite și viața îi aduse mai aproape unul de altul fără să reușească să-i facă să se întâlnească, și Tronaru nu-și mai dădea seama dacă el îl mai ținea minte, pentru că activul tânăr din închisoarea din Caransebeș avea misiuni importante pe linie de partid.

În a cincea zi a marșului lor spre front, soldații Batalionului de pedeapsă arătau apocaliptic: nebărbieriți, istoviți de sete, nervoși, gata de harță, amenințându-se cu armele lor fără încărcătoare, pentru că nu li se dăduseră cartușe de luptă încă, tăcuți, cu ochii goi, cu o suferință abia stăpânită în priviri, nedormiți din cauza fierbințelii din văzduh, a înghesuiei și a mirosului de nespălat pe care nici măcar obloanele deschise și gurile ventilatoarelor prin care pătrundea aerul de stepă nu puteau să-l schimbe. Plantoanele cucăiau pe scări, vreo doi soldați căzuseră din mers, adormind cu pușca între picioare și scăpând sub terasament. Țipetele lor abia fuseseră auzite și nimeni nu dăduse alarma, o năpă sare bestială începea să-i cuprindă pe toți.

— Unde ne duc ăștia, domnule?

— Unde-a-nțarcat dracu' copiii...

— Pe-aici ne rămân oasele, zicea Finanțu.

— Ei, și nu-i păcat de noi, mă, băieți? Bărbați în floarea

vârstei, oameni capabili...

— Mă, mă, Țânțarule, unde dracu', mă, e regimentul ăla al vostru, că mi s-a uscat pielea pă mine...

Ordonanța colonelului Alexandru Vardaru privea stepa nemărginită încercând să recunoască niște repere sub cerul leșios. Dar aici totul semăna: câmpie nesfârșită, arșă de soare și drumuri nevăzute și un bubuit surd, undeva înaintea, la cine știe câți kilometri, acolo unde bănuiau că trebuie să fie frontul.

— Acuși, acuși ajungem, făcea filosofic Țânțaru Vasile.

— Pă dracu', habar n-ai unde ne aflăm... o să ne pierdem naibii p-aici...

Și locomotiva găfâia, abia târând acele vagoane cu soldați nebărbieriți care-și lepădaseră moletierele și se descălțaseră de bocanci ca să-și dezlege obielele împutite pe care le uscau la curentul din vagon și oftau după o căldare cu apă, dar stațiile erau rare și-atunci când opreau câte o jumătate de oră se aruncau buluc pe scările vagoanelor fără să mai țină seama de niciun fel de disciplină, plantoanele nu-i mai stăpâneau; era inutil să mai comande cineva; se buluceau în jurul pompelor de apă și-și umpleau canistrele mereu golite și bidoanele acoperite cu pâslă și căștile de metal atârinate pe șold pe care încă nu și le puseseră pe cap pentru că era cald și li se năclăise părul și bluzele de vară îi enervau, puse pe pieile pline de praf, și când treceau peste câte un râu, pe podurile sunătoare, s-ar fi zvârlit de acolo în acea apă leșioasă, turbureuleioasă, apa ce le amintea de zbenguieile copilăriei; și o exasperare turbată îi făcea să se încaiere pentru o țigară sau pentru un rest de mâncare păstrat undeva, în gamelele lor nespălate cu zilele; și se loveau surd în bărbiile țepoase sau în stomac și ceilalți îi despărteau cu înjurături și lovituri de picioare, încăierându-se la rândul lor. Degeaba striga la ei, cu vocea lui sunătoare, părintele Onisifor Dinulescu, că ei nu mai ascultau, se

mușcau ca niște fiare și sângele fierbinte din rănilor lor îi făceau să turbeze și iar se loveau și-atunci, cel puțin în vagonul lor, locotenentul Matei Rogasieru, cel care fusese degradat pentru că nu vruse să comande plutonul de execuție, se ridicase în picioare și trăsese un foc de revolver prin tavanul de lemn al vagonului de vite, urlând necruțător (foștilor ofițeri li se făcea onoarea de a li se lăsa arma, chiar dacă-și pierdeau gradul).

— Dacă nu vă astâmpărați, vă curăț, ce-ați înnebunit? „Vă credeți în pușcăriile voastre puturoase? Aici suntem pe front și s-ascultați de comanda mea cât am fost eu degradat, că am grad de soldat ca și voi. S-a-nțeles?

Se făcuse o tăcere uluită și toți se așezaseră pe vine, rezemați de scândurile duruitoare ale vagonului, apucându-se să fumeze mcurile de țigări pe care le sfărâmau între degete, adunând tutunul rămas și făcând altele, din bucăți grosolane de ziar, pe care le răsuceau și le lipeau cu scuipat și le-aprindeau, și hârtia veche de jurnal scotea fum grețos, mirosind a plumb și a cerneală tipografică, dar acelea erau cele mai gustoase țigări pentru că erau ultimele.

— Ce spui de asta? îl întrebase Finanțu pe Tronaru. O să avem de furcă cu el.

Tronaru îl privise pe Bogasieru. Era dezbrăcat până la brâu, avea numai niște pantaloni de doc, strânși pe pulpe și cizme. De pe bluza cu două buzunare și două clapete fuseseră smulse diagonalele metalice ale gradului și acum bluza lui simplă, pătată de o sudoare sărată care lăsase urme pe spate, atârna de un cui deasupra oblonului tras al vagonului. Locotenentul era singurul bărbat din acel vagon, în afara lui Tronaru, care se bărbierise în fiecare dimineață în toate acele zile. Avea un obraz dur, negru, cu mușchi circulari, strânși sub pomeți, care-i dădeau un aer crud, feroce. Bogasieru scotea din porthartul pe care încă îl mai purta pe șold, legat cu o diagonală de care nu se despărțise

nici chiar atunci când își scosese bluza, un aparat metalic de bărbierit, deșurubându-l și ascuțindu-și lama pe fundul unui pahar în care punea puțină apă și bucata aceea subțire metalică scotea un scârțâit ușor de oțel umezit, friabil și ductil, care se ascutea în granulele de sticlă prin frecare. O încerca pe urmă pe buricul degetului mare și, dacă nu era mulțumit, continua să o ascută. Când operația era terminată, o introducea între cele două clapete și răsucea un pinion nevăzut și apoi din porthart scotea o oglindă mică de reclamă, una din acele oglinjoare care se dădeau gratuit pe vremuri clienților care cumpărau crema *Gladys* sau săpunul *Germandree*, o așeza între două bucăți de lemn și cu aceeași tacticoasă mișcare scormonea din nou în porthart și scotea de acolo un pămățuf și o bucată de săpun de bărbierit și turna din gamelă exact atâtea picături de apă câte avea nevoie, ca să nu risipească lichidul prețios care-i astâmpăra setea, atât cât să umezească vârful aceluși pămățuf, scoțând un clăbuc subțire pe care și-l întindea cu grijă pe fața aspră. Și după multe minute, obrazul lui sticlos, brun ca sticlele de bere, apărea lustruit și el aduna în căușul palmei iar atâtea picături de apă de câte avea nevoie și-și spăla resturile de săpun și, cu un prosop, își usca fața și-atunci, de fiecare dată, în fiecare dimineață, Finanțu îi striga:

— Să-ți fie de bine!

Și locotenentul Matei Bogasieru răspundea invariabil: Mulțumesc! căutând, cu aceeași pedanterie, în porthartul său o sticlută de spirt din care turna câteva picături în căușul palmei, frecându-și bărbia. Nicio urmă de sânge, nicio tăietură, lama era spălată cu aceeași meticulozitate, ștearsă cu prosopul, privită în zare prin lumina puțină a găurii ventilatorului sub care ședea. Nu se mișcase de acolo decât atunci când trebuise să coboare prin gări după apă sau pentru alte nevoi și nimeni nu îndrăznise să-i ocupe

acel colț, nu mai mare de un metru pătrat, probabil atât cât să poată dormi cu picioarele adunate sub el sau cu genunchii la gură, cu bărbia strânsă în pumni, aproape nerezemându-se de nimic, așa cum au învățat să doarmă cei claustrați, cei care fuseseră siliți să stea în picioare ani de zile, în celule obscure, fără lumină, cum șezuse și Tronaru câteva luni, când oboseala îl adusese la această poziție de maimuță la care te silesc limitele fizice. Bogasieru nu vorbea decât rar cu cei din jur și numai dacă era absolută nevoie. Acel foc de revolver care-i potolise pe toți era numai o descărcare neașteptată a nervilor lui, stăpâniți până atunci în atâtea zile.

Pe măsură ce se apropiau de locul de destinație, ordonanța lui Vardaru, soldatul Țânțaru Vasile, părea tot mai nedumerită. La ultima oprire, într-o gară pustie, bombardată, din care rămăseseră numai o jumătate de etaj, stând neverosimil deasupra sălii de așteptare, ca o felie dintr-un tort, din care se consumase restul, soldații de la apărarea antiaeriană care păzeau acest punct strategic și nod de cale ferată atrăseseră atenția mecanicilor care se schimbau cu rândul și gărzii regimentare a trenului că e bine să pună observatori aerieni pe acoperișul vagoanelor și soldați cu mitraliere pentru că aviația inamică putea oricând să-i atace.

Soldatul Țânțaru Vasile lăsase frontul mult mai departe de punctul acesta când plecase ultima dată, până pe-aici, când nici vorbă de atacuri ale aviației inamice nu era, dar dacă acei soldați spuneau că puteau să fie atacați însemna că ceva se întâmplă.

Plutonierul Vasile Văduva, care răspundea de batalion deocamdată, numise pe mitraliori, îi împărțise pe echipe și le scosese trei mitraliere din vagonul de lângă locomotivă în care se ținea armamentul, dându-le și benzile necesare.

— După cum se vede, ne pregătim de bal, zicea Țânțaru

Vasile, în limbajul deocamdată straniu pentru ceilalți care nu făcuseră frontul până atunci.

— Ce bal, mă, nea Vasile, ce vorbă e asta? întrebă curios câte unul.

— O să vedeți voi. Până acum a fost cum a fost, dar dacă inamicul ajunge cu aviația până aici, e groasă. Am spus eu de la căderea Stalingradului că dăm înapoi ca racul, da' nimeni nu a crezut.

— Ei, iarna-i mai prost, făcuse pe neașteptate, de la locul său, locotenentul. Vara sunt alte condiții de luptă. Eu știu cum e chestia.

Se pare că cuvintele lui Bogasieru parcă-i mai liniștiseră pe ceilalți.

— Adicătelea să intrăm noi așa, hodoronc-tronc, în luptă, fără nicio pregătire, fără nimic? se mira părintele Onisifor Dinulescu.

— Mai știi? se căina și Finanțu. Mamă, mamă, în ce daravelă am intrat, și-și privea mânușile de ață pescărească: măcar să nu mă lase fără mânușițele astea ale mele... că eu ele lucrez. Ia spune, Țânțarule, ăștia chiar trag așa cu șrapnele, cu ghiulele, cu gloanțe, ori e numai o spaimă?

Ordonanța răsese cu gura până la urechi de naivitatea escrocului.

— Da' unde te crezi dumneata? Parcă ai fi venit la balul pompierilor! Aici e front-front, să știi de la mine. Și mâine pe vremea asta, să nu te miri că intrăm în zonă.

— Ce zonă?

— Zona de operații.

Se făcuse tăcere. Ceilalți trăseseră cu urechea și o spaimă difuză se răspândea printre ei. Una era să scapi de pușcărie sau de lagăr, să te-mbrace soldat și să te urce într-un tren, după ce făcuseși puțină instrucție două săptămâni, și alta era să simți atât de repede rigorile acestui loc abstract numit front, care putea să fie și câmpia fără sfârșit din jur și

o gară ruinată cu zidurile înnegrite de fumurile incendiilor, păzită de un pâlț de soldați strânși pe acoperișul sfârtecat în două, într-un foișor așezat pe patru stâlpi, în jurul unei mitraliere.

În ceasurile următoare fuseseră bombardați. Totul se petrecuse pe neașteptate. Era o noapte sălcie, cu o lună palidă, spălată parcă în niște ape ale văzduhului, dând o lumină salină, de fund de mare, și toată acea stepă argintie răsuna de strigăte de greieri, milioane de greieri iviți la roua care se născuse din răcoarea bruscă de după asfințit, și drumul era feeric, și soldații păreau hipnotizați; se înghesuiseră toți în jurul deschizăturilor obloanelor și priveau imensa câmpie sub lună, învârtindu-se la orizont spre ei și înghițindu-i parcă. Și trenul acela plutea pe o mare argintie, luminoasă, care iradia o lumină verzuie, albicioasă și din văzduhul sărbătoresc izbucniseră șase avioane și ele argintii, aproape neauzite, zumzând depărtat, șase IAK-uri rapide care plonjau în picaj deasupra liniei ferate, unul după altul, ca niște lăcuste care s-ar fi aruncat devorator asupra pusteii prăfoase, acum umezite de miliarde de picături de apă, uriașă colonie de corali, aflată pe un fund de mare, și soldații de la mitraliere, de deasupra vagoanelor, începuseră să tragă. Și trăgeau și piloții și în schimbul acesta de focuri, repetat „în rafale, se auziră și niște bombe care loveau terasamentul undeva în față și în lături, scormonind pietrișul, și în pereții de lemn ai vagoanelor se auzeau înfigându-se schije, cu un zgomot sec, și acești viitori soldați sau bănuți soldați, oameni fără experiență, se culcaseră pe podele, acoperindu-și urechile și tâmpilele cu brațele ca să îndepărteze zgomotul amenințător al morții.

— Auzi-i, au plecat, spunea Finanțu, optimist.

— Crezi? Or să se întoarcă, îi răspunsese din colțul lui locotenentul. Îi cunosc eu pe ăștia. Nu se lasă cu una cu

două.

Și într-adevăr avioanele se întorceau. Le auzeau foarte aproape, cu motoarele lor sforăitoare, înspăimântându-i, fornăind violent deasupra terasamentului și mitraliind spatele tenderului; se auziseră strigătele unor soldați loviți „căzând și rostogolindu-se pe lângă obloanele vagoanelor. Și pe urmă iar acele serii de gloanțe trasoare, care zburau ca niște viespi de foc în cadrul dreptunghiular al locului de unde venea aerul, și cineva strigase dinlăuntrul vagonului:

— Trageți dracului oblonu' că ne omoară.

Și preotul Onisifor Dinulescu, greoi, mare, cu trupul lui mătăhălos, împinsese oblonul acela de lemn pe șine metalice, lăsând numai o deschizătură îngustă prin care să intre aerul. Și iar se auziră bombe căzând, răscolind pietrișul rambleului, și frânele locomotivei și șirul de vagoane contractându-se metalic, izbind tampon de tampon și cei din vagoane se înghesuiră unii într-alții, striviți de șoc, și câțiva își făceau cruce și spuneau „Scapă-ne, Doamne”, și Bogasieru iar se ridicase în picioare și le strigase:

— Nu vă fie frică, nu se întâmplă nimic. Dacă nu ne-au atins până acum, nu mai pățim nimic.

Și într-adevăr, zgomotul uruitor al motoarelor se îndepărtase și se făcuse o liniște covârșitoare prin care din nou se auzeau sunetele acelea impudice ale milioanelor de greieri care se chemau din stepă și locomotiva pufăia obosit și se auzea cum se scurge apa din cazan pe pietriș și vocea plutonierului Vasile Văduva care se aruncase lângă rambleu și striga în dreptul fiecărui vagon:

— E cineva rănit? Avem un doctor cu noi.

Și dinlăuntrul acelor cuști de lemn împuțite și murdare se auzeau apelurile scurte și repetate ale plintoanelor sau subofițerilor. Pe urmă, cineva anunță cu glas tare, care se auzea până departe:

— Au stricat terasamentul. Scoateți târnăcoapele! Trebuie

să punem șina la loc. Care ai lucrat în căile ferate și știi să repari linia? Da, mai repede, că dacă se-ntorc și ne prind, ne fac ciulama...

Și-atunci se auziră câțiva, zdupăind pe pietrișul lunecos și pe urmă urmară iar comenzi spuse cu voci răstite:

— Nu acolo, mai 'nainte, uite ia felinarul ăsta!

— Dacă auziți că se-ntoarce aviația inamică, stingeți-l dracului și aruncați-vă în șanț. Și voi, ăia din vagoane, dacă auziți avioanele, aruncați-vă în șanț, cât mai departe de tren, că ne-au reperat. Dacă fumați, acoperiți țigara cu palma, că totu' se vede din aer ca la cinema, nenorociților! Cine dracu' ni i-a adus pe capu' nostru pe ăștia? Că sunteți niște gioarse neinstruite și-o să rămâneți unul din șapte, nici măcar adăpostirea n-ați învățat-o cum trebuie...

Urmase un ceas de tăcere îngrijorată și toți coborâseră din vagoanele oprite pe terasamentul bombardat, și nu se auzeau decât pufăitul ostenit al locomotivei și glasurile mormăite ale celor care lucrau cam la două sute de metri înainte de locul unde se aflau, în jurul a două felinare cu geamurile vopsite în roșu, care lăsau mai mult o umbră roz în jur decât lumină. Târâcoapele scoteau scântei, și cu niște clești lungi, scoase de cine știe unde, mecanicul, cu ajutorul lui, și cu încă șase soldați târau șina scoasă din locul ei și alți patru necunoscuți, îmbrăcați în uniforme, așezau bârnele cătrănite dedesubt și cineva striga disperat:

— Nu pierdeți șuruburile, nu le risipiți! O să mergem la pas, dar dacă deraiem, dracii ne ia! Aici murim. Și nu-i niciun sat, nici la dreapta nici la stânga, mai aproape de 100 de km și n-avem nici apă, nici mâncare, așa că beliți ochii, nenorociților!

Era glasul plutonierului Vasile Văduva.

Tronaru îl văzu pe Bogasieru coborând pe neașteptate „făcându-și loc printre cei care stăteau ciuciți pe rambleu. Locotenentul se ducea să inspecteze cum se reparase șina.

„Probabil că gradatul din el s-a deșteptat pe neașteptate. Nu poate să sufere dacă lucrurile nu sunt în ordine”.

Într-adevăr, se auzeau acum comenzile lui scurte și ceilalți care știau că e numai un ofițer degradat, adică se afla pe cel mai ticălos post din punct moral, îi făcuseră loc și executau acele ordine, fără să spună nimic.

— Da, domnule locotenent, aveți dreptate!

— Așa o să facem, domnule locotenent!

— Mai repede, mai repede! spunea și el, mi-e teamă că se vor întoarce.

Și toată acea grămadă de soldați neinstruiți care făceau cunoștința cu războiul privea îngrijorată spre siluetele mișcătoare ale celor care reparau ecartamentul. Minutele treceau greu, cu încordare. Tronarul nu avea încă sentimentul primejdiei. Torpoarea aceea care-l stăpânea de câteva săptămâni, care-i înmuiase reflexele, îl domina încă. La primele explozii abia își dăduse seama ce se întâmplă. Finanțu, căzut pe burtă lângă el, căutând un loc cât mai la mijlocul vagonului, îl trăsese brutal alături, silindu-l să se așeze pe coate și pe genunchi.

— Nu ți-e frică? Ce fel de om ești dumneata?

— Și dacă mi-e frică, asta-mi ajută la ceva?

Escrocul râsesse amar, aproape silnic.

— Crezi că pe lumea ailaltă, Marx ăla al vostru o să te așeze la dreapta Tatălui?

— Nu există lumea ailaltă, Finanțule!

Îl tutuise pe neașteptate, pentru că dintr-odată spaima de moarte a celui alt îl dăduse senzația că-i mai puternic decât el. Dar totul venea de undeva din străfundul ființei sale: era un curaj organic; dacă ar fi fost conștient de primejdia în care se afla, probabil că ar fi reacționat altfel, cum reacționaseră cei din jur, și ar fi căutat și el un loc mai adăpostit și n-ar fi rămas în vagonul ăsta în care era acum singur și care putea să fie coșciugul său.

Avioanele nu se întorseseră. Linia fusese reparată și trenul se pusese prudent în mișcare, abia târându-se spre destinația lui necunoscută.

— Am scăpat! cântase Finanțu pentru toți.

— De, că mai e! Nu zice hop până nu sări groapa!

Dar veselia tuturor nu mai putea fi oprită și, în curând, corul disperaților din vagonul de lângă locomotivă se auzi distinct în noaptea tăcută a stepei:

De s-ar semăna fasule,

Pân' porumb, pân' barabule...

Și când se cântară pentru a treia oară aceste versuri, toți reluară cu o plăcere ce nu mai putea fi oprită cântecul. Se auzeau chiote repetate și bărbații aceia singuri care schimbaseră o pușcărie cu alta, o uniformă cu alta, atât de singuri încât nu aveau ce face decât să invente acele cuvinte care topeau în ele toate nopțile lor solitare din celule, din lagăre, ceasuri petrecute cu ochii deschiși, când stăteau pe priciuri sau între pereții umezi ai pușcăriilor sau ai cazărmilor, i se părură lui Tronaru cu adevărat niște soldați.

O haltă prăpădită în mijlocul stepei fără nume, cum fără nume erau toate satele, cătunele și drumurile în această țară fără sfârșit, pentru ca să nu mai existe niciun fel de reper geografic, pentru ca să te pierzi în uriașul pământ fără copaci și fără puncte cardinale și unde, fără busolă și fără soare, nu te-ai fi descurcat niciodată, un ținut infinit, fără relief; câmp, numai câmp cât te uitai cu ochii, și totul părăsit, ogoare cuprinse de mărăcini, o iarbă sălbătică, arsă de soare, care, acum, când intraseră în mai, păreau și mai galbene și mai uscate, cerșind cerului o ploaie ce nu mai venea; deasupra spânzurând un holocaust albicios de cer fără culoare, care făcea lumina difuză, o lumină dureroasă pentru ochi, albă, lăptoasă, creând miraje ca într-un deșert, și ei, cei aproape 150 de inși ai Batalionului de pedeapsă, se priveau uluiți unii pe alții, deși nu mai aveau

aerul acela sălbăticit, și obrazul neras, pentru că plutonierul Vasile Văduva strigase la ei și le spusese să-și scoată uneltele de bărbierit, pentru că trebuiau să știe: soldatul, în noroi, în șanț, trebuia să fie bărbierit în fiecare dimineață, pentru că comandantul regimentului, colonelul Vardaru, n-ar fi răbdat să-i vadă murdari, nespălați, cu unghiile netăiate.

— Auziți, mocofanilor, băgați-vă-n cap!

Și ei păreau nedumeriți, privindu-se ca niște streini, nemairecunoscându-se, cu acele chipuri curate, parcă mai ascuțite, supte de o foame care se anunța de pe acum, deși, la regiment, după spusele plutonierului, aveau s-o domnească, pentru că Vardaru îi muncea, îi făcea să le sune apa în cap cu atâta instrucție, dar îi și hrănea bine, ca un părinte bun ce era. Se știa că Vardaru nu dădea foc satelor pe care le ocupa, ca nemții; nu avea cruzimea învingătorului care voia să arate că e drastic și necruțător, nu fraterniza cu inamicul, dar în ce privește populația civilă, ea trebuia să știe că ocupantul nu le cere decât ordine și disciplină, el nu se lupta decât cu soldații din față, nu cu niște femei și bătrâni, rămași singuri, aproape fără mijloace de existență; asta neînsemnând că este un om îngăduitor, cerea mult, dădea cât trebuia, era necesar ca fiecare să învețe de la început legile aspre ale războiului, să le respecte și numai lupta să decidă cine este mai puternic și are dreptate. Pe prizonieri îi ocrotea, îngrijindu-i ca pe soldații săi și trimițându-i în coloane disciplinate înapoia frontului, nelăsându-i în seama regimentelor nemțești, unde plutonieri hapsâni le furau hrana sau îi împușcau pe cei care nu mai făceau față marșurilor nesfârșite de sute de kilometri prin glodul șoselelor din stepă. Avea un „Mihai Viteazul” dat de Mareșal și fusese unul dintre puținii comandanți care reușise să se desprindă, ce-i drept, cu un sfert din regimentul pe care-l comanda, din încercuirea de la

Stalingrad. Pe seama lui circulau legende, dar din ele nu lipsea mult adevăr. Furase nemților un tren în care-și îmbarcase oamenii, un tren cu puține vagoane – trei sau patru – în care aceștia nu încăpuseră, și celor care nu încăpuseră și fusese silit să-i așeze pe acoperișurile puținelor vagoane le dăduse o canistră de samagon, spunându-le să se lege cu centurile unul de altul și să reziste acolo chiar dacă s-ar îmbăta bând tot acel rachiu, pentru că asta era singurul lucru care mai putea să-i mai țină în viață. Retragerea din februarie 1943 fusese una din cele mai îndrăznețe operații; disperării lui trecuseră prin liniile inamice sub bombardament intens de artilerie și de aviație, ripostând, cu un foc puternic, tuturor, reparând de 14 ori locomotiva blocată în viscol și pornind mai departe într-un marș târât, inimaginabil, furișându-se literalmente printre urmăritori. Dintre cei de pe acoperișurile vagoanelor dacă scăpaseră 5 sau 6 inși; restul – înghețați bocnă, numai niște siluete împietrite de zăpadă, din care mai rămăsese vreo clapetă de căciulă rusească, cine știe de unde luată, sau vreo căciulă de oaie, tare ca lemnul, pe care supraviețuitorii o spărgeau cu topoarele pentru a mai putea s-o folosească vreodată în acea iarnă cumplită, fuseseră îngropați și li se dăduseră onoruri militare cu focuri de pușcă trase în aer, salvele care sunt salutul dat morților în toate armatele.

Toate aceste lucruri le auzise Tronaru de la locotenentul Bogasieru, cu care stătuse în așteptarea camioanelor ce trebuiau să-i transporte până într-o pădure aflată la 60 de kilometri de acel loc unde fuseseră debarcați, transport care se făcea cu numai 8 autocamioane cu aripile zdrobite de schije, abia târându-se pe un drum plin de gropi, de conuri de bombe, ce erau astupate din mers cu lopețile de către cei aflați în spatele cabinei șoferului. Adunarea întregului batalion se încheiase după două zile, fără dificultăți, pentru

că se pare că aviația inamică ignora acest sector de front pe care colonelul Vardaru, cu instinctul lui, îl alesese foarte bine.

Într-o dimineată călduroasă de mai, nu atât de devreme cum s-ar fi presupus că ar fi trebuit să-i adune un militar atât de disciplinat, colonelul Vardaru trecuse în revistă Batalionul de pedeapsă. Era un bărbat înalt de 1, 90 m, cu o față pătrată, spână, cu niște ochi albaștri limpezi, reci, cu umeri de hamal, îmbrăcat într-o uniformă simplă de campanie, bluză kaki decolorată, pantaloni strânși pe pulpele musculoase și birgheri nemțești, cu ținte, bine lustruiți; pe cap purtând o șapcă răscoaptă de praf și sudoare cu un cozoroc neobișnuit de lung care-i umbrea jumătate de față și sub brațul stâng agitând o cravașă.

Îi rugase, înainte de a-i trece în revistă, să-și spună fiecare numele, profesia și din ce loc vin. Îi asculta cu o atenție distrată; pe fața lui nu se citea nimic; putea să aibă 50 de ani sau 55; stătea în fața fiecăruia, cu picioarele proptite în acele cizme neverosimil de proaspete în atâta praf și mizerie a frontului, un minut și pe urmă trecea la altul.

Când ajunsese în fața lui, Tronaru, soldat neinstruit, dezertor, urmărit pentru părăsirea datoriei față de statul român în acel război, acesta luă poziția de drepti cu stângăcie, dar o luă; ridică bărbia cu un gest scurt și raportă cum învățase în cele două săptămâni de instrucție din curtea *Malmaison*-ului:

— Să trăiți! Mă numesc Dumitru Tronaru, muncitor, condamnat la 20 de ani închisoare pentru sabotaj, trimis pentru reabilitare în Batalionul de pedeapsă, la ordinele dumneavoastră!

— Pe loc repaus!

Colonelul îl inspectă o secundă, inventariindu-i bocancii și moletierele strânse prost, centura aceea cu două cartușiere, capela pusă șui, pe o sprânceană, și pușca pe care o ținea

lipită de șoldul drept, ca un ciomag. Nu spusese nimic, numai lui Tronaru i se păruse că zăbovise puțin, imperceptibil de puțin în fața lui. Pe urmă, se prezentase Sile Finanțu, cu acel glas de șmecher bucureștean și cu figura lui de cal, cu privirile vesel-șirete, parcă luându-l peste picior pe comandant și avertizându-l: „Cu mine n-o s-o scoți tu la capăt, cât ești de colonel și de comandant de regiment!” Urmase părintele Onisifor Dinulescu, în fața căruia Vardaru zâmbise ușor, tot fără să spună nimic, aplecându-și numai puțin capul spre umărul stâng. Aveau aceeași statură, numai că părintele era mai gras, avea un pântec abia ascuns de sutana militară pe care sfinția sa și-o peria cu atenție în fiecare dimineață. Când ajunsese în fața locotenentului Bogasieru, acesta salută scurt, lovind cu energie călcâiele cizmelor.

— Să trăiți! Sunt locotenentul Matei Bogasieru din regimentul 115 geniu, condamnat la moarte pentru insubordonare de către Tribunalul Corpului militar nr. 21 din Chișinău, trimis în Batalionul de pedeapsă prin comutarea pedepsei, cu gradul de soldat, la ordinele dumneavoastră!

Vardaru nu spuse nici de data aceasta nimic și continuă să-i asculte pe următorii. Când apelul luă sfârșit, plutonierul Vasile Văduva, cu fața lui pistruiată, agitându-se ca o muscă înțepată, comandă adunarea în careu:

- Batalion, rupeți rândurile!
- Batalion, pe grupe, fuga, marș!
- Batalion, în careu, adunarreaa!

Stăteau cu toții în fața soarelui, numai o latură a careului întorcând spatele acelei lumini violente. Colonelul înaintase spre mijlocul careului, agitând cravașa și lovindu-și nervos cizmele.

— Domnilor, sunt colonelul Alexandru Vardaru, comandantul vostru. Vreau să vă spun câteva cuvinte

despre locul în care vă aflați. Dumneavoastră, printr-o decizie clementă a organelor militare, ați fost scoși din locuri de detențiune pentru a înțări un regiment decimat la Stalingrad, în lupte grele. Vi s-a acordat șansa de a face din viața dumneavoastră o pagină curată, și aici comandanții dumneavoastră, v-o spun eu, colonelul Alexandru Vardaru, n-o să vă amintească niciodată că ați suferit condamnări rușinoase și să regretați trecutul. Dumneavoastră sunteți niște oameni fără trecut, niște oameni care au numai viitor. Sunteți, înainte de toate, niște soldați care trebuie să dovedească prin faptele lor că merită încrederea acordată. S-ar putea, și v-o spun din experiență, ca unii dintre voi să fie soldați foarte buni și să n-o știți. Și dacă o veți afla, eu voi fi primul care vă voi spune-o, dar s-ar putea ca printre voi să existe oameni care sunt lași, care nu-și vor face datoria. Trebuie să știți că sunt un om intransigent pentru care legea militară este singura lege, și ea, această lege militară, răsplătește pe cei care-și fac datoria și condamnă pe cei care o uită. Între dumneavoastră se află, dacă am reținut bine, un condamnat politic care și-a riscat probabil viața pentru convingerile lui pe care eu i le respect, dar aici el trebuie să știe că e numai un soldat care trebuie să asculte de ordinele mele. Orice nesupunere va fi pedepsită drastic, pentru că legile frontului sunt mai aspre decât cele pe care le cunoașteți. Dezertarea se pedepsește cu moartea. Neexecutarea ordinelor, de asemenea, cred că știți; nu vă aflați într-o grădiniță de copii, ci la un Batalion de pedeapsă. Ați greșit foarte mult și de aici înainte nu mai puteți să greșiți fără a primi o ultimă și gravă sancțiune; vă cer o disciplină oarbă și-atât. Există un singur fel de a vă răscumpăra viața: moartea sau eroismul cel mai nebunesc. Atât am avut să vă spun.

Și le întoarse spatele, salutând scurt și îndepărtându-se în timp ce-și lovea distrat birgherii cu cravașa aceea

șuierătoare.

— Ce zici? Ține Domnu' cu săracu', dintr-o bubă-i umple capu', mârâise Finanțu spre Tronaru. Ne-am procopsit. Vezi că te-a bărbierit de la început ca să nu faci vreo mișcare greșită.

Tronaru nu-i răspunse. Plutonierul Văduva luase locul comandantului în mijlocul careului și le poruncise scurt:

— Batalion, rupeți rândurile! pe grupe, la barăci pentru munca administrativă. Comandanții de grupe la mine!

Crângul acela rar de pomi ascundea șase barăci cu acoperișurile vopsite în verde și galben pentru ca la recunoașterile aeriene să nu fie ușor identificabile. Un gard de sârmă ghimpată, întins printre copaci, păzit de sentinele, îngrădea locul. În câteva bordeie acoperite cu frunziș proaspăt stăteau colonelul Vardaru, plutonierul Vasile Văduva, personalul medical al regimentului și șeful aprovizionării, un căpitan al cărui nume nu-l aflaseră încă.

Finanțu, care era cel mai întreprinzător dintre ei, făcuse o recunoaștere rapidă a situației. Din cele șase barăci una era destinată popotei, a doua unui spital improvizat pentru răniții recuperabili, aflați în refacere după retragerea aceea, sfârșită abia la începutul lunii aprilie și la care colonelul Vardaru nu renunțase, celelalte patru fiind dormitoarele fostului regiment 3.

— Am ochit unde se află magazia de alimente; ăștia sunt organizați, ascultați la mine, spunea el lui Bogasieru și lui Tronaru. Am vorbit cu artelnicul, o s-o domnim aici dacă o să fim atenți cu el; i-am și vârat în buzunar patru pachete de țigări, pare băiat de comitet.

— Și dormitoarele cum sunt?

— Curățenie ca la mama acasă. Dar asta înseamnă șmotru, sufletelor, ascultați la mine. Și eu, cum nu prea mă-nghesui la așa ceva, trebuie să-mi găsesc om în loc, nu-i atât de simplu.

Bogasieru, ca și Tronaru, nu părea deloc îngrijorat, deși ceea ce le spusese apoi Sile Milion nu ar fi trebuit să-i liniștească prea mult:

— Am vorbit cu soldații; ăștia se uită la noi ca la niște borfași; vorbesc de luptele lor, de ce isprăvi au făcut pe acolo pe unde s-au bătut și pe mine mă doare undeva de toate astea... unu' mi-a șoptit că încă de mâine ne trec la instrucție și, dacă avem baftă, în două săptămâni o să fim zmei. Au patru dilii care au băgat în spital, până acum, nu știu câți dezertori; nu se joacă. „O să mușcați pământu', spunea ăla, vedeți voi pă dracu'!” „Ce spuneți, mă, le-am întors-o; pă Sile Milion zis Mondialu' o să-l facă cineva să muște pământu'”? Uitați-vă la mânușitele astea, cu ele am făcut în viața mea artă, cum o să mă pună pă mine cineva cu botu' pă labe? Ce-ați mâncat găini zăpăcite? Ia te uită la ei!”

Bogasieru dăduse din umeri și-l chemase pe Tronaru.

— Nu vrei să vii să vedem despre ce e vorba? Plutonierul Vasile Văduva ne-a spus că suntem repartizați la baraca 3. Trebuie să trecem pe la magazia de echipament să ne luăm ranițe, muniție, lopeți Linemann și rația de biscuiți pentru cazurile de alarmă. Tot azi mai cărăm cazarmamentul și stabilim plantoanele pentru noapte.

Se îndreptară spre barăcile de lemn, și ele vopsite în verde și galben, abia distingându-se din frunzișul acela proaspăt încă, atât de neobișnuit în ucigașa și prăfoasa stepă.

— A, dac-am rămâne aici! zisese locotenentul, dar știu eu cum se-ntâmplă. Când zici bogdaproste că te-ai lipit undeva și poți să stai liniștit, vine beleaua și te cheamă să astupi o gaură, ca forță proaspătă de rezervă.

Întorsese privirile spre Tronaru și-l măsoara cu o curiozitate pe care, în vagonul acela împuțit, n-o avusese.

— Comunist?

— Da.

— Vrei probabil s-o ștergi la înamic.

— Nu m-am gândit încă.

— Și-ai să tragi în ceilalți dacă va fi nevoie?

— Nu-mi dau seama. Te rog să mă crezi c-aș fi dorit mai curând să stau în pușcărie. Dar mi-au comutat pedeapsa fără să mă întrebe. Probabil că au nevoie de cadavrul meu.

Era răcoare. Pe sus, prin coroanele copacilor, bătea un vânt ușor. Mirosea a potbeal.

— Bine a mai ales colonelul locul ăsta. Pe-aici, pe undeva, trebuie să fie o baltă, se simte umezeala.

— Da.

— Nu prea ești vorbăreț!

— Nu. Ai băgat de seamă?

— Însurat?

— Nu.

Ajunseseră în dreptul popotei. O simțeau după mirosul de mâncare. Un grup de soldați tăiau cartofi și-i aruncau într-o marmită pusă la foc în aer liber. Șeful bucătar, îmbrăcat soldătește, purta în loc de capelă o cipilică din pânză albă și un șorț dinainte.

— Uite-te și dezertorii... Băieții din Batalionul de pedeapsă. Ai cui sunteți, măi, aceștia? îi întrebase un soldat, cu fața arsă de soare, smochinită, cu niște urechi de șoarece.

Cei doi nu răspunseră.

— Vă zgâriați, dacă vă-ntreabă omul câte ceva? Țineți nasu' sus, las că vă ia mâine locotenentul Sănăuceanu la întrebări și o să vedeți voi pe dracu'!

În spatele popotei se afla baraca ce-i adăpostea pe răniți. Prin ușa deschisă văzură paturile în care se aflau 20 sau 30 de bărbați: care cu un picior înfășurat în atele și legate de plafonul de lemn cu frânghii subțiri, care cu o mână atârând de gât sau, pur și simplu, îmbrăcați în halate peticite, cei care lepădaseră pansamentele și așteptau să treacă convalescența și să-mbrace din nou uniforma.

Vorbeau cu glas tare; unii râdeau în hohote, nu aveau aerul unor suferinzi.

Tronaru îi făcu semn celuiilalt să apuce spre dreapta, unde se vedeau cele patru dormitoare. Găsiră foarte ușor pe cel cu numărul 3; în fața ușii deschise, un planton se tologea la soare pe cei doi bușteni care țineau loc de trepte. Își rezemase pușca de canatul ușii și sforăia ușor.

Când se apropiară mai bine, îi simțise și se ridicase în picioare cu un aer buimac:

— Da' voi cine mai sunteți și încotro?

— Am fost repartizați aici. Nu-i baraca numărul 3?

— Ba da. Și ce vreți?

— Vrem să vedem cum arată.

— Ia te uită la ei! Fac recunoaștere... Pofțiți! Dar era mai bine să veniți cu grupa.

Intrară. Baraca nu era prea luminoasă. Avea două rânduri de priciuri, pe dreapta și pe stânga, la mijloc un spălător înclinat care lăsa să curgă apa pe un uluc de lemn până la ieșirea din partea opusă, unde probabil că exista o scurgere.

— Se aduce apa cu hârdaiele probabil. Asta e... constată locotenentul. Dar bine că avem cu ce ne spăla. Nu pot să mă sufăr murdar.

— Ai fost crescut în puf, zisese celălalt.

— Da' de unde? Sunt țăran, ca și dumneata, probabil. Țăranii, așa cum știi, sunt curați.

Bogasieru cerceta soliditatea priciurilor, trăgând de bulumacii de la capete.

— Bine construit.

Așternuturile erau acoperite cu păture și întinse, să arunci cu banu-n ele s-ajungă până-n tavan, cum se obișnuia la militarie. Cearșafuri de in, niște pilote în care probabil că vârașeră iarbă și cam atât.

— Suferi la curent? Îl întrebase locotenentul.

— Nu.

— Totuși te sfătuiesc să ocupi un pat de lângă ușă.

— De ce?

— E mai ușor la alarmă.

— Ce alarmă?

— Se vede că ești neinstruit. Or să ne scoale noaptea pe neașteptate și va trebui să ne îmbrăcăm în trei minute, cu cazarmament cu tot, cu raniță și muniție. E mai bine lângă ușă, ascultă la mine.

— Am înțeles, îți mulțumesc.

Străbătuseră baraca tăcută, podeluită cu scândură proaspătă de brad, nedată la rindea, dar bine înțepenită, din care încă mai izbucnea un iz vag de pădure. În fața ieșirii, pe stânga, locotenentul îi arată latrina, pe care o inspectă rapid.

— Foarte curat. Îmi place colonelul. Militarul adevărat se cunoaște după curățenia armei și după closetele văruițe.

— O să vă înțelegeți foarte bine amândoi, constată Tronaru.

— Și tu nu vrei să te înțelegi cu el?

Celălalt se gândea. Pe urmă, spuse:

— Dacă-aș fi fost sub comanda dumitale m-ai fi împușcat dacă încercam să trec la inamic?

— Ba bine că nu!

— Ai fi făcut-o din convingere politică?

— Nu știu dacă din convingere politică, dar, oricum „pentru că altfel nu se poate. Sunt ofițer de carieră.

— Și-atunci de ce ai refuzat să comanzi plutonul de execuție?

— Tocmai pentru că sunt ofițer de carieră și nu călău.

— Să-ți spun drept, nu înțeleg nimic din raționamentul ăsta, zisese Tronaru. Care este diferența? Dacă este o diferență!

— Nu cunoști cazul? Era vorba de doi sergenți care au refuzat să execute niște ostateci.

— Și?

— Dezertarea unui camarad este un lucru foarte grav „pe când refuzul de a fi asasin altceva.

„Ia te uită? Își spuse în gând Tronaru. Ciudați mai sunt militarii ăștia! În ce drăcii te vâra viața asta!...”

Bogasieru privea coroanele pomilor în care soarele arunca fuzeele lui aurii.

— Frumoasă zi! ce spui, bolșevicule?

— Frumoasă...

— Cum te-au arestat?

— Dintr-o prostie. Am luat-o cam ușor. Eram ascuns și mă plimbam pe bulevarde. Credeam că n-or să pună mâna pe mine în vecii vecilor.

În jur era o liniște nefirească. Nu se auzeau decât glasurile înfundate ale celor de la popotă care tot mai curățau cartofi și făceau glume. În văzduh zburau păsări, într-un huiet vesel, de triumf, zburau în stoluri, izbucnind din frunzișul acela verde-proaspăt care le spunea că se află într-o oază.

— Unde dracu' o fi linia frontului acum? întrebese Tronaru.

— Cine știe? Vardaru o să ne spună. Probabil că au curier, telefoane. Țin legătura cu Spatele armatei și cu linia întâi. Dar ce, a început să-ți placă războiul?

— Da' de unde?

— Atunci?

— Atunci, întreb pentru că mi se pare cam nefiresc să fi fost bombardat pe drum și aici să găsim liniștea asta.

Locotenentul îl măsură aproape amuzat.

— Nu ești prost deloc! Te gândești că-n timpul ăsta inamicul poate să facă o pungă și să ne trezim luați ca din oală. Să știi că după câte-l știu eu pe Vardaru, și-am auzit multe despre el, nu-i atât de prost ca să se lase prins copilărește.

Tronaru găsisese o buturugă și privea un mușuroi de furnici.

— La ce te uiți?

— La furnicile astea... Peste tot e la fel. Nebunele cară, își construiesc un adăpost și vin niște proști ca noi și calcă peste ele și le strivesc, și-o iau de la capăt.

— Nu ești prea optimist.

— Parcă dumneata ești!

Tăcură câțeva vreme.

— Fumezi o țigară? îl întrebă Bogasieru.

— Nu eram un fumător, dar cu mizeria asta...

Celălalt îi aruncă un pachet de *Plugar*, pe care Tronaru îl prinse din zbor. Își luă o țigară, o bătu la capete și ceru chibriturile locotenentului.

— N-am o marcă mai bună, să știi. O să vorbesc cu Finanțu ăla, el o să ne facă viața mai ușoară, e un om care știe să se descurce...

Tronaru îi aruncă pachetul de țigări și chibriturile pe care acela le prinse pe rând ca pe niște mingi de oină.

— Cum de nu te-au împușcat?

— Nici eu nu știu. Mi-au spus tovarășii mei că s-au mai schimbat legile. Le e frică și ăloră de la tribunalele militare. Nu se știe ce vine... Au desființat pedeapsa cu moartea.

— Interesant, făcu gânditor Bogasieru. Aud că pe prizonieri, ai voștri îi prelucrează. Vor să le schimbe conștiința. Cum vine chestia asta?

— Foarte bine. Orice om poate să-și dea seama la un moment dat că a greșit.

— Adică războiul ăsta e greșit?

— Din punctul nostru de vedere, războaiele sunt drepte și nedrepte.

— Puah! făcu Bogasieru. O să-ncepi să-mi ții discursuri. Am mai cunoscut un comunist în facultate. Vorbe, domnule! Ascultă la mine... n-o să reușească nimeni să desființeze războaiele. Ele sunt necesare ca epidemiile. Lumea se nmulțește anarhic și există o operă a morții, așa cum există

o operă a vieții. Trebuie să se compenseze una pe alta.

Tronaru nu-i răspunse câteva secunde.

— Ce meserie ai dumneata, în afară de asta, a armelor? Îl întrebă apoi, stăpânindu-și enervarea.

— Meseria mea e să fiu soldat.

— A, înțeleg, făcu celălalt. Vezi, de-aici vine toată nepotrivirea dintre noi. Pe vremuri, când eram foarte tânăr și lucram prin diferite locuri, nu mi-am închipuit că o să trăiesc cele ce mi se întâmplă acum. Viața mi se părea foarte simplă. Mi se vorbea despre exploatare, despre bogați și săraci, despre lupta de clasă. Dar toate astea erau simple abstracțiuni. Credeam că vom rezolva totul foarte simplu. „Mă, capitaliștilor, sculați-vă voi, ca să ne-așezăm noi”, ăsta-i limbajul nostru, iartă-mă. Ce era mai simplu decât să te duci într-o uzină, să-l iei de beregăți pe director, să-l scoți pe ușă afară? De unde să știu eu că în spatele acestei persoane, care putea să fie și stăpânul unui munte acoperit de păduri, și proprietarul unei fabrici sau al unei mine uriașe, se aflau instituții puternice: statul, biserica, armata, poftim, din care faci dumneata parte; mi-a deschis ochii un om foarte interesant, Năsturescu îl chema, noi îi ziceam nea Chibrit. „Cum e, nea Chibrit, cu lupta de clasă? Cum e, nea Chibrit, cu renta socială și exploatarea și el ne explica cu răbdare, în limbajul său de om care trecuse prin multe. „Mă, mucoșilor, voi credeți că revoluția mondială durează 24 de ore? Uitați că nu peste tot există aceleași condiții! Că mai sunt șovăielnici, trădători, oameni de nimic, pușcării, ziduri, la care o să vă împuște. V-ați înghămat la un car mare care zdroncăne pe drumul istoriei, dar zdroncăne, merge înainte, strivește tot în calea lui și din carul ăsta, la câte-o hurducătură, mai cad unii; totu-i să te ții bine, să nu pici din el înțelegi ce spun?

Bogasieru îl privea ca pe-o insectă ivită de cine știe unde.

— Ești într-adevăr țăran, cum am bănuț eu? Vreau să zic

un țăran proletarizat?

— Dacă mă gândesc bine, nici taică-meu nu era numaidecât țăran. Am apucat în curte câteva oi; vacă n-aveam, era prea mult pentru noi; și tata n-a mai răbdat și-a plecat la oraș și s-a făcut petrolist; cred că nu era mare lucru, dar tot a învățat câte ceva. Pe mine a vrut să mă dea la școală, dar nu l-au mai ținut curelele și m-a vârat într-o școală de ucenici să-nvăț o meserie.

— Și-ai învățat?

— A, știu mai multe meserii.

Bogasieru râdea de se prăpădea.

— Domnule, ai haz, să știi! Dacă toți ar fi ca dumneata, parcă v-aș privi mai cu simpatie.

— Ce spui! făcu și Tronaru hâtru, privindu-l pieziș. Crezi că de-asta nu mai putem noi, comuniștii, că nu ne privește lumea dumitale cu simpatie...

— Hai mai bine să-i căutăm pe ceilalți, zise locotenentul, probabil sunt la magazie să-și ia cazarmamentul. Și se ridică de pe iarbă, alăturându-se lui Tronaru.

— Am să mă mai gândesc la cele ce mi-ai spus. Dracu' știe cine are dreptate? Tata, care nu era un țăran înstărit, l-au împrăștiat după război, mi-a băgat în cap: „Mă, Matei, nouă regele Ferdinand ne-a dat câte-o țărucă de pământ și să știi că nu ni l-a dat de pomană, l-am plătit cu sângele nostru; dar s-a ținut de cuvânt: ni l-a dat. E al nostru; mult, puțin, e al nostru; el o să vă rămână vouă”. Eram acasă patru frați: două fete, doi băieți. Tot el ne-a făcut socoteala: „Mă, vouă, băieților, n-o să vă las nimic; pământul e puțin ș-așa; o să-l împart la cele două fete, ca să pot să le mărit; voi trebuie să mergeți la școală și să învățați, să vă țineți cu dinții de carte, să vă faceți o meserie; și, dacă va fi nevoie, să apărați cu arma în mână România asta pe care oameni ca mine și ca alții au făcut-o mare, România mare; dac-ai știi câți au murit pentru România asta mare!” Și de câte ori aud

un glonț zburându-mi pe lângă urechi, mi-aduc aminte de vorbele tatii; pentru asta a murit frate-meu, pentru asta probabil că o să-mi las și eu oasele pe aici. Așa că dumneata, nu știu cine-oi fi, îmi ești de fapt un inamic.

Tronaru se opri, smulgând o creangă pe care o descoji cu unghiile.

— De ce crezi că sunt un inamic? Și comuniștii au o patrie. Propaganda nemților vă bagă în cap la toți niște tâmpenii. Dumneata crezi că nu m-aș bate pentru o Românie a celor săraci, a celor care n-au la ora asta nimic, nici măcar pământul pe care Ferdinand l-a dat țăranilor și pe care moșierii l-au luat înapoi pe nimic? Ori dumneata crezi că eu nu spun adevărul? Și tatălui meu i s-a dat pământ. Dar a trebuit să-l vândă bucată cu bucată. Nici n-avea prea mult. Și nu era singurul care-l vânduse bucată cu bucată. Toți făceau la fel, ca să poată să trăiască, să dea gurilor numeroase pe care le-aveau de hrănit câte ceva de îmbucat. Pentru această Românie a săracilor m-aș bate oricând. Nu pentru România burghezilor care, așa cum spuneai, erau să te facă un asasin pe dumneata, care ești un ofițer și ai onoare, așa cum îmi dau seama, pentru că ai riscat să fii împușcat pentru a nu săvârși o crimă. Vezi că putem să ne înțelegem?

Bogasieru se oprise și-i spusese scurt.

— Hotărât lucru: ești un om periculos!

— Țștia nu mai dau stingerea odată, sufletelor? Întrebase în gura mare Finanțu privind la felinarul unsuros care ardea deasupra intrării. Și lumina aia nu se mai stinge? Că m-am săturat la pușcărie să dorm cu lampa aprinsă.

Plutonierul Vasile Văduva inspectase plutonul pe care-l avea sub comandă și făcuse câteva *alinieri* în dreptul priciurilor pentru ca de la început acești oameni neinstruiți să aibă măsura a ceea ce va urma: adică o instrucțiune precisă, comenzi clare, scurte, execuții rapide, fără șovăiri.

— Mă, voi știți că aici avem și muieri? îi înștiințase cu o voce măreață Sandu Milion.

— De unde-ai mai scos-o și p-asta? se mirase preotul Onisifor Dinulescu.

— Ascultați la mine, am văzut cu ochii mei două: una e doctoriță; cam coaptă ea, da' mie-mi plac astea coapte. Și una mai tinerică și botoasă, da' făcută bine.

— Și le ține careva în vreun borcan ca pe niște păianjeni, întrebase locotenentul?

— Nu râde, dom'le, se-nfuriase escrocul. Le-am dat bună ziua: „Sărut mânușițele, doamnelor! Sunt Sandu Milion, zis Mondialul, mâna dreaptă a lui Florică Florescu, serviți vă rog!” Și le-am întins pachetul meu cu fondante de *la Capșa* de care n-o să mă despart nici pe lumea ailaltă, că sunt un tip galant și știu să acostez femeile.

— Și ele te-au îmbrățișat și-au zis: „Bine-ai venit, domnu' Sandu”, și te-au poftit în vastele lor apartamente?

— Domnule locotenent, să știți că o să vă rugați să vă fac cunoștință cu ele și eu n-am să vreau pentru că vă bateți joc de mine. Păi, n-avem noi aici un spital de campanie, ori nu l-ați văzut?

— Ba l-am văzut, confirmă locotenentul.

— Ei, dacă l-ați văzut, să știți că acolo lucrează amândouă; pe una o cheamă Vanda Ionescu și pe cealaltă, cum dracu-i zicea, domnule? Da, Tanța, zisă Bot de lepure. l-am făcut fișa, nu mă joc!

Câtiva începuseră să sforăie. Erau osteniți. Toată după-amiaza grupa lui Vasile Văduva cărase apă cu sacalele regimentare și lucrase la o tranșee exterioară și la obstacolele mobile antitanc pe care colonelul Vardaru le aruncase înaintea eventualilor atacatori, printre copacii pădurii. Cei mai mulți dintre ei erau obișnuiți cu munca fizică, așa încât nu protestaseră. Numai Finanțu, cu șiretenia lui înnăscută, îl cocolise pe plutonier, care-l

trimisese la spitalul acela de campanie, pentru că Sandu Milion declara că suferă de hernie și are nevoie de un consult.

„Așa se trăiește, domnule, pe lumea asta, îi șoptise lui Tronaru. Dacă ești prost, te bagi unde-i mai greu și dai în brânci, dacă ai școala vieții ca mândel, te-nvârtești și scapi ușor”.

Acum îi ardea de vorbă, nu-i era somn. Așa că îl lăsară să trângăne de unul singur. Se împrietenise cu câțiva soldați repartizați și ei la baraca nr. 3: unul Ilie Furdui, unul Dincă, zis Patrafir, și Vasile Rudaru, care ocupaseră patru paturi de lângă ieșire, așezate unele sub altele, cel de-al patrulea fiind locul de onoare al lui Trandafir Mucenicu, Orbul, fosta ordonanță a colonelului Vardaru, ce se bucura de toate onorurile în regiment și organizase cu cei trei echipa de gropari de campanie.

Cam la vreun ceas după stingere, la intrare se auzise bocănitul bastonului lui Trandafir Mucenicu. Plantonul îl cunoscuse de departe.

— Tu ești, Orbule? Hai, că s-a dat stingerea. Ia-o așa, pâș-pâș, să nu-i scoli pă ăilalți, că-i așteaptă mâine botezul și știi tu cum e la botez.

Tronaru îl auzi bâjbâind cu bastonul lui pe podele. Nu-i era somn; se răsucise pe toate părțile și nu putuse să adoarmă. Pe patul de sub el se auzea răsuflarea ușoară a locotenentului. „Bună fire are omul ăsta, unde-l așezi, acolo doarme. Nu pierde vremea”.

La capătul celălalt al dormitorului, unul dintre cei trei gropari îl ajuta pe Mucenicu să se urce pe prici:

— Ușurel, ușurel. Ia spune, Aparaschivii ce-a zis?

Orbul întreba pe careva: Vasile, ești aici?

— Aici.

— Pune-mi căpătâiul ăla să m-așez ca lumea. Rău e să nu vezi.

— Ai vorbit cu doamna doctor?

— Am vorbit.

— Și?

— Aparaschivii nu mai are mult. I-am spus și lui: „Mă băiete, ar trebui să te gândești și tu la cele veșnice”.

— Și el?

— „Ticălosule, îmi dorești moartea?” a zis. Dacă nu-l țineau ăilalți, îmi trăgea una în cap.

— Nu sunt ticălos deloc. Mă-ngrijesc numai de sufletul vostru. Cine să vă facă pomenile? Așa că eu vă iau ce vă iau și voi vă ușurați. Că d-aia am rămas pe front, să mă-ngrijesc de voi. Hai, mai bine scoate ce-oi scoate și pune coala, în palmă, ca să te scrie Țânțaru în carnetu' meu; că Țânțaru mi-i scrie pă toți de-aici din spital!

— Și el? Întrebă Vasile Rudaru.

— El se tot codea.

— Și n-a dat?

— Nu prea... Pe urmă, Țânțaru i-a șoptit la ureche ceva și și-a scos verigheta. „Dacă te lasă sufletul, ia-o”. Și-am luat-o.

— Ai luat-o? se mira și Dincă, zis Patrafir, cel de-al doilea gropar.

— Da' cum să nu? O am coala la brâu și să nu-ncercați voi la noapte să mi-o furați, că eu am șapte suflete și vă simt, și vă spun lu' domnu' colonel Vardaru la care am fost ordonanță și vă trimite în linia-ntâi cât ai zice pește.

— Se poate, nea Trandafir?! se amestecase în vorbă și al treilea gropar, Ilie Furdui, care avea o voce pițigăiată, parcă-l tot strângea cineva de gât.

Tronaru asculta din ce în ce mai uluit această convorbire. Auzea mișcându-se trupul greoi al orbului și un foșnet de haine. Pe urmă, când probabil se așeză mai bine, continuă să le povestească.

— Și-atunci i-am spus lui Țânțaru: „Scrie-l, Țânțarule,

scrie-l, să-l pomenim de sâmbăta morților, să-i trimit efectele la familie. Și l-am binecuvântat: „Dumnezeu cu tine, că acum nu mai treci prin lumină, și te duci acolo unde nu mai este nici bucurie, nici întristare”. Și Țânțaru s-a mirat cum de am eu inima aia să le spun așa c-o să moară, c-o să-i ia Dumnezeu. Și atunci m-am răstit la el: „Și tu de ce te miri atât? Am șase fete de măritat. Trebuie să strâng câte ceva, că sunt slute, slute și sărace, nimeni nu se mai uită la ele, și eu am rămas orb, mamă nu mai au, cine să le dea de mâncare, unde mai pui că trebuie să pun ceva în palmă și plutonierului Văduva ca să mă lase în pace. Altfel de mult îmi făcea vânt de-aici...

Se auzea sforăitul soldaților, oboșiți de munca de peste zi.

— Am început-o bine săptămâna asta. Am avut două înmormântări, zisese Furdui.

— Noi să fim sănătoși.

— Pe ăla, Petre Petre, puteau să-l scape, da' n-a vrut Dumnezeu. L-a luat pe drum înspre gura raiului. Ce n-a făcut domnul colonel Vardaru și cu doctorița aia, da' n-au putut nici ei... Acum, s-au liniștit amândoi, și Petre Petre și ăla, Ionescu sau cum dracu-i zicea, funcționam, de n-ajunsesse și el s-aibă un grad mai mare. Ei au dat?

— Au dat, cum să nu dea? zisese Trandafir Mucenicu. De la ăsta, de la Ionescu, am luat o salopetă de-aia de aviator, americană, numa mătase, o să le fac fetelor niște cămăși din ele... Bani n-avea, da' a dat săracu'...

— Și Petre Petre?

— Petre Petre, țăran cum era, se mai strâmbă că n-are, că să-i trimitem lucrurile acasă la nevastă, da' nici eu nu m-am lăsat, i-am spus: „Bă, tu degeaba ai ajuns caporal, pentru că n-ai învățat că toate pe lumea asta se plătesc; păi, mă, Petre, dacă mori, îți fac cântarea, chermeză nu altceva; cât suntem noi aicea, eu, cu groparii mei, Furdui, cu Dincă, cu Patrafir și cu Rudaru, voi să nu duceți nicio grijă: vă

cântăm, vă ducem ușor la groapă să nu vă zdruncine, așezăm pămîntelu' pe voi cum ai pune unt pe pâine, că și în groapă trebuie să știe cineva să te așeze, cum să te pună pe o parte ca să n-ai vise urâte pe lumea ailaltă.

— Și-a dat, a dat?

— A dat! O pereche de bocanci, da' i-am spus și eu: „Petre, puțin ai dat, puțin ai să ai pe lumea ailaltă, eu pă tine te pun într-un tron mai mic, că, dacă nu știi să plătești cum se cuvine, să stai și tu cu picioarele la gură, c-am mai văzut eu morți d-ăștia care stau cu picioarele la gură și-ajung spafii și mănâncă zilele la ailalți oameni”.

— Și el ce-a zis?

— Ce să zică? „Câine ești, Trandafir Mucenicu, d-aia ți-a luat Dumnezeu vederea; dacă te bucuri tu de moartea fiecăruia, așa să mori și tu, cu genunchii la gură, într-un tron ca ăla în care-ai să mă bagi pă mine...”

— Și matale ce i-ai răspuns?

— Ce să-i răspund? „Bă, Petre, mie nu mi-e frică; pă mine poate să mă-ngroape și fără tron, că tot viermii mă mănâncă; că și scândura putrezește și viermele n-alege, mă, dacă voi țineți să vă-ngroape creștinește, cu coșciug, cu slujbe, cu daraveli, n-aveți decât”.

— Aoleo, sărise Furdui cu gura prin întuneric. A spus el asta?

— A spus.

— Bine că p-ăștia doi îi înmormântarăm. Dumnezeu să-i ierte... da' matale ai auzit c-a venit azi la Batalionul de pedeapsă un popă?

— Ce spui? se mirase îngrijorat Orbul.

— Da, l-au văzut băieții; are sutană și-o cruce mare și umblă ca Sfântu Petru, și noi ce ne facem?

— Cum adică, ce ne facem?

— Păi, bine, așa, că dac-avem popă militar, se numește că el o să se ocupe cu slujbele și cu toate chestiile astea, și-

atunci?

— Atunci popa o să le facă slujbele și noi o să-i îngropăm...

— Da, da' nu mai pică ei așa cum picau, că matala știai să le cânti, ei vedeau cum îi îngropi pe alții și erau liniștiți, care va să zică o să aibă și ei parte de așa ceva, că ai o voce...

Trandafir Mucenicu îi liniștise.

— Eh, parcă popa n-o să aibă nevoie de-un dascăl? Eu știu slujba; cât am fost copil, umblam cu căldărușa, răspundeam la biserică, citeam din Tropare, știu Evanghelia pe dinafară; ascultați voi la mine, o să aibă nevoie de mine. Și-acum hai să ne culcăm, că am vorbit cu fata aia, cu Bot de Iepure, care mi-a spus că mai are doi în vedere: unu' în două-trei zile ne lasă, așa că pregătiți lopețile, și-al doilea nu o mai duce nici el o săptămână; i-a reparat doctorița cât i-a reparat, da' n-a putut face nici ea mai mult, n-are nici medicamente; ăia ne-am uitat aici, sau fug și ei pe undepucă. Mai vorbim noi mâine, noapte bună!

— Noapte bună, nene Trandafire, îi uraseră groparii în cor și pe urmă se făcuse liniște.

Pregătirea pentru front în regimentul lui Vardaru se făcea de către comandanții de plutoane, care, la rândul lor, erau supravegheați de locotenentul Sănăuceanu. Acesta-i însoțise de la locul de imbarcare fără să-i bage în seamă, retras, văzându-și de treburile lui, fără să se-amestece în treburile lui Vasile Văduva, care răspundea de convoi. Avusese o permisie de două săptămâni pe care-o terminase. Așa încât, mai odihnit, la cinci și jumătate dimineața, ascultase trompetul care dădea deșteptarea, inspectase pe bucătari să vadă dacă pregătiseră ceaiul de dimineață și la ora șase primise raportul comandanților de plutoane. Trecuse în inspecție pleava de oameni fără căpătâi și-și făcuse socoteala că va avea de furcă cu ei; ca orice militar de carieră, știa să-i aprecieze dintr-o privire câți bani fac. „O adunătură de neisprăviți, scursura regimentelor, uite ce ne

trimit ăia din țară și vor să ținem frontul cu căzăturile astea”. Îl întrebase pe Vasile Văduva ce pregătire aveau.

— Două săptămâni de instrucție la *Malmaison*, la înghesuială.

— Ăștia trebuie muștruluiți bine, pentru că or să ne facă de râs, uite la ei cum țin arma. Ai vorbit cu sergenții?

— Vorbit.

— Bine, spusese. Și făcuse un semn celorlalți comandanți de plutoane că marșul putea să înceapă.

În primele trei zile îi lăsase să ducă în spinare numai foile de cort, păturile, puștile, muniția și lopețile Linemann, ceea ce era – cum aveau să-și dea seama mai târziu – o jucărie pe lângă ce-i aștepta. Direcția de marș era spre o carieră de piatră aflată la 30 de kilometri, la sud-vest de locul de tabără. Zilele fuseseră călduroase. Un soare nemilos ardea deasupra capetelor; își puseseră căștile de război, pentru că odată ieșiți din pădure puteau să fie reperați de un avion de recunoaștere al inamicului și în câmpia prăfoasă, aviatorii te puteau „citi” numaidecât. Ritmul de marș fusese destul de lent la început, până când comandanții de plutoane dădură o alarmă falsă și începură să strige: „Avion inamic!” și să-i culce din zece – n zece metri în praful drumului gloduros. O oră întregă îi tăvălise, înjurându-i și poruncindu-le să se ridice și iar să se adăpostească și să-și sape la iuțea măștile individuale trăgând după ei mitralierele *Maxim* ce trebuiau să fie montate și puse în dispozitiv în trei minute, drept în fața unui inamic ipotetic. Primul care încercase să tragă chiulul fusese Finanțu, care se apucase cu mâinile amândouă de burtă și striga cât îl ține gura:

— Hernia, hernia mea!

Fața pistruiată a plutonierului Vasile Văduva se roșise și putură cu toții să-i audă vocea neplăcută, metalică, urlând la simulant:

— Îți arăt eu ție hernie, de n-o să te vezi! Cu mine nu-ți

merge! Cu mine nu-ți merge, auzi? Treci în grupă și fă ce spun, că te curăț!

Sile Milion se trântise în praf cât era de lat, urlând din toate puterile și zvâcnind din picioare ca o gravidă.

— Dreptî! făcuse Vasile Văduva.

Dar Finanțu nu se ridicase și continua să urle.

— Dreptî! zisese a doua oară și scosese revolverul.

— Mă, nenorocitul, te-mpușc, să știi de la mine. Aici suntem pe front, ridică-te și intră-n grupă.

Și-atunci brusc, Finanțu, care se zbătuse, prefăcându-se că are dureri insuportabile, sări drept în picioare.

— Și cu mânușile-alea ce-i în mîna ta? Ai lepră? Scoate-le numaidecât!

— Domn plutonier, să vedeți eu...

— Scoate-le imediat, îți spun!

Și Finanțu le scosese.

— Aruncă-le!

Și le-aruncase. Un hohot gros de rîs se auzise din pluton.

Asta Sandu Milion suportă mai greu. Îi privi cu ură pe ceilalți și-i înjură printre dinți.

— V-arăt eu vouă. Îl aranjez eu pe plutonier.

Marșul se transformă într-un marș forțat și, după două ceasuri, câțiva rămaseră de căruță. Încheietorii de pluton îi goneau din urmă cu înjurături. La jumătatea drumului își mâncară porțiile împărțite încă de dimineață de artelnic și pe la două după masă porniră mai departe. Pentru prima zi era destul. Dormiră noaptea în cariera de piatră, unde începură tragerile a doua zi în zori și, în sfârșit, după încă o noapte petrecută sub cerul liber, sub foile de cort pe care le ținuseră în bandulieră tot timpul marșului, porniră înapoi, spre locul de tabără.

— Da' popa unde a rămas? Că nu l-am văzut? întrebă locotenentul pe Tronaru.

— Îl ține comandantul pe lângă el, se pare.

— Păi, în prima zi i-au dat un pat în bordeie, dar el a venit și-a dormit cu noi.

— N-oi vrea să facă instrucție; are o sută de chile, pe un soare de ăsta îl omora Vasile Văduva.

Mai târziu puțin, Tronaru îl întrebă pe Bogasieru:

— Dumneata, ca militar, crezi că folosește la ceva instrucția asta forțată?

— Cred că da. La început, vi se pare greu, dar o să vă obișnuiți... Probabil că e numai începutul. Am auzit de la alții că în perioada pregătitoare colonelul Vardaru face instrucție cu trupa punându-le bolovani de râu în ranițe.

— Și asta la ce bun?

Locotenentul îl privise atunci cu superioritatea pe care o au totdeauna militarii față de cei neinstruiți.

— Probabil că știe el ceva... se gândește la o retragere precipitată și nu vrea să lase nimic pe teren. Asta-i una dintre mândriile comandanților: să nu lase inamicului pradă de război, nici măcar cadavrele nu se lasă inamicului. Încă de la tătari, toate oștirile își îngroapă morții pentru a nu-i lăsa învingătorului. Nu că s-ar teme de o profanare, dar nu-i nimic mai dezolant pentru o trupă care înaintează decât terenul gol; e ca și cum ai fi tras până atunci cu tunurile, cu brandurile și cu mitralierele în văzduh; există o matematică a morții, fără ea nu se poate.

— Nu înțeleg totuși de ce trebuie să schilodești oamenii pe care-i comanzi pentru a-i instrui când ar trebui, mai degrabă, să-i ai întregi.

Bogasieru rânjise scurt:

— O să-nțelegi toate la vreme.

Pe urmă instrucția se asprise.

În barăci dormeau din ce în ce mai rar. În planul de bătaie al comandantului se afla ideea de a obișnui trupa să-și stabilească cantonamentele din mers, să se pregătească pentru un itinerar foarte lung. Toate astea le știa de la

Bogasieru, care-i spusese într-o dimineață:

— Tronarule, de obicei o retragere se face cu cap, cu mijloace motorizate sau cu trenul, dar se vede treaba că regimentul lui Vardaru a fost uitat sau șters din controale. A trecut prea multă vreme de când el ar fi trebuit să angajeze o luptă sau să acopere o gaură în frontul comun. Și iată-ne tot aici, în faza de pregătire. Asta nu-mi miroase a bine deloc, ascultă la mine... Aprovizionarea a uitat că existăm. Normal ar fi trebuit să treacă niște avioane să ne parașuteze saci-cu pâine și conserve. Ai mai văzut așa ceva? Eu n-am văzut.

— Și-atunci?

— Atunci se pare că va trebui să ne descurcăm cum știm. O să mâncăm rădăcini, o să vezi, iarbă, ca vitele... colonelul Vardaru e mândru și n-a cerut ajutor sau dracu' mai știe ce s-a-ntâmpat... Da, vom trăi și vom vedea...

Peste două zile de la această convorbire, câteva avioane de recunoaștere se iviră deasupra pădurii. La început, li se păruseră că au trecut din întâmplare. Dar la al doilea raid înțelesesă că fusesesă reperați. Colonelul Vardaru dădu ordine stricte să nu mai iasă nimeni la instrucție și noaptea să se țină cel mai strict camuflaj.

Marșuri nesfârșite în stepa prăfoasă. Opt ore de marș cu 40 de kilograme în spate și mereu mecanica acelor ordine scurte: „Avion inamic!” și culcatul fără cruțare cu toată acea povară, foi de cort, pături, lopeți, pușcamitralieră, care îți bășicau spinarea ca și când te-ar fi călcat o herghelie de cai, pe urmă te obișnuiai și totul devenea lesnicios, simțeai numai oboseala care urma, somnul de plumb „necruțător. Tronaru nu mai auzea nici măcar sforăitul înfiorător al părintelui Onisifor Dinulescu, care, în primele nopți, îl ținuse treaz. Ceva se întâmplă cu Orbul și cu groparii lui, de grupul căroră se lipise acum Finanțu. Nu-și dădea seama ce pun la cale și nu-l interesa prea mult. Cel mai bine dintre ei

se ținea locotenentul. Părea neschimbat. Pe el marșurile de noapte îl făceau să se bucure, cel puțin nu mai era soarele pe care-l vedeai de 5 ori sau de 10 ori; cinci sau zece globuri de foc de deasupra capului; nu mai era nădușeala acră, uleioasă de sub bluze, pe care nici scăldatul în vreo baltă puturoasă nu reușea s-o curețe de pe trup. Noaptea, bâjbâiau pe întuneric, conducându-se după busolă spre punctul fix pe care trebuiau să-l atingă, dar mai curând după stele. Soldații: o lume amestecată, în care predominau cei de la țară, aveau un instinct de a se găsi în acea beznă în care după un ceas relieful începea să-ți apară abia distinct cu accidentele lui, cu văioage mici, trunchiuri de copac uscate, câte o pădure în care intrau înspăimântați să nu întâlnească grupe de partizani. Dar tot acel perimetru în care-și făceau exercițiile părea părăsit, mort; avioanele parcă-i uitaseră. Colonelul Vardaru nu se lăsa însă înșelat de această liniște aparentă. Printre soldați începuse să umble zvonul că vor fi trimiși în linia întâi; telefoanele moarte de la comandamentul regimentului înviaseră. Apăruseră în sfârșit niște camioane cu hrană și băutură, care descărcaseră și grupa artelnicului ascunsese lăzile și le încuiase în bordeiele din jurul popotei. Sile Milion le spusese într-o seară:

— Îi las eu văduvi de rom; au adus pileală ca să bea comandantul și cu locotenentul Sănăuceanu și cu Văduva... și se adresase Orbului:

— Măi, nea Trandafire, n-ar bea gura matale un rom?

— Ba, cum nu?

— Am ochit eu ceva, se lăudase Finanțu.

— Ce spui?

— Da. A venit aprovizionarea; măcar pe zece sticle să pun eu laba și să facem treaba aia, că altfel n-am curaj.

— Ce treabă? Întrebare și Dincă zis Patrafir.

— Ei, cine știe multe moare, se răstise la el șeful

groparilor.

Tronaru nu înțelesese atunci despre ce este vorba. Mai târziu avea să-și dea seama ce puseseră la cale.

Și, într-o seară, când se întorcea de la raport, auzise o larmă de voci amestecate în baracă. Era limpede că se îmbătaseră câțiva. Popa Onisifor Dinulescu cânta „Mergi la cer și te așază”, în hazul celor trei gropari.

— Așa, părinte, fă-ne și nouă slujba, că acuși ne ducem. Măcar să ne fi cântat matale înainte.

Tronaru intrase și-l văzuse și pe Bogasieru în mijlocul lor, stând pe prici și bând din gamelă rom. Câteva sticle goale erau risipite pe podele.

— Treci încoace, strigase la el locotenentul. Vino să bei cu noi!

Tronaru înțelesese că prădarea magaziei de alimente avusese loc. Finanțu se uita la el cu niște ochi plânși de parcă și-ar fi luat adio de la toți. Nu știa ce-i cu el.

Un soldat îl încuraja din când în când și noul sosit nu înțelegea de ce o face, dându-și coate cu un altul.

— Mai bea, nea Sile, să ne faci și nouă curaj!

Avea un fel de a duce disperat cana de tablă la gură încât Tronaru își spusese că ăștia vor dezerta în noaptea care urma.

— Ce se-ntâmplă aici? îl întrebă pe locotenent.

— Ai să vezi, așază-te pe pat și bea.

— Eu fac cinste, strigă de la locul lui Finanțu, care părea că mai rău se trezește decât se îmbată.

— Și nu ți-e frică că or să vadă că le-ai furat romu'? Întrebă Furdui.

— Și dac-or să vadă o să mi-o ia pe-a mai mare din trei. Până atunci ajung la reformă.

Vocile soldaților se amestecau. Deveniseră gălăgioși, arțăgoși; cei trei gropari scosese din raniță o frânghie pe care o legaseră cam la vreun metru deasupra podelelor între două paturi.

— Dar asta ce mai e?

Tronaru nu înțelegea nimic.

Bogasieru, care se îmbătase și el puțin, râsesse de el:

— Atletism... o să vezi, fac atletism.

„Nu, că ăștia au înnebunit cu toții”, gândea Tronaru.

Și-atunci văzu, uluit, cum cei doi soldați care stăteau lângă Finanțu se aruncară pe rând peste frânghie. Era ceva stângaci; niște sărituri caraghioase, de oameni care în viața lor nu săriseră un gard. Păreau niște pachete în uniforme acelea jorțăite; cădeau pe un umăr sau pe coate, urlând; și ceilalți băteau din gamele ca să-i încurajeze, ca la un concurs.

— Mai sus, mai sus! striga Patrafir. Așa n-o să faceți nicio treabă, ascultați-mă pe mine.

Și frânghia fu ridicată mai sus.

Soldații săriră din nou cu aceeași stânjenire plină de spaimă:

— Ce dracu' vor ăștia să facă? întrebă Tronaru pe locotenent?

— N-ai înțeles. Vor să se schilodească, ca să fie scutiți de front. Au auzit că peste două-trei zile ne-mbarcă în camioane și ne trimit în linia întâi.

— A, asta era?

— Păi da, chestia cu creta pisată nu mai merge. Ținea la începutul războiului, când plutonierii mai închideau ochii, prefăcându-se că nu știu despre ce e vorba, dar acum te trimit la Curtea Marțială și pentru un fleac.

Cei doi soldați se pregăteau să mai sară încă o dată peste frânghia întinsă. O făcură cu aceeași stângăcie și dintr-un reflex de apărare al trupului se sculară în picioare fără să-și fi rupt vreun os. Era rândul lui Finanțu, care, gălbejit, cu ochii tulburi de băutură, dar de o neașteptată luciditate, măsură înălțimea frânghiei și-și dădu seama că el n-o să reușească niciodată să treacă peste ea. Nu era făcut pentru

așa ceva. Cei din jur îl ațâțau:

— Haide, sări, pun o mie de lei că nu ești în stare să treci peste frânghia asta.

— Acușica. Hai, hai, nea Sile, atinge-o!

Cu o îndrăzneală jalnică, escrocul își făcu vânt și dădu să sară peste frânghie, dar nu reuși decât să ajungă sub ea, după care se prăbuși plângând, bătând cu pumnii în podele.

— Nu pot, nu pot, nu înțelegeți?

Se auzi vocea Orbului, de sus, de pe prici, unde ședea turcește sub un felinar:

— Atunci nu rămâne decât metoda ailaltă.

Dincă îl adună de pe jos pe escroc:

— Hai, ridică-te, n-avem timp de pierdut. Dacă se prind ăia că le-am furat romu, vor trimite potera înapoi și, mamă, ce-o să mai pățim!

Și pe urmă se adresă celorlalți doi soldați, care stăteau și ei neputincioși lângă ușă.

— Voi mai vreți, mă, să vă schilodiți, sau nu?

— Ce le cere ăsta? Întrebă Tronaru pe locotenent.

— O să vezi...

Soldații încă nu răspunseseră, se uitau unul la altul; mai băură câte o cană de rom ca să-și facă curaj și primul se îndreptă către oamenii lui Trandafir Mucenicu.

— Hai, dați-i drumu'!

Vasile Rudaru strânse întâi meticolos frânghia, dezlegând-o de la cele două capete, o ascunse în raniță și scoase de acolo un prosop;

— Unde-i hârdăul cu apă? Întrebă.

Furdui îl trase de sub priciuri.

— Știam eu c-aici o să ajungem până la urmă. Fă-ți cruce, mă, se răsti la soldat. Acesta tremura tot, cu ochii sticlind parcă de nebunie.

— Dă-i mâna, ce te mai strâmbi atâta? se răsti la el Furdui. Nea Trandafire, ridică ochii spre orb, aruncă-mi

instrumentu' ăla de sus.

Pe podele se auzi căzând ceva greoi. Era un baros de câteva kilograme una din acele piese care se întrebuințează la Moși, un mai pe care Furdui îl apucă cu amândouă mâinile:

— Bă, să n-ai nicio pretenție... tu ai vrut-o... noi te schilodim cât ai zice pește...

Soldatul se îndreptă către Dincă și-i întinse mâna... Acela aruncă repede prosopul în hârdăul cu apă și-i înconjură brațul de câteva ori, făcând un semn celorlalți din jur, care începură să bată gamelele una de alta, făcând un zgomot asurzitor.

— Doar nu-i rup brațul? întrebă Tronaru.

— Ba chiar așa! îi răspunse de la locul lui locotenentul, sorbindu-și liniștit romul din cana de tablă.

Atunci se petrecu un lucru neașteptat. Soldatul se smuci din mâinile lui Furdui și fugi pe ușă afară, „strigând cât îl țineau puterile: „Nuu! Nuu...!”

— Ce vă spuneam, ăștia-s niște... spuse cu o măreție calmă Orbul de la locul lui! Pe câți i-am făcut eu oameni, și ei! Măine stăteau cu laba pusă în ghips, 40 de zile o domneau; nu tu instrucție, nu nimic... N-au decât să plece pe front să tragă cu arma!

— Tu mai vrei, mă, să te schilodim? îl întrebă Patrafir pe cel de-al doilea soldat.

Cel întrebat ieși și el, fără niciun cuvânt, pe ușă.

— Măcar adu-ne înapoi prosopul de la tâmpitu' ăla! strigă după el Furdui, ceea ce acela și făcu.

Acum toți îl priveau pe Finanțu, care rămăsese singur între ei.

— Ei, să te vedem! Tot zeamă de varză ca ăștia ești?

Sile Milion apucă o sticlă de rom golită pe jumătate și o sorbi dintr-o răsuflare. Omușorul i se mișca spasmodic în sus și în jos și Tronaru își dădu seama că escrocul o să-i lase să-i zdrobească mâna.

— Trebuie să-l împiedicăm, îi spuse locotenentului.

— Ce, ești nebun? Stai la locul tău și taci! N-ai văzut, n-ai auzit; ăștia-s capabili de orice.

Îi pusese brațul pe umăr și-l împinsese spre locul lui pe prici, cu o energie pe care nu i-o bănuia. Finanțu luase un felinar din cuiul de la ieșire și trecuse pe la fiecare, arătându-le brațul și palma stângă.

— Priviți-mă bine, oameni buni, cu asta și cu asta (și schimbă felinarul dintr-o mână-n alta) am dat cele mai fine găuri, am spart Banca Națională, Banca Crissoveloni, sucursala Buzești, am spart Banca Havas, mamă, ce mai bijuterii avea ăla înăuntru într-un seif: trei ani puteam să trăim cu băieții cu tot... dar am pierdut la pocher bunătate de pradă; parcă la lași n-am dat o gaură de au chemat ăia polițiile din toată lumea să vadă cine lucrase așa de bine și, uite, numai cu ăsta lucrăm: c-un ac.

Își scosese de la rever un ac lung, femeiesc, de cap, din oțel subțire.

— Cu ăsta poți să omori și-un om dacă i-l bagi în inimă. Până dimineața nu știe nimeni. Dar eu nu m-am mânjit cu așa ceva; sunt curat, bă, așa să știți; nu mi-am pătat mânușițele astea... A, să jefuiesc o bancă, acolo, asta-i o treabă de artist; ș-acuș, trebuie să-mi sfărâm un braț; ah, ticăloasă viață! Că nu m-a lăsat pe mine-n pușcărie, că ce viață duceam! Mama lui Dumnezeu; și-am ajuns să mă schilodesc ca să scap de belele; rău am mai ajuns, vai de măiculița mea!

Plângea cu un glas muieresc, subțire. Fața toată îi era plină de lacrimi. Și când termină tot atât de brusc să mai plângă cum începuse, se îndreptă către Dincă, zis Patrafir, își lăsă brațul să-i fie înfășurat în prosopul acela pe care groparul i-l mai înmuie o dată în apă ca să-i amortizeze lovitura și Furdui se apropie cu barosul de el.

Părintele Onisifor Dinulescu se dezbătă brusc și dădu să

coboare de pe prici la ei:

— Ce-ați înnebunit, mă?

Dar Vasile Rudaru i se așează în față:

— Părinte, vezi de treaba dumitale, nu te amesteca.

Și-atunci se auzi vocea Orbului, de sus, de pe locul lui, cântând din răspuțuri:

La pușca mitralieră

Toate fetele s-ar cere.

Că la toate le e dragă

Ca să-nvețe cum să tragă;

Dar când s-o strica, măi vere

Cin' s-o dreagă...

Cin' s-o dreagă...

Soldații băteau asurzitor din gamele și Furdui ridică barosul și izbi. Urletul lui Finanțu fu acoperit de acele zgomote care semănau cu un bombardament. De sus, de pe priciuri, săriră câțiva soldați care începură să danseze unul după altul în acompaniamentul celor din jur: un fel de tangou, strângându-se unul pe altul.

Finanțu zăcea leșinat pe podele și Patrafir aruncase hârdăul cu apă peste el, ca să-l trezească:

— Scoal', mă, c-acuș te ducem la infirmerie și-o să-ți pună Bot de lepure două atele clasa întâia, și cine-o să stea în vârful patului, în timp ce ceilalți or s-o mierlescă pe front?

Îl ridicaseră de umeri, îl aruncaseră într-un cearșaf ca pe un sac de cărbuni și-l cărară afară spre infirmerie.

— Ce-or să spună acuma sanitarilor?

— Că s-a-mbătat și-a căzut de pe prici și și-a rupt mâna, simplu... are grijă Patrafir să le dea câte-un bacșiș și or să-nchidă ochii...

Beția colectivă atinsese paroxismul. Uitând de ce le ceruse colonelul, soldații deschiseseră ferestrele și ridicaseră perdelele de hârtie de camuflaj. Urlau cât îi ținea gura refrenul aceluși cântec:

*La pușca mitralieră
Toate fetele s-ar cere,
Că la toate le e dragă
Ca să-nvețe cum să tragă,
Dar când s-o strica, măi vere,
Cin' s-o dreagă...
Cin' s-o dreagă...*

De afară se auzeau strigătele sentinelor:

— Stinge luminile! Stinge luminile! Ce-ați înnebunit?
Camuflajul!

Dar soldații nu mai ascultau:

— Trăiască binefăcătorii! Trăiască binefăcătorii! urlau din
răsputeri:

— Ei au grijă de noi.

Îl luaseră de umeri pe Orb și dansau cu el în mijlocul
barăcii.

— Care te mai înscrii, neamule? Să vă facem formele...
slujbele... Părinte, strigă acesta către popa Onisifor
Dinulescu, spune-le la băieți că le fac slujba a marer numa
să dea ceva înainte, că nici noi nu lucrăm pe gratis...

De lângă el, Tronaru îl auzise pe locotenent.

— Am văzut lucruri și mai și, după un bombardament de o
săptămână, când nu scoseserăm capul din tranșee și eram
gata să ne mâncăm și bocancii, ne-a apucat, tot așa, o
isterie colectivă. Și, fără ordin, ne-am ridicat din adăposturi
și cântam și urlam de s-a speriat și inamicul; ne-au citat pe
ordinul de zi pentru fapta asta, dar, de fapt, nu era vorba
decât de frică... de frică urlam și ieșisem în bătaia
gloanțelor! O să le treacă și ăstora, peste un sfert de oră vor
cădea lați la pământ.

În momentul acela se auzi glasul plantonului:

— Atențiune! Drepti! Domnu' comandant... Și începu să-i
dea raportul chiar lângă ușa de la intrare, trezit și el brusc
din beția generală.

— Să trăiți! Sunt soldatul Ghelase Gheorghe, planton schimbul doi.

În ușa, colonelul Vardaru, în birgherii lui lustruiți, bățându-și cizmele cu cravașa, privea uluit la soldații aceia care se lipiseră de priciuri.

— Ce se-ntâmplă aici? Ați înnebunit? Măine să iasă la raport comandantii de grupă. Vă-nvăț eu minte ce-nseamnă disciplina...

Dădu să iasă și-l zări pe locotenent.

— Dumneata, ca fost ofițer de carieră, cum de le-ai permis să-și facă de cap? Ai uitat de legile războiului? Să vii mâine dimineață la mine să stăm de vorbă.

Lui Tronaru îi aruncă numai o privire scurtă, interogativă, ca și cum ar fi vrut să-l țină minte. Nu spuse nimic. Salută scurt și părăsi baraca.

Era o zi însorită. Sub pomii care acopereau locul unde fuseseră săpate bordeiele grupului de comandă, la o masă de bârne, colonelul Vardaru îi făcuse semn locotenentului:

— la loc, ia loc.

— Aș prefera să rămân în picioare, domnule colonel.

— Mai bine să ne plimbăm puțin prin pădure.

— Dacă vreți dumneavoastră...

Vardaru era cu un cap mai înalt decât locotenentul. Umbla cu un pas lung, lovindu-și mereu birgherii cu cravașa...

— Ce loc pașnic! Nu-i așa? Întrebă Vardaru.

— Cât o mai fi...

— ...Spune-mi, ce crezi despre întâmplările de-aseară?

— Vă referiți la beția din dormitorul 3?

— Nu numai la beție...

— Nu-nțeleg.

Colonelul se opri și-l măsură.

— Domnule locotenent, pentru mine dumneata ești încă un ofițer și te tratez ca atare. Te rog să mă înțelegi și să-mi răspunzi cinstit. Știu că-ți vine greu să-mi spui c-ai fost

martor la acea automutilare. E vorba de soldatul Finanțu, care și-a zdrobit mâna ca să scape de front... pentru asta ar trebui să-l împușc și încă mai mă gândesc dacă s-o fac sau nu. Dumneata mă cunoști pe mine? Ai auzit de colonelul Vardaru?

— Da, răspunse celălalt.

— Atunci n-ai să fii mirat de măsurile pe care-am să le iau... am de gând să vă trimit pe toți în linia întâi... cu Finanțu, cu tot, așa rănit cum e... exemplul lui, dac-ar fi să trec peste ce-a făcut mizerabilul acela, poate fi molipsitor. Am încă mulți oameni cărora le-am jurat să-i duc acasă întregi, dacă vor avea noroc să scape de bombardamente, cu ajutorul priceperii mele militare; ceea ce a făcut Finanțu e intolerabil și dumneata trebuie să știi cum se ține moralul soldatului; înainte de a vă trimite pe front, am să te bag la carceră și pe dumneata și pe nenorociții ăia cu care s-a-nhăitât fosta mea ordonanță. Plutonierul Vasile Văduva de-abia așteaptă să vâre la carceră un ofițer. Știi de ce te pedepsesc astfel?

— Bănuiesc... trebuia să-i împiedic pe soldații aceia să facă ceea ce au făcut, dar poate vă dați seama și de ce n-am putut s-o fac...

— Nu, nu-mi dau seama. Ce-ai dumneata comun cu șleahța asta de neisprăviți?

— E greu să vă explic și nici nu știu dacă vă interesează...

— Nu ești ofițer de carieră?

— Ba da.

— Și-atunci?

— Domnule colonel, e-o poveste mai lungă... vedeți dumneavoastră, școlile militare, instrucția, ambianța nu pot să-ți explice nimic din realitatea, frontului. Trebuia să ajung aici ca să-nțeleg foarte multe lucruri. Nu e chiar atât de simplu...

— Aa, pricep... ai început să te demoralizezi; dar să știi de

la mine că războiul nu s-a sfârșit încă; niciun război nu se termină la prima înfrângere...

— Nu, nu e vorba de asta. S-a întâmplat un lucru mult mai profund; ca și dumneavoastră, probabil, mă bat de la începutul războiului, am mâncat pâinea asta, am fost rănit de câteva ori; am și câteva ordine militare care mi s-au luat când am fost degradat în fața trupei și trimis la Batalionul de pedeapsă. Probabil că dacă nu eram decorat, acum eram mort. S-a ținut seama oarecum și de meritele mele...

Adolescența lui Matei Bogasieru fusese bântuită de impulsunile acelei epoci tulburi, când, într-o Europă falimentară, demagogi abili agitau ideea unei renașteri din ruinele spirituale ale îmbătrânitului continent. Între studiul militar și audierea unor cursuri la Facultatea de filosofie din Freiburg, tânărul fiu de țărani români, înspăimântat de ideea de a pierde bursa pe care o dobândise scrâșnind din dinți și irosindu-și nopțile cu o tenacitate pe care nu și-o pierduse toată viața (de fapt, era disperarea fiului de țăran de a se întoarce între ai săi fără o diplomă, ca să fie batjocorit și nu numai el, ci toată familia – că nu a reușit acolo unde alții reușiseră), era foarte greu să aibă o viziune clară asupra concepțiilor filosofice ale timpului, pentru că nu avea o formație filosofică, asta ar fi presupus o fire meditativă, dar el era mai curând o mașină de înmagazinat date, o fire ascultătoare, supusă, gata să intre în mrejele celor ce propovăduiau peste tot ordinea, disciplina, renașterea, certitudinea. Tânărul învățase supușenia încă de la 11 ani, intrând într-o școală militară, începând cu execuția acelor exerciții care se grefau pe voința acestor tineri ce trebuiau să devină niște mașini militare și terminând cu istoriile despre războaie și tactica militară. Între termenii tehnici ai meseriei armelor și profundul conservatorism ce era implicat în profesiunea pentru care se perfecționa, Matei Bogasieru găsea foarte rar prilejul să se

gândească la el însuși. Ideea de a protesta, de a avea o părere personală, de a contrazice pe cineva era streină nu numai lui, ci și acelor colegi cu care se închidea în chiliile Școlii militare de la Târgoviște. Duminici abulice, cu plimbări pe străzile umbrite de castani bătrâni, vara (nu mergea decât o săptămână acasă, la el în sat, să-și vadă părinții, surorile și pe frate-său, care învăța și el, cu aceeași sete de a reuși, într-un internat, pregătindu-se pentru cariera de învățător), și pustii, iarna, când viscoalele măturau trotuarele și singura lui bucurie era aceea de a cheltui câțiva lei într-o cofetărie sordidă din centrul orașului și să se întoarcă totdeauna cu un ceas mai devreme decât trebuia pentru a nu pierde ora apelului, fapt care ar fi însemnat consemne, pedepse cu carcera, admonestări în fața Companiei, ironia colegilor și-acel mușcător discurs pe care de fiecare dată comandantul școlii îl ținea în fața celor pedepsiți și a întregului efectiv de elevi. Crescuse fără prietenia camarazilor, care se adunau câte doi sau câte trei sau câte patru, formând micile familii ale internatelor, ieșind împreună, mai târziu, bând și împărțind femeile cu care se culcau. La 17 ani, el era încă „flăcău unguresc”, cum îi spuneau în batjocură camarazii, mai curând absent sau neavând aptitudini pentru viața din afara orelor de instrucție și cursuri; dormea puțin, se oferea să facă plantoane pentru alții, avea o insomnie prelungită încă din copilărie: după patru ore de somn era odihnit; nu se plângea niciodată dacă i se făcea o nedreptate; asta în firea lucrurilor; la ei, la țară, crâșmarul, jandarmul, preotul, toți abuzau și, în subconștient, pentru asta se pregătea: pentru o situație în care și el să poată să abuzeze fără ca alții să protesteze; ambiția cea mai mare rămânând aceea de a ieși primul pe promoție, trăgând cu dinții și nereușind să fie decât al treilea sau al patrulea, pentru că premianții erau fii de ofițeri, prieteni cu profesorii lor de la școală; știau două

limbi streine de acasă; îl citiseră pe Klausewitz de la 14 ani; veneau la această întrecere cu o pregătire mai bună, aveau un stadiu înaintea lui la sosirea finală a fiecărui an; nopți întregi se gândea ce poate să facă ca să distrugă sau să atenueze acest handicap; și nu reușea să facă nimic, acei colegi ai lui luau cu seninătate notele cele mai mari, aproape fără efort, și el strângea numai din fălci, fără să spună nimic, fără să facă cuiva vreo confidență; i se spunea *ascetul*, pentru că mânca foarte puțin; el nu primea pachete, cum primeau cei mai mulți de la părinții sau rudele aflate în alte orașe, nici mandatele cu bani care îndulceau viața aspră de internat; avea un aer bolnăvicios, deși era foarte sănătos în realitate; fața emaciată de nesomn și de hrana puțină, trupul acela subțire, numai mușchi, ochii care puteau să fixeze multă vreme un punct fără să clipească, rezistând invectivelor vreunui comandant nemulțumit de un exercițiu eșuat îl serveau ireproșabil. Părea molatec, deși reflexul la exercițiile militare era rapid și o inteligență nativă, o prospețime ce fusese remarcată contraziceau această idee despre el. Bursa pentru studiile superioare din Germania o obținuse fără greutate și asta făcea parte din planul lui de a-i uimi pe cei din satul în care stătea numai o săptămână, vara, în uniforma lui călcată bine, care-i dădea un ascendent chiar față de fratele său care părea numai un seminarist în costumul negru de postav, sărman, pe lângă strălucitoarea lui uniformă a școlii militare. Devenise distant, aproape nu mai înțelegea văicărelile tatălui, care, pe măsură ce surorile lui creșteau, începuse să fie îngrijorat de viitorul lor. Acestea erau urâte, bocârne, șleampete, călcau rău, erau leneșe la învățătură, abia terminaseră câte o clasă sau două de liceu și se întorseseră acasă, să crească găște și să le îndoape sau să iasă la câmp, conștiente că n-or să reușească să-și învingă niciodată condiția de țărânci. Visau să le ia fiul popii sau al vreunui învățător, dar ei, acești copii

ai notabilităților satului, aveau ambiții mari: voiau să se căsătorească la oraș, să ajungă funcționari sau profesori universitari, și atunci simțeau că rămân niște proaste, sortite să moară în acel sat mizer de pe valea lalomiței; dacă până și fratele lor le disprețuia și nu le mai scotea din tâmpite și le căina că nu se va alege nimic de capul lor, atunci totul era pierdut; iar pe Matei Bogasieru puțin îl interesa treaba asta, nu simțea niciun fel de afecțiune pentru nimeni; moartea maică-sii nu-i smulsese nicio lacrimă, pentru că se întâmplase iarna, într-un timp când nu exista vacanță, nu-și ceruse nici măcar o învoire de trei zile ca s-o vadă cum o duc la groapă; trimisese o telegramă scurtă în care-l anunța pe taică-său că nu poate să părăsească școala militară. Atât. Și cu asta totul se încheiase. Plecarea într-o țară streină constituia pentru el un prilej bine venit pentru o evadare într-o altă lume; și nu avea decât să continue aceeași viață de claustrare și studiu; în Germania erau câțiva care n-aveau domiciliu în oraș; încă un român, Jumanca, venit de la Cernăuți, și unul Folosea, și el fiu de țăran, nimerind, nu se știe cum, în militărie. Locuiau în incinta școlii, un fel de cazarmă umedă, cu divizioane întunecoase ca niște capele, cu ferestre acoperite cu geamuri mate pentru a nu lăsa să se vadă nimic de afară, peisajul acela dulce, de dealuri și păduri (desigur, cineva se gândise că oamenii care stau închiși în astfel de clădiri e mai bine să nu știe că dincolo de ziduri lumea se plimbă, că e soare, că există acea libertate pe care, dacă o ignori, nu simți nevoia s-o ai), în încăperile cu pupitre înalte de lemn, cu o tablă neagră pe care erau desenate dispozitive de luptă, piese de artilerie și mașinării de război plutea o lumină egală, liniștitoare, care putea să semene foarte bine cu a becurilor ce se aprindeau toamna, pe la cinci seara, când afară ploua și ei abia mai rezistau, cedând somnolenței pe care atmosfera pluvioasă le-o transmitea. Veneau de pe

câmpuri, alergând dimineața sau săpând, cărând armamentul greu prin noroaie, făcând maluri nesfârșite, mai adaugă la toate astea și exercițiile de noapte, alarmele, când trebuiau să coboare câte 5 etaje cu cazarmamentul în spinare și să-l readucă în 3 minute sus; dar lui nu-i maispuneau nimic aceste lucruri; îi plăcea mai mult să asculte cursurile acelor profesori militari germani, cu nume ilustre unii dintre ei, înghețați, duri, cu un obraz bărbierit la sânge, cu guri veștede, disprețuitoare, de nobili care sunt siliți să predea unor necunoscuți știința lor moștenită din tată în fiu, a vechilor familii militare nemțești, crescute într-o severă disciplină ce se perpetuase mai mult de 150 de ani. Matei Bogasieru învățase greu limba germană, dar o învățase, scrâșnind din dinți, repetând papagalicește fraze întregi și cuvinte din dicționare. Îi și plăcea să asimileze tot ce putea asimila; ideea că știind foarte multe lucruri te îmbogățești era tot o idee țărănească, pentru că sărăcia milenară a acestei păături sociale îi obliga pe reprezentanții ei la acumulări de toate naturile, cu o sete disperată care nu însemna atât dorința de parvenire, ci un fel de apărare în fața celorlalți, care erau bogați din naștere, deținând din pornire o zestre spirituală ce trebuia mereu acoperită. Povestea dezertării lui Ariovist după ce fusese învins de Cezar, a lui Plutarh, sau descrierea asediului Cremonei din 1160, unde Barbarossa folosisese ostateci, expunându-i armelor fraților lor, sau asediul Milanului al aceluiași, care vârase groaza în Europa, erau tot atâtea exaltări ale spiritului german care trebuiau să transmită fiilor de junker, cu care studiau împreună în acele divizioane, o mândrie de castă. Cursurile profesorilor îl pomeneau pe Bertholdt Schwartz, care amestecase salpetrul cu sulful și cărbunele de lemn, descoperind primul exploziv constituind în secret tot o formă a mândriei germane. Pe urmă, Jumanca, colegul lui de bancă, pentru care avusese o

slăbiciune inexplicabilă – părându-i-se mai instruit ca el și dovedind o voință și mai mare decât a sa, lăsându-se flagelat de către niște nemțotei blonzi (vreo cinci sau șase colegi care exultau vechea virtute germană sau se băteau în duel prin berăriile din oraș, în timpul scurtelor învoiri, tocmai pentru a se mândri cu acele tăieturi de spadă interzise în formă, dar practicate fără opreliști de acești tineri fanatici), îl inițiasă în anumite tainice deprinderi și exerciții pentru întărirea spiritului. El îi vorbise despre ritualurile țărănești din secolul al XIII-lea ale țăranilor de pe malurile Rhinului, care se lăsau călcați în picioare dintr-o nevoie ciudată de umilire, practicând un creștinism sălbatic. Era în viața lor o întoarcere spre naturism, care se practica foarte mult aici, în Germania. El și colegii aceia, băieți de țărani din Thuringia, nu crema müncheneză sau berlineză a acelor blonzi frumoși ca niște actori de cinematograf, cu obrazul balaftrat de floretă și care-i propuneau să li se alăture, făceau marșuri nocturne prin pădurile din împrejurimile Freiburgului, petreceau duminicile cercetând satele pe unde altă dată bisericile aveau agățate de uși mâini tăiate de sfinți și statuile catedralelor arătau decapitați purtându-și capul la subsuoară. Erau ținuturile valpurgiilor, ale stejarilor sacri, ale rugurilor care fumegaseră un veac și mai bine, ținuturi ale ascezei, ale extazului și misticismului, cum spunea Jumanca. Unul dintre acei complici ai secretelor lor orgii militare îi adusese lui Matei Bogasieru o carte din secolul al XVII-lea, *Ciocanul vrăjitoarelor*, operă a doi dominicani, o carte plină de orori, descriind orgiile diavolului cu femeile și metode de a tortura. La început, nu înțelesese de ce Jumanca și acei nemți tăpălăgoși ca și ei, pentru că firea țăranului este aceeași oriunde s-ar găsi, îi împrumutaseră o astfel de carte. „Ca să te obișnuiești cu firea germană, îi spusese Jumanca. Ea nu e logică, îi place numai extazul, cruzimea și muzica și are

oroare de libertate”. Pe urmă, careva dintre ei: Kurt sau Walter, sau Jakob, nu mai știa cine, îi vorbise despre Luther, care fusese biciuit la Eisleben și cerșise la Magdeburg, care era de fapt un petrecăreț mânat de mistică, studiind dreptul la Erfurt și cântând la violă. Părintele Reformei avea viziuni și-și tăia venele de la o mână cu o spadă, iar la 21 de ani se călugărise... „Era un țăranoi ca tine și ca mine și a ajuns predicatorul lui Friederich, principele elector de Saxa. Sosise la Vatican urând Roma și Italia, pentru că gândea ca și noi că lumea trebuie întâi distrusă și pe urmă reinventată”. Dar el, Matei Bogasieru, habar n-avea de ce trebuia lumea distrusă și reinventată. El nu voia decât să termine școala militară și să se întoarcă în țară, să ia gradul de sublocotenent și să facă instrucție cu alți fii de țărani, pe care avea să-i comande, și aceia aveau să execute fără crâcnire toate comenzile, așa cum făcuse și el. „Înțelegi, Matei?” spunea fanaticul Jumanca. Pe urmă, Jumanca și acei fii de țărani germani din Thuringia îi recitară pamfletele împotriva bisericilor și a ordinelor călugărești din *Scrierile Oamenilor Întunecați* și-i vorbiră despre reinven tarea vechii mitologii germane, despre dezgroparea statuiilor antice și despre visul stăpânirii mondiale pe care totdeauna fiecare națiune îl renaște. Jumanca îi amintise cuvântul lui Hutter: *Barbarie, ia-ți o funie și pregătește-te de surghiun. Spiritul a pornit-o la drum, iar învățătura înflorește. A trăi e o bucurie*. Matei Bogasieru învățase să nu se mire de nimic, deși se întreba în sinea lui la ce-i folosește acestui Jumanca să învețe niște lucruri care priveau statul german.

Până a fi venit și chiar aflat aici, în Germania, unde bisericile erau pline de lume și de cântece de orgă, crezuse că nemții erau creștini, și ei erau creștini într-o formă militară, care-și pusese pecetea chiar și pe suflet, dar câteodată citea câte un articol al domnului Goebbels sau

reproducerea vreunui discurs al lui Hitler; și din ele nu lipsea un oarecare dispreț față de religie, care în viziunea acestora contribuise la vlăguirea rasei germane: *O națiune nu poate fi un imperiu mondial decât dacă poate trăi independent pe propriul ei spațiu și se poate apăra militar. Eu trebuie să-i dau spațiu Germaniei*, clama Führerul în acele discursuri pe care el le auzea la radio din întâmplare. Frazele răstite în cel mai bun spirit prusac, ca niște ordine, plăceau acelor colegi ai lor care erau gata să-l urmeze pe acest „om nou”, cum îi plăcea să i se spună: *Imperiile se fac cu spada și cu armele*. Și mulțimile fanatizate de pe stadioane și de la *Sportplatz* răspundeau cu urlete: *Sieg Heil! Sieg Heil! Sieg Heil!* Și Jumanca îi repeta și el cu o încăpățănare pe care pe atunci încă n-o înțelegea: „Pricepi? Trebuie să ne pregătim pentru această lume nouă, pentru noua ordine pe care trebuie s-o instaurăm și-n România”. „Și ce trebuie să fac pentru asta?” „Nimic. Atât: să te pregătești pentru a răspunde atunci când va fi nevoie”.

În vacanțele de Crăciun și de Paște Jumanca îl ducea în cercurile unor indivizi care păreau a fi urmăriți de cineva și dădeau acestor întâlniri un aer conspirativ. Câțiva teologi, îmbrăcați în sutane, alți militari ca și ei, cu aceleași figuri aspre și priviri fanatice, îl rugau să ia parte la reuniunile lor. Mese în trapeze mănăstirești, pe la Căldărușani, Cernica și la alte mănăstiri din jurul Bucureștilor, unde se luau prânzuri lipsite de consistență, și se vorbea despre teocrație și ortodoxism, despre domnia lui Dumnezeu pe pământ, despre necesitatea sacrificiului și a martirizării în succesiunea creștină a gândirii omenești care era atacată de forțe oarbe, materialiste, gândire ce trebuia apărată de o elită spirituală care acum se forma, în secret, pentru că forțe organizate încercau să o sugrume încă în fașă prin legi abuzive și persecuții. Pentru Matei Bogasieru întâlnirile oculte care începeau cu rugăciuni, rostite în grup, sau cu

vizite în cimitire necunoscute, *pentru familiarizarea cu moartea*, cum spunea Jumanca, adică cu acea serenitate a lăcașurilor de repauzare; toate ceremoniile simple la care participa nu conțineau încă ideea de subversiune pe care avea s-o priceapă mai târziu, altfel, probabil, le-ar fi evitat de la început; dar, pentru modul lui de viață, acea frângere a unei pâini pe o masă de lemn și consumarea unui prânz sărăcăcios nu purtau tenta religioasă pe care le-o dădeau ceilalți. La țară, aceste agape comune se numeau pomeni, se mânca împreună după treierat, la înmormântări sau la nunți; era un fel de a te familiariza cu ceilalți; de fapt, consecința unor înrudiri, pentru că un sat nu e decât totalitatea unor înrudiri succesive de-a lungul timpului, înrudiri colaterale, nesfârșite, fini și nași, veri și nepoți, bunici și răzbunici, duși la biserică pe rând, la vremea lor, de către urmași ai unor spițe îndepărtate și iar recombinați într-o fraternitate monocelulară care ținuseră statul acesta mii de ani sub presiunea altora mai puternice. Așa încât nu-l mira nimic. Vara, grupul acelor tineri se mărea; erau studenți, elevi și niște fete foarte frumoase între ei; și viața lor militară se desfășura în continuarea celei adevărate, reale. De data asta, civili, curios de bine instruiți, făcând împreună cu ei marșuri și cărând pietre pentru biserici prin Dobrogea, mereu biserici și cruci, și, pe urmă, mergând în grup să-l asculte pe un profesor universitar, un bărbat gras, bine hrănit, țigănos, cu un început de chelie, cu acea morgă parohială pe care o au unii episcopi de provincie când se îmbracă în haine de oraș; prelegerile lui se țineau la Sala Dalles sau la Biblioteca centrală, într-o sală mică și aglomerată, în care, în mod curios, veneau foarte multe femei, toate îmbrăcate elegant, încărcate de bijuterii, nu cu aspectul bicisnic al bigoților, ascultând în tăcere cuvintele rostite, cu o voce frumoasă, melodioasă de către domnul Serafim Vestnic, pe numele adevărat Theodorescu sau așa

ceva, care ținea mulțimea sub o vrajă hipnotică timp de două ceasuri, rostind ca în transă prelegerile lui: *Dacă răul din stat e răul din societate, și dacă răul din societate e răul din om, creșterea creștină urmărește nimicirea răului din om sau mântuirea de păcat. Aici, pe pământ, Biserica pregătește în suflete mântuirea, pe care în chip definitiv o dă Iisus Hristos la judecata din urmă. Biserica pregătește deci pentru cealaltă ordine de existență. Cu alte cuvinte, scopul creșterii creștine trece dincolo de marginile vieții pământești și are în vedere destinul omului în veșnicie. Căci dacă admitem că omul nu moare întreg odată cu moartea-i trupească, atunci destinul lui e altul decât acela de a face o scurtă umbră pământului. Misiunea Bisericii se înscrie în această infinită perspectivă a nemuririi și a veșniciei.*

Matei Bogasieru privea doamnele care aplaudau la sfârșit și se întreba ce are comun cu ele și-l interoga și pe Jumanca: „Crezi că ăștia, când va veni revoluția aia de care vorbești tu, or să iasă în stradă?” „Va fi suficient dacă ei își vor vedea de treabă”, îi răspunsese odată prietenul lui cu răceală, o răceală care-l umplea de groază pe Bogasieru, fără să-și dea seama. În general, nu înțelegea de ce, în același timp, simțea la inițiatorul său un dispreț nedisimulat față de biserică și curiozitatea pentru conferințele acestui bărbat care se bucura de o largă audiență la public, dar pe care el îl găsea destul de mediocru. Limbajul lui Serafim Vestnic nu avea strălucirea pe care o întâlnește la alți oratori ai *dreptei*, pe care începuse să-i frecventeze în același timp. Cel de-al doilea, Profesorul, cum i se spunea era mai exploziv, n-avea această blândețe ortodoxă, mediocritatea evidentă a unei gândiri mijlocii. El era idolul lui Jumanca și al prietenilor săi; agil, nervos, sportiv, cu mare succes la femei, ca și celălalt de altfel, cam de aceeași vârstă, mânua aceeași gândire în alte forme, ultimul fiind mai actor, mai rasat, făcând echilibristică în gândire, încărcându-se de

paradoxuri, cu o gestică de mare retor; impecabil în costumele lui croite la Londra, lipsindu-i din acele discursuri strălucitoare pioșenia celuilalt, tratându-și materialul faptic cu o ironie abia ascunsă, părând – cel puțin așa avea impresia Matei Bogasieru – un tip care nu opta, care nu susținea ideile pe care le arunca auditoriului: *Berdiaev credea că Renașterea despre care am pomenit a săpat o prăpastie între om și eternul adevăr al creștinismului. Tragedia, după el, ar fi fost faptul că omul proclamându-se Dumnezeu s-a dezumanizat.* Surâdea sardonice și reteza cu un gest fraza, își ștergea fruntea asudată cu o batistă de mătase albă și îl cita pe Étienne Gilson: *Renașterea n-a fost Evul Mediu plus omul, ci Evul Mediu minus Dumnezeu. Și tragedia e că pierzând pe Dumnezeu, Renașterea a pierdut pe omul însuși.* Lua aplauze ca un cântăreț de operă; femeile acelea cu pălării uriașe și cu briliante sclipind în urechile fine se ridicau în picioare și-l ovaționau. El făcea un gest de îngăduință amară, rugându-le să se reaseze, cu o trufie abia mascată, iradiind din toată persoana sa un dispreț necenzurat ca și când le-ar fi transmis: „Nenorociților, dacă dintr-atât vă entuziasmați, ce îmi rămâne mie să vă mai spun, eu sunt un om cu adevărat divin pentru obscuritatea spirituală a vremii mele”. Curios era faptul că această demagogie fermecătoare, orală, se transmitea și emulilor săi (pentru că se iviseră foarte mulți; ei vorbeau, cum aveau ocazia; aceeași gândire paradoxală, sclipitoare, mimată; aceeași logoree nefrenată, aceeași întrecere în emiterea celor mai cunoscute cuvinte frumoase: *Popoarele sunt ideile lui Dumnezeu* sau: *Mor de a nu muri* cum zisese Sfânta Tereza d'Avilla. Și pe urmă tăvăleau totul prin Hegel, realizarea conștiinței ca sens al istoriei, lupta împotriva îndoielii, care era proprie stângii, necesitatea curățirii mai întâi, în sensul de curățire spirituală, de spăsenie, de credință și pe urmă de eradicare a societății de cei inutili, cei care împiedicau

revoluția, prin asta înțelegându-se desigur violența în formele ei ultime și nimeni încă nu se speria de enormitățile pe care fiecare la rândul lui le debita). Dar o rămășiță conservatoare din el, de țaran, îl făcea pe Matei Bogasieru să se întrebe cum vor face acești liberali bonjuriști revoluția, pentru că între ei se aflau, în afară de acei tipi întunecați, ascunși, tăcuți și fanatici, și o spumă abia scăpată de spleenul de la moșii, intrați în Mișcare pentru a se limpezi *spiritual*.

Ghiță Folosea, care se trezise în mijlocul acestor vâltori și discursuri care-l depășeau, îl întreba din când în când, cu bunul său simț: „Mă, Matei, ce crezi tu despre idioții ăștia? auzi-i cum vorbesc: cămașa de forță a anonimatului, și ei abia așteaptă s-ajungă undeva să se bată cu pumnii în piept; umblă cu *Pivnițele Vaticanului* în buzunare și vorbesc despre un imperialism al românilor! Dar ce imperialism să aibă românii, săracii, c-abia ne ținem aici, pe locul nostru; nu că ăștia sunt nebuni! auzi tu, noi și popor mesianic, haida, de! Mitică lăsând taclaua, anecdota și berea! Pe nemți îi înțeleg, mă, cum spunea profesorul ăla al nostru Weltherheimer, sau cum dracu' îl chema, ei au ca ideal eroul nu sfântul, dar noi...” îl auzea Jumanca, în care se năștea o ferocitate greu de reprimat: „Imbecilule, tu ești un imbecil, mă, Folosea, n-ai idee ce-nseamnă menirea monumentală a unui popor, zaci în mocirla bizantinismului. Fără glorie, istoria nu-i decât biologie. Marile națiuni trăiesc și se distrug doar pentru a-și gusta propria putere, cum spunea Profesorul alaltăieri: «Națiunile nu sunt ceea ce gândesc ele însele, ci ceea ce cugetă Dumnezeu despre ele în veșnicie». Mai bine du-te și citește *La Medeleni*, cu caișii în floare și cu Olguțele lui Teodoreanu, că așa o să muriți: proști! Noi suntem stăpâni pe imobilismul psihologic al românului, ți-o spun îndurerat, nu sunt mândru de strămoșii mei care au așteptat lipsiți de orgoliu, dormind,

libertatea. Cultura română e adamițică, adică trebuie să-nceapă totul de la cap. Unui popor îi sunt permise toate mijloacele pentru a-și croi un drum în lume: teroare, bestialitate, perfidie, meschinărie (Jumanca avea atunci, nu răceala programatică și ironică a Profesorului, el numai îi repeta mecanic cuvintele cu un fanatism care-l făcea pe Matei Bogasieru să se sperie) „de fapt, trebuie să ne apărăm de un vid de conținut, toate triumfurile sunt morale dacă ajută la ascensiunea unui popor; un neam lipsit de ideal în viață nu are nicio justificare la existență; oamenii în care nu arde conștiința unei misiuni ar trebui suprimați; o națiune nu e mare dacă nu încearcă să se substituie umanității...” Folosea râdea grosolan, cu mâinile pe burtă: „Mă, Jumanca, mă, tu vorbești ca un papagal, mă, asta să le-o spui la ăia care nu l-au ascultat pe Profesor. Contribuția ta unde este? lei niște fraze și le spui pe dinafară. Cine v-o fi tâmpit în halu' ăsta, mă?” Și-i părăsea pe ei doi singuri, râzând.

La început, Matei Bogasieru se lăsase furat aproape cu voluptate de discursurile pe care le auzea, înflorind unul dintr-altul, dilatându-se, explodând; căutase cu asiduitate intimitatea Profesorului, și Jumanca primise, după multe încercări, să i-l prezinte într-o zi *la Capșa*, unde el nu intrase niciodată. Profesorul discuta cu doi asistenți de-ai lui, agitând cu o mână șervetul de olandă pe care și-l așeza din când în când peste genunchi și iar îl ridica ca și când ar fi vrut să sublinieze cele ce spunea. Era seară; candelabrele de cristal ale restaurantului păreau niște faguri argintii, strălucind și clincăind ușor, orbindu-l; se simțea stingherit; nu purta uniforma în aceste concedii și haina civilă îl făcea să recadă în condiția lui umilă, vestonul militar dându-i totdeauna o siguranță pe care n-o mai avea acum. „Domnule Profesor, îmi permiteți să vă prezint pe un coleg de-al meu care vă urmărește; e student, ca și mine, în Germania, la Freiburg; facem și Școala de ofițeri în același

timp”. Acesta îi aruncase o privire scurtă, măsurându-l cu ochii lui asimetrici, foarte mobili, nu arăta prea încântat că fusese întrerupt, dar le indică un loc pe bancheta de pluș de lângă el: „Luați loc, dragii mei, luați loc”. Încă de atunci el remarcase perfecta labilitate a acestui bărbat de aproape 50 de ani, care putea să arate într-o singură secundă și că fusese deranjat și că îi face plăcere să se lase ascultat. Matei Bogasieru se așezase pe bancheta incomodă, cu mâinile între genunchi, răspunzând la invitația Profesorului cu un refuz de a lua ceva. „Nu, mulțumesc, nu servesc nimic”, și-l ascultase până când acesta-și terminase discursul început în lipsa lor. *Toată România asta miroase a pământ, dacă mai stăm mult așa, o să ne ratăm ca națiune, pentru că există și o astfel de ratare, ca a indivizilor. Plaga seculară a românului a fost scepticismul (și pe urmă, după o diatribă rostită furios, în care cuvintele curgeau ca o cascadă, spusă nu atât de încet ca să nu fie auzită la mesele vecine, dar nici atât de tare, ca să nu pară ostentativă, deși cei din jur erau numai ochi și urechi, tăie ideea cu un gest scurt): Afară de Eminescu, totul este aproximativ în cultura noastră; trebuie să renunțăm odată la ortodoxia asta care nefiind intolerantă nu e mesianică, stilul religios al românului e labil și gelatinos ca piftia din vitrina de colo; din păcate, neamul nostru se odihnește în ortodoxie. Nu avem catedrale. Satele noastre sunt ridicate în văi, se ascund adică, ne tragem în păduri. Biserica ortodoxă e o rușine; eu nu pot să iubesc decât o Românie în delir, imităm ca tâmpiții cultura franceză, care este lipsită de spirit trainic; ascultați la mine: de sute de ani omenirea privește cerul printr-o gaură de tun. Știa să sublinieze paradoxurile; le pune în valoare și pe urmă făcea un racord la realitățile sociale: Revoluțiile de dreapta, domnilor, sunt istorice, nu sociale; vă reamintesc asta totdeauna pentru a vă pregăti să înțelegeți un cuvânt al lui Joseph de Maistre: „Piatra unghiulară a edificiului social este*

călăul". În timp ce spunea toate aceste enormități privea picioarele femeilor de la mesele învecinate; le fixa o scurtă secundă ca și când ar fi privit o vitrină; se tampona pe gură cu șervetul după ce bea un pahar de vin negru și relua o idee mai veche probabil, pe care o găsea într-o magazie a minții: *Există trei încercări la care rezistă o instituție cum e Statul: silogismul, eșafodul și epigrama. Dacă rezistă, atunci statul este viabil. Ura este virtutea politică prin excelență. Trebuie s-o învățăm.* Ajunsese la portocale. Le descojea cu cuțitul, cu o ușurință remarcabilă, despicându-le în opt, mirosindu-le întâi și oferindu-le celor din jur ca pe-o ofrandă: *Țineți minte de la mine, culturile mari se distrug în sine.* Și cu o voce și mai ridicată: *Fără parfumul inutilității, istoria ar semăna cu un ghișeu de bancă, dar asta o știm numai noi, cei care avem privilegiul de a auzi cum putrezesc ideile.* Pe față i se citea atunci o întristare care venea din interior. Era ca și cum ar fi tras draperiile unei camere mortuare. Tăcuse o secundă lungă, privindu-l pe fiecare în parte cu o atenție concentrată, după care emisese încă un aforism: *Omul este drumul cel mai scurt dintre viață și moarte. Moartea e sublimul la îndemâna fiecăruia.* Jumanca delira lângă el, fără să scoată un cuvânt, dar era totul numai tensiune; fruntea îi ardea, își strânsese un pumn în celălalt, de parcă ar fi vrut să și-l sfârâme. Pe urmă, Profesorul, ca și cum ar fi înțeles că efectul la ascultători fusese suficient de mare, executase un slalom elegant, vorbindu-le despre surmenajul istoric al Athenei și Romei. *De ceea ce suferim noi, românii, domnilor, este lenea care este un scepticism al cărnii. Noi am pierdut simțul marilor sfârșituri. Azi Iisus ar muri pe-o canapea. Groaza e memoria viitorului,* după care strânse cu un gest nervos șervetul și-l aruncă pe masă, făcând în același timp un semn chelnerului.

Altă dată, în același loc, fiind numai el și Jumanca de față

(prietenul său îl silea să nu lipsească de la conferințele lui de iarnă și cum zilele concediului erau numărate, Matei Bogasieru nu lipsea), îl urmaseră amândoi pe stradă, până în aula Facultății de Drept, și pe urmă urmărindu-l ca nu cumva să-și pună în grabă paltonul și să dispară în vreo mașină, și Profesorului îi plăceau acești zelatori, mai ales chipul de câin, e bătut al lui Jumanca în care ghicea un fanatic; ajungând tot acolo, *la Capșa*, aproape cu aceeași asistență în jur, domni și doamne necunoscute, pe care-i ignora cu superioritate, știind că ei îl cunoșteau bine și îl așteptaseră și mituiseră chelnerii ca să li se dea tocmai acele mese aflate în jurul mesei rezervate lui, totdeauna aceeași, undeva în mijlocul salonului intim, cu draperii roșii de culoarea carminului, cu covoare care înăbușeau pașii și cu comenzile făcute în șoaptă și chelneri care se mișcau ca niște balerini, în smokinguri negre, prudenți, atenți, întinzând listele, ascultând cu un aer condescendent ceea ce li se spunea, cu acea plăcere de a servi pe care o au oberii restaurantelor repute, cu o familiaritate respectuoasă, dar nu umili, a oamenilor care se cunosc de mult, însă nu-și acordă intimitatea, fiecare jucându-și rolul cu demnitate, cei ce serveau și cei ce primeau acele servicii, în sfârșit după convenționalitatea oamenilor care acceptă să fie văzuți în public mâncând sau discutând cu cineva, tocmai pentru a se putea spune despre ei că fuseseră văzuți exact în acel loc și exact cu aceleași persoane cu care doreau să fie văzuți, pentru că asta făcea parte dintr-un ritual social (ei se aflau acolo nu din întâmplare, ei trebuiau să se afle acolo; o parte din viața lor se desfășura acolo; trebuiau să fie văzuți acolo; dar nu la asta se gândea pe atunci Matei Bogasieru, era prea tânăr pentru a gândi așa); el realizase că era atras mai curând de personalitatea aceluia om renumit; nu ținea atât să se știe că Profesorul îl acceptase în anturajul său, că primise să se lase văzut cum despică homarii cu o îndemânare

veche, scoțându-le măduva și depunând-o pe marginea farfuriei și lăsând în mijlocul ei carnea trandafirie, mustoasă, făcându-i să le lase gura apă, Profesorul nearătând nicio curiozitate, nici măcar în privire nu se citea semnul unei lăcomii sau pofte (curios lucru, își spunea Matei Bogasieru, cum poți să vorbești de lucruri atât de elevate și să ai plăcerea de a mânca, în același timp), deci Profesorul, în costumul impecabil, închis – dacă era seară – sau într-unul gris-fer, la prânz, cu acele cravate de mătase cu ape, în nuanță de oțel și de iarbă putredă, acordându-se perfect cu stofa moale, mulându-se pe trupul lui pe care vârsta nu-l îngroșase și îl silise să înțeleagă taina atracției pe care o aveau toți față de personajul acesta misterios, prietenul regelui și mai târziu otrăvit de acesta din pricini pe care nimeni nu reușise să le dea de capăt: o gelozie surdă a suveranului ce se simțea întunecat de gloria Profesorului său, pur și simplu, o femeie fiind la mijloc, poate doamna Lupescu, care se simțea atrasă de ura lui fanatică față de evrei, căci era evreică, atracția victimei față de călău; dar atunci, a doua oară când îl vedea Matei Bogasieru, el vorbea despre spiritul faustic al lui Spengler, despre invazia misticismului oriental la Massis, despre conceptul culturii greco-romane, despre certitudinea logicii, a eticii și a religiei, despre lupta cu intuiția, recomandată de Bergson, care se opunea logicii; cu același debit egal, cuvintele accelerându-se, strivindu-se unele pe altele din cauza acelei impulsii interioare, și ca o privire piezișă, să vadă dacă nu cumva oamenii de lângă el îi scapă de sub control sau, pur și simplu, sunt distrați, dar privindu-l pe Jumanca, a cărui față devenea extatică ca și când ar fi aspirat toate cuvintele și le-ar fi depozitat undeva în memoria lui pentru a le putea reproduce vreodată, se liniștise, apoi torentul frazelor creștea, devenea o grindină, biciuindu-le nervii. Le vorbise despre vechile simpozioane ale intuiționismului,

experimentalismului, ale vehemențismului, despre triada creștină și, odată ajuns aici, făcuse o paranteză trecând la un ton confidențial, toate acestea urmând să fie dezbătute în cele nouă volume pe care avea de gând să le scrie și la care gândea de 30 de ani, de pe băncile facultății, volume pe care nu le scrisese niciodată, cum avea să constate cu amărăciune Matei Bogasieru, mai târziu, de pe urma lui rămânând numai două sau trei culegeri, alcătuite după stenogramele cursurilor sale de către credincioși, o recoltă săracă și care la lectură nu avea strălucirea orală a acelor fraze debitate la mesele de *la Capșa*. Și, pe urmă, iar despre monada iudaismului, despre lipsa de certitudine a epocii contemporane și a neliniștitei căutări și tot așa, cu *paragina interioară*, cu *gustul pentru zădărnici și conștiința inutilului*, cu *nevoia de a urla, pe care o simt aleșii când își dau seama că în locul stinsei, secătuitei gândiri europene trebuia pus ceva nou*, și pe urmă, tânguitor, căinând inteligența generației pierdute, a generației '22, cum o numeau ei, care fugise după absolut și inedit și murise în mocirla succesului. Unde era Apollinia cu acea lume incertă a visului, opusă certitudinii exaltării din dionysii și iar întoarcerea spre trecut, care împărțea lumea în două epoci distincte: epoca greco-romană, care fusese apollinică, și cea modernă, care era faustică. Profesorul reușea deodată să se izoleze, căzând parcă brusc într-o muțenie neliniștitoare, pentru ceilalți, abandona șervetul acela de olandă, nelipsitul șervet de olandă, între farfurii, și storcea o lămâie cu dezgust deasupra homarilor, mâncând fără să privească ceea ce înghițea. „Noi suntem lipsiți de viziunea îngerească antică, sau a Evului Mediu, în care golul era limitat la spațiul dintre corpuri și opus viziunii moderne, în care spațiul este infinit, nelimitat”. Și, dintr-odată, un detaliu îl încălzea, se umaniza brusc, ceea ce spunea nu mai era un fruct al lecturilor sale; trecea la amintirile legate de epocile

ostenite, dezabuzate, dominate de rafinament, din care zdrențe metafizice mai rămăseseră în aerul acestui București păcătos, ars de soare și vânturile Bărăganului și în boieria miticească trecută prin filtrele fanariote, și el surâdea blând, cu o milă nesfârșită, acceptând parcă, pentru o clipă, immobilismul balcanic; pe urmă, acel moment de slăbiciune trecea, se reîntorcea la Benda, care se neliniștise la apariția preponderentului politicului trădând preferința pentru tot ce era temporar și practic; spiritualul era pierdut, se laicizase, ieșise din universal, înlocuind substanța, care era rezumatul metafizic al fenomenului. Intra într-o dilemă pe care începea să n-o mai sesizeze, farmecul elocinței îl mâna spre contradicție; nu băga de seamă; noțiunile urmau una alteia, Eul, Conceptul și Norma, elementele constanțelor Universului ideal (rupea o banană sau despica o rodie), apoi, cu gură plină: *Sublata causa, tollitur effectus* – să suprimăm dorința, să înlăturăm durerea, de unde nevoia unui idol tutelar (care ar fi fost el, prin sugestie), a trăi incertitudinea ca Nietzsche (și cu ochii apărați de o absență jucată, privind în jur, distrat, inventariind chipurile femeile în rochii înflorate care trăgeau cu urechea fără jenă, tunse băiețește – *bobhead* – cu ochii în transă, ignorând bărbaii cu care se aflau la masă și sugerându-i Profesorului tacit că sunt gata să-l urmeze în aventura spirituală pe care existența lui le-o propunea); pe urmă, o trimitere la suprimarea absenței disciplinei siguranțelor (*încă o cafea, domnu' George*) și Jumanca simțea că atenția lui concentrată, fanatică ajunsese la sfârșit, că nu mai rezista celui torent de cuvinte și se moleșea și capul îi exploda și Profesorul tăia din nou aerul cu gestul lui scurt: „Metafizica a fost înlocuită cu biologicul, domnilor! Asta nu pricepem noi și din asta nu vom scăpa decât dacă vom dori din toate puterile noastre să fim egoiști și să aspirăm către putere; să fim cruzi, pentru că cruzimea

este suprema dovadă a bărbăției. Omul a renunțat de mult la mireasma lui spirituală și a ancorat în economic, care este un fenomen de mână a doua; înțelegeți? Europa trebuie repăgânizată pentru a lua drumul de la început, pentru a redescoperi valorile care au creat-o spiritual; fiecare epocă a avut sufletul ei, cultura ei, trupul ei, iar civilizația, mumia ei; nu o spun eu, încă Massis ceruse în *Defense de l'Occident* întoarcerea la cultura greacă și latină și înscăunarea catolicismului (cafeaua încă nu sosise, domnul George avusese grijă să spună celor care o pregăteau pentru cine era anume acea cafea, și asta cerea timp), intrase pe urmă în scenă Berdiaev, care vedea răul culturii moderne în principiile ei, adică în umanismul Renașterii, care a deplasat raportul Om-Dumnezeu și l-a așezat în imanența Om-Natură; era nevoie de o insurecție spre misticism, spre absolut și scolastică, locul catolicismului trebuind să-l ia biserica ecumenică, se născuse necesitatea de a se dizolva certitudinile: „Să ne întoarcem spre buddhism, clama cu aceeași voce, nu atât de puternică ca să jeneze pe ceilalți, să pară declamatorie, dar nici atât de stinsă sau șoptită ca să nu fie auzită. Să ne întoarcem la buddhism, care spune că mântuirea omului vine din evadarea lui din lume”. Mereu ajungeau aici: la plăcerea ce trebuia s-o implanteze generației lui față de moarte, față de distrugerea fizică și din nou bănuiala surdă a lui Matei Bogasieru că oamenii aceștia se hrăneau prea bine pentru a crede cu adevărat în ceea ce spuneau altora. Poți să vorbești despre spiritualizare dacă ești Simion Stâlpnicul și mănânci muște într-un pustiu, dar între atâtea femei frumoase și elegante, în această torpoare languroasă a *Capșei*, în salonul biciuit de clipirea mărunță a candelabrelor, de acea ploaie de lumină a cristalelor mici, mărunte, lucrul părea numai un text spus pe o scenă; cu intuiția lui extraordinară, Profesorul ghicise că ceva, o alice de plumb, rănise o aripă a acestui tânăr care nu mai avea

atenția arzătoare a lui Jumanca. Și-atunci, strigase scurt domnului George: „Plata, domnule George”. Și-acela îl privise uluit. „Păi, cafeaua dumneavoastră? „Renunț”. Și adresându-se celor doi: „Haideți mai bine să ne plimbăm la Șosea, aici parcă suntem într-o cușcă, n-am să mai vin niciodată”.

Pe urmă, intrase într-un fel de opacitate curioasă, într-un indiferentism din care nu reușea să se desprindă, asista apatic la cursuri, exercițiile militare nu-l mai interesau, Jumanca îl căra la retragerile cu torțe; coloanele de tineri, femei și bărbați, cu facle aprinse în mână străbăteau străzile în marș cadențat și spectacolul era grotesc; toate casele acelea medievale se transformau într-un decor de teatru; noaptea cu umbrele ei, lumina șovăitoare alergând pe pietrele umede sau pe frontispicii, totul te implica într-un ceremonial grotesc; dar Matei nu mai avea elanul de la început; după aceste orgii de strigăte, de jurăminte comune, rămânea un gol, orașul se pustia, profesorii erau și ei apatici și somnolenți, cuvintele ieșeau în silă; după-amiezile, studenții intrau în berării și beau crunt, dar ei rămâneau în cazarma aceea rece, impersonală, cu coridoare de ciment, ca un mormânt faraonic, fără ieșire; astfel trecură ultimii trei ani, într-o acceptare resemnată care nu-l mai mulțumea; simțea nevoia unei schimbări. Cel puțin Ghiță Folosea știa să trăiască. „Mă, tu nu ești dus la dame, ascultă la mine, îți spune: Îți trebuie o Grethen, sau o Wilma, mai coaptă, așa. Am să te car eu la fete, să vezi și tu ce-i pe lumea asta. Mai lasă și cursurile, și regulamentele militare... și-așa o s-ajungi căpitan la 30 de ani. Armata de-aia-i bună: trece timpu', gradu' vine și-o să ieși la pensie, și-o să te trezești în vreo garnizoană, cu vreun bășinos de colonel care o să te ntrebe unde-ai studiat și-ai să-l faci praf spunându-i că ai făcut o școală militară ca asta, și el, care a învățat la Craiova sau unde a învățat, da' tot mai mare ca tine-n grad

o să fie, o să te persecute, și-o să-ți mănânce zilele”.

Fusese profet Ghiță Folosea. Peste doi ani, Matei Bogasieru era detașat într-o garnizoană prăfoasă de lângă Dunăre; douăsprezece biserici, un internat de fete, grădină publică, trei cofetării, cincizeci de cârciumi, dacă nu mai multe, cam tot atâtea grădini de vară, o cazarmă moleșită; vara prelungită până la sfârșitul lui octombrie sau jumătatea lui noiembrie, cu trompeți leneși sunând deșteptarea la 5, 30 dimineața, umflându-și fălcile în niște trompete turtite în care suflaseră alți trompeți la aceeași oră, de-a lungul anilor, cu dormitoare comune pe care le inspecta în silă și un poligon de tir, undeva, pe malul fluviului leneș în care se scăldau laolaltă, trupeți și ofițeri, ținând distanța, evident; și marșuri la prânz, în amiezi leșinate pe străzile pe care treceau sacale cu apă și câte un vânt care nu mai ajungea până-n capul orașului, puturos și el, abia mișcând firmele de tablă: *La Roșioru*, *La lese-n drum*, *Farmacia Două Roze*, *Cofetăria Regina Maria*, și ferestrele străzii principale se deschideau brusc pentru că trupa cânta aceleași marșuri în fiecare zi: 4 plutoane a câte 40 de inși, 160 de voci dogite îngânând versuri banale despre vitejie, arme, luptă, strămoși, într-o întrecere cacofonică, de glasuri sparte, de bărbați înfometați care târau mitraliere în spate și ținte de tir; și fetele orașului priveau la cei patru sublocotenenți din fața fiecărui pluton, umblând cu o falsă nepăsare înaintea soldaților în cizmele bine lustruite, răcnind din când în când către plutoanele ațipite în mers, care, dintr-odată, se înviorau și-atunci bocancii cu ținte băteau mai puternic caldarâmul de piatră și se auzea sacadat: *rap-rap, rap-rap, rap-rap, rap-rap*; câte o mână flutura în cadrul unor ferestre și el știa că ceilalți sublocotenenți, cu care nu se împrietenise, pentru că nu juca pocher, își salutau discret, cu degetul la chipiu, logodnicele de-un sezon sau două, cât întârziiau în aceste garnizoane imobile în care evenimentele

erau rare: din când în când, careva își pierdea un picior la o barieră, călcat de tren, vreun bețiv își bătuse nevasta și-o alungase din casă sau o fată fugise la București cu un student, și-atât; și-aceleași ore de instrucție săptămânală: dimineața și după-amiaza și, pe urmă, plimbarea pe centrul orașului, mereu ocolind o grădină publică, ovală, cu câțiva pomi prăfuiți, care îngălbeneau de la mijlocul lui iulie și umpleau trotuarele asfaltate cu un stol ofilit de crengi, cu un clopot care bătea rar pe la unsprezece noaptea, ca să le amintească că orașul cade în somnul lui și el ajungea pe o stradă în pantă, undeva, într-o curte streină, și ea uscată, ofilită, mirosind a praf, și dibuia pe întuneric, cu cheia într-o ușă, și podelele scârțâiau și proprietăreașa întreba: „V-ați întors, domnule sublocotenent?”, „Da, doamnă, m-am întors sărut mâna”. „V-am lăsat borcanul cu iaurt pe fereastră, ca să se răcească”. „Vă mulțumesc, noapte bună!” Asta era viața lui, luni de-a rândul, și ceilalți îl suspectau de lucruri nemaipomenite, îl pândeau, îl căutaseră prin servieta cu acte, pe care o ducea din când în când în biroul de la regiment, și nu găsiseră nimic suspect; nu mai înțelegeau nimic; comandantul, așa cum prevăzuse Ghiță Folosea, era un colonel acrit care îi strângea după orele de instrucție de dimineață, în biroul lui, chipurile pentru a le da instrucțiuni pentru după-amiază sau pentru a doua zi, și instrucțiunile apăreau sub forma unei sticle de coniac sau a doua, iute golite, și el se prefăcea că bea și-i privea pe furiș cum creștea în ei o veselie nefirească, tâmpă, și cum îl laudau pe comandantul lor care se înroșea de plăcere și le promitea la toți o avansare rapidă, pentru că erau băieți de treabă și-l ascultau; și, pe urmă, dându-și cu toții seama că el, Bogasieru, nu băuse atât cât ei și n-avea aerul acela stupid pe care-l aveau ei, îl obligau să-i ajungă din urmă, silindu-l să dea peste cap câte trei sau patru păhărele de coniac și lui îi venea să vomite, dar se ținea bine și brava, și-i urma în

cârciumile mărginașe ca să mănânce ceva la botul calului, aperitive cu brânză, roșii și pește, el care nu era mîncăcios; și când ajungea în mica lui încăpere, cu mobilă Veche, cumpărată în urmă cu 50 de ani de părinții proprietăresei, o mobilă masivă, de nuc, o mobilă care întuneca odaia, o mobilă care-ți ședea pe creier, îi venea să se dea cu capul de pereți și se întreba dacă pentru asta se bătuse el: pentru ca să facă instrucție cu niște soldați tâmpiți și să-i fugărească într-o curte de regiment, și ea plină de praf, cu un catarg tricolor, drept în mijlocul acelei ogrăzi pustii, în care mirosea a ciorbă de cartofi. Unde vor fi străluciții colegi de generație, cei din școala militară de la Târgoviște, șefii lui de promoție, cu eghileții lor galbeni de trăgători de elită sau albaștri, de premianți la învățătură? se întreba. Oare stăteau tot în astfel de garnizoane, îngrășându-se cu fiecare zi care trecea, mîncând iahnie de cartofi la popotă, cu trupa, în zilele de serviciu, sau culcându-se cu învățătoare pe care trebuia să le curtezi câte 8 luni sau un an de zile până se culcau cu tine, promițându-le căsătoria; se interesase de Jumanca (cu Ghiță Folosea ținea corespondență, acesta îi scria cam în fiecare lună din mereu schimbatele lui garnizoane pentru că era petrecăreț și mereu îl mutau disciplinar; odată se urcase sub statuia unui domnitor, nu mai știa care, într-un miez de noapte, și adormise acolo și fusese găsit de o patrulă și adus beat-mort la regiment și pedepsit cu arest la domiciliu; altă dată băuse cu mai mulți ofițeri din propriile cizme câte o vadră de vin și trăseseră cu pistoalele în oglinzile unei cârciumi de crezuseră cei din puchinosul târg în care se aflau că izbucnise revoluția), dar nu-l dibuise. Ultima dată fusese semnalat undeva, prin Basarabia, pe la Chișinău, sau la Bălți, nu știa nimeni precis; avea necazuri cu comandanții; atitudinea lui autoritară îi aducea neplăceri; toți camarazii de promoție îi prevedeau un viitor întunecos. Îi scrisese, la întâmplare, luând adresele regimentelor de la

alții, dar el nu-i răspunsese; se pierduse cine știe pe unde, poate se apucase și el de beție, ca acești colegi ai lui care se trezeau dimineața dregându-se cu rachiu sau cu lapte bătut în fața grătarelor cu mititei, amestecând rachiul de anason cu iaurtul și scuturându-se din tot trupul ca după o boală, dar ținându-se în șa, adică arătându-se trupei bărbieriți, plini de energie, dând comenzi scurte și răstite, tăvălindu-și plutoanele prin praf și punându-le să cânte după aceea, să-și lustruiască armele și pe urmă iar intrând în cârciumi și bând, pentru că altă distracție nu aveau, sau ducându-se sâmbăta noaptea la vreo nuntă, de unde se întorceau cu vreo logodnică de ocazie în camerele lor închiriate, sperându-și proprietăresele pline de prejudecăți, care le spuneau la fiecare, invariabil: „Ce-o să zică lumea, domnule sublocotenent? Că sunt o persoană onorabilă, și la mine în casă n-au pășit decât femei cinstite” și câte o logodnică era văzută dimineața pe la cinci, furișându-se pe fereastră și vecinele bineînțelese că o vedeau și începea bârfa: „Vai, doamnă Isopescu, se poate? Am văzut o matracucă, cu părul numai cârlionți; a trăit cu toți sublocotenenții și tot n-a luat-o nimenea, dar să iasă pe fereastră, ce dracu', că suntem și noi în centrul orașului, ne vorbește lumea, că n-avem stabiliment; să se ducă sublocotenentul dumitale la *Madam Dora*, măcar asta are felinar roșu afară și le controlează cu medicu'. Au condicuță, și nu riști să-ți aducă o boală în casă, Doamne ferește...” Și așa mai departe. Și dacă sublocotenenții erau ca el, de nu-l știa nici gândul, nici pământul, nu era bine nici așa; îl forfecau și pe el: „Da' mutu' ăsta al dumitale, madam Săceanu, ăsta ce-i cu el? Nu l-a văzut nimeni cu vreo fată! o fi vreun adventist? Ce face toată noaptea?” „Ce să facă, citește!” „Lasă să ardă electrica toată noaptea, că plătesc, Madam Săceanu, am soldă bună, și plătește într-adevăr, și-mi aduce flori la ziua mea și duminica patru cataife de la cofetărie, și e ca o domnișoară,

toată ziua se spală și se bărbierește”. Pe urmă, când apăruse Sonia, o fată mioapă, blondă, cu care mergea pe malul Dunării, fiica unui căpitan secund de cursă lungă, gurile rele se aprinseseră: „Ei, s-a spurcat și ăsta la muieri... L-ați văzut? Era cu una lungă, șleampătă, o știm noi p-asta... umblă cu ea pe malul Dunării, Dumnezeu știe ce fac... i-au văzut unii la debarcader, în barcă, se duc pe insule, o destrăbălată și asta...” Matei Bogasieru mai avusese de-a face cu femei și în Germania, și la București, nu-i plăceau bordelurile; erau prea organizate; femeile se grăbeau, chipul lui rău le vindeca de plăcerea de a-l batjocori de la început, dar își dădeau seama că venea numai pentru că-l târau alții acolo. Când se ducea la țară, în permisii scurte, taică-său îl întreba mereu de ce nu se însoară. C-ar fi așa niște fete bune, pe care le știa el, cu situație, cu ceva pământ, dar dacă nu se grăbea, să nu se grăbească; o avea el socotelile lui, o să ia o fată pricopsită de la oraș; să-i mai scoată și pe ei din sărăcie, că, uite, frate-său ieșise învățător și se însurase devreme și ce folos, avea doi copii în trei ani; dăduse peste o iepuroaică, anu’ și copilu’; și copiii, deh, e ușor să-i faci, da-i greu să-i crești, să-i dai la școală, și-o să vadă pă dracu’ mai încolo”. Matei îl asculta, le lăsa niște bani pe masă și fugea repede, să nu-i mai vadă; nu-i iubise niciodată; și taică-său se plângea că nu i-a povestit ce era prin Germania aia și ce-nvățase pe acolo și cum de nu i se urâse lui de atâția ani prin streinătăți, că acum era om mare și se rugau și popa și învățătorul de el, ca atunci când mai vine prin sat să mai stea și cu ei de vorbă, să nu se mai țină atât de mândru, dar el nici gând de așa ceva; ce-avea de discutat cu oamenii ăștia? Aceștia îl priveau cu un respect care creștea de câte ori îl revedeau, dar între ei rămânea ceva care-i despărțea, un lucru nevăzut, nu mai făceau parte din aceeași lume, deși mâncau împreună, și stăteau de vorbă câteodată, dar

surorile lui tot nu se măritaseră, nu le lua nimeni: erau și urâte, și sărace. Și taică-său sugera din când în când: poate avea el pe-acolo, prin garnizoanele acelea, vreun subofițer, ceva, care să le ceară de nevastă, și ele rămâneau tot pe lângă casa lui și din ce îmbătrâneau tot mai urâte se făceau, dar lui puțin îi păsa de treaba asta; își vedea de ale lui; îl mai întreba pe taică-său și pe femeile acelea ce se mai întâmplă prin sat, cum o mai duceau oamenii; nu știa ce să-i răspundă; în aparență nu se schimbaseră nimic, copiii vecinilor creșteau mari, unii ajunseseră pe la oraș muncitori sau câte unul o mai plesnise, al lui Turică era profesor sau popă, ei nu știa bine; ceilalți dispăruseră, scriau rar și atunci foarte vag și nimeni nu știa ce se întâmplase cu ei, se risipiseră în lume, în sat veneau alții, prin căsătorie, luând fetele lor și întemeindu-se; și de câte ori se întorcea aici și umbla pe uliță, se întâlnea tot cu bărbați necunoscuți care-l salutau pentru că uniformă le impunea. Și el întreba în gând: „Al cui naiba o fi ăsta”? Din familia lui Turică, dintr-ai lui Vasilică, ai Vetii Mutului? Erau tineri, colțoși, se mai băteau pe la cârciumă pentru niște vorbe, pe urmă iar se împăcau, dar pe el nu-l interesa nimic din ce se întâmplă aici; un tren, obosit, cu câteva vagoane, cu geamuri sparte, plin de femei și bărbați, încărcăți de geamantane rupte pe la colțuri, și de damigene, și de papornițe, ori de orătării, îl lăsa pe peronul năclăit de coji de semințe de floarea-soarelui scuipate de o mulțime plictisită; ajungea în strada Regele Ferdinand nr. 14 și intra în curte și-o găsea pe proprietăreasă la fereastră, scuturându-și cearșafurile și plapuma, aerisindu-le, și-o saluta și-i spunea „Sărut mâna, doamnă, am scrisori, ceva, m-a căutat cineva?” „Da’ de unde, domnule Bogasieru? Că parcă ești un călugăr, deși zice lumea c-o să jucăm la nuntă și-o să fie petrecere mare”. Și cucoana aceea groasă, cu fața plină de negi, cu sânii revărsați peste așternuturile de noapte, scotea un chicotit

trivial ca și când ar fi vrut să „spună cine știe ce, și el se făcea că n-aude și intra în odaia aceea care mirosea a praf, întunecată de mobila sumbră, o odaie cu tavane înalte, împodobite cu stucaturi, construită în 1888, cum scria pe frontonul de la intrare, și patul uriaș de nuc peste care proprietăreasa întindea în fiecare dimineață o mișă albă îl îmbia să se arunce cu mâinile sub cap și să stea nemișcat, cu fața la tavanul pe care păianjenii își țeseau mirificele lor mătăsuri și un plictis ucigător îl cuprindea; cărase cu el două geamantane cu cărți, toate nemțști, cursurile de la Freiburg, pe care le răsfoia, nemaiaivând energia de a citi vreo pagină, și-și spunea îndârjit: „Asta este viața mea, pentru asta am învățat atât, ca să mă-nfund într-o garnizoană puchinoasă să păzesc o trupă de ghiolbani veniți de la țară ca și mine, ca să îi instruiesc?” Asta era tot; lungi plimbări făcute cu fata aceea mioapă, absentă și ea, tăcând lângă el ore întregi, cu care se culca într-un bordei dintr-un ostrov al Dunării, un loc sălbatic, invadat de stuf, plin de cuiburi de păsări de apă care poposeau în stoluri uriașe ca și când o grindină neagră ar fi căzut din cer, pe neașteptate, și fata nu se speria pentru că ea îl adusese aici, probabil că stătuse cu alți logodnici de ocazie în același bordei, pe snopi de stuf, mereu reîmprospătați, și ea-i spunea cu o voce pierită: „Vrei să îmi mai scrii ceva cu stiloul pe piele?” Fusese una dintre cele mai ciudate întâlniri cu o femeie: Sonia plângea pe neașteptate, avea nevoie de o compătimire pe care el n-o înțelegea; se lăsa dezvelită și el avusese ideea de a-i scrie versuri nemțști pe pulpe și asta o amuzase și, de fiecare dată când se întorcea acasă, privea acele versuri scrise cu o peniță de aur pe pielea netedă, arsă de soare, ca și când literele lui mărunte ar fi fost o mărturie a orelor petrecute împreună și după ce le scria, îl ruga să i le citească, cădea într-un fel de exaltare auzind acele versuri în nemțște, pe care nici nu le înțelegea prea bine, dar tocmai

asta îi plăcea; cuvintele erau armonioase, sunau ca un cântec strein, într-o limbă streină și el le psalmodia râzând, neînțelegând de ce acea recitare îi făcea plăcere fetei: *Röslein, Röslein, Röslein rot / Röslein auf dem Heide* sau: *Sah ein Knabe ein Röslein rot / Röslein auf dem Heide...* și pe urmă îl ruga să-i mai spună ceva, orice, să-i vorbească despre întunecata Germanie, despre catedralele ei afumate, despre dragostea mistică: „Mai spune-mi tu ce-i aia dragostea mistică?”. Era proastă ca o oală de noapte, dar asta-i făcea bine. Stăteau ceasuri întregi; fără să spună vreun cuvânt; fata era rigidă; sta la pândă, pregătită să-l absoarbă, așa cum păianjenul își pândește musculița lui; avea o senzualitate rece, născută din cine știe ce instinct; numai timpul care trecea o îmblânzea, se încălzea greu și din frigiditatea aceea aproape impenetrabilă la început nu mai rămânea nimic cu vremea; trebuia numai să-i vorbească, să-i spună orice, cuvintele o dezamorsau, ochii îi deveneau lubrici, numai ochii, pentru că trupul era la fel de rigid; simțea cum îi cresc sânii, și-atunci începea să-l muște mărunț, avea o gură amară, cu gust de pelin, și din toată ființa ei începea să iradieze ceva și el nu înțelegea; fata avea o senzualitate pe care probabil o simt numai cei care îngheață pe platouri polare; totul se transforma într-un delir rece; și nu știa nici el de ce îi spune: „Tu semeni cu Sfânta Tereza d'Avilla, care-l iubea mistic pe Christos și-l simțea în ea”; fata nu înțelegea absolut nimic din ceea ce-i spunea, dar trebuia să-i spună ceva, s-o scoată din condiția aceea de cretină; era absolut o cretină, dar lui nu-i trebuia nimic altceva decât transa ei, trecerea de la nepăsarea rigidă, în care el bănuia că nu va pătrunde niciodată, la starea febrilă și la urlatul final când credea c-a omorât-o și-i simțea tot trupul răcindu-se sub el și ochii extaziați deveneau sticloși și trebuia să-i dea câteva palme ca s-o trezească la realitate, ea privindu-l ca și când atunci îl vedea prima oară; stranie

senzație de a te culca cu o ființă atât de complicată; se încorona cu crengi de salcie și umbla goală în acel ostrov numai al lor, unde nu venea nimeni; și se întorcea după soare ca și cum ar fi dansat, ridicându-și numai părul lung și mătăsos deasupra cefei și ținându-l strâns câteva secunde ca pe un snop și stând dreaptă și goală în lumina amiezii, când soarele era ca o beteală, și rugându-l să-i scrie versuri nemțești și pe pânțele, și el îi scria versuri nemțești pe pânțele, neînțelegând de ce fata îi ceruse asta și de ce el făcuse acel lucru. De departe se auzeau bufnete de pușcă; erau vânătorii de rațe sălbatice ascunși în lotcile lor făcute din niște trunchiuri scobite de copaci, ambarcațiuni primitive în care țineau o cană cu lapte și ceva merinde, sau vreo sticlă de rachiu, și se știau unii pe alții, probabil că acei vânători care braconau îi văzuseră când veneau cu o barcă închiriată de Matei de la un pescar, dar se ignorau complice, nu voiau să știe unul de altul, își vedeau fiecare de treburile lor și când răsunau acele pocnete deasupra ostrovului izbucnea un crater negru de păsări: trei sute sau patru sute de păsări uriașe care lăsau o ploaie de pene sub ele și se roteau câteva secunde deasupra acelor nămoluri mirositoare și cuiburi de stuf, deasupra labirintului de ape în care te-ai fi rătăcit dacă n-ai fi cunoscut tainicele lor căi. „Ai să mai vii și poimăine la întâlnire îl întreba ea, tâng, cu o privire umilită, supusă și-apoi se mira singură: „Cum poți tu să faci dragoste cu mine? Ce-ți spun eu ție, că sunt o proastă?” Tocmai asta era că nu-i spunea nimic și se simțea foarte bine, putea să tacă lângă ea sau să spună orice-i trecea prin cap, și fetii i se părea cel mai minunat lucru tocmai acel cuvânt spus la întâmplare, care nu găsea niciun ecou în mintea ei și nu însemna absolut nimic; nu era decât o atenție pentru ea, și pentru asta îi era recunoscătoare. Se întorceau seara, târziu, la amurg, când apele abia mai reflectau acea ultimă lumină scursă, iscată de undeva, din

orizontul peste care de mult trecuse soarele; în jur, foșneau lotcile vânătorilor, încărcate cu rațe sălbaticе; îi văzuseră de câteva ori: se furișau prin stuf cu îndemânare, mânându-și micile ambarcațiuni cu o lopată scurtă, fără să-i privească, cu grămezi de păsări ucise, așezate în față și în spate, cinci sau șase, sau șapte, sau zece păsări, cu trupuri inerte, umezite în căderea lor de sus și luate și aruncate în lotci. Cheiul Dunării era pustiu atunci; primele felinare se aprindeau; un pavaj de piatră, pe care vântul căra cojile de semințe de floarea-soarelui cu un sunet trist și pe Dunăre soseau barcazuri într-un marș lent; se auzeau strigătele celor de pe mal, saluturi familiare; „Tu ești, Ipahin? Tu ești, Volodea?” și pe urmă, pe fluviu, rămâneau valuri cenușii, rostogolindu-se leneș spre malul mîlos, și clipocitul se stingea în mișcări lente. „Ai să vii și vineri, nu-i așa?” întreba fata și-l privea o clipă, cu o rugăminte feroce care voia să spună că dacă el n-ar veni viața ei n-ar fi avut niciun rost. Pe urmă, se întorcea brusc și dispărea pe o stradă pavată cu bolovani de râu care urcă în pantă și în tot acel început al nopții nu rămânea decât o umbră vagă, silueta Soniei, o umbră iute înghițită de întuneric și liniștea din jur era tulburată de câte un salut al pescarilor care se întorceau și ei de undeva, din acele ostroave: „Bună seara, domnule sublocotenent! și el le răspundea leneș: „Bună, Gheorghe, bună, Volodea! Ce-ați mai pescuit astăzi?” „Vreți niște pește? Vi-l dăm cu plăcere, numa nisetru...” și-i întindeau câte-o căldare, în care peștii vii încă se mai zbăteau și el le mulțumea și le dădea câte un pachet de țigări, spunându-le „nu, n-am nevoie...” Peștele i-ar fi plăcut proprietăresei lui, dar cum să mergi cu o găleată în mână, ditamai ofițerul? Și ajungea iar în camera aceea rece și impersonală ca un cavou, aprinzând un bec pătat de muște, privind fotografiile de familie ale doamnei Săceanu, pe răposatul ei soț, pe numeroșii săi nepoți, stînd țepeni la fotograf, și acel tapet

șters, mort și el, mâncat de soare și de umbra cenușie a iernilor. Și nu-i era somn, și deschidea iar o carte nemțească silabisind fraze pe care le știa pe de rost: „Logos – egal Rațiune, Număr, Cuvânt” și o arunca cât colo, în geamantanele lui, și deschidea o alta, citind din *Cartea Morților*: „N-am mințit, n-am fost leneș, nu cunosc reaua-credință, n-am comis sacrilegii, n-am uzurpat pământ, n-am făcut pe nimeni să plângă, n-am omorât, n-am furat pomenile morților, n-am luat lapte de la gura pruncilor. Sunt pur! Sunt pur! Sunt pur!” Fleacuri, cuvinte, exorcisme, tăceri impuse cu săptămânile, marșuri în păduri, acea beatitudine a pădurilor necălcate de oameni; ei, în grupuri, căutând firul unui râu și așteptând să întâlnească zei, dar zei fugiseră de mult de pe acest pământ; acest pământ era plin de balegi ca târgul amorțit în care el făcea exerciții cu soldații; garnizoana asta în care trompeții își umflau obraji ca să scoată sunetele de dimineată ale goarnelor; de mii de ani soldații fuseseră treziți cu aceste strigăte guturale care anunțau zorile, și truda, și munca, și războaiele, și moartea, și triumfurile, soldați mărșăluind din infinitul timpului, pedestrii lui Alexandru cel Mare despicând grâul cu scuturile și cu săbiile lor scurte ca să-și facă un drum în oceanul de grâne grele, coapte, pe care cei ce le semănaseră nu apucau să le mai culeagă; și, pe urmă, tropot de cai venind dinspre Samarkand, acele convoaie feerice, pe cămile, cu corturi de mătase și tobe care bubuiau surd din depărtare ca să înspăimânte pe cei năvăliți, barbarii lui Tamerlan, spălându-se în vase de aur, cărând în lanțuri după ei astronomi și filosofi, niște zdrențe umane care nu mai făceau niciun taler, deși aveau în capetele lor toată învățătura lumii, dar pe care aceia, stăpânii cinici, îi vindeau în târguri pline de ciumă pe câte o maimuță care, oricum, era mai distractivă și când se săturau și de ea, îi băgau capul într-o menghină și-i spărgeau craniul ca să-i

mănânce creierii încă vii, festinul barbar, luxul nomazilor cu câte trei sute de ibovnice, ținute în cuști de aur. „Ah, coșmaruri fastuoase, să-i văd eu în mocirla acestei garnizoane, tăvălind 40 de gorobeți care se gândesc în timpul instrucției la boii de-acasă și la nevestele lăsate în seama vădanilor și a flăcăilor care încă nu sunt buni de luat la oaste și puțin le pasă de istorie, de mesianismul celor care vor să împingă popoarele într-un viitor aurit al celor proaspeți, primitivi, însetați de putere și glorie...” Pe urmă, peste oraș coborâse toamna cu un cerc sec și toți salcâmii bulevardelor rămăseseră niște cioturi uscate în care șuiera vântul păgubos și vârtejuri de praf se ridicau deasupra târgului de vite, acolo unde Dunărea făcea un cot și unde se țineau panoramele și tarabele de tir, în octombrie, și târgul de vite, sute de vite aduse de undeva din câmpie, slabe, jigărite, rumegând indifferente niște coceni uscați puși dinainte și semănând cu țăranii care le păzeau, și ei jigăriți, cu căciuli brumării, înfundate până deasupra sprâncenelor, nebărbieriți cu săptămânile, în haine de dimie aspră, tocmindu-se aprig pentru câteva sute de lei și pe urmă trecând alături, în cârciumile sordide care aveau în față șoproane acoperite cu frunzare de plopi peste care ploua mocănește câte trei zile, dar târgul nu se spărgea, corturile circului, negru, de umezeală, se strângeau la apăsarea ploii și nu mai intra nimeni în ele și acrobații și călărețele în tricouri vărgate tremurau în cămăruțele mucegăite ale cârciumilor din târgul de afară; rămăneau numai vitele în ocolul plin de paie tocate și de balegă, din care exulta o duhoare apăsătoare și câte un paznic care era schimbat la câteva ceasuri intra să bea ceva și toți erau uzi: vite și oameni, și te-apuca o deznădejde cumplită. Pe Dunăre șuiera un curent rece; în curtea cazarmii praful se făcuse noroi cleios, galben și soldații-și blestemau zilele tot făcându-și bocancii și lustruind armele cu câlți, privind în

zarea sură dacă nu rămăsese fum pe țeavă, că veneau majurii la inspecție și era jale; soldații curățau la cartofi ceasuri întregi și fumau mahorcă și Matei Bogasieru îi privea cu o milă nespusă: halal carieră își alesese! Crezuse că-l vor ține în cancelarii undeva, la Statul Major; degeaba pregătirea aceea făcută cu dinții strânși, fără învoiri, fără bucuria tinereții; avea 26 de ani; o să îmbătrânească în aceste garnizoane de margine, ascultând trompeții la 5 dimineța și instruind răcanii și bând coniac de cum făcea ochi, cu colonelul acela în permanență beat, nemaștiind în ce zi se aflau, dacă era marți sau miercuri; și, pe urmă, sarbedele sâmbete și duminici fără nimic; fata aceea se spânzurase; o găsiseră într-o dimineată agățată de o grindă; se spunea că fusese nebună, dar nu era așa; el ar fi simțit, era numai o proastă fără de margini; murise fără să-i spună nimic, nu se știe din ce pricini „din ce disperare; dar pentru el nici lucrul acesta nu însemna nimic, nu-l atingea; dacă nu i-ar fi spus proprietăreasa că ea se spânzurase, el n-ar fi știut niciodată; ar fi crezut că a plecat în alt oraș, la Galați sau la Brăila; se spunea că fusese prostituată la Constanța sau la Tulcea, sau în alt loc, și nici măcar n-avusese curiozitatea să știe de unde venea și ce făcuse; pur și simplu, se întâlniseră pe cheiul acela de piatră al Dunării, cu câteva luni în urmă, primăvara; avea picioarele desculțe în sandale și se juca cu un câine pripășit care-i dădea ocol, și râdea; avea un glas deschis și o privire mirată, de copil: 18 sau 19 ani, o fată dintr-un port pierdut, un port de mâna a doua, unde nu ancorau vapoare, cu un cheu scurt de 20 de metri, cu mici corăbii pescărești, mereu călăfătuite și repuse la apă, servind unor pescari care plecau dimineța și se reîntorceau seara. Și atât știuse despre ea: că o cheamă Sonia și că dormea undeva prin magaziile acelei cherhanale pustii, fată izgonită de părinți și trăind de pe o zi pe alta, din nu se știe ce; i-o spusese simplu peste câteva zile când o

revăzuse, tot în sandale, tot cu o fustă largă, roșie, cu părul acela blond, revărsat peste umeri, cu aerul ei pierdut, cu un chip parcă văzut dincolo de un geam afumat; trăsături incerte, ochi cenușii care evitau privirea deschisă, cu acea spaimă de a-i ridica a animalelor hăituite, și se împrieteniseră; el se plictisea să stea în odaia doamnei Săceanu, avea unele după-amiezi libere și venea spre această poartă deschisă a apei, era cald și plăcut, primăvara, uita de rastele, de sălile de mese, mirosind a ciorbă cazonă, de rapoartele și salaturile mereu repetate și de încheietorii de plutoane care n-aveau destule cearșafuri de schimb pentru trupă și făceau rapoarte pe care el le iscălea; și degeaba învățase istoria războaielor și cum era construit un tanc și tehnica aviatică în viitorul conflict, comanda o mică grămadă de trupeți obosiți să facă mânuiri de armă. Și-și amintea de cuvintele lui Jumanca, că era nevoie de ceva nou, de o ordine nouă care să scoale din letargie administrația asta care asista indiferentă cum alte țări se înarmează până în dinți, și nu făcea nimic, și credea că cuvintele România Mare ajung, sunt un blindaj incoruptibil care va rezista tuturor asalturilor; privea la colegii lui, la acei ofițeri tineri, adunați de soartă în acest trist orașel, jucând la nesfârșit pocher și îmbătându-se și culcându-se cu vreo cucoană, cu vreo nevastă de judecător sau de doctor; erau chipeși, tineri, frumoși, spilcuiți; de asta își aleseseră meseria armelor, pentru ca să poată cuceri orice femeie, pentru că aveau uniforme strălucitoare și solde bune și nu arătau ca acei bărbați ai lor, ai atâtor femei onorabile, trecuți de 40 de ani, obosiți, stinși, puși pe mâncare și pe băutură, pentru că în târgul ăsta nu aveau alte plăceri decât de a juca cărți, de a bea și de a mânca. Și el cât putea să mai reziste, cât o să mai stea deoparte, nemaiavănd nici măcar forța de a citi, de a-și continua studiile începute, deodată paralizat de inerția corpului,

amorțit și el? Și-acum și fata aceea dispăruse. O înmormântaseră probabil în cimitirul orașelului care se afla pe o colină ce cobora lent spre Dunăre, printre niște copaci și ei sărmani, niște plute cu trunchiuri albicioase în care se încurcau scaieții toamna, aduși de vânt, de departe, uriași nori, cărați ca-ntr-un coșmar al văzduhului sub cerul albicios, imobil și el, nereflectând nimic, în așteptarea ploilor de la sfârșitul lui octombrie când tot peisajul fumega și-ți venea să-ți tragi una-n cap sau să te-mbeți de seara până dimineața, să nu mai știi în ce zi te afli. Pe urmă, toate înghețaseră; orașul părea pustiit, oamenii nu ieșeau decât dimineața, parcă pe furiș, strecurându-se pe sub ulucile rare și prăbușite; ieșeau fumuri din coșurile acoperișurilor, aici iarna începea devreme cu un huiet înfundat dinspre Bărăgan care strivea totul sub el; pe șosele se auzeau convoaie de căruțe încărcate cu saci, ducând undeva grâu sau porumb, înfundând niște silozuri pe la Brăila, lungi convoaie de căruțe burdușite cu saci; și, pe urmă, totul se stingea: venea viscolul aruncând o labă grea peste acoperișurile acelui port păgubos; în aerul rece care tăia obrajii răsuna numai clopotul dogit al bisericii Sfântul Haralambie; soldații ieșeau la instrucție ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, mereu cu aceleași ținte de tir în spate, dar n-ajungeau nicăieri pentru că drumurile se mistuiau în zăpadă, și se întorceau devreme în cazărmi ca să facă program administrativ; și, din toate acele ulițe, și curți, și case nu mai rămânea nimic; oamenii umblau prin niște tuneluri de zăpadă, săpate cu lopețile; undeva, în târgul din afară al orașului, mai rămăseseră prăjinile tiribombelor, sughițând în viscolul turbat care venea dinspre apă și zdrențele multicolore ale corturilor; și zăpada se rotea nebună deasupra orașului în vârtejuri șuierătoare, trombe uriașe astupând ferestrele și porțile, și-ai fi zis că totul va fi mistuit și casele se vor prăbuși sub povara omătului bogat,

dar viața continua în subteranele zăpezii; duminica se făcea câte o nuntă și în liniștea bruscă dintre două viscole se auzeau cântecele lăutarilor și chiote desperate, stinse care ar fi vrut să fie vesele, dar sunau ca, într-o agonie; în curtea regimentului aceuia nu mai erau decât sentinelele, și ele trecând prin coridoarele și tunelurile de zăpadă; la popotă mirosea a țuică fiartă; trenurile nu mai mergeau și nicio inspecție nu mai era posibilă. Aici se aflau la sfârșitul lumii: comandantul cu subofițerii lui nu se mai treziseră până în martie; soldații se îngrășaseră; mâncau și dormeau numai, își mutau efectele de colo până colo; umblau după lemne pe la magazii și încingeau uriașele sobe din dormitoarelor comune, cântând și ei trist, lălăit, ceva care semăna a cântec – dar nu era cântec, ci un fel de melopee jalnică. Matei Bogasieru nu mai putuse să suporte și se îmbătase cu ei laolaltă, zi de zi, de dimineață până seară; descoperise acea veselie tristă născută din alcool, din care cu greu te poți smulge; îi era silă de el, se simțea cu adevărat un ratat.

Trecuse și iarna aceea cumplită; zăpezile se șterseseră; întâi, băteau vânturile calde venind de undeva, dinspre sud, oamenii simțeau o moleșeală plăcută în sânge și parcă s-ar fi deșteptat dintr-un somn lung, nesfârșit; începeau iar să răsune ordinele răstite și se dădeau alarme și trupa începuse să fie fugărită din nou. „V-ați îngrășat!” strigau majurii și sublocotenenții la soldații readuși la realitate, care, uitaseră ce-i aia disciplină și cum se menține ea. Ghiță Folosea îi scrisese că se însurase și că avea un copil. Nici nu știuse când trecuse anul, și-acum, iată-l, însurat; asta-și trăia viața; știa ce vrea: o familie; își perpetua numele; luase o înălțime mai mică; nu bătea departe. Și Matei Bogasieru reintrase în acea indiferență păguboasă, care avea să îl macine puțin câte puțin. Prin mai, fuseseră convocați la București pentru o instruire specială; era o primăvară zăpușitoare, cu călduri pretimpurii, fără vânt; viața agitată a

Capitalei i se părea de pe altă lume, după acele luni de tânjală provincială, de lene fără sfârșit; umblase o zi de capul lui, privind prăvăliile încărcate cu mărfuri și perdelele tărcate ale berăriilor sub care stăteau domni cu pălării de paie și doamne cu umbreluțe, bând bere, râzând, habar neavând ce se întâmplă la marginea lumii, în garnizoanele lor păduchioase; a doua zi, citise ziarele și aflate că va avea loc înmormântarea lui Moța și Marin; uitase de războiul din Spania, despre care citea scurte știri sau asculta comunicate la radio; nici nu-l interesa; văzuse grupuri de curioși îndreptându-se spre arterele principale ale orașului; mulțimea aceea atrasă totdeauna de ceremonii sau catastrofe, care se înghesuie să privească spectacolul morții; era 11 de dimineață, se încălzea din ce în ce mai tare și el se găsea undeva, pe Calea Victoriei, într-un grup de tineri care începuseră să strige: „Uite că vin!” Și-apăruse un convoi care se mișca lent: 200 sau 300 de preoți, toți în veșminte aurite, cu cruci în mână, cântând monoton „Presărați pe-alor morminte” și pe urmă un grup compact de tineri îmbrăcați în cămăși verzi, cu diagonale și cizme, cu capul plecat, într-un pas mărunț, sacadat, și iar se auzeau corurile de undeva, din spate, de unde sosea un camion acoperit cu flori, maldăre de flori, peste două sicrie enorme, și lumea îngenunchea; nu toți, numai niște bărbați, încremenind deodată, cu mâinile adunate sub bărbie, și „vântul mișca prapurii steagurilor pictate cu sfinți, și iar se auzea un murmur sau un fel de cântec intonat de câteva sute de glasuri de bărbați, o psalmodiere tânguitoare, prelungă și urmau 300 de steaguri negre și verzi, foșnind mătăsos în văzduh, și mereu nesfârșite grupe de bărbați în cămăși verzi, în același pas lent, târât; și-ntr-un grup dintr-acestea, ținând un steag ciuruit, steagul brigăzii legionare din Spania, îl zări pe Jumanca – cu același chip ascetic și ochi fanatici, îngrozitori, mersul lui avea ceva de mecanism

potrivit la o singură mișcare, pasul târât înaintând lent și privirea fixă, hipnotică, într-un punct nevăzut, totul era lugubru și Matei Bogasieru simți că se urnește din loc aproape fără să vrea, urmând, pe margine, acel grup în care se afla Jumanca; o curiozitate năprasnică îl rodea: ar fi vrut să-l strige, dar știa că nu va fi auzit; era și larma amestecată din jur, și lumea curioasă care întreba: „Unde se duc?” și alții răspundeau: „La Casa verde, acolo-i înmormântează”. Nu știa ce simte, dar trebuia să vorbească chiar în seara aceea cu fostul lui coleg, pentru că asta avea să-i dea o certitudine măcar în ce-l privea pe el, pe Jumanca.

Pe la opt seara, se aflau amândoi undeva, pe Calea Griviței. Jumanca părea un om de 40 de ani; deși n-avea atâția, părul îi albise pe la tâmpile; părea nedormit cu săptămânile, numai ochii lui vii străluceau în înserarea care se înstăpânea peste oraș; pleaseră pe jos din Bucureștii Noi, spre centrul orașului; și el îi povestise că venea chiar din Spania, că făcuse parte din garda celor care păziseră cele două sicrie ale lui Moța și Marin. „Și cum e războiul? Întrebare Matei Bogasieru curios. Cine cu cine se bate?” Celălalt îl privise interogativ: „Ce, tu nu știi nimic? Unde trăiești?” Pe urmă, spusese cu o blândețe obosită: „E numai preludiul, încercarea puterii, Spania e numai un poligon, acolo se încearcă armele. Actul doi o să fie mai interesant; o să vedem noi bătrâna asta, curva asta de Europă, cum o să se descurce”. „Și cum ai ajuns acolo? Parcă erai în armată?” „Mai sunt, c-am trecut în rezervă. Există oameni care fac politică și în armată, și tu? Ce-aștepti?” „Cum adică ce-aștept? Îmi vād de meseria mea...” „Ce-nseamnă meseria ta? Tu faci parte dintr-o elită care s-a pregătit în Germania... oamenii de acolo așteaptă foarte multe lucruri de la noi”. „Petrică (așa-l chema pe numele cel mic, pe Jumanca: Petre), știi foarte bine că n-am făcut niciodată politică; atâta am vrut: să am o meserie pe care s-o învăț bine” „Și, ești

mulțumit?” Îl măsurase de jos până sus. „Arăți îmbuibat, te-ai îngrășat... pentru asta te-ai pregătit... ca să-nvârți trupa la dreapta și la stânga, să te duci la paradă la 10 mai... Ptiu! mi-e rușine de tine!” într-adevăr, Matei Bogasieru simțise o rușine imensă în acea clipă, pentru că omul acela i se părea că făcea ceva adevărat, o faptă bărbătească, luptase, își riscase viața, înfruntase gloanțele, acolo nu mai erau exerciții și simularea luptelor, poate-l răniseră; și el? Scrisa versuri cu stiloul pe pulpele fetelor, pe marginea Dunării. „Am să vorbesc cu camarazii mei, trebuie să te recuperăm! îi spusese. Tu nu-ți dai seama că trăim un ceas istoric? E clipa când apele se despart și trebuie să înțelegi mai devreme decât alții ce se întâmplă cu adevărat... altfel va fi prea târziu”. Ajunseseră în Calea Victoriei și Jumanca se mișca repede, avea un pas hotărât, pe fața crispată apăruse un rânjel: „Mergi cu mine? Vreau să mă conving de ceva...” îi spusese: „Da, sigur, cu plăcere. Eram curios să știu ce-i cu tine; poate-ai să-mi spui și mie ce se petrece acolo, cu adevărat, în Spania, ce noroc că te-am văzut; ți-am scris la Chișinău, unde erai, la regiment, dar nu mi-ai răspuns, probabil că plecaseși în Spania”. „Da, sunt plecat de un an și jumătate”. „Și de atunci lupti?” „Chiar așa... cu gloanțe adevărate, nu cu gloanțe de manevră... nu citești ziarele? E un război glorios, de care istoria va ține seama vreodată”. Limbajul exaltat nu-i plăcuse de la început lui Matei Bogasieru; era un om de la țară și-acolo vorba era mușcătoare, nu semăna cu aceste fraze care erau foarte bune la întruniri, dar nu între doi prieteni. „Unde mergem?” îl întrebă. „La *Capșa*, zisese Jumanca. Vreau să-l întâlnesc pe Profesor. Vreau să văd ce face el într-o zi ca asta?” Pe față îi coborâse o mohoreală sinistră. Se grăbea. Ar fi alergat, dar uniforma aceea îl obliga la sobrietate. Matei Bogasieru îl urmase. Se făcuse aproape nouă seara. Aceleași perdele vechi, de mătase de Lyon, tocate de vremuri, căzând în

falduri, aceleași draperii, și ele rărinite, obosite puțin, și candelabrele lucind ca niște stupuri de cristal, aruncând o lumină strălucitoare pe fețele de masă apretate și pe capetele coafate ale doamnelor împodobite cu bijuterii, și ele sclipind în acele fulgerări electrice și murmurul stins al mulțimii distinse care vorbea în șoaptă; chelneri în smokinguri negre, strecurându-se printre mese și ascultând atenți comenzile, cu acea curiozitate politicoasă, atât de cunoscută, și domni gravi, și ei în costume de seară, închise, venind de la și ducându-se la alte recepții într-o neîntreruptă petrecere, și Matei Bogasieru gândea: „Omul ăsta sosește de pe front, din tranșee, și-a văzut ce-a văzut acolo și ăstora puțin le pasă, își văd de treburile lor, sunt bine dispuși, mănâncă și beau și dacă și Profesorul va fi aici?

Și era. La masa lui, într-unul din impecabilele sale costume de alpaca argintie, cu o cravată *changeante* numai ape, cu butonii de aur la manșetele înghețate, gesticulând cu aceeași nonșalanță veche, cu privirea ce părea că nu urmărește decât gândurile lui sosite de undeva, de departe, și, pe urmă, emisia de cuvinte egale, uscăciunea din glas, detașarea pe care o urmărea cu orice preț; apariția lui Jumanca în cămașă verde, cu pistolul la șold, cu ordine și medalii spaniole intrigase pe cei de la mesele din jur; o tăcere stingheritoare îi însoțea ca un coridor de gheață care înainta spre masa din mijlocul salonului, și Profesorul intui că se petrece ceva neobișnuit și întoarse capul, recunoscându-l pe Jumanca. Ridicare bruscă în picioare, cu un șervet care ateriza, ca de obicei, pe masă, o îmbrățișare scurtă, și ceva patetic în glas: „Ah, dragul meu, trebuia să bănuiesc c-ai să mă cauți! Nu te-am văzut de-atâta vreme...” Se depărtase puțin, ținându-l încă de umeri, cu privirea aceea scrutătoare a ochilor asimetrici, ca și când ar fi vrut să se asigure că Jumanca este întreg: „Vii din Spania, nu-i

aşa? Ai fost azi, acolo, desigur... adică ce-ntreb eu, sigur C-ai fost... nu vrei să stai jos?” şi-i făcu un semn. De faţă erau: o doamnă între două vârste (nas subţire, cu nări foarte dilatate, cu un păr căzând în bucle castanii, peste urechile mici, şi o privire, verde toată, ca apa mării, o frumoasă doamnă de treizeci de ani, cu fruntea acoperită de o pălărie neagră, cu borurile lăsate pe o parte, privindu-l pe noul venit cu o uşoară înfiorare), şi-n dreapta şi-n stânga ei, doi bărbaţi de 40 de ani, privind fix, şi la Matei, şi la Jumanca, nu intimidăţi, dar uşor contrariaţi că aceştia îndrăzniseră să-l acosteze pe Profesor. Le făcură loc între ei, şi chelnerii aduseră repede două scaune şi când se așeză, Matei văzu chipul palid al lui Jumanca, livid, cu ochii strălucind de ură, avea ceva îngrozitor pe chip; dar Profesorul crezu că era vechea lui adorație, nu sesiză nuanța, intuiția lui ațipise o secundă; ceruse ceva pentru ei fără să-i mai consulte: o băutură tare, whisky sau gin şi pe urmă se scuzase în treacăt ca şi când ar fi vrut să nu se dea importanță celor ce le spunea atunci: „Știi, aş fi ținut foarte mult să particip la ceremonie, dar poziția mea nu-mi permite acest lucru; cunoști relațiile mele cu regele, pe urmă şi presa ce-ar fi scris mâine?... şi-aşa lucrurile sunt destul de încordate... n-am vrut să arunc gaz pe foc... altfel arăți bine... Ești un adevărat bărbat, călit, ars de soare; așa arată eroii, doamnelor şi domnilor, ca acest bărbat de care sunt mândru, care a înțeles să împlinească prin fapta lui ceea ce eu am pledat în amfiteatre, suntem pe calea cea bună... îmi permiteți să-nchin pentru dumneavoastră?” Același pahar de vin negru, tacâmurile de argint, pachetul de țigări englezești din care doamna aceea foarte frumoasă trase o țigară şi pe care bărbații se grăbiră să i-o aprindă, întinzând brichetele lor de aur, şi ea pufăi, zvârli un val verde de fum şi nu văzu privirea tăioasă a lui Jumanca, care încremenise fixându-l pe Profesor. „Le spuneam acestor prieteni dragi ce

frumoase lucruri există în lume; iată acel arheolog nimbă de un reflex de lucruri triste, de măști și morminte, lespezi și statui, maiestuosul, titanicul, durerosul Pârvan, înconjurat de tăcerea liturgică a pitagoreilor” („iar limbajul ăsta nesuferit, metaforic, frumos, fascinant, dar atât de nepotrivit cu starea lui Jumanca, care fierbea probabil în el”). Și, pe urmă, trecând la vigilența în spațiu a lui Brâncuși, artist bizantin prin fructul dogmei (și oferind doamnei din fața lui o felie de pepene: „Serviți, iubită doamnă; ce-mi place mie la acest restaurant e că aduc trufandale totdeauna; iată pepeni în această lună; din ce seră i-or fi scos? Au un gust răcoritor perfect; sunt ca o sărutare”). Și, pe urmă, revenind la ceea ce începuse: „Între materie și spirit nu există decât cuvintele; acea imanență a muzicii, magia versului sau muzica monodică de pe frize, severă, senină, maiestuoasă, asta mi se pare c-a spus-o altul; dar să știți că fur tot ce-mi place; și-mi însușesc, le dau ca ale mele, n-am niciun scrupul; din păcate, această pace eleată despre care Valéry spunea că-ți permite să auzi irișii ideilor răsărind a luat sfârșit; iată, dumnealui vine din flăcări și fum, din iad; s-a dus acolo să se bată pentru cruce, pentru primenirea spiritului european; și noi stăm ca niște nemernici aici; îmi este rușine de fiecare înghițitură, de fiecare pahar cu vin pe care-l beau; nu-l merit; din păcate, Dumnezeu ne-a pedepsit cu opulența, cu ispita lucrurilor rafinate; iubesc în același timp și nesfârșita, augurala pace emanată dintr-un „vers; aș dori, ca acel poet pe care vi l-am amintit mai devreme, să trăiesc într-o Palmyră spirituală, într-un sediu platonician, dar și bucata asta de pepene, carnea lui atât de delicată și zemoasă, care-mi vorbește despre nisipuri umezite și soarele Orientului care i-a îmbujorat coaja și ne-a dat nouă acest fruct divin, mă ispitește; cer-țați-mă, sunt un voluptuos; iubesc tot ce este perfecțiune, fragilitate, tot ce este frumos...” Doamna

aplaudă și abia atunci Matei Bogasieru își dădu seama că avea mâinile înmănușate, niște mânuși negre, de catifea, peste care sclipea o subțire brățară cu diamante. Profesorul părea inspirat mai mult de frumusețea ei, pe care o devora cu aceeași răceală distantă, dincolo de care se ghicea însă invitația lui nedisimulată, directă; ridicase paharul cu vin negru și spunea: „Trebuie proclamată supremația lui. Apollo, a formulei intelectuale, asupra bacantei nelimitate, asupra vieții elementare. Să iubim cântecul lui Apollo, ales în formă, domnit de rigori! Să mergem în această stare de beatitudine către cimitirul faptelor”. În momentul acela Jumanca se ridicase fără un cuvânt și se îndreptase către ieșire. Matei Bogasieru avusese o secundă de incertitudine, murmurase ceva care semăna cu o scuză și-l urmăse, căutând să evite scaunele pe care le întâlnea în cale și mai ales privirile uluite ale bărbaților; afară noaptea era înăbușitoare; nu bătea vântul, un zăduf încărcat de electricitate, detunând sumbru din când în când și aprinzând niște șaltăre uriașe undeva, în etajele întunecate ale cerului, anunța o furtună. „Porcul! Porcul! Cât l-am iubit! Dacă mai stăteam un minut, îl împușcam! Să fi stat ca mine în ploaie și în noroi două săptămâni, la Guadarrama, să fi auzit șrapnelele pe lângă urechi, și gloanțele, atunci să-l văd! Ce simplu e să stai *la Capșa* și să vorbești ca o moară stricată între acești îmbuibăți și sătui, suficienți, care aplaudă! Ah! ziua va veni, nu-i departe; cineva o să numere, o să facă socotelile și o să răspundem fiecare pentru faptele noastre, nu mai pot! Mă sufoc! Trebuia să-l omor, asta trebuia să fac... era cel mai bun lucru!”

Puțin după întâlnirea de *la Capșa* dintre Jumanca și Profesor, la care asistase, se trezise cu acesta la el în garnizoană într-o după-amiază. Era sumbru, agitat; părea tulburat profund de un lucru pe care Bogasieru nu-l înțelegea: „Ce s-a-ntâmplat?” „Citește”, și-i întinsese copia

unei scrisori bătute la mașină (era scrisoarea lui Mihail Stelescu către Codreanu: *Ai mințit de la început, când te-ai separat de profesorul Cuza. Ai spus că o faci din cauza principiilor. Realitatea era că nu ai reușit să te alegi deputat de Putna cu ocazia primelor alegeri în care a participat LANC; mai mult, anumite certuri familiare între familia dumitale și a profesorului Cuza au adus schima dogmatică...* Jumanca i-o smulse din mână și continuase să-i spună urlând: „O să-l omorâm! O să-l facem bucăți, nemernicul! Îl acuză pe Căpitan că o face pe sfântul, că la Cahul a apărut pe un cal alb cu crucea în mână, că și-a făcut un film cu nunta lui și pe când boteza copiii, ca un actor american. Tot în porcăria asta scrie că la Agapia, legionarii au violat măicuțe, și că șeful nostru n-a citit decât *Cei trei mușchetari*; în gara Buzău, când a fost o bătaie, a luat-o la fugă. Ascultă aici: că la Iași, la Teiuși, la Mihalți, și la Reșița, în timpul luptelor, Căpitanul ședea ascuns după perdele; că în Parlament n-a vorbit niciodată pentru că era bâlbâit; spune dacă toate astea nu trebuie pedepsite? Atâtea calomnii din partea unui om care a fost mâna lui dreaptă!” Desfăcuse din nou copia scrisorii și citise urlând de turbare: Auzi, a luat bani de la Malaxa și în timp ce alți legionari erau la Jilava el sta ascuns în casa Lupeascăi; ce spui de toate astea?” Matei Bogasieru îl ascultase atent și îi spusese cu sinceritate: „Dacă vrei să știi ceva, sunt multe lucruri care nu-mi plac la voi, legionarii; de pildă, am citit într-un ziar că vreți să ridicați o capitală: Codreni, pe axa Roma-Berlin; după părerea mea, această capitală ar trebui să se afle pe undeva, prin Elveția, nu în România; și, pe urmă, ce-i limbajul ăsta? Căpitanul e Căpetenia, Alesul lui Dumnezeu, care are drept de viață și de moarte asupra supușilor lui; ce supuși are el? Dacă se suie pe un cal alb la Cahul e neapărat și voievod?” Jumanca îl privea aiurit, parcă neînțelegând nimic. „Și tu vorbești așa? Și tu ești nebun?” „Nu sunt deloc nebun. Îl

citați pe Pithagora: Nașterea terestră este o moarte din punct de vedere spiritual și moartea o înviere cerească; dar ăsta este un Pithagora vulgarizat, pentru tâmpiți; ai făcut filosofia ca și mine: nu poți să te servești de niște fraze deformate pentru a prosti masele; am citit și eu cărțuliile alea cu care ați umplut toată România; ce stil e ăsta? *Durere lângă durere, chin lângă chin, suferință lângă suferință, rană lângă rană, pe trupuri și în suflete, mormânt lângă mormânt, numai așa vom învinge!* „Să taci, auzi? striga Jumanca la el. Dacă nu te-aș cunoaște de atâta vreme, aș începe cu tine, nu cu Stelescu”. „Te rog s-ascuți mai departe, pentru c-am învățat toate prostiile astea pe dinafară: *Cantitatea de jertfe determină victoria gloria noastră este gloria jertfei pe care o facem*; ăsta nu-i un popor să-i vorbești așa, ascultă-mă pe mine... „Nu mai ascult deloc și am să-ți închid gura cu un pumn de pământ dacă nu încetezi”. „Să știi că nu mi-e frică deloc, îi spusese Bogasieru și continuase batjocoritor: *Muntele suferinței, pădurea cu fiarele, mlaștina deznădejdiei*, spune dacă nute-apucă râsul! De la *temniță înainte începe adevărată verificare legionară a pătimirii și jertfei*. Mai vrei? și încă astea sunt lucruri care mai merg... dar de Moța, pe care l-ați înmormântat cu atâta pompă, ce-ai de spus? A afirmat cu gura lui că sora Căpitanului, Iridenta, deși gravidă, era fecioară ca Maria... ăsta nu este un lucru care să te pună pe gânduri? Unde vreți voi s-ajungeți? Și, pe urmă, vrei să-ți mai spun ceva? Exaltarea morții, pe care Profesorul, pe care-l detești atât, o trata ca pe un cuvânt de spirit, voi, ca niște troglodiți o simplificați: *Moartea este iubită de legionari, căci sângele celui ce moare plămădește cimentul României legionare!* Ba, ceva mai mult, acest martir, într-o scrisoare, scrie negru pe alb *Trăiască moartea; cine renunță la mormânt renunță la înviere!* Ce-s toate astea?” Jumanca îl părăsise trântind ușile. „Nu vreau să mai aud de tine niciodată! Când ai să te trezești, să mi-o spui!”

La câteva luni de la această confruntare, aflase din ziare că Stelescu fusese ucis în Spitalul Brâncovenesc cu 120 de focuri de revolver și trupul îi fusese ciopârțit cu barda, iar executorii, conduși de un anume Ion Caratânase, dansase în jurul cadavrului... În 1940, limbajul ziarelor legionare era același; *Anul de la Hristos 1938 a fost an de răstignire, iar '39 a fost an de îngropare a generației harice a României de către generația satanică*. Fotografii de cripte, zidite, cu ciment la Jilava, unde fuseseră executați capii legionari de către Carol al II-lea, erau înconjurate de lozinci, de mai mare hazul: *Să ne trăiești, Căpitanel, Numai legionarismul se înalță până la Dumnezeu*. În articolele de fond, se scria: *Căpitanul a fost un uriaș al spiritului și al credinței. În trup fiind „el trăia mai mult în spirit. Pe pământ viețuind, se simțea legat mai mult de cer*.

Matei Bogasieru citise toate acele fraze, care mai de care mai incitatoare: *Cel mai frumos oaspete al vieții legionare este moartea*. Văzuse calendarele încărcate de chipuri de morți și cuvintele scrise cu litere mari: *Martiri, Eroii neamului, oasele strămoșilor*, și natura lui țărănească se zgârcea interior; țăranul nu vorbește despre morții lui cu proprietatea asta agresivă care face dintr-un mort o zestre...

El are față de răposați o afecțiune tăcută. Pomenile făcute pentru cei duși sunt vesele; se dă mortului de mâncare pe lumea ailaltă și chiar o picătură de vin cu care sunt stropite podelele; răposatul își mai vizitează ograda și totul trebuie să arate curat. De jelit jelesc numai femeile și asta numai atunci când trebuie; de sufletul mortului are grijă numai preotul; el știe ce trebuie să citească celui dus ca să nu rătăcească pe lumea cealaltă; și, încă o dată, își dăduse seama de golul acelor ceremonii fastuoase; o torță aprinsă poate să sugereze esența unui Suflet care arde etern, dar atunci când aceste suflete eterne mărșăluiesc și cântă, ele devin niște suflete puse în slujba unor cauze, a unor

persoane care vor ceva și anume puterea; și, oare, această putere, cum va fi ea întrebuințată?

Matei Bogasieru era sătul de demagogia mărunță a politicianilor rurali care, ce-i drept, promiteau lucruri aproape neînsemnate: o școală, pe care n-o mai ridicau niciodată, o fântână, biserici, care înghițeau foarte mulți bani, un drum, care era început în fiecare an și nu mai era isprăvit și deznădăjduitoare așteptare a unei schimbări totale, asta îl îndemnase să creadă într-o revoluție. Gazetele erau pline de fotografii de morminte și de închisori; un aer morbid se instaura în viața publică; fuseseră executați câțiva oameni politici și asta nu semăna deloc cu ceea ce exista în tradiția românească; crima începuse să se răspândească, devenea un sistem de a lichida polemica; o palmă dată în Parlament sau un pamflet de la tribună sau în ziare, asta era altceva... Dar atentatori care trăgeau, rece, cu revolverul în oameni neapărați, pe urmă, tiradele funebre, promițând execuții viitoare pentru execuții trecute, și limbajul gongoric: Reînviere, Reîncarnare, Cranii de lemn, cum era titlul unei culegeri de articole a unuia dintre cei doi care muriseră în Spania, iată unde duce pâlpulistica unora ca Profesorul, care putea să stea în saloane și să incite, să emită paradoxurile lui strălucitoare, să creeze fanatici în jurul său, dar ideea se înarma cu un revolver care se descărca în trupul unui om și atunci lucrurile își schimbau esența. Și-l amintea pe Duca, ministrul acela cu față fină, lăptoasă, cu ochelari cu rame subțiri de aur, cu aspectul unui profesor universitar de provincie, ucis în 1933: ce putuse să facă el ca să trezească mânia acestor neguroși răzbnători? Bogasieru înțelesese prin revoluție dispariția pungășiilor, a indivizilor care se îmbogățeau peste noapte, dar ziarele erau pline de descrieri de panamale, de furturi imense; regele se-nconjurase de niște ticăloși; fura cât toți la un loc. Poate erau zvonuri, poate era calomniat, dar

realitatea avea ceva operetistic: de la uniforme la discursurile sforăitoare; el crescuse prea greu, prea neajutorat pentru a se încrede în tot ce era formal. La un an de la uciderea lui Stelescu îl revăzuse pe Jumanca. Era tot taciturn, părea că uitase cearta lor, reintrase în armată; războiul din Spania nu-l mai interesa, nu voia să dea niciun detaliu despre ceea ce se petrecuse cu el; voia să se călugărească; îi dăduse și lui niște cărți publicate de Patriarhia Română: Operele Sfântului Justin Mărturisorul; le răsfoise; limbajul era al lungilor pomelnice din ziarele timpului: Mormintele *văruite* care vă par frumoase pe dinafară, pe dinăuntru sunt pline cu oase moarte... Vai vouă, cărturarilor! Aveți *cheile*, dar nu intrați *și îi* împiedicați *și pe* cei ce vor *să intre*: conducători *orbi!*... Dacă vei *deschide* cerul, munții vor lua spaima de la tine și se vor topi cum se topește *ceara* de pe foc... Tot trupul este iarbă și *toată* e lava omului ca o floare de iarbă. Iarba s-a uscat și *floarea* ei a căzut, dar cuvântul Domnului rămâne în veac... Cine a măsurat apa cu mâna, cerul cu *șchioapa* și tot pământul cu pumnul, cine a pus munții *cu cântarul* și *văile* cu balanța?... Mai *înaintea* tuturor munților, Domnul mă naște *pe mine*, am făcut pământul care nu e locuit și *marginile* lui locuite de sub cer. Când a pregătit cerul eram alături de el și *când* a așezat în chip deosebit tronul lui pe vânturi, când a făcut puternici nourii de sus și *când* a făcut sigure izvoarele abisului, când a făcut puternice temeliele pământului și *atunci* am fost lângă el potrivit totul... *Dumnezeu* vorbește în stâlpi de foc. Cerurile povestesc slava lui *Dumnezeu*, iar firmamentul vestește *făptura* mâinilor lui. Ziua râgâie cuvântul zilei, iar noaptea rostește *conștiința nopții*... Jumanca nu mai avea nimic omenesc în el. Vorbea fără șir despre morții *lui* pe care-i lăsase acolo, în pământul Spaniei, dar și despre viitorii morți, care trebuiau să plătească pentru morții de dinainte. Și cu un glas cavernos

cita din Sfântul Chiril al Ierusalimului: Cenușe *cu pâine* am mâncat și *în* fiecare noapte așternutul *meu* au fost lacrimile mele și *voi* preface sărbătorile voastre în jale... Soarele se va preface *într-un tunel* și *luna* în sânge... Va *înflori* migdalul, se va îngrășa *lăcusta* și va risipi chiparisul. Atunci va sări ologul ca cerbul, avem către Domnul... încercase să îl scoată din această stare morbidă; părea neschimbat; numai unghiile erau negre; nu și le mai îngrijea; ochii, duși în fundul capului, aveau un gol nesfârșit în ei. Nu-l mai asculta pe Matei Bogasieru, simțea numai nevoia continuă de a vorbi el însuși. Îl dusesese la gară ca pe un somnambul: două zile, cât stătuseră împreună, nu mâncase mai nimic, nu dormea; se trezise de câteva ori și-l surprinsese cu ochii deschiși, măriți, fixați într-un punct din tavan; nici măcar nu clipise când lumina violentă a becului despicasă pe neașteptate întunericul: „Ce faci, nu dormi?” îl întrebasese. „E timp de dormit destul pe lumea cealaltă, acum mă gândesc”. „La ce te gândești?” „A, sunt multe lucruri încă negândite, care trebuie înviate prin cuvântul nostru”. Și pe urmă, tăcuse, nu mai răspunsese la întrebări ca și cum ar fi fost singur. Fusese ultima oară când îl văzuse: palid, cu niște ochi veștezi, din care lipsea orice lumină; în uniforma lui de sublocotenent, pe care o reîmbrăcase, numai detaliul acela al unghiilor neîngrijite îl supăraseră. Pe urmă, uitase de el; nu-i lăsase nicio adresă; se afla pe undeva, pe la Deva, sau Tg. Neamț, nu deslușise exact locul geografic. În toamna lui '39 la radio se comunicase că Armand Călinescu fusese împușcat, undeva, pe podul Elefterie din București. Represiunea care urmasese fusese rapidă și brutală; atentatorii, prinși și împușcați în stradă, lăsați la vedere, și între numele lor Matei Bogasieru îl citise pe cel al lui Jumanca. Totul se încheiase. Un sentiment de culpabilitate îl stăpânise o vreme. Greșise el sau Jumanca? Mișcarea nu avea aderenți mulți; violența nu era în firea maselor care nu

Înțelegeau să-și facă loc peste cadavrele altora. Poate pe nemți îi prindea așa ceva; erau milităroși; marșurile, istoriile cuceritorilor le plăceau; aristocrația sabiei li se potrivea foarte bine; ei nu mai erau un popor de plugari; erau cruzi, egoiști, aveau spirit de castă. Dar ciobanii noștri ce dialectică puteau să aibă? Transhumanța nu era o cruciadă; cetățile – niște biete cătune; biserica – în căruță; armele primitive. Una erau poveștile despre Frăția *amanților morți* a tătarilor, bersecii, sau a Celor nebunește *viteji*, Tulu bahatur. Sigur, puteai să-ți evoci convoaiele de cuceritori ale lui Tamerlan, Bagdadul trecut prin sabie, gestul regal al lui Timur care adusese la Samarkand biblioteca bizantină de la Brusa; ceremoniile înmormântărilor unde se jertfeau cai albi și toate soțiile; băutul laptelui de iapă din craniile învinșilor; povestea Hoardei de aur era foarte bună pentru niște adolescenți înfierbântați cum fuseseră ei, dar realitatea era alta; templele grecești fuseseră nimicite nu de copitele cailor, cât de către zelul distrugător al creștinilor Teodosie și Honoriu, care spărseseră și dărâmaseră un veac întreg, așa-numitele opere păgâne care erau de fapt perfecțiunea însăși; trebuia încă o mie de ani pentru ca lumea să se deștepte din beția distrugerii; câte un profesor ars de lecturi infinite, subțiat de esențe, în costum teologal putea să se ridice în amfiteatre și să blasfemeze pe cei care zdrobiseră frumusețea greacă care îi înmuiase pe asiatici atât de mult încât deveniseră frumoși din monștruoși și hieratici ce erau, dar, dacă se gândea bine, Matei Bogasieru tocmai asta trebuia să înțeleagă, că distrugerea gândirii grecești însemnase de fapt distrugerea toleranței. Și acum, alți oameni mai proaspeți, mai însetați de putere și de moarte, veneau și vorbeau de lenevia în spirit care născuse atâtea opere ca despre un păcat. Platon spusese nu numai că toate lucrurile sunt întru Dumnezeu, dar toate lucrurile care există cu atât mai mult cu cât sunt întru Dumnezeu și

purced de la el nu sunt decât o singură entitate. Și pe acest Dumnezeu, oameni ca Jumanca voiau să-l extermine. Ei, acești profeți, de genul Profesorului, vorbeau despre spiritualitate, despre un adânc proces între esență și corp; dar în fond ce făceau? Toată logica profetului de cafea începea să sune ieftin și fals; o sete de a începe să-și recitească cărțile îl apucase brusc pe Matei Bogasieru; fotografia năclăită de cerneală din ziare a acelei echipe a morții, executate pe un trotuar de asfalt și lăsate acolo în sânge ca să servească de paradigmă celor care ar mai voi să facă ceea ce făcuseră ei, îl dezgustase. Era o moarte necavalerească; era răsplata pentru o faptă la fel de necavalerească; una este un război și alta un atentat. De fapt, Jumanca căutase certitudinea morții; și asta era altceva decât certitudinea pe care o visase el. Sub pretextul spiritualității, acei oameni care îl împinseseră spre neființă voiau să distrugă în el ideea înaltă a spiritualității adevărate; dacă erai lucid, nu puteai să nu-ți dai seama că omul nu era numai un înger decăzut; un biet spirit încarcerat într-o temniță de carne în urma unui dezastru originar; de ce ar fi creat atunci Dumnezeu omul când avea atâtea mulțimi de îngeri? Dacă îngerii au căzut, au căzut din dorința de ispășire; ideea de Dumnezeu în om era cu totul altceva; prin Dumnezeu înțelegându-se perfecțiunea; imanența lui Dumnezeu nu amenința în niciun fel transcendența sa; la drept vorbind, nu exista absolut deloc necesitatea unei coborâri progresive în Univers, o apropiere de înțelegere a Spiritului omului în care ar fi implantată Esența divină; Dumnezeu nici măcar n-avea nevoie să creeze lumea ca să iubească ceva, deși creația este iubire; în Treimea creștină există cel ce iubește, cel ce e iubit și iubirea însăși, unul și singurul Dumnezeu. Ei, acești fanatici, de genul lui Jumanca, voiau să-l iubească pe Dumnezeu prin gaura puștii, prin moarte; filosofii școlii din

Alexandria doreau o cunoaștere intelectuală a lui Dumnezeu; însăși această cunoaștere fiind divină, o știință; ei construiseră acel silogism atât de simplu; „Este imposibil să ai în același timp o filosofie care, pentru ca să spună adevărul, trebuie să enunțe și, pe de altă parte, acea filosofie să distrugă enunțarea”. Exista o slăbiciune în sistemul creștin: nu’ poți pretinde să fii mistic și-n același timp să rămâi metafizic; nu există o ascensiune dialectică spre extaz. Și toată această logică te ducea la deznădejde. Făcuseră din Jumanca un instrument și numai asta urmăriseră de fapt. Ei puteau să se joace cu ideile, să le scoată din degete, să le facă să scapere ca niște fulgere numai ca să apară câte un semidocht, ca ăsta, ca el, ca Matei Bogasieru și ca Jumanca, gata să se facă instrumentul orb al unor acte absolut gratuite; ideea o dăduse Gide sau Dostoievski mai înainte; Lafcadio anunța pe cel ce face din crimă un lux, asta apărând în ochii unora ca o superbă inutilitate și libertate totală: pot să arunc pe oricine din tren, nu am nicio responsabilitate, e numai libertatea mea de a face ce vreau; eu egal Dumnezeu...

Și, pe urmă, mediocritatea garnizoanei de provincie și a vieții pe care o ducea îl înghițise puțin câte puțin. Nu mai rămăsese nimic din ascetismul lui la care se gândea cu dispreț. În câțiva ani începuse să se îngrășe; mânca nesăbuit de mult și bea la cot cu colegii lui; învățase să joace pocher; trăia cu femeile judecătorilor, diriginților de poștă sau ale avocaților din cele câteva garnizoane pe care le schimbase. Nu mai era târgulețul de la Dunăre, era vreun oraș de munte în care ploua 250 de zile din 365, nu mai erau sublocotenenții Dumitrache, Jivan, sau Caragheorghe, ei se numeau altfel; poate locotenentul Bizam, sau Petrescu, sau lordănescu; nu-i deosebea nimic: pocher, femei, *primoiul* de toamnă, pastrama; apăreau alți colonei-comandanți, altă trupă neinstruită; o masă informă de capete tunse, de

soldați veniți de la țară; cu aceeași uluială în priviri, pe jumătate analfabeți, care nu știau decât să taie cartofi și să-i curețe, să îngrijească de porcii regimentului pentru popotă; și mereu același pluton în fața căruia mergea în marș; și țintele de tir pe spinarea lor obosită, și *rap-rapul* bocancilor și tragerile scurte de poligon. Sentimentul că pregătește o armată fără nicio șansă, și el știa; văzuse în acea Germanie ce fel de război aveau să facă nemții lui altora și nu se mai mirase când citise în ziare sau auzise la radio că Austria fusese înghițită, că Praga căzuse, că Varșovia fusese bombardată și că, de fapt, se aflau în mijlocul războiului visat de către Profesor, care și el părăsise discret scena, murind de arsenic sau de cancer, sau de cine știe ce altceva... Numai Ghiță Folosea îi scria din șase în șase luni o misivă lungă și plină de detalii; avea acum trei copii: doi băieți și o fată, familia lui se înmulțea și el era neschimbat, se mai îngrășase, trăia bine, avea 120 de kilograme; ce credea el despre al doilea război mondial? La ultima scrisoare, cea primită prin 1940, nici nu mai răspunsese. Era obosit. Nu mai simțea nevoia să mai comunice cu nimeni, renunțase să mai asculte radioul și să citească ziarele, nu mai era capabil să judece în niciun fel, tot ce se întâmplă era o fatalitate istorică; pe urmă, simțise că România se află și ea foarte aproape de război, rumoarea din jur îl lăsa rece, avea aproape 30 de ani, era buhăit, începuse să albească pe la tâmples, se îngrășase. „Încep să semăn cu Ghiță Folosea, cum o mai fi arătând el acum?” Comandanții de regimente aveau un limbaj mai aspru; se trecuse la instrucția de război. Unul dintre ei îi spusese lui Matei Bogasieru: „Ce-i cu dumneata? Nu ai aerul unui ofițer de carieră. Din dosarul dumitale am înțeles că ai făcut studiile militare în Germania... Ce fel de școală ai făcut dumneata acolo?” Câteva luni, cuvintele batjocoritoare îl stârniseră: „Las că v-arăt eu...” Și plutoanele lui zbârnâiau; erau citate

pe regiment: „A, locotenentul Bogasieru? Am auzit de el. Țsta a făcut studiile în Germania; trupa lui e foarte bine pusă la punct...”

Și ceea ce fusese numai un avertisment vag al faptelor se transformase într-o tragică realitate; masacrul de la Jilava, uciderea lui Nicolae Iorga, marșurile nesfârșite, instrucția și pregătirea militară în văzul lumii, batalioanele de șoc, Poliția legionară și Ajutorul legionar, cantinele, cooperativele și magazinele, jafurile evreilor, recrutarea ofițerilor din armată (îl invitaseră și pe el să se înscrie în partidul legionar, dar refuzase), totul vorbea despre un conflict deschis între Mareșal și Mișcarea legionară.

Rebeliunea din ianuarie '41 nu fusese decât concluzia acestor pregătiri începute de mult. Ca ofițer detașat pe lângă Corpul de apărare al Consiliului de Miniștri, Matei Bogasieru asistase la masacrul soldaților care fuseseră arși cu benzină sau împușcați fără milă. Statul național legionar dispăruse după patru luni de zile. Discursurile succesive ale căpeteniilor legionare sau ale mareșalului rămăseseră numai în colecțiile ziarelor și i se păreau perfect ridicole acum.

Țara mai frumoasă decât soarele de pe cer însemna jafuri, oameni agățați în cinghele la abator, acele marșuri bezmetice, prin orașe, cântecele lor pline de apeluri la moarte, masacrele din noaptea Anului nou, după cele din 27 noiembrie, ministrul Traian Brăileanu care ceruse elevilor să-și reeduce pe propriii lor profesori, jalnicele lozinci: Un popor nu se poate conduce prin el însuși, ci prin elita lui, sau: Din această mare luptă mare legionară va ieși o nouă aristocrație românească. În crearea ei nu se va pune bază nici pe bani, nici pe avere, nici pe haine, ci pe calitățile sufletești, pe virtute, va fi o aristocrație a virtuții. Vorbe, vorbe, vorbe: Omul virtuților cardinale: eroul, preotul, ascetul, ostașul. Vorbește puțin și înfăptuiește mult! Lasă-i pe alții să

vorbească Trăiască moartea! Și moartea într-adevăr trăise pe străzile orașelor României, în acele clădiri incendiate, în acele trupuri de ostași calcinați, aruncați de la etaje. Dacă vreodată el, Matei Bogasieru, avusese senzația unui faliment moral, atunci o avusese, în iarna lui '41, în ianuarie, ascultând comunicatele tragice de la radio și privind fotografiile masacrelor săvârșite de către prietenii lui Jumanca, și el ucis pe un trotuar, ca un câine, cu doi ani mai devreme.

În toamna lui 41 lupta pe lângă Odesa; fusese rănit de câteva ori; devenise ofițerul aspru pe care forța războiului, tăvălugul de foc și fier distrugând totul înaintea lui: orașe și sate; mirosul de cadavru al câmpului deluptă cu care te obișnuiești îl îmbătau; nu era mânat de o sete de a ucide, pentru că niciodată soldații nu-și dau seama că ucid, n-au timpul să vadă asta. Întâi era pregătirea de artilerie, acel un ceas sau două de bombardamente intense pe metrul pătrat, zgomotul exploziilor succedându-se și jocul feeric al pământului răscolit, undeva, în față, la câțiva kilometri, și aviația care, prin norii de fum, plonja în picaj asupra unor tranșee sau a unor coloane în marș, și coloanele de tancuri, care „pe șosele laterale, întindeau brațul lor de fier în jurul unor trupe înspăimântate ce-și căutau un loc, o gaură de șarpe prin care să se strecoare afară din cercul de foc; să scape, ele, acele mii, zeci de mii de vieți de om; palpâirea conștientă că exiști în presiunea uriașă, în primejdia din aer și de pe pământ și de sub pământ, când nu te gândești decât la asta: să scapi de căldura luptei, de urletul înfiorător al șrapnelor, al gloanțelor de mitralieră, și de ucigașa coloană de foc a aruncătoarelor, când te târăști pe coate și pe genunchi, când alergi ca o râmă; dar asta era senzația pe care avea s-o trăiască mai târziu, nu atunci când acele coloane ce înaintau vijelios în urma tancurilor nu făceau altceva decât să ocupe, adică să ia în stăpânire niște sate

sau niște gări necunoscute, și acolo să înceapă să se preocupe de hrana soldaților, de locurile unde trebuiau să doarmă ca să se odihnească pentru luptele viitoare, să se gândească la acei morți și răniți pe care trebuia să-i îngroape sau să-i îngrijească; era faza administrativă a războiului, când soldatul funcționează și se simțea mai umilit decât în luptă; luptele fiind scurte, violente, nu aveau nimic din eroismul de paradă, erau numai trudă, o luptă împotriva somnului, a limitelor fizice; marșuri forțate și camuflaj, pentru ca să nu fii surprins de aviația inamică, și adăpostiri precipitate în gropi individuale și ocolirea câmpurilor de mine, acolo unde inamicul mai avea timp să lase așa ceva în urmă-i; și, pe urmă, iar înaintare disperată, ca să faci joncțiuni cu trupele care înaintau și ele în alte sectoare; și toate acele rețele de linii telefonice care stabileau puncte de infiltrare, cotele de sprijin, locul artileriei, drumurile de acces, orele când soseau cei cu hrana trupei, în sfârșit, toată bucatăria amănunțită a războiului propriu-zis, care nu avea nimic a face cu ceea ce citiseră ei în manualele lor abstracte care țineau seama mai mult de realitățile unui război trecut decât ale celui viitor, războiul din mișcare, cu superioritatea în aruncarea în luptă a mai multor tancuri, capacitatea de a te informa mai rapid, superioritatea în aer, starea fizică bună a trupei, surpriza pe care puteai s-o realizezi și, mai ales, capacitatea de a te adapta la condițiile impuse de fazele luptei... Apoi, în primăvara aceluia an, '43, uriașa mașină de război se ancrasase, ceva scârțâia, liniile de aprovizionare se lungiseră, situația spatelui nu mai era sigură; grupuri de partizani hărțuiau convoaiele, trenurile săreau în aer, erau deraiate; inamicul contraataca, nu se mai apăra numai; rândurile se răriseră: soldații erau obosiți, nu mai aveau siguranța de la început, se simțeau într-un ținut incert, necunoscut, frecușul de zi și noapte le măcina nervii; cele

două ierni care trecuseră peste ei îi zdruncinaseră; soldații începuseră să întrebe pe comandanți ce caută acolo și nimeni nu le putea răspunde; dacă erau ordine, ei trebuiau să le execute și să nu mai întrebe atât, să-și vadă fiecare de misiunea încredințată. Deodată, între ei nu mai exista acea camaraderie simplă de la început. Se înmulțiseră dezertările. Ziarele de front nu mai aveau tonul optimist de la început; începuse să se vorbească despre retrageri pe poziții de dinainte stabilite, asta însemnând pozițiile de dinapoia liniilor lor; și-acolo, în cătunele necunoscute în care se odihneau înghesuiți câteva ceasuri, erau întâmpinați cu aceeași ostilitate; se trezeau arzând în casele ocupate sau nu găseau pe nimeni în acele uliți părăsite. Și se produsese catastrofa: într-o dimineață, cineva dăduse ordin ca un astfel de sat în care existau partizani să fie înconjurat și prinșii să fie executați. Matei Bogasieru, cel mai mare în grad, privise grămada de țăranii bătrâni, femeii și bărbați dezarmați, cu uităturile resemnate ale celor care știu că nu mai au nicio șansă. Nu spuneau nimic. Stăteau grămădiți într-o răscruce largă de sat, privind la zidurile arse, la acoperișurile sparte de bombardamente care fuseseră odată căminele lor; aici, cu o noapte înainte, un pluton fusese luat prin surprindere și decimat de către un grup de partizani care dispăruseră așa cum apăruseră; comandamentul cerea represalii, adică viața acelor bătrâni și femeii care probabil că favorizaseră în vreun fel acel masacru, neavând între ce să opteze: denunțarea propriilor tovarăși și fraternizarea cu inamicul... situație fără ieșire. Unul ca Jumanca n-ar fi ezitat. Dar pentru el tot ceea ce însemna cavalerism în război, lupta adevărată putea să ia sfârșit în acea clipă; există un moment-limită când orice om își joacă viața în sensul de a opta pentru ceea ce a făcut până atunci și riscând să și-l piardă sau să se salveze și să-și asume alt risc: acela de a se gândi tot restul zilelor sale la sine însuși

ca la un criminal. Ar fi fost simplu: o comandă scurtă, niște mitraliere care trag și ar fi devenit un asasin; un soldat inamic care trage în tine și-l omori nu-ți lasă în conștiință niciun fel de remușcare; nu e vorba de rațiunile luptei, e vorba de a te salva de o primejdie, punându-ți viața în joc, șansele erau egale. Dar spaima bătrânilor nemâncați, nedormiți, înspăimântați, ținuți în viață numai de frica lor, jalea acelor femei care nici măcar nu se rugaseră să fie lăsate în viață, amuțind de spaimă, neînțelegând de ce fuseseră implicate în astfel de lucruri, peste asta nu se putea trece...

Colonelul Vardaru ascultase relatarea locotenentului.

— Te-nțeleg... în situația dumitale probabil că aș fi procedat la fel, deși mi-ar fi fost foarte greu; n-aș zice c-ai fost sentimental; astea sunt legile războiului; nu cu rănille noastre plătim, ci cu remușcarea de a face nedreptăți: de a zdrobi case de oameni, de a lua viața altora. Dar, vezi dumneata, mila asta poate să fie ceva mai rău decât nedreptatea... pentru că, de fapt, prin menajarea adversarului, îi omori pe ai tăi... Asta-ți place? Și-atunci noi de ce ne mai facem scrupule? Vreau să-ți spun că va trebui să ne retragem. N-o știe încă nimeni în afară de locotenentul Sănăuceanu. Au spart frontul și în câteva zile vor fi aici. Nu-mi place să las în mâinile inamicului nimic. Probabil că ne aflăm într-o pungă. S-a dus dracului liniștea, stabilitatea, aș vrea să-i văd în locul meu pe stat-majoriștii ăia care cred că războaiele se fac ca la operetă, la *Alhambra*, aș vrea să-i văd stând sub bombardamente, ziua și noaptea, cum o să stăm noi de-aici încoace... A, uite-l și pe Sănăuceanu;

Locotenentul se apropia de ei.

— Să trăiți! Am cercetat situația... mijloacele de transport sunt foarte reduse; mașina dumneavoastră, un autocamion de la Bază, vreo câteva *Chevrolet*-uri pentru aprovizionare, două rable – *Fiat*, și câteva căruțe, asta-i tot...

Vardaru își lovea nervos birgherii cu cravașa...

— Proviziile să fie distribuite pe oameni! Să ia fiecare cât poate duce.

— Asta o să-i încurce la marș, remarcă Sănăuceanu.

— Îi privește; nu-și cară provizia de hrană, n-or să aibă ce mânca... trebuie să le-o spui de la început.

— Și răniții?

— Răniții vor fi depuși în autocamioane sau în căruțe. Câți avem?

— Vreo 46... doctorița Vanda știe mai bine... și armamentul?

— Armamentul va fi transportat cu trenurile de luptă, nu vreau să las un capăt de ață. S-a înțeles? Ce nu se poate transporta, se îngroapă. Așteptați ordinele mele.

— Să trăiți, am înțeles!

Rămăseseră iar singuri. Colonelul Vardaru îl apucă de braț pe locotenent.

— Poate-ai să m-ajuti în vreo împrejurare... trupa este nedisciplinată. Avem și-un bolșevic cu noi; ne-am pricopsit... la cel mai mic semn de nesubordonare, îl lichidezi... nu-mi plac dezertorii.

— Nu va dezerta, domnule colonel. Va refuza probabil să lupte, dar asta-i cu totul altceva...

— Crezi?

— Vom vedea... depinde de el.

În clipa aceea se crea un moment de confuzie; se auzi sirena de mână a postului de observație aeriană.

— Alarmă! Avioane inamice! striga careva dintr-un foișor al cantonamentului.

Vardaru ascultă o secundă bâzâitul îndepărtat al avioanelor.

— Ce ți-am spus? Începe distracția... acum o să vedem ce-o să se-ntâmple.

— În adăposturi, fuga, marș! se auzi comanda răstită a

locotenentului Sănăuceanu.

Soldații se împrăștiară de-a lungul șanțurilor din liziera pădurii ce-i adăpostea. Se auziră primele rafale ale mitralierelor. Cinci sau șase avioane trecură razant deasupra pădurii. Zgomotul lor se pierdu rapid în depărtare. Bogasieru îl văzu pe Tronaru cam la o sută de metri, lângă popotă. Privea aparatele care se îndepărtau rapid.

— Ce-o fi gândind ăsta acum? îl întrebă Vardaru.

— Naiba să-l ia... numai de grija lui nu-mi arde.

Prin mijlocul cantonamentului trecea Orbul pipăind cu bastonul terenul. Furdui și cu Patrafir cărau în spate câteva lăzi de campanie, puse una-ntr-alta, după mărime.

— Da' asta ce mai e? îl întrebă colonelul, uimit de ceea ce vedea.

Locotenentul nu-i răspunse.

— Unde naiba duc lăzile alea? Furdui, Dincă, la mine! strigă.

Groparii îl lăsară pe Orb, așezară lăzile de campanie la picioare și se apropiară în pas alergător de comandant.

— Ce-i cu voi, ați înnebunit? Unde cărați lăzile astea?

— Nu sunt lăzi, domnule colonel, sunt coșciugele ordonanței dumneavoastră, Trandafir Mucenicu.

— Ce coșciuge? Mă, voi v-ați îmbătat de dimineață?

Furdui prinsese curaj.

— Uite-așa ne chinuie, domnule colonel, cum se dă alarma ne pune să-i cărăm coșciugele... are cinci sau șase; le cară cu el, doarme în ele; ne-a scos sufletul.

— Înțelegi ceva? îl întrebă pe Bogasieru.

— Nu mare lucru...

Acum se auzea zumzetul egal al avioanelor de bombardament.

— Vin! spuse colonelul. Adăpostiți-vă unde puteți, cărați-vă din fața mea!

Orbul, care auzise și el avioanele, striga după cei doi:

— Mă, Dincă, mă Furdui, nu mă lăsați, mă, că nu văd nimic... unde sunteți?

Soldații îl apucară pe sus și-l aruncară lângă Tronaru în șanțul antitanc. La capătul lungii gropi apăruse și părintele Onisifor Dinulescu.

— Începe beleaua... puneți-vă căștile, fraților, că nu-i de joacă...

Țânțaru Vasile se târa de-a lungul șanțului spre comandant.

— Să trăiți, zise gâfâind când ajunse lângă el. M-a trimis domnul locotenent Sănăuceanu să vă raporteze că doamna doctor n-a vrut să evacueze răniții. A zis că cine are zile o să scape, cine n-are – nu.

Colonelul înjură scurt:

— Mama ei... iar și-a făcut vreo injecție...

Soldatul Țânțaru Vasile, care știa câte ceva, dădu din umeri.

— De, domnule colonel...

— Și Tanța aia ce face? De ce n-a luat ea inițiativa?

— Tanța abia a deschis ochii, domnule colonel; n-o știți și p-aia ce face toată noaptea? A avut vizite...

Cădeau primele bombe. Un sunet înfundat ca un tropăit de elefant.

— Covorașu, fraților, covorașu, striga careva dintr-un șanț alăturat, capu' la cutie!

Exploziile se succedau la intervale regulate; se auzea câte un bufnet uriaș ca și când în pădure s-ar fi prăbușit niște capcane uriașe; pe urmă, un fel de fojgăit: coroanele copacilor retezate de schije; și, deodată, o prăbușire uriașă de crengi și un zgomot de foc care mistuia crengile și toată pădurea fu măcinată de aceste lovituri înfundate de bombe.

— Au atins baraca nr. 1! strigă careva.

Locotenentul Sănăuceanu dădea ordine unor soldați aflați în apropierea lui.

— Repede, evacuați ce se află înăuntru... unde sunt sacalele cu apă? Udați pereții celorlalte barăci să nu ia foc și ele.

— Lasă-le dracului să ardă, că tot plecăm de-aici, îi strigă colonelul Vardaru.

Celălalt nu-l auzise; continua să dea ordine.

— Numai de n-ar lovi baraca cu răniți... spuse iar colonelul.

Dar de data asta precizia bombardamentului nu mai fu așa de mare.

— La Ploiești, la Ploiești! striga din șanțul lui popa Onisifor Dinulescu și trăgea cu o pușcă mitralieră în sus, ca scos din minți.

O grupă care mersese la aprovizionarea cu apă fusese prinsă între două focuri. Opt sau zece soldați lăsaseră sacalele cu apă și se târau pe câmp de-a bușilea.

— Unde mama mă-sii ați umblat? striga colonelul Vardaru, ați surzit dracului, n-ați auzit avioanele?

În jur era o confuzie de zgomote; ecourile exploziilor se întorceau de la cariera de piatră, până acolo băteau. Păreau niște sughițuri întârziate și ei nu mai înțelegeau nimic. Nu se iscase încă panica, dar nici nu erau departe de asta. Colonelul Vardaru o simți.

— Nu iese nimeni din adăposturi, s-a-nțeles?

Mitralierele posturilor antiaeriene trăgeau repetat, dar avioanele se îndepărtaseră.

— Asta a fost tot... zisese comandantul și-l chemase la el pe Sănăuceanu.

— Ce s-a-ntâmplat cu baraca nr. 1?

— A ars toată.

— Era ceva de preț înăuntru?

— Cazarmamentul, atât...

— O să dormim pe pământul gol... așa că n-o să mai fie nevoie de cazarmament, prea o dusesem bine, prea credeam

noi că e liniște...

Furdui și cu Dincă adunau sicriile și le așezau unul într-altul. Orbul îi întreba pe rând, lovindu-i cu bastonul lui.

— Patrafirule, ești aici?

— Sunt, nea Trandafire...

— Ai luat marfa?

— Luat...

— Vezi să nu uiți vreunul pe drum, că te scriu în carnet și-o să vezi pe dracu' pe urmă, că eu țin socotelile, să știi de la mine: nu mă trageți voi pe mine-n piept... mi-a luat Dumnezeu vederea, da' nu mințile... și birgherii? unde sunt birgherii mei?

Furdui aduse vreo cinci sau șase perechi de cizme, legate toate la un loc pe o frânghie subțire pe care Orbul și le atârna pe gât ca pe-un colan. Lui Bogasieru îi veni să râdă, dar se stăpâni. Noroc că Vardaru o luase întins spre baraca răniților. Îl auzeau urlând:

— Dezertorilor, căzăturilor! Scursura regimentelor... cine dracu' v-a adus aici? Dacă vă nimereau? De ce n-ați ieșit în șanțuri când v-am spus eu, când ați auzit alarma? Și tu?

Auziră cu toții cum colonelul se răstește la doctoriță.

— O bate, zise cu o satisfacție plină de cruzime plutonierul Vasile Văduva. Iar și-a făcut injecții cu morfină și e dusă pe lumea ailaltă...

Bogasieru, care o văzuse de câteva ori prin ferestrele barăcii, crezu că acela aiurează. Nu spuse nimic însă. Trebuiau să împacheteze repede tot și starea de confuzie crescuse. Ordinele îi luau pe neașteptate. O retragere nu era lucrul cel mai plăcut. Ar fi preferat să se bată.

— E careva rănit? striga plutonierul Văduva, privindu-și grupa risipită pe câmp.

Muriseră doi și unul fusese rănit. Îl cărau în cărcă.

— Țsta s-a aranjat la Dacia... spunea careva.

Soseau camioanele, Fiat-urile și *Chevrolet-urile* acelea care

nu se știa dacă puteau să meargă mai mult de 100 de kilometri în halul în care se aflau. Soldații încărcau lăzile cu muniții, sacii cu pesmeți și cutiile de conserve (ceea ce nu fusese distribuit în grabă fiecăruia, hrana pentru trei zile numai. După aia, Maica Domnului...).

Tronaru îl întreabă pe Bogasieru:

— Știi ceva? Încotro mergem?

— Ne retragem... s-a spart frontul.

După două ceasuri se aflau în marș într-o coloană rărită, ținând distanțe mari între vehicule tocmai pentru a nu oferi o țintă bună aviației inamice. Aveau cu ei peste 40 de răniți, un grup sanitar restrâns, bucătari, servanții de la mitralierele antiaeriene. Avangarda era formată din grupul de comandă în frunte cu colonelul Vardaru, locotenentului Sănăuceanu revenindu-i ariergarda, alcătuită din Batalionul de pedeapsă. Autocamioanele cărau răniții așezați pe tărgi ca să poată fi iute evacuați în caz de alarmă aeriană; în urma unei căruțe, în care trona Orbul, călare pe sicriile sale, umbla, cu mâna legată în atele, Finanțu, înconjurat de cei trei gropari.

— Eu zic să te-nscrii, îi spunea Orbul. Ascultă la mine... să-ți faci formele, deocamdată ai scăpat, că a trebuit s-o ștergem din tabără, dar cum ne așezăm undeva să știi că colonelul alcătuiește o Curte marțială și, pac-pac, te termină... dă mai bine ce ai prin buzunare, ce-ai strâns, ca să-ți cântăm, să-ți facem slujbele... nu-i așa, părinte?

Părintele Onisifor Dinulescu, gras cum era, se agățase și el de coada unei căruțe, își scosese cizmele și zăcea cu fața la cer, cu mâinile sub cap, întrebându-se ce dracu' caută el acolo, între soldații ăia, de ce nu-și ținuse el gura și nu-l pomenise și pe Mareșal la slujbele lui... Sile Milion simțea niște dureri cumplite în oase și marșul îl chinuia și mai mult. Colonelul Vardaru dăduse ordin să nu fie lăsat să se urce în vreo mașină sau în vreo căruță. Ranița și arma i le

luaseră ceilalți; n-avea decât un sac cu merinde ce-i bătea soldul stâng. „Unde ești, mamă, să mă vezi? gândea el, că bine am mai ajuns...” Doctorița Vanda Ionescu și cu ajutorul ei, Bot de lepure, îl operaseră pe ultimul rănit înainte de a pleca în marș, scoțându-i schije și pansându-l. Acesta nu avea multe șanse; căldura și praful puteau să-i facă o cangrenă, dar sperau să găsească în drum un spital regimentar sau să-l evacueze cu vreun avion în spatele frontului.

Până seara nu se întâmplă nimic. Făcuseră mai bine de 30 de kilometri; apa din bidoane era sălcie, comandantul le spusese să aibă grijă cum și-o împart pentru că nu se *știa* ce urmează. A treia zi încă se aflau în câmp, pe o șosea plină de praf, abia târându-se. Caii terminaseră fânul, mașinile abia mai aveau benzină pentru 50 de kilometri. Rănitul acela se simțea prost, delira; cele două femei făceau ce puteau, dar se pare că nu mai erau șanse de salvare.

— Ne curățăm... spunea plutonierul Vasile Văduva celor care voiau să-l asculte. Dacă n-ajungem undeva, la o cale ferată, suntem pierduți... mârtoagele astea n-o mai duc mult și n-avem ce le da; or, dacă ne lasă ele, rămânem fără hrană... nu se vede nici urma vreunui sat.

Îl auzise comandantul.

— Mai ține-ți gura aia spurcată... că demoralizezi soldații! se răstise la el între patru ochi, trăgându-l de o parte. Plutonierul salutase nemulțumit și se întorsese în coloană. Era la sfârșitul unei zile foarte fierbinți, de mai;

În curând avea să cadă întunericul; aerul era uscat; nu „bătea nici urmă de vânt; în spate, șoseaua pustie; în față, orizontul peste care soseau umbre târâte.

— Sfârșitul pământului... spusese Bogasieru. Mâine, la vremea asta, o să ne oprim definitiv. Nu știu ce-i cu colonelul... ar trebui să trimită niște patrule în toate direcțiile să găsim ceva, o așezare omenească, un cătun... e

încăpățânat, am cunoscut oameni de felul ăsta; ambiția o să-l dea gata.

Se auzeau comenzile pentru noaptea care urma. Mașinile și căruțele se împrăștiară pe câmpul din jur. Oamenii erau istoviți. Cutiile de conserve din căruțele aprovizionării se împutinaseră văzând cu ochii. Soldații mâncaseră în prostie, mai mult ca să scape de greutatea pe care trebuiau s-o care. Acum se răspândiseră în toate părțile și făceau glume.

Se aprinseseră mici focuri la care soldații își perpeleau tălpile. Cei mai isteți, care mai trecuseră prin marșuri dintr-astea, se descălțaseră, își scosese război obielele și pescuieră din ranițe câte o lumânare pe care și-o treceau printre degete cu o voluptate nespusă.

— Ah, să am eu un șoșoi, o labă de iepure... să mă gâdil puțin, ofta unul.

— Las că tot aici o să putrezim, în câmpu' ăsta...

— Binefăcătorilor, Orbule, unde sunteți, mă, să ne înscriem și noi... că n-o mai ducem mult...

Beau ultimele picături de apă sălcie din bidoanele lor golite; cei mai mulți adormiseră chirciți sub căruțe sau pe câte o grămadă de buruieni peste care așterneau foile de cort. Noptile erau reci; pe cât de caldă era ziua, pe atât de frig se făcea pe la miezul nopții; deasupra câmpiei nesfârșite bâzâia un vânt ca și cum o pânză de țânțari s-ar fi năpustit asupra lor. Colonelul Vardaru îl chemase la el pe Bogasieru și pe Sănăuceanu. La lumina unui felinar studia o hartă.

— Cum stăm cu hrana?

Locotenentul Sănăuceanu se gândise puțin și spusese:

— Două zile mai rezistăm... și încă alte două zile, dacă vom avea apă...

— N-ați luat sacalele cu voi?

— Ba da... am pus sentinele în jurul lor, pentru că trupa a început să mârâie... De mâine, le dăm cu rația... că suntem mulți, apa n-o s-ajungă decât maximum două zile.

Colonelul calcula în cât timp aveau s-atingă nodul de cale ferată de la N...

— În ritmul ăsta de marș, ne trebuiau șase zile, pe puțin.

Bogasieru îndrăzni:

— Domnule colonel, îmi permiteți să vă raportez! N-ar fi mai bine să împărțim efectivul în două? Să trimitem răniții înaintea și-un pluton de șoc; să atingem gara aceea... și restul să vină după asta; le-am lăsa lor hrana, cei care ar merge cu mașinile ar străbate distanța numai în două zile.

Vardaru îl privise, răspunzându-i mușcător:

— Crezi că eu nu m-am gândit la asta? Dar dacă gara-i ocupată?... Ne fac praf cât ai zice pește; laolaltă formăm încă o forță, așa istoviți cum suntem; pe când dacă ne despărțim, vom fi o pradă ușoară... în general, nu-mi place să risc; v-am promis c-o să vă duc până unde trebuie, c-o să vă scot din punga asta blestemată, trebuie să mă țin de cuvânt, chiar dac-or să mai crape câțiva pe drum.

Îl lăsaseră și se întorseseră la locurile lor. Se făcuse liniște; caii sloboziți pe câmp ronțăiau ceva; li se dăduse apă din niște căldări, atât cât să nu se prăbușească, le tremurau picioarele, nu aveau s-o mai ducă mult. Dintr-o căruță se auzeau gemete.

— Ce se-ntâmplă? întrebă careva; moare vreun rănit?

...A cincea zi de marș. Începuseră halucinațiile; soldații strigau din când în când:

— Se vede, mă, se vede, ascultați la mine... uitați turlele de biserică.

— Da' de unde, ți se pare...

— Nu mi se pare deloc...

— Amarandei, tu nu vezi, mă, grădinile alea? Ia te uită la ele, trebuie să fie caiși, au înflorit toți... ca niște mirese sunt caișii ăia...

Aveau gurile uscate; căștile de metal zăngăneau pe șolduri, nu le mai suportau pe cap; lopețile le rodeau mijlocul;

înjurau, deveniseră certăreți. Comandanții de plutoane se prefăceau că nu bagă de seamă. Umblau orbește, cu capul greu, privind grămezile de nori care se strângeau undeva, în depărtare.

— Parcă-s niște cazemate...

— Vine ea ploicica aia, și-o să strângem apă în sacalele alea, și-o să bem pân' o să crăpăm...

Dar ploaia nu venea; cerul se învînețea pe la patru după masă, se auzeau bubuituri înfundate de undeva de departe, înainte sau înapoia lor, fulgera scurt și ei urlau în gura mare ca să-și facă curaj:

— Vine, vine ploaia, ascultați la mine... pregătiți foile de cort să strângem apă-n ele...

— Facem un chef cu apă de ploaie...

Ronțăiau în neștire pesmeți; conservele de mult se terminaseră; nu îndrăznea nimeni să-ntrebe ce se vor face poimâine, și marșurile acelea istovitoare, continue „cu pauze la două ore, obligatorii, îi întărâtau; ar fi vrut să nu se mai oprească, să meargă și noaptea, dar Vardaru dăduse ordine severe.

— Nu vă luați după tâmpiții ăștia; dac-ar fi după ei „ar crăpa până mâine; să pună toți armele-n căruțe ca să le fie mai ușor.

Trimisese înainte Fiatul lui cu patru soldați în căutarea unei surse de apă, dar mașina nu se întorsese încă probabil că nu mai aveau benzină.

Tronaru simțea un gol uriaș în stomac, limba i se umflase, bocancii arătau ca vai de ei: încă două zile și va trebui să meargă desculț. Trupa pierduse patru cai și L înmormântaseră pe soldatul acela al lui Vasile Văduva, de la sacale. Era umflat tot și putea. Groparii Orbului îl căutaseră prin buzunare: îi luaseră ceasul, bocancii și niște bani; o grămadă de hârtii mototolite, ascunse în moletiere.

— Ce credea el că se duce pe lumea ailaltă cu bănișorii

ăștia? la te uită, 4 252 de lei... cuăștia tragem un chef dacă ajungem unde trebuie... lui o să-i punem un leu în gură ca să nu-l chinuie dracii pe lumea ailaltă, c-așa-i obicei’...

Orbul, în căruță, călare pe sicriele lui, îi luase la întrebări:

— Și-n afară de ceas și de baniiăștia n-ați mai găsit nimic? Să nu mă trageți pe sfoară, că dacă aflu vă blestem și-o să muriți și voi și-o să vă lăsați oasele pe-aici...

— Ce-i facem? îl băgăm într-un tron? întrebase Patrafir...

— Păi asta, la banii care i-a lăsat, merită și el un coșciug...

Furdui încercase să tragă chiulul. Parcă cine mai băga de seamă dacă-l îngroapă în coșciug sau nu? Săpaseră toți trei: și el, și Rudaru, și Dincă; pământul era tare, pietros, nu mai aveau nici ei puteri; săpau ce săpau și se așezau pe marginea gropii și cugetau cu bărbia în coada cazmalelor.

— Dacă-l lăsăm fără coșciug, o să-l mănânce fiarele... nici așa adânc nu putem să-l băgăm, că pământu-i tare...

— Da, da’ clientela se cam îndeasă... zisese Patrafir; ascultați la mine, o s-avem de furcă zilele astea... se-ncinge vânzarea...

Grupul Orbului era bine organizat: țineau sub căruță fân furat de la alții ca să-și hrănească bine calul care le ducea coșciugele și prada lor ticăloasă, luată de la morți; erau complici cu plutonierul Văduva, care se prefăcea că nu bagă de seamă; ascunseseră la curul căruței câteva sticle cu rom din care beau pe furiș. Dacă ceilalți i-ar fi văzut, i-ar fi omorât; o auzeau noaptea pe Bot de lepure care întreba pe întuneric:

— Tu care ești?

— Prepurgel, de la compania întâi...

— Ai adus ceva?

— O conservă, pesmeți și o sticlă de rom...

— E bine, mai ești cu cineva?

— Da, cu un consătean din Rusănești...

— Cățeaua... făcea Patrafir. Când o să scape de-aici o să fie

bogată... da' o dibui eu odată... și-am s-o scutur de mărci și de tot ce are ea în lada aia...

— Tăceți dracului din gură că ne spune lui Vasile Văduva și știți că eu el împarte tot ce câștigă... așa, n-am văzut, n-am auzit.

Tronaru surprinsese în câteva rânduri aceste schimburi de cuvinte și începea să înțeleagă că micul grup de oameni se purta ca și când totul s-ar fi desfășurat fără niciun fel de primejdie. „Ce nebunie! Ce nebunie! Să strângi bani, să jefuiești morții fără să te gândești că poți să mori și tu. Urât e omul câteodată...” încerca să nu se mai gândească la toate astea. Adormea scurt, trezindu-se brusc după un ceas sau două, și asculta liniștea îngrozitoare din jur. Simțea că înnebunește. Mai bune ar fi fost o mie de lovituri de tun, cel puțin asta i-ar fi dat o speranță; se aflau undeva, trebuiau să ajungă undeva; pe când așa, dacă greșiseră unghiul de marș, dacă apucaseră pe alt drum, aici toate drumurile se pierdeau dintr-odată în câmpie și mergeai orbește câțva timp și iar găseai un altul care era, probabil, sfârșitul unui al treilea necunoscut. Nu-l durea nimic. Nu simțea decât setea aceea chinuitoare pe care și-o amăgea mestecând pesmeții și din mestecatul acesta din cerul gurii se isca puțină salivă. Slăbise probabil câteva kilograme. Își simțea toată carnea bătucită. Știa cum va fi sfârșitul: o prăbușire bruscă, ca un fulger care te retează.

Colonelul Vardaru și cu Bogasieru păreau neschimbați. „Ei sunt obișnuiți, e viața lor: asta și-au dorit, asta au; dar eu, eu ce dracu' caut aici? Să amâi o moarte ca să ți se dea o alta, una mai lungă, mai chinuitoare, agonia marșului ăsta orbesc în câmpia fără sfârșit...”

— Ar fi trebuit s-ajungem de ieri... zisese pe neașteptate colonelul Vardaru; nu văd niciun fel de gară...

Se lăsa noaptea, trebuiau să se oprească. Îi muriseră câțiva soldați, în afara rănitului acela; nici restul trupei nu

arăta bine; ultimele rezerve de benzină fuseseră isprăvite. Trebuiau să se oprească și să trimită câteva patrule, cum îi spusese Bogasieru, în mai multe direcții, pentru a da de gara aceea pierdută care era ultima lor speranță.

— Măcar să fi văzut niscai avioane... spunea comandantul. Asta ar însemna că ne aflăm în apropierea unor trupe, mă rog, ale inamicului, ale noastre... era o certitudine...

Locotenentul Sănăuceanu îl asculta istovit.

— Apă mai au?

— Niciun strop...

Colonelul Vardaru tăcuse câteva minute.

— Măine dimineată trimiți patrulele; dă-le rachete; dacă găsesc vreo urmă, să semnalizeze... altfel, înseamnă că aici vom muri... mai mult de o jumătate de zi de marș oamenii ăștia nu mai sunt în stare să facă.

Noaptea trecuse într-o îngrijorare îngrozitoare: știau cu toții ce-i așteaptă și se treziseră cu un ceas înainte de răsăritul soarelui; priveau cu ură zarea care se înroșea; câțiva aveau friguri, dârdâiau, buzele li se uscaseră și fixau înspăimântați globul roșu care se ridica peste câmpie.

— În două ceasuri o să mai scoată ce apă mai avem în noi, blestematu'...

Părintele Onisifor Dinulescu își lepădase sutana și se ruga încet, îngenunchat în praf:

— Doamne, Dumnezeuule, care ne ești în ceruri, ajută-ne... fie-ți milă de noi...

Și, pe urmă, se ridicase în picioare și strigase celorlalți:

— Rugați-vă, ticăloșilor! Ce vă uitați la mine! Rugați-vă!

Dar soldații nici nu se sinchisiră de vorbele lui. O somnolență grea îi luase în stăpânire. Tronaru cunoștea aceste semne de epuizare.

Colonelul Vardaru făcea inspecția trupei, erau nebărbieriți, slabi, uscați, nu mai aveau aerul acela de soldați bine instruiți din tabără. Se îmbolnăviseră și doctorița Vanda

Ionescu, pe care Bot de lepure o îngrija cerșind de la fiecare câte un strop de apă de pe fundul gamelelor.

— Dați ce mai aveți, nu vă uitați; dacă moare doctorița, muriți și voi, are temperatură; strângeți ultimul strop de apă pentru ea.

Plutonierul Vasile Văduva alcătuisese patrulele. Înainte de a pleca ultimele dintre ele, Tronaru se ridicase și-i spusese locotenentului Sănăuceanu:

— Domnule locotenent, îmi permiteți să plec și eu? Sunt băiat de la țară, știu să mă orientez; vă găsesc gara numaidecât dacă e prin apropiere...

Colonelul Vardaru îl auzise.

— Sper că n-ai să fugi... de altfel, unde să fugi? Și, pe urmă, se adresase locotenentului:

— Dă-i un pistol cu rachetă!

Era singur în câmpia nesfârșită. Se făcuse aproape 9 de dimineață și ceva din ființa lui se transformase într-un animal la pândă; umblase de multe ori pe munți, unde relieful înșelător te poate face să te rătăcești ușor de tot; dar aici era altceva: lipseau reperele; îi rugase pe ceilalți, la plecare, să aprindă un foc pe care să-l întrețină, să aibă mereu în spate un fum drept care să-i arate încotro trebuia să se întoarcă dacă s-ar fi rătăcit. Și ei găsiseră că ideea era foarte bună. Și-acum avea nevoie să bată vântul; știa de când plecase că de asta avea nevoie: să bată un vânt cât de slab; dar nu bătea; aerul neclătinat avea un gust de praf care-i mărea și mai mult setea. Și merse la început la întâmplare, în așa fel încât să aibă soarele în spate ca să poată privi pământul crăpat de secetă; pe urmele unor șobolani de câmp care fugeau în turme înaintea lui; iarbă pălită, mărăcini, niciun fel de indiciu; numai acea goană a șoarecilor de câmp într-o singură direcție, puțin spre stânga, și el îi urma, le simțea mirosul, totdeauna lăsa în urma lor un miros de porumb încins; și dacă mărșăluiau

Într-o singură direcție însemna că acolo erau grâne; dar avea nevoie de o pală de vânt, asta-i trebuia cel mai mult; ar fi simțit mirosul de zgură, de cărbune, al gării, pentru că gara asta trebuia să fie undeva, în jur, în cine știe ce văioagă, pisată de bombardamente, zdrobită; și, după un ceas sau două de orbecăială, se așeză deznădăjduit pe pământ și începu să fumeze: avea două țigări, ultimele, le păstrase într-un buzunar; aprinse una cu un chibrit.

Fumul nu se mișca nici într-o parte, nici într-alta; cerul limpede, metalic, alburiu; nici măcar norii aceia nu se mai îngrămădeau la orizont; pe munte trebuia s-aștepți când nu mai aveai vizibilitate. „Trebuie s-aștept vântul; spre seară, neapărat trebuie să-nceapă să bată; până atunci trag un pui de somn; și dacă vine noaptea și nu mai vezi fumul acela sau focul? Nu-i nimic, mie vântul acela îmi trebuie...” Așeză urechea pe pământ și ascultă îndelung: șobolanii treceau pe lângă el în aceeași direcție; acum nu mai erau speriați de mersul lui; aveau un drum al lor; și se simți invadat de un sentiment nemaipomenit de siguranță; undeva, la un ceas de mers de-aici, în ce direcție nu știa, trebuie să fie gara. Adormi brusc. Și se trezi de câteva ori și i se păru că aude zgomote și-și lipi iar urechea de pământ, dar nu se distingeau nimic în afară de fojgăitul insectelor care forfoteau în juru-i. Adormi din nou și se trezi iar: cerul era la fel de albicios, limpede, nesfârșit, niciun nor, niciun zgomot, niciun fir de vânt. „Trebuie să fie patru după-amiază; încă două ceasuri de așteptare; pe la șase, trebuie să-nceapă vântulețul acela”. Și adormi iar; și se trezi când se însera; soarele se rostogolea spre apus în direcția în care el înaintase toată dimineața, era roșu „se micșora, părea că se sfarmă; într-o jumătate de ceas nu va mai fi niciun fel de lumină; el trebuia să știe măcar direcția de marș, dacă se va întuneca. Încotro era gara aia? Se întinse pe burtă și căută câteva teci de scaieți; pentru că dacă începea vântul ele aveau să sune și el va ști

direcția lui și restul era un fleac... Și așteptă câteva minute nesfârșite și i se părea că vântul acela nu va mai începe să bată; își aminti o mie de lucruri: cum străbătea un drum de țară cu o bicicletă, hăituit, și podul de la Morgă, și pompele canadiene: din copilărie, care se roteau într-o mișcare nesfârșită, zi și noapte, și mirosul de petrol, de păcură încinsă de soare... Asta era, mirosul ăsta de păcură, ba nu, un miros de cărbune încins pe care a curs puțină apă, mirosul rambleurilor de cale ferată; îi venea să urle, să strige de bucurie, dar se stăpâni, nu se mișcă, își lipi și mai mult fața de țărâna pe care o adiere de vânt o purta prin fața ochilor săi; tecile uscate se mișcau, sunau, precum cea mai frumoasă muzică pe care o auzise vreodată; de unde venea mirosul de piatră pe care cursese puțină apă? Mirosul rambleului de cale ferată, vechiul miros al șinei de cale ferată pe care făcea drumul de la Băicoi până la Ploiești ca să nu se rătăcească; își simțea toți mușchii încordați, îi trecuse și setea și oboseala, nu se grăbea, numai de s-ar mai înteti puțin vântul ăsta; și el se întetea: găsise...

După un ceas și jumătate, un miros de cărămidă arsă și de lemne, de foc care durase câteva zile îi spunea că se află undeva, foarte aproape de stația căutată. Noaptea era luminoasă din cauza iradierii câmpiei încinse peste zi. Auzi de departe un șiroit de apă. „Pompa!” ăsta era lucrul cel mai prețios: pompa de apă. Alergă. Desluși liniile de cale ferată bombardate; șine contorsionate și vagoane arse, niște schelete de fier calcinate și silueta unei halte mici pisată de bombe, cu ferestrele sparte, cu cercevelele înnegrite; lansă racheta în văzduh. Pe urmă, fără grabă, trecu la cercetarea terenului: turnul de control fusese retezat, trei cadavre ciopârțite erau împrăștiate pe un fel de magazie; i-ar fi trebuit o lanternă, dar nu avea; căută niște hârtie; cabina șefului de stație arsesese și ea, dar mai găsi un sertar cu câteva rămășițe de diagrame; le aprinse cu chibritul și

Începu să bâjbâie încioace și-ncolo; sfârșeala acelei căutări îl zdrobise, nu mai avea putere să se gândească la nimic; alți pereți prăbușiți, dușumele explodate, un cadavru ghemuit ca un iepure; în sfârșit, un felinar; făcu un șomoilog din resturile diagramelor și-l aprinse. Se odihni o jumătate de oră, incapabil să se mai miște; uitase să caute pompa de apă, adică tocmai lucrul care l-ar fi înviorat cel mai mult; își aduse aminte de ea și începu să râdă de unul singur; auzea clipocirea apei. pe o bucată de ciment, dar nu-i mai era sete, ciudat! Înainta încet, prudent, printre șine; câteva vagoane neatinsse, într-o parte, o locomotivă cu tenderul zdrobit, alte două cadavre... germani. Le recunosc uniformele. Ridică, felinarul deasupra capului: pe unul dintre vagoane scria ceva: *Theater*. „Ei, asta-i bună!” Se săltă ușor pe podelele pe care, luminându-le, zări niște mărgele femeiești risipite, perle mici, albe, ca niște boabe de strugure. În jur, manechine pe care stăteau rochii verzi, albastre, albe; era ca-ntr-un coșmar; i se păru că visează). lăzi desfăcute, pline de corsete, de evantalii, și brățări false din sticlă și nichel argintat, centuri și pantofi și pălării cu pene de struț, desuuri femeiești pe care le ridică cu două degete și le privi râzând: „Nu, că-nnebunesc! Uite ce mi-a fost dat să găsesc în gara asta...” Și luminează și ceilalți pereți ai vagonului. O femeie blondă, din tâmpla căreia cursese un singur fir de sânge; o față blondă, mirată... Suflul exploziei o lipise de oblonul vagonului; era îmbrăcată în uniforma de front a trupelor germane. „Alt cadavru!” Continuă să lumineze vagonul acela: a doua femeie, ceva mai în vârstă; moartea o surprinsese la o mașină de cusut: trăgea un tighel probabil... avea mâini ca de ceară; o schijă îi retezase vinele de la gât și capul îi atârna într-o parte; „Brrrr!” Coborî. Era lucid, dar ceva în el vibra. Îi fu frică să nu înceapă să urle; trebuia să izbească cu pumnul un obiect tare. Singur, într-o gară bombardată, privind acele cadavre de femei... Dincolo

de șina pe care se aflau vagoanele teatrului pentru front văzu un altul explodat, lovit în plin, din care mai rămăsese numai un compartiment cu patru ofițeri, stând față-n față, țepeni, în aparență, neatinși de nicio schijă, probabil că sufocați de explozie; între buzele unuia, o țigară arsese de tot; între ei, pe o măsuță pliantă, niște cărți de joc; la picioarele unui bărbat spân, cu ochii albaștri, uimiți, o sticlă de șampanie pe jumătate golită; Tronaru o înșfăcă și o bău până la fund dintr-o răsuflare; pe urmă, o izbi de clanța ușii compartimentului, înjurând. Ținea felinarul în mâna stângă și cerceta în jur: „Ăștia trebuie să fi avut ceva provizii cu ei, nu se poate...” Undeva, între două șine, un vagon căzut pe-o rână, cu carcasa zdrobită, lăsa se se vadă câteva lăzi. „Aici găsesc ce-mi trebuie...” Se cățăără pe acoperișul spart și privi înăuntru: „Maica dumnezeului mă-tii!” Erau numai decoruri, perdele, recuzita de gips și culise de pânză pictată. Sări de pe vagon și se așeză pe o bucată de șină. „Mai bine să stau puțin, să mă gândesc...”

„S-o luăm sistematic...” Șampania îi amețise: îi venea să cânte. „De asta-mi arde mie acum, să cânt! Ptiu!” Se îndreptă spre pompa de apă. Abia se mai târa; oboseala îi îngreunase picioarele; se agăță de lanțul pompei și trase cu toată puterea: un șuvoi de apă îl udă din cap până-n picioare; îi venea să joace Țonțoroiul... erau salvați! erau salvați! Dar dacă nu văzuseră racheta aceea? o singură rachetă îi dăduseră: „Tâmpiții dracului! Fac economie când e vorba de viață și de moarte”. Și, atunci „cuprins de o febrilitate ciudată, trezit de dușul cu apă rece, apucă felinarul și se întoarse la locomotivă; sări pe treptele de fier și căută maneta sirenei; urletul ei se auzi prelung, biruitor în acea tăcere sinistră a câmpiei, chemându-i pe rătăciții aceia din pustiu. Peste zece minute se auzi păcănitul unui motor. Era Fiatul comandantului. Probabil că nu mai avuseseră benzină destulă și adăugaseră apă...”

Colonelul Vardaru îl chemase pe Sănăuceanu și pe Bogasieru la el.

— V-aș ruga să luați măsurile necesare pentru ca oamenii să nu se răspândească, să respecte camuflajul și să nu facă excese; cunosc, știu ce se întâmplă în cazuri din astea... Soldații scapă iute caii și n-am nevoie de indisciplină... Gara asta o să mai fie bombardată! Puneți sentinele, instalați paza antiaeriană și lăsați restul trupei să doarmă până mâine dimineață... Ar trebui să ne gândim ce să facem cu Finanțu ăla care s-a automutilat și cu complicitățile lui, trebuie dat un exemplu care să-i sature...

— Nu vă gândiți la o măsură prea drastică, nu-i așa? îl întrebase Bogasieru cu o jumătate de voce.

— Evident, dacă n-ar fi retragerea asta le-aș arăta eu... Să vie plutonierul Vasile Văduva la mine!

Locotenentul Sănăuceanu îl căută în forfota gării bombardate și acela se ivi numaidecât.

— La comandant!

— Da, să trăiți! spusese plutonierul prezentându-se în fața lui Vardaru care ocupase ceea ce mai rămăsese din cabina șefului de gară.

— Văduva, știi ce ai de făcut cu automutilatul ăla și cu groparii lui Mucenicu?

— Dacă-mi spuneți, știu, nu pot să hotărâsc singur...

— Îi iei și-i bagi la carceră...

Plutonierul bătu din bocancii jorțați, reglementar:

— Permiteți să raportez: n-avem niciun fel de carceră.

— Improvizezi, plutonier, s-a înțeles? Vreau să simtă că sunt pedepsiți și trebuie să le atragi atenția că data viitoare îi pun la zid.

— Să trăiți, am înțeles!

Plutonierul făcuse stânga împrejur și ieșise afară, în gara bombardată. Rămas singur, colonelul, cu Bogasieru și Sănăuceanu se priviră o clipă în lumina felinarului. Mai era

puțin și se lumina de ziua.

— Să-l chemați la mine pe Tronaru ăla, să-l felicit. Patrulele noastre rătăceau până poimăine ca să dea de gara asta...

Bogasieru dispăru, căutându-l prin mulțimea soldaților care scotoceau vagoanele și resturile trenurilor bombardate. Se auzeau înjurături, strigăte, nici vorbă de respectarea camuflajului; apăruseră lumânările din fundul ranițelor și câteva felinare. Tronaru era de negăsit.

— Unde dracu' s-o fi băgat și ăsta? Înjura mărunț Bogasieru.

Popa Onisifor Dinulescu bâjbâia printre șine, însoțit de oamenii Orbului.

— E rost de ciugulit câte ceva, spunea Furdui, v-o spun eu, ăsta a fost un tren nemțesc; nu se poate să nu găsim noi ceva de haleală; părinte, hai cu noi să ne dai binecuvântarea, că e bine să ai un popă cu tine când pleci la astfel de lucruri.

Orbul urla din căruța lui, căutându-și oamenii:

— Mă, Rudarule, Dincă, Furdui! Unde sunteți, mă? Unde m-ați lăsat, mă?

Nu-l mai asculta nimeni...

În sfârșit, după o jumătate de oră, Tronaru fu găsit dormind într-o fostă magazie a gării, care arsese în parte. Sforăia dărâmat de atâta oboseală, locotenentul abia-l trezise.

— Scoal', Tronarule!

— Da' ce s-a-ntâmpat?

— Te caută comandantul...

Îl duse prin mulțimea soldaților în încăperea aceea plină de funingine și hârtii arse.

— Să trăiți! spuse Tronaru, cu aspectul lui care numai milităros nu era.

— Voiam să te felicit. Acum raportează...

— Probabil că gara a fost bombardată în urmă cu o zi sau două... n-am găsit pe nimeni viu; niște vagoane cu morți, probabil un tren care ducea actori spre front... o trupă nemțească...

— Provizii, ceva...?

— Nimic, domnule colonel, dar trebuie să fie pe undeva, în vreun vagon deraiat, n-am avut timp să scotocesc, m-am prăbușit de somn.

— Bine, dac-am să mai am nevoie de dumneata, am să te mai folosesc.

Colonelul îl măsurase cu privirea lui rece, fără nicio afecțiune. Celălalt salută scurt și făcu stânga-mprejur.

Rămas singur, Vardaru îi întrebă pe cei doi:

— Ce fel de oameni sunt ăștia, domnule? Ați mai avut de-a face vreodată cu bolșevici? Dacă te uiți bine, nu dai doi bani pe el...

Sănăuceanu privi spre celălalt, spre Bogasieru; dădu pe urmă din umeri:

— Știu eu ce să zic, domnule colonel? Să-l folosim când va fi nevoie...

— Sper că n-o să se-apuce să facă propagandă printre soldați... asta ne-ar mai trebui... Nu sunteți de părere să ne culcăm și noi puțin? Da' unde dracu'?

— Vă găsesc eu numaidecât un locușor, se oferi locotenentul Sănăuceanu.

— E bine și pe-o foaie de cort sub cerul liber, spusese colonelul. Ah, de când am sosit în gara asta mă țin să beau o gură de apă și uite că n-am apucat s-o fac. Ascultați și voi cum picură apa, afară, pe ciment... Știți ce, domnilor? Dacă n-o să găsim nimic în trenuri, spuneți-i plutonierului Văduva să-i trimită pe cei din Batalionul de pedeapsă prin împrejurimi... ei or să găsească ceva de mâncare... nu se poate să nu fie vreun cătun, ceva, în jur. Oameni ca ei nu mor de foame...

— E o idee, spuse Bogasieru. Mă ocup eu de asta.

Colonelul plecă cu locotenentul Sănăuceanu.

Urmase o zi la fel de călduroasă, cu un soare nemilos. O tăcere ciudată stăpânea gara. Trupa dormea pe unde apucase. Vreo câțiva cai care scăpaseră din lungul marș de câteva zile ronțăiau paie într-o șură. Umblau de colo până colo, de-a lungul liniilor, printre vagoane, nechezând și întorcându-se spre pompa de apă unde lăpăiau dintr-un uluc, improvizat pentru ei de un suflet milos, apa care începea să se înfierbânte. Pe la 11 și jumătate dimineața, din vagonul cu recuzită al teatrului de front începură să se audă ciudate strigăte de cheflii. Erau oamenii Orbului care, împreună cu popa Onisifor Dinulescu, găsiseră printre manechinele și recuzita necunoscutei trupe două duzini de sticle de rom. Preotul, beat mort, îmbrăcat într-o rochie largă, cu o diademă de mireasă pe frunte, se clătina printre șine, urmat de Furdui, de Dincă zis Patrafir și de Rudaru, îmbrăcați și ei în rochii femeiești și bălăbănindu-se pe scările, vagonului din care coborau cu câte o sticlă în mână. Primul care-i văzu fu Bogasieru...

— Părinte, strigă el, de pe scara unui vagon de dormit în care se aciuiseră cu Sănăuceanu și cu colonelul. Părinte, fă gura mai mică, că se scoală comandantul și, cât ești de popă, te pedepsește și pe dumneata.

Părintele Onisifor Dinulescu sughița râzând prostește și privi la cei trei gropari care-l urmau.

— Acuși, că am scăpat cu viață, ce poate să ni se mai întâmple...

Plutonierul Văduva, trezit și el de strigătele bețivilor, își aduse aminte de ordinele comandantului, văzându-i pe cei trei gropari.

— A, pe voi de când vă caut. Hai, c-acum sunt odihniți, veniți cu mine...

Dar cei trei nu-l băgau în seamă.

— Mă, voi n-auziți? Veniți încoace!

Pe rând, se trezeau cu toții; apărea câte un cap speriat din vagoane, de sub căruțe, din spatele gării, pe Finanțu abia-l găsiră; era plecat cu hoții de drept comun cu care se pricopsise Batalionul de pedeapsă. Se întoarseră abia pe la 12, cu câte șase găini legate pe după gât, de cine știe unde.

— Care faci piața? Care faci piața? striga Sile Milion la ceata jalnică care-l urma, vreo trei sau patru năimiți pe care îi strânsese în grabă în dimineata aceea.

Plutonierul Văduva n-avea timp să le mulțumească. Chemă artelnicul și îi dădu în primire găinile și acela, împreună cu bucătarii, se apucară de treabă.

— Tu mergi cu mine, îi spusese lui Finanțu. Și pe urmă îi chemă la el pe Țânțaru Vasile și încă doi trupeți...

— la umflați-i și p-ăștia trei care fac pe domnișoarele, îi spuse, îi învăț eu minte... când s-o scula domn colonel, să-i găsească unde trebuie...

Și, într-adevăr, când Vardaru, bărbierit proaspăt, cu o bluză curată, pe care o spăla mereu, schimbând-o cu o alta, cu birgherii lustruiți ca și când s-ar fi aflat la manevre, coborî din vagonul de dormit din care mai rămăseseră câteva compartimente neatinse de bombe, plutonierul Văduva îi raportă:

— Să trăiți, domnule colonel, ordinul dumneavoastră a fost executat!

Vardaru îl privi uluit o secundă, nu-și mai amintea despre ce ordin era vorba; somnul îl făcuse să cadă într-o abulie pe care iute și-o reprimase.

— E vorba de băgarea la carceră a lui Finanțu și a celor trei...

Plutonierul îi făcu semn să-l urmeze.

— Dacă vreți să inspectați.

Ocoliră câteva vagoane și în spatele gării plutonierul Vasile Văduva îi arătă comandantului patru butoaie luate de la

sacale în care Finanțu, Furdui, Dincă și Rudaru fuseseră vârați, lăsându-li-se numai capul afară. Colonelului Vardaru îi veni să râdă, dar se stăpâni, făcând o grimasă.

— Bună idee, se întoarse spre plutonier.

Finanțu, cu capul prins între două scânduri, întrebă în hazul celorlalți:

— Să trăiți, dom colonel, dar dacă, și noi, ca omu', să ne iertați...

Groparii hohoteau din butoaiele lor.

Vardaru le întoarse spatele și-i aruncă peste umăr plutonierului Vasile Văduva:

— Să torni apă peste ei până la brâu, să putrezească de vii, mama lor, și să-i lași să-i bâzâie muștele și să nu le dai de mâncare decât o dată pe zi și o cană cu apă... atât!

Rămas singur cu ei, plutonierul le spuse:

— Ați auzit, nu? Știți ce v-așteaptă?

Patrafir mârâia cu o ură neascunsă.

— Dom plutonier, lu' domn colonel Vardaru îi trece, îl știm noi, o să ne ierte el... dar dacă ieșim de-aici îți facem mațele coadă de zmeu...

— O să vedem noi dacă mai ieșiți voi de-aici, că poate dă Dumnezeu și se-ntorc ăia cu aviația și vă bombardează și-am scăpat de voi.

Și pe urmă se întoarse către soldații care-l ajutaseră să-i închidă în butoaie pe cei patru.

— Aduceți niște căldări cu apă să le facem un duș, că poate le mai scoatem țâfna din cap...

Dar nu fusese singurul incident al zilei. Odată descoperite acele sticle de rom, soldații deveniră arțăgoși, nu mai ascultau de comenzi și Sănăuceanu raportă comandantului că se petrecuse o adevărată nenorocire; nu era vorba numai de cele două duzini de sticle, mai fusese găsit un vagon intact cu alimente și băutură pe care trupa întărâtată îl asedia.

— Am pus sentinele, însă n-o să-i mai ținem mult așa... ce facem?

— Împarte-le trei rații la fiecare, dă-le câte un gât de alcool ca să-i potolim, și dacă nu s-astâmpără, trage în aer, ca să-nțeleagă că nu de chef ne arde nouă... trebuie să reparăm locomotiva aia, dac-a mai rămas ceva din ea, s-o alimentăm și s-o ștergem cât se poate de repede de-aici... crezi că se pricepe careva să repare o locomotivă?

— Să-ntrebăm... spusese locotenentul Sănăuceanu.

Dar, cu toate ordinele, ziua care urmă se scurse într-o beție generală. Spre seară soldații urlau în cor:

Ce mai lapte,

Ce mai brânză,

Ce mai lapte covăsit,

Ce mai fete de iubit,

Ce mai fete cu osânză...

Urmau răcnete și chiuitori, bătaii din gamele, totul aducea cu o nebunie colectivă pe care nimeni nu mai putea s-o stăpânească. Colonelul Vardaru simțea că turbează de ciudă.

— Sănăuceanule, îl chemase la ordine. Și dumneata, domnule Bogasieru, i-ați scăpat din mână, de ce nu faceți ceva să-i readucem la realitate?

Matei Bogasieru spusese cu o față mohorâtă:

— Domnule colonel, nu-i nimic de făcut, lăsați-i, mâine vor fi toți ca niște miei; în locul dumneavoastră, aș ciocni un păhărel cu ei; au nevoie de dumneavoastră și dumneavoastră de ei...

Vardaru îl fixă.

— Să știi că ai dreptate.

— Dumneata de ce nu te-mbeți?

Doctorița Vanda Ionescu sta pe treptele unui vagon și privea mulțimea aceea de soldați care umbla de colo până colo fără scop. Tronaru o privi. Fusese o femeie frumoasă;

avea o față emaciată, palidă; nu era numai din pricina luminii soarelui. „E bolnavă. Parcă plutonierul spunea că își face injecții cu morfină... cine știe ce dracu' a mai pățimit de-a ajuns aici... ce-or căuta femeile pe front?” Nu-i răspunsese. Femeia îl fixa curioasă.

— Trebuie că faci parte din cei de la Batalionul de pedeapsă... mai devreme sau mai târziu, dacă scapi cu viață, tot la mine ai să ajungi, că eu sunt doctoriță, Vanda mă cheamă.

— Îmi pare bine, doamnă, Tronaru; sunt un soldat prost; m-ai întrebat de ce nu beau? pentru că nu-mi place... nu vezi ce caraghioși sunt oamenii când se-mbată?

— N-au altă scăpare, asta e... îi cunosc pe fiecare; voi, cei din Batalionul de pedeapsă, abia ați venit. Ce curios lucru! Cine-o fi avut ideea asta să facă din niște hoți soldați?

— Nu sunt toți hoți, zisese încet, cu o răbdare obosită Tronaru; și chiar dacă sunt hoți, aici mai au o șansă... comandantul o să facă din ei cu adevărat niște soldați.

— Ți place?

— Nu știu... încă nu-mi dau seama... n-am stat prea mult sub comanda lui.

Femeia îi întinse un pachet de țigări.

— Fumezi? Tutun nemțesc, mi-au dat și mie soldații, au găsit de toate în vagonul ăla; după trei zile, atunci să-i vedem; dar să sperăm că vom reuși să ne urnim de-aici.

Tronaru luă o țigară și și-o aprinse.

— Dumneata nu fumezi?

— Nu, mai încolo... am băut cam mult azi; eram bolnavă, dar, uite, mi-a trecut... e bună și băutura la ceva... chiar nu vrei să-ți dau o sticlă de rom? Soldații mă iubesc; îmi aduc alcool, le dau și eu medicamente, ne întrajutorăm; a, de unde vin eu cu ei... tocmai de la Stalingrad.

„E bolnavă... gândea Tronaru. Se vede bine; poate că nici nu mai vrea să trăiască...” Și apoi cu voce tare:

— Ce te-a adus pe dumneata pe front?

— Știu eu? Meseria, poate... poate și faptul că mă plictiseam, am văzut atâtea lucruri, o să am ce povesti altora; mii de morți înghețați; ai văzut vreodată cum arată niște oameni înghețați? Au o pojghiță subțire pe obraz și ochii uimiți; se spune că înainte de-a muri simt o amorțeală în trup; mor într-un fel de bucurie, ca spânzurații...

„E nebună, pe deasupra...”, gândea Tronaru.

De undeva, de la un geam al vagonului pe scara căruia se afla doctorița, se auzi glasul altei femei.

— Doamna Vanda, unde sunteți?

— Aici, ce vrei cu mine?

— S-au rănit doi de la compania a treia; s-au bătut cu baionetele, sunt beți morți, ce să fac cu ei?

— Pansează-i și dă-le câte un picior în fund... nu ne-ajunge câți răniți avem?

Tronaru ridică ochii și văzu o fată negricioasă, cu fața rotundă, botoasă, cu buzele roșii, mari. „Asta trebuie să fie Bot de lepure”.

— Și dumnealui cine mai este? Numai lume streină pe-aici. L-ați găsit în gară?

Fata îl fixa cu nerușinare, cu o curiozitate „lubrică, dar lui Tronaru puțin îi păsa de ea.

— Și spui că vii tocmai de la Stalingrad, cu regimentul colonelului?

— Da, sunt mândră de asta... dacă vrei să știi, am fost citată pe ordin de zi, sunt decorată...

— Nu era mai bine să fi rămas acasă, doamnă? Și-n țară sunt spitale, războiul e-o treabă pentru bărbați...

— E-adevărat, dar să știi că e mai interesant pe front decât în spitalele alea împruțite unde se fură și răniții sunt neglijăți și mor pe capete... aici, cel puțin, îți joci viața în fiecare secundă; sunt mândră de regimentul meu, cum colonelul Vardaru este mândru de morții lui...

„Nu, că-i nebună! auzi! Să fii mândru de morții tăi, ca și când morții ar fi o marfă... Ciudat mai gândesc oamenii în situația asta!”

— De fapt, ce dracu' așteptăm noi în gara asta? întrebese femeia, sfârșitul războiului?

— Știu eu?

Printre șine înainta, pipăind cu bastonul rambleul sfărâmat de bombardament, Orbul, întrebând în gura mare:

— Cine m-ajută și pe mine? Cine m-ajută și pe mine, un biet orb?... Care i-ați văzut pe oamenii mei, pe Patrafir, pe Rudaru?

De sub un vagon se auzi vocea popii Onisifor Dinulescu:

— Sunt bine puși, la păstru... i-a băgat plutonierul Văduva în butoaie cu apă, în spatele gării, o să-i găsești putreziți, au vrut să mă vâre și pe mine, dar n-au reușit. Le-am spus: Nu vă e rușine să faceți una ca asta maimarelui vostru sufletească, care o să vă spovedească și-o să vă facă slujbele? Și m-au lăsat în pace... Uite ce rochiță mi-am pus pe mine, se mira el tânguitor, dând să iasă de sub vagonul sub care adormise.

Doctorița izbucnise în râs.

— Bine că vorbești, părinte, că dacă te uitau acolo, te călca trenul...

Orbul tot se mai ruga de cei din jur:

— Cine mă duce și pe mine la oamenii mei?

Se găsi un soldat care-l apucă de braț și-l conduse spre locul unde se aflau cei pe care-i căuta Trandafir Mucenicu.

— Țasta-i fericit măcar, nu mai vede nimic, zisese doctorița. Uite-l și pe comandantul nostru.

Colonelul Vardaru se apropia printre șine, însoțit de locotenentul Sănăuceanu și de Matei Bogasieru.

— Voi nu beți ceva? întrebese comandantul, privindu-i când pe unul, când pe celălalt.

Tronaru se ridicase în picioare și salutase scurt:

— Să trăiți, la ordinele dumneavoastră!

— Măine dimineață să te prezinți la mine; mi se pare c-ai lucrat la căile ferate... parcă așa scria în dosarul dumitale... crezi că te pricepi să ne scoți de-aici cu locomotiva aia lovită?

— Voi încerca, domnule colonel... nu știu dac-am să reușesc, dar de încercat voi încerca.

Vardaru o ridică de pe scările vagonului pe Vanda.

— Și tu de ce stai aici în drumul soldaților? S-au îmbătat, fac scandal, încuie-te în compartimentul tău și nu mai ieși până mâine. Sănăuceanule, se adresa locotenentului, ai grijă de sentinele, peste două ceasuri se-ntunecă; ăștia o vor face lată dacă n-ai grijă de ei; mâine dimineață, la șapte, să-i găsesc pe toți, spălați, bărbieriți, în front! S-a-nțeles?

Se făcuse apelul. Erau bărbieriți, spălați, așa cum ceruse comandantul, dar unii abia se mai țineau pe picioare, încă amețiți de băutură, cu ochii abia mijind, reintrând greu în disciplina soldățească. Colonelul Vardaru îi inspecta cu atenție. Ținuta nu era ireproșabilă; care apucase să ajungă la vagonul nemțesc își găsise câte-o pereche de cizme; dar cei mai mulți aveau bocancii spărți și uniforme arătau ca vai de ele.

— Soldați, de voi depinde dacă vom reuși să scăpăm din încercuire; nu vă ascund că n-aveți de ales decât între a cădea prizonieri sau de a lua contact cu trupele noastre; pentru asta trebuie să punem în funcțiune locomotiva pe care o vedeți, să reparăm câteva vagoane și să-ncercăm, dacă linia nu cumva este bombardată, să ne facem loc până la prima gară, unde să sperăm că găsim pe careva dintr-ai noștri; pân-acolo mai sunt 163 de kilometri; depinde numai de voi cât vom pleca de repede de aici; ce spuneți?

— Să trăiți! la ordinele dumneavoastră! răspunseră în cor soldații, nu cu atâta convingere cât ar fi vrut colonelul Vardaru să distingă în glasurile lor.

— Bine! Atunci la treabă!

Comandantul se întorsese spre locotenentul Sănăuceanu, Bogasieru și plutonierul Vasile Văduva. Puțin mai în spate aștepta Tronaru.

— Acum să vă văd...

Colonelul îi făcu un semn acestuia din urmă:

— Apropie-te! Apropie-te! Cum crezi că e mai bine să procedăm?

— Avem nevoie de Finanțu acela, domnule colonel; de el și de trupa lui, soldații sunt buni la tăvăleală, dar ăștia scoși din pușcării sunt mai îndemânatici decât ceilalți; știu o sută de meserii, cu ei vom face treaba cea mai bună...

— Bine! Scoteti-i pe nenorociții ăia din butoaie, sper că s-au învățat minte... plutonier Văduva, executarea!

După două ceasuri, Sile Milion se afla în fața plutonului pușcărișilor; se bărbierise; uniforma lui hărtănită arăta cum arăta, dar oricum nu semăna cu cea a groparilor care fuseseră trimiși să-l ajute pe Orb.

Finanțu, cu stânga în atele, legat cu o fașă pe după gât, îi măsura pe soldații din fața lui:

— Mă, voi mă cunoașteți pe mine, nu?

— Parcă... făcuse unul flegmatic, mestecând ceva între măsele.

— Cum îți zice ție, mă?

— Zmeu îmi zice...

Finanțu se opri drept în fața lui și spuse moale:

— Să știi că n-o să te stric acum, că am stânga asta paradită... da' când o să mă repar, o să-ți bag unghiile în ochi, auzi? Scoal' în picioare când te bag în seamă!

Celălalt nu se ridică. Finanțu îl apucă cu dreapta de un perciune.

— Mă, tu n-ai auzit de Sile Milion? De Sile Finanțu?

— Că n-oi fi tu ăla?...

— Ba chiar eu, în persoană... de ce n-ascuți tu, mă, de

oameni mai mari ca tine?... la spune! C-am mai *văzut* eu
șmecheri d-ăștia, de doi bani...

— Nu da, dom'le, nu da, că sar și ăilalți și iese nasulie...

Finanțu îi dădu o palmă, mai mult în joacă, așa, pe obraz,
ca și când ar fi vrut să vadă câți bani face.

— Ce spui, mă, care sari, mă, să-l ajuți?

— Nu ești tu Gică Mandravela?

— Eu sunt...

— Viețaș de-ai noștri... v-a dat drumu' și vouă la
regimente, și-i mai dădu o palmă, de data asta tare de tot

— Nu mai da, nea Sile, că dacă zici matale că ești Finanțu,
fac ce vrei...

— Da' de ce-o făceai pe nebunu', ai?

— Uite-așa, mă mânca pe mine undeva...

— Și te mai mănâncă?...

Finanțu îl mai ținea încă de perciune și-l răsucea în jurul
său.

— Și-o să faci tu treabă cu neica?

— Fac... da' ia-i și păăștia, pe Sandu Puștiu', și pă
Carambol...

— Care sunteți, mă, ăia? Unde e Sandu Puștiu'?

Unul dintre cei care-l înconjurau pe Gică Mandravela
răspunse în locul lor:

— Bea apă, că i-o fi de-aseară... întoarse capul și strigă
către careva din spate: Sandule, vino, bă, că e groasă...

Dintr-un grup s-apropia cu un mers leneș un zdrahont cât
toate zilele:

— Cine, ce treabă are cu mine, că-l servesc...

— Dumnealui e Sandu Milion, de la Văcărești, îl cunoști?

Celălalt îl fixă pe Finanțu cu atenție.

— Să fiu al dracului dacă nu e el... să n-am baftă! Începu
să cânte:

Sunt Sandu Puștiu',

Eu de frică nu știu

la orice scandal

Dau și mă car...

— Nea Finanțu zice că să-l ajutăm să ridice locomotiva aia de pe linie... parc-așa am înțeles.

Noul sosit răspunse tot în dodii:

— Dom'le, eu sufăr de șale, așa ceva nu pot să fac, că n-am brâul lui lov la mine...

Finanțu îi arse o palmă cât era el de mare.

— Uite ce e, Sandule, cu mine nu-ți merge... lasă scamatoriile, că te mierlesc... ce dracu', n-ai niciun fel de respect? Am zis că mergem să reparăm locomotiva aia? Mergem? S-a-nțeles? și le întorsese spatele.

Tronaru, care privea această scenă, își spuse în gând: „Dacă nu-l omoară în clipa următoare, înseamnă că ăsta are pe dracu-n el”.

Și nu-l omorâă.

Colonelul Vardaru avusese foarte multă treabă în ziua următoare; se sculase la 5 dimineață, inspectase gărzile și la 5, 30, Sănăuceanu, Bogasieru și plutonierul Văduva primeau dispozițiile.

— Ce fac telegrafiștii? Am nevoie să intru în contact cu cei de la Statul Major sau cu cine dracu' oi mai găsi pe-acolo, la Spatele armatei. Telefoniștii au început treaba?

— Început, spuse Sănăuceanu, încă de ieri...

— Luați contact prin radio cu cine puteți; îmi trebuie câteva puncte de reper; vreau să știu dacă putem ajunge la K... cu trenul ăsta sau în marș, mijloacele îmi sunt indiferente... sper că până seara să avem o veste, ceva, ca să știm încotro s-o apucăm...

Pe urmă, comandantul se întoarse către Bogasieru:

— Spune-mi, dumneata îl cunoști mai bine pe acest Tronaru. De ce n-a recurs la soldați și lucrează numai cu ăia, cu Finanțu, cu pleava regimentului, cu cei din

Batalionul de pedeapsă...

— Domnule colonel, nu l-am întrebat, însă bănuiesc că e nevoie de niște lucruri pe care nu le avem însă.

— Nu-nțeleg...

— Gara asta a fost evacuată, dovadă că n-am găsit mai nimica... probabil că există pe-aici prin jur niște magazine bine camuflate, poate chiar un depou...

Comandantul îl privi atent:

— Domnule locotenent, vrei să-mi spui că vagoanele, locomotivele pe care ăștia le-au ascuns pe aici or să fie aduse pe sus?

— Să știți că nici eu nu aflasem despre treaba asta, dar tot Tronaru mi-a deschis ochii... pe distanțe scurte există linii mobile, gata montate, care se pun cap la cap și, dacă ai oameni de meserie, ele, aceste locomotive și vagoane, pot fi folosite.

— Vrei să spui că Tronaru ăsta al dumitale se folosește de ei ca să găsească piese de schimb sau ce dracu' vrea să găsească?...

— Chiar așa...

Colonelul se gândi puțin:

— Ideea nu-i rea... dar să vedem până la sfârșit cum o s-o scoatem la capăt.

Până la sfârșit, Tronaru adunase mica trupă a lui Finanțu și o inspectase cu un ochi de cunoscător. „Ăștia n-or să-mi ridice niciun pai, sunt puturoși, îi cunosc eu, în schimb vor fi foarte buni la ceea ce vreau eu, au miros...”

— Domnilor, sunt, ca și dumneavoastră, adus aicea din întâmplare, ca și dumneavoastră îmi arde să mă bat de nu mai pot...

— Păi atunci de ce ne mai apucăm de treabă? întrebă cu un glas gros Gică Mandravela.

Finanțu se întoarse spre el cu o față dezamăgită, bătându-i cu două degete obrazul:

— Bă, Gică, bă... Iasă, bă, omul să vorbească, nu mă sucări acuși, de dimineață, că e de rău...

Tronaru era obișnuit cu șmecheri din ăștia așa că se făcu că n-aude nimic.

— Să știți că mare brânză nu cer de la voi; vreau numai să vă pun la o treabă la care vă pricepeți...

— Adică? făcu Sandu Puștiu', și el insolent, cu mâinile de-a lungul nădragilor soldățești, privindu-l ca pe o marfă învechită.

— Am nevoie de niște piese de schimb; nemții care au stat în gară trebuie să fi ascuns pe undeva niscai lucruri care ne trebuie... nu le lăsau ei așa, de izbeliște, să le bombardeze fitecine; vreau să fac din dumneavoastră niște cercetași...

Ceata de năimiți scoase un hohot gros de râs.

— Hă, hă, hă... da' ne dai matale și câte-o pălărie de-aia frumoasă și pantalonași scurți, că e cald al dracului...

Finanțu, care se simțea responsabil de trupa din spatele său, se întoarse iar cu o privire urâtă spre ei, bătându-și obrazul cu două degete:

— Copii ai durerii, nu se face, bă, omu' are încredere în noi...

Se făcu tăcere.

— Adică, să reparăm noi locomotiva aia? Da' ce, noi am lucrat în *chețere*? Noi suntem băieți subțiri, dom'le! am lucrat în bănci, să spuie Sile Milion dacă nu-i așa...

— De reparat locomotiva o să mă ocup eu; mie-mi „trebuie niște piese...”

— Am înțeles, spuse Finanțu pentru ceilalți. Apoi se întoarse către ei: Bă, nenorocoșilor, voi nu-nțelegeți că omul vrea să ne scoată de-aici, din pungă, și ca să ieșim ne trebuie locomotiva aia cât mai repede, așa că roiu', scotociți și voi pe unde-apucați, mai întrebați și pe oamenii ăștia de prin cătunu' ăla de unde am zulit noi păsărelele alea, poate aflați ceva... treaba o s-o facă dumnealui cu soldații...

Asta-i liniștise pe oamenii lui Finanțu. Tronaru îi lăsa liberi, după care-l căută pe Bogasieru. Locotenentul cu Sănăuceanu ajutau unei echipe care căuta să repare liniile de telegraf ale gării. Sârmele erau rupte în mai multe locuri, stâlpii prăbușiți, plutonul lui Vasile Văduva găsisese câte ceva și sperau ca până-n prânz să poată să facă prima transmisie.

— Domnule locotenent, (Tronaru îi spunea și el „locotenent” lui Bogasieru), vrei să m-ajuti?

— Bineînțeles... știi ce are locomotiva?

— Da, m-am uitat încă de ieri; sunt câteva locuri lovite: la cazanul de apă, la regulator și la supapa de siguranță; nici tuburile de încălzire nu sunt în regulă, dar aia e o treabă ușoară, poate găsim un aparat de sudat, ceva... rezervorul de apă poate fi și el ușor cârpit... Biela-motrice, aia-i cea mai parădită... acolo o să mă doară capul...

— Speri să găsești ceva piese de schimb?

— Țasta ar fi lucrul cel mai ușor, dar mă-ndoiesc că o să avem norocul ăsta... cu câteva simplificări și peticiri, aş pune-o pe roate... târâș-grăpiș, cu 40 la oră, poate o să reușim s-ajungem până la prima stație... mi-e teamă însă de un nou bombardament...

— Asta spunea și colonelul Vardaru... în cât timp crezi că vom reuși să ne urnim?

— Mai devreme de două zile și două nopți, în niciun caz; și asta dacă lucrăm și noaptea... ori noaptea știți că dacă vom aprinde luminile suntem reperabili; ascultă.

Bogasieru ascultă puțin; se auzeau bubuituri înfundate de tun.

— La câți kilometri de-aici crezi că sunt?

— 30-40...

Locotenentul se culcă pe pământ.

— Tancuri... ah, să fie un regiment de tancuri de-al nostru, ce bine ar fi!... ne-am cățara câte trei-patru pe turele, am

ieși mai ușor din încercuire...

Pe urmă, îl privi ca și când atunci ar fi descoperit ceva, un lucru nou pentru el:

— Spune-mi, dar dumneata ce interes ai să scapi? Colonelul mi-a spus să te supraveghez și dacă încerci să fugi, să te împușc...

Tronaru îl privi zâmbind nesuferit:

— Domnule locotenent, să știi de la mine că cei de dincolo nu mă cunosc, n-am stea-n frunte, port o uniformă, ca și dumneata, și până să mă predau poate mă-mpușcă și-ar fi păcat...

Bogasieru dădu din umeri:

— În definitiv, să facă fiecare ce vrea... eu n-am să renunț la onoarea de militar; dar spuneai că vrei să te-ajut; ce pot să fac?

— Am vorbit cu câțiva soldați; țin la dumneata.

— Nu-nțeleg... de ce? Abia am venit în regiment...

— Au auzit că ai refuzat să comanzi un pluton de execuție.

— Și ce-i cu asta? Din punctul de vedere al unui soldat, eu l-am cruțat pe inamic.

— Domnule locotenent, soldații ăștia nu sunt așa de proști; ei știu ce-nseamnă un inamic și ce-nseamnă un ostatec; e cu totul altfel...

— Vrei o țigară? îl întrebă brusc Bogasieru. Nu, că idioții ăștia care ne-au adunat împreună ar merita să fie împușcați... ăsta nu mai e un regiment, ci o adunătură: Colonelul Vardaru, eu, care-am făcut ce-am făcut, plus un bolșevic...

Tronaru îl măsură cu o privire ironică pe care celălalt n-o suferea, simțind de fiecare dată că e iritat.

— O grupă de umanitariști, minată de contradicții interne...

— Ce limbaj e ăsta, domnule? Unde dracu' învățați voi toate chestiile astea? Nu e vorba de nicio contradicție; eu m-

am luptat cu soldații cot la cot; îi cunosc ca pe mine însumi, sunt cu toții niște sărăntoci care nu înțeleg de ce au ajuns până aici, pentru ca să li se dea ceea ce Antonescu le-a promis, ca și Averescu și Ferdinand în primul război mondial: o bucată de pământ!

— E foarte bine că-și pun astfel de întrebări...

— Vrei cu orice preț să ne certăm? Asupra războiului avem două puncte de vedere diferite, domnule Tronaru, sau, tovarășe, cum vrei să-ți spun? Hai mai bine să ne vedem de treabă; problema principală este să ne urnim de-aici și nu vorbind noi amândoi o s-o facem... așadar ce voiai de la mine?

— Vorbește cu soldații, am nevoie de ei, trebuie să fie disciplinați, s-asculte fără să-ntrebe de ce or să facă cutare sau cutare lucru; în general, ei nu-nțeleg de ce trebuie să lucreze cot la cot cu niște pungași scoși din pușcărie; lor nu li s-a făcut nicio cinste că adunătura asta care suntem noi: alde mine, alde Finanțu și de neisprăviții ăia, au devenit peste noapte soldați ca și ei...

— Înțeleg; am să le explic.

Și, cu un salut scurt, locotenentul se îndepărtă.

— Locomotiva asta nu-mi place deloc cum arată, zicea Finanțu, cu mâna legată de gât în atele, privind-o ca un specialist.

— Lasă, nea Sile, că după ce scăpăm din daravela asta, ne dă domnu' Tronaru ăsta, politicu, certificat la mână și ne băgăm în *chejere*, pe post de mecanic...

— Hă, hə, hə... răsese gros ceata, în frunte cu Gică Mandravela; să te ții deraieri...

— Să te ții catastrofe de cale ferată, spuse și Sandu Puștiu'.

— Și băncile alea cui le lăsăm, nea Finanțule, să stea ele borțoase, pline de gologani, și noi la *chejere*, la Gara de Nord? Ha, ha, ha...

— Ascultă, domnule, zisese Gică Mandravela, te văd băiat subțire, aud că ești bolșevic; când veniți la putere, pe mine să mă faceți ministrul căilor ferate, de acord?

Tronaru îl privi:

— Dacă n-ai să fii la reeducare...

— Ia te uită, domnule! Nea Finanțule, p-ăsta-l mierlesc, domnule; auzi ce conversație are el cu mine, după ce i-am adus pe celovecii ăia care au lucrat la gară, aicea, că uite cum umblă în mașele locomotivei, de ți-e mai mare dragu, și să nu te miri c-o s-o pună pă picioare; dumnealui are glume cu mine, că mă bagă... bravo, dom'le! Eu îmi dau demisia... de la mine să nu mai cereți nimic... eu mă culc... mă găsiți la vagonul numărul 3, că acolo am eu dormitoru'...

Apăruse colonelul Vardaru. Era însoțit de Sănăuceanu, și Tronaru-i salută scurt:

— Continuăți, zise comandantul. Ei, cum merge? Cât timp crezi că mai durează?

— Mâine spre seară, putem pleca.

— Și linia ferată?

— Băieții lui Finanțu au găsit și drezina; era ascunsă sub o șură de paie...

Colonelul îl privi pe Tronaru cu o concentrare curioasă. Apoi salută scurt și-i spuse lui Sănăuceanu:

— Vino cu mine.

Când se îndepărtară destul, ca să nu mai fie auziți, adăugă:

— Periculos individ, dar avem nevoie de el; nu mi-ar fi trecut una ca asta prin cap, să mă folosesc de niște hoți... Pe urmă, întrebă: Care-i situația? Ai luat contact cu Spatele, cu cei din linia-ntâi?

Locotenentul Sănăuceanu căutase să clarifice niște lucruri pe care nu le înțelesese nici el până acum.

— Situația e destul de confuză... în coadă avem trupele noastre care se retrag și un regiment de tancuri nemțesc; în

față, o breșă pe care regimentul generalului Dragomirescu încearcă s-o acopere; nu știm cât va putea rezista... dacă nu ne taie linia, putem să luăm legătura cu ai noștri; cred că o să trebuiască să ne batem...

— Și ce-i cu asta? Suntem obișnuiți...

— Da, dar ceata de haimanale credeți că n-o să dea spatele? Nu i-au făcut cei de la Malmaison soldați și nici instrucția plutonierului Văduva. Ești sau nu ești soldat; soldatul se naște...

Colonelul își bătuse birgherii cu cravașa.

— Te mai face și frica soldat, câteodată... când or simți katiușele pe la urechi și-or vedea cum trec tancurile peste ei, o să vezi ce bine or să se comporte...

Soldații erau istoviți; munceau câte 12 ore, cu schimbul; jumătate fuseseră trimiși înainte ca să refacă linia distrusă de bombardament și jumătate curățau gara;

Îngropaseră morții găsiți în vagoane; reparaseră liniile de telegraf și vagoanele care mai puteau fi folosite, trei sau patru; dormeau zdrobiți 5-6 ore; mâncau din rațiile mici fixate de comandant și pe urmă se apucau iar de lucru. Moralul lor nu mai era acela pe care-l cunoștea colonelul; începuseră să mârâie; zgomotele bombardamentelor care se mutau de colo-colo le dădeau impresia că lucrează degeaba; ele se auzeau când mai departe, când mai aproape, în față și în spate; câteodată soldații aveau impresia că frontul e foarte aproape și că în curând vor zări coloanele tancurilor inamicului; o resemnare obosită îi stăpânea; vorbeau între ei, nu deschis, dar cu aluzii pe care plutonierul Văduva le raporta lui Vardaru, îngrijorat din ce în ce mai mult.

— Și la o adică, al cui e războiul ăsta? că m-am săturat...

— Lasă, mă, Apetrii (sau Vlădescule, sau Trancă. sau Vasile), scăpăm noi de-aici și ne dă Mareșalul pământior...

— Da, cât să stea deasupra, pe mormânt...

— Nu vezi că ne-au uitat... puțin le pasă la ăia din spatele

frontului... dacă nu găseam trenu' ăsta nemțesc, ce mâncam? Bocancii...

— Vine manutanța... cu franzelă, am auzit eu pă ăi de la compania artelnicului...

— Or să ne trimită cu parașuta niște pui fripți... să vezi ce de pui fripți o să mai mâncăm...

— Te bag în... Vasile (sau Apetrii, sau Trancă, sau Vlădescule)... tu cu chestia asta să nu faci glume că eu când aud cuvântul „pui fript” îmi vine să omor un om...

Tot plutonierul Vasile Văduva raportase colonelului că un soldat de-al lui, care-i mai șoptea ce se aude prin regiment, îi relatase o convorbire pe care Tronaru o avusese cu cei de la reparat șinele; asta se petrecuse în urmă cu o zi (acum se pregăteau să se urnească din gară; cazanul locomotivei fusese reparat, manometrul – de asemenea; și biela-motrice).

— E adevărat, domnule? îl întrebase Apetrii (sau Vlădescu sau Trancă, sau Vasile), că dumneata ești d-ăia?

— De care? întrebase la rândul lui Tronaru, făcând pe prostul.

— D-ăia cu stea în frunte... bolșevic...

— Ee, bolșevic?

— N-ai lucrat dumneata în căile ferate, că văd că te pricepi? Umbli-n locomotiva asta de parcă ai fi un doctor când umblă în mațele omului...

— Ei, îngrijeam și eu de un tren regal, zisese Tronaru, da' voi ce treabă aveți cu mine?

Oamenii se codiseră; pe urmă, unul dintre ei zisese cu glas șovăielnic:

— Păi, unii zic că războiul ăsta s-a cam terminat... c-am luat-o la vale, dindărăt... și că după asta o să se facă pace... și-o să ni se dea pământ... e-adevărat?

— Pământ, oricum o să vi se dea... numai să nu-l lăsați la alții cum l-au lăsat ălalți din '918...

— Cum adică? întrebase alde-Apetrii (sau Vlădescu, sau Trancă, sau Vasile).

— Uite așa, că n-aveți minte-n cap și nu vă uniți...

— Ei, făcuse unul mai rău de gură; nu ne unim? mai uniți ca noi cine dracu' e? Că numa-n nunți și botezuri o ținem la țară...

— Nu despre-ncuscrire e vorba.

— Dar de ce?

— Așa, să vă uniți cu cine trebuie... să puneți mâna pe putere...

— Adică, cu cine? cu alde cheferiștii dumitale? c-am mai auzit noi așa, da' tocma pentru asta ne batem noi, să nu vină comuniștii la putere...

— Ha, ha, ha, râseră ceilalți ca de o glumă.

— Da' dacă mă uit bine, urmase Trancă (sau Vlădescu sau Apetrii sau altul) și voi, comuniștii, aveți tot două picioare...

Colonelului Vardaru aceste lucruri nu-i plăceau; dar n-avea ce face; îl chemase pe Sănăuceanu (în Matei Bogasieru n-avea tot atâta încredere) și-i spusese:

— Sănăucene, ăștia au lucrat bine; ar trebui să-i lauzi la sfârșit, să le spui c-o să-i cităm pe ordin de zi, sau o s-o fac chiar eu... dar știi ce-i prost? că războiul lucrează pentru ceilalți, ascultă la mine! O simt... întâi și-ntâi că domnii de la București au prezentat războiul ca pe o petrecere... credeau că n-o să ne mai oprim până-n Siberia și uite că ne-au dat peste cap... soldații inamicului s-au bătut foarte bine; nu te bați degeaba niciodată... și, pe urmă, noi ce putem să le promitem soldaților ăștora? Au nevoie de pământ, pe țaran n-o să-l dezobișnuiești niciodată de ideea de pământ, dar nu asta-i esențialul... ei așteaptă altceva... nu știu cum să-ți spun... vor să fie tratați ca niște oameni adevărați; va fi foarte greu pentru cei avuți să-i mai cheme la moșiile lor, să le lucreze pe nimica toată; politicienii bănuiesc că cuvintele țin de foame, s-au schimbat timpurile

și ăștia nu-și dau seama, trebuie să le vorbești altfel, e nevoie de un nou limbaj și noi n-o să-l găsim... am un sentiment teribil al zădărniciiei... nu, nu te uita la mine așa, să știi că n-am să dezertez; o să-mi duc, așa cum am promis, trupa, fie c-o înjumătățesc, până-n țară; e în joc onoarea noastră de militari, de ofițeri; armata poate fi învinsă în câteva bătălii; dar onoarea ei trebuie să rămână intactă; la asta nu renunț! Pacea o vor face civilii, dracu' să-i ia în ce condiții, dar pentru mine nu există decât eroi sau morți, oricum, nu pot să nu mă gândesc cu durere că marele război l-am pierdut, indiferent de rezultatul unor lupte... când toți vom lăsa armele, acești soldați vor fi în fața noastră, nu lângă noi... atunci să te văd, domnule Sănăuceanu! N-o să putem să-i mai împușcăm ca-n 1907; iată de ce am sentimentul inutilității...

— Aș vrea să plecăm chiar în noaptea asta, așa cum om putea, zisese colonelul.

Tronaru, în poziție de drepti, dădu din umeri:

— Domnule colonel, n-aș vrea să rămânem la mijlocul drumului; oamenii sunt foarte obosiți, linia e slabă, nu se poate merge decât ziua, cu drezina aceea înainte și cu mare prudență; linia poate fi dinamitată, nu sunt militar, dar îmi dau seama că așa aș face eu dacă aș fi în locul partizanilor...

— Cred că ai dreptate... dar, în același timp, pentru aviație suntem o țintă perfectă și nu există niciun semn că mâine va fi o zi înnorată; în cât timp crezi că putem străbate distanța de 160 de kilometri?

— Ar fi foarte simplu, în vreo patru ore, dar nu garantez că linia nu e ruptă pe alocuri; 30 sau 40 de kilometri înainte îi avem asigurați, dar după asta...

— Bine, spuse Vardaru, atunci culcă oamenii, să fie odihniți... mâine, în zori, crezi că putem porni?

— Nu, abia pe la 10- 11, trebuie încercat cazanul...

— Te las pe dumneata să hotărăști, nu mă bag... cărbuni ai găsit?

— Am găsit...

— Tot de la cei care au lucrat în gara asta?

— Tot...

Colonelul își freca gânditor bărbia:

— Au lucrat cu destulă tragere de inimă, deși numai asta nu voiau; în astfel de cazuri nemții îi împușcă...

— Să sperăm că în urma noastră nu vor veni nemții, zise Tronaru.

— Ba, din legăturile mele radio tocmai asta rezultă; din spate suntem acoperiți de un regiment nemțesc de blindate, din punct de vedere militar e foarte bine, dar n-aș vrea să li se întâmple ceva oamenilor ăloră... dar mai bine hai să ne culcăm cu toții... Sănăuceanu, ai lăsat pază pentru noapte? Cei de la mitraliere să se mute pe vagoanele trenului... un bombardament ne-ar curăța... nicio lumină, nimic... și, mai ales, să nu se bea în noaptea asta...

— Îmi permiteți să raportez, domnule comandant? Le-am dat câte o rație de rom; au muncit ca niște robi...

Vardaru îl măsură pe locotenentul Sănăuceanu cu acel dispreț față de subalterni de care nu se putuse despărți toată viața lui.

— Domnule locotenent, poate că ai dreptate, dar aceasta a fost o măsură greșită, o să avem de furcă cu ei la noapte... bucuria că vor pleca de-aici o să-i facă imprudenți; să dea Dumnezeu să mă-nșel...

Până după miezul nopții fusese o tăcere obișnuită. Ici-colo se auzeau glasuri, strigându-se de la vagon la vagon.

— Asultanii, mă, Asultanii, a întrebat Bot de lepure de tine... a zis că n-ai mai trecut pe la ea demult... și că îi e dor de tine.

— Te cred și eu... a aflat că s-a dat rom la companie...

Părintele Onisifor Dinulescu se îmbătase iar și umbla

printre vagoane cântând de unul singur: „Miluiește-ne pe noi, Doamne, cei păcătoși, miluiește...” Soldații îl fluierau și strigau după el:

— Ține-o așa, părinte, cu Slujbele până la ziuă, ține-l treaz pe Dumnezeu până plecăm de-aici... că pe urmă are el grija de noi...

Orbul își strânsese mica lui trupă și-i întreba pe rând:

— Furdui, tu mi-ai adus, care va să zică, trei perechi de birgheri nemțești... să te scrie Țânțaru Vasile la catastif ca să știm la urmă cum împărțim... Tu, Patrafire, ai furat două ceasuri de mână de la domnii ofițeri germani din vagonu' ăla... orb, orb, da' eu știu tot... ia să-mi dai încoace prada, că nu merge... Rudarule, geamantanul ăla cu lucruri femeiești să-l pui colea, în coșciugele mele, să nu facă picioare... că eu am fete de măritat și o să le prindă foarte bine... te despăgubesc eu pentru asta...

Se aflau într-un vagon de marfă pe podelele căruia aranjaseră pături, și canapele luate din vagoanele de clasă bombardate.

— Confort a-ntâia! zisese Finanțu urcând cu fundul în acest vagon, ajutat de către Gică Mandravela și Sandu Pustiu. Eu zic să vă cărați de-acilea, Orbule, că nouă ne stă mai bine la Bou-Vagon decât vouă... nu-i așa, băieți?

— Nea Sile, cum zici matale, bă, ăia! voi n-auziți? hai, carei... luați-vă boarfele pe care le-ați manglit de la morți și ușchiți-o... pă voi ar fi trebuit să vă bage la mititica, nenorociților; nouă ne zice lumea „hoți” și voi luați și de pe vii și de pe morți! Pârliților, cârcotașilor! nu v-ar mai muri mulți înaintel!...

Orbul se ridicase în picioare și amenința cu bastonul lui:

— Care ești, mă, tu, ăsta de faci pe nebunu'... eu am fost ordonanța lu' Vardaru și-am orbit pe front; veniți voi, niște fitecine, să ne dați jos din vagon? Da' cine sunteți voi, mă? Furdui, ia fugi, mă, la vagonul comandantului și cheamă pe

cineva să-i dea jos pe haimanalele astea...

Lui Finanțu nu-i convenea situația. Așa că încercă să cadă la învoială:

— Orbule, lasă-ne și pe noi aicea, într-o jumate de vagon... ca să nu deschidem și noi muzicuța și să te cântăm la comandant...

— Ce să mă cântați, mă, ce să mă cântați?... eu sunt omu' lu' Vardaru...

— Și tu crezi că Vardaru ăsta te lasă să te cari cu inelele alea pe care le ascunzi la brâu, cu verighetele soldaților morți? Cioclule!... cu birgherii ăia pe care i-ai furat?... că ai o magazie întregă... Păi războiul are și el legile lui, mă! Voi dac-ajungeți la Spatele armatei, vă ia unu' și vă trimite la Curtea marțială pentru jafuri pe front...

Orbul începuse să dea din colț în colț

— Ce-aveți, mă, voi cu noi? V-am făcut noi ceva rău? Noi am muncit pentru toate astea; am îngropat morții, ce, era să-i lăsăm cu verighetele-n pământ, cu lucrășoarele lor... și-acum ne scoateți voi sufletul? niște pârliti de hoțomani...

— Haide mai bine să ne-mpăcăm, Orbule, ascultă la mine! Gică, scoate sticla aia de rom și dă-le la băieți să se mai dreagă nițel că le-o fi... și știi ce? cheam-o aici pe Bot de lepure, să dansăm nițel, c-am găsit un patefon cu niște plăci în vagonu' nemțesc; am chef de petrecere astă-seară...

Peste un sfert de ceas, Bot de lepure se afla între ei. În vagon ardea un felinar cu carbid găsit prin magaziiile gării de către echipa lui Finanțu care nu-și pierduse vremea în timp ce ceilalți munciseră la repararea liniei ferate.

— Domnișoară, îmi permiteți? Sunteți invitata mea... Eu sunt Sile Milion, n-am avut onoarea pâ'n' acum...

— Ba te-am văzut, zise infirmiera zâmbind disprețuitor. Sunt obosită, să știți c-am venit așa, numai ca să nu spuneți că sunt fată rea... ia să aveți și voi treabă ca mine, ziua, să pansați 40 de răniți, să vedem v-ar mai arde de

petrecere?

Sandu Puștiu' îi întinse o sticlă cu rom.

— Ia o gură, să-ți faci curaj...

— Să știi că mie nu mi-e frică, spusese repede infirmiera; de doi ani trăiesc între soldați și nici unu' nu s-a culcat cu mine dacă n-am vrut eu, așa că nu v-o luați în cap, că n-o să vă meargă... nu-i așa, Orbule? Tu poți să le-o spui... și tu, Patrafire, și tu, Furdui...

— Da, întări Orbul. Doamna Tanța nu servește decât dacă vrea ea... așa că, băieți, fiți cuminți!

Finanțu scosese din raniță un patefon și pusese o placă. Arcul cam hârâia, dar în curând auziră cântecul acela care făcuse carieră în acel an: *Lili-Marlene*... Îl cântau soldații, subofițerii, generalii, oriunde s-ar fi aflat, din gură, din acordeoane, din muzicuțe de gură, cântecul era mai popular decât: *Deutschland, Deutschland über alles*...

Vor der Caserne Vor der grosse Tor Standt cine Lanterne Und stent sie noch davor.

Gică Mandravela avea o surpriză. Trânti pe podelele vagonului o navetă de sticle cu șampanie.

— Ei, ce ziceți? Orbule, ia un popic de-ăsta să ți-l desfunde careva, să nu-ți facă dopu' gaură-n cap, bea și zi bogdaproste...

Finanțu se apropiase și el de Bot de lepure și-i întinsese o cutie cu bomboane fondante:

— Consumați?

— Consum, zisese infirmiera, apucând două bomboane învelite în hârtie cerată și desfăcându-le cu atenție. Am știut eu că sunteți băieți galanți, v-am văzut, altă marfă... băieți cu școală, ce mai!

Patrafir desfundase sticla Orbului și-acela bău cu sete, ștergându-și bărbia cu dosul palmei:

— Și eu care v-alungasem... Furdui, cheamă-l și pe părintele Onisifor – l-am auzit mai adineauri printre linii,

cânta de unu' singur, ca un huhurez; popa-i băiat bun, să bea și el o sticlă de șampanie... are careva ceva-mpotrivă?

— Nuuu! răspunseră în cor toți cei din vagon.

Gică Mandravela dansa cu infirmiera, ridicând din când în când umerii, ținând-o strâns, obraz lângă obraz:

— Da' știți că dansați bine, domnu' Gică, ați urmat vreo școală, ceva?... la Salon, la *Scăricică*? sau în Buzești? ori la *Locomotiva*, ori pă *Filantropia*... că eu, ca să zic așa... am dansat în toate saloanele...

— Nu, duduie Tanța... am luat lecții în particular...

— Golan ce ești! îl bătu infirmiera cu palma în piept pe pungaș; să știi că degeaba ai ochii albaștri, că n-o să mă uit la tine... dac-aude doamna Vanda c-am venit aici cu voi, mă spune colonelului și s-a terminat cu mine... de mult voia el să scape de mine... zice că n-are nevoie de curve în companie; da ce, parcă eu sunt? Sunt fată bună, atât: știu ce trebuie bărbatilor... Și la război... n-ai de unde să alegi, să cauți... bărbatu-i bărbat și pă front, îi trebuie... nu-i așa?

— Dacă spuneți dumneavoastră?...

Finanțu golise a doua sticlă cu șampanie. Orbul se cherkelise și plângea ca proasta-n târg, de unul singur.

— Unde-i părintele Dinulescu? Să mă spovedesc, că-n noaptea asta mor, uite, simt că mor... Patrafire, adu birgherii lângă mine; unde sunt coșciugele... să m-așez într-unu' de-acum, ca să fiu sigur că n-o să mă-nmormântați fără tron.

— Ce-ți veni, nea Trandafire? Ne strici petrecerea... ce te-a apucat?

— Uite-așa, am eu un câine, aici în piept, care urlă acum; îmi spune c-o să-mi las oasele p-aici, prin gara asta... Uuu! urlă el ca un animal, și ceilalți încremeniră.

Discul se-nvârtea în gol și hârâia, zgâriat de ac.

— Schimbă placa aia, striga Finanțu și potoliți-l dracului pe tâmpitul ăsta, că s-a-mbătat...

În vagon se ivi, cu fundul lui mare, popa Onisifor adulmecând însetat.

— Cum aveți voi inima asta să beți fără mai-marele vostru sufletesc, eu nu știu...

— la loc, părinte, na o sticlă de șampanie și bea, da' mai întâi dă-n Orbul ăsta, că face ca trenu...

— Ce-i, Orbule? Ce-ai? De ce plângi?

— Mor în noaptea asta, sfinția ta, simt eu că mor!

— Da' de unde? Nu murim noi taman acum, la sfârșit...

Atunci se auziră avioanele; bâzâitul acela înfricoșător, continuu care le îngheță sângele în vine de spaimă.

— Lumina, lumina! strigau sentinelele. Stinge lumina! se auzi scurt și sirena de mână. Se făcu liniște. Totul se petrecuse în trei sau patru minute, dar probabil că fuseseră reparați de sus, în bezna aceea a câmpiei, și se auzeau primele explozii apropiindu-se cu pașii uriași de fier ai bombelor.

— Jos din vagon! porunci Finanțu. Aveți grijă de Orb, că el nu vede...

Se buluciră spre ușă, coborând pe rând între șinele de fier.

— Numai de n-ar lovi locomotiva, zisese careva prin întuneric.

Gică Mandravela stinsese felinarul. De sus, din vagon, se auzea încă patefonul cântând un marș. Exploziile aruncau grămezi de pământ în dreapta și-n stânga. Totul dură două sau trei minute. Pe urmă se auziră strigăte de răniți undeva, la compania lui Văduva.

— Au atins vagonul în care se află comandantul, strigase cineva!

O parte a gării luase foc din nou și șinele abia reparate erau luminate ca-n palmă.

— Dacă se-ntorc, suntem pierduți... zisese locotenentul Sănăuceanu, care preluase comanda.

Doctorița Vanda Ionescu o striga pe Bot de lepure.

— Tanțo, Tanțo! Unde dracu' te-ai ascuns? E rănit comandantul!

Fata ieși de sub vagon și începu s-alerge spre capătul trenului.

— Aici, aici!

— Stingeți focul! striga Sănăuceanu.

Plutonul lui Vasile Văduva făcuse un lanț viu de la pompa de apă la restul unei magazii care sfârâia cu o flăcără lungă și dreaptă. Aveau câteva căldări care mergeau din mână în mână, dar focul abia se întetea...

— Dumnezeu! mamii mă-sii, astăzi și mâine, de treabă, cum de ne-au dibuit?

— N-avem ce face decât să scoatem trenu' ăsta afară din gară, zisese Bogasieru.

Tronaru, zdrobit de oboseală, privea gara pe care flăcările o luminau ca ziua.

— Nu merge locomotiva aia? Ce dracu' facem, îl întrebase locotenentul.

— Până mâine nu putem s-o urnim din loc...

— Și dacă se-ntorc?

— N-avem ce face...

— Atunci, cum dracu' stingem focul ăsta blestemat?

Finanțu strigă la ei:

— Căutați în spatele pompei de apă, au rămas niște saci cu nisip; cărați-i repede înapoi și c-o lopată aruncați peste foc; da' repede!

Gică Mandravela și cu Sandu Puștiu', cu Dincă, cu Furdui, cu Rudaru o luară la fugă spre fosta magazie, unde erau stivuiți 20 sau 30 de saci care serviseră la apărarea cuibului de mitralieră al gării.

— Cheamă compania a treia, strigă careva, s-ajute la căratul sacilor, da' repede!

În cinci minute, un șir indian de-o sută de metri adusesese sacii de nisip în preajma focului. Cineva îi spărgea cu un

târnăcop și începură să arunce cu lopețile peste flăcări.

— Așa, copii! nu vă lăsați! Hai, că mâine vă dă *Mihai Viteazu* pentru faptele voastre... și voi ăia cu gălețile de apă, trageți tare! Că n-o fi focu' ăsta mai al dracu' ca noi!

— Cine spunea, mă, că băieții ăștia a lu' nea Sile Milion muncesc ca câinele la umbră? Uite la ei, ți-e mai mare dragu' să-i vezi!

Tronaru găsisese o roabă; cu încă doi soldați o umpluseră cu ce mai rămăsese prin magazie din alți saci care se spărseseră.

— Dacă scăpăm și de focu' ăsta e bine... ce-i cu colonelul Vardaru?

— Nu știu nici eu, că exploziile m-au aruncat pe șine... au lovit vagonu' de dormit... Să sperăm că nu l-au omorât...

Focul începuse să scadă; după un sfert de oră nu mai rămaseră decât niște grămezi de cărbuni peste care echipa plutonierului Vasile Văduva turna apă. Se auzea un sfârâit prelung și fumul le îneca respirația. Părintele Onisifor Dinulescu, care-l trăsesese pe Orb dintre resturile vagoanelor, se uita la cer:

— Se-nălbește, Orbule... vine ziua... frumoasă-i ziulica, Orbule, păcat că tu n-o mai vezi, și n-ai să mai vezi ziulica-n vecii vecilor... da' pe lumea ailaltă, voi ăștia, care-ați suferit pe pământ, o să ne călăriți pe noi, cei care n-am suferit...

— Ei, ce spuneam eu? Aveam așa, un junghi la inimă; da' acum a trecut... ce spuneam eu, părinte? Da a trecut, să știi de la mine, a trecut... spune: vagonu' ăla unde am eu lucrușoarele nu l-a spulberat vreo bombă, nu a luat foc?

— Da, de unde? E-ntreg...

— Atunci e bine; du-mă acolo, părinte, să nu-mi fure cumva lucrușoarele, că am niște fete sărace, n-o să le ia nimeni... pentru ele fac toate ticăloșiile astea... A murit careva? Mai am cinci coșciuge, n-aș vrea să le car cu mine degeaba... dac-ai ști de un le-aduc... și mai sunt și pe

deasupra și nevăzător... noroc cu băieții ăștia, care muncesc și ei...

— Și nu ți-e frică, Orbule? I-am auzit pe soldați că ți-ar mânca ficații...

— Mie să-mi mănânce ficații? De ce să-mi mănânce ficații? Le-am făcut numai bine... dacă nu-i îmbrăcam eu în coșciuge, îi mâncau viermii pă lumea ailaltă... e-he, ei mă-njură, da' tot să-nscriu la mine... Știi câți am scris eu în registru' lu' Țânțaru Vasile? Peste 200 și încă mai încap, că războiu' nu s-a terminat... Totu' e să ai o socoteală pă lumea asta: să fie scris tot, că omu' n-are ținere de minte... și uită... eu nu uit nimic; așa am învățat.

Trenul se urnise pe la unu, la amiază; în față mergea drezina, pe care se suiseră Tronaru cu locotenentul Bogasieru și vreo șase soldați; se târau cu prudență, cu privirea ațintită drept în față, soldații fiind cu ochii în patru și făcând observație aeriană. În jur se auzeau zgomote surde de bombardament care arătau că frontul se îngusta; un circuit sonor de explozii înconjurând acest mic convoi în care jumătatea de regiment al lui Vardaru se târa cu o viteză de 30 de kilometri la oră. Colonelul Vardaru, rănit la un picior, zăcea lungit în vagonul de marfă ocupat de către Orb cu ai lui; îl așezaseră pe podele pe o fostă canapea a unui vagon de clasă și el gemea ușor.

— Am scăpat, zisese; dacă se-ntorceau, nu mai ne mișcam de-acolo... nu merge cam încet?

Doctorița Vanda Ionescu îi puneă comprese cu apă rece pe frunte și-i spunea din când în când cu o tandrețe care trăda o prietenie mai veche între ei:

— Lasă treburile în seama domnului locotenent Sănăuceanu; schije le-am scos, dar să știi că medicamente n-avem; ultima sticlă de spirt, cu care ți-am dezinfectat rănila, e goală; spune-mi: te doare?

— Ba bine că nu!...

— Atunci stai liniștit și-ncearcă să dormi...

Dar colonelul n-avea deloc de gând să se liniștească.

— Sănăuceanule, a murit careva?

— Două sentinele care patrulau de-a lungul trenului.

— Vagonul cu răniți a fost atins?

— Nu, au scăpat...

Încă de la ocuparea gării colonelul îi instalase într-un vagon pe răniții lui, cum le spunea el.

— Muniție mai avem?

— Puțină...

— Și hrana, cu hrana cum stăm?

— Până mâine la prânz... Suntem cam mulți.

— Și dacă nu găsim la etapă hrană și muniție, ce facem?

Ce spun telegrafiștii?

— Deocamdată e haos... aprovizionarea e pe drum, aviația angajată în lupte aeriene... după socotelile mele, cam de mâine ar trebui să se facă corectările liniei de front și replierile... n-au nici ei muniție la-ndemână, trebuie să-astepte să li se aducă, așa că două-trei zile de răgaz tot vom avea...

— Da' ce dracu' cântă soldații ăia?

Din spatele vagonului în care se aflau, se auzea corul soldaților plutonului lui Vasile Văduva:

Foaie verde trei granate

Trenule, n-avear-ai parte

De șuruburile toate,

Că l-ai dus pe Ion la moarte...

— Mai cântă și ei, domnule colonel, să le mai treacă de frică...

— Spune-le să tacă; ce-s nebuni? Ei n-aud ce-i în jur? oricând putem să fim reparați...

Se auzea huruitul continuu al artileriei, bătând undeva, în dreapta, în stânga, în față, în spate.

După un ceas și jumătate străbătuseră aproape 50 de

kilometri; era partea de linie verificată de către omul care mersese cu drezina.

— De-aici încolo... Dumnezeu cu mila... zisese Tronaru, îi dăm drumu' mai departe... domnule locotenent, acuși să vedem pe unde scoatem cămașa...

Priviră în urmă; trenul cu cele trei vagoane, jumătate ciuruite de schije, înainta prudent.

— Ce se-ntâmplă? Ce dracu' se mai întâmplă? se neliniștiseră soldații, privind spre drezină.

După încă două ore de mers, abia străbătuseră încă 25 de kilometri. Zgomotele artileriei se întăreau.

— Mi-e teamă că o să nimerim ca musca-n lapte, zisese colonelul Vardaru. Hop cu nunta la spital!

Pe la 7, 30, când începea să se însereze, se aflau la jumătatea drumului. Și când se făcu noapte de-a binelea, trenul opri, se dădu ordin să nu se fumeze nici măcar o țigară și așteptară zorile într-o încordare somnolentă.

— Se află vreun medic între voi? întreba ofițerul german aflat pe peronul acelei gări fără nume, arse și ea în câteva rânduri dar mai păstrând încă niște ziduri înnegrite de fum.

Colonelul Vardaru se ivi în ușa vagonului de vite, salutând:

— Da, îi răspunse; avem un medic cu noi.

— Permiteți, sunt locotenentul Engelbert Waldemar din regimentul 177 de care blindate.

— Îmi pare bine, colonel Vardaru... Cu ce vă putem fi de folos?

— Putem să ne urcăm și noi în vagon? Am încă opt soldați cu mine... restul unei coloane care a fost bombardată și care s-a salvat părăsind blindatele.

Vardaru se întoarse către locotenentul Sănăuceanu:

— Dă-le vagonul din față... înghesuie-i pe-ai noștri în celelalte... n-am chef să stau cu ei laolaltă!

Pe urmă, se-ntoarse către locotenentul Waldemar.

— Câți răniți aveți?

— Doi, răspunse celălalt.

— Dânsa este doctorița care vă stă la dispoziție... Pofțiți...

Plutonierul Văduva dădea ordine oamenilor Orbului:

— Evacuarea, copilași, c-a venit Sfântu' Gheorghe și n-am plătit chiria!...

Pe margine, oamenii lui Finanțu făceau haz de necaz.

— Să nu uitați *recamieul*, zisese Sile Milion, și covoarele persane!...

— Ce-i cu ăștia? Întrebau ceilalți.

— I-a prins ploaia și-au intrat la apă...

— Da' ai noștri pă unde sunt?...

— Vin și-ai noștri din spate...

— Ceva de băgat pe gură, n-au și ei?... Că am pierdut cartelele pe drum... artelnicul dă azi la prânz ultima ciorbă...

Nemții se instalaseră în cele cinci compartimente rămase libere și doctorița Vanda Ionescu împreună cu infirmiera îi pansau. Un locotenent și un sergent major aveau arsuri pe față și pe mâini. Bot de lepure îi spunea doctoriței:

— Țsta, locotenentu-i frumușel, doamnă Vanda... poate-l reparăm... și-o să-l mai lași și dumneata pe domnu' colonel, că te-oi fi săturat...

— Mai tacă-ți gura aia spurcată! Tu crezi că toate femeile sunt ca tine?

— Aș vrea să te văd și eu în locul meu, să te facă unii poștă la 16 ani, să-și bată joc de tine... și, pe urmă, să te mai ții doamnă, ca dumneata...

— Mai bine dă-mi spirtul ăla...

— Care spirt? Nu mai avem spirt de mult... ai uitat?

— Atunci, coboară și fă rost de-o sticlă de alcool, ceva, orice-o fi: spirt, samagon, votcă...

— Și-unde crezi c-am să găesc așa ceva?

— Trebuie să aibă oamenii lui Finanțu... sau ai Orbului...

— Și dacă n-au?

— Atunci mergi și-i spui colonelului că n-avem, și gata.

— Bine...

În vagonul lui, Vardaru studia o hartă cu locotenentul Wardemar.

— Unde spuneți că se află inamicul?

— Foarte aproape... Trebuie să plecăm imediat.

Colonelul Vardaru, așezat pe o ladă de campanie, își bătea nervos birgherii cu cravașa.

— Asta o puteți face dumneavoastră... dar noi nu! Radiolocația ne semnalează că trebuie s-așteptăm pe-ai noștri, care se află la o zi de marș de aici... am ordine să-i aștept.

— Asta nu-i bine, spuse locotenentul. Vom pierde contactul cu coloana de blindate care a fost spartă în două... o să se creadă că ne-am predat...

— Și-atunci ce-i de făcut?

— Nu vă rămâne decât s-așteptați ca și noi sosirea trupelor românești...

— Și dacă nu mai vin?

— Cum adică, să nu mai vină? De ce să nu mai vină?

— Dumneavoastră nu știți ce forțe puternice au aruncat în luptă rușii; ne-au strivit cu blindatele lor; au lansat un nou tip, cu o carcasă mai bună, mai rapide; ascultați la mine, domnule colonel, n-o să mai iasă nimeni din încercuirea asta... profitați de avantajul pe care-l avem.

— Domnule locotenent, dumneata crezi că ăsta este un expres? Abia ne-am târât până aici... oamenii mei n-au avut timp nici să vadă dacă mai găsesc ceva cărbuni; cât despre hrană, ce să mai vorbim?

Locotenentul îl fixa pe Vardaru furios acum. În ochii lui se concentra o nebunie care trebuia să izbucnească într-un fel:

— Domnule colonel, după germana pe care o vorbiți, trebuie să fi făcut studiile militare la noi în țară...

— Da, la Aachen, și ce-i cu asta?

— Atunci, știți să și citiți ce scrie pe vagonul în care ne aflăm acum...

— Da, este un vagon care a aparținut unui tren german și pe care l-am găsit într-o gară bombardată...

— Vă aflați deci într-un tren german, domnule colonel...

— Și ce-i cu asta?

— Înseamnă că trebuie să ni-l restituți...

Vardaru agită cravașa ca și când ar fi vrut să-l lovească. Celălalt puse mâna la șold, gata să scoată revolverul.

— Domnule locotenent, ai noroc că sunt rănit și că nu pot să mă mișc, pentru că te-aș fi aruncat din vagon; n-am niciun fel de obligație față de dumneata și de oamenii dumitale... aș putea să evacuez vagonul și să vă las să vă descurcați singuri, dar n-o fac din considerente umanitare... Și-acum părăsește-mă!

Locotenentul Waldemar salută scurt și sări din vagon.

— Sănăucene, supraveghează-i! Cu ăștia nu te-nțelegi cu una cu două, cred că li se cuvine totul.

Locotenentul coborî și-l chemă pe plutonierul Văduva:

— A spus comandantul să nu te miști de lângă vagonul nemților; nu le dai voie nici să coboare, s-a-nțeles?

În zorii zilei următoare soldații fură treziți de uruitul îndepărtat al unor tancuri. Locotenentul Sănăuceanu îl trezi pe comandant.

— Domnule colonel, sosesc ai noștri! auziți!

Vardaru n-avusese o noapte prea bună, rana de la picior îl chinuse câteva ceasuri și abia apucase să ațipească, vegheat de doctorița Vanda Ionescu.

Lumina tulbure a zorilor lăsa să se vadă vagonul mizer pe podelele căruia dormise Vardaru. Colonelul își chemă ordonanța.

— Unde ești, Țânțarule?

— Aici, să trăiți!

— Adu-mi instrumentele alea de bărbierit și ligheanul... și

lasă-mă să mă reazim puțin de umărul tău că mă doare piciorul betegit.

Soldatul aduse ce i se ceruse; era obișnuit cu toate astea: un lighean mic pe care îl purtase în raniță tot timpul campaniei; un pământuf, un răzoar, un săpun învelit în hârtie poleită și țiplă, puțină apă rece pe care o turnă în micul lighean și o oglindă pe care i-o puse în față.

Înainte de-a începe să se bărbierească, Vardaru îi spuse locotenentului Sănăuceanu:

— Spune trupei să se bărbierească și să aibă grijă de ținută, că vin ai noștri și nu vreau să ne găsească așa. oricum...

— Am înțeleș, să trăiți!

Trompetul sună deșteptarea mai devreme ca de obicei, dar nu mai era nevoie, căci trupa fusese cuprinsă de o veselie ciudată auzind uruitul tancurilor.

— Vin ai noștri, fraților! O să găsim și noi acolo un camion, ceva, un loc într-o căruță, n-o să mai fim singuri în stepa asta blestemată; scăparăm.

Se învăteau de colo-colo, fără treabă, după ce se bărbieriseră în grabă, inspectați de comandanții de grupă. Apăruse câte o perie de prin fundul ranițelor, cu care-și făcură bocancii giorsăiți, cu scuipat, lustruind în neștire, ca și când se pregăteau de paradă.

— Da' cine vine, fraților, încoace?

— Generalul Dragomirescu cu ai lui...

— Poate au astupat breșa și ajungem cu Simplonu' acasă...

— Asta s-o crezi tu... Parcă te văd cum o să te târăști lipa-lipa, până la mama dracului, unde-ai s-ajungi taman la anu' pă vremea asta...

— Pușche pe limbă...

Zgomotul tancurilor se întetise.

— Trebuie să fie 300 sau 400, spunea careva, avem loc câte unu' la clasa întâi, în câteva ceasuri suntem la Rezervă,

să se mai bată și alții, că noi...

Și râdeau ca și când ar fi tras chiulul cuiva.

Vardaru încercase să se țină drept; se mișca de colo-colo vrând să se convingă că se va putea prezenta cum trebuie în fața generalului Dragomirescu.

— Fă-mi o injecție cu morfină, îi spusese doctoriței, n-aș vrea să mă strâmb când am să dau raportul.

Doctorița îi făcu o injecție și-i spuse să stea întins până vor sosi tancurile generalului. Dar el nu mai avea răbdare. Răsărise soarele deasupra câmpiei și-a ruinelor gării K... ardea lumina nemiloasă a stepei.

— E cald încă de la ora asta, spunea Matei Bogasieru lui Tronaru; am intrat în vară.

— Tot mai bine decât iarna...

Soldații spuneau glume porcoase.

— La noapte, la PS, am să iau toate bucătărele, astea care de-abia așteaptă niște băieți ca noi, căliți în lupte...

— Lasă, c-a avut cine să le-ncălzească...

Grupa Orbului își făcea bagajele.

— Patrafire, Rudarule, să nu uitați ceva p-aicea, mă, nenorociților!

— Cu coșciugele ce faci, nea Trandafire?

— Om vedea... numai să ne suie și pe noi pe un tanc ceva, pe o mașină...

— Vin! vin! se auzeau alte glasuri; soldații priveau la coloana de praf care se apropia de ei, acoperind soarele.

— Măiculiță, să ne vedem odată afară din gaura asta...

— Ce chefuleț o să tragem noi când ajungem la partea sedentară; mă fac mort, beau cretă, îmi rup un picior, da' mie război nu-mi mai trebuie, să-l mai facă și alții, că m-am săturat...

Colonelul Vardaru, sprijinit de ordonanța sa și de locotenentul Sănăuceanu, coborî din vagon. Șoseaua din spatele gării se pierdea într-o piață mică în care se mai

vedeau câteva magazine incendiate. Grupa de observatori aerieni era întrebată de cei de jos:

— la uitați-vă, mă, cu binoclu, ce se vede?...

— Nu se vede mai nimica... niște tancuri; dă-i un praf...

— Să nu fie rușii și noi să stăm ca proasta-n târg să-i așteptăm, zise careva, cu o urmă de bănuială în glas.

— Ba nu sunt rușii, că tancurile rusești le cunosc eu...

— Atunci, cine mama dracului este?

— Ai noștri, cin să fie?

Mai trecu un sfert de ceas de încordare. Zgomotul tancurilor se întetise, devenise asurzitor. Glasul unui soldat de la postul de observație aeriană se auzi limpede:

— Nemții! Sunt tancuri nemțești...

Tancul comandantului nu se opri încă și dinspre vagonul locotenentului Waldemar și-al oamenilor săi, ofițerul acela înalt, clăpăug, cu pas de alergător de fond și ajunsese în fața turelei; erau numai șase, cei doi rămăseseră în compartimentul trenului. Colonelul Vardaru îi privea contrariat.

— Văduva! strigă. Cine le-a dat drumu' din vagon?

Plutonierul se înfățișă gâfâind.

— Nimeni, domnule colonel! Au scos armele; erau șase, noi numai patru; n-am avut ce face; pe urmă, vedeți și dumneavoastră, au venit tancurile astea... o încăierare ne mai trebuia...

— Să ieși la raport!

Din turelă apăru un ofițer îmbrăcat într-o bluză plină de praf; avea ochelari cu sticle albe, de tanchist și pe cap casca de cauciuc, pe care o poartă toți servanții. Era obosit, se vedea bine. Coborâse nesigur și ascultase raportul locotenentului Waldemar care vorbea repede cu mâna la chipiu. Comandantul regimentului de tancuri îl ascultase atent, privind din când în când la grupa de comandă a colonelului Vardaru și la soldații aliniați în spatele lui.

Când raportul se termină, omul acela plin de praf înaintă spre grupul românilor. Colonelul Vardaru, abia stăpânindu-și durerile, înaintă câțiva pași. Era generalul Schroeder. Se cunoscuseră la o reuniune, la Statul major, înainte de căderea Stalingradului, într-un subsol al unei clădiri cu mai multe etaje ocupate de germani.

Colonelul salută scurt:

— Sunt comandantul regimentului, colonelul Vardaru; aș dori să știu unde se află trupele generalului Dragomirescu, cu care trebuia să fac joncțiunea.

Generalul Schroeder, cu o față pământie, de șobolan, cu ochi cenușii, nervos, crispat, strângând buzele subțiri, cu stânga-n șold, salută scurt:

— Mi se pare că ne-am cunoscut la Stalingrad, nu-i așa?

— Exact...

— Acolo te-ai bătut bine, domnule colonel, dar ar fi trebuit să fii lângă mareșalul von Paulus, în prizonierat, nu aici... poți să-mi explici de ce ai abandonat lupta?

Colonelul Vardaru simțea că-i plesnesc obrajii, dar se stăpânise.

— Domnule general, nu am părăsit lupta, am ieșit din încercuire. E cu totul altceva.

Neamțul părea că nu-și găsește cuvintele; scormonea praful cu cizma; trăgea cu ochiul spre locotenentul Waldemar, care-l fixa pe Vardaru cu o ură feroce.

— Probabil că ai procedat și acolo cum ai procedat și aici, furând un tren german ca să-ți scapi pielea...

— Domnule general, nu permit! spusese violent Vardaru și-i întorsese spatele.

Matei Bogasieru îi șopti locotenentului Sănăuceanu:

— Nu-mi place ce se-ntâmplă... generalul îi reproșează lui Vardaru că a fugit de la Stalingrad.

— Și ce-i cu asta? Mulți au fugit de la Stalingrad, făcuse Sănăuceanu.

— Dă mai bine ordin soldaților să fie atenți la ce fac ăștia...

— Domnule colonel, striga generalul Schroeder, te rog să te oprești!

Palid, stăpânindu-și durerile din piciorul rănit, Vardaru se opri și se întorsese spre general.

— Domnule general!

Celălalt dădu câteva comenzi scurte și grupul celor șase ofițeri tanchiști îl încadrară pe colonel.

Waldemar făcea semne lui Schroeder.

— Și-acela, și-acela... și-l arăta pe locotenentul Sănăuceanu.

— Ce spune? îl întreba acesta pe Bogasieru, care simțea că e vorba despre el.

— Or să te ia și pe dumneata...

— Unde să mă ia?

— Dracu' să-i știe de bandiți.

Grupul locotenentului Waldemar îl smulse pe Sănăuceanu de lângă Bogasieru. Neamțul îl fixă și spuse repede:

— Dumneata știi germana, ia comanda și spune soldaților să nu se împotrivescă!

Locotenentul Sănăuceanu se zbătea furios spre cei care îl târau.

Turelele tancurilor se mișcau lent îndreptând tunurile spre micul grup de soldați care se agitau abia stăpâniți de comenzile scurte ale șefilor de grupă:

— Astâmpărați-vă! Ciulama ne fac ăștia!

Finanțu se adresă lui Bogasieru:

— Ce se întâmplă, dom'le locotenent? Ce paștele mamii lor? L-au luat pe comandant? Ce vor să facă cu el?

— Nu știu, stați liniștiți... spune-le oamenilor să stea liniștiți.

Locotenentul Sănăuceanu și comandantul fură dezarmați.

Generalul Schroeder făcu un semn celor șase ofițeri conduși de Waldemar. Aceștia îi împinseră pe cei doi ofițeri

spre zidul din spatele gării.

Matei Bogasieru nu mai auzea decât un murmur nedeslușit de furie al soldaților. Să fi știut el ce se-ntâmplă, ar fi făcut un semn celor de la observația aeriană, încă mai avea timpul să-l facă, și ăia, cu mitralierele lor, ar lichida toată șleahța asta. Dar privi tancurile acelea îngrozitoare, cu șenilele lor care luceau mort în soarele de dimineață, cu gurile de tun care se învârteau lent, supraveghind împrejurimile; era limpede, ar fi fost o nebunie să li se împotrivească, dar ce voiau să facă cu cei doi?

Matei Bogasieru simți că nu mai rabdă. Înaintă spre generalul Schroeder, salutând cu mâna la capelă și spunându-i în nemțește:

— Domnule general, vă vorbește locotenentul Matei Bogasieru.

— Unde sunt gradele dumitale? întrebă Schroeder, căutând cu privirile pe mânecă sau pe umeri tresele lui de locotenent.

— Ce importanță are asta? Credeți-mă pe cuvânt, sunt ofițer ca și dumneavoastră. Vreau să vă-mpiedic să faceți un lucru ireparabil; din câte înțeleg, vreți să-i împușcați pe locotenentul Sănăuceanu și pe colonelul Vardaru.

— Chiar așa, cum de-ai ghicit?

— Domnule general, unde-i onoarea germană? Ceea ce hotărâți acum este o crimă; sunt ofițeri români, și dacă în armata germană mai sunt executați unii fără să fie judecați, asta încă nu se-ntâmplă în armata română!

Generalul Schroeder îl fixă câteva clipe.

— Domnule, ești nebun! Du-te în rândurile trupei dumitale și nu mi te împotrivi. Dacă voi fi întrebat de cineva de ce i-am împușcat pe acești doi ofițeri, am să le răspund ca și dumitale: aripa dreaptă a frontului s-a prăbușit în seara zilei de ieri; generalul Dragomirescu s-a predat.

Matei Bogasieru își mușcă buzele, dar se stăpâni:

— Domnule general, adineauri ați pomenit despre mareșalul von Paulus, care s-a predat și el; Führerul dumneavoastră l-a avansat pentru această ispravă. Era general când a aruncat armele.

Locotenentul Waldemar se repezise spre Bogasieru.

— Nu-ți permit, nu-ți permit!

O secundă se făcu o tăcere cumplită; murmurul indignat al soldaților din spatele locotenentului Bogasieru amuți.

— Domnule locotenent, curajul dumitale îmi place; dar trebuie să dau un exemplu; aș fi împușcat și niște ofițeri germani dacă s-ar fi aflat în situația comandantului dumitale; cunoști ca și mine legile războiului!

— Astea nu sunt legi de război, domnule general! Dacă n-o să mă-mpușcați și pe mine, am să spun tuturor – și soldații care mă-nsoțesc, vor spune de asemenea tuturor ce-au văzut. Riscați ca armata germană să capete un asemenea oprobriu?

— Domnule general, nu-l ascultați, răcnea de-alături locotenentul Waldemar.

Nenorocitul lor de tren abia se mai târa prin stepa înăbușită de un soare torid. Oamenii lui Finanțu, ca și în prima gară, cu instinctul lor de vânători, găsiseră o provizie săracă de cărbuni. Următoarea stație, L... se afla la 280 de kilometri; legătura prin radio cu trupele celelalte aflate în retragere se făcea greu; tancurile nemțești se pare că astupaseră breșa din flancul drept și Tronaru conducea locomotiva aceea prăpădită, atent la terasamentul șubred, slăbit de bombardamente.

— Ce dracu' i-ai spus generalului ăla, dom'le?

— Crezi că eu știu ce i-am mai spus?

Tăcură.

Cel care arunca cu o lopată cărbuni în cazan spunea ceva arătând grămada prăfoasă care mai rămăsese pe tender:

- Ce mai vrea și ăsta? Îl întrebă Tronaru pe Bogasieru.
- Spune că nu ne-ajung cărbunii...
- Asta o știam și noi de multă vreme...
- La drept vorbind, ce facem?
- Mergem până unde putem...
- Și pe urmă?
- Pe urmă, facem ce-am mai făcut...

Le era foame. Nu mâncaseră de o zi și jumătate. Apă aveau și un rest de pâine uscată în traistele lor pline de praf. Bot de lepure împărțise trupei toate cutiile ei de conserve pe care le strânsese în tot acest marș. Dar ce s-ajungă la atâția oameni? Se iscaseră câteva încăierări, iute înăbușite de ceilalți.

— Nu vă e rușine, mă? Fata v-a dat tot ce-a putut; împărțiți ca frații, între voi...

Vagonul Orbului fusese luat cu asalt.

— Mucenicule, scoate tot ce ai.

Și soldații îi aruncaseră din tren și pe gropari și pe popa Onisifor Dinulescu, la care găsiră vreo câteva cutii de conserve legate de centură, pe sub sutană.

— Ia te uită... mai-marele nostru sufletesc... și-a făcut magazie pe burtă!

Hăhăiau disperați și le numărau.

— Numai șase bucăți! Ce dracu' să faci cu astea? Nici pe-o măsea nu ne-ajung! Le tragem la sorți! Care are baftă, bine, care, nu, crapă...

Atunci auziseră glasul colonelului Vardaru:

— Ce-ați înnebunit? Tot ce-ați găsit prin vagoane le dați răniților; trenul și-așa n-o să mai meargă multă vreme; unde ne dăm jos, ne împărțim în grupe mici, vă dau direcția de marș și fiecare cum îi e scris... s-a-nțeles?

Mai întâi, fusese un val de avioane care apăruse pe neașteptate în acel cer senin pe care nu se ivise niciun nor în toată această retragere disperată. Douăsprezece sau

paisprezece avioane care se năpustiseră asupra trenului, mitraliindu-l.

— La pământ! în șanțul rambleului! strigase colonelul.

Grupul de observație aeriană trăgea disperat, dar avioanele erau prea rapide ca să fie atinse.

Vardaru nu mai simțea înțepăturile din picior; stătea cu fața la cer ca și locotenentul Sănăuceanu. Avioanele se întorceau.

— Acum, Sănăuceanule, fii atent: Matei! Bogasierule, pe unde ești?

— Aici, domnule colonel! Ce facem cu răniții?

— N-avem ce le face! Lasă-i în vagon, cum le-o fi norocul...

Din depărtare se auzea zumzăitul egal al bombardamentului.

— Vin! E sfârșitul!

O rafală de gloanțe trecu pe deasupra capetelor lor.

— Matei, la pământ! La pământ! strigă colonelul.

Locomotiva, încă sub presiune, pufăia pașnic ca și cum s-ar fi oprit într-o gară.

Avioanele de vânătoare dispăruseră. Din față soseau bombardierele cu încărcătura lor greoaie de bombe: Buum! buumm! bummm! bum!

— Îndepărtați-vă de tren! strigă încă o dată colonelul Vardaru.

Dar era prea târziu.

Pretutindeni în jurul lor explodau bombe. Trenul fu lovit în plin; vagonul cu răniți se făcu țandări în urletele celor aflați înăuntru; colonelul Vardaru îl întrebă pe Sănăuceanu:

— Doctorița Vanda unde este?

— A fost... se afla în vagonul răniților... spuse Sănăuceanu.

Comandantul tăcu, în jur se auzeau cei loviți de schije:

— Nu mă lăsați, fraților, nu mă lăsați...

— M-au lovit în pânțele!

— Mă, Bot de lepure, unde ești? Vino și fă-mi și mie o

injecție, că nu mai pot!...

Vardaru întrebă iar pe Sănăuceanu:

— Infirmiera era și ea în vagon?

— Da, domnule colonel... aceste două femei n-au părăsit niciodată pe răniți în timpul bombardamentelor.

Pe fața lui Vardaru se iviră lacrimile; de doi ani de când luptau împreună, Sănăuceanu nu-l văzuse niciodată plângând.

Soare nimicitor de amiază. Un nor de praf nesfârșit deasupra stepei; mica grupă a colonelului Vardaru înainta într-un marș fără speranță; erau sleiți. Comandantul îi număra. Mai erau patrusprezece. El, Matei Bogasieru, Tronaru, Finanțu, plutonierul Văduva, Orbul cu cei trei gropari, popa Onisifor Dinulescu și vreo câțiva soldați al căror nume comandantul nu-l mai ținea minte. Mergeau de șase zile pe o șosea care nu se mai sfârșea, sub cerul acela albastru, nemilos, pe care numai trâmbele de praf ale coloanelor de tancuri îl mai tulburau.

Ceilalți tăceau, cu buzele umflate de sete, privind drept înainte.

— Unde-ți sunt oamenii, Finanțule? îl întrebase Matei Bogasieru pe Sile Milion.

— Ei, acum or avea aripioare... se descurcă ei și pe lumea ailaltă, parcă-n cer nu se fură, domnule locotenent, nu-i așa părinte? Ce zice la Biblie? Precum în ceruri așa și pe pământ...

Popa Onisifor Dinulescu nu-i răspunsese. Abia se târa.

Colonelul Vardaru îl privea cu coada ochiului pe Tronaru.

— Pe dumneata chiar că nu te mai înțeleg! Ai avut ocazia de câteva ori să rămâi la inamic, de ce n-ai făcut-o?

Tronaru mesteca lung o bucată de curea tăiată din porthartul locotenentului Sănăuceanu, care murise în urmă cu două zile.

— De ce-aş fi făcut-o, domnule colonel? Războiul ăsta, cum v-am spus de mult, nu e războiul meu; odată şi-odată, dacă scăpăm, o să ne amintim de puterea pe care-am avut-o cu toţii în aceste împrejurări, de-a nu ne lăsa unii pe alţii; ăsta-i cel mai preţios lucru pe care l-am învăţat: fiecare în parte am fi putut să scăpăm, dar dac-am muri împreună, nu mi-ar părea rău.

Şi-atunci, pe neaşteptate, îl auziră cântând pe Finanţu cu un glas prăbuşit, anemic, din care mai răzbătea însă o ultimă urmă de bărbăţie:

Mă iubeşte femeile...

Şi e moarte după mine...

Mă cheamă la randevus

Cică au ceva de spus...

SFÂRŞITUL VOLUMULUI II

Cuprins

V. TRIBULAȚII SENTIMENTALE

VI. JUDECĂTORII NEMILOȘI

VII. BATALIONUL DE PEDEAPSĂ

